

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KULTUR OG FOLKEMINDER

V

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

BIBLIOTEK
NR. HERLEV

H I L L E R Ø D 1 9 5 3

*Udgivet med Understøttelse af Frederiksborg Amts
Spare- og Laanekasse*

ANE I HØBJERG

Den 3. Februar 1935 fyldte en Kone i Høbjerg hundrede Aar. Mens hun om Formiddagen sad og talte med sine Gæster, kom en Mand ind ad Døren. Det var Parcellist *Christen Hansen* fra Tisvilde. Han havde før boet i Høbjerg. Da han havde ønsket den hundredaarige til Lykke, saa hun paa ham med sit aarvaagne Blik og sagde: „Dig har jeg int set i seks og fyrre Aar!“

Hvem var den Kone, der huskede saa godt? Ja, det var det, vi skulde se paa. I 1835 — paa Frederik VI's Tid — boede der i Skævinge en Parcellist, der hed *Peder Larsen*. Han var blevet gift med en Pige, der hed *Petronelle Hansdatter*. De var begge to i Besiddelse af et overordentlig godt Helbred, og de var flittige og bjergsomme. Om Konens stærke Natur vidnede en Begivenhed, der fandt Sted den 8. August 1831. Det var altsaa i Høstens Tid, og de to Ægtefolk, der havde været gift et Aars Tid, gik og bandt Rug. Imidlertid følte Konen sig utilpas og sagde til Per, som Manden blev kaldt, at de vist kom til at gaa hjem, saa han kunde hente Madammen. Da de havde naaet Hjemmet, fik Manden spændt for i en Fart og kørte af Sted, men da han kom tilbage med Jordmoderen, var Konen intet Steds at finde inde i Huset. Per fandt hende ude i Stalden, hvor hun var ved at malke Køerne, Naar det alligevel ikke kunde blive til noget med Fødselen foreløbig, mente hun, at hun ligesaa godt kunde udnytte Tiden og faa Malkningen fra Haanden.

Nu gik hun ind og lagde sig i Sengen, og kort efter var Barnet født. Det var en Dreng, og han fik Navnet *Lars Pedersen*. To Aar efter, 1833, fik de endnu en Søn, og han blev kaldt *Søren Pedersen*.

I 1835 var der atter et Barn i Vente, det skulde jo helst være

en Pige, og det blev det ogsaa. Den 3. Februar kom Barnet til Verden, og hun fik Navnet *Ane Pedersdatter*. Det fjerde og sidste Barn var ligeledes en Pige. Hun blev født 1841 og døbt *Maren Pedersdatter*. Ane, som er denne Skildrings Hovedperson, blev, da hun voksede op, en rask Pige. Man kan vist godt sige, at hun ikke var bange for noget. Hun tog Tag med sine Brødre, hun sprang op paa Ryggen af den blissede og lod den trave ud i Marken. Lige heldig var hun nu ikke altid. En Søndag, da hun viste lovlig stor Interesse for en Tørvegrav, faldt hun i Vandet og vilde være druknet, hvis Faderen ikke var blevet alarmeret i Tide. Han løb, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, undervejs smygede han Kirkefrakken af sig, saa han lige var parat til at smide sig paa Bredden af Tørvegraven og lange en Arm ud til Datteren.

Der var Sport i Ane. Hun sprang med Springstok, og en Dag vilde hun prøve det helt store. Hun entrede op paa Stænget med Stokken i Haanden og lo højt, da hun sprang ud af Lemmen i Gavlen. Men Latteren gik af hende, da hun havnede paa Toppen af en Kartoffelkule og erfarede, at Jord var haardere end Vand.

Anes Paafund var utallige, og det er næppe helt hen i Vejret, naar Mænd af Slægten senere betegnede hende som en vilter Unge.

Paa Grund af daarlig Hørelse kom hun først i Skole, da hun var otte Aar. Det var i den indbyrdes Undervisnings Tid. Om sin Skolegang fortæller Ane følgende: Inden jeg begyndte Skolegangen, lærte jeg lidt af mine ældre Brødre, naar de sad hjemme og læste. Dengang var det jo Udenadslæren det hele. Det er utroligt, saa meget man skulde huske. Om det saa var Geografi, skulde den læres udenad. Og saa sad man og remsede en Masse Navne op uden at vide, hvad det i Grunden var for noget. Det var en værre Lærdom den!

I Skolestuen hang der Tabeller paa Væggene, og vi ældre maatte saa være de mindre behjælpelige med at faa Tingene lært. Læreren bestilte ikke andet end at sidde oppe paa Katederet og give Signal med sin Fløjte og saa iøvrigt se til. Der var dog een Ting, han kunde, det var at bruge Spanskrøret, og det gjorde han ogsaa flittigt. Naar der var nogen af Drengene, der havde gjort noget galt, maatte de op foran Katederet og ligge paa Gulvet

med Knæerne paa tørre Ærter. De maatte ikke røre Gulvet med Fødderne, men skulde holde Balancen med Knæerne. Hvis de trillede om, vankede der af Spanskrøret. —

Anes Konfirmation fandt Sted under Trearskrigen. „Det var en ordentlig Glædestid,“ fortæller hun som hundreदारig, „da Soldaterne kom hjem og havde sejret i 48. Hvor saa de dejlige ud, da de kom marcherende i de røde Uniformer med Blomsterkranse paa Skuldrene, og Musikken spillede. Jeg mindes tydeligt, hvordan de blev hilst med en Jubel, saa der ingen Ende var paa det. Der blev holdt Soldatergilder, og der holdtes rigtige Taler for dem, saadan som de havde klareret sig. Men saa kom 64, da det gik anderledes, og da var der Sorg...“

Det var et heldigt Tidspunkt, Peder Larsen overtog sin Ejendom — vel omkring 1830. Den store Landbrugskrise fra 1818 til 1828 var forbi, og Tiderne begyndte at bedres. At de to Mennesker var dygtige og bjergsomme Folk, er allerede antydet. Det gik da ogsaa saa godt fremad for dem, at Peder Larsen 1854 kunde sælge Stedet i Skævinge og købe *Slettebjerggaard* i Høbjerg. Det var et stort Fremskridt, og Peder Larsen forstod at drive Gaarden, saa den gav Udbytte.

Men uden Modgang havde Tilværelsen i Skævinge iøvrigt ikke været. I Aaret 1845 skete der den Ulykke, at den ældste Søn, Lars Pedersen, kom til at slaa sig i det ene Øje med en Piskesnor. Der gik Betændelse i Øjet, og gennem de to Synsnerver, der krydses, forplantede Betændelsen sig til det andet Øje, saa han blev fuldstændig blind. Man forstod ikke dengang som senere at operere et sygt Øje bort og sætte et Glasøje ind i Stedet, ved hvilken Operation Sygdommens Udbredelse kunde standses.

Nogen Uddannelse til Erhverv var ikke dengang mulig for en blind. Det kgl. Blindeinstitut, der siden kom til at øve en stor Gerning for de blinde, blev først oprettet 1858. At Forældrene stadig havde Opmærksomheden henvendt paa denne vanskeligt stillede Søn, er utvivlsomt. Hans Fremtidsskæbne har ansporet dem til yderligere Flid og Paapasselighed.

Slettebjerggaard var Nabogaard til *Baunegaard*, der ejedes af *Niels Nielsen*. Om denne Gaards Historie vides der en Del, og her skal anføres Hovedtrækkene: 1788 fik Gaardmand *Lars*

Rasmussen, gift med *Ane Rasmusdatter*, Baunegaard i Fæste. Hans Søn, *Rasmus Larsen*, gift med *Birthe Rasmusdatter* — ja, hun hed ogsaa Rasmusdatter — overtog Gaarden 1812. I deres Tid skete der det betydningsfulde, at Rasmus Larsen fik Arvefæsteskøde 1816. Dette Ægtepar havde ingen Børn, men 1821 overdrog Rasmus Larsen Gaarden til Niels Nielsen, der var gift med hans Søsterdatter Bodil Jensdatter, og det var dem, der sad som Gaardmandsfolk paa Baunegaard, da Peder Larsen og Petronelle 1854 blev deres Naboer.

Niels Nielsen og Bodil havde tre Døtre og en Søn, der hed *Jens Nielsen* og var den yngste af Flokken. En af de tre Døtre blev gift med Byens Smed og derved Moder til Smedene Søren og *Niels Sørensen*.

Ane var en munter og livsglad ung Pige, dertil baade flittig og foretagsom. Det er forstaaeligt, at der blev en Del Samkvem mellem Familierne paa de to Nabogaarde, og ikke mindst mellem Ane og Niels. Det endte med, at de blev forlovede, og 1860 stod Brylluppet. Som det var Skik og Brug paa Gaardene, skulde der være stort Gilde, Slægt og Venner blev indbudt, men det var ikke saa let at deltage i den Slags, hvis man boede længere borte. Nu om Stunder lejer man slet og ret en Bil, hvis Toget ikke passer, men i 1860 fandtes der ikke andre Jernbaner end den fra København til Roskilde, og den gik jo ikke om ad Højbjerg. Niels Nielsen havde en Svoger, T. Jensen, der var Lærer i Svedstrup, Ølstykke Sogn. Han blev naturligvis indbudt til Brylluppet, men han maatte sende Afbud, for hans Hest var død, og han saa da ingen anden Udvej til at komme den 4—5 Mil lange Vej. Hans unge Sønner vilde dog ikke lade en saadan Festlighed gaa fra sig. De gik paa deres Ben lige fra Svedstrup til Højbjerg.

Brylluppet fejredes i to Dage, skiftevis paa de to Gaarde. Der var et langt Vogntog til og fra Kirke, og foran red to Forridere. Efter Egnens Skik og Brug skulde de, naar Brudetoget var naaet halvvejs hjem fra Kirke, ride omkap, og den, der først naaede til Bryllupsgaarden, skulde byde de nygifte en Skænk. Men Uheldet var ude efter Sejrherreren, idet Hesten slog ham af, da han naaede Porten, og han faldt ned i en Møddingpøl ved Siden af Vejen. Han var altsaa ikke rigtig egnet til at byde nogen

Skænk, og denne Ære tilfaldt derfor den anden Forrider.

Nu blev Ane Husmoder paa Baunegaard, og der var meget at gøre paa en Bondegaard i de Dage, men Ane havde Hænderne godt skaffede, og hun vidste, hvad hun gik efter.

Som gammel fortalte hun om Pigearbejdet i sin Ungdom. I den mørke Tid maatte de op Kl. 5 om Morgenen, om Sommeren Kl. 3 eller 4. Pigerne maatte tage fat paa alt muligt, læsse og strø Møg, kline Lervægge og meget andet Udearbejde foruden alle de huslige Sysler, brygge, bage, lave Smør og Ost, karte og spinde til Kl. 9 eller 10 om Aftenen.

Der var ikke noget, der hed Udgang om Aftenen. Om Søndagene stoppede de Strømper og lappede deres Tøj. Naar de om Aftenen endelig havde en Fristund, samledes de unge og sang Sange. Dem kunde de mange af. „Der behøvedes ikke meget til Opmuntring,“ sluttede Ane, „vi kunde have det saa hyggeligt omkring en stakkels Tranlampe.“

Et lille Træk, som Ane fortæller fra Baunegaard, tager vi med i Forbifarten. Øllet skulde være godt og Brødet fast. Hvis det smuldrede, skændte vor Far. „Jeg tror,“ sagde han en Dag til Pigen, „at der er kommet for lidt Sved i Brødet, for det vil ikke hænge sammen.“ „Sved!“ sagde Pigen, „der har ikke været saa megen Sved, at mine Haarrødder kunde blive fugtige!“ — „Naa, slap det der ud,“ sagde vor Far, „naar der ikke var Sved, saa er Dejgen heller ikke ordentlig æltet.“

Ane var altsaa velforberedt til at overtage en Bondekones alsidige Gerning. Indtægterne af en Gaard bestod dengang væsentlig i Salg af Korn og Smør. Tilberedningen af Smørret krævede megen Omhu, for at Produktet kunde blive et saadant, at en rimelig Pris kunde opnaas. Det var en kendt Sag, at Torveprisen paa Smør var højere i Helsingør end i Hillerød, men de stillede ogsaa paa forskellig Vis større Krav, og desuden gjaldt det om at være tidligt paa Færde. Naar Solen stod op, kørte Ane — der jo som tidligere nævnt ikke var bange for Heste — med Enspænder til Helsingør med sit Smør.

Jens Nielsen og Ane var Fremskridtsfolk. De var godt enige om, at det gjaldt om at udnytte alle Muligheder. Gaardens Drift blev forbedret paa mange Omraader, Vandhuller blev fyldt, Jorden drænet og Smørproduktionen forbedret. Der blev ind-

rettet et Vandmejeri paa Gaarden, og nu kørte Ane ikke til Torvs i Helsingør mere. Det forbedrede Smørprodukt blev i 100 Punds Dritler solgt i København til en højere Pris, end der kunde opnaas i Hillerød eller Helsingør. Da Naboerne saa Fordelen ved denne Fremgangsmaade, var der flere af dem, der fulgte Eksemplet.

Det er ikke for meget sagt, at de to Mennesker blev Foregangsmænd i deres Egn og det baade materielt og aandeligt. Jens og Ane kunde ikke nøjes med de ydre Fremskridt alene. Der var i deres Sind en Trang til Aandsliv. Men hvor skulde dette Liv komme fra? Det var det, de ikke rigtig vidste.

Der havde paa Egnen været en religiøs Bevægelse, som var ledet af en Kone, der hed *Maren Kristoffersen*, Moder til Gaardejer Lars Henrik Nielsen. Jens Nielsen og hans Hustru kom med i Bevægelsen og deltog i nogle Møder i Maarum, men disse, der var stærkt pietistisk præget, tiltalte dem ikke rigtig.

De mødte imidlertid en anden Aandsretning, som fuldtud tilfredsstillende dem, og det var den grundtvigske. Anes Søster Maren, der havde været Elev paa Kolds Skole, var en stærkt aandelig udviklet Kvinde. Hun fik stor Indflydelse paa dem, ligesom hun i det hele Livet igennem satte sit Præg paa sine Omgivelser. Hun blev gift med *Rasmus Kristensen* (1850—1919), der i mange Aar ejede en Gaard i Ramløse og paa flere Omraader blev en af Egnens ledende Mænd.

Den, der maaske allerbedst evnede at udløse Jens og Anes bundne Tanker, var dog nok *C. Hostrup*, der fra 1862 til 1881 var Præst i Hillerød. Om sit Møde med „Højbjergerne“ fortæller han i „Senere Livserindringer“ saaledes: I Græsted og Maarum virkede en ung, ivrig Kapellan, *Jeansson*, der tilhørte Indre Mission og ved sine Dommedagsprædikener trak mange til Kirke. Han fik nu den ejendommelige Idé at indbyde Hostrup til at deltage i et af de gudelige Møder, han nu og da holdt en Sommereftermiddag i Skoven.

Efter Mødet kom Hostrup til at tale med en lille Kreds af Bønderfolk, der ikke følte sig tiltalt af Indre Mission, men derimod havde været glade ved, hvad han sagde. De var fra Højbjerg, og de var fra den Dag hans Venner. „De var velstaaende Gaardmandsfolk, men ganske fri baade for den Forfinelse og

den aandelige Sløvhed, som fra Hovedstaden bredte sig i flere Miles Omkreds, de var tarvelige og gammeldags i deres Klæde-
dragt og Levevis, men hjerteligt opvakte Mennesker, der var
modtagelige for enhver god aandelig Paavirkning. De kom nu
meget jævnlig i Frederiksborg Slotskirke og til Møderne paa
Freerslev Højskole [oprettet 1867]; efterhaanden fik de flere med
af deres Slægt og Venner, og skønt nogle af disse boede i andre
Byer og Sogne, og der ogsaa sluttede sig flere flinke Skolelærer-
familier til, vedblev vi at kalde dem med et Navn „Højbergerne“. Deres unge Karle og Piger søgte alle til Højskole, især til Triers
i Vallekilde; vore nærmeste Venner i Hillerød blev ogsaa deres,
og ligesom de alt imellem besøgte os, besøgte vi ogsaa dem og
havde paa begge Sider megen Glæde deraf.“

Man tager næppe fejl, naar man betragter Jens og Anes Hjem
paa Baunegaard som et Midtpunkt i denne aandelige Opvaagnen,
som efterhaanden skulde føre meget med sig.

Jens Nielsen var meget optaget af Skyttesagen og søgte at
faa Ungdommen interesseret i den. Sammen med sin Hustru
arbejdede han stærkt for at faa de unge til at tage paa Højskole.

Haand i Haand med Skyttesagen gik Gymnastikken, men
her var der den Vanskelighed, at man manglede et Lokale. Imid-
lertid hjalp man sig, som man kunde, idet man drev Gymnastik
i Loen paa Baunegaard og Lykkegaard. Lederen var Huslæreren
paa Baunegaard *Peter Svegaard*, der senere blev Højskolefor-
stander i Sorø.

Ane var som sine Forældre en kernesund Natur. Hun var
aldrig syg og laa kun i Sengen, naar hun skulde have et Barn.
Dette skete syv Gange, og den ene Gang fik hun Tvillinger. De
otte Børn, seks Sønner og to Døtre, var: *Ole, Niels, Bodil Kir-
stine, Kristian, Signe, Harald, Svend og Frederik*. Efter Gaarden
fik de alle Navnet *Baun*.

Ane ønskede ikke sine Børn undervist paa samme Maade, som
hun var blevet det i Skævinge. Derfor antog de en Huslærer,
som havde en tilsvarende Livsopfattelse som de selv.

Jens Nielsen omtales af dem, der har kendt ham, som en ædel
Mand med et følelsesbetonet Sind. Han havde Lyst til at se sig
om og rejste saaledes over til Vestjylland for at faa et Indtryk
af denne Egn og det mægtige Vesterhav. En saadan Rejse var

for en Bondemands Vedkommende i hine Tider noget ganske ualmindeligt. Hvad mere var, han foretog en Rejse til Norge i Selskab med Peter Svegaard og Lærerne Petersen i Ammindrup og Svegaard i Kagerup. Disse to Mænd hørte ogsaa til den grundtvigske Retning.

Men Ane blev ikke sparet for Modgang. 1878, efter atten Aars Ægteskab, døde Jens Nielsen af Lungebetændelse, og nu sad Ane tilbage med en stor Flok Børn, men hun lod sig ikke slaa ud. Der blev, da hun fyldte 100 Aar, sagt om hende, at hun havde Nerver af Staal, og det er sikkert rigtigt.

Ved Hjælp af en Bestyrer drev hun Gaarden, indtil Sønnerne blev saa store, at de kunde afløse ham. Hun opdrog sine Børn, og hendesaarvaagne Blik holdt Øje med de Fremskridt, der paa de forskellige Omraader viste sig.

Da Huslæreren rejste, oprettede Ane i et Hus, der hørte til Baunegaard, en Friskole, hvor *Frederik Højmark*, senere Redaktør af „Jysk Morgenblad“ og død 1930, var Lærer. Flere andre Familier sluttede sig til, men en Del Aar efter ophørte dog denne Skole, idet Lærer Petersen, Ammindrup, som Børnene nu kom til at gaa hos, fuldt ud kunde tilfredsstille Forældrene.

Inden vi gaar videre, maa vi et Øjeblik vende tilbage til Slettebjerggaard og dens Beboere. Peder Larsen og hans Kone blev begge gamle, han 83 og hun 85. Gaarden gik i Arv til den næstældste Søn *Søren Pedersen*. Den ældste Søn, Lars, var som tidligere nævnt blind. Efter at han havde mistet sit Syn, skærpedes hans Hukommelse. Han kunde huske, hvad det skulde være, blot det een Gang var kommet inden for hans Bevidsthed. Det var næsten ligegyldigt, hvad man spurgte ham om, saa vidste han Besked. F. Eks. Indbyggertallet i samtlige europæiske Hovedstæder huskede han nøjagtigt. Omkring 1880 flyttede han over paa Baunegaard og fik her en god Pleje, ligesom han fra sin Søster mødte megen Forstaaelse med Hensyn til Oplysning om, hvad der foregik omkring dem og ude i den store Verden. Han kom iøvrigt ikke helt tomhændet, idet han medførte en Arv paa 10,000 Kr., hvoraf han brugte Renterne til sine Fornødenheder. Selve Kapitalen, der ikke blev angrebet, tilfaldt efter hans Død Anes Børn.

Lars Pedersen, der var født 1831, døde den 2. August 1914.

Han blev 83 Aar gammel og døde uden forudgaaende Sygdom. Han laa kun i Sengen en Dags Tid. Da Harald Baun kom op til ham den 2. August for at læse Avisen for ham, hvis betydningsfuldste Nyhed var, at England havde erklæret Tyskland Krig, svarede den gamle derhenne fra Sengen: „Naa, har England det, ja saa er det vist bedst, jeg piller af.“ Det slog ogsaa til. Han døde nogle Timer senere stille og rolig og blev begravet paa sin Fødselsdag den 8. August.

En Begivenhed af stor Betydning for Byen var det, da man i 1882 opførte et Forsamlingshus i Højbjerg. Ogsaa her var Ane Nielsen i Spidsen, idet hun skænkede Grunden.

Det første Forsamlingshus, som byggedes der i Egnen, var Vejby, der indviedes den 8. Oktober 1882. Umiddelbart efter fulgte Højbjerg, indviet den 22. Oktober s. A., og senere Udsholt 19. September 1886, Ramløse 22. Oktober 1893, Annisse 5. September 1897 og Valby 15. August 1909.

Det var Ane Nielsen en stor Glæde, da Forsamlingshuset var opført og kunde give Rum for den Forkyndelse og det Livssyn, som det var hendes Lykke at eje. I Højbjerg Forsamlingshus rørte der sig i det hele taget et rigt Liv. Der blev holdt Foredrag. Saaledes kan det nævnes, at Folketingsmand, Lærer *H. J. Hansen*, Ølstykke, der var kendt som en ildfuld Taler, baade naar det gjaldt religiøse og politiske Emner, et Aars Tid holdt Foredrag i Huset en Gang om Maaneden. Der var gratis Adgang, og hvem der betalte Udgifterne, vidste ingen bedre end Ane Nielsen. Gennem de mange Aar, der gik, kom der senere i den Foredragsforening, der blev stiftet, Talere rundt omkring fra Landet. De boede paa Baunegaard, og Ane Nielsen, der til sine andre Egenskaber ogsaa føjede den værdifulde, at hun var gæstfri, skænkede ved saadanne Lejligheder mange Kopper Kaffe til Gaardens Gæster.

I Forsamlingshuset fik Gymnastikken gode Kaar. Først var det Karle og Drengene, der øvede sig. Pige-gymnastikken ansaas vel dengang næppe for helt passende. I hvert Fald var Opvisning deraf afgjort upassende, hvis Mandfolk var til Stede, men i Højbjerg vovede man Springet. „Frederiksborg Amts Avis“ for 9. April 1896 fortæller om Gymnastikopvisningen i Højbjerg Forsamlingshus anden Paaskedag, at der var saa mange Tilskuere,

at det kneb at faa Plads til Gymnasternes Øvelser. Først fremførte *Christoffer Nielsen*, Kæderup, 19 raske Dreng, og derefter mødte *Harald Baun* — en af Ane Nielsens Sønner — op med 12 dygtige Karle. Særligt Bifald vakte en dengang meget brugt *Skjolddans*, som Karle og Dreng i Fællesskab fremviste til sidst.

Alt det var meget godt, men saa kom det spændende. Man mærker i Referatet, hvordan Tilskuerne næsten glemte at trække Vejret, da de 14 unge Piger i deres klædelige blaa Gymnastikdragter, ført af *Signe Baun* — Ane Nielsens Datter — syngende marcherede ind i Salen. Den aandeløse Stilhed afløstes af Overraskelse og Bifald, da man saa, hvor vidt de unge Piger havde drevet det i Løbet af godt og vel to Maaneder.

Saa vel Drengenes som Karlens Øvelser blev bedømt, og der blev givet Præmier for deres Ydelser, Harald Baun, der baade var Leder og Deltager, blev et stort Nr. 1. Men det vigtigste var, at nu var Isen brudt. Pigegymnastikken kunde tolereres, selv om man ganske vis var saa nysgerrig, at man nu og da var lige ved at træde paa Gymnasterne.

En ikke uvæsentlig Del af det Arbejde, der blev gjort i Højbjerg Forsamlingshus, er Dilettantkomedierne. I en lang Aarrække blev der hvert Aar spillet et eller andet Stykke, „Eventyr paa Fodrejsen“, „Genboerne“, „Soldaterløjer“, ja, næsten alle Hostrups Komedier, flere af Erik Bøghs, Zakarias Nielsens „Nye Tider“ og adskillige andre.

Det var en god Øvelse for Deltagerne og en fornøjelig Oplevelse for Tilskuerne. Harald Baun spillede med i 40 Aar, de sidste 10 Aar var han Instruktør.

Men der skete meget andet i Højbjerg. Baunegaard var Midtpunkt for Egnens Liv. Her mødtes man for at drøfte materielle Fremskridt og aandelige Spørgsmaal. Det var ogsaa her, i Anes Hjem og med hende som Midtpunkt, at Byens Mænd samledes for at drøfte Oprettelsen af et Andelsmejeri. Det er iøvrigt tidligere omtalt, at Ane nærede stor Interesse for Smørproduktionen og dens Forbedring.

Resultatet blev, at Andelsmejeriet „Kildevæld“ i Annisse Sogn traadte i Virksomhed som et af de første her i Amtet. Det ældste er Horns Herreds Andelsmejeri, der begyndte sin Virksomhed

den 3. Oktober 1888, men iøvrigt var der i den Grad Gang i denne Gren af Andelsbevægelsen, at ikke mindre end 8 Andelsmejerier det Aar aabnede deres Porte i Løbet af to Maaneder, Hjørlande og „Kildevæld“ 1. Nov., Græsted 2. Nov., Sigerslev 6. Nov., Langager i Ølstykke Sogn 13. Nov., Blistrup 16. Nov. og „Ørekilde“ i Vejby Sogn 3. Dec.

En Begivenhed, der fik stor Betydning for Egnens Aandsliv, var Oprettelsen af *Frederiksborg Højskole* 1895. Højbergerne blev *Holger Begtrup*s Venner, som de havde været Hostrups. Trofast mødte de op til Møderne paa Højskolen og til de store Folkefester, der ved St. Hansdagstide holdtes paa Fruebjerg i Gribskov. Højbjerg Foredragsforening havde ofte Besøg af *Holger Begtrup* og hans Lærere, som der fandt en lydhør Tilhørerkreds.

Nu, da vi atter er vendt tilbage til Højbjerg Forsamlingshus, er der al Grund til at omtale den Fest, der den 22. Oktober 1932 blev afholdt i Anledning af, at der var gaaet 50 Aar, siden Huset var blevet indviet.

Salen straaledes af Efteraarets Blomsterpragt, og da de hundrede Mennesker var bænkedes, bød Skytteforeningens Formand, Gaardejer *Oluf Olsen*, Kæderup, velkommen, hvorefter Sparekassedirektør *J. P. Pedersen*, Helsingø (forhen Grønhøjgaard), talte for Æresgæsten *Ane Nielsen*, idet han bragte hende en varm Tak og overrakte hende en Krystalskaal med Frugt.

Efter Sangen „Høje Nord“ holdt fhv. Højskolelærer, Landbrugskandidat *Niels Larsen*, Hillerød, den egentlige Festtale, idet han gav en Oversigt over Aandslivets Historie der i Egnen. Han udtalte bl. a.: I Midten af forrige Aarhundrede levede her i Højbjerg en livlig, interesseret Befolkning, i hvilken der opstod en religiøs, pietistisk præget Vækkelse. Jeg tror, at det har sin Betydning, at et aandeligt Liv opstaar paa den Maade, at Menneskene bliver religiøst grebne. Senere — en halv Snes Aar efter — udfoldede Livet sig i grundtvigsk Retning, og det blev Hostrups milde Toner om Guds Kærlighed, der her fandt Befolkningens Øren. Den religiøse Vækkelse fremkaldte andre Bevægelser. Her opstod en Friskole med Højmark som Leder. I politisk Henseende knyttedes en nær Forbindelse med C. Berg. Skyttesagen førtes ogsaa livligt frem her, ligesom der skete et

stærkt Fremstød paa Landbrugets Omraade, det „nye Landbrug“, som det kaldtes, og man fik i den Retning Føling med Forstander Svendsen og Landbrugslærer Christensen, Tune. Højbjergerne var dengang baade Idealister og Realister.

Af de Mænd, der gik i Spidsen for Opførelsen af Huset her, skal jeg kun fremhæve enkelte, der var ledende i Arbejdet, der foregik i Huset. Der var *Peder Svegaard* og den kønne Personlighed *Kjeld Svegaard*, senere *Niels Sørensen*, der var meget ivrig paa Gymnastikkens Omraade.

Paa det aandelige Omraade virkede Lærer *Pedersen*, Ammin-drup, *Svegaard* i Kagerup og til Dels ogsaa *Zakarias Nielsen* i Nejlunge. Blandt de første Ordførere her ragede *Morten Pontopidan* højt op, ligesom *Hansen-Ølstykkens* bibelske Foredrag om de gamle Guds Venner Patriarkerne og Profeterne blev hørt med Glæde.

Hostrup var glad for at komme her og følte sig beriget derved, ligesom *Vilh. Malling* [Kapellan i Hillerød, 1878—1881, senere Valgmenighedspræst i Odder] betegnede sig selv som en aandelig Søn af Højbjerg.

Hvad var Grunden til, at denne jævne Befolkning ikke alene paavirkedes af, men ogsaa kom til at øve Indflydelse paa de fremmede Talere? Ja, det laa vel i, at de unge her var saa ejendommeligt friske, og at de gamle — *Ane Jens Niels'* og hendes Mand *Jens Nielsen*, *Søren Pedersen* og flere af de gamle Bønder — var saa hyggelige, trygge, milde, urokkelige — urokkelige ogsaa i svær Modgang.

Nu er Tiden og Indstillingen en anden. De unge har andre Idealer og vandrer paa andre Veje. Vi ser nu den store Afstand mellem det, vi er, og det, vi skulde have været. Denne Erkendelse afføder Spænding, som kan give sig Udslag i Arbejde. Taleren sluttede med Ønsket om, at de gamles Liv maatte føres videre omend i andre Former.

Efter at man havde sunget „Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord“, takkede *Ane Nielsen* og fortalte om sine Bevæggrunde til at skænke Byggegrunden.

Hendes Søn, *Harald Baun*, talte for Fædrelandet og dvælede ved det Arbejde, der i mange Aar var gjort i Forsamlingshuset. Han omtalte Foredragsforeningens Arbejde. De første Formænd

var Svegaard, Pedersen og Højmark. Lærer *Dahlmann Klausen* havde været Formand i 27 Aar, og nu var Ledelsen i gode Hænder hos *Jørgen Pedersen, Grønhøjgaard*.

Det var en stor Festdag for alle Deltagerne og især for Festens Midtpunkt den 97-aarige Ane Nielsen. Denne Fest bragte Ane Nielsen et lyst Minde. Hun oplevede iøvrigt adskillige Begivenheder, der afsatte sig som mørke Minder i Sindet. Fra sin Mands Død 1878 til 1903, da hun var fyldt de 68, havde hun selv Ansvaret for sin Gaard. I 1903 overtog hendes Søn, *Harald Baun*, født 1873, Gaarden, og dermed skulde man tro, at den flittige gamle Kvinde, der aldrig lod et Øjeblik gaa tabt, skulde faa Lov at slappe af, men det kom til at gaa helt anderledes.

I Aaret 1919 døde Harald Bauns Kone, og Ane maatte for anden Gang, 84 Aar gammel, paatage sig en Husmoders ansvarsfulde Gerning. Hun ledede Arbejdet, og hun hjalp til at opdrage Børnene. Da de to Døtre voksede til, overtog de det meste af „Bedstes“ Arbejde, men virksom i Huset blev hun ved at være. Og da Døtrene fløj ud af Reden og selv stiftede Hjem, tog Ane for tredje Gang Husmoderens Pligter paa sig.

Store Sorger oplevede hun en Række af, flere af Børnene døde, Svigerbørn og Børnebørn ligeledes. Men hun bar det altsammen med Taalmodighed. Hun beklagede sig aldrig. Dette skyldtes foruden hendes usædvanlige Helbred hendes stærke Tro paa Livets gode Magter.

Til hendes urokkelige Sindsligevægt bidrog ogsaa, at hun var et Forstandsmenneske. Med sin udprægede Virkelighedssans vurderede hun i sit Liv, hvad der blev talt og skrevet, og hun godkendte kun det, som efter hendes Skøn kunde tjene til at dygtiggøre og gavne Menneskene aandeligt og materielt.

Som tidligere antydet havde hun et Jernhelbred. Hun havde aldrig ligget i Sengen, undtagen naar det drejede sig om en Barnefødsel, og hun blev 96, før hun havde Besøg af en Læge.

Folk, der kendte hende nøje, udtalte, at hun havde Nerver af Staal. Aldrig tabte hun Fatningen, selv i farefulde Øjeblikke. Da hendes Sønesøn Frede saaledes engang laa i Barnevognen, som stod paa Havegangen, rullede Vognen i et ubevogtet Øjeblik ud i Havens dybe Dam. Da den 80-aarige Kvinde opdagede det skete, sprang hun resolut ud i Dammen og reddede baade Barnet og sig selv op paa det tørre.

Et andet Eksempel har man fra København, hvor hun i en Alder af nogle og firs en Tid bestyrede Huset for en Søn, der boede paa 3. Sal. Flere Gange steg Ane Nielsen ud paa Gesimsen for at pudse Vinduerne udvendig. Synet heraf bragte næsten hver Gang Opløb i Gaden.

Et værdifuldt Rygstød i Tilværelsen havde Ane i sin Læsning. Morten Pontoppidan kendte hun, fra han begyndte sin Højskolegerning i Frerslev 1878. Hun læste en Række af hans Andagtsbøger, og hun fulgte med Interesse med i Artiklerne i „Frit Vidnesbyrd“, som udkom fra 1893 til 1904. Hun læste i det hele mange Bøger, bl. a. Zakarias Nielsens. Ham kendte hun fra hans Lærertid i Nejlinge. Men hun gik ingenlunde af Vejen for tungere Ting, Amalie Skram og Henrik Pontoppidan. De fleste af Jakob Knudsens Bøger læste hun ogsaa. Da hun nærmede sig de hundrede, gik hun i Gang med H. P. Hanssens „Et Tilbageblik“. I det hele havde Ane et aarvaagent Blik for Tidens Spørgsmaal og Foreteelser.

Da den runde Fødselsdag nærmede sig, vakte det forstaaeligt nok megen Opmærksomhed. En Mand kom ud fra København og skulde hilse fra sit Blad, om Ane Nielsen vilde fortælle ham noget om gamle Dage. Det vilde hun nok. Hun blev af varsomme Hænder anbragt i en Kurvestol ved Vinduet. Hun holdt ikke af for megen Omsorg, men nok af Opmærksomhed. Ane fik Hørerøret paa Plads, og Manden satte sig over for hende og betragtede hendes Ansigts Kniplingsværk af fine Rynker. — Og saa fortalte Ane om stort og smaat. Hun havde jo oplevet hundrede Aars Danmarkshistorie. Frederik VII omtalte hun i nærværende Vendinger, kun Christian VIII, der døde 1848, betegnede hun som „den gamle“. For to Aar siden — det maa have været i 1933 — havde hun set „unge Christian X“ til Hest derude paa Marken, da der var Kongerevy og en Masse Soldater.

Der er slet ingen Tvivl om, at Manden fra København drog hjem med den Fornemmelse, at han paa een Gang havde truffet en gammel Kone og et levende Menneske.

Naturligvis var Ane Nielsen ikke blevet hundrede Aar, uden at det havde afsat sine Spor. Nutidens Foreteelser vandt ingenlunde altid hendes Bifald. Det gjaldt f. Eks. Dansen. „Ungdommen følger jo slet ikke Musikken, naar der danses,“ sagde hun.

„Og det er i det hele taget ikke Musik, de spiller. For mig lyder det rædsomt. Nej, den gamle Dansemusik i Radioen, det er da noget, man kan forstaa.“

Nutidens Politik faldt heller ikke i hendes Smag. „Hostrup var et dejligt Menneske, munter og veltalende, særlig paa Grundlovsdagen, hvor han talte om Politik og om Junigrundloven. Nu om Dage er Politik ikke, hvad det var. Det er dog forfærdeligt, hvor de snakker inde paa Rigsdagen. Der skulde ikke være halvt saa mange, saa gik det nok bedre — — Nej, Politik er ikke, hvad det var i min Ungdom.“

Visen „Dengang jeg var Pige, da var der Piger til“ vil altid være aktuel. At Ane Nielsen ogsaa kunde synge med paa den, gør hende ikke mindre, kun mere menneskelig.

Den helt store Dag var Fødselsdagen den 3. Februar 1935, da Ane Nielsen fyldte hundrede Aar. Alle Højbjergs Flag var oppe, og Spændingen var stor hos gamle og unge. Den mest uimponerede var maaske Ane selv. Hun tog imod Gratulanter, alt mens Opmærksomheder strømmede ind paa Baunegaard. Der var Telegrammer fra Kongen og fra Stiftamtmand Oxholm. Der var Blomster og Gaver i stort Tal.

Men den største Begivenhed var Festen i Højbjerg Forsamlingshus. Den smukt pyntede Sal var fyldt til sidste Plads af forventningsfulde Mennesker fra fjern og nær, da Sogneraadetsformand *Fr. Nielsen* bød velkommen. Vi har god Grund til at holde Fest i Aften, udtalte han. Fru Nielsen har i 75 Aar øvet en Bondekones flittige Gerning og paa anden Maade gjort sig fortjent af Egnen, saa vi skylder hende alle en Tak.

Lærer *P. Dahlmann Klausen* holdt Talen for Hædersgæsten. Anledningen til Festen er enestaaende. Flagene er i Dag gaaet til Tops, ikke blot fordi Ane Nielsen har levet længe, men fordi hun har levet et godt Liv og været til Berigelse for mange. Hun har oplevet store Begivenheder, som er Historie for os nu. I hendes Barndom klagede en sjællandsk Herremand over, at det blev forbudt at prygle de voksne kvindelige Klappere paa Godsernes Klappjagter, men hun har ogsaa oplevet lysere Begivenheder. Hun var Vidne til, at Dannebrog vajede til Ære for Juni-Grundloven af 5. Juni 1849.

Hun har haft en stærk Natur, og aldrig sparede hun paa

Kræfterne. „At slaa Tiden ihjel“ laa aldrig for hende. „Hellere slides op end ruste op“. Ja, som Plovbladet holder sig blankt, naar det drager sin Fure i Mulden, saaledes har Ane holdt sig frisk ved sit Arbejde. Saare flittig har hun været og nøjsom i al sin Færd, men aldrig lukkede hun sin Pung for den fattige.

Da hun og hendes Mand begyndte deres Arbejde paa Baunegaard, hørte Nordsjælland i aandelig Henseende til de døde Egne, men de blev begge grebet af den aandelige Bevægelse med det lyse Livssyn, der opstod i Egnen, og deres Oplevelser her kastede Glans over hele deres Liv. De følte Arbejdet som et Kald med Ansvar for andre. De bragte Ofre for deres Ideer, bl. a. for Skytteforeningen. De forstod, at det var bedre for de unge at samles til sund Idræt end at sidde og fingre med et fedtet Spil Kort. De levede med paa Bølgetoppen, men da de kom ned i Bølgedalen, glemte de aldrig deres Ungdoms skønne Syner. De blev sat i Gang, saa de aldrig gik i Staa. Og Ane ikke alene lever, men lever med endnu.

Ved sit Arbejde og ved sit Liv har Ane givet sin By og sin Egn et godt Eksempel, og Eksemplets Magt er altid større end Formaningens. Vi har Grund til at sige Ane Nielsen Tak, og vi vil ønske, at den Vilje, Evne og Lykke, hun har haft til at leve et sandt og kønt Menneskeliv, maa gaa i Arv til hendes Slægt langt ud i Fremtiden. Et Leve for Ane Nielsen!

Højskoleforstander *Holger Begtrup*: Det er en enestaaende Fest, vi fejrer i Aften. Vi ser en enkelt Gang, at et Menneske kan slæbe sig gennem Livet, til de hundrede Aar naas, men Ane Nielsen har levet Livet saaledes, at hun har givet et Vidnesbyrd til de unge, og derfor er Sammenkomsten i Aften blevet et Vennemøde, en Folkefest, der viser, at det gode nordsjællandske Folkesind endnu lever, og Ane Nielsen er et Bevis paa den gode Bondeskraft i vort Land. Tak, min kære Veninde, for vort Venskab gennem de sidste 60 Aar, siden vi mødtes hos Hostrup. Gud har givet dig en god Forstand og et fast og roligt Hjerte, saa du i jævn Ligevægt har kunnet gaa din Gang gennem Livet. Det er, som selve Danmarkshistorien i de sidste 100 Aar er indvævet i dit Liv, ja, der kunde skrives en Historie om Ane Nielsen.

Din Mand, der var et Følelsesmenneske, var som kaldet til at blive hjertegreben af de Aandens Ord, der lød i jeres Ungdom.

Kilden til det gode Menneskeliv har været din kristne Tro, og derved er du blevet en velsignet Støtte for andre. Jeg vil ønske, at din Tro paa det evige Liv ved Guds Naade maa opholde dig og føre dig ind i Evigheden.

Sogneraadsformand *P. D. Jensen*, Lyngge, mindede om den smukke Gerning, Ane Nielsen i mange Aar øvede overfor sin gamle blinde Broder, ved at give ham Besked om, hvad der skete hjemme og ude. Hun har vist Hjertelag i det daglige Liv.

Emanuel Petersen, København, takkede Ane, fordi hun for 40 Aar siden aabnede sit Hjem for en lille seksaarig fattig Københavnerdreng, som hun ikke alene gav Mad og Ophold, men Hjertevarme. „Jeg skulde kalde hende Mor, og hun blev som en Mor for mig gennem mange Somre.“ Der blev læst et Digt, som Petersen havde skrevet til sin gamle „Mor“, og det gjorde et stærkt Indtryk.

Op nu rejste den hundreaarige sig og takkede i jævne Ord for al den Kærlighed, der var vist hende.

Dermed var Festen dog ikke forbi. Man tog sig efter gammel Skik en lille Dans ovenpaa, og Ballet aabnedes af Direktør *Andreas Dohn*, Helsingø, og Ane Nielsen. Hun var iøvrigt paa Gulvet flere Gange i Løbet af Aftenen, og naar hun dansede, holdt alle andre sig tilbage, men ledsagede de dansende med Klapsalver.

Et Festreferat slutter med følgende kønne Ord: Alle var glade for at have deltaget i den smukke Sammenkomst, og flere udtalte, at skønnere Fest havde de aldrig oplevet i Højbjerg Forsamlingshus.

Dagen efter var det Arbejdsdag, og Ane var ikke ledig. Hun var altid rede til at øve Dagens Gerning. Sommeren 1935 byggede Harald Baun sig et nyt Hus Nord for Landevejen, og da han havde forpagtet Baunegaard til sin Søn Frede Baun, flyttede han og Moderen over i det, og her førte Ane ogsaa Hus, skønt nu over hundrede Aar gammel. Hun var tidligt oppe om Morgen og lavede Kaffe. Hun tilberedte Middagsmad, og til Tider fik hun Trædemaskinen frem for at ordne et eller andet Stykke Linned.

Læsning optog hende stadig. Et Par Aviser saa hun daglig og flere Tidsskrifter. Men hun gik heller ikke af Vejen for en lille

L'hombre, et Spil, hun havde dyrket i et halvt hundrede Aar.

Kun sjælden kom hun uden for Hjemmets Vægge. Hun deltog dog en Sommerdag i en Gudstjeneste for ældre i Helsing Kirke, og hun var ogsaa med til et Kaffeboard i Kirkeligt Samfunds Hus der i Byen. En Københavnstur veg hun heller ikke tilbage for, da en Søn laa paa Hospitalet derinde, og hun gerne vilde besøge ham.

Naar der var Valg, var hun paa Færde, saadan som hun altid havde været. Det gjaldt Folketingsvalget i Oktober 1935, Landstingsvalget 1936, og ved Sogneraadvalget i Marts 1937 mødte Ane, der nu var 102 Aar, op og afgav sin Stemme. Hun klarede det hele uden nogen som helst Vanskelighed. Hun var utvivlsomt Landets ældste Vælger.

Ane Nielsen oplevede altsaa baade en 101 og en 102 Aars Fødselsdag, og selv om de ikke fik samme Omfang som i 1935, idet de fejredes i Hjemmet med Deltagelse af Slægten, gik der dog ligesom et Sus gennem Sindene i Højbjerg, naar Anes Fødselsdag nærmede sig. Flagene vajede, og man havde en Følelse af Højtid den Dag. Da Ane blev 101, oplevede hun at blive filmet ved Opvasken. Hun var levende optaget af Livet og dets forskellige Foreteelser. Hun ytrede da ogsaa Ønske om at faa Lejlighed til at se en Biografforestilling med rigtige levende Billeder. Ogsaa dette Ønske fik hun opfyldt.

Ane Nielsen ejede til det sidste baade et godt Helbred og en stærk Livslyst. Hun var en Naturkraft, men selv det sejgeste Træ i Skoven falder engang, og den 17. April 1937 døde Ane Nielsen i sit Hjem i Højbjerg. Det arvaagne Blik var brustent, et virksomt Liv afsluttet. Ane i Højbjerg var gaaet over i Historien.

Men naturligvis er det ikke gratis at blive saa gammel som Ane Nielsen. Alle hendes jævnaldrende var borte. Hun havde mistet fem af sine otte Børn, desuden fem Svigerbørn og flere Børnebørn.

Af hendes Børn levede endnu de tre Sønner *Kristian Baun*, forhen Gaardejer i Holt, nu bosat i København, og de to Tvillingbrødre Sparekassebestyrer *Harald Baun*, Højbjerg, og tidligere Musiker i Helsing *Svend Baun*, nu boende i København.

Ane Nielsen blev begravet den 22. April fra Helsing Kirke.

Et meget stort Følge samlede i Højbjerg Forsamlingshus, hvor man drak Kaffe. Efter en Højtidelighed i Hjemmet, der ligger lige ved, satte det store Ligtog sig i Bevægelse. Der var omtrent 50 Biler foruden mange gaaende og cyklende.

I Kirken talte Pastor *Lyngh-Larsen*, der bl. a. fremhævede, at et ejendommeligt Træk ved Ane Nielsen var, at hun selv i den sidste Tid ikke følte sig træt af Livet eller længtes mod Døden. Han sluttede med at udtale: Hendes Eksempel ved sit Liv maa være en Ledestjerne for Familien i de fire Slægtled og for os allesammen.

KILDER

Meddelelser fra Sparekassebestyrer Harald Baun, Højbjerg. — Artikel af P. Dahlmann Klausen i Frederiksborg Amts Avis 29. Januar 1935 og i Nordsjællands Venstreblad 29. Jan. 1935. — En lang Række Referater og Meddelelser i begge de nævnte Blade. — Interview i Politiken 27. Jan. 1935. — C. Hostrup: Senere Livserindringer, 1893. — Anders Uhrskov: Fra Landbrugets Verden, 1938.

FRA MIN BARNDOM

Efter sigende har der i slutningen af det forrige århundrede boet en „klog“ kone i Bakkegade. I almindelig omtale kaldtes hun madam Bondesen. Det var ikke mennesker, hun udøvede sin videnskab på, men derimod dyr.

Personlig har jeg naturligvis aldrig kendt madam Bondesen. Jeg blev først klar over, at hun havde eksisteret, da jeg sammen med min moder som elleveårig dreng aflagde besøg hos min onkel, vognmand Jens Johansen, i Fredensborg.

Min onkel havde 3 heste, og den ene havde i længere tid stået i stalden med et dårligt ben, som dyrlægen ikke havde haft held til at kurere. Under samtalen mellem de voksne om dette uheld, fremsatte min onkel en beklagelse over, at madam Bondesen ikke længere levede, og samtidig omtalte han bemeldte dames aldrig svigtende og fremragende evner til at helbrede syge dyr, og det skete bare ved, at hun „læste“ over vunden. Til sidst endte det med, at onkel direkte spurgte min moder, om hun ikke kunne huske ordlyden af Madam Bondesens helsebringende ramse. Moder sagde, at det kunne hun sagtens, hun havde så ofte som barn stået ved siden af madammen, når hun læste over syge dyr i moders barndomshjem. Jeg spidsede ører. Min moder var en yderst fornuftig og klog kvinde, jeg kunne selv med mine elleve år ikke forestille mig, at hun havde omgædes så mystiske væsener, som denne madam Bondesen åbenbart havde været i den almindelige befolknings opfattelse. Jeg lyttede godt efter, da moder derefter gengav madammens hemmelighedsfulde ord, der lød således:

Hylden, bylden, bolden,
tag denne sygdom fra i år
og ad åre og siden for hvert år,
så længe verden står.

Men der hørte mere til. Det syge dyr skulle berøres, medens ramsen læstes tre gange, for hver gang knyttedes der en enkelt knude på en hvid sygarnstråd. Efter endt oplæsning og knudeknytning opsøgte madam Bondesen et hylde træ, blottede en enkelt rod, om hvilken tråden blev viklet. Når tråden derefter blev opløst, skulle det syge dyr ikke alene have overstået sygdommen, men tillige være beskyttet fremover.

Om onkel forsøgte ramsens helbredende virkninger, ved jeg ikke, men senere havde jeg selv en morsom oplevelse med ramsen, som jeg skal berette om i det efterfølgende.

Mit barndomshjem var beliggende ved Københavnsvejen, nr. 8, selve huset, der ejedes af min moder, var opført på bunden af en grusgrav og lå således både tilbage og lavt i forhold til vejen. En dag kom der en mand hen til mig og spurgte, om jeg ikke kunne trække en hest til smeden. Jeg mente nok at kunne påtage mig dette job, han bad mig derefter om at gå ud til Carlsberg og henvende mig til forpagterkonen.

Jeg gik straks derud, og inden længe havde jeg stiftet bekendtskab med forpagterkonen Stine. Hun var enke og drev Carlsbergs daværende jordtilliggende med sin voksne søn, Jens, som medhjælp. Foruden landbruget blev der drevet en mindre vognmandsforretning. Besætningen bestod af 3 heste, 4 køer samt nogle svin.

Den nævnte dag var Jens efter træ i skoven og havde de to heste som forspand, medens den tredje stod på græs. Stine bad mig gå over på marken for at hente hesten og derefter trække den til smeden. Det gik ikke så godt. Hesten havde stået og kedet sig, hvilket resulterede i, at den blev grebet af et meget overstadigt lune, da jeg trak tøjrepælen op af jorden. Hesten rejste sig paa bagbenene og slog derefter enden i vejret, og da mit kendskab til heste og deres reaktioner på daværende tidspunkt ikke var særlig omfattende, så det hele meget faretruende ud i mine øjne. Jeg kastede øjeblikkelig tøjret fra mig og greb til harens gevær med kurs mod Carlsberg. Stine morede sig lidt over min beretning om hestens dans på bagbenene og forklarede mig, der var tale om en glædesytring og ikke onskabsfuldhed, som af mig opfattet. Stines påstand i så henseende blev hurtigt bekræftet, idet hesten, medens vi stod og talte sammen, ganske

roligt kom spadserende ind i gården. Et øjeblik derefter fulgtes den fredeligt og roligt med mig til smeden, og vi blev meget gode venner efter denne dag.

Denne episode førte til et meget indgående venskab både med Stine og Jens. Jeg kom meget på Carlsberg i de efterfølgende år, gennem hvilke jeg fik opelsket en dyb interesse og kærlighed til landbruget.

Imidlertid hændte det, at en af køerne blev angrebet af en betændelse på den ene patte, hvilket var til megen vanskelighed, når koen skulle malkes. Dyrslægen kom og så til koen, samt foreskrev behandling, men uden resultat. Stine var meget ked af koens tilstand og fremsatte af og til beklagelser til mig. Med det overmod, drenge undertiden kan være i besiddelse af, og med madam Bondesens ramse i hukommelsen sagde jeg en dag til Stine, at jeg godt kunne kurere koen. Hun var lidt betænkelig ved eksperimentet og påbød mig ikke at gøre koen noget. Det sidste var en overflødig påmindelse, for også med køerne var jeg ven, hvilket Stine ikke var ganske klar over. Jeg forklarede hende fremgangsmåden med læsningen, knudeknytningen og hylde træet, og hun lod sig berolige.

Vi skred derefter til handling. Jeg tog opstilling ved siden af koen. Stine, der som alle ældre mennesker havde en gennem fædrene nedarvet respekt for det overnaturlige, overværede fra stald dørens åbning formulærens fremsigelse, knudeknytningen m. v. Da dette var behørigt besørget, gik jeg ned i den lille lund bag ejendommen og fuldførte akten ved at vikle tråden om et hylde træs rod. Koen kom sig naturligvis. Hvad dyrslægens kunst ikke havde formået, lykkedes ved madam Bondesens gamle ramse. Stine troede fuldt og fast på underet, og til naboerne og bekendte sagde hun i fuldt alvor: Den dreng kan mere end sit fadervor. Siden har jeg dog aldrig forsøgt mig i denne genre.

Rich. Børgesen.

N. NIELSEN, TISVILDE, OG HANS SLÆGT

En Mand er ikke alene, hvad han er i sig selv, han er ogsaa — hvis der ellers er noget ved ham — hvad hans Forfædre var.

Dette gjaldt i meget høj Grad *N. Nielsen*, Tisvilde, der var født 1879 og døde 1947. I ham levede hans Forfædre stærkt, hvorfor det ogsaa er nødvendigt først at omtale dem.

Fogedgaarden i Tisvilde, hvor *N. Niensens Slægt* har levet i lange Tider, er en meget gammel Gaard. Staldlængen er opført 1762, Vestlængen 1764, Ladelængen mod Øst langs Byens Gade 1765 og Stuelængen mod Nord 1768. Saa gammel er Gaarden altsaa, at den yngste Længe er bygget tyve Aar før Stavnsbaandets Løsning.

Tømmeret i de fire Længer er usædvanlig svært. Der er Bjælker, som er 20—23 cm høje og 18 cm brede, og Stolper med en Bredde af 21—22 cm.

Helt almindelige var nu de Mennesker heller ikke, som boede der. En af de ældste, man kender, hed *Niels Hansen*, han var Sogne-, Strand- og Klitfoged, Stillinger, der gik i Arv og gav Navn til Gaarden, der iøvrigt hed Mosegaard. *Niels Hansen* havde Opsyn med de Arbejdere, der i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var beskæftiget med at dæmpe Sandflugten ved at plante Marehalm. Han skal have været en haard Negl som Arbejdsleder betragtet.

1738 giftede han sig med Møller *Linds Datter, Mette*, fra Pibe Mølle. *Niels Hansen*, der døde 1794, havde en Søn, der hed *Hans Nielsen*, ogsaa kaldet *Foged-Hans*. Det var ham, der opførte den nuværende Fogedgaard. Gift blev han ikke før 1785, da han ca. 46 Aar gammel ægtede den 18-aarige *Pernille*, Datter af *Johan Larsen* i Hornbæk. Hun vilde hellere have haft en jævnaldrende,

der hed *Ole Nielsen*, men han var fattig og Hans Nielsen velhavende, saa det blev altsaa den sidste.

I Aaret 1795 døde imidlertid Hans Nielsen af samme smitsomme Sygdom, som Aaret før havde lagt Faderen i Graven.

Dermed var Pernille fri, og 1797 giftede hun sig med sin Ungdoms Kærlighed, *Ole Nielsen* fra Hornbæk. Fra disse to Mennesker stammer den Slægt, der siden har ejet Fogedgaarden.

Ole Nielsen havde som ung faret til Søs, og da Krigen med Englænderne brød ud 1807, kløede det i Fingrene paa ham efter at komme ud, hvor de store Begivenheder fandt Sted. Han blev Kaperkaptajn og kæmpede mod Engelskmanden 1810-11.

Denne Krigstid, 1807-14, der spredte megen Uhygge omkring sig, blev af de gamle der i Egnen altid kaldt „den store Ufred“. Oppe paa Salgaardshøj blev der rejst en optisk Telegraf, og den blev betjent af *Ole Nielsen*.

Paa Kildegaarden i Tisvilde var der indrettet en Vagtstue for Infanteri, medens en Afdeling Husarer var indkvarteret i den østlige Del af Fogedgaardens Staldlænge, siden altid kaldt Husarlængen.

Man frygtede Angreb og forberedte sig derimod paa følgende noget besynderlige Maade. Oppe paa et af Spærrene over Indkørselsporten paa Fogedgaarden fastgjorde man med svære Jernnagler en Træklamp og paa det modsatte Spær en tilsvarende. De to Klampe blev forbundet med en Bjælke, og under denne var der ophængt Plove, Harver, store Sten og andre tunge Genstande. Hensigten var den, at hvis en Afdeling engelske Soldater havde forsøgt at trænge ind i Gaarden, skulde Rebene være kappet, saa alle de morderiske Indretninger kunde være faldet ned og knust Fjenden.

Hvis denne middelalderlige Plan var kommet til Udførelse, havde det næppe varet mange Minutter, førend Fogedgaarden havde været en rygende Ruinhob. Til alt Held kom der ingen Englændere, men den ene Klamp sidder der endnu til Erindring om Foretagendet.

Ole Nielsen og *Pernille* havde tre Sønner, *Hans Olsen*, født 1798, *Svend Olsen*, født 1804, og *Niels Olsen*, født 1806. *Svend Olsen* købte „Kraagsgaard“ i Holløse, og den er endnu i Slægtens Besiddelse, idet den ejes af hans Sønesøns Søn *Hans Svendsen*.

Den yngste Søn, Niels Olsen — N. Nielsens Farfar — overtog Fogedgaarden 1830 og giftede sig samme Aar med *Sidse Larsdatter* fra Tibirke, født 1809.

Niels Olsen var, Traditionen tro, Sogne- og Strandfoged, samt Lægdsmand. Han var tillige Medlem af Amtsraadet fra 1848 til 1854.

Han havde Interesse for Planteavl og var en af de første der paa Egnen, som dyrkede Roer. Husdyrbrug var han derimod ikke meget optaget af. Som adskillige af Slægten havde han flere Interesser udover det materielle. Han læste en hel Del, især Krigshistorie, han blæste paa Fløjte, og han gik paa Jagt.

Skoven stod i det hele hans Hjerter nær, hvad der bl. a. gav sig Udtryk i, at han havde en tam Raabuk gaaende, den befandt sig udmærket paa Fogedgaarden. Kun i Parringstiden tog den nogle Dages Ferie for at vende tilbage til Tisvilde Hegn og finde sig en Mage.

Hvis man hjemme paa Gaarden fandt, at Udflugten varede vel længe, gik Niels Olsen blot op i Haven og skød et Skud af. Faa Minutter efter kom Raabukken springende. Den troede, at Jagten var gaaet ind, og saa var det jo bedst at komme i Sikkerhed.

Paa sine ældre Dage blev Raabukken ondskabsfuld. Den gik ud paa Gaden og væltede Børn omkuld, der skulde i Skole. Niels Olsen forsøgte at mildne paa det ved at dreje Træknapper, som blev anbragt paa Bukkens Takker, men det forslog ikke, og Enden blev, at den maatte skydes.

Niels Olsens Kone, Sidse, var en hel anden Natur end han. Hendes Interesser var af mere materiel Art. Hun var i det hele en stout Bondekone, der holdt strengt paa Standens Ære og Anseelse, maaske nok et Stykke af en Bondearistokrat.

Hun var ikke let at bide Skeer itu med, hvad Holger Drachmann engang fik at mærke. Niels Olsen døde 1873, og Fogedgaarden blev overtaget af den næstældste af de tre Sønner *Hans Peter Nielsen*, født 1838. Den ældste Søn *Christian Nielsen*, født 1831, var blevet gift med en Gaardmandsdatter i Manderup og overtog hendes Fødegaard.

H. P. Nielsen havde kun lidt Interesse for Landvæsen. Han var noget af en Kunstnernatur. Som ung gik han nogen Tid

paa Kunstakademiet i København, men han opgav det. Der er vist ikke Tvivl om, at han havde Talent, men han led af en altfortærende Hjemve, der engang gav sig Udslag i, at han under en Snestorm, der hindrede Toget i at naa længere end til Lyngby, vandrede hele den lange Vej hjem til Tisvilde. Han kunde næppe trives andre Steder end der. Desuden led han af en stærk Selvkritik. Det, han lavede, duede jo ikke, syntes han, og saa opgav han Maleriet.

Han var godhjertet og hjælpsom over for sine Medmennesker, ikke saa lidt af en Idealist, men upraktisk paa det materielle Omraade. Naturdyrker var han i stor Stil. Det kunde hænde, naar han en blæsende Eftersommerdag hen mod Aften gik op til Skovridergaarden, hvor hans eneste Søster var gift, at de sammen gik ud for at se paa de drivende Skyer, alt mens Solen var ved at gaa ned. Naar Broderen da gav lidt stærke Udtryk for sin Betagelse af dette Syn, skete det, at den mere nøgterne Søster afbrød ham: „Saa saa, Hans, pas nu paa, for nu kommer Gøglernaturen op i dig igen!“

H. P. Nielsen var den sidste Sognefoged og Lægdsmand paa Fogedgaarden. Iøvrigt var han en rolig Mand og i Besiddelse af en ikke ringe Humor, hvad følgende Historie viser. Den skyldes — som alle de andre iøvrigt — hans Brodersøn N. Nielsen.

En Dag kom en Skovløber ind paa Fogedgaarden og spurgte efter Sognefogeden. Da H. P. Nielsen kom til Stede, sagde Skovløberen: „Hør Foged, den er gruelig gal! Der gaar en Mand omkring i Skoven, som Du maa se at faa sat fast. Han er vistnok farlig for sine Omgivelser.“ — „Mener Du, han er sindssyg?“ spurgte Nielsen. „Nja — om han er sindssyg, ved jeg ikke, men han er i alt Fald ikke rigtig i Hovedet — han er med andre Ord skruptosset. Tag og arrester ham, Foged, det er en væmmelig Fyr at have gaaende løs inde i Skoven.“ — „Hvorledes ytrer hans Galskab sig? Jeg maa jo have et fast Holdepunkt at gaa ud fra. Man kan ikke saadan uden videre arrestere en Mand, der hverken har stjaalet eller øvet Vold,“ svarede Fogden med et lunt Blink i Øjet. Han havde allerede begyndt at ane Sagens Udfald.

„Nej, det kan nok være,“ indrømmede Skovløberen, „men hvad den Mand kan hitte paa at gøre, det ved hverken Du eller jeg, jeg ser ham saa tit staa paa en eller anden Brandlinje. Pludselig

holder han den højre Arm op over Hovedet og kigger under den — saadan helt hen i Vejret. Saa render han en fem, seks Skridt baglæns, og saa holder han den venstre Arm op og kigger under den. Saa laver han en Kikkert med Hænderne og glor paa den Maade ud ad Linjerne — uha, det er en væmmelig, tosset Rad at se paa. Du maa lade ham sætte fast, Foged, inden han faar lavet en Ulykke!“

Efter en mere indgaaende Beskrivelse af „den gale“ blev Fogden klar over, at den Mand, Skovløberen havde set, var Maleren *Carl Holsøe* (1863—1935), naar han var ude for at se paa Motiver, og han blev altsaa ikke sat fast. Carl Holsøe døde iøvrigt i Asserbo og ligger begravet paa Vinderød Kirkegaard.

Maler blev H. P. Nielsen ikke. Derimod overtog han som nævnt Fogedgaarden efter sin Fader, sikkert mere af Pligt end af Lyst.

Dengang — i Firserne — laa hele Egnen fra Tisvilde og til Raageleje hen i hele sin storslaaede Überørthed. Men da begyndte Kunstnerne at opdage Egnen. Paa Fogedgaarden havde man for at imødekomme disse spredte Gæsters Ønsker begyndt at tage imod enkelte Sommergæster, og saadan gik det til, at *Holger Drachmanns* høje Skikkelse en Dag tonede frem i Fogedgaardens Dagligstue, hvor den gamle Enke, Sidse Niels Ol's, sad for Enden af det solide Egetræsbord.

Drachmann, der fandt, at her vist sad en gammel enfoldig Kone, der kunde drives en lille Spøg med, satte sig ved Siden af hende, lagde Armene paa Bordet, anbragte Hovedet paa den ene, idet han fra Siden kiggede hen paa hende og paa bredt Sjællandsk sagde: „Goddaw!“ Men Sidse lagde ogsaa sine Arme paa Bordet, anbragte Hovedet paa den ene, skævede til Drachmann og svarede vrængende: „Godda—w!“

Saadan blev de siddende — kæmpende en Tvekamp med Øjnene — indtil H. P. Nielsen traadte ind ad Døren.

Sidse døde 1886. Den yngste af Niels Olsen og Sidses Sønner, *Johan Martin Nielsen*, der var født 1848, var blevet gift med *Johanne Bothilde Poulsen*, Datter af en Skomager, og 1886 fik han Bevilling til at oprette et Gæstgiveri og Badepensionat i Tisvilde, det var det, der blev til Tisvilde gamle Kro. Her fik Ægteparrets Søn *Niels Nielsen*, der var født den 20. Maj 1879, en stor

Del af sin Barndom, og her lærte han en Række Videnskabsmænd og Kunstnere at kende. Man kan vist godt sige, at de blev hans Sværmeri, et Sværmeri, det aldrig rigtigt lykkedes ham at frigøre sig for.

Her mødte han Professor *Harald Høffding*, (1843—1931), Teaterdirektør *Benjamin Petersen* (1851—1908), den senere Forfatter *Alexander Svedstrup*, (1864—1930), dengang stud. theol., Professor *Valdemar Irminger*, (1850—1938), og mange andre kendte Malere. Disse Kunstnere gik den lille Dreng og iagttog, han lyttede til deres Samtaler, han fulgte med ikke mindre Spænding deres ikke saa faa muntre Streger. Og herom fortalte han siden gerne. Her skæl gengives et lille Uddrag af disse Kunsthistorier.

Strækningen mellem Tisvilde og Tisvildeleje — *Overdrevet*, som det kaldtes — var i Firserne forholdsvis øde. Her og der fandtes der en Mark med Rug eller Kartofler, det eneste, der kunde trives paa den magre Jord. Ellers saa man kun Græs og Lyng, sine Steder flere Tønder Land med vilde Stedmodersblomster, der Tid efter anden blandedes med blaa Oksetunge og gule Evighedsblomster.

Badehuse, som der nu er utallige af ved Lejet, var der dengang kun eet af, og det var den gamle Kros. Det blev anbragt paa Stranden om Sommeren og taget hjem om Vinteren, da Familien iøvrigt levede et fuldstændigt Privatliv.

En Dag var fire af de Malere, der boede paa Kroen, gaaet ind i Badehuset. Der var *Cilius Andersen*, (1865—1913), *Lorenz Hinrichsen*, (1865—1929), og to til. Mens de med megen Interesse granskede de forskellige Navne og Datoer, der i Sommerens Løb var skrevet paa Badehusets Vægge, var der en af de Malere, der befandt sig udenfor, som var træsk nok til at dreje Nøglen i Døren om. De fire var altsaa laaset inde. Da det blev opdaget, brød der et Uvejr løs: „Vil I lukke op, I elendige Kanutter“ — og hvad der nu ellers kunde siges ved en saadan Lejlighed.

Men „Kanutterne“ vilde ikke lukke op, tværtimod. De gav Drengen Niels — deres Værts Søn — Ordre til at hente Vand, og det gjorde han med en sjælden Iver. Saa snart en Spand var ankommet, tog *Hans Dall* (1862—1920) den og øste den igennem en af de Sprækker, der fandtes i Huset, medens *Knud Larsen*

(1865—1922) gennem en anden Sprække iagttog de deraf fremkomne Virkninger.

Men Tryk avler Modtryk, og da de indespærrede til deres store Fryd havde opdaget en Spand — ikke altfor rent Vand — der stod i en Krog derinde, øjnede man en Mulighed for Hævn. Da Knud Larsen atter satte Øjet til Sprækken for at iagttage, hvorledes man befandt sig derinde, tog Cilius Andersen Spanden og slyngede Indholdet lige i Synet paa ham. Og mens han pustede, spruttede og fnyste, løftede Taget af Baadehuset sig i Vejret, og fire Malere kravlede ovenud. Vaade var de, men Humøret var ikke gaaet i Vasken.

I Aaret 1891 havde vi en meget vaad Sommer. Det regnede og regnede. I Høsten stod Rugen i Hobene og groede, og i den gamle Kro gik Malerne med Hænderne i Lommerne og smaa-bandede. Det var en daarlig Sommer baade for Landmænd og Malere.

Elendigheden udløste sig i et frygteligt Tordenvejr, der brød løs en Nat først i September. Rundt om i Horisonten saa man brændende Gaarde og Huse. Deriblandt var der ogsaa en Gaard, der laa en lille Kilometer borte. Cilius Andersen var den, der først var paa Færde. Han for ud paa Gaden og raabte „Brand“, og snart skumplede Byens Sprøjte af Sted til Brandstedet.

De andre Malere tog det vidt forskelligt, hver efter sin Natur. *M. Therkildsen* (1850—1925), der var Jyde, stak Hovedet ud af Vinduet og spurgte, om det var her, det brændte. Da det ikke var Tilfældet, lagde han sig roligt til Hvile og sov videre.

Men andre ilede til Brandstedet for at gøre Nytte. Deriblandt *Hans Nik. Hansen* (1853—1923), der kastede baade Frakke og Vest for med saa meget mere Iver at kunne deltage i Redningsarbejdet. Sammen med en Urmager, der var Lollik, trængte han ned i Kælderen, hvor han greb et Fad med kogte Kartoffler, som han kylede ud af Vinduet. Urmageren, der ikke vilde staa tilbage, snuppede et Fad med Tykmælk, som han lod gaa samme Vej, idet han udbrød: „Man maa re'e, hvad re'es kan!“

Snart blev Røgen i Kælderen dog saa tæt, at de to Mænd maatte skynde sig ud blandt de øvrige Tilskuere, hvor Cilius Andersen løb omkring og brugte Mund, medens *N. V. Dorph* (1862—1931) stod, stiv som en Statue, med opslaaet Paraply og mælede ikke et Ord.

Jeg kan ikke nægte mig den Fornøjelse at gengive endnu to af N. Niensens Historier, der handler om Cilius Andersen. Det var en Malerkammerat *Gabriel Jensen* (1862—1930), der havde fortalt Nielsen, hvordan han mange Aar før inde i København havde haft en højest ejendommelig Spadseretur med Cilius Andersen. De havde truffet hinanden paa Kongens Nytorv, og Cilius Andersen foreslog da, at de skulde gaa en Tur gennem Strøget ud til Vesterbros Torv, men lægge Vejen om ad Højbro Plads. Da de var midt i Østergade, standsede Cilius Andersen pludselig, bankede med sin Stok i Fortovet og stirrede vedholdende op mod et fjerde Sals Vindue paa modsat Side af Gaden. Da han havde gentaget dette nogle Gange, begyndte Folk at stimle sammen om de to Mænd, og snart var Gaden fuld af Mennesker, som alle stirrede op mod Vinduet paa fjerde Sal paa den anden Side Gaden. Det gik saa vidt, at man i det fjerne hørte Politiets „Passer Gaden!“ — hvorefter Cilius Andersen og Gabriel Jensen skyndsomst forsvandt.

Da de var naaet til Højbro Plads, standsede Cilius Andersen atter, idet han sagde: „Hør, Du Gabriel, laan mig dine Tændstikker!“ Det skete. Cilius Andersen strøg en af dem og stirrede paa Stenbroen: „Det var dog skammeligt, at den Guldtikrone skulde trille fra mig! — Hvor Pøkker mon den er blevet af?“ — Han strøg under mange Beklagelser den ene Tændstik efter den anden, alt mens han bevægede sig rundt om Absalons Statue.

Folk spidsede Øren, og snart var der en hel Skare Personer, som ogsaa strøg Tændstikker og ledte efter den bortkomne Guldtikrone.

De to Venner gik videre og gav sig god Tid. Da de paa Vesterbros Torv vendte om og naaede tilbage til Højbro Plads, gik der endnu Folk rundt om „Absalon“ og søgte efter den Guldtikrone, der aldrig havde været til.

Det har altsaa i mange Henseender været et muntert Selskab, der om Sommeren holdt til paa den gamle Kro. Men efter nogle Aars Forløb blev Johan Nielsen dog træt af denne Virksomhed. 1891 var han blevet udnævnt til Toldopsynsmand for Kyststrækningen fra Liseleje til Raageleje. Strandfoged var han ogsaa. Han byggede da et Hus, „Tornen“, omme i Lejet, men inden han naaede at flytte ind, var der sket det, at hans Hustru døde 1893.

Det var et frygteligt Slag for ham. Fra nu af var han en ensom Mand. Aaret efter, 1894, solgte han Kroen og beskæftigede sig fra nu af kun med sine to Hverv.

Johan Nielsen kunde nu og da virke noget utilgængelig, og han havde ikke helt let ved at komme i Kontakt med Fiskerne. Nu maa det erindres, at Fiskere og Bønder altid har været to Ting. Johan Nielsen var meget religiøs med Hældning mod Luthersk Mission. Dette i Forbindelse med Sorgen over hans Hustrus Død gjorde vel sit til, at han blev noget af en Grubler. Der er i det hele taget Grublen i Slægten. Sønnen havde ogsaa sin Del.

Broderen, H. P. Nielsen, der var ugift, døde 1901, og dermed var den gamle Slægtsgaard uden Ejer. Johan Nielsen var i stor Vaande. Fogedgaarden var forsømt i alle Henseender, og at overtage den og bringe den paa Fode vilde koste et meget stort Besvær. Paa den anden Side — hvis han valgte det letteste og sagde nej, kom Gaarden paa fremmede Hænder, og man kunde umuligt vente nogen Pietet over for de mangfoldige gamle og sjældne Ting, der i Aarenes Løb var blevet samlet paa Gaarden.

Imidlertid var han jo ikke nogen ung Mand længere, og han havde mange andre Interesser end Landbruget. Han læste adskilligt, og han var som sin Søn stærkt optaget af Slægtshistorie, ikke blot sin egen, men ogsaa andre af Sognets Slægter. I det hele var han som de fleste af Slægten groet stærkt fast i den hjemlige Muld. Han havde en fænomenal Hukommelse, hvad der naturligvis i høj Grad støttede hans Hjemstavnsviden.

Som flere af Slægten var han ogsaa musikalsk, blæste godt paa Fløjte og kunde mange Valsemelodier fra Hornbækegnen. I dem var der, sagde Sønnen, en vemodig Undertone, og den passede sikkert godt til Johan Nielsens Natur. Sønnen spillede paa Orgel, og jævnlig fornøjede Fader og Søn sig ved at spille sammen paa Fløjte og Orgel.

Som tidligere nævnt var Fogedgaarden med sin høje Alder en Seværdighed, det sammt gjaldt Johan Nielsens Stue og alt det meget, der i det hele var samlet af gamle og ejendommelige Ting paa dette Sted.

Det var som et helt Museum, et levende Museum oven i Købet, for der var jo da baade Mennesker og Dyr. Om Sommeren havde Gaarden vel næsten dagligt Besøg af nysgerrige Badegæster, der

betragtede Fogedgaarden som en offentlig Seværdighed. Det sinkede ikke saa lidt, men dels fandt man sig i det, og dels kunde det vel ogsaa til Tider være ret fornøjeligt.

Men det var det nu ikke altid. En Dag da Johan Nielsen som gammel sad syg og medtaget i sin Stue, kom der et Selskab af Københavnerne, deriblandt, efter hvad der fortælles, en Mand i en meget fremtrædende Stilling, ind til ham. De gik ganske ugenert rundt og saa paa Billeder og Bohave. De tog Bøger ud af Bogreolen og kiggede i dem. En af Selskabet henvendte endog et Par venlige Ord til den gamle derhenne paa Bordendesbænken: „De har mange gode Bøger i Deres Reol!“ Da kom der pludselig Liv i det gamle Ansigt med det fine, hvide Skæg: „Ja,“ sagde han, „men der er to Bøger, som jeg ikke har. Det er Baron Knigges „Omgang med Mennesker“ og Emma Gads „Takt og Tone“.“

I Løbet af et Minut var det fine Selskab forsvundet, og den syge Gamling sad sejrrig tilbage.

1925 døde Johan Nielsen, og Niels Nielsen overtog Fogedgaarden. Han havde som store Dele af Slægten mange Interesser, Slægtshistorie, Sognehistorie, Danmarkshistorie, religiøse Spørgsmaal. Og saa kunde han aldrig glemme sin Barndom, Samværet med Kunstnere og Videnskabsmænd. Der sad et Savn i hans Sind fra den Tid. Han var for lidt optaget af Kalorier og Svinepriser.

1933 solgte han Fogedgaarden til en yngre energisk Slægtning, *Christian Nielsen*, og nu blev Døren lukket for Københavnerne. Nu skulde Landbruget drives op. „Der er i min Slægt to Slags Mennesker,“ sagde N. Nielsen engang til mig, „der er dem, der er praktiske, og som har økonomisk Sans, og der er dem, som er mere optaget af andre Interesser. Af dem bliver den første Slags velstaaende.“

Nielsen havde ved Salget taget et Højdedrag, „Engelhøj“, fra, og her byggede han en rummelig Bolig, hvor han og hans udmærkede Hustru vilde drive Sommerpensionat. Enkelte Gæster havde de ogsaa om Vinteren, men det sidste blev nu ikke til saa meget. Fra „Engelhøj“ var der en meget smuk Udsigt over Mosen, og om Sommeren kunde man sidde ved Vinduet i Dagligstuen og nyde Landskabets Skønhed, mens Nattergalen sang, og Gøgen

kukkede. Det var et meget tiltalende Hjem, som mange af os, der søgte Hvile der, vil huske til vore Dages Ende.

Nielsen var en hyggelig Vært, han kunde fortælle Historier næsten uden Ende, og han var som Fortæller en Kunstner. Man blev aldrig træt af at høre hans Beretninger. Han forstod at karakterisere, og han havde Charme.

I sin senere Alder laa han en Tid paa Centralsygehuset i Hillerød, og en Aften kom han til at fortælle en af sine mange Historier. Siden vilde de andre Patienter paa Stuen have den samme Historie hver Aften. „Jeg blev næsten træt af det,“ tilføjede Nielsen senere, da han fortalte mig derom, men det blev de altsaa ikke, for det var jo Fortællekunst, og den ægte Kunst bliver man aldrig træt af.

Mange af de Historier, han fortalte mig, har jeg gengivet i min Bog „Dansk Folkevid“, 3. Samling, i Almindelighed med ændrede Navne. Her skal gengives en af hans bedste.

I Tisvilde levede der i gamle Dage en Mand, der hed Køve-Jakob. Dette Navn havde han faaet, fordi hans Far flettede Bikuber. Køve-Jakob saa meget lyst paa Tilværelsen: „Det passer int, naar de siger, at det int kan gaa. Det har altid gaaet, hvor jeg har væ't med. Har det int gaaet godt, saa har det gaaet galt, men gaaet det har det altid.“

Der var noget umiddelbart over Nielsen. Hvor har jeg tit moret mig over hans Indfald. En Dag kom han ind fra Haven, han havde været ude at samle nogle Urter til Middagen.

„Ja, er det ikke mærkeligt, Uhrskov! Man kan kæmpe for det, saa meget man vil“ — jeg begyndte at spidse Øren — „men man naar aldrig... at blive fri for det Arbejde mellem Maaltiderne.“

Og saa var der i Tilgift et lunt Blink i Øjet.

En ikke mindre pudsig Hændelse oplevede jeg en anden Dag, men den var ikke villet. Vi talte om en fælles Bekendt deroppe i Egnen og drøftede, hvad Landsmand han kunde være. „Ja, han er ikke saa let at bestemme,“ sagde Nielsen langsomt, „han er ikke saa klog som en Sjællænder —“ Jeg kluklo indvendig. Forbindelsen blev aldrig afsluttet, men det gjorde heller ikke noget, Manden var Jyde.

Kunde Nielsen være munter og umiddelbar, kunde han ogsaa

være noget helt andet, dybtbænkende og kundskabsrig, som han var. Vi har haft mange værdifulde Samtaler, til Vederkvægelse for os begge, tror jeg nok. En poetisk Aare havde Nielsen ogsaa. Han skrev Digte og naaede at faa udgivet en Samling med Titelen „Fra Asserbo til Tisvilde“, 1934.

Egentlig er der ikke Grund til at sige ret meget mere om ham. N. Nielsen var en Ætling af sin Slægt, og hvad der er sagt om den, gælder i væsentlig Grad ogsaa om ham. Han var et levende Menneske.

Nielsen døde den 8. April 1947 og blev som sin Fader begravet paa Tibirke Kirkegaard. Denne Kirke ligger paa en Skrænt, og ind i denne Skrænt var Graven gravet. Niensens Ungdomsven, Forfatteren *Georg Nordkild*, skrev i en lille Artikel om Begravelsen, at ingen Fyrste kunde ønske sig en skønnere Grav end den, Nielsen fik. Og det var sandt.

KILDER

N. Nielsen: Fogedgaarden i Tisvilde. Fra Frederiksborg Amt, udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund, 1936. — Anders Uhrskov: Dagligt Liv, Nordsjællandsk Folkeliv V, 1924. — N. Nielsen: Kunstner-Anekdoter fra Firserne og Halvfemserne, Nordsjællands Socialdemokrat 15. og 21. Februar 1936. — N. Nielsen: Tisvildeegnens Saga, 1937. Særtryk af en Artikelrække i Frederiksborg Amtstidende. — Artikler af Anders Uhrskov i Nordsjællands Venstreblad 16. Januar 1925 og i Frederiksborg Amts Avis 9. April 1947.

EN HVALFANGST VED KULHUS

På de følgende sider skal der gengives nogle breve, der beretter om en hvalfangst ud for en af Nordsjællands kyster i året 1768. Begivenheden i sig selv er ret ubetydelig. Men fortællingen om denne jagt dukker op i en arkivdyngede med lutter tørre regnskaber og virker derfor på læseren af disse gamle papirer som et solstrejf på en regnvejrsdag; desuden er det umiskendeligt, at de implicerede embedsmænd har opfattet hele affæren som noget usædvanligt, hvad der giver deres beretning et friskere præg, end den ellers vilde have fået. Alligevel havde sagen nok fået lov at hvile upåagtet i sin arkivpakke, om den ikke var ledsaget af et bilag, der virkelig må betegnes som en sjældenhed. På svært papir, som omhyggeligt er foldet 4 gange sammen, er tegnet et billede af begivenhedernes hovedperson, den ulyksalige hval, der havde vovet sig ind til Isefjordens grundede vande. Denne tegning afgjorde sagen; dokumenterne blev afskrevet og tegningen sendt til Rigsarkivets fotograf.

Der er 3 breve ialt. Det første er skrevet af amtmanden på Frederiksborg, Fr. C. von Gram; det andet og mest udførlige er af regimentsskriveren ved Frederiksborg, M. Dahlstrøm, der også har udført den her gengivne og ikke uefne tegning; det sidste brev er atter af amtmanden. Det første findes på landsarkivet (Frbg.-Kronborg amter; kopibog for erklæringer og breve til kollegierne 1762—70), de 2 sidste i Rigsarkivet (PK: Sjællandske renteskriverkontor, diverse breve vedk. Jægerspris 1662—1797). De gengives her med delvis bibeholdelse af deres oprindelige retskrivning.

Amtmand Fr. C. v. Gram til Rentekammeret.

13. Juni 1768.

Efterat det har rygtedes, at der udi Isefiorden imellem Friderichswærk og Friderichssund som noget usædvanlig skulle have ladet sig tilsyne et slags Hvalfiske, har jeg beordret Regiments-skriver Dahlstrøm, at hand derom nøiere maatte erkynndige sig, som og under dags dato har tilskikket mig hoslagte Rapport. — Da nu disse slags Fiske som vel formedelst høie Vande fra Nord-søen maa være indkommen i Fiorden og maaskee icke saa let kan komme ud igen ved det lave Wand, som paa nogen Tid i Fiorden har været, formodentlig kunde være at fange og belønne Umagen, naar dertil med det første blev ordineret kyndige Folck med saadanne Redskaber, som til slig Fangst behøvedes. Saa i Henseende [d. v. s. eftersom] jeg anser dette som et *Regale*, som Hans Majestæt kunde profitere af, har jeg ikke skullet undlade sligt at indberette.

Fr. C. v. Gram.

På dette tidspunkt var amtmanden ikke tilstrækkeligt underrettet. Det er også vitterligt, at Dahlstrøms indberetning først forelå to dage senere og da gav en mere præcis orientering om begivenhedernes forløb. Det synes også, som om amtmandens fornemste interesse er at fastslaa indtægterne af en så sjælden fiskefangst som en kongelig rettighed, et regale. Men snart indløb altså regimentsskriverens beretning.

Regimentsskriver Dahlstrøm til Rentekammeret 15. Juni 1768.

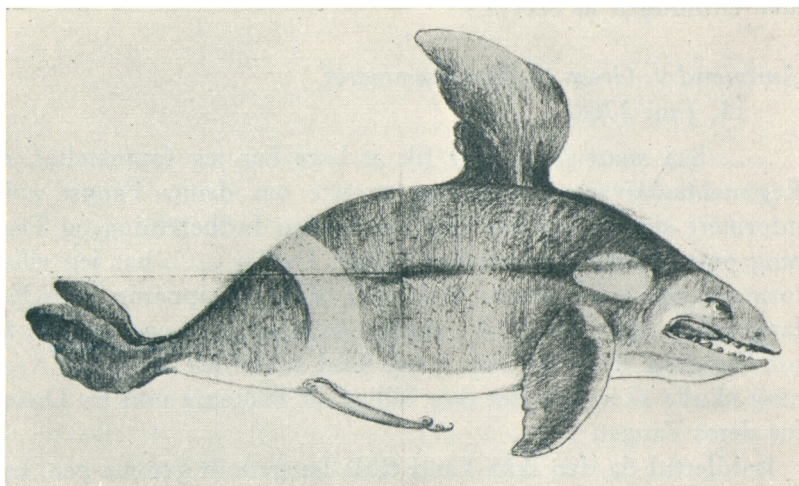
Pro Memoria.

Skipperne Tørgen Andersen og Ole Olsen fra Tønsberg i Norge, som ankom i Søndags Morgen imellem Halsnæs og Kulhuset paa Jægersprissiden, saa sammesteds 4 a 6 stk. Hval-Rosser og deriblandt een, som holdt sig noget tilbage, hvilken de efterjagede med tvende Baade og stak den med en Harpun, som de havde paa Skibet, samt desuden med tvende Baadshager. Et Par Timers Tid derefter *Creperede* den, da Skipperne gjorde den fast ved et af Fartøjerne, og ankom med den i gaar Formiddag Klokken 7 slet til Friderichssund.

Fisken er 9 Alen lang fra Hovedet til Rumpen, 2½ Alen tyk

igennem og $1\frac{1}{2}$ Alen bred. Den har 2 Sidefinner, som hver er 2 Alen, og en Rygfinne ogsaa omtrent 2 Alen lang.

Huden, som mest er sort og paa sine Steder hvid, ser ud og er at føle paa som en tilberedt Kohud. Under Bugen har den et *Membrum* 5 a 6 Kvarter lang. Alt saaledes som vedfølgende Tegning udviser. Naar den strax bliver hugget i Stykker, kan ventes

Hvalen ved Kulhus.

2 a 3 Tdr. Tran, Tønden til 12—14 Rigsdaler, hvoraf Omkostningerne til dens Tillavelse, der vil komme paa 4—6 Rigsdaler, udredes. En Del Fedt løber allerede bort i Vandet, da Skindet paa nogle Steder er gaaet itu, og om den længere skal ligge, bliver den fordærvet, og den begynder allerede at lugte.

I Dag vil Skipperne føre den op paa Landet og venter Ordre, hvad de maa gøre ved Fisken, som de formener at ville hugge itu og koge Tran deraf. Siden vil de svare Kongen, hvis [d. v. s. hvad] de derfor bør betale.

Nogle Bønder tilligemed Forvalteren paa Jægerspris har i gaar Eftermiddag meldt sig hos Skipperne og paastaet Del i Fisken, som de formenter forhen at have dræbt ved Flinteskud, hvoraf den formentlig og har været truffet, men uden syndelig *Effect*.

Ved Friderichssund har ingen af disse Fisk været at se siden i Søndags, da de 4—6 Stk., som de saa, gik ud ad Søen til.

Om 3 Dage vil Skipperne sejle bort, og de har haft Tømmer og Kalk inde.

Friderichsborg den 15. Juni 1768.

M. Dahlstrøm.

Samme dag indsendte amtmanden sin anden indberetning, der i alt væsentligt er en gentagelse af Dahlstrøms; vi nøjes derfor med slutningen af brevet.

Amtmand v. Gram til Rentekammeret.

15. Juni 1768.

..... Saa snart jeg i gaar fik at høre har jeg foranstaltet, at Regimentsskriveren Dahlstrøm maatte om denne Fangst nøie informere sig, der og har gjort en saadan Indberetning og Tegning over Fisken, som herhos følger. Derfor har jeg villet formene, om enten denne Fisk skal tilhøre Skipperne, som har fanget den, eller den skal i sønder hugges og brændes Tran af for Kongelig Regning, men i saa Fald at det for Kongelig Regning skulle skeep, var det dog billigt, at Fiskerne nød en Dusør for deres Fangst.

Imidlertid da den ikke kand taale længere at gemme paa, har jeg ordineret, at der paa Sønderhuggelsen og Tranbrændingen kan gøres Begyndelse til nærmere herom førende Foranstaltning, som jeg med det første er mig forventende.....

Friderichsborg den 15. Juni 1768.

Fr. C. v. Gram.

Hvad der så kom ud af det hele, vides ikke. De undersøgte arkivsager melder intet derom, og i Rigsarkivets ekstrakter af Rentekammerets resolutionsprotokoller er sagen ikke omtalt. Man tør vel tro, at datidens embedsmænd i Rentekammeret har rettet sig efter amtmandens forslag, så at de to norske fiskere har fået en passende belønning.

Man skal i Dahlstrøms brev ikke opholde sig over den lille fejltagelse med hvalrosserne. Der er naturligvis tale om hvaler. Zoologisk Museum, som har fået tegningen forelagt, meddeler, at der er tale om en såkaldt spækhugger, og at Dahlstrøm har brugt sine øjne godt og været en habil tegner; kun han han gjort

rygfinnen for stor og det hvide mønster for skematisk. Endvidere oplyser museet, at man har nogle andre beretninger om lignende hvalfangster fra gamle dage; der er dog næppe nogen så nøjagtigt beskrevet som denne.

Jan Steenberg.

MINDER FRA MØLLERIS

Som Aaret formede sig gennem Hverdag og Fest, ved Højtider og gennem Dagliglivets Smaabegivenheder i det enkelte Hjem omkring Aarhundredskiftet, nærmere betegnet det sidste Femaar i 90'erne og lidt ind i 1900, kan man vist godt regne med, at Livet har været levet i de fleste Bondehjem Egnen over.

Nogle Erindringer fra mit Barndomshjem, Gaarden Mølleris i Ll. Lyngby Sogn, kan vist godt betragtes som en Skildring af Livet som Helhed i den Tids Hjem.

Det var jo endnu „den gamle Tid“. De mange Ejendoms-handeler var ikke sat ind, Døgnets Jagen med Biler og Traktorer og Radioens Buldren kendtes ikke. Befolkningen var fastboende og fast forankret i gamle Livsvaner og Tankegang.

Mejerierne havde begyndt, og der kærnedes ikke mere, men Slagterierne var endnu i deres Vorden, og de fleste Grise slagtedes hjemme og solgtes til Prangere, der modtog Flæsket i Hillerød og selv kørte til København og videresolgte det der. En af disse, Jakob Larsen fra Tjæreby, havde Studeplads i sin Broder, Gæstgiver Henrik Larsens Gaard paa Slotsgade i Hillerød. Naar Sælgeren havde læsset af og modtaget sin Afregning, kunde han i Gæstgiveriet sætte sig ved „det store kolde Bord“ med Øl og Snaps for 1 Kr.

Aarets Højdepunkt var dengang som nu Julen, men i sin ydre Ramme var den vidt forskellig fra Julen, saadan som Nutidens Slægt kender den.

I mit Hjem indleddedes Juleforberedelserne altid med Slagtning af Julegrisen første Hverdag efter 17. Dec. Slagteren var gennem min Barndom og Ungdom altid Gl. Jens Jørgen. Han var i mange Tilfælde næsten dyrlægekyndig, altid rede med Raad og Daad, naar han blev kaldt, enten det var Nat eller Dag.

Hvis det var en meget stor Gris, der skulde lade Livet, eller, som det ogsaa kunde ske, en stor So, hvor der kunde være Udsigt til, at det maaske ikke vilde være saa helt lige til at faa Livet af den, sagde han gerne, lige før han stak Kniven i Halsen paa Grisen: „Ja, saa i Guds Navn!“ og hvis det saa alligevel varede lidt længe, inden Blodet kom: „Nu skulde det sgu snart være der!“

Der blev naturligvis lavet sorte Pølser, og jeg mindes ingen Slagtning, uden at Line rørte Pølesbaljen. Gennem 60 Aar mødte Line trofast til Hjælp i Arbejdet, og i Sorg som i Glæde, i Høst, ved Vask og Slagtning, ved Fødsler, Gilder og Dødsfald, altid var det en Trøst, naar Line kom, saa kunde det næsten ikke gaa rent galt. Ikke at hun kom som den ydmyge Huskone til den store Gaard, hun kendte sit Værd, „hun kom, saa og sejrede“.

Foruden Grisen blev der ogsaa slagtet Gæs. Brystkødet blev skaaret af, saltet og røget, og intet smagte som røget Gaasebryst med Røræg og Purløg en Foraarsdag.

Naar Grisen Dagen efter Slagtingen var skaaret ned, skulde den parteres. Noget af den blev skaaret ud i passende Stykker, der sammen med et 11 Punds Sigtebrød skulde gives i „Julerente“, en Slags Gave eller Paaskønnelse til forskellige, man gennem Aaret havde haft nærmere Tilknytning til, Klokkeren, der passede Gravene, forskellige Husmænd, der havde hjulpet til i Aarets Løb. At gaa ud med Julerente var man aldrig ked af, for selv om det paa det strengeste var forbudt at modtage Drikkepenge, faldt der jo altid lidt af, selvom man nok saa beskedent sagde nej Tak, man kunde jo da ikke smide Pengene, naar Folk gav en dem i Haanden.

Juleaften begyndte man allerede ved Middagstid med Bagningen af Æbleskiver; der skulde mange til Julen igennem. Til Aften efter at alle Stalde var fint rengjorte, og Dyrene var fodrede, vist lidt bedre end sædvanlig, spistes der først koldt kogt Flæsk og Sylte, det var Middagstiden, og saa først kom Risengrøden. Skikken med Mandlen kendtes ikke. Naar Maaltidet var endt, gav enhver Haand til alle de tilstedeværende og sagde „Tak for Mad!“ Ogsaa Husbondsfolkene, „de sæle“, gav Haand til Tjenestefolkene og Børnene med Tak for Mad. Juletræ var ikke almindeligt, men vi havde dog det første Juletræ muligvis 1893. Det

var ikke almindeligt at give Julegaver, kun Karlene fik hver et 11 Punds Sigtebrød, som de en af Helligdagene bar hjem til deres Forældre, og Pigerne fik vistnok Tøj til et Forklæde. Ud paa Aftenen fik man Kaffe og Æbleskiver, og der spilledes Kort med et af de nye Spil Kort, som Købmanden havde givet i Juletilgift. Julemorgen var Bordet dækket med Dug, og der spistes enten kogt Flæsk eller kold Flæskesteg med Sigtebrød til, i Julen maatte man ikke spise Rugbrød. Nytaarsaften var med Hensyn til Mad og Drikke en Gjentagelse af Juleaften. Skikken med Juleneget brugtes ikke og bruges muligvis heller ikke saa meget paa Landet endnu. Der var ingen Futton med Fyrværkeri Nytaarsaften, det kostede Penge, og Penge flød ikke saa rigeligt mellem Folk dengang, en enlig Knalden en Potte paa Døren fra en Nabogaards Ungdom maaske, som saa villigt lod sig indfange og kom ind og fik Nytaarskaffen og Æbleskiverne.

Med Helligtrekongers Aften som den sidste af de „tre bøved' Aftener“, hvor man fik de sidste Rester af Julemaden, afsluttedes Juletiden.

Endnu var Dagen korte, men efter „Køndermøsse“, (Kyndelmisse, 2. Febr.), skulde man begynde at holde Middagen ved Dagen, et Maaltid ved 4 Tiden, for derefter, naar Kreaturerne var „skyttet af“, (fodret og malket), at spise Nadver som sidste Maaltid.

Man mindes mange Gange den Tids Vintre som en Tid med megen Sne og Kaneføre, men, „hvis Køndermøsse Knude ryster sine Klude, saa er Vinteren ude“, d. v. s. hvis det var rigtig slem Vejr omkring 2. Febr., kunde Omslaget i Vejret snart komme, og det kunde hurtigt blive Foraar.

Snart kom Fastelavn. Fastelavnsridningen var i disse Aar gaet i Glemme, men der kom ikke saa faa, baade Børn og voksne, og sang Fastelavn. Ogsaa i Fastelavnen var der Tradition for Maden. Søndag var Forretten altid kogt Mælk paa Kommenskringler og Strutter, og Fastelavnsmandag Æggeøl, d. v. s. Æggeblommer rørt i Sukker i varmt Øl.

Paaskens Skikke var ikke saa mange eller saa stærkt indgroede i Tankegangen som Julens. Man var altid i Kirke en af Helligdagene, og det var et Særsyn at se Folk i Marken med Heste i Helligdagene. En fast Regel var det, at der Paaskelørdag farve-

des Paaskeæg, og det var mange, da hver af Folkene om Aftenen fik tildelt deres private Ration, bestaaende af 8—9 Æg. De farvedes røde og blaa, og sidste Kogning farvedes i Løgskaller og Kaffe-grums og blev smukt lysebrune. Hvis man gemte et Æg fra den ene Paaske til den anden, kunde man se, om man skulde blive fattig eller rig i Fremtiden: var Ægget svundet meget ind, saa der under Skallen var et stort Hulrum, blev man fattig, var det ikke svundet ret meget, blev man rig. En af Pigerne havde et Aar foretaget Eksperimentet. Da hun slog Skallen itu, var Ægget pilraaddent! Det var meget almindeligt, at Børn fra fattige Hjem i Dagene op til Paasken blev sendt ud „og tigge Paaskeæg“, hvad der ikke ansaas for nedværdigende. De fik ogsaa med Velvilje et eller to Æg, de var jo ikke saa dyre, og Husmoderen vidste, at det var ikke rart at undvære Æg i Paasken.

Til Pinse var Skoven grøn, men Pinsen som Fest forløb vist stille. Jeg ved ikke, om mange af Sognets Ungdom drog ud til Skovfest. Afstandene var store, naar man skulde gaa paa sin Fod, og Cykler kendtes jo ikke før efter 1900.

Og saa var Tiden inde med Hverdagens travle Arbejde, med Saatid og Høst, Tærskning og Pløjning. I 1899 købtes den første Høstmaskine, men Rugen blev som Regel alligevel mejet med Le. Det var en anelig Flok, der hver Dag kom hjem til Middag, 5—6 Mejere og deres Fratagere, Gaardens Piger og forskellige Husmandskoner. Ogsaa der var Jens Jørgen og Line med som de næsten utrættelige og altid opstemmende Arbejdere. Man huggede til Kl. ca. 3, og naar Sæden skulde bindes og helst stilles op, inden man gik fra Stykket, kunde det jo godt blive sen Fyraften. Men Kl. 4 havde man holdt Middaften. Det var ikke Margarinemader med maskinskaaret Paalæg, der serveredes, men solide Stykker med Smør og hjemmelavede Sulevarer. Mon noget Maaltid blev nydt med større Velbehag end dette, hvor hele Høstmandskabet sad i Skyggen af en nyrejt Rughob, og Madkurven, Snapseflasken med sit enlige Glas, af hvilket ogsaa Kornerne tog en Opstrammer, og 8 Potsdunken med det sure Øl, som alle drak af, gik rundt, medens Vittigheder og saftige Historier var Krydderi. At det var uhygiejnisk, skænkede ingen en Tanke. Ikke sjældent fik Karlene og de fremmede Husmænd et

Glas Punch om Aftenen efter Nadveren, og Stemningen kunde da godt være munter, men man vidste jo, at i Morgen kom der atter en lang Arbejdsdag, hvorfor man ogsaa passede Tiden med at komme til Ro.

Den, der bandt det sidste Neg, blev *Bindekælling*, og Neget, der fik to Baand, kaldtes ogsaa *Bindekælling*. Og den, der slæbte de sidste Neg sammen paa et Stykke, var *Slæbekælling*.

Der var ingen særlig Udsmykning med Blomster eller lignende af Hestene for det sidste Læs. Var det tidligt paa Dagen, man fik det sidste Læs ind, holdtes der Høstgilde samme Dag, ellers en af de nærmeste Dage. Ikke i den store Stil med Musik og Dans, men med et godt solidt Maaltid Mad under lidt festligere Former end sædvanligt for alle, der havde deltaget i Høsten.

Paa de større Gaarde tærskedes en Del af Sæden med Dampmaskine. Vist ingen Dag var af Drengene imødeset med større Længsel og Spænding end den Dag, da Dampmaskinen skulde komme. Et stort Skrummel, som der skulde 4 eller 6 Heste for. Som Følge af nervøse Heste — de gamle Frederiksborghopper huskede sikkert tidligere Flytninger — og muligvis do. Kuske var Resultatet mange Gange, at et Par blev stædige, og det bagerste Spand alene maatte sætte i Gang.

Kartoffelarealerne var ikke store og Udbyttet vel heller ikke. Der brugtes en Del Kartoffler til Opfodring af Stude. Hvad der derudover kunde undværes, solgtes i mange Tilfælde til Kartoffelhandler Søren Sørensen i Hillerød, hvis Forretning laa, hvor nuværende „Sorte Hest“ har tilhuse. Prisen var sjældent over 3 Kr. Optagningen var altid Akkordarbejde, som Regel foretaget af Koner og Husmandsfamilier fra Omegnen. Der gaves i flere Aar hver 10. Kurvfuld og Middagsmad. En Mand forlod engang fornærmet Kartoffelstykket, fordi Naboen gav hver 11. Kurvfuld!

Der holdtes ikke saa faa Faar paa Gaarden, og næsten hvert Aar endte det med, at Vædderne fra Nabogaardene rendte sammen, et Møde, der altid betød Slagsmaal, og det saa grundigt, at een af Parterne altid blev paa Valen. Saa var det om at faa Halsen skaaret over paa den faldne. Ejerne delte da gerne Kødet, og skiftedes til at have den overlevende til Selskab for sine Faar nogle Dage ad Gangen. Der blev endnu i disse Aar forarbejdet

ikke saa lidt Uld hjemme. Garnet blev bragt til Væverkonen, som med mange Slag paa hver Traad forarbejdede det til Hvergarn og Vadmél. Tøjet var jo ikke saa smukt, men solidt, en Hvergarnskjole eller et Sæt Vadmélstøj holdt ens Levetid ud.

Og saa nærmede man sig igen snart Julen, og Aaret var stilsfærdig svundet uden de store oprivende Begivenheder, Nutidens Slægt er vokset op i.

I en Beretning om hin Tid bør vel ogsaa medtages en Skildring af de store Begivenheder i Livet, Fødsel, Daab, Konfirmation, Bryllup og Død, saadan som Tidens Mennesker mødte dem, og de Skikke, de fulgtes af.

Naar et Barn var født, fik Moderen i den første Tid derefter Besøg af Nabokoner og andre paarørende kvindelige Bekendtskaber, altid medbringende en Lagkage og en Flaske Vin. Men da Konen jo umuligt selv kunde fortære al den Lagkage, faldt der adskillige af til Familiens øvrige Medlemmer.

Moderen maatte ikke forlade Hjemmet, før hun havde holdt sin Kirkegang efter Fødslen. Var det en ærbar, gift Kone, der kom i Kirke, blev hun endnu saa sent som i 1880'erne, i alt Fald i Ll. Lyngby Kirke, modtaget i Vaabenhusdøren af Præsten og af ham „ledet ind“. Hvis det derimod var en ugift Kvinde, der var kommet for Skade at faa et Barn, blev denne Ceremoni ikke foretaget, men Staklen maatte selv se at komme i Hus. Gamle Pastor Barfod, der vogtede sin Hjord med Kærlighed og Mynlighed, ikke mindst det sidste, tog det i 1888 meget fortrydeligt op, at en ung selvstændig Gaardmandskone brød Skikken og selv gik til sin Plads uden at vente paa Præsten. „Jeg kunde ikke tænke, at du vilde snige dig ind i Guds Hus som en Skøge!“

Naar man drog til Kirke til Barnedaaben, skulde Faderen selv bære Barnet ud til Vognen og overgive det til Gudmoderen som Tegn paa, at han anerkendte Barnet som sit eget. Det var altid en ældre Kone, der var bedt til Gudmoder, medens et yngre kvindeligt Familienmedlem var Huepige, og 2 eller 3 mandlige Slægtninge var Faddere. Navnene var næsten altid de gamle Slægtsnavne, der gik igen, og det var meget sjældent, man hørte „de fine“, fremmedklingende Navne blive brugt.

Ved Konfirmationen stillede alle Pigerne i lange sorte Kjoler og Drengene i sort eller blaåt Jakketøj med Hat eller Kasket

med blank Skygge. Den sidste Skole- og Præstedag havde man Offer med til Skolelærer og Præst, 2 — 5 — 10 Kr., som Forældrenes Formueomstændigheder tillod det. Konfirmationsgildet var ikke stort, kun den nærmeste Slægt.

Ved Bryllup mødte Brudfølget, ogsaa Brudgommen, i Brudens Hjem for sammen at køre til Kirke. Under Kørslen var det almindeligt, at een eller maaske flere af de unge Menneskers Bekendte fra et skjult Sted paa Vejen brændte et Skud af, en Skik, der mange Gange foraarsagede sky Heste og ogsaa virkeligt har været Skyld i Ulykker, saa den glade Dag blev ødelagt.

En Begravelse foregik altid fra Hjemmet, hvortil alle, som vilde følge, mødte og deltog i Spisning før Kirkefærden. Ved store Begravelser var der dækket Bord i alle Stuer, og det kunde tage sin Tid, før alle var blevet beværtet, og man kunde samles i Øverstestuen, hvor Kisten stod, for at synge Liget ud. Paa Ligets Bryst laa 3 Halmkors og en oplukket Saks, onde Aander har jo aldrig kunnet døje Kors og Staal, og under Hagen laa en Salmebog. Ligtøjet havde i mange, mange Tilfælde været rede i mange Aar. Det bestod af en lang Skjorte eller Særk, der kunde naa ned over Fødderne, smukke Hørlærredslagener og Pudevaar. En Kvinde, der i levende Live havde brugt Hue, var iklædt den sorte silkeudsyede Hue og hvidt Lin, aldrig Guldhuen. I ældre Tid blev der fra Nabogaardene Dagen før sendt Smør og Mælk, Smørret smukt opsat i en Top. Omkring 1900 brugtes kun at medbringe Krans og Kage. Indtil omkring 1880 var det kun 6 unge Piger, som var bedt til det, der bar Krans, medens det senere var mange Kvinder, som medbragte Krans. Der var bedt 2 Mand til at ringe sammen med Klokkerne, og naar Kisten var sænket i Graven, ventede Følget, til Graven var kastet til ogsaa af Mænd, der var anmodet derom. Jorden sattes op i en smuk Gravhøj, og naar den var klappet jævn og glat, korsedes alle Skovlene ovenpaa Graven. Med hjem til Sørgehuset fulgte saa dem, der var særlig indbudte, Naboer og Familie. Da var Storstuen gjort i Stand, og man spiste ogsaa der. Til dette Maaltid efter Begravelsen serveredes Steg og Lagkage. Til Mændene blev skænket Brændevin og ikke karrigt, saa det kunde hænde, at Dagen, der var begyndt saa bedrøveligt, inden Aften fortonede sig i mild Vemod. Til Lagkagen skænkedes af Vinen, Gæsterne

havde medbragt, og da der ogsaa var rigeligt deraf, behøvede ingen at gaa tørstigt fra Bordet.

Aandeligt Liv? Hvad ved man? De gamle Bønder holdt ikke af at blotte deres inderste Tanker. Og selv om man maaske paa en Hillerød Torvetur ubevist efterlevede Peder Palladius' Ord: Skulde Gud ikke i denne onde Tid unde os at tage os en Taar, endog over vor Tørst, og Talen ikke altid kun var Ja, Ja og Nej, Nej, mon der saa ikke hos mange var den Overbevisning, at et naadigt Forsyn styrede Menneskers Veje, at ikke alt var „lodderlavt“ (forudbestemt), men at det kunde nytte i Silhed at henvende sig til denne gode Magt, enten det saa var Gud Fader eller Frelseren og Tilgiveren, man særlig tænkte paa.

Maaske var der endnu i Sindene, snart 400 Aar efter Reformationen, „hvor Folket gik over fra den katolske til den lutherske Tro“, ubevist Levn fra den katolske Tid. I gamle Hjem kunde man træffe paa Billeder af den tornekrone Frelser og Jomfru Marie med det sværdgennemstungne Hjerte uden paa Klædedragten. I 1897 var der paa Mølleris en gammel svensk Røgter, Isak (om Isak og hans mange og meget store Originaliteter, som efterhaanden blev kendt i vide Kredse, kunde der skrives en hel Bog), en meget nidkær troende og for sin Tro kraftig propagerende Mand, men som til Trods for sin oprigtige Tro stadig faldt for sin Hidsighed og da med Færdighed kunde kæde en Række forfærdelige svenske Eder sammen. En Aften, han for sin Forgænger i Embedet bad en af sine lange svenske „Aftonbøner“, sagde denne: „Vi skal da ogsaa be til Jomfru Marie, det er da Vorherres Mor, hun maa da ogsaa have lidt at skulle have sagt!“

I en Befolkning, hvor hævdvundne Sædvaner og Skikke er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt, vil ogsaa det, man kalder Overtro eller Tro paa mystiske Hjælpe midler, give sig til Kende.

Efter Nytaar skulde man „skue Nytaarsny“. Var Nyet tændt for Hellig tre Konger, var den første Nymaane, man saa i Januar, ikke Nytaarsny. Det var den første Gang, man saa Nyet, om med Vilje eller ufrivilligt, der havde Betydning. Om man kom til at se det gennem Ruden, betød ikke noget. Saa gik man ud med et Stykke Brød og Penge i Haand og saa op mod Maanesejlen. Da vilde man ikke i det nye Aar komme til at lide Mangel

paa Mad og Penge. Man gik derefter ind og slog op i Salmebogen. Var det en Begravelsessalme, man havde truffet paa, kunde det betyde, at en selv eller nogen af ens nærmeste i det kommende Aar skulde dø.

Det var ikke saa godt, om Januar var saa mild, at Lærken sang: lige saa mange Dage den sang før Køndermøsse, lige saa mange Uger skulde den tie derefter.

Ogsaa Storcken kunde give Varsler, første Gang man saa den. Stod den paa Reden, betød det, at man skulde blive i Gaarden et Aar endnu, men saa man den flyvende, skulde man rejse i det kommende Aar, og fløj den mod Kirken, kunde det betyde, at Rejsen gjaldt Kirkegaarden.

Da der ikke var Sygekasser, og det var dyrt at hente Læge, hjalp man sig med undertiden meget mærkelige Husraad. En Familie havde et Barn, en Pige, der led af Ligfald. Efter at have prøvet mange Middel uden Resultat skulde en sidste Udvej søges. En mørk Vintermorgen, da der ved flakkende Lygteskær blev slagtet Grise paa Mølleris, traadte pludselig Barnets Moder ind i Lyskredsen med et Ølglas i Haanden. Hun hilste ikke, heller ingen af de tilstedeværende, som maaske i Forvejen var underrettet, hilste paa hende. Da Grisens Blødning omtrent var afsluttet, stak hun Glasset hen under Saaret og opfangede det sidste af Blodet, Hjerterblodet, og forsvandt ud i Mørket igen. Blodet skulde Pigen drikke som Middel mod Sygdommen. Kuren hjalp ikke.

En ældre Gaardmand laa meget syg. Der var her forsøgt al mulig Lægehjælp, men Lægens Kunst kunde her intet udrette. Det blev da besluttet at hente den kloge Kone fra Ramløse, og en yngre Broder, der havde en Gaard nærmere Ramløse, skulde hente hende. Nu skulde sligt jo foregaa ved Nat. En af Broderens nulevende Døtre har fortalt mig, at lidt efter, at hun og hendes Søkende en Aften var kommet i Seng, og Forældrene troede, de sov, hørte hun sin Mor sige: „Nu er det Tid!“ Og kort efter raslede en Vogn ud af Gaarden paa Vej til Ramløse. Først da de kom til Sogneskillet talte Konen og udbrød: „Det er en god Mand!“ Han skulde smøres med overskaarne Skovsnegle. Denne Kur var ogsaa virkningsløs, og Manden døde nogen Tid efter.

Troels Lund siger et Sted, at den døde var ens kæreste Ven

og ens argeste Fjende. Var Savnet end stort, ønskede man dog aldrig, at han skulde vende tilbage, og man sikrede sig derimod, saa godt man kunde.

En Husmand i Mølleris døde sidst i 90'erne. Da hans Kiste skulde føres bort, tog Enken, der vistnok i Ægteskabet havde været lidt „let paa Traaden“, da Ligvognen havde sat sig i Bevægelse, en Spand Vand og kastede den efter Køretøjet, saa var hun da sikker paa, at han ikke kom igen, hvad der ogsaa vilde have været meget ubehageligt, da hun kort Tid efter giftede sig med en af Tilbederne.

En Tid, hvis Levevilkaar og Levefod var vidt forskellig fra vor. Paa Landejendommene levede man tarveligt, men godt og solidt af egne Produkter. Men hos Arbejdsfolk med den lille Dagløn og maaske en stor Børneflokk har Fattigdommens Tryk nok ofte været knugende, uden Hjælpemidler eller Understøttelse af nogen Art, som man var, undtagen den rene Fattighjælp. Og for gamle Mennesker, som ikke mere kunde klare sig selv, var Fremtidsudsigterne heller ikke lyse. Licitation over Opholdet hos den lavestbydende. Men man tænkte sig vel, at saadan var Livet, det kunde ikke være anderledes, og affandt sig med Resignation og tilsyneladende Tilfredshed med Tilværelsen.

Hans Larsen.

EN GAMMEL KULSVIERS FORTÆLLING

Af Skoleinspektør Petersens Optegnelser

Skoleinspektør P. Petersen var født 1859 og døde 1936 efter at have været Leder af Hillerød Kommuneskole fra 1892 til 1929. Af hans efterladte Optegnelser gengav *Kultur og Folkeminder* 1951 under Titelen „Margrethe Mogensen fortæller“ en Skildring, der giver et meget værdifuldt Tidsbillede. I nærværende Aargang bringer vi endnu en Række Optegnelser „En gammel Kulsviers Fortælling.“ Det er *Gamle Lars*, der fortæller Minder fra sin Barndom. *Lars Petersen*, der saa vidt vides var født i Karlebo, ligger sammen med sin Hustru *Dorthea* begravet paa Hille-rød Kirkegaard.

Mine Forældre havde et lille Hus ikke langt fra Skoven. Jorden gav jo ikke meget, og den blev da heller ikke passet noget videre. Man fik dengang, i 1830erne og 40erne, mest Næring fra Skoven, det vil sige, de stjal; det gjorde alle dengang. Skovfogden skulde jo nok passe paa, men der var ikke noget for ham at stille op, han maatte se at staa sig godt med Folk. Min Far var en Dag kørt i Skoven for at redde sig noget Brændsel. For at det ikke skulde ses saa meget, krøb han op i et Træ og savede løs paa en stor Gren. Lidt efter kom Skovfogden med Bøssen og raabte op til ham: „Nu skyder jeg dig, Per!“ Min Far lod som ingenting og savede videre, han vidste godt, at Skovfogden ikke gjorde ham noget. Da han kom ned og havde læsset, viste Skovfogden ham, hvordan han skulde bære sig ad med at slette Vognsporet ud i Sneen. Man skulde gaa baglæns bag efter Vognen og bruge en Gren med mange Kviste som Kost, indtil man kom til Hovedvejen.

Oven paa den Re'lighed kiggede de to gamle jo lidt i Brændevinsflasken, og saa blev der ikke snakket mere om den Ting.

Der blev stjaalet en forfærdelig Mængde Kosteris; en Gang imellem ransagede Forstvæsenet i Husene efter Ris, særlig Birkeris, men min Far kunde sagtens klare sig, om ogsaa de fandt noget, han havde nogle Birketræer uden for Huset, og saa var Risene jo begribeligvis kommet derfra.

Der blev ogsaa taget en farlig Bunke Tækkekæppe, de blev solgt til Gaardskarlen inde i Byen. Hvad de ellers kunde skrabe sammen, kørte de til København med: Pindebrænde, Kul, Koste og Tørv. Hvem der var dreven i at skyde, tog et Dyr med, naar det kunde træffe sig.

Naar de skulde til København, gjordes Læsset i Stand ved Middagstid, og ved Tretiden listede de af. Første Gang bededes i Bløvsstrød og anden Gang i Kongens Lyngby. Hen ad Morgenstunden kom de ind til Siseboden [Accise eller Konsumtion var en Afgift, der hvilede paa de fleste Naturalier, som førtes fra Landet og ind til Købstæderne eller til Hovedstaden. Den opkrævedes ved Byporten af Accisebetjenten, ogsaa kaldet Sisebetjenten. Accisen blev ophævet 1850]. Ved Siseboden var der en farlig Mudder. Der kunde holde Vogne i lange Rækker. Sisebetjenten skulde jo efterse, at der blev betalt Sise af alt, hvad de havde med, men der blev snydt alligevel. Min Far kom rigtig galt af Sted engang, han havde fanget nogle Kramsfugle, og for at skjule dem havde han puttet dem i saadan en høj Hat, som de brugte dengang. Noget førend han kommer til Siseboden, kommer der en Pranger eller Sjakrer inde fra Byen, han vil købe Kramsfuglene, men min Far var vist for dyr. Nok er det, Stodderen bliver gal, da han ikke fik Fuglene, og han af Sted hen i Siseboden og siger: „Den, som har de Heste og den Hat osv., har Kramsfugle i Hatten.“ Saa snart min Far kom derhen, slog Sisebetjenten jo Hatten af, og Halløj, der laa Kramsfuglene! Det var en værre en!

De maatte give 27 Skilling i Sise for et Læs Pindebrænde. Koste og Pindebrænde raabte de med i Gaderne, de fik 2 Mark og somme Tider 2 Mark og 4 Skilling for en Trave (ca. 20) Koste. Pindebrænde fik de halvanden Skilling for Snesen af. Havde de Læs med Kul, holdt de paa Kultorvet, hvor saa Blikkenslagere og Gørtlere kom og købte. Der blev leveret en farlig Hob til Christiansborg Slot, jeg ved ikke, hvad de brugte alle

de Kul til. Det var myrderligt, som de snød med Sækkene, de syede dem smalle; bare de havde Højden, saa var det nok. Naar Handelen saa var forbi, skulde de jo gerne ned hos Kældermanden; der maatte saa nogle halve Pægle til.

Det var om at gøre snart at komme ad Hjemmingen til. Kunde de komme igennem Nørreport inden Kl. 4, kostede det ikke noget, men kom de efter Kl. 4, naar Porten var lukket, kostede det 10 Skilling i Portpenge.

Naar Mændene var hjemme, laa de og rakkede i Tørvemoserne og i Kulmilerne og i Skoven, og mange kom lige vidt. En Del var for slemme ved Brændevinen. Folk var meget skikkelige og hjælpsomme ved hverandre. Det var kun ved Gilder og ved Markeder, at de kunde træffe til at slaas. Der var en Mand inde i Byen, det var en farlig Dævel til at slaas. Han laa ude paa Logulvet og droges med sine to Dreng — det var et Par gevaltig store Tampe — men til sidst kunde den vildeste af dem slaa ham i Gulvet, saa holdt han op, men de to Brødre blev ellers meget rolige Folk, for det gik jo af Brug med det Slagsmaalsvæsen. Der, hvor min Mor var fra, der havde de været rent tossede i forrige Tider. Det var ikke saa sjældent, at de ved tredie Dags Begravelsesgildet kom op at slaas — vel sagten om Arvegodsset — saa slukkede de alle Lysene, saa var der ingen, der kunde se, hvem der slog, og saa havde Øvrigheden jo ikke noget med det at gøre; der kunde være nok alligevel — som nu han Hans Nilen, der boede lidt fra mine Forældre. Hans Kone tog med Naboen til Fredsbor' Marked, og derover blev Hans Nilen saa gal, saa gal, saa han vidste ikke, hvordan han skulde skabe sig, og saa gik han hen og brændte Gaarden af, saa kunde Kællingen have det saa godt . . . nej, ved De saa, hvad han sagde til Birkedommeren? — han sad jo længe arresteret paa Hørsholm, og saa kommer han i Forhør, og saa siger Birkedommeren, da han ikke kan faa ham til at bekende: „Sig nu ligesom jeg, Hans Nilen: „Jeg gik ind i Laden ...“ — „Ja, jeg gik ind i Laden ...“ — „Og saa tog jeg et Knippe Halm ...“ — „Ja, og saa tog jeg et Knippe Halm ...“ — „Og saa satte jeg Ild til det ...“ — „Saah! Saah! Ja, men hvor kan Birkedommeren saa sige, at det er mig, der har gjort det?“ Han bekendte ikke noget. De bekendte jo aldrig i de Tider. —

Jeg var kun en syv, otte Aar, da jeg kom ud at tjene — det var helt op ad Nordkanten til. Jeg kan huske, at jeg om Foraaret derhjemme i Skolen var kommet til Tabel 35 af disse her store Tabeller, som vi havde paa Væggene [i den indbyrdes Undervisnings Tid]. Jeg var ikke i Skole en eneste Dag hele Sommeren. Jeg kan ligesaa tydeligt huske, at jeg begyndte paa Nr. 35 igen, da jeg kom hjem om Efteraaret. Man fik jo ikke lært meget paa den Maade. Der var en Dreng i Pleje hjemme hos mine Forældre, han var sat ud af Sognet. Han havde aldrig gaaet noget videre i Skole, og han kendte ikke Bogstaverne. Da han var 14 Aar, vilde Præsten jo ikke konfirmere ham, men viste ham af. Saa maatte min Mor i Lav med at læse med ham, den store Hyttel. Da de saa kommer til det store A, saa siger han: „Hvad, de' ligner Faen ame et Skilderhus!“ — for bande kunde han, saa det var noget forfærdelig. Saadan et Skilderhus havde han set ude ved Stutteriet, for der gik jo Vagt dengang. Han, Drengen, blev jo ikke konfirmeret, før han var 19 Aar, og saa var det endda; fordi den gamle Præst var saadan en god Mand, han slog aldrig, for han havde nu saadan noget ved Fingrene. Om de var stive, eller hvad de var, ved jeg ikke. Se han, den gamle Præst, tog saa denne Hyttel og to andre med ind hos sig selv, og saa fik de Lov til at nøjes med at lære Katekismusen og „det korte Begreb“ — det var jo disse 14 smaa Stykker bag i Balles Lærebog — og saa blev de konfirmeret paa det.

Vi andre slap ikke saa nemt. Vi gik hos den unge Præst, han var saadan Kapellan hos den gamle. Han kunde være en farlig Avekate, naar det tog ham, men naar vi gik „op og læse“ hos ham, kan det nok være, der vankede, naar vi ikke kunde Leksen, og det var nogen ordentlige Lekser, vi fik for; vi havde gerne til hver Præstedag to Salmer — de kunde sommetider være lange — en 4—5 Historier af Bibelhistorien og saa nogle Sider af Lærebogen, det var jo Balles Lærebog, og det skulde vi kunne udenad altsammen. Dengang gik vi til Præsten i syv Maaneder og ligesom nu to Gange om Ugen, vi maatte læse tre Timer hver Gang, men der var ogsaa nok at gøre: Foruden alle Salmerne, det var da over halvtreds, skulde vi have lært Balles Lærebog, Bibelhistorien, Søndagsevangelierne og de „hellige Lektier“ — den til Pinsedag var slem, naa, den med de 12.000 beseglede [Johannes Aabenbaring, 7, 5—8] var nu heller ikke for nem.

Saa til Konfirmationsdagen havde vi kun een Salme for hver, det var en Konfirmationssalme. Jeg kan ligesaa tydeligt huske, at jeg havde denne „Du bange Sjæl, hør Trøstens Bud“, men vor Nabosøn — det var nu ellers der, hvor min Fader pløjede, Manden holdt ikke selv Hest — han fik den „Evide Fader, som kærlig regerer“, det var en svær en. Jeg var noget tungnem, saa det kneb jo sommetider. Jeg havde altid Bogen under Hovedet om Natten, men det hjalp vel ikke noget. Det var vel Overtro som saa meget andet i de Tider. Jeg kan huske, at der altid skulde slaas Kors paa Tærskelen og lægges en Økse — det var jo saadan, fordi der var Staal i den — inden for Døren, første Gang en Ko skulde trækkes ud, efter at den havde kælvat. Saa engang, hvor jeg tjente som Dreng, glemte jeg at gøre, som der skulde gøres, og trak bare Koen ud, men det kan nok være, jeg maatte om igen! Første Gang Koen blev malket efter Kælvningen, skulde der lægges en Stoppenaal eller en Saks i Spanden. Julemorgen fik alle Køerne Salt og blev gnedet med Terpentin paa Hornene. Nyaarsmorgen, naar vi muggede, kørte vi al Møget sammen i een Bunke, for at vi ikke skulde miste noget Kretur det Aar. Paaskemorgen skulde Hestene over rindende Vand. Ja, der var jo saa mange af den Slags Kunster dengang.

LIDT OM DRIKKERIET I AARHUNDREDETS BEGYNDELSE

Af Skovløber P. Jørgensens Papirer

Det var et betydeligt Tab for Nordsjællands Kulturhistorie, da pensioneret Skovløber *Peter Jørgensen*, Helsinge, døde i September 1952. P. Jørgensen var født i Hjortsvang, Linnerup Sogn i Jylland, 1883. I Aaret 1904 kom han her til Nordsjælland, hvor han arbejdede i Gribskov i mange Aar. Hans første Bopæl var Ostrup Skovridergaard ved Esrom. Derefter opholdt han sig i Esbønderup Sogn til 1918, da han tog Ophold i Aggebohus i Valby Sogn. Senere blev han pensioneret og bosatte sig i Helsinge.

Jørgensen var en Begavelse, han havde et fint Øre for den nordsjællandske Dialekt, var i det hele taget en god Iagttager og besad en udmærket Hukommelse. Han var meget optaget af Samfundsspørgsmaal og gjorde et stort Arbejde for at faa Skovarbejderne organiserede, saa de kunde faa bedre Kaar. Han var en af Lederne inden for Afholdsbevægelsen i Nordsjælland. Skønt fremmed i Egnen læste han jævnlig op paa nordsjællandsk Maal. Endvidere skrev han en Del. Til Anders Uhrskovs „Kulsvierbogen“, 1933, en Samling Skildringer paa nordsjællandsk Folkemaal, ydede han tre Bidrag, „Den gamle Pige fortæller“, „To fæle Uheld“ og „Af en gammel Staldmesters Oplevelser.“

Nu paa sine ældre Dage, da han havde mere Tid til Raadighed, havde jeg truffet Aftale med ham om, at han skulde nedskrive, hvad han huskede fra sine yngre Dage om Livet her i Nordsjælland. Han skulde skrive løst og fast, og saa skulde vi se, hvad der kunde komme ud af det. Jeg ventede mig bl. a.

herigennem en Del Stof til *Kultur og Folkeminder*. Men Arbejdet blev afbrudt af det store Punktum. Forinden havde P. Jørgensen naaet at udarbejde en værdifuld Skildring „Om Skovarbejdernes Organisationsforhold“, der er trykt i Historisk Samfunds Aarbog „Fra Frederiksborg Amt“, 1952. Herudover var der fra hans Haand nogle Blade, hvor han omtaler Drikeriet, som det formede sig i de første Aar, han opholdt sig her i Nordsjælland. Ogsaa denne lille Skildring har kulturhistorisk Værdi, hvorfor vi bringer den her.

Brændevin fik man fra Tvede i Helsingør, den fremstilledes i to styrkegrader, 7 og 8 graders, og kostede henholdsvis 28 og 32 øre pr. liter. En flaske cognac kunde købes for 35—40 øre.

Jeg vilde være blevet myrdet, hvis jeg dengang havde sagt, at brændevinen var for billig. I dag tør jeg gøre det, da en hel flaske Aalborg koster over 20 kr. Den billige pris i forbindelse med gamle indgroede drikkevaner og en urokkelig tro på brændevinens nødvendighed og uundværlighed gjorde, at denne vare blev nydt i alt for stor udstrækning både i hjemmene og på arbejdspladserne. En udtalelse fra en mand om, at han hellere ville glemme sin madpakke end sin brændevinsflaske, var ikke nogen spøgende bemærkning, men hans hjertens mening. Der blev drukket i sorg og i glæde, til hverdag og til fest. Der blev drukket, når det var varmt, der blev drukket, når det var koldt, og ved enhver nok så ubetydelig lejlighed blev der væddet een eller flere pottes brændevin, som straks blev hentet og drukket, om ogsaa væddemålet først kunne blive opklaret længe efter.

Selv om brændevinen var billig, gik der dog alt for mange penge af den knappe fortjeneste med til dette store forbrug, og hvad der næsten var lige så slemt, den del af arbejdstiden, som gik med til disse drikkegilder, var jo spildt, og den tabte arbejdsfortjeneste kunne ikke bagefter indvindes.

Nogle enkelte jernnaturer kunne tilsyneladende tåle dette umådelige drikkeri, men for manges vedkommende var det ikke tilfældet. Da jeg fik fast ophold i Esbønderup sogn, fandtes der i Esbønderup Skovhuse, Kohave og Gyde ikke mindre end 29 enker, hvoraf størsteparten ikke var særlig gamle. Deres mænd var i en alt for tidlig alder bukket under for det strenge slid

i vinterkulden i forbindelse med det umådelige brændevinsforbrug. Sløj forplejning, dårlige boligforhold og mangel på hygiejne havde sin andel i dette forhold, men modstandskraften var på grund af drikkeriet alt for ringe.

Jeg vil derfor i dag betegne det som en velgerning, da indenrigsminister Ove Rode under krigen indførte totalforbud mod handel med og udskænkning af brændevin og ikke tillod noget salg, før der var blevet pålagt denne vare en så stor skat, at skovarbejdernes fortjeneste i hvert fald ikke gjorde det muligt at genoptage det store forbrug. Mange rasede frygteligt og betragtede den nye ordning ikke alene som en personlig fornærmelse mod arbejderne, men også som en samfundsulykke. Jeg mødte den morgen, som lukningen var sket, en ældre arbejder, og da vi standsede et øjeblik for at tale sammen, nævnede jeg de frygtelige kampe i Frankrig og fremdrog enkelte træk, som i al sin gru havde gjort et stærkt indtryk på mig, da jeg om aftenen læste avisen. Jeg kom dog ikke ret langt i mine betragtninger, thi pludselig afbrød han mig med følgende: „Ja, ded ka være galt nok ded, men æ' ved du, va der æ mejed værre? Nøv si'er de fan' han ravne mig, vi ka int fo brændevin mier. Hvis ded æ sandt, så fo vi revlesjon, ded ka du stole pue!“

En sådan kom jo dog ikke i den form, han mente, selv om det nok kan siges, at det, der skete, næsten var af revolutionerende betydning. Omtrent samtidig med at brændevinen blev beskattet, kom termoflaskerne i handelen, og det blev nu muligt for skovarbejderne om vinteren at få en varm drik til deres mad, og da man også på enkelte distrikter begyndte at bruge transportable arbejdsskure, så vi kunne sidde i læ og spise, udgjorde alt dette for os betydelige forbedringer. Denne „revlesjon“, som den gamle udtrykte sig, synes jeg fortjener at fremhæves sammen med de andetsteds omtalte forbedringer, som opnåedes ved, at fagforeningsarbejdet blev gennemført.

FORSKELLIGT

Flettetøjer. I „Kultur og Folkeminder IV“ efterlyste vi yderligere Meddelelser om Flettetøjets Udbredelse. Det var velkendt i forskellige Dele af Vejby Sogn, men det havde ogsaa — viste det sig — været brugt andre Steder, saaledes i Sigerslevøster og i Torup. Men hvor ellers?

Nu meddeler Gaardejer *Hans Larsen*, Mølleris, Lille Lyngby Sogn, følgende: Angaaende Flettetøj da mener jeg at kunne huske, at min Mormor, der var født 1829 i Bendstrup, fortalte, at det blev kun baaret to Gange: Naar en Pige blev konfirmeret, og naar hun første Gang stod Brud. Var det en Enke, der blev viet, kunde hun ikke bære Flettetøj, men bar Huen med Guldgalonerne. Jeg husker at have set et Flettetøj i Glas og Ramme hos Gaardejer *Erl. Larsen*, Meløse o. 1903 og tror, at Datteren, da hun blev gift i St. Lyngby, fik det med til sit Hjem. —

Er der flere, der kan give Oplysninger om Flettetøjernes Forekomst og Tidspunktet derfor, modtages Oplysninger derom med Tak.

Overtro i gamle Dage. Da „Frederiksborg Amtstidende“ begyndte at udkomme den 6. Juli 1839, saa Bladet det som en af sine Opgaver at modarbejde Overtroen ved at trække forskellige kloge Koners ejendommelige Kure frem i Lyset. I Bladet for 19. Oktober 1839 læser man følgende: „Ved en tidligere Lejlighed har vi givet til Kende, at den, især paa Landet, endnu bestandig herskende Overtro ikke bekæmpes af noget kraftigere Vaaben, end naar det lykkes at trække den frem af dens Smut-huller og latterliggøre den. For saa vidt synes det passende at gengive følgende os velvilligst meddelt Kuriosum, der er passeret ved sidste Jul:

„God Aften, Mor, og glædelig Jul,“ sagde en fattig Husmandskone til sin firsaarige rige Nabokone, en Gaardmandsenke, der levede for sig selv af et godt Undertag. „Ak, Gud hjælpe mig,“ sukkede den gamle, „hvad Glæde skal jeg vel vente mig? Jeg kan ikke røre mig af Stedet, jeg ligger paa, og kan hverken spise eller drikke. Der staar endnu Aftensmaden, som jeg ikke har smagt. Gud hjælpe mig!“ sluttede hun med et dybt Suk. Den anden søgte at trøste hende med, at hun nok vilde komme sig igen, men hertil vilde Enken ingen Tiltro fatte. Hun blev nu udspurgt nøjere om, hvad der fattedes hende, og Svaret var, at hun kunde ikke spise og havde ondt overalt, i Lemmerne og indvortes.

Huskonen grundede lidt. Endelig faldt det hende ind, at den gamle var besat af Djævelen, og da det just var Juleaften, mente hun, at hun nok skulde se at drive ham fra hende, thi hun havde netop et Stykke Kirkebly hjemme, hvilket, naar det blev støbt over de syge, straks vilde fordrive den fule Aand. Kirkeblyet blev da hentet og smeltet i en Jernpande, hvorefter Patienten maatte tage Lagenet over Hovedet, og over dette blev saa det smeltede Bly hældt i Vand, hvilket naturligvis frembragte en Syden. „Hører I,“ sagde Huskonen, „hvor han regerer over jer! Ja, jeg vidste nok, han skulde herud; nu skal I se ham skinbarlig!“

Derpaa tog hun Lagenet fra den syges Ansigt og viste hende de af det smeltede Bly i Vandet fremkomne Figurer, udpegede den største: „Ser I, hvilken stor Djævel I har haft i jer,“ sagde hun, „i Morgen kan I sikkert være oppe.“ — „Ja, det var en fæl Ting, den,“ sagde Enken, „Tak skal du have, fordi du hjalp mig — henne paa Kakkellovnen staar et Fad Grød og Klipfisk, det kan du tage med dig hjem.“ — „Ja, mange Tak skal du have,“ svarede den anden, tog begge Dele og skyndte sig glad hjem med sin Julegrød og Fisk. — Nogle Dage efter døde Enken.

I Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaret 1952—53 haft den Glæde at modtage følgende Beløb: Frederiksborg Amt 500 Kr., Hillerød Byraad 500 Kr., Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse 200 Kr. samt 300 Kr. i ekstraordinært Tilskud til Trykningen af Kultur og Folkeminder,

Farum Sogneraad 15 Kr., *Lyng-Uggeløse Sogneraad* 20 Kr., *Ramløse-Annisse Sogneraad* 10 Kr. og *Uvelse Sogneraad* 10 Kr. Nordsjællandsk Museumsforening bringer sin bedste Tak for disse Tilskud.

Bestyrelsen for Museumsforeningen har i Aarets Løb lidt et stort Tab, idet Sparekassedirektør C. Andersen af Helbredshensyn har set sig nødsaget til at nedlægge sit Mandat som Kasserer og Medlem af Bestyrelsen. Museumsforeningen takker C. Andersen for mange Aars interesseret Samarbejde og forstaaende Støtte. I Stedet for Sparekassedirektør Andersen valgtes hans Kollega, Sparekassedirektør J. Chr. Jensen til Medlem af Bestyrelsen, der herefter bestaar af følgende: Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand), Amtmand *J. Saurbrey* (Næstformand), Sparekassedirektør *J. Chr. Jensen* (Kasserer), Realskolelærer *Nils Gustafsson*, Redaktør *Laurids Hansen*, Forstander *Oluf Jensen*, Museumsinspektør *Jørgen Paulsen*, Skoleinspektør *M. Sørensen*, Fredensborg, og Boghandler *Hans Tofte*.

Museumsforeningen har godt 600 Medlemmer. Af *Kultur og Folkeminder* er Aargang I udsolgt; de følgende Aargange II—IV kan af Medlemmer købes hos Formanden for 2 Kr. pr. Stk., Bogladepris 4 Kr.

Folkemuseet har Sommeren 1952 været besøgt af følgende Skoler: *Kolding Gymnasium* 30, *Frederikssund private Realskole* 43, *Tjæreby Skole* 30, *Duborgskolen i Flensborg* 30, *Frederiksborg Statsskoles Piger i 3. M., Real., 1.—3. G., ialt* 93.

Rettelser. I *Kultur og Folkeminder IV* er der opstaaet en Fejl, som blev rettet i en Del af Oplaget. I Artiklen „Tre Mindesten“ S. 26 staar H:S:E., hvilket betyder: *Hic Sepultus Est, Her begravet er.*

Samtidig rettes følgende Trykfejl: Side 27 Linje 2 og 3 fra oven staar: *Salvador*. Læs: *Salvator*. Side 32 Linje 8 franeden staar: *Frederiksborg lærde Skole*. Læs: *Frederiksborg lærde Skole*.

INDHOLD

	Side
<i>Ane i Højbjerg.</i> Af Overbibliotekar Anders Uhrskov	3
<i>Fra min Barndom.</i> Af Borgmester, Redaktør Rich. Børgesen	22
<i>N. Nielsen, Tisvilde, og hans Slægt.</i> Af Anders Uhrskov ...	25
<i>En Hvalfangst ved Kulhus (med Billede).</i> Af Lektor, Dr. phil. Jan Steenberg	37
<i>Minder fra Mølleris.</i> Af Gaardejer Hans Larsen	42
<i>En gammel Kulsviers Fortælling.</i> Af Skoleinspektør Peter- sens Optegnelser	52
<i>Lidt om Drikketiet i Aarhundredets Begyndelse.</i> Af Skov- løber P. Jørgensens Papirer. Ved Anders Uhrskov	57
<i>Forskelligt</i>	60

KULTUR OG FOLKEMINDER

VI

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFØRENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 5 4

ERINDRINGER FRA TIKØB OG HELSINGØR

L. M. S. Østergaard fortæller.

1826 fødtes i Borbergade i København en lille Dreng, der fik Navnet *Ludvig Marius Sophus Østergaard*. Hans Fader, der var Urtekræmmer, købte 1826 Gaarden Louisenlyst, nu Ørsholtgaard, i Tikøb Sogn, og denne Gaard drev han til 1836, da han solgte den og 1837 flyttede til Hillerød, hvor han boede forskellige Steder, dels i Nyhuse og dels i Byen.

L. M. S. Østergaard lærte Handelen i Helsingør, opholdt sig senere i Hillerød, hvor han 1848 som ivrig Patriot meldte sig frivillig, da Krigen brød ud, og blev optaget i Ingeniørkorpset. I November blev han udnævnt til Underofficer. 1849 deltog han i Slaget ved Fredericia. Efter Hjemkomsten samme Aar blev han ansat som Kommis hos Købmand Andreas Heegaard i Slangerup, men i Januar 1850 blev han atter indkaldt og vendte først hjem, da Felttoget var endt.

Efter Krigen kom han atter tilbage til Heegaard. 1854 drog han til Slagelse, hvor han drev Forretning til 1860, da han overtog Stillingen som Inspektør ved Amtssygehuset i Sorø. Her virkede han i 34 Aar til 1894 og gjorde et stort og fortjenstfuldt Arbejde. Ved sit 25 Aars Jubilæum blev han udnævnt til Kancelliraad.

Da Østergaard 1894 tog sin Afsked, vendte han og hans Hustru, *Mathilde Jensine, f. Andersen*, tilbage til Nyhuse, hvor hun var født, og her nedskrev han i Aarene 1894—96 sine Erindringer fra Barndommen og til Trearskrigens Slutning. Optegnelserne, der fylder 182 Foliosider, omfatter baade personlige Oplevelser og en Del Tidshistorie.

Et Afsnit af Erindringerne er offentliggjort i *Jørgen Paulsens „En Nordsjællænders Oplevelser i 1848“, Fra Frederiksborg Amt 1950.*

Erindringerne er velvilligst stillet til Raadighed af Købmand *Alfred Willerup*, Hillerød, hvis Fader, *Ludvig Richardt Willerup* (1866—1944) i en Aarrække sammen med tidligere Opera-sanger *Erhard Hansen* (1839—1915) drev Vett & Wessels Ud-salg i Hillerød, senere var han Eneindehaver af Forretningen. L. R. Willerup var gift med *Martha Frederikke Østergaard* (1871—1951), der var Datter af L. M. S. Østergaard, som døde 1903 og ligger begravet paa Nyhuse Kirkegaard. L. M. S. Østergaard er altsaa Morfar til de fire nuværende Købmænd Willerup i Hille-rød.

I det følgende gengiver vi et Udtog af de Erindringer, der stammer fra Tikøb og Helsingør. Oplevelserne i Hillerød vil formentlig fremkomme senere. Retskrivningen er normaliseret.

Østergaard beretter, at hans Fader, Hans Nicolaj Østergaard stod i Lære som Urtekræmmer i København hos Ulrick Holm, „Borger og Urtekræmmer her i Staden“, fra 29. September 1805 til 29. September 1812, som er syv Aar. Derefter var han Svend sammesteds i fem Aar og modtog herfor det Skudsmaal, at han i „Tidsrummet fra 1805 til 1817 haver opført sig som et ære-kjært og meget anstændigt Menneske, hvilket herved bevidnes.“ Østergaard fortsætter: „1826 d. 18. Februar saa jeg Lyset i Bor-gergade Nr. 118, nu Nr. 62, i København, som min Fader købte den 21. August 1818 ved 3. offentlige Auktion efter Klædehand-ler Hornstrup for 8195 Rbd.

I denne Ejendom drev min Fader en ret betydelig Urtekram-forretning, handlede med Købmænd paa Bornholm, i Mariager, Ebeltoft, Hobro, Løgstør, Lemvig og Skive. Borbergaden var dengang Hovedstadens eleganteste Gade. Man beklagede den stakkels Urtekræmmer Fønnesbech, at han maatte flytte til Østergade, fordi Huslejen der var billigere. Min Fader brugte mange Lys i sin Butik. Derfor kaldte man den den illuminerede Butik. Min Faders Genbo var den rige Admiral Zahrtmann, hvis Hustru aldrig tog en Kjole to Gange paa, men lod dem sælge for Spotpris, og min Moder har fortalt, at hun købte tidt en Kjole af den Kone, der havde i Kommission at sælge disse.

Paa Hjørnet af Dronningens Tværgade og Borgergade, altsaa skraas over for min Fader, boede Urtekræmmer J. N. Verdellin, der endnu er mange handlende bekendt for hans udstrakte Handel med forskellige Fabrikata, f. Eks. Kakkellovnsblyant, Blanksværte, Blæk osv.

L. M. S. Østergaard.

Mine Forældre saa i den Tid, de boede i Borgergade, Linedanseren Roath falde ned af en Line, spændt fra Frue Kirketaarn til Jorden, og slaa sig ihjel. 16 Livvagtskarle skulde trække i Linnen, Roath mærkede, at Linen var for slap, og raabte: „Stram Linen!“ Karlene trak til, Linen brast. Det viste sig, at Linen et Sted var overhældt med Skedevand. Moder og mange andre Folk besvimed.

At Folk i Datiden gik for at se saadan halsbrækkende Forestilling, var jo ikke saa underligt, naar man betænker, hvor faa Fornøjelser der tilbødes Publikum. Der var intet Tivoli, Casino eller Alhambra. Københavnerne bedste Fornøjelse var at se Borgerne eksercere paa Nørrefælled.

1826, mit Fødselsaar, købte min Fader Louisenlyst, der tidligere hed Sophienlyst, og som nu, 1894, hedder Ørsholtgaard, ved

Gurre i Tikøb Sogn, staaende for Hartkorn 8 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1 $\frac{2}{8}$ Album. Saa vidt min Tanke er rigtig, hørte der til Gaarden en Have paa 18 Tdr. Land, idet en Lystskov stødte umiddelbart op til Haven, samt 338 Tønder Land, hvoraf en Del laa uopdyrket bevokset med Lyng, samt betydelige Arealer af Tørvemoser.

Til Gaarden hørte en Bøgeskov paa 68 Tdr. Land og en Granplantage paa 40 Tdr. Land. I begge Skove var samtlige Træer overmodne, idet mange Bøgetræer indeholdt mere end 10 Favne storslaaet Brænde, og Grantræerne var vel 12 Tommer i Diameter.

Gaardens Bygninger bestod af 4 Længer. Stuehuset havde Hovedindgang saavel fra Gaarden som fra den forbi Gaarden løbende Vej, der førte fra Gurre til Horserød; havde Kvist til begge Sider, hvor hele Befolkningen havde sine Soveværelser om Sommeren, medens mine Forældre havde Soveværelse i Stueetagen om Vinteren.

Til Gaarden hørte 8 Huse, hver med 7 Tdr. Land eller dog de fleste af disse. Gurre, eller som den da kaldtes Spidsbjerg, Skole var Arvefæste under Gaarden.

Foruden de almindelige 4 Længer, Gaarden bestod af, laa ved dens vestre Side en vældig Kartoffelkælder, hvis Tag naaede til Jorden.

Skoven var fri Ejendom, idet hver enkelt Træ var købt paa Auktion paa Roden af Louisenlysts tidligere Ejer Peder Pedersen, der med sin Hustru levede paa en lille Gaard, han selv havde bygget paa 40 Tdr. Land, han selv havde forbeholdt sig ved Salget til min Fader. Denne lille Gaard kaldte han Pedersborg, den var bygget paa holstensk. Denne Mand og hans Hustru gik ind i Hernhuternes Trossamfund i Christiansfeldt, paa hvis Kirkegaard jeg har set baade hans og hans Hustrus Ligsten.

Min Moder blev født paa Skidentorvet, der nu er omdøbt og hedder Nørretorv, hvor min Bedstefader, Christian Anton Siegmundfeldt, var flyttet hen, da hans Gaard paa Hjørnet af Kultorvet og Frederiksborggade Nr. 148 nedbrændte under den store Ildebrand 1797. Her havde Familien kun en lille Lejlighed, hvisaarsag The- og Porcelænshandler Schmidt tog min Moder til sig, og hos denne Familie var hun, indtil Bedstefaders Sted blev opbygget. Under den ulykkelige Forordning af 5. Januar 1813,

hvorved en Daler forvandlede til en Mark, kom han jo til at skylde 6 Gange saa meget bort, som han skyldte den 4. Januar s. A., idet der skulde lægges 6 Rigsbankdaler paa Bordet for at betale en Rigsdalers Gæld. Gamle Schmidt, som vi kaldte ham, henlevede sine sidste Dage i mine Forældres Hus. Min Faders Moder og hendes Søster boede ogsaa hos mine Forældre. Den sidste havde en Pension af Postvæsenet.

Naar nu Schmidt, Bedstemoder, Tante, Forvalter Hansen, Huslærer Simmelkjær, Jomfru Christiane Hansen, der blev min Broder Christians Hustru, Fader, Moder og fire Børn sad om det gamle Bord i Dagligstuen, var det en ganske pæn Familie. Naar Berlingske Tidende, der kun to Gange ugentlig naaede til vort Hjem, var kommet, læste Moder den højt i Paahør af samtlige 12 Personer, der efter Datidens Brug prægtig kunde se ved et eneste hjemmestøbt Talglys, der stod midt paa Bordet. Naar Moder havde læst Avisen fra Ende til anden, begyndte Fader forfra, og naar han var færdig, gik Avisen til en anden, thi alle skulde hver for sig studere den fra først til sidst.

Jeg talte om, at vore Talglys var hjemmestøbte, ja, dette kan jeg bevidne, idet jeg, engang min Fader støbte Lys, ogsaa skulde agere Lysestøber, men fik mit Lys op til en Vægt af mindst 1 Pund, medens Faders Lys kun vejede $\frac{1}{8}$ Pund. Jeg gysede endnu ved Tanken om de Smerter, dette Støben Lys voldte mine Rygstykker. Jeg har aldrig støbt Lys siden.

Min Fader havde 36 Køer og 8 Heste, hvoraf en hed Frants, en Trine, en Lotte og en Spids. Af mindre Arbejder maatte vi Børn udføre, hvad vi kunde. Der avledes aarlig en overordentlig Mængde Kartofler, ja, saa mange, at Smeden fra Horserød med Kone og en voksen Datter fortjente henved 100 Tønder, han maa altsaa have optaget henved 900 Tdr. Kartofler. Jeg kan ogsaa huske, at disse Folk begyndte meget tidligt om Morgenen og holdt først op længe efter, at de andre Optagere var færdige.

Jeg maatte staa paa Marken og udlevere Tegn som Kvittering for, hvor mange Skæpper Kartofler enhver afleverede til Vognen. Disse Tegn var Træklodder af forskellig Form og Størrelse. Denne Forvaltertjeneste kunde være ret anstrengende i de kolde Oktober- og Novemberdage, ikkun iført Skjorte, Strømper, Træsko, Bukser og Trøje, men Ydertøjet var dog varmt og godt, idet

dette var af graameleret Klæde, Fader lod tilberede paa Usserød Klædefabrik. Mindre varm var Stadsklædningen, der bestod af stribet Kadettøj. Det var en kold Klædning at være iført, naar jeg, siddende paa et Kartoffellæs og i en kold Vinterdag, kørte til Helsingør, hvor Kartofflerne solgtes til Brændevinsbrænder Tvede i Sudergade, der dog ikke vilde betale mere end for 5 Tønder, endskønt hver Vogn var belæsset med 6 Tønder. Kartofflerne betaltes med 83 Øre pr. Tønde, men min Fader fik jo saa i Virkeligheden ikke mere end 69 Øre pr. Tønde. Dette Misforhold kan jeg erindre ærgrede min unge Sjæl.

I Høsten maatte jeg sidde paa Ryggen af Hesten, der var forspændt en Træ-Stubrive med flade brede Tænder, medens Fader rev Stubben. Samme Forretning betroedes mig, naar Fader hypede Kartoffler. Til andre Tider kantede vi Tørv eller satte Tørv i Skruer. Dette Arbejde syntes jeg var ganske morsomt.

Om Aftenen efter Arbejdstid fulgte vi med Karlene og ruskede Lyng, hvoraf vi bandt Lyngkoste, og naar de havde et Læs, kørtes dette til København, det gav dog Karlene en Art Lønnings-tillæg. Et muntert Aftenarbejde for os Børn var at lave Doner og sno Hesthaarssnore til disse. Donerne udsatte vi dels i Skoven, dels i den lille Skov, der stod i Forbindelse med Haven, og engang lønnedes dog vort Arbejde meget rigeligt, idet der i de Doner, der var satte paa det sidstnævnte Sted, fangedes en uhyre Mængde Kramsfugle, hver Done var besat, og en stor Mængde Doner leverede endog 2 Fugle. Om Fader havde Ærinde til København, ved jeg ikke, men Fangsten var næppe bragt hjem, før end Fader kørte til København med Fuglene, der indbragte en køn Lommeskilling.

En anden Ekstraindtægt kan jeg mindes, Moder engang havde af Champignons. Paa den Mark, Gaarden laa, var der et Aar Græs, og en Morgen Fader kom ud, syntes Marken ham næsten hvid af denne sjældne Plante. Hele Husets Befolkning, selv Fader, maatte ud og pille Champignons. Der høstedes den Dag 8 Tønder Champignons, som Fader selv kørte med til København og fik 40 Rdl.¹⁾ for dem, en ganske lille Pris i Forhold til, hvad denne Plante nu betales med. Disse Champignons repræsenterede dog dengang en Værdi af 20 Tønder Byg eller mere, end hvad Fader gav for en gul Hoppe, hvorom jeg nu skal fortælle, da jeg

mindes, at vi engang ventede Fader hjem fra København, hvor vi vidste, han vilde købe en Hest. Vi gik Fader i Møde og traf ham for Enden af Alleen ridende paa en prægtig gul Hoppe, 10 Kvarter 1 Tm. Baade Fader og Hoppen blev modtaget med Jubel. Fader gav 30 Rdl. for den og forbeholdt sig den ved Salget af Louisenlyst og førte den med sig til Frederiksborg Nyhuse 1837, men solgte den et Par Aar efter til Gaardejer Niels Bendsen i Herløv for 130 Rdl.

Det staar ogsaa i min Erindring, at Fader engang købte 3 Køer i København og lejede der en Mand til at trække disse til Louisenlyst. Til Vejledning for Trækkeren tegnede Fader et Kort, og efter dette marcherede Manden lige ind i Gaarden, uden at han undervejs havde haft nødig at spørge sig for om Vej.

Der meldtes Fader den Jobspost, at der manglede to Heste, der var satte paa Græs. Fader lod straks en Mand ride ad København til. Hestene og Tyvene fandtes i Vibenshus Kro. De letsindige Ryttere var to unge Mennesker, der skulde indtræde i Hæren, og som havde foretrukket at ride Turen i Stedet for at tilbagelægge denne paa Apostlenes Heste. Fader fik Hestene tilbage med Navnene paa Frirytterne, men disse blev ikke straffede andet end med den Skræk, de gik med af Frygt for Arrestation.

Indkørselen til Gaarden skete gennem en Lindealle vel ikke mere end $\frac{1}{4}$ Fjerdingsvej. Disse Træer var en stor Pryd for vor Gaard. De var vel 100 Aar gamle. Ved hver Ende af Stuehuset stod et prægtigt Bøgetræ med en 12 Al. høj blank Stamme, vel mere end 3 Al. i Diameter. Disse var ogsaa en stor Sjældenhed, de pyntede svært paa Omgivelserne. Ude paa Marken for Enden af Lystskoven stod en lille Samling af Bøgetræer, der var plantede i en Rundkreds. Denne Samling Træer kaldtes „Herrens Lysthus“. Alle disse Træer, Alleen og dem ved Gaarden saavel som Herrens Lysthus, var et af de første Arbejder, den nye Ejer gav sig i Lag med, idet denne Træmorder lod dem alle falde for Øksen. Senere lod han begge Skovene omhugge for at indtage Jorden til Agerland til Mispryd for Gaarden og til Skam for ham selv.

Fra Gaarden afgik hver Morgen en tohjulet Vogn med Mælk og Fløde til Helsingør. Mælken var anbragt i Blikdunke paa 1, 2 og 4 Potter, Fløden i mindre Dunke, alle forseglede med Signet, saa

Kusken fandt let Afsætning for sit Produkt. Mælkekusken var hele Befolkningens Landpost og Kommissionær, men han havde tit Uheld med Besørgelsen af sine Kommissioner. Saaledes skulde han engang hjembringe for 4 Skilling sort Snus (man havde baade sort Snus og brun Snus) til den kære gamle Bedstemoder og for 2 Skilling Kønrog til Fader. Uheldigvis havde han begge Kræmmerhuse i sin ydre Skindpelselomme, og da det regnede, gik Papiret itu, og Snus og Kønrog laa i god Forening i Lommen. Her var gode Raad dyre, men Mælkekusken forstod foreløbig at klare sig. Han tog de sammenblandede Produkter ind i Karlekammeret, paa hvis Bord han delte det i to lige store Dele. Den ene Del fik Bedstemoder, den anden Del Fader. Glad blev Bedstemoder, at hun igen kunde faa sig en Pris af den gode sorte Snus, men ak og vel „Men Moder dog!“ sagde Fader, „hvorledes er det, du ser ud?“ Fader undersøgte Sagen og fik fuld Klarhed over, hvorledes Sagen hængte sammen.

En anden Gang skulde Mælkekusken afhjælpe et af Fader længe følt Savn ved at købe ham en halv Fjerding snitrent Skraa af Augustinus's. Da Karlen ventedes, mødte Fader ham i Alleen, sigende: „Lad mig faa Skraaen!“ men Mælkekusken kunde ikke efterkomme *Opfordringen*. Denne, der var en Svensker, udbrød i sin Betuttelse: „Kors Herre! Jag har, ta' mig tusind Djævl, glømt det!“ — „Vil Du straks vende om igen og hente mig Skraaen!“

Naa, for hvem der bruger snitrent Skraa, kunde det jo nok være et føleligt Savn, der snarest muligt burde afhjælpes, og enhver kender jo det Ordsprog, at en Ulykke kommer ikke alene. Saaledes ogsaa her. Kusken medbragte en Skæppe holstenske Boghvedegryn, Fader havde købt Dagen i Forvejen som en stor Raritet, da denne Artikel ikke kunde faas andet Sted end i Havnen, naar en holstensk Skipper gæstede Helsingør. Disse Boghvedegryn skulde bruges til Middagen, men nu kunde de jo ikke komme tidsnok, og hvorledes Middagen blev erstattet, ved jeg ikke, men næste Dag serveredes der med Boghvedegrød. Denne for Fynboer saa yndede Ret, at den faar hans Mund til at mimre, kunde vi Børn ikke spise den Dag, men Fader lod Grøden opøse i store Spølkummer, lod den staa, til den var kold, afsatte den paa en Tallerken, hvor Retten præsenteredes som en

Slags Budding, og deraf kunde nu hver Dreng skære sig en Skive, tyk eller tynd, og spise saa meget eller saa lidt, som det behagede ham. Saalænge der var Spor tilbage af Boghvedegrynene, fik vi ikke anden Mad, hverken til Middag, Morgen eller til Aften. Hvor længe vi Drengene levede udelukkende af Boghvedegryn, ved jeg ikke, men enhver, det interesserer, kan selv regne det ud, naar jeg siger, at 1 Skæppe Boghvedegryn vejer 20 Pund, og at der til et Maaltid passende kan beregnes 20 Kvint²⁾, og at vi var 4 genstridige Krabater om at dele den velsignede Boghvedegrød. Jeg tror, der hengik 8 Dage. Nu smager Boghvedegrød mig fortrinligt.

Naa, nu har vi hørt om Mælkekusken, nu maa vi have Huslæreren fat. Cand. theologiae Simmelkjær han var noget, det vil sige for meget, hengiven til Nydelsen af Spiritus. Han gik hver Lørdag Aften til Helsingør, men kom sjældent tilbage om Mandagen, hans Ferie trak ofte ud til Onsdag. Min Broder Henrik stod i stor Gunst hos ham, fordi han forstod at skaffe ham en Snaps Brændevin. Dette lod jeg Læreren høre, han blev naturligvis rasende og lovede mig Prygl. Jeg flygtede ud af Stuen, over Gaarden, op paa Staldloftet, over Høstænget, hen til en Lem, der var anbragt lige over Møddingsstedet, der var belagt med mere end 1 Alen høj tør Gødningsbunke. Da han var lige i Hælene paa mig, tog jeg Mod til mig og sprang ned paa Møddingen. Han sprang ned efter mig. Tæt ved Møddingsstedet laa den tidligere omtalte Kartoffelkælder, hvis Tag naaede til Jorden, og op ad dette Tag stod heldigvis en Stige, da Tækkemanden just var beskæftiget med at forbedre Rygningen. Jeg op ad Stigen, Simmelkjær efter mig, jeg spadserede langs Rygningen med Simmelkjær i Hælene paa mig. Jeg satte mig paa Halen, rutsjede ned af Taget; Simmelkjær efter mig. Der stod Fader, som jo skulde have en Forklaring over Anledningen til denne Legen Tagfat. Resultatet kan jeg ikke erindre.

I Haven var en lille Ø, vel 30 Alen i Diameter, rundt Øen var en 6 Alen bred Kanal, der var stærkt bevokset med Siv og andet Skrub. Jeg kan erindre, at Bedstefader Siegumfeldt, der døde 1831, var i Besøg hos os. Han gav nogle Folk 4 Rdl. for at oprense denne Kanal.

Paa Øen havde min Fader mange Bistader. En Morgen opdage-

des, at en Bistade var bortstjaalet. Op ad Dagen kom Olderman- den fra Gurre og tilsagde min Fader til at hente Lægen til en syg Mand, der boede ikke langt fra Gaarden. Fader gik ud til Man- den for at tilse ham og saa da, at hans Lidelser var en Følge af Bistik. Han var altsaa Bityven.

Det var trange Tider for Landbruget, der vel ogsaa blev min- dre indsigtfuldt drevet, idet der af Gaardens 338 Td. Land vel næppe pløjedes det halve Areal og saaledes andre Steder. Land- manden havde ingen eller dog kun lidt Indsigt i Kvægavl, saa at Kvægbestanden baade var ringe i Kvalitet og Kvantitet. Hvad dengang kaldtes en god Ko, købtes for 10 Rdl., og en jævn god Arbejdshest købtes for 30 Rdl. I Spædkalv kostede 3 Mrk., 1 Pund Smør 10 Sk., 1 Pund Oksekød 5 Sk., 1 Td. Kartofler 40 Sk. En Arbejdsmand lønnedes hos Fader med 1 Skæppe Byg daglig. I Tærskeløn fik han hver 9. Skæppe.

Kapitelstaksten var for Byg:

1826	4	Rdl.	3	Mrk.	12	Sk.
1827	1	"	5	"	6	"
1828	2	"	3	"	14	"
1829	2	"	1	"	12	"
1830	3	"	2	"	0	"
1831	3	"	3	"	6	"
1832	2	"	3	"	2	"
1833	1	"	5	"	5	"
1834	2	"	2	"	0	"
1835	3	"	2	"	3	"

altsaa gennemsnitlig for disse 10 Aar: 2 Rdl., 5 Mk., 2 $\frac{1}{5}$ Sk. Si- den her nævnes Kapitelstaksten, skal jeg notere denne for 2 Aar.

1812	34	Rdl.	5	Mrk.	8	Sk.
1813	12	"	1	"	13	"

Landmanden bagte sit Brød og bryggede sit Øl selv. Til min- dre Smedearbejde og Hestesko købte Landmanden selv baade Jern og Kul og sendte en Karl med til Smeden for at slaa op. Lige- ledes købte han selv det Læder, der brugtes til Skotøj, Seler og Grimer; saa sendtes der Bud til Skomageren eller til Sadelmage- ren, der da indfandt sig og arbejdede imod Dagløn og Kost og, naar disse boede i længere Afstand fra Arbejdsstedet, da ogsaa

Logi. Min Fader lod væve Klæde paa Usserød Klædefabrik, og til sin Tid kom Skrædderen og syede Klæder til os Dreng og til Fader, selv Forvalteren og Schmidt brugte dette graamelerede Klæde, saa hele den mandlige Befolkning gik ganske ens klædte.

Pigerne spandt Uld og Blaar, og af det grove Blaargarn vævedes Sækketøj, saa syede Pigerne Sække. Karle og Piger havde særdeles gode, varme og stærke Klæder i langt større Mængder end nu. Renden til Dans kendtes ikke, og jeg tror, disse Tjenestefolk levede langt lykkeligere end nu, de er klædte ganske som Damer med Fjer i Hatten og Sløjfe paa Halen. Jeg har set pæne „Damer“ blive indlagt paa Sygehuset iførte Krinoliner, men uden Særk.

Hver Søndag besøgte Sognets Kirke af en Del af Tyendet. Herrens Bord besøgte ogsaa flittigt, hvilket ses af Tyendets Daabsattest³⁾, hvor det er noteret, hvor ofte de havde været til Alters. Slagsmaal mellem Tyendet kendtes ikke, men derimod desto mere Spøg.

Levemaaden paa Louisenlyst var meget god; hveranden Aften fik vi Vandgrød og Mælk, og hveranden Aften fik vi kogte Kartoffler og Meldype, og det var staaende Regel, at vi alle foretog en god Spadseretur oven paa Kartoffelmaaltidet, baade Schmidt og Simmelkjær spadserede med os. Om Søndagen fik vi Kaffe, Bassekonen kom hver Søndag Formiddag og fik rigelig Afsætning, idet vi Børn sørgede for altid at have lidt Skillinger at købe Hvedebrød for. Slikmundene købte Snegle, der var ligesom Krydderboller. Dejgen var lavet i en lang Strimmel, der blev rullet sammen og da dannede en Kage, der havde noget til fælles med en Bolle; de mere tarveligt anlagte købte smaa tørre Hvedeboller til 2 for en Skilling, disse kaldtes *Filligøjer*, eller ogsaa købte de Kommenskringler eller Hvedetvebakker. Moder købte Krydertvebakker.

Aftenhe vankede der kun en Gang imellem, naar Hjemmet gæstedes enten af Egnens Beboere eller af Byfolk fra Helsingør. Cigarer eksisterede ikke paa Gaarden, men dog Tobak. Gæster, der vilde ryge, medbragte selv Pibe, sædvanligvis Merskumspiber, ved hvis Rør hængte sorte Pibelidser med store Duske. Naar der blev røget, blev der indsat i Stuen en lille rund Kobberkop med tre Ben og Skaft; i denne Kop anbragtes Tørvegløder liggende i

Aske; naar en Pibe da skulde tændes, udtoges en lille Glød af Koppen; naar Piben var tændt, lagdes denne tilbage igen.

Fyrtøjet bestod af en Trækasse med Laag inddelt i to Rum, denne Kasse var 9 Tm. lang, 3 Tm. bred og 3 Tm. dyb. Kassens Rum fyldtes med udbrændte linnede Klude, som pakkedes jævnt fast i Kassen. Til Fyrtøjet hørte et langt Fyrstaal med Flintensten; saa slog man Ild, de udbrændte Klude tændte ved en eneste lille Gnist; man pustede paa Ilden og tændte da en Svovlstik, der bestod af en 6 Tm. lang ganske tynd Fyrrepind, hvis Ende var dyppede i Svovl. Naar Svovlstikken var tændt, paalagdes Laaget, og Ilden slukkedes. Senere er der opfundet en Uendelighed af forskellige Slags Fyrtøjer og Tændstikker baade til at stryge og til at dyppe i en Vædske.

I Køkkenet og paa andre meget befærdede Steder samt i Borgestuen og i Lygter brugte man en Tranlampe, der bestod af en rund Metalskaal sædvanligt af Jern, men ogsaa af Kobber. Den var 9 Tm. i Diameter og 1 Tm. dyb. Denne Skaal var forsynet med en Tud, hvori laa en Bomuldsvæge — en tarvelig, men dog brugelig Belysning. Enhver Dreng, der vilde gælde for noget, ejede en Solring, der dengang var ligesaa uundværlig for en Dreng som en Tobakspibe og et Cigarfutteral nu er for den opvoksende Ungdom.

I den Periode jeg havde mit Hjem paa Louisenlyst, ankom det første Dampskib „Caledonia“ til Danmark⁴). Længe førend dets Ankomst nærrede Folk Tvivl om, at et Skib ved Hjælp af Røg, saaledes benævnedes Dampen, kunde sejle fra England til Danmark. Den Dag det var bestemt, at „Caledonia“ skulde komme, tog min Fader til Helsingør for at blive overbevist, da han hørte til Tvivlerne, men til den fastsatte Tid gled Dampskibet ind paa Helsingør Red under Befolkningens Jubel.

Min Broder Carl er født paa Louisenlyst og var derfor værnepligtig⁵). Efter den da gældende Lov købte min Fader ham fri for Værnepligt ved at indbetale 50 Rdl. til Krigshospitalskassen. Da min Broder Julius ventedes, lejede min Fader en Lejlighed til Moder i Skræddermester Dahlgreens Ejendom paa Hjørnet af Stengaden og Skyttenstræde 20 l. Sal i Helsingør, og her fødtes Julius, der saaledes blev fri for Værnepligt. Under Moders Ophold her døde den rare gamle Bedstemoder paa Louisenlyst.

1830 blev Fader udnævnt til Underbefalingsmand i Kystmilsen, der blev opbudt for at hindre Landgang, navnlig fra Sverrig, dog ogsaa fra Skibe og Baade i Sundet, for at Kolera, der var stærkt udbredt i Sverrig, ikke skulde indføres her i Landet. Hver 12. Aften red min Fader fra Gaarden med høj Silkehat med Korkarde, ja, saagar med hvid Fjer i sin Hat og Sabel med Livgehæng. „Spids“ var hans Livhest. Da jeg har hans Beskikkelse, kan jeg fremsætte den her.

Hermann Gerhard de Treschou, Kongelig Majestæts Amtmand over det samlede Frederiksborg Amt, Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd

Gjør vitterligt, at jeg haver udnævnt og antaget, ligesom jeg herved i Kraft af Forordningen af 26de Februar 1808 dens 8de § udnævner og antager Gaardejer Hans Østergaard paa Louisenlyst til at være Underbefalingsmand for 8de Afdeling af 4de Kystmilice Distrikt som indbefatter Tikjøb Sogn paa Frederiksborg Amt.

Thi skal bemeldte Hans Østergaard paa denne Post være Hans Majestæt Kongen lydige, huld og troe og haver han iøvrigt at forestaa bemeldte Bestilling i Overensstemmelse med Lovene og de Befalinger og Ordre, som han af sine Foresatte, hvem han bør vise al vedbørlig Agtelse og Lydighed, vorder meddelt, samt sig i Alt saaledes skikke og forholde som det en ærekjær, tapper og tro Kongens Undersaat og Tjener vel egner og anstaar og han ægter at være ansvarlig og bekendt.

Dette til Bekræftelse under min Haand og Amtets Segl.

Frederiksborg Amthaus den 9de November 1830.

H. G. de Treschou.

Beskikkelse for Gaardejer Hans Østergaard som Underbefalingsmand ved Kystmilicen paa Frederiksborg Amt.

Porte og Døre var ikke aflaaede om Natten. Saaledes kunde min Fader, engang han kom kørende hjem efter Sengetid, selv sætte sine Heste i Stald, gaa ind i Spisekammeret og nyde sin

Nadver og derefter gaa op paa første Sal paa Kvisten, hvor vi vide, mine Forældre havde deres Sovekammer, lægge sig i sin Seng ved Siden af Moders, uden at nogen vidste, at han var kommen hjem, førinden man saa ham ligge i sin Seng. Trods alt saaledes stod aabent, kendte man dog ikke et eneste Forsøg paa natligt Tyveri.

Kørerne fodredes med Kartofler, der blev kogt i et Sukkerfad, der blev stillet over den indmurede Kedel, der stod lige ved Borgestuedøren, saa fra dette Sukkerfad forsynede Folkene sig hver Aften med kogte Kartofler til deres Aftensmad.

I over fire Aar læste jeg hver Dag Fransk hos Enkefru Liebmanns Datter, Enkefru Jensen, der boede hos sin Moder paa Ørsholt. Denne Undervisning dreves dog saa vidt, at jeg kunde læse Fransk op af en dansk Bog og Dansk op af en fransk Bog, men ved egen Ligegyldighed og Uforstand ved ikke at fortsætte, hvad jeg havde lært, gik det i Glemme, saa da jeg blev ældre og indsaa mine Fejl, var det for sent, da alt, hvad jeg havde lært i min tidligste Barndom, nu ganske var gaet tabt til stor Sorg og Skade for mig i min Fremtid.

Engang havde Fader lejet en Vandsnegl, der trukket af en Hest skulde pumpe Vandet ud af Spidsbjerg Mose, og da Sneglen, som alt sagt, var lejet, skulde den selvfølgelig gaa baade Nat og Dag, og da det var min Tur at køre „Frants“, der den Nat skulde trække Sneglen, hidkaldte jeg Per Jørgens Niels, og i Stedet for at køre Hesten lod jeg den „hvile“, medens min Legekammerat og jeg hidbragte en Del Sten fra en nærliggende Banke og begyndte at bygge Huse og Gaarde, men midt under Legen kom Fader. Legen endte, men ikke til min Fordel. Jeg tænker paa dette Byggen Huse, naar jeg ved at passere Landevejen ser smaa Børn bygge Huse, saa giver jeg dem gerne lidt til Rejsegilde.

A propos Peder Jørgensens Søn Niels — en prægtig Fyr. Da Slaget ved Fredericia saa at sige var endt, og vi gjorde Holdt tæt ved Fuglsang Skov paa en høj Bakke, havde jeg den Glæde, at Niels kendte mig og kom hen og hilste mig. Han var Infanterist.

Under et Besøg i Helsingør med min Fader, gæstede vi Købmand Rosini (en Italiener). Han saa, jeg forelskede mig i en Pisk af de saakaldte Beriderpiske, disse var flettet af Vidjer og

malede, sædvanligvis enten røde eller blaa. Herr Rosini spurgte mig, om jeg vilde have en Pisk, men Fader sagde nej. „Jo, vist skal han have en Pisk!“ Bundtet blev nedtaget, for at jeg selv kunde vælge mig en. Vel var jeg glad for Pisken, men det tog en sørgelig Ende. Da jeg kom hjem, fralokkede den lange Anders mig Pisken ved at give mig en Mark for den; den kostede ellers 28 Sk. For denne Mark købte jeg mig den første Gang, jeg derefter kom til Helsingør $\frac{1}{4}$ Pund Krudt. Hjemkommen med min dyrebare Skat skulde jeg om Aftenen probere Krudtets Virkning, naa, jeg fik jo proberet Virkningen. Jeg fik et Talglys ind i mine Forældres Vinter-Sovekammer, et stort Værelse med 2 Fag Vinduer, der vendte ud imod Vejen, der førte fra Gurre til Horserød. Vilhelm laa og sov i Sofaen, der stod lidt fra Vinduerne. Jeg sad paa Sofakanten foran, kom lidt Krudt paa Bordet, Lysflammen sattes til, Krudtet fattede nok saa rask. Men „fut“ — der kom en Gnist til Krudtet, et vældigt Knald — begge Vinduer laa 6 Al fra Huset midt paa Landevejen. Vilhelm stod og tudede henne ved Døren, han havde slaet Næse og Mund itu, jeg stod betuttet. Simmelkjær sendte straks en Karl hen til Ørsholt ($\frac{1}{8}$ Mil.) hvor mine Forældre var i Besøg, men Husjomfruen, Christiane Hansen, lukkede mig ud af en Bagdør og paa lagde mig at løbe forbi Karlen og selv fortælle Fader Uheldet.

Ved Ankomsten til Ørsholt traf jeg Fader og Moder ved L'hombrebordet med Fru Liebmann og Fru Jensen; Modtagelsen hos de to ældre Damer var naturligvis særdeles venlig, jeg fik Syltetøj, men da Spillet var forbi, maatte jeg fortælle Ulykken. Fader maatte jo slutte sig til Damerne, der takkede Gud, at ingen større Ulykke var sket, og jeg fik Lov at blive og følges med mine Forældre hjem. Hvor takkede jeg ikke Christiane, der havde været saa snild at lade Vinduerne afvaske og indsætte paa deres Plads. Saadan en Ulykke kan nok betage en Dreng Lysten til fremtidig at lege med Krudt.

Haven laa paa den anden Side af Vejen, og lige inden for Laagen stod et Træ med spanske Kirsebær. Loven lød: I maa frit æde Frugterne af alle Træerne i Haven, kun dette Træs Frugter maa I ikke æde. Men Vilhelm fulgte ikke Forbudet ligesaa lidt som Eva i Edens Have. Som han nu bedst gassede de gule spanske Kirsebær i sig, kom Fader gaende med Hænderne paa Ryggen,

— seende ned for sig, saa Drengen kunde sidde ganske rolig paa sin Pind, men Skæbnen undte ham sin velfortjente Straf. Han faldt ned af Træet lige for Faders Fødder. Naa da! Vilhelm, kan du huske, til du atter smager forbuden Frugt, har dette været dig en ligesaa gavnlig Lære, som det var mig at lege med Krudt.

I Gurre boede 2 Smede; den ene kaldte de Nellikesmeden, hvilket han var meget vred over. Naar nu fremmede Drengene besøgte os, gjaldt altid vor Udflugt Gurre, og vi søgte da at formaa de fremmede Drengene til at gaa ind i hans Smedie for at købe for en eller to Skilling Nellikesøm. Købstadrenge fra Helsingør eller København klarede sig sædvanligvis med Flugt, men ikke saa heldig gik det to Fætttere fra Æbeltoft, vi engang sendte ind at købe Nelliker. Disse, der ikke anede ondt, fangede Smeden, og Følgen blev nogle Prygl. I deres Uskyld beklagede de sig for Fader, der nu strengelig forbød os denne Sport og gik ned til Smeden og gjorde ham en Undskyldning; siden den Tid levede vi i god Forstaaelse med Nellikesmeden.

Til Gaarden hørte en temmelig stor Eng, der laa syd for den Dæmning, der fører fra Gurre By til Ruinerne af Gurre Slot. Denne Eng solgte min Fader til Skovrider Bjørnsen paa Valdemarslund. Naar Gaardens Kreaturer græssede der paa Engen, maatte to af os Drengene gaa til Engen og afløse Røgteren og Hyrdedrengen, medens disse gik hjem at spise til Middag. Vor Legeplads, naar vi vogtede her paa Engen, var en lille Knold eller Jordbunke, der laa lige ud for Niels Olsens Parcelsted. Ingen anede, at denne Jordbunke skulde være et saa interessant antikvarisk Mindesmærke, som det senere har vist sig. Ved Sløjfning af Jordbunken viste det sig, at denne gemte Resten af en Vindeltrappe, der ved Udgravning viste sig at staa i Forbindelse med Resten af Gurre Kirke, idet man der fandt Ruinerne af sammes Gulv.

Skovfoged Hansen i Horserød boede $\frac{1}{4}$ Mil fra os. Han havde en gruelig Bunke Unger, 22 i Tallet, med een Kone. En af hans Sønner var en fortrinlig Skytte og blev i Begyndelsen af Trediveerne præsenteret for Kejseren af Rusland, der besøgte Danmark. Faderen tilbød at holde en Specie imellem Fingrene og lade Sønnen bortskyde den. Dette vilde dog Majestæten ikke tillade,

men Kejseren lod en Specie sætte i Enden af en Stok, og saaledes skød Drengen 10 Specier bort, saa vilde Kejseren ikke mere.

Efter Forhandling med Forældrene tog Kejseren Drengen med til Rusland, hvor han opnaaede den høje Stilling allerede i en ung Alder at blive Overførster hos Fyrst Dolgarochi. Nu vilde Ulykken, at Overførsteren fik en smuk Hustru, der var faldet i Fyrstens Smag, saa at Fyrsten for ofte aflagde Besøg i Overførsterens Hjem. Det maa jo være gaaet vidt, da Overførsteren saa sig foranlediget til at frabede sig Fyrstens Besøg i sit Hjem. Herover blev Fyrsten saa fortørnet, at Overførsteren kort efter sendtes til Sibirien. Siden skal man aldrig have hørt noget om denne stakels forurettede Mand.

Vor Nabo mod nordvest var Enkefru Liebmann, der havde to Døtre og en Søn, der var Kaptajn i Søetaten. Hvor var det dog ikke elskværdige og rare Mennesker. Jeg kan huske, at Kaptajnen engang bragte os et Pulver til at fange Fugle med. Dette skulde vi blot drysse paa Fuglenes Haler. Hvor morede det ham ikke, at han fik os til at rende efter alle Slags Fugle.

1836 den 11. November solgte min Fader Gaarden til Forpagter Rasmussen af Brattingsborg paa Samsø for 8.200 Rdl. rede Sølv og 1300 Rdl. Sedler. Han fik det samme for Gaarden, som han gav. Det, han fik af Skovrider Bjørnsen for Engen, havde han tjent paa Gaarden.

Omkring 1. Maj 1837 flyttede mine Forældre til Frederiksborg Nyhuse og kom til at bo i det samme Sted, jeg nu bor [Frederiks-værksgade 6. Huset er senere nedbrudt.]

Moder udlovede en Belønning af 2 Mark til den af os Børn, der først lærte Salmen „Evide Fader, som kærlig regerer“. Nu havde vi i Øjeblikket, det var over Sengetid, ikke mere end 3 Salmebøger til Stede. Disse tog Henrich, Christian og Samuel, saa der var jo ingen til mig. Henrich og jeg laa sammen i en Seng, han læste højt, jeg lyttede og repeterede efter ham. Om Natten sagde jeg til Henrich, at jeg skulde ned i Gaarden og se, hvordan Vejret var, men da jeg blev borte, anede han Uraad og stod ogsaa op af Sengen og traf mig ved Moders Seng, hvor jeg lod mig høre i Salmen, saa Henrich kom for sent. Jeg fik Præmien, bestaaende af to blanke Sølvmark, men han fik dog en Ekstrapræmie af 1 Mark.

Fredagen efter min Konfirmation kom min Fader hjem fra Hillerød og meddelte, at han havde faaet Plads for mig hos Købmand *Andreas Larsen* paa Axeltorvet i Helsingør, og da jeg jo var pyntet, kunde jeg pakke mine Sager sammen, for om et Kvarter holdt Vognen for Døren.

I Købmandslære! Jeg havde aldrig tænkt paa den Stilling i Samfundet. Naa, jeg forlod saaledes det kære Hjem for bestandig og blev saaledes den 9. Oktober 1840 vel meriteret Medlem af det hæderlige og højt agtede Købmandslaug i Sø- og Handelsstaden Helsingør.

Det første, jeg vil skrive om min Principal, skal være det Testimonium, at han var en Hædersmand fra Isse til Fod. Han havde jo vel kun een Fod at træde paa og brugte Krykker, men han var desuagtet ligesaa rask til Bens som Mennesker i Almindelighed. Han var en meget anset Mand, Formand for Kommunalbestyrelsen i mange Aar og førte den største Handel med Landbefolkningen. Købte megen Sæd og beskæftigede udelukkende Søren Bornholm, der sejlede med Sæd til København og hjembragte Købmandsvarer; Kul, Jern, Salt og Klipfisk fik vi i Skibsladninger direkte.

Jeg havde ikke været længe ved Handelen, førend Indkøb af Sæd paa Torvet og Pakhus- og Toldforretningerne overdroges mig til Ærgrelse for de tvende Kommiser. Blandt mine andre Tilidshverv gav Tjenesten som Avlsforvalter mig meget at bestille, men jeg fik en god Støtte i Hansen, der var Avlsforvalter hos min Fader, men nu var ansat som Opsynsmand ved alt, hvad der hørte under Byen, Veje, Vandløb, Brolægning, Rendestensbrædder og Jorder. Min Principal honorerede ham for hans Assistance ved at give ham en Gang imellem lidt Urtekram og ved Nytaar en lille Pengegave.

I Sneperioden havde jeg det strængt, idet jeg maatte fungere som Snefoged. Se mig til Hest med lange Støvler stille paa Torvet om Morgenen for at antage Folk til Snekastning, hvorfor disse betaltes, og om Aftenen efter endt Dagarbejde udbetale Dagløn-
nen.

En anden mere behagelig Stilling fik jeg som Kusk for min Principal, naar han, som tidt skete, skulde i Selskab paa Landet,

til Ostenfeldt paa Esromgaard, til Pullich eller Schaldemose paa Hellebæk og en meget sjælden Gang til Gilde paa Landet.

Bylivet i Helsingør var ganske behageligt, idet jeg jo havde flere Familier at komme til, Bager Hauch, Overlærer Koch, Skomager Nohr, et meget fint Hus, Købmand Galschjødt, Dyrlæge Carøe, Købmand Rosini, ogsaa et fint Hus, Købmand Fæster, Møller Tegner og Møller Kierboe. Det var jo i de gamle Dage; naar man aflagde et Besøg, fandt man, at man var velkommen.

Naar man gik hjem om Aftenen, stemtes Sindet mildt ved at høre Vægteren bede sin Bøn for os alle; da de vel næppe kender den Bøn, Vægteren bad, vil jeg til Vejledning nedskrive den. Hvert Vers indledes med et Avertissement, der lød: Hov, Vægter, hov! Klokken er slagen — f. Eks. — otte.

Kl. 8.

Nu Mørket Jorden blinder,
Og Dagen tager af,
Den Tid os da paaminder
Om Dødens mørke Grav
Lys for os Jesu sød,
Ved hvert et Fjed
Til Gravens Bred
Og giv os salig Død.

Kl. 9.

Nu skrider Dagen under,
Og Natten vælter ind;
Forlad for Jesu Vunder
Vor Synd, o milde Gud.
Bevare Kongens Hus
Samt alle Mand
I dette Land
Fra Fjendens Vold og Knus.

Kl. 10.

Om Du vil Tiden vide,
Husbonde, Pige, Dreng,
Da er det paa de Tide,
Man føjer sig til Seng.
Befal dig Herren fri,
Vær klog og snild,
Vogt Lys og Ild;
Vor Klokk' er slagen ti.

— — —
I Søkestæderne skulde Vægteren efter hvert Vers udraabe, hvad Vinden var. Naar saa Vægteren om Aftenen kom ind i Butikken og spurgte, hvad Vinden var, havde vi vore Løjer ved altid at give ham forkert Besked, saa kørte han med den, indtil en eller anden gjorde ham opmærksom paa, at han angav Vinden fejl.

Vor Vægter var den berømte Ole Snøde, altsaa en Langelænder. Nu stod han paa en Stige og pudsede en Lygte, da en uartig Dreng stod nedenunder og opførte sig uanstændigt sigende: „Den ka du ha!“ Ole, der kendte Drengen, anklagede ham for Politimesteren sigende, at Drengen „slog en aa.“ Da sagde Politimesteren: „Du kunde jo slaa igen!“ — „Nej,“ sagde Ole, „det

passer sig dog ikke for en Embedsmand som mig.“ Nu kunde Politimesteren ikke bare sig, men jagede Ole ud. Denne Scene kom Ole selv og fortalte os, da han om Aftenen kom og skulde vide, hvad Vinden var — men Hensigten var vel at faa sig en Aftensnaps.

Jeg havde en god Ven i en gammel Mand, der passede Fyret paa Kronborg. Naar min Tid tillod det, besøgte jeg ham oppe ved Fyret. Naar han sad og pudsede sine Linser, sad jeg og saa i Kikkerten ud i Kattegat. Dette var meget morsomme Timer, jeg tilbragte hos ham. Saa gik vi ned og hilste paa hans rare gamle Kone, der gerne gav en Kop Kaffe med Tvebak til.

Hos min Principal tjente en Gaardskarl, der hed Peder Jensen. Han kaldtes sædvanlig Per Skovsøe, han var fra Skovsøe ved Slagelse. Han havde tjent Andreas Larsen, fra denne etablerede sig, og drev det Værtshushold, der efter den Tids Lovgivning hørte til Købmands-Borgerskab.

Dengang søgte hele Kronborg Amts Bønder, ja selv de Halsnæs Bønder, til Helsingør. Disse ankom som Regel Dagen før Torvedag, og Købmanden maatte da afgive Logi for dem. Som nævnt drev Per Skovsøe Værtshusholdet, hvortil hørte ret betydelige Lokaler, og der var Nætter, hvor 100 Personer logerede hos ham; vel var Natlogiet gratis, men der gaves dog Drikkepenge, saa hans Stilling var meget god. Den eneste Afgift han gav, bestod i, at han maatte betale 2 Mark for 1 Pot Brændevin, der ellers kun kostede 1 Mark.

Et smukt Eksempel paa min Principals Honetitet skal anføres. Han blev af en anden Mand budt den i de Tider meget betydelige Kapital 1000 Rdl. aarlig for at være Gaardskarl, men Principalen sagde nej. „Jeg har tilladt Per Skovsøe at gifte sig, nu har han 9 Børn, saa det er min Pligt at bidrage til, at han kan forsørge sin Familie.“

Per Skovsøe var meget stærk. Han indgik en Dag et Væddemaal med en Gaardmand, at han skulde kaste en Tønde Tjære over Bondens Vogn. Per Skovsøe spurgte Principalen, om han maatte indgaa Væddemaalet, og det tillodes ham. Han førte Tjæretønden op paa Brystet, og med et rask Tag smed han bogstavelig en Tønde Tjære over Bondens Vogn. Bonden tabte ikke alene Væddemaalet, men tillige det meste af Tjæren.

Her er et andet Eksempel paa hans Styrke. Han og jeg skulde fire et Fad Rom ned i Kælderen. Dette skulde ske ved, at Romfadet rullede ned af et Lad, der laa paa Kældertrappen. Et Reb fastgjordes paa Midten ved at stikke det ind i to Ringe, der var fastsatte i Kælderarmens Ramme, og dernæst lægge begge Ender om Fadet. Jeg stod oven for Kælderen og trak i Rebet for at holde igen paa Fadet, han gik baglæns ned af Trappen og holdt igen paa Fadet. Nu skete Ulykken, at Rebet brast, han kunde holde Fadet, men lade det gaa ned mægtede han ikke. Mellem Fadet og Kældernedgangen var der heldigvis en saa stor Aabning, at jeg kunde krybe over Fadet og kom saaledes ned til ham, og i Forening kunde vi lade Fadet rulle ned af Ladet, og Mandens Liv var nu reddet.

Naar Bønderne i de Tider kom til Helsingør, medbragte de en Tejne eller Bomme, hvori de havde Mad for hele det store Selskab, Bonden medbragte, idet han, som Skik og Brug var, lod sine Venner og Naboer udkøre hans Sæd, imod at han til andre Tider kørte for dem. Det var jo ikke store Partier af Sæd, Bonden havde at sælge, men han bragte dog i Almindelighed 4 a 5 Vogne med sig.

Hos Gaardskarlen spiste han sin Steg, men paa Gæstgivergaarden søgte han ikke, da der jo baade var for fint og for dyrt. Klædedragten var hjemmegjort Vadmel, Konen selv farvede. De mindre gunstigt stillede havde hvide Vadmelklæder, enkelte bar Knæbukser.

En russisk Flaade ankom til Helsingør og laa der paa Reden vel 10 Dage, og en Morgen straks efter, at jeg havde lukket Boden op — jeg var tidligt oppe, da jeg havde flere skriftlige Arbejder, jeg skulde ekspedere — kom der vel en halv Snes russiske Matroser ind i Butikken og gjorde store Indkøb hovedsageligt i et Pund The, 6—8 Pund Melis o.s.v. Hvad skulde jeg arme Dreng gøre? Kommiserne laa saa langt fra Butikken, at dem kunde jeg ikke faa fat i. Principalen laa paa den anden Side af den store Gaard, ham kunde jeg ej heller faa hidkaldt, saa det kneb for mig, men Tingen klarede sig. Jeg vidste, at Principalen kom præcis Kl. 6. Jeg vejede og sludrede, det bedste jeg kunde, og Tiden gik. Matroserne opvartedes med Cigarer, Kommiserne kom jo til og hjalp. Hver Matros vilde selv bære de af dem købte

Varer til Baaden, men Principalen lovede at lade Varerne køre ned til Baaden i Havnen. Nu maatte jeg i Byen med Matroserne og gøre Indkøb af Sko, Støvler, Strømper og andre Genstande, der afleveredes til os og blev kørt under et ned til Havnen.

Matroserne anbefalede Firmaet til deres Kammerater, saa vi opnaaede en god Handel, der var ganske overordentlig, og hver Dag maatte jeg i Byen med Matroser og købe Varer til disse. Det var rigtig vakre, ædruelige og høflige Mennesker.

Dette Bekendtskab med russiske Matroser havde dog nær kostet mig Livet. Jeg kom ned ved Havnen og traf Færgemand Bache fra Lappen, hvis Baad laa lastet med Vand, der skulde ud til den russiske Flaade. Han havde tilladt mange Mennesker, deriblandt mig, at sejle med sig ud, men i det samme kom Skipper Søren Bornholm, som jeg har omtalt tidligere, og i alvorlige Ord bebrejdedes Færgemand Bache at tillade saa mange Mennesker at sejle med sig, og mange tilstedeværende tog Bornholms Parti, men Bache brød sig lige saa lidt om Advarselen som det lystsejlende Publikum. Bornholm forbød mig bestemt at sejle med, men heller ikke jeg brød mig om Forbudet, men min gode Ven kom om Bord tog mig i Kraven og førte mig i Land til min store Ærgrelse baade over, at jeg maatte lystre og ogsaa berøves Fornøjelsen ved Sejlturen, vel ogsaa for Skammen, jeg syntes der overgik mig. Men Skæbnen havde nu bestemt det anderledes for mig. Da Baaden var naaet ud mellem Flaaden og Havnen, sank den, og 29 Mennesker druknede, medens ganske faa reddedes.

Blandt de Arbejder, der hørte til min Stilling, var Kaffebrænding det værste, idet jeg to Gange ugentlig maatte brænde hver Gang to Sække Kaffe, der gav mig 3 a 4 strenge Arbejdstimer.

Smugleriet florerede rigtig i Helsingør, ja vel alle Steder, i den Periode 1840—45, jeg levede der, men jeg har dog kun een Gang deltaget i et Smugleri.

I mine Læreaar i Helsingør havde jeg egentlig meget at bestille. Hver Morgen Kl. 5 om Sommeren og Kl. 6 om Vinteren aabnedes Boden, der efter de Tidens ringe Krav paa Bekvemmelighed eller Velvære ikke var forsynet med saadan Luksus som en Kakkeldov eller Forstue foran Indgangsdøren, nej, Døren aabnedes lige ud til det frie Rum, saa baade Regn, Blæst og Sne havde uhindret Adgang lige ind til vore Ansigter og Hænder, derfor var ogsaa

disse sidste om Vinteren altid ophovnede og sædvanligvis ogsaa revnede af Kulde og Frost, saa enhver, der ved, hvilken Ulempe og Smerte denne ubehagelige Tilstand fremkalder, kan gøre sig Begreb om, hvor vi arme Butiksdrenge led i vore Hænder. Naar nu saadanne stakkels Fingre skulde benyttes til at omlægge Sild fra en Tønde til en Fjerding, saa kneb det rigtignok.

Det uafbrudte Arbejde gik indtil Kl. 11 om Sommeren og 10 om Vinteren. Det var lange Arbejdsdage, især imod, hvad der nu bydes Ungdommen. Selv om Søndagen havde vi meget at bestille, da alle Arbejderne fra Kronborg Geværfabrik handlede hos os, og disse mødte altid om Søndagen og blev da ekspederede for saakaldte lukkede Døre. Hver Arbejder havde Kontrabog med Fabrikken, hvori der var opført, hvad hver enkelt havde tilgode. Nu købte de, hvad de havde Brug for i Ugens Løb, og hvad der saa blev til Rest, udbetaltes dem kontant.

Det var altid min Forretning at ekspedere disse Arbejdere, da begge Kommiser altid havde Lyst til at gaa en Tur om Søndagen, saa der var en Periode af 1 $\frac{1}{4}$ Aar, hvor jeg ikke havde en eneste Søndag fri. Saa talte jeg med Kommis Bech om Sagen, han erklærede sig straks villig til at udføre dette Arbejde, men det vilde jeg ikke tillade. Vi ordnede det da saaledes, at den anden Kommis skulde ekspedere disse Haandværkssvende, der altid mødte med deres Hustruer, men denne Ordning varede ikke længe, idet der en Lørdag indfandt sig to Madammer, vel ikke som Deputation, men hver for sig, og erklærede, at de ikke vilde handle hos os, naar jeg ikke vilde ekspedere dem, saa overtog Bech og jeg Ekspeditionen af denne gode Forretning, saa gik alt godt igen.

Principalen var ikke gift, men førte et pænt Hus for os Folk. En Time efter, at Butikken var aabnet, præsiderede han for Enden af Thebordet og skænkede The til os. Ved Middagsbordet øste han vor Mad op, men Frokost og Aftensmad fik vi pænt skaaret, og dette spiste vi da i Butikken.

Om Morgenen efter Thebordet arbejdede jeg 1 eller 2 Timer i Kontoret sammen med Principalen. Derefter havde jeg udenoms Arbejde, navnlig paa Pakhuset. Hvert Stykke Jern var vejet og Vægten paaskrevet med rød Oliefarve. Beg, der var en slem Ar-

tikel at sælge, naar denne ikke var let tilgængelig, blev afvejet i hele Tønder ad Gangen.

Klipfisk, der var en ganske anderledes Handelsartikel dengang end nu, blev afvejet og bundtet paa 1, 2 og 5 Lispund, som henlagdes i Stabler med paamalet Vægt.

Alle Handelsartikler, der kunde afvejes, henlaa altid parat til Udlevering. Af Kaffe henlaa afvejet i den travle Efteraarstid mindst 10 Sække, og af Kandis maatte der afvejes 20 Potter, 1 Potte Kandis var 60 Pund.

En varm Sommerdag skulde jeg ned i Butikken og drikke Øl, men uheldigvis skulde der laves Blanksværte, hvortil der brugtes Vitriololie, der stod afvejet i et Ølglas. Jeg troede, det var Øl, og tog en god Slurk, men spyttede det ud langs med en Stabel Fajance-Tallerkener, som derved gjordes aldeles ubrugelige, idet disse hensmuldrede, hvor Vitriololien var faldet, men mest Skade tog dog min Mund, der blev mere end hudløs og voldte mig i lang Tid megen Smerte.

En Dag kom Møller Rasmus Kjerboe ind i Butikken og sagde ganske hæsblesende: „Skynd dig at klæde dig om, du skal straks ride til Frederiksborg!“ Dette lod jeg mig ikke sige to Gange, da Hjertet derved kom til at sidde lige oppe i min Hals, saa jeg blev jo hurtigt færdig.

Da jeg kom ned i Kontoret, var der til Stede Principalen, Møller R. Kjerboe og Dyr læge Carøe. Den første sagde til mig: „Vil du ride til Møller Vosbein paa Ladegaardsmøllen ved Frederiksborg med dette Brev? Du kan saa blive borte til i Morgen Middag.“ Dyr læge Carøe paalagde mig at ride den første Mil paa et Kvarter, „de andre tre Mil maa du ride paa $\frac{3}{4}$ Time, du kender jo Hesten og ved, den kan gaa Turen,“ sagde han.

Saa steg jeg til Hest. I dejligt Frostvejr med aldeles glatbanet Vej fløj den prægtige Blodshest som en Stormvind hen ad Landevejen, og bestemt 1 Time efter afleverede jeg Brevet til Vosbein, der sad paa sin Vogn, der holdt ude paa Landevejen. Han steg til Vogns, da han saa mig komme. Han kørte straks ad Landevejen til Hillerød, men tog ikke til Helsingør, saa jeg mener, hans Tur gjaldt København.

Efter en Times Bedning i Ladegaardsmøllen red jeg til mine Forældres Hjem. Paa min Tur forbi Lille Dyrehavegaard [hvor

Forældrene paa dette Tidspunkt boede] hilste jeg paa min Fader, og jeg erindrer, at den Velkomsthilsen, jeg fik af Fader, var ikke særdeles venlig, da han bebrejdede mig, at jeg red saa stærkt, men da jeg forklarede ham, at jeg skulde ride 3½ Mil paa en Time, maatte jo hans Sind mildnes.

Næste Dag red jeg ad Helsingør til, men da jeg kom til Runddelen ved Fredensborg, faldt min Hest, dog uden at slaa sine Knæ itu, men jeg slog begge mine Knæ ganske i Mas. Det smertede mig forfærdeligt, jeg laa paa Vejen og kunde ikke røre mig af Stedet, men jeg holdt dog min Hest ved Tøjlen.

Just som jeg var kommet i denne for mig uhyggelige Stilling, kom Konsul Ellah fra Helsingør kørende med nedslaaet Wiener-vogn; han kørte selv Hestene og drejede af Vejen for mig, for dog ikke at overkøre mig — hvor harmedes jeg dog ikke over denne hans skændige Opførsel imod mig.

Straks efter at Vognen var passeret forbi, kom Jens Hansen paa Runddelen og bragte baade Hesten og mig ind til sig, jeg er endnu hans Hustru taknemlig for den Omhu, hun viste imod mig ved at renvaske mine ituslaaede Knæ og befri disse for den i Saarene indtrængte Grus og for Laanet af et Par Benklæder, da mine egne var ubrugelige i den sørgelige Tilstand, disse befandt sig i. Naa, jeg fik igen Hesten frem og kom i god Behold hjem igen.

Historien om mit Fald med Hesten og Ellahs Opførsel over for mig fortalte jeg jo til alle dem, der vilde høre den. Nu skulde der være et Festmaaltid i Helsingørs Færgelaugs Klub, hvortil jeg paa Anbefaling af Søren Bornholm, som jeg tidligere har omtalt, blev indbudt. Det blev mig anbefalet at udbringe en Skaal for Konsul Ellah, der var til Stede tillige med andre Konsuler, Skibs-klarere og Skibsproviantører. Søren Bornholm skrev Talen for mig, da Ellah var daarlig lidt og alene var indbudt for i Overværelse af de øvrige Gæster at faa denne Reprimande.

Skaaltalen lød saaledes: „Højtærede Herrer! Repræsentanter for de fremmede Lande, Købmænd, Lodser og ærede Medlemmer af Helsingørs Færgelaug, som her er til Stede! Jeg udbringer Skaalen for den brave, menneskekærlige Herr Konsul Ellah, der for 14 Dage siden viste den Gunst imod mig, da han kørende i sin Wiener-vogn og fra sit ophøjede Stade paa Bukken opdagede,

at jeg laa paa Landevejen, forslaaet og blødende, ude af Stand til at røre mig paa Grund af, at min Hest var faldet, havde Aandsnærvelse og Menneskekærlighed nok til ikke at følge Sporet og overkøre mig, men dreje sine Heste i en Halvcirkel om mig og sparede saaledes mit unge Liv.

Han leve!“

Der blev en vældig Jubel over Talen, men Skaalen blev ikke drukket af ret mange, hvorimod Skaalen for mig blev drukket med stormende Bifald, da det i Søfolkenes Selskaber gik lystigt til.

En Handelskommis Wittrup, der var i Kompagni med N. Hass, dannede en filantropisk Klub for unge Mennesker, der ved god Opførsel gjorde sig værdig til Optagelse deri. Denne Klub udøvede en storartet velgørende Indflydelse paa os. Vor Fritid tilbragte vi i Wittrups Værelse, hvor han spillede Violin for os. De, der kunde synge, dannede Kvartet. Andre deklamerede eller oplæste morsomme Ting. Der serveredes Aftenthe og Hvedebrød.

Om Søndagen gjordes Udflugter til Hellebæk, Esrom, Godthaab, Snekkerten, ja, endog til Fredensborg. Hvor vi kom hen, legede vi med Billarder eller Kegelbaner osv. Marchturene lettedes med Sang og Spøg. Naar Maaneden saa var omme, sendte han Principalerne Regning paa den Bagatel, enhver skulde betale.

I hvor ringe dette Selskab end kunde synes, udøvede det dog en stor og gavnlig Indflydelse paa os, ligesom det jo ogsaa virkede dannende og forædlende, idet det afholdt os fra at søge mindre heldigt Selskab. Baade Principalerne og vi unge Mennesker var meget taknemlige baade for Wittrups Opofrelse af Tid og Penge. Han var en udmærket Mand.

I min Læretid gik jeg hver Vinter 2 Aftener om Ugen i en Handelsskole hos Windekilde, hvor vi lærte Kalkule, Handelsregning og andre Regningsarter, Dansk, Tysk og Engelsk, ogsaa Anstand eller Høflighed, hvad det nu skal kaldes. Vi lærte at banke paa en Dør, træde ind, optræde, udtale vort Ærinde, bukke og træde af.

I Marts Maaned 1845 kaldte min Principal paa mig. Ved min Indtrædelse til ham i Kontoret ytrede han, at han havde slemme

Smerter i den store Taa. Det var de sidste Ord, jeg hørte ham udtale. Jeg saa, han led meget, jeg løb efter Lægen, der straks kom til Stede. Han blev baaret over i sin Lejlighed, hvor han henlaa i meget lidende Tilstand uden at kunne tale eller gøre sig forstaaelig for nogen, og efter 5 Ugers Sygeleje afgik han ved Døden og blev begravet den 1. Maj paa den nye Kirkegaard.

Under hans hele Sygdomsperiode maatte jeg ikke forlade ham. Han tog kun Medicin af min Haand, og ingen anden maatte rette en Pude under hans Hoved eller yde ham nogen som helst Slags Hjælp eller Pleje. Hans Begravelsesdag var just den Dag, hvor min Læretid udløb, saa den Dag, der for andre var en Højtidsdag, blev for mig i Ordets rette Betydning en Sorgens Dag.

Jeg havde den Ære, at Familien antog mig til Vurderingsmand i Boet tilligemed Købmand Galschjødt og til Registratør tilligemed Fuldmægtig Gressøn. Disse Arbejders Udførelse bragte mig en god Ekstraindtægt af 150 Rdl., foruden at jeg blev fritaget for at betale min Regning til Boet for indkøbte Varer til et Beløb af 40 Rdl., som jeg udbragte til mindst 100 Rdl. Jeg blev saaledes paa een Gang en velstaaende ung Mand.

Min unge Alder gjorde jo, at jeg ikke tog mig min Sorg nær over, at jeg ikke kom til at arve min Principal, hvilket var paa-tænkt, men Principalens Sygdom forhindrede ham i at ordne denne Sag i min Favør.

Den Plan kan jeg jo godt omtale i min Alder, da jeg ved, den gik ud paa, at jeg i Tiden skulde indgaa Mariage med *Guldklumpen*, en sød lille Pige, der den Gang var otte Aar, Arving til sine rige Forældres Brændevinsbrænderi, sine to Mostre og sin Morbroder, der var Brændevinsbrænder i Sct. Annagaden. Alle disse store Arveudsigter havde givet hende det ovennævnte Navn.

Hun blev i sin Tid gift med en Søn af en af Byens Købmænd, og han forvaltede denne betydelige Formue saaledes, at han blev indsat som Lem først paa Arbejdsanstalten i Tikøb og senere paa Arbejdsanstalten i Horns Herred, medens hun ernærer sig ved at rulle Cigarer paa en Fabrik i Helsingør.

Som Tiderne har føjet sig for mig, kan jeg ikke takke Gud nok for den heldige velsignelsesrige Vej, han i Livet har aabnet for mig. —

Efter min Principals Død købte Helsingørs Kommune hans Ejendom, der laa ved Torvet, for at udvide Torvet, og da Brændevinsbrænder Olsen kort efter døde, købtes ogsaa hans Ejendom, der ligeledes udlagdes til Torvet. Disse store Udgifter for Byen kunde den godt have sparet, thi med Andreas Larsens Død ophørte Bondehandelen til Helsingør, da han var den Købmand, der saa at sige ene opretholdt Handelen til Helsingør. Det vil af den Skæbne, der overgik Helsingør ved Larsens Død ses, hvilken Indflydelse en eneste Mands Virksomhed kan udøve paa en Købstad.

Da ingen anden Købmand i Helsingør formaaede at afkøbe Landmanden hans Produkter, blev dette til stor og ubodelig Skade for denne By, men nu opstod i Hillerød flere industrielle Foretagender, saasom Brændevinsbrænder Lindeschou i „Stadt Copenhagen“ [det nuværende Hotel „København“], Marcussen og Rundin i den Ejendom, hvor Sommerlyst har sit Etablissement^{o)} og Andreas Pedersen, hvor nu A. Heegaard bor. Købmand Sølling, Joh. H. Bruhn og Jacob F. Bruhn. Da disse kunde afkøbe Landmanden hans Produkter, søgte Kronborg Amts Bønder til Hillerød i Stedet for til Helsingør.

Da jeg mener her at have meddelt Træk af mit Ungdomsliv i Helsingør fra 9. Oktober 1840 til 1. Maj 1845, foruden den Tid, jeg arbejdede for Boet, slutter jeg disse Erindringer og fortsætter nu Meddelelserne om mit andet Ophold i Hillerød.“

NOTER

- 1) 1 Rigsdaler, 6 Mark; 1 Mark, 16 Skilling; 1 Rdl., 2 Kr.; 1 Specie, 4 Kr.
- 2) 1 Lispund, 16 Pund; 1 Pund, 100 Kvint; 1 Pund, $\frac{1}{2}$ kg.
- 3) Hermed menes Skudsmaalsbogen, hvori Daabsattesten findes.
- 4) Her maa foreligge en Misforstaaelse. »Caledonia« begyndte allerede 1819 at gaa som Postdamper mellem København og Kiel.
- 5) Værnepligten hvilede indtil 1849, da almindelig Værnepligt indførtes, kun paa den upriviligerede Landbostand, d. v. s. Bønderne. L. M. S. Østergaard, der var født i København, og hans Broder Julius, der var født i Helsingør, var altsaa ikke værnepligtige.
- 6) Sommerlyst laa inde i Gaarden Slotsgade 5, hvor Missionshotellet nu ligger.

FRA STAVNSBAANDSTIDEN I GERLEV OG DRAABY SOGNE

På grundlag af gamle fattigregnskaber skal her forsøges at give nogle glimt af samfundsforhold, som de var i stavnsbåndstiden her i disse sogne. Regnskaberne er begyndt i 1734 — altså året efter stavnsbåndets indførelse — og er fortsat til omkring 1800. Fra 1734 og til 1773 er de ført af Laurits Eskildsen, som i en lang årrække var slotsforvalter på Jægerspris. Selv om man ikke ved så meget om denne mand, så får man alligevel et klart indtryk af, at han har været en forstående og retsindig leder, en personlighed med egenskaber, der er ønskelige for en mand i offentlig virksomhed. Af den form, han har givet regnskabsposterne, føler man, at han har haft sit hjerte med i sin gerning, og at han har haft medfølelse med de stakkels mennesker, som i deres nød har søgt hans hjælp. Fem år før sin død i 1773 stiftede han et legat til fordel for fattige her i sognene. Men han ønskede ikke sit navn nævnt i den forbindelse. Han kalder sig selv i legatfundatzen: „En ubenævnt, som en Tid lang haver levet efter Guds Forsyn“. Han ligger begravet i Draaby kirke, og hans grav findes i hovedskibets midtergang nær korbuen. Sognepræsten, Schack Steenberg, der begravede ham, har i kirkebogen givet ham dette smukke vidnesbyrd: „En tro Huusholder . . . både i Guds Gjerning, Kongens Gjerning, sit eget Huus og mod hver Mand.“ Efter hans død blev en søn hans afløser i embedet.

Naturligvis giver fattigregnskaber væsentlig kun glimt af samfundets vrangsider, men alligevel er det af værdi at stifte bekendtskab med disse, især hvis man vil sammenligne med en nutid, der er vanskelig at tilfredsstillere.

Det var kun smaa værdier, man dengang havde at anvende paa samfundets stedbørn. Regnskabet for 1734—35 viser, at fattig-

væsenet her kun raadede over 56 rigsdaler 1 mark og 4 skilling samt 22 tønder rug og 15 tønder byg, og man må ikke tro, at det var bedre andre steder her i landet. Den kendte biskop Jens Bircherod, af nordsjællandsk slægt, fandt det således bemærkelsesværdigt, at man i en af vore købstæder øgede de fattiges underholdningspenge med to skilling ugentlig, og i sin dagbog noterede han. „... de som tilforn finge 28 Skilling, de nyder nu her-efter 30 Skilling Dansk om Ugen.“

Af fattigregnskaberne ses det, at indtægterne samledes ad flere Veje, men overvejende i gaver, der blev givet som rede penge eller sæd. Desuden var der en del indkomster ved forskellige bøder for idømte forseelser, og disse sidste giver ofte interessante indblik i forhold, der ligger uden for de fattiges og nødlidendes Kreds.

Gaver.

Foruden renter af 3 legater indsamledes hvert år kontante gaver hos funktionærer under Jægerspris gods, sædvanligvis 1—5 rigsdaler fra hver, og fra bøndergårde modtog man rug og byg. I 1762 og 63 måtte man undlade at indsamle sæd, „fordi Sæden har været meget ringe.“ Det samme gentog sig i 1770. I regnskabet hedder det: „Jægerspriis Godsdes Bøndergaard for Aar 1770 formedels den dennem overgangne Misvæxt paa deres Sæd og Tab paa deres Chreature ved Qvæg-Sygen ei givet nogen Sæd til de fattige til almindelig Uddeling.“

Det er næsten en selvfølge, at egnens fattige nød godt af, at kongelige personer af og til tog ophold på Jægerspris.

Ved sådanne lejligheder blev der ofte givet mindre beløb til de fattige foruden de såkaldte „Tavlepenge“, der kom ind ved gudstjenester, hvori de kongelige deltog. Den største post finder man i 1744. Teksten lyder sådan: „Af de Tafle Penge som er falden paa Jægerspriis Slot under Hof-Prædikenerne udi den tiid Deres Kongelig Høyheder Cron-Printzen og Cronprintzessen Allernaadigst har behaget at residere paa Jægerspriis Slot fra Medio May til 4. Des. 1744 er den 19. Dec. næstefter ved Kgl. Hof-Skriver Schmidt mod Eskildsens Qvittering leveret at bringes Fattig Cassen Contant 85 Rdl. 1 Mark 5 Skilling.“

I 1743 var kronprins Frederik, den senere Frederik den Femte, blevet gift med den elskelige og her på egnen meget afholdte

prinsesse Louise af England. De tilbragte deres hvedebrødsdage paa Jægerspris, og de opholdt sig her hele sommeren 1744. Derfor var „Tavlepengene“ svulmet op til det anselige beløb. Under dette ophold var det, at kronprinsen lod „Jættestuen“ udgrave.

Kirkernes fattigblokke blev kun tømt een gang om året i overværelse af sognepræsten og de to fattigforstandere, som havde hver sin nøgle til blokken. I Draaby kirkes fattigblok kan endnu ses, at man har haft to låse for denne. Det var kun småbeløb, der kom ind ad denne vej, men det betyder ikke, at egnens folk var gerrige og hjerteløse. Derimod må det ses som udtryk for almindelig fattigdom og mangel på rede penge. Heller ikke bryllups- og barselsbøssen gav større summer. I 1750 hedder det: „Aabnet fattig Bøssen som Justitzfogden ombærer ved Brølluper og Barsler og fandtes derudi 3 Rdl. 4 Mark 11 Skilling.“

At tavlepengene undertiden kunne smutte uden om de fattiges lommer ses i 1748. Da var der ved pastor Severin og degnen Adler holdt højmesse for hoffet, og der indkom 1 rdl. og 2 mark, „men degnen beholdt Taflepengene“ skriver slotsforvalteren lidt bittert. Det er meget sandsynligt, at de også der er faldet på et „tørt sted“, men det var dog nok givernes mening, at de skulle være kommet de fattige til gode.

Klammeri.

Fattigkassen havde jævnlig indtægter i form af bøder, idømt for ufredelighed. Men ud fra dette er det næppe rigtigt at tro, at den tids mennesker var mindre omgængelige end nutidens. Det er snarere brændevinen, der uhindret fik lov til at øve sin virkning. Sognene var rigeligt forsynet med kroer, både lovlige og ulovlige. I Færegården og i Jægerspris fandtes de officielle kroer, men dertil kom adskillige smugkroer og meget hjemmebrænderi, som ganske vist var forbudt. Holbergs Jeppe og hans bysbarn Jacob Skomager kunne godt være hentet fra disse sogne. I 1765 måtte „Johan Lade Carl af Jægerspris“ for „ulovlig Krohold“ betale 2 rigsdaler, og hos Peder Mikkelsen i Tørslev fandt man i 1761 en „Brændevinshatt“. Dette fund kostede ham 1 rdl. Samme år havde Peder Pedersen i Skoven en lignende tingest, som han ikke havde fået skjult tilstrækkeligt, da øvrigheden kom, men da den kun var lille, slap han med 4 Mark i bøde. Dy-

rere blev det for Jens Brøger i Neder-Draaby. Han måtte punge ud med 10 mark. Men hans apparat var efter hans navn at dømme beregnet til erhvervsmæssig brug. „Brændevinshat“ eller Brændevinstøj var navnet på det destillationsapparat, hvormed man fremstillede den eftertragtede Drik.

Det var rimeligvis i en smugkro eller under et gildeslag, at Bendt Skaaning med sønner og flere andre mænd fra Skoven i 1743 kom i slagsmål og derfor måtte bøde 12 rdl. til fattigkassen. Hvorfor Hans Hansen og Mathis Bødker fra Tørslev slap med 4 Mark for samme forseelse, oplyses ikke. Over for kvinder, der ikke nøjedes med at bruge munden, viste man tilsyneladende et vist galanteri, for Ole Jonassens og Hans Jydes koner af Tørslev måtte for slagsmål kun bøde een mark hver.

Hvad årsagen var til, at Hans Rasmus søn, Peder Svanholm, Anders Flint, Jørgen Biørnsen, Hans Holstener og Ole Andersen, alle af Skoven, i 1785 måtte af med 6 rdl. for slagsmål hos Chirurg Hempel i Jægerspris, berettes der intet om. Man har lidt svært ved at forestille sig, at det var i chirurgenes stue, kampen fandt sted. Mere forståeligt bliver det, når man ved, at han foruden at være barber, hvad der ofte var tilfældet, tillige var kromand. Han må jo altså have været en meget alsidig mand, og han gik da heller ikke selv af vejen for at være deltager i et rask slagsmål. I Regnskabet for 1767 hedder det: „Anders Degn for slagsmål med Hempel 1 Rigsdaler.“ Det var nok som kromand, han havde sin største søgning, for lægehjælp hentede man helst hos de „kloge koner“. Mange her fra disse sogne har sikkert været kunder ovre hos Maren Jens Oles i Strø, der var vidt kendt for sin dygtighed til at signe. Men hun var ikke anerkendt hos myndighederne. Hun blev i 1741 dømt til at miste sin boslod og udvises af kongens riger og lande. Dog slap hun med at stå „offentlig skrifte“ i Strø kirke. Omkring midten af århundredet var der en „klog kone“ i Kyndby, Per Gravers kone, til hende havde fattigkassen en udgift på 4 mark, fordi hun havde „Cureret den Skurfvede Dreng.“

Ved færgen var der let anledning til klammeri, især hvis man forkortede ventetiden med et besøg i færgekroen, og så endte det naturligvis undertiden med slagsmål. Således gik det for Gmd. Peder Jensen af Landerslev, da han en dag ved færgen mødtes

med Ole Jørgensen af Tørslev. De blev uenige og røg i hårene på hinanden, men da de senere forligtes, blev deres kraftprøve kun vurderet til 1 rdl. for begge. Noget dyrere blev det for et par unge karle fra Gerlev, som måtte op med 3 rdl., men deres klammeri foregik også i selve færggården.

*For 4 mark til fattigkassen kunne man for 200 år siden for-
nøje sig selv og en uven med „Skiøldsord, aabnemundet Tale og
Snak.“*

Selv om mange degne var mislykkede teologer og svage karakterer, så måtte man alligevel vente af dem, at de ville leve sømmeligt og i hvert fald ikke vække forargelse ved slet levned, men dette var langt fra tilfældet. Degnen C. C. Bergau i Gerlev måtte for at bevare embedet bede om forladelse „for sine grove Forseelser og Forargelser, i Særdeleshed ved uchristelig Medfart mod sin Hustru samt jævnlige Drukkenskab udi en eller anden Forsamling.“ Kort forinden havde han været meget stortalende og svoret, „at Diævelen skulde komme i mig, hvis jeg var drukken.“

Den sidste degn i Draaby sogn, Søren Sørensen Due, var forpligtet til „at opvarte med Sangen i Gemacherne ved Schlotted.“ Også han var forfalden til drikkeri, og i 1745 kom han for provsteret og blev dømt for ukristelig opførsel mod sin Hustru, sin præst og øvrighed. Tillige fik han formaning om at holde sig fra drukkenskab. Han døde i 1748. Så blev embedet nedlagt og degnejorden udstykkedes til 6 huse, formodentlig de små ejendomme, som ligger lige vest for Draaby kirke.

Nogle af datidens moralbegreber.

Fra ældgammel tid var det sædvane at betragte skoven som fælles ejendom, og man ansaa det ikke for ulovligt eller uærligt at forsyne sig med brændsel og tømmer derfra. „For tyveri i skov og hos fruentimmer bliver man da hverken hængt eller brændt,“ var en almindelig brugt undskyldning, når man havde været på et ikke helt hæderligt besøg i skoven. Men blev et sådant opdaget, måtte man i det mindste bøde til fattigkassen. I 1784 forøvede en mand ulovlig skovhugst i Lars Kaas plantage i Kohaven. Det kom til at koste ham 1 rdl. og 2 mark. For at skaffe sig billigt materiale til sit håndværk skar Anders Kurvebinder sig en dag

nogle „Kieppe“ i slotshegnet. Han regnede dog fejl og blev i stedet 1 rdl. fattigere.

Om det var Svend Hansen fra soldaterhusene i Skoven, eller det var skovfoged Chr. Nielsen, der af en eller anden Grund var kamplysten, da de en dag traf hinanden i slotshegnet, kan ikke oplyses, men mødet var ikke hjerteligt, for følgen blev, at Svend Hansen for „Molest paa Skovfogedens Hat“ måtte betale 1 mark og 8 skilling til fattigkassen. Sandsynligvis har Svend Hansen enten været på krybskytteri eller har forsynet sig ulovligt med træ fra skoven.

Overfor det tvungne pligtarbejde blev der naturligvis vist megen uvilje, og det blev udført så ringe som muligt. Det kan derfor ikke undre, at hoveriet gav anledning til megen tvist. *Dette arbejde var i årenes løb blevet en stor byrde, som ingen bonde udførte uden al mulig vrangvilje.* „Den, der arbejder sig ihjel til hove, skal begraves under galgen,“ sagde man. „Der vanker ikke flæsk til hovdrenge,“ eller „Det er ondt at sidde for hovport.“ Disse mundheld viser bondens følelser for hoveriet, og det ser ud til, at også her i disse sogne skærpes modsætningen mellem herskab og hovbonde hen imod stavnsbåndets løsning.

I regnskaberne fra denne tid støder man jævnligt på poster som: „Forseelse paa Laden 7 Rdl.“, „En Forseelse i Hoveri 1 Rdl.“, „En Forseelse ved Hovsædens Indkiørsel 3 Mark“, „Utroskab ved Favnehugst 1 Rdl.“ Et eksempel på manglende god vilje, på dårlige køretøjer og på sølle heste ser man i 1781. Der skulle hjemkøres 20 skovlæs brænde til de fattige, men da arbejdet skulle udføres af hovbønder, regnedes de 20 skovlæs lig med ca. 60 hovbondelæs.

På andre områder lagde man stor vægt på pligtfølelse og tro-skab, og disse dyder søgte man med flid at indpode i ungdommen. Man kunne f. eks. dengang ikke ustraffet forlade sin plads i utide. Den erfaring måtte Rasmus Foelsmesters tjenestepige Susanne af Over-Draaby gøre. Hun gik ulovlig „ud af sin Tjeneste“ og måtte derfor „uden Lov eller Dom, Godvillig“ betale til fattigkassen 2 rdl., og det var et stort beløb for hende, for hele hendes årlige løn i rede penge udgjorde næppe mere end 8 rdl.

Var mennesker i nød, betænkte man sig ikke længe på at hjælpe af al evne, og man målte ikke karrigt sin hjælp ud i timer og penge.

Til Neder-Draaby kom en aften i april 1743 en fremmed smedevend og bad om nattely. Han fik „Logement“ een nat og blev derefter syg og døde, så de måtte bekoste ham til jorden. Udgifterne dertil var kun små, men store nok på baggrund af tidens fattigdom.

Ude ved Seksgaardene fandt man en dag i 1766 en stakkels hjemløs kvinde, der skulle føde. Herom siger regnskabet: „Da en Tigger Kvinde blev observeret at ligge på Marken uden for de 6 Gaarde i Barnsnød,“ blev hun indbragt i et hus, hvor konen fik to mark „til at sørge for Pleye til Moder og Barnet til videre.“ Det var kun et ringe beløb for meget besvær og stor ulejlighed. Noget lignende gælder det for den kone, som i 1763 for 3 mark gav en syg dreng „op-Vartning i 14 Dage indtil han døde.“

At den tids mennsker ogsaa havde interesse for åndelige forhold, viser en udgift som denne: „Betalt Skoleholder Schönbach ved Krabbedam Skole for at indformere en fattig, 25-aarig Pige i sin Christendom saa vidt, at hun kunde blive Confirmeret.“

Gammel sæd og skik holdt man nøje fast på, og det tåltes ikke, at man veg bort fra det en gang vedtagne. Det fik Henrik Skomagers kone fra Neder-Draaby at mærke i 1775. Hun blev da dømt til at give fattigkassen 1 mark, „fordi hun uden at lade sig introducere af Præsten haver holdet Kirkegang efter sin Barselsseng.“ Hun havde undladt, som skik og brug bød, ydmygt at vente ved Draaby kirkedør, til præsten kom for at indføre hende i menigheden efter hendes barsel.

„Brødtrang giik paa“.

De gamle, gule regnskabsblade taler undertiden et så dystert sprog om sult og savn, at man har svært ved at forestille sig, at slikt har været muligt i disse sogne for kun 200 år siden. Gang på gang forekommer poster, der afslører mangel på nødvendige fødemidler både til børn og gamle: „Givet Poul Ibsen af Lyngstrup, som var i Nød for Føde 2 Mark,“ en stakkels familie i Gerlev, „da den af Armod var sat fra Gaarden, og hafde intet til føde 2 Skæpper Rug.“ En mand i Over-Draaby måtte hjælpes med en

tønde rug „formedelst hans Qvæg var død og Brødtrang giik paa og (han) led Nød“. Om Ingeborg Nielsdatter af Neder-Draaby siges der: Hun „har et spædt Barn og lider Trang for Brød.“ „Hans Pedersen af Tørslef i yderste Brødtrang 1 Td. Rug.“

Da høsten i 1770 slog fejl her i herredet, blev mangelen på fødemidler som følge deraf mere truende, og fattigkassen måtte da træffe foranstaltninger til at imødekomme denne trusel. Slotsforvalteren skriver: „Da der blev megen trang imellem Amtets [Jægerspris amt] fattige for føde, købt af en Skipper ved Jægerspris Færganløb 2 Td. Ærter til Uddeling til 7 Rdl. 4 Mark.“

Under Kvægpesten.

I stavnsbånstiden blev Danmark i flere perioder hærget af en voldsom kvægpest, som i løbet af få år bortrev omkring 450.000 stk. hornkvæg. Den rasede også stærkt i disse sogne, og det menes, at der på Jægerspris Gods kun var ca. $\frac{1}{3}$ tilbage af hornkvæget, da sygdommen omsider havde udraset. Markfællesskabet gjorde sit til at sprede smitten, og den sløve, stavnsbundne bonde forstod ikke, at afspærring af syge dyr var nødvendig. Man spottede den forstandige byfoged i Slangerup, da han havde indgrøftet et stykke eng til sine køer for at holde dem borte fra syge dyr. „Han vil skjule dem for Vorherre, men han finder dem nok,“ sagde man. Efter at man forgæves havde prøvet mange, tit for dyrene meget grusomme midler, mente man, at det var himlens straf, der havde ramt egnen. I fattigregnskaberne forekommer flere poster, der bringer denne sørgelige tid i erindring: 1746: „Jens Pedersen, Gaard Mand, Tørslef, som fra Qvæg Sygen, som har overgaaed de andre Bye Mænd, har beholdt sit Qvæg til dato. Han hafver Gifvet til de fattige 3 Rigsdaler.“ „Hr. Ober Jæger Graner som Gud hafver Sparet for Qvæg Sygen paa Hans Horn Qvæg til dato 20 Rdl.,“ og „Smeden Jens Ifversen i Nederdraabye, som beholdt sit Qvæg givet til de fattige 4 Mark.“

Kendingsnavne.

I gamle dage var det almindeligt, at man til personnavnet fik knyttet et kendingsnavn. Mellem de mange regnskabsposter

støder man også på en del af den slags. Gennemgående hentyder de til mandens eller ægtefællens erhverv, men undertiden har de anden oprindelse og vækker da mere opmærksomhed. Almindelige er sådanne som Rasmus Væfver, Else Huggers, Søren Skoleholder, Johan Ladekarl o. s. v. Nicolai Rytter og Else Corporals bringer i erindring, at egnen her var udlagt som ryttergods. Anders Degn gjorde ikke degnetjeneste, men var måske søn af en degn. I 1750 blev han straffet for „raa u-troeskab i Slotskiælderen med 1 Time i Snoren“. Anders Askebrænder havde måske fået sit tilnavn, fordi han brændte salt af tang. Anders Gilder var nok en slags dyrlæge. Hestegildere blev ansat af amtmanden og havde ret til at udøve deres håndtering i hele amtet. De havde ikke det bedste lov på sig, men blev anset for et uroligt folkefærd, der altid var på farten. Omtalte Anders drev det ikke vidt i økonomisk henseende, for han efterlod sig ikke så meget, at der var nok til at betale hans ligkiste. Fattiglemmers kår og stilling var i almindelighed så elendig, at når deres „Stervboer“ blev gjort op, beløb værdien sig ofte kun til 3—4 mark, og fattigforstanderen fandt det da betimeligt at bemærke: „Dette var ald deres Efterladenskabers Beløb.“

Et sjældent tilnavn møder man i 1776 til fattiglem Ellen Jørgensdatter, „Saakaldede Printz Jørgens Enke“. Hvorfor hun er blevet kaldt sådan, vides ikke, men man aner, at der bag det ligger et ungdomseventyr, der vel er begyndt i lyst, men som i hvert fald er endt i nød og elendighed for den kvindelige part.

I løbet af de mange år, der er gået siden stavnsbåndets dage, har sognenes topografi forandret sig meget. Skoven er trængt tilbage, moser og sumpe er blevet til frugtbar agerjord, gårde er flyttet ud fra landsbyerne, og livsvilkårene er også blevet andre og bedre, men menneskene er i det væsentlige de samme som dengang, med sorger og glæder, med fristelser og fald i en stadig vekslende, og fremdeles tjener det deres vel bedst i troskab at efterleve og i lydighed at bøje sig ind under kristendommens grundlov, der kan læses paa en hvælving i Draaby kirke: „Du skal elske din Gud og din næste.“

H. L. Sørensen.

LARS JEPPESEN

I Aaret 1905 udkom der — trykt i I. C. Hansons Officin i Frederiksborg, det nuværende Frederiksborg Amtstidendes Bogtrykkeri — et lille Skrift „*Samling af Sange af Lars Jepsen*“. Hefftet indeholder følgende 17 Numre: *Fædrelandssang, Oline-lyst, Vaarsang A, Vaarsang B, Sjællands Skønhed, Sang for Skytterne, Mejerisang, Arbejdernes Sang, Sang ved Indvielsesfesten A, Sang ved Indvielsesfesten B, Sang til en Ven, Sang til Lærer Guldbrandsen, Tanker en stormfuld Vinteraften, Min Hustrus Farcel, Julesang, Sang for de Omvendte, Bøn.*

Det er ganske jævne Vers, men alligevel vidner de om et poetisk Gemyt hos deres Ophavsmand. Der er da al Grund til at spørge, hvem denne Lars Jepsen var, for helt almindelig var han aabenbart ikke.

...Vi gaar lidt tilbage i Tiden for at faa Rede paa Slægten. En Mand, der hed *Niels Olsen* blev 4. Søndag i Paaske 1787 trolovet med Enke *Ane Olesdatter*, begge af Tulstrup, Alsønderup Sogn. Dette Ægtepar boede paa Møllehøj eller, som den nu kaldes, Rugbjerggaard, og her fødtes den 12. August 1805 en Dreng, der fik Navnet *Jeppe Lars Nielsen*. Han blev den 24. September 1828 viet til *Margrethe Olesdatter*, der var født i Nejede, Annisse Sogn, den 8. November og døbt 2. Søndag i Advent 1804. Hun var Datter af *Ole Hansen* af Strøgaardshuse, der den 18. November 1798 i Annisse Kirke blev viet til *Karen Christiansdatter*.

Jeppe Lars og Margrethe fik syv Børn, først de fire Sønner *Niels Jepsen*, født 17. Juli 1829, *Ole Jepsen*, f. 11. Januar 1832, *Lars Jepsen*, f. 29. August, 1834 og *Anders Jepsen*, f. 14. Februar 1837, dernæst de tre Døtre *Anne Jepsedatter*, f. 27. Juni 1841, *Karen Jepsedatter*, f. 26. Marts 1844, og *Maren Jepsedatter*, f. 22. November 1846.

Jeppes Lars, som han blev kaldt, var en velbegavet Mand, der i mange Aar røgtede Hvervet som Sognefoged. De fire Sønner fik hver en Landejendom, Niels Jeppesen i Nejede, Ole Jeppesen i Alsønderup, Lars Jeppesen i Kappelskov og Anders Jeppesen i Rønnevang. En Gaardmandsdatter skulde i de Tider helst have en Gaardmandssøn, men Karen tog intet Hensyn til denne Tradition, hun forlovede sig med en Karl, der havde lært som Væver, og det var ikke helt tilpas. Men Karen vilde nu have sin Væver, og hun fik ham. *Hans Jensen*, som han hed, opgav sit Haandværk, og de fik et Parcelliststed i Alsønderup, men han blev aldrig kaldt andet end Væveren eller den lille Væver.

Karen og Væveren fik tre Sønner, og dem var der Fremdrift i. Den ældste, *Jens Peter Jeppe Jensen*, der var født den 24. Januar 1863, kom til at læse. Han vilde have været Læge, men det var Faderen imod, og han udtrykte sin Modstand i Ordene: „Tror du kanske, at der er nogen, der vil lægge Arme og Ben til dig og ligge og file i?“ Nej, det troede Sønnen saa ikke, og i Stedet for læste han til Præst, men Trangen til at beskæftige sig med Medicinen sad alligevel i Blodet. En Søn af Jeppe Jensen blev Læge ligesom ogsaa en anden ung Mand af Slægten. Jeppe Jensen blev theologisk Kandidat 1888 og var senere i mange Aar Sognepræst i Harridslev-Albæk ved Randers. At han ikke har været uden Lune, ser man af en Tale, han holdt ved et Bryllupsgilde. Den begyndte saaledes: „Hjemme i Nordsjælland, hvor jeg er fra, spurgte man gerne, naar to skulde giftes: „Har de noget?“ og her ved jeg, at de har noget, for jeg har lige været her og laant 100 Kr.“

Den næste af Væverens Sønner, *Karl Jensen*, blev Købmand i Store Lyngby, men flyttede senere til Kolding og fik Forretning der. Den yngste Søn, *Hans Jensen*, gik ogsaa Handelsvejen, idet han blev Grosserer i København.

Men det var altsaa Lars Jeppesen, vi skulde dvæle ved. Han kom i Skole hos Lærer Guldbransen i Tulstrup, og denne Mand var baade en dygtig og en afholdt Lærer. Ham maa vi ofre et Par Linjer paa. *N. P. Fjeldstrup Guldbransen* var født 1813 og Privatist fra Jonstrup. Han var først Hjælpelærer hos Lerche, hvis Efterfølger han blev. Biskop J. P. Mynster visiterede i Tulstrup Skole 1841 og skriver i sin Visitatsbog, at der i Skolen

var 176 Børn i to Klasser, deraf i nederste Klasse 114 Børn. En gammel Skolemand gyser ved Tanken, men Guldbrandsen har aabenbart klaret det godt. Biskoppen er veltilfreds og giver mg for indbydes Undervisning og blank ug for Gymnastik. 1850 visiterer Mynster atter. Da er der ansat en Andenlærer og de 174 Børn er delt i fire Klasser, hvoraf Guldbrandsen har de to ældste og Andenlæreren de to yngste. Om Førstelæreren skriver Mynster: „Guldbrandsen er en ferm Mand og katechiserer godt, men med noget for stærk Iver.“

Om Guldbrandsen hedder det fra anden Side, at han arbejdede ikke alene med Held i Skolen, men satte ogsaa megen Kraft i Arbejdet med Skoleloddens Forbedring. For dette sidste Arbejde modtog han Landhusholdningsselskabets Sølvbæger, og for sin Gerning i det hele taget erholdt han Dannebrogskorset.

Da Guldbrandsen havde været Lærer i Tulstrup i fyrretyve Aar — det var 1874 — skrev Lars Jeppesen en „Sang tilegnet Lærer Guldbrandsen“, og deri hedder det bl. a.:

Du var saa kjærlig og saa from
Imod de smaa, som til dig kom.
Du var saa venlig og saa god.
De smaa sig samled ved din Fod.

Du Lærer er med Liv og Sjæl,
Du sørged' stedse for vort Vel,
Du ledte os paa Dydens Vej,
Og lærte hvad der svigter ej.

Lars Jeppesen fik godt Udbytte af sin Skolegang, ikke blot hvad Kundskaber angik. Han skrev saaledes en meget smuk Skoleskrift og stavede korrekt, men ogsaa den aandelige Side af Paavirkningen har aabenbart været røgtet godt.

Lars Jeppesen var en meget vaagen ung Mand, men Lyst til Landbruget havde han vist egentlig ikke. Nogen anden Udvej var der imidlertid ikke i de Tider. Man maa huske paa, at Lars Jeppesen var voksen midt i 1850erne, altsaa for netop hundrede Aar siden. Han gik den samme Vej som sine Fædre og blev Landmand. Han blev 1861 gift med en ung Pige, der hed Kirsten

Jensen, Datter af en Mand, som hed Jens Hansen. Lars Jeppesen overtog Svigerfaderens Ejendom, et Afbyggersted, „Olinelyst“, paa 21 Tdr. Land i Kappelskov, Lille Lyngby Sogn. Ejendommen ligger omtrent ved 7 Kilometerstenen fra Hillerød.

I Ægteskabet fødtes kun eet Barn, en Datter, der fik Navnet Karen Margrethe. Hun blev født den 12. Juli 1863, og Aaret efter

Lars Jeppesen.

maatte Lars Jeppesen med i Krigen. Han blev dog først sent indkaldt og deltog ikke i noget Slag, men Krigsmedaljen fik han. Karen Margrethe skulde gaa i Tulstrup Skole, hvor Guldbrandsen var Lærer indtil 1. Januar 1880, men Skolevejen var lang, og Lars Jeppesen, der som nævnt var en veloplyst Mand, paatog sig da at undervise sin Datter, indtil hun var ni Aar.

Lars Jeppesen havde mange aandelige Interesser. Han læste, hvad han fik fat paa, og skrev en hel Del. Som tidligere nævnt digtede han ogsaa Sange. Hans følsomme Sind og Kærligheden til Hjemmet i Kappelskov gav sig Udtryk i følgende Vers:

Olinelyst det er mit Hjem,
Det er en fattig Hytte.
Der vil jeg bo og stræbe frem,
Jeg vil derfra ej flytte.
Thi Rigdom er nu ej min Lyst,
Sligt Ønske er ej i mit Bryst.
Olinelyst det er mit Hjem.
Jeg vil derfra ej flytte.

Olinelyst har Marker smaa
og de er ikke fede,
Men Brødet kan man der nok faa,
Skjønt der var engang Hede.
Men Lyngen den nu borte er
Og Kornet voxer frodigt der.
Olinelyst har Marker smaa.
Og der var engang Hede.

Olinelyst har Tag af Straa
Og Væggene er lave.
Ja, Ruderne de er kun smaa
Og kun en lille Have.
Men der man bor i Ro og Fred,
Thi der er rigt paa Kjærlighed.
Olinelyst har Tag af Straa
Og kun en lille Have.

Imidlertid kan det jo til Tider være svært at holde Idyllen oppe til Hverdags. Det var det ogsaa dengang. I Firserne opstod der store Vanskeligheder for Landbruget. Kornsalget var en af Landbrugets væsentligste Indtægtskilder, og Kornpriserne faldt. Ikke faa Landmænd maatte gaa fra Ejendommene, og nogle fik et Knæk, som de aldrig forvandt. Men andre var der, som strammede sig op og ikke vilde give Køb.

Det var i de Aar, det danske Landbrug foretog den beundringsværdige Omvæltning at gaa over fra at være kornsælgende til at være kornkøbende. Her blev Andelsbevægelsen den store Løftestang. Først og fremmest Andelsmejerierne. Der er her

i Frederiksborg Amt 27 Andelsmejerier, og af dem er de to Trediedele oprettet i Løbet af de tre Aar 1888—90.

Lars Jeppesen havde ogsaa Øjnene aabne for det nye. Han havde et lyst Syn paa Tingene og ganske sikkert en betydelig Evne til at overbevise andre om sine Tankers Rigtighed. Han blev en af de ledende Mænd ved Oprettelsen af Andelsmejeriet „Egholm“, der traadte i Virksomhed den 3. Oktober 1889 som Nr. 9 af Amtets 27 Andelsmejerier, og Lars Jeppesen havde skrevet en Sang til Indvielsen.

Han var ogsaa, skønt Afbygger, Bestyrelsens første Formand, og det siger ikke saa lidt, naar man betragter den Kendsgerning, at de følgende tolv Formænd alle var Gaardejere. Lars Jeppesens Formandsskab varede dog kun til Aaret efter, 1890 blev der valgt en anden. Formentlig har det været paa dette Tidspunkt, Lars Jeppesen solgte Olinelyst og sammen med sin Hustru en kortere Tid tog Ophold hos sin Datter, der var blevet gift med en ung Gaardmand *Christian Nielsen*, som var født 1858 og ejede en gammel Slægtsgaard paa 56 Tdr. Land, Brudegaard, der ligger bag Alsønderup Kirke.

Begge *Christian Niensens* Forældre var døde omtrent samtidig. Hans Moder hed *Ane Marie* og var Datter af en Mand, der hed *Knud Madsen* og boede ved Nejede Vesterskov. Hun blev gift med *Lars Sørensen*, der ejede Brudegaard, og da han døde giftede hun sig anden Gang med *Niels Christiansen* fra Hammersholt, og i dette Ægteskab fødtes *Christian Nielsen*.

Da han var 30 Aar gammel, døde Moderen Mandag den 23. Januar 1888. Paa samme Tid var Faderen sengeliggende og meget svag. Han fik da *Christian* til at overtage Gaarden og skrive Redeligheder om Gaardens Overdragelse og om Undertag. *Christian* var ikke gift, men hans Halvsøster *Kirsten* skulde bestyre Huset for ham. Faderen traf selv Bestemmelse om sin Begravelse, aftalte, hvordan den i Enkeltheder skulde foregaa, og hvem der skulde med til Efterbegravelsen. I Undertaget var der ogsaa skrevet, at der skulde sættes en Marmorsten paa Gravstedet. Under Aftalen om alt dette følte Faderen sig svagere og svagere, og en Dag sagde han. „Vi kommer nok til at følges ad.“ Saaledes gik det ogsaa, han døde om Torsdagen, og begge Forældrene blev begravet en Uge efter, Torsdag den 2. Februar. Sønnen, der

næsten var alene om det hele, havde meget at gøre. Dengang var en Begravelse mere en Festlighed end en Sørgehøjtid. Der blev bedt fra henved hundrede Steder, og fra de fleste Hjem kom man med Smør, Mælk, Ost eller andre Ting som Hjælp til Gildet. Kisterne blev baaret fra Hjemmet, og der var saa mange til at følge, at da de første naaede Kirkedøren, kom de sidste ud derhjemme fra.

Et Par Aar efter var det, at Christian Nielsen giftede sig med Lars Jeppesens Datter Karen Margrethe, og hos dem tog Lars Jeppesen og hans Kone Kirsten Lars Jeps', som hun blev kaldt, foreløbig Ophold.

Inden længe købte Lars Jeppesen imidlertid et Hus i Harløse med 3—4 Tdr. Land til, og her var han atter optaget af en ny Tanke. Man maatte have en Brugsforening. Lars Jeppesen agtede for Sagen, og hans lyse Syn og tillidvækkende Væsen fik virkelig Magt med Trægheden. I December 1892 blev der i Tjæreby Friskole holdt et Møde, hvor der blev nedsat et Udvalg til at arbejde for Sagen, og Lars Jeppesen blev Formand. Udvalget havde Held med sig, Tjæreby Brugsforening blev aabnet 1893, og Lars Jeppesen var ogsaa her Bestyrelsens første Formand.

Dette varede nu heller ikke saa længe. Sommeren 1895 afleverede han Regnskab og Arkivsager til den øvrige Bestyrelse. Der valgtes en ny Formand, og Lærer Madsen, Ullerød, blev Regnskabsfører. Lars Jeppesen har altsaa været Formand for Brugsforeningen i et Par Aar, formentlig ogsaa Regnskabsfører i den Tid. Det har antagelig været i 1895, at han har solgt Huset i Harløse og sammen med sin Kone er vendt tilbage til Datteren og Svigersønnen paa Brudegaard og denne Gang for stedse.

Lars Jeppesen var nu passeret de tres, og saa regnedes man i hine Tider for gammel. Der blev paa Brudegaard indrettet en lille Lejlighed til de to gamle, men Lars Jeppesen sad ingenlunde med Hænderne i Skødet. Det er nok muligt, at Svigersønnen, Christian Nielsen, i sit stille Sind følte sig en Kende skuffet. Han havde vel nok ventet, at Lars Jeppesen, som ingenlunde var af-fældig, kunde tage en Haand med ved Gaardens daglige Arbejde. Deri blev han skuffet. Naturligvis hjalp Lars Jeppesen til i Høstens Tid og ved særlig travle Lejligheder, men nogen Hverdagsbegivenhed blev det ikke.

En Sønneson siger med Smil paa Læben: „Bedstefader var optaget af alt muligt andet end Landbrug,“ og det er næppe ved Siden af. Lars Jeppesen kunde mange Ting, tømre, mure og binde Kurve. Det sidste fik han adskilligt af Tiden til at gaa med. Han bandt Kurve baade til Gaardens eget Forbrug og til forskellige andre. Men desuden var der jo alle hans andre Interesser, og nye Ideer havde han stadig.

Hvorfor havde man for Resten ikke et Forsamlingshus i Alsønderup? Det havde man jo i flere andre Sogne, og man manglede et Sted, hvor Skytteforeningens Medlemmer kunde holde deres Fester, og hvor Sognets Folk i det hele kunde mødes. Altsaa begyndte Aftægtsmand Lars Jeppesen at agitere for Opførelsen af et Forsamlingshus. Tanken vakte Tilslutning. Der blev holdt flere Møder om Sagen, og man samledes i Brudegaards Lade, hvor der var god Plads, for at drøfte Planen. Man vedtog at danne et Aktieselskab og at tegne Aktier paa 10 Kr. hver. Det gik udmærket. Listen over Aktionærerne findes endnu. Christian Nielsen staar øverst med 100 Kr., længere nede Lars Jeppesen med 50. De fleste var dog paa 10 og 20 Kr., ialt var der 134 Aktionærer, og den samlede Aktiekapital blev 2390 Kr.

Der blev vedtaget Love, og § 1 lyder saaledes: „Aktieselskabet har til Formaal at opføre et Forsamlingshus i Alsønderup Sogn, der kan benyttes af Kommunens Ungdom, Skyttekredsen til Gymnastik og Legemsøvelser, til Afholdelse af Søndagsmøder af forskellig Art, til selskabelige Sammenkomster for de i Kommunen værende Foreninger og andre, der maatte ønske dette, og endelig til Afholdelse af Fester, Gilder, Baller osv. for Kommunens Beboere, baade ældre og yngre.“

Christian Nielsen solgte en Parcel paa 2600 Kvadratalen til Aktieselskabet for 200 Kr. Huset blev bygget, og den 23. November 1897 blev Alsønderup Forsamlingshus indviet. Der var samlet ikke mindre end 400 Mennesker i den med Gran, Blomster og Flag smykkede Sal. Formanden, Lars Jeppesen, bød velkommen og udbragte et Leve for Kongen, hvorefter man sang den første af de to Sange, han havde skrevet i Dagens Anledning. Pastor Andresen, Tjæreby, holdt Indvielsestalen. Senere uddeltes Præmierne fra den Skyttefest, der var afholdt samme Dag, og bagefter var der Dans.

Lars Jeppesen var Formand for Forsamlingshuset i to Aar. 1899 traadte han tilbage, og i Stedet valgtes hans Svigersøn, Christian Nielsen, ind i Bestyrelsen, hvor han blev Kasserer.

1898 var Lars Jeppesens Hustru Kirsten død, hun blev begravet paa Alsønderup Kirkegaard. Lars Jeppesen dulmede Sorgen ved forskellig aandelig Syssel. Han var meget læselysten, og havde der dengang været et velforsynet Folkebibliotek i Nærheden, havde han sikkert pløjet det igennem fra Ende til anden. Men han maatte nøjes med Aviser og Smaaskrifter. Det, der her fandt hans Interesse, læste han ikke blot grundigt, men han skrev det af, saa havde man det da i Behold. Der findes endnu to Protokoller, som er fyldt med saadanne Afskrifter, der ikke siger saa lidt om Lars Jeppesens Interesser. Den første betegnes som „Fortællinger og Forskelligt fra fjernt og nær fra 1899, 1900, 1901 og 1902.“ Der er god Orden i Tingene, paa Side 2 findes en Indholdsfortegnelse, der viser, hvad Foliaenten indeholder. Heraf kan bl. a. nævnes: C. A. Thyregod, Den danske Soldat i det nittende Aarhundrede, Vejledning ved Valget af Græsfrø, Liv og Død, Slutningen paa Frederiksborg Højskole, Frederiksborg Slot 1878—1903 m.m.

I en anden Protokol har en Gengivelse af Skildringen af Stormen Natten mellem 1. og 2. Juledag 1902 optaget ham saa stærkt, at han har nedskrevet 17 Sider derom, Abbed Vilhelm, Æbelholt, faar 11 Sider, noget mindre bliver følgende Emner til Del: Alle Mænd og Kvinder bør have Pension, Salmedigteren Hans Adolf Brorson, Digteren Peder R. Møller, Hans Christian Ørsted, Vejledning til Opgjørelse af Indtægt og Udgift, Kong Kristian den Niende, Frederik Grundtvig, Karlsvognen, Niels Ebbesen til Nørreriis osv. Et Stykke „Kom til Jesus“ fylder 23 Sider.

Og saa skrev Lars Jeppesen Sange til festlige Lejligheder, Konfirmation, Bryllup osv., ligesom han i bevægede Stunder, f. Eks. i Sangen „Min Hustrus Farvel“, fandt Afløb for sine personlige Følelser. 1905 fik han trykt den tidligere nævnte „Samling af Sange“, der indeholdt 17 af hans Digte. Dette Hefte gav han bort til Slægt og Venner, en særlig Glæde var det ham at overrække Højskoleforstander Holger Begtrup et Eksemplar.

Men det var jo hen paa Eftermiddagen med Lars Jeppesen, og den 29. September 1906 døde han. Han blev begravet paa Al-

sønderup Kirkegaard ved sin Hustrus Side, og der gaar endnu Sagn om den store baade For- og Efterbegravelse, der blev holdt paa Brudegaard, og hvori hele Sognet deltog.

Naar gamle Folk dør, bliver de ikke altid savnet af ret mange. Lars Jeppesen blev i hvert Fald savnet af sine Børnebørn, som han havde taget sig meget af. Dattersønnen Knud har fortalt mig, at Bedstefaderen havde lært ham at læse og i det hele havde taget sig af hans Opdragelse. Drengen, der var født 1896 og altsaa ved Morfaderens Bortgang var ti Aar gammel, var meget nedtrykt over hans Død. „Jeg kunde ikke begribe, at det skulde ske,“ sagde han til mig.

Lars Jeppesen var næppe kommet paa sin rette Hylde. Var han blevet født et halvt Hundrede Aar senere, var han rimeligvis blevet Lærer, han havde jo baade Lyst og Evne til at undervise, eller maaske han var blevet Præst, som hans Søstersøn J. P. Jeppe Jensen blev det.

Men alligevel skal vi ikke beklage ham. Den Dag i Dag staar tre Virksomheder, Andelsmejeriet „Egholm“, Tjæreby Brugsforening og Alsønderup Forsamlingshus, som synlige Minder om hans Initiativ og Handlekraft, og mange mindes ham endnu med Glæde. Nu er han gaaet over i Historien, og jeg tror ikke, denne gode Mand fra Alsønderup vil blive glemt.

Under Lars Jeppesens Billede kunde passende staa Morten Nielsens Digterord:

„Handling er det at leve
og se paa, at Ting blir til.“

Brudegaard er stadig i Slægtens Besiddelse. 1920 overdrog Christian Nielsen, der døde 1932, mens hans Hustru levede til 1934, Gaarden til sin ældste Søn, *Niels Chr. Nielsen*, og 1946 fik sidstnævntes Søn, *Helmer Nielsen*, Gaarden. Lars Jeppesens Oldbarn er altsaa nu Brudegaards Ejer.

KAY ULRICH

Den, der Fredag Eftermiddag den 27. Februar 1948 cyklede op ad Slotsgade i Hillerød, maatte nødvendigvis føle sig forbløffet over den Mængde af Dannebrogsgflag, der vemodigt vajede paa halv. Hvad var der sket?

Der var sket det, at Amtmanden over Frederiksborg Amt, *Kay Ulrich*, om Natten var død af et Hjerteslag, kun 58 Aar gammel. Dette var ikke blot et Tab, fordi man havde mistet en dygtig og afholdt Embedsmand, men det virkede smerteligt, fordi denne Embedsmand tillige var et levende Menneske og af mange følte som en Ven, selv om de slet ikke stod ham nær rent selskabelig set.

Der er derfor al mulig Grund til her i „Kultur og Folkeminder“ ogsaa at indlemme Kay Ulrich blandt de nordsjællandske Navne, vi gerne vil mindes.

Slægten var i flere Generationer Forstmænd. Det gjaldt saaledes Kay Ulrichs Farfar *G. A. Ulrich*, der var Forstinspektør. Dennes Søn, *Niels Broch Ulrich*, der var født i Lellinge Skovridergaard 1860, valgte Officersvejen og avancerede til Generalmajor og Direktør for Krigsministeriet. Hans Søn, Kay Ulrich, der var født den 22. Februar 1890, gik ogsaa sin egen Vej. Han blev først sat i Skole i Nyborg, siden i Viborg, og da Familien derfra flyttede til København, kom han i Østre Borgerdydsskole, hvorfra han blev Student 1907.

Han har nok været en livlig Elev. Velbegavet var han, man kunde maaske endda sige særdeles velbegavet, og han havde et aabent Blik for det komiske. Der er sikkert ikke hændt ret mange Pudsigheder i Klassen, hvad enten de var foranlediget af Kammeraterne eller af Manden paa Katederet, uden at han har opfattet dem og ladet dem gaa videre, muligt i let forbedret Stand.

Senere fulgte han sin gamle Skole med megen Interesse, og da Østre Borgerdydsskole 1937 fejrede sit 150 Aars Jubilæum med et digert Festskrift, granskede Kay Ulrich det nøje og fandt i det biografiske Afsnit en saadan Buket Trykfejl, at han paa Grundlag heraf Aaret efter udarbejdede et lille Skrift „En personalhistorisk Skitse“ paa 9 Sider, som han sendte ud til Venner og Bekendte.

Slog Trykfejlene ikke til, greb han selv ind, og en Brander gik han ikke af Vejen for. Som for Eksempel: „I dette Afsnit, der hedder „Personalia“, genfinder man Borgerdydens Frugter fra 1789 og helt op til vore Dage. Begyndende med Borgerdydens første Student, Hans Bastholm, fortsættes Linien i nogenlunde nøjagtig nummereret Rækkefølge ned til Nr. 1959 Børge Frederik Witt, hvilket altsaa viser, at hele den mellemliggende Skare — hvad man jo paa Forhaand maatte formode — har naaet vidt.“

1913 blev Ulrich juridisk Kandidat, men dermed var Banen ikke fri. Den 26. Maj samme Aar blev han indkaldt til Tjeneste ved Garden, og den Tid blev heller ikke kedelig. Her var ogsaa et og andet at iagttage, som kunde bringe Smilet frem, og som var værd at gemme til senere Brug.

I et Interview fortalte Ulrich mange Aar efter følgende Tildragelse. En Dag kom han og hans Sidemand i en Gymnastiktime forkert ned ad Tovet. Deres Uheld irriterede den Kornet, der havde Øvelsen. Han sagde til Sidemanden: „Hvad er De, 6?“ — „Cand. jur., Hr. Kornet,“ svarede Manden. „Og De, 7?“ sagde han til Ulrich. „Cand. jur., Hr. Kornet,“ svarede Ulrich. „Det anede mig s'gu,“ sagde Kornetten, „I er to Alen af et Stykke. Hvad er Deres Far, 6?“ — „Gaardejer,“ svarede Sidemanden. „Det stemmer,“ sagde Kornetten, „De er en Bonde! Og Deres Far, 7?“ — „Generalmajor og Direktør for Krigsministeriet, Hr. Kornet,“ svarede Ulrich, som sandt var. — Saa gik Holdet over til næste Øvelse.

Vi gengiver i Forbifarten endnu en Oplevelse. Ulrich havde engang ved Skarpskydning ude paa Amager skudt et Par Pletsrud, vistnok paa 400 m, og følte sig virkelig stolt, da Skydelæreren sagde: „Det var s'gu godt skudt, syv,“ men af Frygt for at være gaaet for vidt med sin Ros tilføjede han: „Jeg skal sige Dem, det er altid de største Dvaskere, der skyder bedst!“

Senere dvælede Ulrich ofte og gerne ved sine gamle Garder-minder, som han nedskrev og i smaa, nydelige Tryk udsendte som Nytaarshilsen. Det var ikke blot de muntre Optrin, han friskede op, men ogsaa adskilligt andet. Hør blot her:

„Da vi var til Fægtningsskydning i Frederiksværk, var jeg efter Marchturen fra Hillerød blevet udtaget til Lejrvagt ved Arresødal. Jeg blev i denne min forholdsvis ophøjede Egenskab beordret til at purre Musikkorpset ud om Morgen. Det var slet ikke noget let Arbejde at faa d'Herrer ud af Halmen. Det var unægtelig ogsaa en noget ufuldkommen Mundering, de mødte op i. Men da de først var blevet stablet op i 3—4 Striber og fik Luft i Instrumenterne, fik vi en Reveille at høre, som faa Afdelinger kan opvise Magen til. Musikkorpset drog ned gennem Lejrgaden blæsende Pariserindtogsmarchen med et saadant Smeld og en saadan Virtuositet, at den sædvanlige Hornhyler, der plejede at indlede det militære Dagværk med sin morgentruste Trutten, kunde gaa hjem og lægge sig. Og samtidig stod Solen op ude over Arresø og forgyldte hele det skønne Sommerlandskab med sin Straaleglans. Det var ikke langtfra, at selv en Rekrut kunde henfalde til at anstille visse poetiske civile Betragtninger trods Morgensurhed og Søvnighed.

Da vi saa marcherede hjem fra Frederiksværk og naaede Hillerød, blev Musikkorpset igen spændt for Bataillon, og vi drog ind gennem Byens Gader med fuldt Drøn. Da vi naaede Torvet med den skønne Udsigt over mod Slottet, satte Musikken i med en smeldende March. Netop paa Baggrund af de foregaaende Døgns Nattevaagen og Anstrengelser følte Musikken og Sceneriet som en Oplevelse, der fremkaldte den Fornemmelse af en kølig Kildren ned langs Rygraden, som kun indfinder sig ved de sjældne Lejligheder, hvor Styrken af et Skønhedsindtryk og Sindets Modtagelighed gaar op i en højere Enhed.

Blandt Tilskuerne var ogsaa en af mine Onkler, der var gammel Løjtnant i Garden, og to af hans smukke Døtre. Da vi senere holdt Hvil udenfor Hillerød i Store Dyrehave, var det naturligt, at jeg underholdt mine to Kusiner, der havde forskellige Forfriskninger med til mig. Da jeg stod og talte med dem, kom Chefen for Rekrutskolen, daværende Kaptajn Ivan Carstensen, hen til mig og bebrejdede mig, at jeg ikke benyttede Tiden til at hvile

ud i Græsset. Vi havde en meget lang March foran os, og jeg havde tidligere haft Vrøvl med Bentøjet. Men da Kaptajnen saa mine Kusiner, bøjede han sig chevaleresk for dem og udbød: „Nej! Naar man har saadanne Kusiner, forstaar jeg, at man ikke har Tid til at holde Hvil.“

Saa drog vi videre, en lang trættende Trasketur med kun et Par Timers Blund paa en Mark ved Bloustrød, og dog — da Morgenen gryede, og vi nærmede os Jægersborg, satte de skingrende Piber og buldrende Trommer igen Liv i de trætte Lemmer, saa vi ikke behøvede at skamme os over Indmarchen. Det er skam ikke alene de gamle Dragonheste, der vrinsker og knejser med Hovedet, naar de hører de kendte Toner. Nej! Mangen en gammel Garder har forladt sit højtidelige Skrivebord, sin Disk eller sit Værksted og stukket Hovedet ud af Vinduet eller Gadedøren, naar han hørte Gardens Piber og Trommer nærme sig, og han følte Takten spjætte i Benene og Læberne spidse sig til for at fløjte med paa de gamle Melodier.“

Efter i et Par Aar at have været Sagfører- og Amtsfuldmægtig blev Kay Ulrich 1915 Assistent i Indenrigsministeriet, og her faldt han saa godt til, at han hurtigt naaede frem til overordnede Stillinger. 1921 blev han Fuldmægtig, 1928 Kontorchef og 1932 Departementschef. Han var en Mand, der kunde sine Ting, men han havde samtidig en levende Forstaaelse af, at det var Mennesker, han havde med at gøre, og ikke udelukkende Paragraffer. Og saa havde han sin Humor i Behold. Den var ham til megen Støtte, og med den opmuntrede han ofte sine Omgivelser.

I de bevægede Paaskedage 1920 havde han en pudsig Oplevelse. Ministeriet Zahle var gaaet af, Overformynder Friis havde dannet et Forretningsministerium, og i dette var den mangeaarige Departementschef Henrik Vedel blevet Indenrigsminister i Stedet for Ove Rode. I Indenrigsministeriet var Gamle Schmidt Bud. Han var kommet fra store Herskabshuse og bevarede Livet igennem Sansen for det formelle og korrekte. En Dag efter at Ministerskiftet var sket, kom Ove Rode, der et Øjeblik havde glemmt, at han havde lagt Distinktionerne, op i Budstuen og sagde henkastet til Schmidt: „Er Vedel derinde?“ Gamle Schmidt saa paa den tidligere Indenrigsminister og sagde saa: „Vil Hr. Folke-

tingsmanden være saa elskværdig at tage Plads, saa skal jeg se efter, om Ministeren er at træffe.“ —

Ulrichs Arbejde var baade stort og mangesidigt. I 1930 maatte han, skønt overlæsset med Arbejde, overtage Formandshvervet i fem Indlemmelseskommissioner, der var nedsat i Anledning af en Række Indlemmelser af Landsogne i Kolding Kommune. Disse Forhandlinger var lange og besværlige. Kay Ulrich fortæller herom, at de en natlig Stund — det var langt over Midnat — var naaet til Forlig med et af Sogneraadene. De havde været henne paa Hotel „Kolding“ at spise og vendte nu tilbage til Raadhuset for at underskrive Overenskomsten, der imidlertid var blevet renskrevet. Byens og Amtets Repræsentanter havde skrevet deres Navne under. Der manglede kun Sogneraadsformandens, men da han sad med Pennen i Haanden, erklærede han pludselig: „Nej, inden A gik hjemmefra i Morges, lovede A mig selv, at denne her Pen ikke sku' underskriv' noget Forlig.“

Træt og udkørt for Argumenter slog Ulrich ham haardt paa Skulderen og stak ham sin egen Fyldepen i Haanden, idet han sagde: „Saa kan du F.... g... m.. skrive under med denne her!“ Og saa skrev Manden under

I Ulrichs Skrift „To Lykønskninger“, Nytaarshilsen 1946, handler den første om Indlemmelserne i Kolding og den anden om Bertel Dahlgaard, der var Indenrigsminister i det andet Ministerium Stauning fra 1929 til 1940. Da store Dele af Indenrigsministeriets Lovgivning var i Støbeskeen i dette Tidsrum, blev der arbejdet meget haardt. Baade Embedsmænd og Minister havde ofte nok at gøre ikke blot om Dagen, men til Tider ogsaa om Natten.

Men var Arbejdet strengt, foregik det under fornøjelige Former, og de muntre Episoder, der indtraf, bidrog til at oplive Sindene. En Dag kom saaledes Ministerialbetjent Nielsen ind til Ulrich og meddelte, at en Dame baade ønskede at tale med Ministeren og Departementschefen. „Og,“ tilføjede han med et Glimt i Øjet, „hun har to store indpakkede Flasker med.“ Han spurgte, hvem han først skulde vise hende ind til. „Til Ministeren selvfølgelig,“ svarede Ulrich, der vidste, at hun kom for at takke for en Bistand, Ministeriet havde ydet hendes Mand i en vanskelig Indlemmelsessag. Stor var derfor Ulrichs Skuffelse, da hun om-

sider naede frem til ham, og begge Flaskerne var blevet hos Ministeren, „Trøst Dem, Departementschef,“ sagde Dahlgaard bagefter til Ulrich, „det var Æblemost, og det kan jeg vist bedre lide end De.“

Bertel Dahlgaard interesserede sig stærkt ogsaa for Ministeriets almindelige Sager og tog ofte ud i Marken for at tale med

Kay Ulrich.

Folk og se paa Tingene. „Jeg har saaledes,“ skrev Ulrich, „en sildig Nattetime været med ham paa Togt i en Pløjemark i Nordsjælland for at prøve de underlige Aftenluftte fra et Affaldskogeri i et landligt Villakvarter.“

Men til andre Tider var de ude sammen til festlige Sammenkomster i Form af kommunale Møder, Købstadjudilæer o. l. Det var for Ulrich en beroligende Følelse at være sammen med Ministeren, for saa kunde han spise sin Mad i Ro i Forventning om, at Ministeren holdt Svartalen. Paa dette Punkt havde Dahlgaard en særlig Evne, men engang kom det dog bag paa ham, og han vendte sig mod Ulrich og hviskede: „Hvad skal jeg sige?“

— „Samarbejde,“ hviskede Ulrich tilbage, og saa holdt Bertel Dahlgaard en udmærket og virkningsfuld Tale om Samarbejde.

Det er dog ikke muligt at forlade disse Rejser uden at gengive en Begivenhed, der ikke ligefrem var tragisk.

Ved et Festbord med flere Hundrede kommunale Gæster skulde en Taler bl. a. hylde Indenrigsministeren, og han begyndte saaledes: „Det er med den største Betænkelse, jeg tager Ordet i denne Forsamling, hvor der er saa mange fremragende og kloge Mænd til Stede, men saa er her paa den anden Side ogsaa Indenrigsminister Dahlgaard“ Ministeren lo, saa Taarerne trillede, og et Amdsraadsmedlem lænede sig tilbage paa sin Stol og morede sig saa kraftigt, at Ryglænet gik af, og han faldt paa Gulvet med et Brag, hvad der naturligvis yderligere forøgede Munterheden.

Var disse Aar end strenge, hvad Arbejde angaar, var de ogsaa lærerige, og det i mere end een Henseende. De skaffede Kay Ulrich en Dannelse, som enhver maa arbejde og leve sig til. Jeg tager her Dannelse i en anden Betydning end den ydre, saadan som Ordet ofte opfattes. Jeg erindrer, at Højskoleforstander Holger Begtrup i et Foredrag for et halvt Hundrede Aar siden beskæftigede sig med Begrebet Dannelse. Dette Ord er defineret paa mange Maader, men Begtrup havde sin egen Forklaring. „At være dannet det er at forstaa,“ sagde han.

At Kay Ulrich, der var opvokset i Embedsmandskredse, tidligt havde erhvervet sig den selskabelige og den kundskabsmæssige Dannelse, er selvsagt. Men den Dannelse, der ligger i at forstaa andre Mennesker, erhvervede han sig i betydeligt Omfang i disse Aar.

Siden 1937 udsendte Kay Ulrich de tidligere nævnte Nytaars-hilsener, der — som han engang skrev i et Brev til mig — „for Hovedpartens Vedkommende indeholder spredte „Erindringsforskydninger“ fra min Fortid.“ I et saadant Skrift gengiver Ulrich 1946 en Grundlovstale, og der omtaler han vort Folkestyre i følgende Linjer:

„Rigsdagsmedlemmerne kan med Sandhed sige, at intet menneskeligt er dem fremmed. I Rigsdagen mødes Læg og Lærd, praktisk Erfaring og teoretisk Viden i en befrugtende Vekselvirkning. At Rigsdagsgerningen med eller uden Grund kan og

Fra Frederiksborg Centralsygehus' Indvielse den 30. Marts 1943. Dronning Alexandrine siger Farvel til Amtsraadsmedlem N. H. Nielsen. De øvrige Personer i Gruppen er fra venstre: Amtmand Ulrich, Kronprins Frederik, Prinsesse Thyra, Kronprinsesse Ingrid og Amtmandinde Ulrich. Til højre ses Undervisningsminister Jørgen Jørgensen. I Baggrunden fra venstre: Organist Laumann, Tømrermester O. Rosbæk, Kontorchef H. Hansen og Lærer Sidenius.

maa være udsat for Kritik, er givet. Det er i Overensstemmelse med selve Folkestyrets Formaal. Men har man siddet i Rigsdagens Forgaard og i Dagens travle og Nattens tavse Timer været med til Lovenes Forberedelse og Omkalfatring, saa forstaar man Betydningen af den Stræben, som samler Folk af de forskellige Anskuelser om et Arbejde for Helhedens Vel. Maatte blot dette Hensyn altid være Ledestjernen, som det var det i Krigens Tid.

At denne Stræben efter i Fordragelighed at fremme hele Samfundets Vel er Drivfjederen for de fleste, forstaar man ogsaa, naar man ser, hvorledes selv de haardeste politiske Modstandere kan mødes i indbyrdes Forstaaelse eller Venskab. Som Dreng i Provinsen havde jeg den Lod at være venskabeligt forbundet med Drengene baade i Borgerskolen og i Latinskolen, og det skønt de

to Parter krigedes bravt. Senere hen under min Færden i Rigsdagen mellem Folk af forskellige Partier havde jeg tit den samme Fornemmelse, som da jeg hørte til i to forskellige Lejre i min Barndom.

Det kunde være mærkeligt at fatte, at de selv samme Mennesker, som i Salen lige havde maalt hinanden Bøtten fuld, en halv Time efter kunde sidde fredeligt sammen over en Kop Kaffe med blødt Brød og drøfte Dagen og Vejen som gode Venner. Men jeg lærte at forstaa, at der deri slet ikke var noget vrangt eller galt. Det var naturligt og rigtigt og fremmende for Opnaelse af positive Resultater af et politisk Samarbejde mellem Partierne. Det var jævnt og ligetil og derfor ægte dansk.“ —

Det var en høj, smuk Mand med et blidt Smil paa Læben, der den 1. Juni 1939 holdt sit Indtog i Amtmandsboligen paa Frederiksborg Slot. Det var en Mand, der over for alle forstod Samarbejdets Kunst. Foruden sit Embede røgtede han i Aarenes Løb mange andre Hverv. Han var Formand for Tilsynsraadet for Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse, for Repræsentantskabet for Frederiksværkbanen, for Gribskovbanens Bestyrelse, for Foreningen „Norden“s Hillerødafdeling, for Bestyrelsen for Dronning Louises Børnehospital, for Administrationen for Julius Skrikes Stiftelse osv. En af de største Poster, han fik overdraget, var Stillingen som Formand for Hovedstadskommissionen, der blev nedsat 1939 med Henblik paa Nabokommunernes Indlemelse.

I det hele glemte han ikke København. Da „Hesten“ paa Kongens Nytorv — Christian V's Rytterstatue — var ved at synke i Knæ, stillede Ulrich sig i Spidsen for den Komite, der vilde skaffe Midler til Opstillingen af en ny Hest. Den kunde Hovedstaden nemlig ikke undvære. Om den dansede de nyudsprungne Studenter rundt ved Midsommertid, og den udgjorde i det hele et værdifuldt Træk i Bybilledet. Det var en stor Dag for Kay Ulrich, da han den 22. Maj 1946 kunde afsløre den nye „Hest“, der var støbt af Bronze, mens den gamle var formet af det mere skrøbelige Bly. Nu var altsaa det Maal naaet.

Amtmand Ulrich var ogsaa Formand for det Udvalg, der arbejdede for Rejsningen af Sveasøjlen i Helsingør. Ogsaa dette

Arbejde blev ført til Ende, men derom mere andetsteds i dette Skrift.

Inden for Amtets egne Omraader var Indvielsen af Frederiksborg Amts Centralsygehus 1943 en af Kay Ulrichs store Dage.

Det nye Sygehus gav forøvrigt Amtmanden Anledning til ved Hjælp af en af sine Vittigheder at vinde en Sejr over den, der skriver disse Linjer, og det gik saaledes til. Hillerød Folkebibliotek, som jeg dengang var Leder af, havde paa det gamle Sygehus indrettet en Filial, hvorfra en af Bibliotekets Medhjælpere laante Bøger ud til Patienterne. Denne Filial blev overført til det nye Sygehus og moderniseret paa forskellig Maade, hvorved det hele blev tidssvarende, men ogsaa langt mere kostbart for Biblioteket. Man havde derfor ansøgt Sygehusudvalget, som Amtmand Ulrich var Formand for, om en Forhøjelse af den Godtgørelse, Biblioteket hidtil havde modtaget af Amtet, men Resultatet blev et Afslag. Bibliotekets Grunde var imidlertid saa solide, at jeg ikke ønskede at give op, hvorfor jeg søgte en Samtale med Amtmanden. Da jeg i hans Arbejdsværelse blev anbragt i en Stol lige over for ham, havde han paa Bordet foran sig lagt en Stabel Dokumenter — gult Konzeptpapir — som skulde tjene til at paavise, hvordan Hillerød By i sin Tid havde taget Amtet ved en Aftale angaaende det nye Sygehus. Jeg formentede imidlertid, at hele denne Sag var Biblioteket ganske uvedkommende, da vi havde en særlig Aftale. Dokumenterne virkede alsaar ikke. Men ak, Amtmanden kendte mig for godt, og det undsaa han sig ikke for at benytte sig af.

Jeg fulgte hans Minespil nøje og konstaterede pludselig en Vejrforandring. Der blev noget let medfølelse over Amtmandens Tone, og Blikket ændredes svagt, da han sagde: „Ja, vi havde en meget stor Dagsorden den Dag, Deres Andragende var for. Der kunde ikke blive ret megen Tid til hver Sag, og saa kom Deres for paa et uheldigt Tidspunkt. Udvalget havde netop drøftet Sygehusets Udgifter til Barberens Betjening af de mandlige Patienter, og denne Udgift, der hvilede paa en Tarif og derfor ikke lod sig ændre, blev en Del større, end man havde ventet. Der var derfor en noget trykket Stemning, da Deres Andragende kom for“ — en kort Pavse — „men De kan naturligvis hertil svare: „Hvad rager det mig!““ Ordet „rager“ blev ganske let understre-

get. Det var iøvrigt uforløst. Jeg brast i Latter og følte med det samme, at Slaget var tabt. Den, der formaar at bringe sin Modpart til at le, har faaet Overtaget. Amtmand Ulrich tog overmaade elskværdigt Afsked med mig. Det havde han for saa vidt ogsaa Grund til, som han havde sparet Amtet for en Merudgift paa 400 Kr. Saa meget havde jeg nemlig haabet at komme hjem med. Men jeg har mange Gange siden moret mig over denne Episode.

At Kay Ulrich var en Mand af Kultur, er selvsagt. Men han var ogsaa en Mand af *Aand*, og det siger adskilligt mere. Han var hjælpsom af Natur, og bad man ham om at holde en Tale ved den eller den Lejlighed, sagde han ikke nej.

Han havde kun været her i Byen et Aars Tid, da Nordsjællandsk Museumsforenings Udstillingsbygning blev indviet den 6. Juli 1940. Museumsforeningen havde altid kunnet hente Støtte hos Stedets Amtmænd. Kammerherre R. Howard Grøn sad i Bestyrelsen fra Foreningens Stiftelse 1922 til 1931, Kammerherre W. Oxholm fra 1931 til 1939, og derefter blev Ulrich valgt ind for senere at overtage Posten som Næstformand, et Hvert hans Efterfølger og Slægtning, Amtmand J. Saurbrey, paatog sig efter ham.

Men i 1940 var Kay Ulrich altsaa „ny paa Egnen“, og dog mødte han op ved Indvielsen og holdt en god Tale, som der netop her i Museumsforeningens Aarsskrift er Grund til at gengive en Del af. Manuskriptet er i min Besiddelse, og den første Del af Talen lød saaledes:

„I sin Sang til Fædrelandet skriver H. C. Andersen: „Gud giv dig Fremtid, som han gav dig Minder.“ Disse Ord giver netop nu Genklang i alle danske Sind. Denne Genklang har faaet en særlig dyb og inderlig Tone i disse Dage, fordi det, der foregaar omkring os, faar os til at føle Samhørigheden med vort Fædreland saa stærkt som nogensinde før. Denne Samhørighed har først og fremmest Rod i det danske Folkefællesskab, som vi har set dette bekræftet i mandige Ord fra vor Konge og nylig ved en enig Beslutning af Folkets Repræsentanter. Dernæst bunder Samhørigheden i vor uløselige Tilknytning til den Jord, hvor vi hører til. Har vi ikke følt denne Tilknytning saa stærkt i denne sol-

gyldne Sommer her i Nordsjælland, hvorom Sofus Michaëlis skriver:

Hvad er det for en Sommer,
der gyldendiset kommer
og smiler for min Rude
og dugger for min Dør?
Den skønne Kyst derude
med grønne Skove vinker,
og Sundets Sølvstrøm blinker
og bølgler bort i Sang.

Men det er ikke alene vor Kærlighed til Naturen, der knytter os til den Jord, hvor vi er født, hvor vi har hjemme, men det er Kærligheden til vor Kultur og vor Historie. Men er denne Følelse saa stærk netop i disse Dage, og tænker vi maaske paa 6. Julidagen særlig paa vore Minder, saa maa det — trods Tidernes Tyngde — siges at være en lykkelig Dag at aabne et Museum paa. Et Mindested for alt det, der knytter os til denne Egn.

Denne Egn, denne Landsdel strækker sig mod Syd fra Rungstedes Lyksaligheder og Hirschholms sjunkne Terrasser over Kongeslottenes Taarne og Tinder til Esrom og Gurre til Kysten ved Kronborg og Tisvilde. Den rummer i Sandhed Minder vel værd at vogte. Der er da god Grund til at glæde sig over, at dette Museum for Egnens Minder er blevet rejst“

Amtmanden sluttede: „Jeg vil udtale Aamtsraadets gode Ønsker for dette Museum, der saa inderligt er knyttet til det Omraade, som er Aamtsraadets Arbejdsfelt. Jeg vil ønske, at Lederen vil faa Held til at gøre de døde Genstande i Montrene levende. Jeg vil ønske, at milde Gaver vil øge Museets Minder fra Fortiden. Jeg vil ønske, at navnlig Ungdommen vil finde Vej til dette Sted for at høste Nytte og Glæde af de Værdier, de Skatte af Skønhed og Erfaring, som her skal samles.

Maatte dette Sted blive et Led i den Kæde, der knytter os til Fortiden her paa denne Egn og yde sit stilfærdige Bidrag til, at en stærk og handlekraftig Ungdom kan løfte Arven efter sine Forfædre. Det, vi føler ved denne Lejlighed, kan jeg udtrykke smuk-

kest og klarest ved at citere disse Linjer af Johannes V. Jensens Danmarkssang:

Alvorlig taler ved Alfarvej
med Grønsvær tækket de gamles Grave:
Henfarne Slægter — forglem dem ej!
I Arv de gav dig en ædel Gave.
 Henfarne Slægter
 i Landets Marv
 sig ej fornægter.
 Bevar din Arv!

Hvad Haanden former, er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan du finder i Danmarks Jord
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.
 Vil selv du fatte
 dit Væsens Rod,
 skøn paa de Skatte,
 de efterlod!

Med disse Digterord bringer jeg Amsraadets Lykønskning til dette Museums Aabning og gode Ønsker for Museets Fremtid.“

Den 29. April 1941 holdt Kay Ulrich en Tale ved Hillerød tekniske Skoles Aarsafslutning. Ogsaa denne Tale viser, at der var gjort et grundigt Forarbejde. Den vidner om megen Belæsthed og er fuld af dybe Tanker og gode Raad.

Kay Ulrich havde i de fleste af sine Manddomsaaer sit Virke i Indenrigsministeriet, og i de sidste ni Aar beklædte han her i Nordsjælland Amtets højeste Embedsstilling. Mange vilde maaske tro, at han i alle disse Aar havde kunnet gaa og have det maaeligt og rart. De foranstaaende Linjer viser forhaabentlig, at dette var en Misforstaaelse, hvad Mageligheden angik. Ulrich var en aktiv Natur, og han hyldede det gamle Ord: Hellere slides op end ruste op. Jeg tror faktisk, at Amtmand Ulrich sled sig op.

Som tidligere nævnt døde han den 27. Februar 1948. Hans Hustru, *Erica Louise Ulrich*, Datter af Grosserer Alfred Bojesen, var blevet Enke og deres to Sønner faderløse.

Kay Ulrich blev bisat fra Frederiksborg Slotskirke, og det faldt naturligt, at hans gamle Præst Oscar Geismar talte over ham. Kay Ulrich havde i sin Tid hørt til Geismars Menighed, og han glemte ikke denne Mands myndige Forkyndelse. Dengang vi havde oplevet den 9. April 1940, var Ulrich som alle andre Danske i dyb Vaande. Kort efter blev det meget saa, at Oscar Geismar et Par Gange prædikede i Frederiksborg Slotskirke, hvor mange lyttede til hans aandsbaarne Ord.

Nu stod Slotspræsten for tredje Gang i denne Kirke og den Dag for at holde Mindetalen over Kay Ulrich. Han udtalte bl. a.: Naar jeg skal prøve i faa Ord at tegne et Billede af Amtmand Ulrich, vil jeg samle det om de Ord, Thomas Kingo indristede paa Søhelten Niels Juels Gravminde. De Ord kan skildre ikke blot Niels Juel, men ogsaa den gode, dygtige, danske Mand, vi i Dag steder til Hvile:

En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed,
af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt ved.

Det er et Eftermæle i dansk Stil uden alle Fraser, men et Eftermæle, der karakteriserer de bedste af de Egenskaber, vort Folks bedste Mænd er i Besiddelse af.

En Mand af gammel Dyd Paa Kingos Tid betød Dyd noget andet og mere end nu, hvor det maaske kan synes en lidt mager Ros. Det betød Duelighed, Dygtighed og Evnerigdom, det var en Blanding af Evner og Arbejdsglæde, som var det inderste Væsen hos de bedste Mænd i den Generation, der løste Stavnbaandet. Hver for sig kan disse Egenskaber være sjældne, i deres Sammenspil endnu sjældnere, men de prægede alle Kay Ulrich i hele hans Færd og førte ham frem til de ledende Stillinger, han indtog i Samfundet. Han havde den Evnerigdom, der lod ham overskue en Sag og skelne det egentlige fra det overflødige. Der er Mennesker nok, som kører fast i Smaatterier, men de dygtige smiler Smaatterierne bort.

I Amtmand Ulrichs Øjne fandt man ikke blot Skarpsynet, men ogsaa det spøgefulde danske Smil. I sin høje Embedsstilling tilod han ikke Bagateller at blive mere end Bagateller, og han havde den Lykke, at han fandt sin Glæde der, hvor han havde sin

Gerning. Det er en Forret, der kun er beskaaret de faa, men det fylder en dygtig Mand med en baade rig og munter Glæde. I denne Forstand var Amtmand Ulrich en Mand af gammel Dyd, maaske rinder ogsaa de gamle Slægters Traditioner ubevidst i saadanne Mænd. Det er da ogsaa fra mangfoldig Side sagt, at Amtmand Ulrich forstod at overskue og finde det væsentlige, og hans lyse Smil vandt Hengivenhed hos de Mennesker, med hvem han samarbejdede, og hans Smil fik ogsaa Sagerne til at glide lettere, end de ellers somme Tider vilde.

En Mand af dansk Oprigtighed ... Ja, der boede i Sandhed et dansk Hjerte i den Mand, om hvis Død vi her er samlet. Som den engelske Dronning Marie, der havde det mistede Calais indskrevet i sit Hjerte, havde Kay Ulrich Danmark, og han var ogsaa i forreste Række blandt dem, i hvis Hjerte 9. April stod skrevet med uudslettelig Skrift. Han følte Sorgen og maaske ogsaa Skammen over et undertvunget, nedværdiget Land, hvis Ære ogsaa var hans. Vi Danske undgaar stærke Ord, der i vore Øren let bliver Fraser, men derfor er vore Hjerter lige danske. De var bøjede under Sorg og Smerte, og derfor oplevede vi Befrielsen som den største Glæde, vi kunde opnaa. Saadan havde Kay Ulrich det. Hvad Danmark var og er, det blev os helt bevidst, da Nøden var over os. Det i usædvanlig Grad danske, der var over Kay Ulrich, tror jeg var det, der vandt ham saa mange Venner. Hans Klarhed, Smil og Lune var dansk fra inderst til yderst, saa vi smilede genkendende. Ja, det er saadan, vi er, naar vi er bedst, Lunets lyse Sønner.

En Mand af Ja og Nej ... Det skal forstaas saaledes, at naar Niels Juel stod paa sit Admiralskib, saa var det ikke baade-og, men et klart Svar, man fik. De, der lærte Amtmand Ulrich at kende, vidste, at naar han havde sagt Ja, saa stod det fast, ligesom et Spørgsmaal var afgjort, naar han maatte sige Nej.

Jeg læste i Gaar en Tale, Amtmand Ulrich havde holdt til Ungdom her i Byen, og hvori han mindede om et Ord af den store Reventlow, der talte med sin Gud, inden store Beslutninger blev truffet, og derefter frimodigt og sikkert gik til Dagens Gerning. Europas Lykke vilde i disse Skæbneaaneder være vundet, hvis alle raadende gjorde ligesaa. Ogsaa paa det Punkt gik Kay Ulrich stille med sit. „Prøv at holde Munden lukket, at ikke

Hjertet skal blive koldt," sagde en kendt grundtvigsk Præst engang, og man kan sige, at Kay Ulrich holdt sit Hjerte varmt. Ogsaa Tilbageholdenheden i *Talen* om Forholdet til Gud var maaske de gamle Slægters Mærke. Naar Samtalerne med Gud er en Livets Nødvendighed, gaar man stille med det. Men mens Kay Ulrich boede i København, samledes han med sin Slægt Søndag efter Søndag i den Kirke, jeg havde den Lykke at være Præst ved. Vi talte ikke om det, men hvor var det en Glæde, at denne store, muntre Mand havde sit Gudsforhold. Det er denne Mand, der nu er gaaet saa tidligt bort, men skal man vælge mellem at falde i sin fulde Kraft eller at overleve sig selv, saa vil alle daabsglade vælge det første. —

Kisten blev baaret ud af gamle Gardere. Jordfæstelsen fandt Sted i Familiegravstedet paa Garnisons Kirkegaard i København.

Amtmand Ulrich fik senere sit Mindesmærke og det paa den smukkeste Maade. Kay Ulrich havde været Formand for Garderaargangen af 1913, og hans Kammerater ønskede nu at hædre hans Minde, idet de bad Professor Utzon-Frank om i Bronze at udføre et Portrætrelief af den afdøde Amtmand. Da Kay Ulrichs Garderaargang den 26. Maj 1953 fejrede sit 40 Aars Jubilæum, blev Portrætreliefet afsløret paa Den nordiske Lejrskole, hvor ikke mindre end 121 af den afdøde Amtmands Kammerater af Aargang 1913 sammen med forskellige særligt indbudte var kommet til Stede.

Formanden for den nordiske Lejrskole, Amtmand *Saubrey*, bød velkommen, hvorefter den nuværende Aargangsformand for 1913-Garderne, Skovrider *P. Rosen*, tog Ordet og udtalte, at man havde ønsket at vise, hvor højt man satte den afdøde Kammerat Nr. 7 fra 4. Kompagni Amtmand Kay Ulrich, der med sine værdifulde Egenskaber havde været en selvskreven Formand for Aargangen. Man havde ønsket Portrætreliefet ophængt her i Lejrskolen, idet dennes Tilblivelse havde været Kay Ulrich en Hjerteresag, som han havde ofret saa mange Kræfter paa. De Tanker, der er bærende for denne Lejrskole, talte til noget af det bedste i hans Natur, idet den skabte en Følelse af Samhørighed mellem Menneskene tværs over Landegrænserne. Idet Skovrider *Rosen* overdrog Reliefet til Lejrskolen, afslørede han Mindesmærket,

der i sit mørke Materiale stod smukt paa den røde Murstensflade. Under Reliefet stod der: *Kay Ulrich. 1890—1948.*

Amtmand Saurbrey takkede paa Lejrskolens Vegne, og Formanden for „Nordisk Lejrskoles Venner i Mindet om Amtmand Ulrich“, Overretssagfører *Carl F. Raaschou*, udtalte, at man ikke kunde have tænkt sig en skønnere Gave end dette Relief.

Kilder. En halv Snes af Kay Ulrichs bibliofile Smaaskrifter. — Frederiksborg Amts Avis. — Berlingske Aftenavis 27. Februar 1948. — Berlingske Tidende 28. Februar 1948.

ET LIV I ARBEJDE

Fru Anna Larsen fortæller.

Dengang jeg i Aarene 1921—24 udgav de fem Bind „Nordsjællandsk Folkeliv“, havde jeg blandt de ældre Amtet over en Række gode Fortællere, der skriftligt eller mundtligt stod mig bi ved Indsamling af Stoffet. Næsten alle disse Medarbejdere er nu borte, men i hvert Fald een lever endnu, og det er Fru *Anna Larsen*, Aahus, Frederiksværksgade 88, Hillerød. Hun er født 1867 og altsaa 87 Aar gammel.

Fru Larsen har en udmærket Hukommelse, og hun er en god Fortæller. Hendes Erindringer om sine egne og sin afdøde Mands Oplevelser samt om Begivenheder inden for begges Slægt udgør et værdifuldt Kulturbillede, som det har været mig en Glæde at nedskrive.

Fru Anna Larsen fortæller: Min Morfar hed *Lars Hansen*. Han ejede Gaarden Tidselholm i Bendstrup, og der var en Flok Børn, hvoriblandt en Datter, der hed *Kirstine Larsen*. Hun var født 1848 og døde 1932. Gaarden laa saa højt, at de kunde se Slottet derfra. Dengang det brændte 1859, baade saa og hørte Mor, at Taarnet faldt.

Mor var ikke ret gammel, da hun blev forelsket i en Smed i Ullerød. Han hed *Hans Jørgensen* og var Førstesvend hos gamle Enevoldsen, der havde seks Svende. Men Landmændene regnede ikke med Haandværkerne. En Smed var jo ikke noget. De mente, at en Smed havde en sort Sjæl, og at min Mor, hvis hun blev gift med ham, nok kom til at gaa omkring og sælge Sakse og Knive, for han kunde da ikke forsørge hende paa anden Maade. Hendes Forældre gjorde derfor alt for at faa det forpurret. For at skaffe hende saa langt bort som muligt kørte de hende ud til Oppesundby, hvor hun fik Plads hos en Familie, men det

hjalp ikke. Hendes Kæreste lavede et dejligt Strygejern med Bolte, og med det spadserede han de fire Mil til Oppesundby og forærede hende det.

Hun kom saa hjem igen, men hun maatte ikke mødes med ham. De fandt imidlertid paa Raad. I det gamle Stuehus var der et Mellemkammers, hvor baade Brødrene og Søstrene sov. Det var ikke muligt at komme til en saadan Gaard om Natten. En Hund laa oppe i Øverstestuen, den skulde passe paa Bedstefaders Penge, som han havde i Strømpeskafterne, en stod i Porten og en tredie udenfor paa Hjørnet. Det var ikke til at komme til Gaarden, uden at de gjorde Alarm.

Nu var gode Raad dyre, men de to unge fandt da paa dette her med Traaden. Hun tog ved Aftenstid et Garnnøgle og gik ned og lagde det et godt Stykke ude bag Havegærdet, og saa lod hun det løbe op og tog det med ind i Mellemkamset gennem Vinduet og bandt Enden om sin Lillefinger. Naar det var blevet sent, og hendes Kæreste kom, trak han i Garnet, og hun stod op og gik ud — de stod jo saa tit op og skulde ud om Natten — og paa den Maade mødte hun sin Kæreste.

Det endte med, at Forældrene maatte give op. 1866 købte Hans Jørgensen Smedien i Harløse, og de blev gift. Jeg blev født i 1867 og var den ældste af elleve Børn. Jeg er født den 5. August. Far kunde ikke huske sine Børns Fødselsdage undtagen Annas, „for hun var født den Dag, Jens Jeens mejede Rug.“

Man var vant til at bruge Benene i de Tider. Jeg var ikke mere end fem Aar, da jeg gik alene fra Harløse til Bendstrup. Jeg havde faaet en Høne af Bedstemor, men den gik hen og lagde sine Æg hos Naboerne. Mor sagde da til mig, at jeg maatte hellere gaa til Bendstrup og faa den byttet. Jeg traskede saa af Sted. Jeg turde ikke gaa markløs over, for jeg var bange for, jeg saa ikke kunde finde Gaarden. Jeg skulde derfor om ad Bendstrup, og det var over en Mil. Men om Aftenen sendte mine Forældre alligevel en Smedesvend af Sted for at høre, om jeg var kommet rigtig dertil. Jeg tudede jo lidt over, at jeg ikke maatte komme med ham hjem. Jeg kom saa i Seng, og jeg maatte ogsaa gaa alene hjem. Saadan kunde man ikke sende Børn nu om Stunder.

Jeg gik ogsaa alene til Hillerød for at hente Kaffe eller gaa paa Apoteket. En Dag skulde jeg hente en Lagkage hos Konditor Esch. Naar der var født en lille i Nabolaget, skulde der en Lagkage til. Til alt Uheld havde jeg ikke et Tørklæde med til at have Lagkagen i. Jeg vilde da gaa ud til min Bedstemor — min Fars Mor — der paa det Tidspunkt boede i Indelukket, for at hente et. Nu var jeg blevet saa stor, at jeg forstod, der var Forskel paa Taleformen paa Landet og i Byen, og „Bedstemor“ var jo Landsbysprog. Men jeg havde hørt et Ord, der hed „Svigermor“, det brugtes ikke noget videre paa Landet, det maatte vel saa være Købstadsprog. Jeg sagde derfor, at jeg vilde gaa ud til Svigermor i Indelukket og hente et Tørklæde. Jeg saa godt, at Konditor Esch og hans Kone smiskede til hinanden, og jeg forstod, at jeg havde brændt mig. Et Par Dage efter spurgte jeg Mor, hvad en Svigermor var for noget. „Sludder, Tøs, det har du ingen Forstand paa!“

Postgangen var mangelfuld dengang. Der var en Mand, der hed Hans Henrik. Han løb de søgne Dage paa sine bare Ben op til et Hus, der endnu ligger ved Indkørselen fra Tjæreby til Harløse. Der afleverede han alle Aviser til Harløse hos en Husmand, der hed Peder Jørgensen, og her maatte Hyrdedrenge hente dem om Aftenen. Der maatte de ogsaa hente Breve og aflevere Breve i en Postkasse. Hans Henrik løb videre — han gik ikke, han løb — ud over Gadevang, over mod Bendstrup og over til Alsønderup, ud til Nejede, tilbage til Tulstrup og over til Tjæreby til Peder Jørgens og saa ad Overdrevet — den nuværende Harløsevej — og hjem. Manden løb saadan, at han var en Stakkel til sidst.

Ved Strø Bjerg laa der en mindre Landejendom, hvor de ingen Hest havde. Naar de havde slagtet en Gris og skulde have den solgt paa Torvet i Hillerød, lagde Manden og Konen den i en Trillebør og tog af Sted, idet de skiftedes til at trille. Naar de var naaet til det Sted, hvor Harløsevej munder ud i Frederiksværksvej, standsede de og fik Grisen op bag i en af de mange Vogne, der kom forbi ad Landevejen. Trillebøren væltede de over Stengærdet Syd for Harløsevejen og ind paa Marken — det nuværende Nr. 1 — og saa tog de til Torvs. Naar de efter

endt Handel kom tilbage, tog de deres tomme Trillebør og trillede den lange Vej tilbage til Hjemmet.

Jeg gik i Skole i Harløse hos Lærer *Mortensen*, Fader til Zoologen Th. Mortensen (1868—1952). Den gamle Skole laa ned mod Frerslev Hegn, *Skolegabet* kaldte vi det, og der var Landbrug til. Mortensen var dygtig. Hvad man fik lært hos ham, det blev hængende. Naar det var Snevejr, kunde vi faa Lov til at lege med Skolelæreren, ellers ikke. Det var mest Pigerne. Saa kørte han os i Slæde, og vi sloges med Snebolde. Naar han igen stod i Døren og raabte, var han atter Læreren med det strenge Ansigt, og vi var Børn. Dem, han var mest haard imod, var de smaa Tjenestedrenge, der var ude at tjene om Sommeren og ikke gik i Skole i den Tid. De var bagefter om Vinteren, og dem pryglede han. Det syntes jeg var Synd.

Men der var nogen, der saa anderledes paa Undervisningen. Det var paa dette Tidspunkt — i de gode Tider i Halvfjerdserne — at Friskolen blev oprettet. Der var to Søskende, en Mand, der hed Hansen, og hans Søster, de underviste i deres Hjem paa Overdrevet. Saa blev Friskolen i Tjæreby bygget. Gaardejer Lars Larsen — Pastor Lyngh Larsens Far — var den ledende Mand i dette Foretagende. Han var i det hele en særpræget Natur.

Som tidligere fortalt var min Far Smed i Harløse, men i Halvfjerdserne var det gode Tider for Landmanden. Far saa, at Bønderne tjente noget, og han tjente ikke noget. Der var om Sommeren ogsaa flere af de store Gaardmænd i Harløse, der om Eftermiddagen gik sammen og spillede Kegler, mens Far maatte arbejde hele Dagen. Mine Forældre syntes derfor, det maatte være dejligt at være Landmand. Far solgte da Smedien og købte en Gaard i Store Rørbæk, men det var lerede og vandede Jorder, og det gik ikke saa godt. Far manglede vel ogsaa Erfaring, og det skal der til. Man høster jo kun een Gang om Aaret. —

Her maa vi gøre et Ophold. I sit nye Hjem kom Anna nemlig i Forbindelse med en ejendommelig Præst, der hed *Richard Petersen* (1838—1905). Efter at han havde virket nogle Aar i Jylland, var han fra 1878 til 1886 Præst i Snstrup, og hos ham kom Anna til at gaa til Præst. Richard Petersen hørte til den grundtvigske Retning, og foruden at være en levende Forkynder

var han en flittig litteraturhistorisk Forfatter, der skrev en Række Levnedsskildringer fra dansk og tysk Aandsliv.

Og nu fortsætter Anna Larsen. Jeg gik til Præst hos Pastor Petersen i Snostrup, og ham skylder jeg Tak for den Forstaaelse af Religionen, jeg har haft siden. Han fortalte saa levende, at jeg aldrig glemmer det. Jeg lærte mange Salmer hos Præsten, bl. a. „Han, som paa Jorden bejler“, det blev min bedste Salme Livet igennem. Ikke blot Salmerne, men ogsaa de mange nye Melodier, jeg fik lært hos Pastor Petersen, betød meget for mig. Vi gik til Præst et Aar, vi gik ikke ret mange Gange om Sommeren. Det er saa forskelligt, hvad Folk kan faa fat paa. Der var en Dreng, som ikke kunde følge med. Da han blev hørt den næstsidste Dag, kunde han hverken Trosbekendelsen eller Fædervor, „Ja, nu maa du lære det til næste Gang,“ sagde Præsten, „ellers kan jeg ikke konfirmere dig!“ Den næste Gang blev han slet ikke hørt, og han blev konfirmeret alligevel.

Der var tre fra København, der gik til Præst hos ham det Aar. Disse tre sammen med hans egne Børn spillede i Fastelavn „Store Bededags Aften“ i Præstegaarden, og dertil blev nogle af Præstebørnene i Nabolaget og hans nærmeste Venner i Byen indbudt. De trak Klaveret hen til Døren til Konfirmandstuen, og saa dansede vi. Vi fik ogsaa Smørrebrød.

Jeg blev konfirmeret i Snostrup Kirke 1882. Vi var seks, der blev konfirmeret om Efteraaret, tre Dreng og tre Piger. Den store Flok blev konfirmeret om Foraaret. Mine bedste Minder har jeg fra Fjortenaarsalderen.

Til Konfirmationen havde jeg en sort ulden Kjole, der var saa slæbelang, at man næsten ikke kunde gaa med den. Til Andendagskjole havde jeg en Hvergarnskjole, der var graameleret med sorte Fløjsbaand paa. Jeg syntes, det var saa fint, at den slæbte. Hvergarnskjoler kunde have flere Kulører. En fin sort Kjole skulde alle Kvinder have, for det hørte sig til. Mænd gik med Frakke. De lavede graat Vadmel til Benklæder, dem syede vi selv. Frakkerne var af Købestof og med Stropper af Kantebaand, der stak op i Nakken. Det kunde man se i Kirken, man brugte jo ikke Bøjler dengang.

Jeg var Barne pige— vi var jo elleve Søskende — ja, baade Barne pige og Storpige. De ældste maa jo altid tage fat. Da jeg

var femten Aar, maatte jeg lære at sy hos en Kaptajnsenke i Frederikssund, der hed Fru Glæser. Hendes Mand havde sejlet, men var død. Der lærte man at ridse Mønster efter Metersystemet, som hun havde ført med fra England. Det kendte man ellers ikke. Der gik jeg en Vinter, saa kunde jeg sy Tøjet til alle mine Søskende. De gamle Frakker blev syet om. Der kunde faas mere ud af det paa den Led.

Faarene blev vasket i Faarelud, og i det vaskede man bagefter Mændenes Arbejdsbenklæder. For at faa Ulden meleret havde man dengang sorte Faar imellem de hvide. Saa var Ulden farvet samtidig. Havde man ikke sorte ffaar, maatte noget af Ulden farves sort. De havde Faar alle Steder. Min Mor spandt, og jeg kartede. Det var jeg ikke saa stolt over, men det skulde jo gøres.

Hvad man læste? Vi havde ingen Avis. Naar Mor havde været i Frederikssund, havde hun Varene pakket ind i en gammel Avis. Det var blegrøde, svenske Aviser. Jeg passede paa at gemme dem og læste dem i Smug ude omkring. Vi hungrede efter Læsning.

I Firserne gik Tiderne meget tilbage. Far havde engang tre Læg Grise og skulde sælge. Han tog til Frederikssund med dem, men han fik kun solgt een, og den fik han halvtredie Snes røgede Sild for. De andre Grise maatte han tage med tilbage. Og han skulde bruge Pengene til Terminen.

Jeg har engang trukket en Ko fra Store Rørbæk til Frerslev Mølle, hvor jeg havde en Farbror. Der blev jeg saa om Natten. Næste Morgen kom Far kørende, tog Koen og trak til Marked i Hillerød med den. Men han fik den ikke solgt og trak den derfor tilbage til Frerslev, og jeg trak den tilbage til Store Rørbæk. Det var pudsig, for Koen kendte hele Vejen. Den drejede i alle Sving, og der var mange. Jeg behøvede slet ikke at have været med.

Far solgte Gaarden i Store Rørbæk og boede et Aars Tid i Hillerød, til han fik ledt noget andet op. Han købte da en Gaard i Lønholt paa 68 Tdr. Land. I Hillerød oplevede jeg det første Juletræ. Jeg var dengang atten Aar. Det var paa Leidersdorff, der blev holdt Juletræ for Kommuneskolens Børn. Jeg havde et Par Søskende, der gik i Skolen, og saa skulde jeg ned paa Galleriet at se det. Det var betagende at se Børnene tage hinanden

i Hænderne og danse rundt. Saa fik de Risengrød og Godter. Det var Damerne fra Hillerød, der ordnede det, Fru Nørup Østergaard, Fru Sundstrøm, Fru Willerup o. fl.

I Fastelavn saa jeg engang — det var sidst i Firserne — en stor Baad fra Sletten eller Humlebæk køre igennem Byen. Det var en stor Begivenhed. Fiskerne var klædt ud og samlede Penge ind med Raslebøsser.

I 1892 blev jeg gift med en Smed, der hed *Hans Frederik Larsen*. Han var født i 1864. Hans Far hed *Lars Nielsen* og var Smed i Nejede. Hans Mor hed *Bodil Gudmandsdatter*. Hendes Stamfader var kommet fra Sverige. Han havde Stedmoder, og det fortælles, at hun vilde tvinge ham til at spise Sildemælken, der er meget vammel. Det vilde han ikke, og saa en Dag, mens han endnu var Dreng, rømte han som blind Passager med et Skib fra Malmø til København. Her kom han i Forbindelse med en Skomager, og hos ham kom han i Lære. Der fortælles, at han havde rødt Haar, og det dukker op en Gang imellem i Slægten. Min Mand havde ogsaa rødt Haar, og det maatte han og en anden Dreng, der ogsaa var rødhaaret, døje meget for, da de gik i Tulstrup Skole.

Lars Nielsen var Smed i Nejede, men han døde tidligt. Han havde faaet en Bændelorm, mens han var i Tjenesten. Den gik han med i 14 Aar uden at kunne komme af med den. Saa fik han Kræft i Maven. Han havde saa stærke Smerter til sidst, at han lagde sig over en Stol, og saa spiste han lidt Sirup for at faa Ro. Da han døde 1870, sad Enken tilbage med fem Børn, to Drengene og tre Piger, og af Drengene var den seksaarige Hans Frederik den yngste. Bodil var Vævekone og fik 6 Skilling for 1 Al. Lærred, saa der skulde hænges i for at skaffe det allernødvendigste.

Dengang var det en Æressag at være rig, men det var ingen Æressag at være fattig paa de Tider, men fattig var Bodil og hendes Børn. De fire ældste maatte alle ud at tjene om Sommeren. Hans Frederik var seks Aar, da han første Gang kom ud. Det var paa Ballegaard i Harløse, men han fandt det saa trist, at han løb af Pladsen og hjem til Nejede, hvorefter hans Mor fulgte ham derover igen. Da han kom hjem til November, var der en Kone i Besøg, som skulde have noget vævet. Hun

saa, at han kom med sin Sommerløn, der bestod i et Par Lærredsbukser og en Hvergarnstrøje. Han var saa stolt af Bukserne, at han løftede dem op for sin Mor og sagde: „Se her! Det er vel nok et Par rigtige Bukser!“

Børnene døjede meget med deres Fødder, mens de var ude at tjene. De blev ikke passet, og der gik Gravrust i dem. Utøj var de fulde af. Moderen boede jo en hel Mil borte. Hans Frederik vaskede sig nede i en Bæk, saa godt han nu kunde.

Om Vinteren kneb det at faa Føden. Børnene hentede Brænde i Nejede Vesterskov, og til Tider var de saa sultne, at de spiste Barken af Træerne. Et Aar kneb det for Bodil at faa Tøjet af Væven. Indtægten var jo kun lille. Kartofler havde de, dem kunde de faa hos Bønderne, men Brødet kneb det med. Hans Frederik blev da sendt op til Nejede for at faa et Brød paa Kredit, men Høkeren sagde nej. Han gik to Gange, han gik tre. Da han tredie Gang kom forbi et Hus, spurgte Konen: „Hvad gaar du efter?“ Da han svarede, sagde hun: „Kom indenfor, saa skal du faa en Rundtenom, men du faar kun een, jeg har ikke Raad til at give dig mere, men jeg skal skære Brødet lidt tykt.“ Saa gav hun ham en tyk Mellemmad med Fedt paa. Denne Gang fik han endelig Høkeren til at udlevere Brødet paa Kredit. Saa havde de jo Brød igen.

Brændsel kneb det ogsaa med. Det første Aar brændte de alt, hvad der var af Træ i Huset. Vuggen brændte de, den havde de jo ingen Brug for mere. Futteralet til Uret brændte de ogsaa.

At de var saa fattige, følte Vævekonen som en stor Skam. Saa sendte hun Børnene ind paa Kronborg Amt — op ad Helsingø til — for at bede om Mad. De maatte ikke gaa i Sognet, for ingen maatte vide det. Men Tiden gik, og Vaaren kom, og saa drog de fire Børn atter ud i Verden. Kun den lille Ellen blev tilbage hos Moderen.

Da den ældste Søn var fjorten Aar, kom han i Lære hos min Far i Harløse. Som jeg har fortalt, hentede Børnene Brænde i Nejede Vesterskov. De havde Lov til at tage de Grene, der var faldet ned. Den sidste Vinter, Hans Frederik var hjemme, bar han Brænde hjem og stablede det op ad Huset, saa der var nok til tre Aar. Han vidste jo, at han ikke kom hjem mere.

Den ældste af Pigebørnene, *Ane Kirstine Nielsen*, var den første Kvinde, der blev valgt ind i Slotssogneraadet. Det naaede hun til. Hun har en Søn, der har kæmpet sig igennem og er blevet Amtsforvalter i Ringkøbing — uden Eksamen.

Min Mand arbejdede ved Landbruget. Senere blev han Kusk hos Baron Knuth paa Højagergaard, den nuværende Slangerp Landbrugsskole, men da han ikke syntes, at det kunde føre til noget, kom han i Lære hos sin Broder, der nu var Smed i Vassingørød. Da var han 23—24 Aar. Der gik tre Aar med Læretiden. Medens han var i Vassingørød, lavede han selv en Cykle. Det var en Væltepeter med et højt Forhjul. En Dag han kom fra Banen, stod Fabrikant Nordsten i Porten. Min Mand standsede og spurgte om Arbejde, han fik Plads med det samme, og her var han i 17 Aar.

Vi blev som nævnt gift i 1892, og Hans Frederiks Mor vævede alt mit Udstyr. Det var lige alt det, at vi turde gifte os af Frygt for, at min Mand skulde blive fyret. Det var jo vanskelige Tider dengang. Jeg kom i forskellige Huse i Hillerød og syede, og Fru Nørup Østergaard spurgte Fru Nordsten om, hvordan Larsen var, om det kunde gaa an, at Anna giftede sig med ham. Det blev bekræftet. Det kunde nok gaa an.

Min Mand tjente 16,80 Kr. om Ugen, og jeg tjente lidt ved at sy Kjoler. Jeg havde en eller to Elever til at hjælpe mig og gik altsaa ikke ud mere. Senere fik min Mand Akkord, og saa tjente han somme Tider nogle og tyve Kroner. Naar Ugen var gaaet, skulde den ene Seddel — og nu og da de begge — i Sparekassen. Saa maatte Anna af Sted Mandag Morgen. Jeg var ikke altid saa stolt af det, for der var saa mange Ting, vi manglede.

Fra 1892 til 1900 var vi kommet saa vidt, at fik et Hus. Min Mand købte 7000 Kvadratalen af Aalholm, og her byggede vi det Hus, som Hedegaard siden købte, dernæst Termansen og efter ham Dyrmosen, det, som nu Frk. Dyrmosen ejer. Det kostede vist ialt en 7000 Kr., og deraf havde vi selv de 4000. Det interesserer mig at tænke paa, at vi med denne lille Løn dog kunde faa sammensparet lidt og alligevel gaa ordentlig klædt efter Tiderne.

Der skete meget i Hillerød i de Tider. Der var saaledes Telefonen, som Holm Christensen var den første Leder af. Den første

Telefon gik fra Holm Christensens nede i Slotsgade — et af de Huse i Nærheden af Kosmorama — og op til Slagter Milner, der boede, hvor Administrationsbygningen nu ligger. Det var Holm Christensen og Milner, der havde den første Telefonsamtale i Hillerød, og det vakte en voldsom Forbavselse, at man kunde tale igennem en Traad. Da Telefonen blev indført her i Byen, fik Nordsten Nr. 2.

Fru Holm Christensen, der drev en Modeforretning, havde den første Damecykle her i Byen. Jeg saa lidt skævt til den Cykle, naar hun kom kørende, og tænkte: „Bare man dog havde saadan et Monstrum at køre paa!“

Da jeg var en halv Snes Aar, begyndte en Købmand i Hillerød, P. Abrahamsen, at sælge færdigsyet Herretøj, og i Halvfemserne kom han med de første Cykler. Den 5. Juni 1896 var min Mand og jeg til Grundlovsfest i Asminderød. Vi gik hele Vejen, og paa Hjemvejen var vi saa trætte, at vi til sidst gik med Strømper og Sko i Haanden. Dagen efter købte min Mand af P. Abrahamsen to Cykler, en Herrecykle og en Damecykle, de kostede 235 Kr. Stykket. Abrahamsen havde lige faaet en Sending Cykler hjem og deriblandt en Damecykle. Den fik jeg, det var altsaa den 6. Juni 1896.

Efterhaanden steg min Mands Løn. Da vi naade til 1907, havde han 46 Kr. om Ugen. I en Uge havde jeg tjent 12 Kr. Tilsammen havde vi haft 58 Kr. Jeg kan huske, at vi talte om, at det maatte ingen faa at vide, for det var en Løn saa svimlende.

Naar Pigerne kom henne paa Højskolen, havde jeg jo en Tjans der. De kom om Foraaret med Vintertøjet, men saa blev det Sommer imidlertid, og saa skulde der nye Kjoler til. Jeg fik 3—4 Kr. for at sy en Kjole. Paa en Uge kunde jeg have 10—12 Kr., men saa skulde jeg alligevel bestille noget. Vi havde to Børn, de skulde ogsaa passes.

Min Mand var jo Landmand. Han kunde ikke faa Jord nok. Derfor var det, han købte de 7000 Kvadratalen af Aalholm i Stedet for noget mindre i Slotssognet. Nu vilde han have en Gaard. Det var daarlige Tider i Halvfemserne. Mor kom engang paa Torvet i Hillerød med 18 Ænder og solgte dem for 1 Kr. Stykket. Jeg gik paa Torvet og købte Flæsk for 25 Øre Pundet.

Den Gaard i Lønholt, som mine Forældre havde, købte min Mand 1907. Vi byggede Stuelængen og en af Udlængerne op af ny. De var for gamle til, at der kunde gøres nyt Laan. Da de stod færdige i 1908, gjorde vi et Laan paa 25,000 Kr., men da Alberti meldte sig, var vore Obligationer netop paa Børsen, og de faldt den Dag, saa vi fik kun 22,300 Kr. Der var mange, der fik sig en Hue den Dag.

Vi avlede ikke godt til at begynde med, men saa fik vi Nys om det nye Kunstgødning. Det var ikke almindeligt at anvende Kunstgødning dengang. Der var en Mand i Hillerød, der sagde til min Mand: „Du skal bruge det! Køb en Vognladning, om du saa skal staa i Gæld for det.“ Det gjorde min Mand, og det betalte sig. Det første Aar avlede vi kun 100 Tdr. Sæd, men 1913 avlede vi 500 Tdr., og vi havde Havre, saa jeg aldrig har set Mage til det.

1917 var det saa tørt, at vi kunde se Jorden i Bunden af Sæden. Der kom ingen Vand det Aar. Det var Synd for Dyrene, for de fik ikke det, de kunde æde. Min Mand arbejdede i Høstens Tid ofte til Kl. 1—2 om Natten. Han gik og satte Neg sammen. Det kunde hænde, at jeg maatte ud at hente ham. Han tog nogle drøje Tag dernede. Naar man bliver lidt ældre, bliver man jo lidt klogere paa det. Dengang tog man det som en Selvfølge ...

Her standser vi Fortællingen. Selv om det var strenge Aar de 12 i Lønholt, fik de ogsaa noget ud af dem, og Anna Larsen, der har Sans for Humor, forstod at holde Humøret oppe hos sine Omgivelser, f. Eks. med det gamle Ordsprog: „Saa gik den Dag med Magelighed, selv om Lemmerne er ved at knække.“ Eller hun fortalte Pudsigheder som nu den om Gribskovtoget, der gik saa langsomt, at de kunde springe af og plukke en Buket Blomster i Skoven og dog indhente Toget bagefter.

Men under alt Sliddet, siger Fru Larsen i anden Forbindelse, glemte jeg ikke det evige. — 1919 solgte de Gaarden og flyttede til Slotssognet, hvor Hans Frederik Larsen døde 1931. Han var slidt op. Men endnu lever hans Kone og de to Sønner, *Johan Gudmann Larsen*, der er Lærer i Uggeløse, og *Møbelhandler Bertel Gudmann Larsen*, der bor i København.

BARNDOMSMINDER FRA ET LILLE LANDBOHJEM

Barndomshjemmet.

Dækket mod syd af en bred bakkekam ligger den lille landsby, Græse, kun få kilometer fra Roskilde fjord. De gamle færdselsveje går vest og syd om sognet uden dengang — omkring århundredskiftet — at bringe det i videre forbindelse med omverdenen, hvorfor nye tanker og åndelige bevægelser enten meget sent eller slet ikke nåede ind til det, og det gav naturligvis egen sit særpræg.

Navnet Græse kendes fra Valdemar Atterdags tid under formen Gresviidh, der er en forening af to led gres og viidh. Det første menes at betyde græs, og det sidste er et gammelt, dansk ord for skov. Folk, som er hjemmehørende der, udtaler ikke æ-lyden, men siger Grees, altså formentlig nærmest som forledet lød omkring 1350.

Bakkedraget syd for landsbyen kaldes endnu skovbakken, selv om størstedelen af arealet er opdyrket og først i de senere år er blevet noget beplantet. Skoven er altså ryddet; men i en dalsænkning mod nord lige syd for Lundehøj er jordsmonnet meget mørkt, og min morfar, Lars Olsen, der var født 1828, vidste at berette, at her tidligere havde stået kulmiler, og så forstår man, hvor skoven er blevet af. Den er blevet omdannet til trækul og er sandsynligvis havnet inde i hovedstaden eller i Frederiksværk. Flere kongebreve til lensmændene i Nordsjælland befaler dem at lade bønderne brænde kul og skære hasselkæppe til krudtmøllerne. Dette arbejde var pligtarbejde, men mange bønder søgte tillige at skaffe sig lidt rede penge ved at sælge trækul i de nærmeste købstæder. De var altsaa kulsviere.

Her i dette noget afsides liggende sogn er fortælleren af dette født i 1888 og vokset op i et lille landbohjem, der er grundlagt

og samlet af hans morfar, som engang i begyndelsen af 1850erne havde erhvervet sig en lille parcel på en halv snes tønder land. Han byggede et solidt, grundmuret stuehus, som står endnu, men udhusene blev opført med klinede vægge, og de er derfor for længst borte.

Morfar var født i Strøllille og var uddannet som grovsmed. Han var en meget flittig og nøjsom mand, som stræbte fremad, men i sit liv mødte han tunge tilskikkelser, der var ved at knække ham. En datter døde i 6-årsalderen, og mormor, Maren Jensdatter, var svagelig. Et udtryk for forældrenes dybe sorg over barnets død findes i den gravskrift, de satte over den lille pige:

Herren gav i Naade jer en Datter,
Herren tog i Visdom Gaven atter.
Herrens Navn skal evigt lovet være,
Han gav Styrke jer til Sorg at bære.

I 1872 en halv snes år efter datterens død mistede morfar sin ægtefælle, og så stod han ene med min mor, Johanne Marie Larsen, som da var 10 år gammel. Hun måtte nu efter evne styre hus og passe hjem, og ved fælles hjælp lykkedes det dem at opretholde hjemmet. Denne svære tid knyttede dem særligt nær sammen, og ofte har jeg hørt dem mindes de mange vanskeligheder, de måtte overvinde. Der var jo ingen mejerier eller slagterier dengang. Mælken måtte behandles hjemme til smør og ost. Der skulle kartes, spindes og væves o. s. v. Men de to holdt godt sammen, og derved lykkedes det dem at bevare og tillige udvide jordarealet ved køb, således at dette i 1886, da morfar afstod hjemmet til mine forældre (min far: Søren Sørensen var født i Lyngby 1857), var vokset til 16 tønder land. Han gik da på aftægt, og han opholdt sig i mit barndomshjem til sin død i 1917. Dette medførte, at jeg og mine fire søskende kom til at leve sammen med denne velmenende og godmodige, trods megen modgang næsten altid muntre mand, som aldrig blev træt af sine børnebørns mange spørgsmål og små spilopper. Altid var han rede til at give en håndsrækning eller til at fortælle oplevelser og historier. Og han må have fortalt godt, for vi var lutter øre og levede med i begivenhederne. Han fortalte om Frederiksborg slots brand i 1859, og jeg husker, hvor bevæget han var, når han fortalte, at han i flammeskæret havde ment at kunne se en vind-

fløj — hesten — på et af tårnene bevæge sig. Han fortalte om grevinde Danners begravelse i 1874, som han sammen med mange andre nordsjællændere havde overværet. Mange havde slet ikke opført sig pænt ved den lejlighed. Man havde været støjende og havde talt ringeagtende om den afdøde, og man havde kastet mad under bordene. „Hun havde dog hjulpet os til grundloven,“ sagde morfar, og han holdt aldrig af at høre nedsættende udtalelser om grevinde Danner.

Han holdt også af at fortælle om de utrygge forhold, som i hans ungdom havde været almindelige her i Nordsjælland. Især ville vi gerne høre om et røveri hos Niels Kæmpe paa Sigerslev-øster mark. Mens røverne havde slået Niels Kæmpe ned, var hans kone alligevel fattet og havde tilbudt røverne at tænde lys. Men de havde svaret: „Vi kan godt se at stjæle uden lys.“

Enkelte gamle eventyr fik vi også fortalt, f. eks. det ældgamle folkeeventyr om de tre tossede kællinger. Når vi plagede morfar om en historie, sagde han gerne: „I kender dem jo alle.“ Og det var sandt nok, for vi rettede ham, hvis han blot forandrede lidt på dem. Men vi ville så gerne høre ham fortælle. Han havde ganske vist kun læst lidt, men til gengæld havde han tænkt over så meget, som han nu med villigt sind delagtiggjorde sine børnebørn i. Han havde gået i skole i den indbyrdes undervisnings tid med læsetavler på væggene og godt med prygl og med mange forsømmelser sommeren igennem. Livet havde givet ham skrammer; men han havde også høstet livsvisdom. „I skal være ærlige, gode og hjælpsomme mod andre,“ sagde han. „Det er bedre at være rundhåndet end hulbenet.“ I al gavmildhed skulle der være fornuft: „Den, der giver, til han tigger, skal slås, til han ligger. Vær sparsommelig. Lad intet nyttigt gå til spilde.“ Han vågede nøje over, at vi ikke spildte brød, „thi det er Guds gaver.“ Han advarede os meget mod at spilde salt på jorden. Jeg formoder, at denne omsorg for saltet stammede fra beretninger, han havde hørt i sit hjem om saltmangelens katastrofe under englandskrigen 1807—14.

I et lille landbohjem, hvor man stræber fremad, er det nødvendigt, at enhver yder sit bidrag til hjemmets trivsel, ikke mindst under vanskelige økonomiske forhold, som de var i 1890'erne. Vi børn måtte derfor tidligt gøre nytte. Jeg hørte en-

gang et par koner, hvis børn løb og legede, mens vi var med i arbejdet, sige til far, at han var for streng ved sine børn og forlangte for meget arbejde af dem. Hans svar bed sig fast i mine ører: „Jeg kan sikkert ikke efterlade mine børn videre arvegods, men jeg vil se at få lært dem at bestille noget.“ For at opmuntre os under arbejdet fik vi løfte om at komme med til novembermarked i Hillerød, og det anså vi for en stor oplevelse. Jeg husker, at jeg fik 25 øre til at fornøje mig for, og når jeg modtog kapitalen, sagde mor gerne: „Du behøver ikke at bruge dem alle.“ Derfor lagde jeg en tøre fra for om muligt at kunne opfylde den moderlige formaning, men det kneb tit at få den efterkommet.

Naturligvis var mor midtpunkt i hjemmet for os børn. Hun havde jo selv erfaret, hvor svært det var at undvære en mor, og da hun havde et svagt legeme, var hun ofte trykket af frygt for, at vi også tidligt skulle komme ud for det savn. Men hun fik lov til at se os alle voksne. Hun var et fromt menneske, der til stadighed søgte Guds hus, og hun lærte sine børn, fra de var meget små, at folde hænderne og bede Fadervor. For vor skyld pålagde hun sig selv alle savn, og hun skyede intet offer for at hjælpe os. Jeg har derfor så let ved at forstå den digter, der engang skrev: „... sig til mor, at jeg aldrig vil glemme de ofre, hun bragte — den strid hun har stridt. Jeg søger og søger, men finder ej ord, der rummer den tak, jeg skylder min mor.“ Hun var et almindeligt velbegavet menneske med sans for god læsning, også poesi. Hun havde let ved at lære en melodi, og når hun havde hørt en ukendt sang, skyndte hun sig at nedskrive teksten. Jeg har en bog, hun selv har syet sammen, og som er fyldt med viser og sange fra hendes ungdomstid. Mor holdt fast ved gamle skikke. Når hun og morfar skulle til alters, undlod de at spise morgenmad den dag. Når hun havde klippet neglene på mine fingre, tegnede hun altid med spidsen af saksen et kors oven på hånden, og når hun skulle malke en ko, der havde kælvet første gang, lagde hun gerne en skarp kniv i bunden af malke-spanden. Mor var altid glad ved at give. Jeg mindes med glæde, når jeg fik lov til at følge med hende på besøg hos et par gamle koner, som skulle fornøjes med en spand mælk, en flaske fløde

eller lidt slagtemad. Mor havde ikke store portioner at give af, men hun gav af et godt hjerte.

Far var en dygtig og stræbsom landmand, der tog al den afgrøde af jorden, som den formåede at yde. Indtil 1906 høstede man i mit hjem altid med le, og en ikke lille del af høsten blev tærsket med plejl, og sæden blev rensset, ved at den med en skuffe blev kastet fra væg til væg i loen. Om efteråret kørte far ofte til København med halm, hør, kartofler og slagtesvin. På vognen kunne han have f. eks. 10 td. kartofler, og hvis han fik over 40 kr. for læsset, syntes han, at han havde gjort en god forretning. Det var ingen lysttur. For at kunne komme tidligt på Københavns torv måtte han køre hjemmefra lige før aften, og han nåede først hjem næste dags aften.

I 1890erne var de økonomiske kår vanskelige for landbruget, måske nok især for det mindre, og i mit hjem måtte mange ønsker afskrives, så vi måtte trøste os med, at det for mennesker var ligesom med træer: vækst i ly og læ giver ikke altid styrke. Vi holdt af vort barndomshjem og af vore retskafne forældre, og hos dem vedblev vi at søge hjælp og trøst, når sorgen ramte os. Og selv om der nu snart er gået 25 år siden hin mørke januardag i 1930, da vi søskende samledes for sidste gang om mors leje, så hører vi endnu i vort indre mors gentagne udbrud i dødsstunden: „Mine kære børn.“ Den sidste rest af vort barndomshjem mistede vi, da far i 1945 døde.

Skolen.

En forårsdag i 1894 fulgte morfar mig til skole i Hørup, hvor den ansete lærer C. F. Bagger virkede. Jeg var lige fyldt 6 år, og morfar havde i den da afsluttede vinter fået lært mig bogstaverne og lidt stavning. Jeg blev meget overrasket ved, at han ikke også skulle blive i skolen, men havde i sinde straks at forlade mig, og jeg protesterede voldsomt og bad ham højt grædende om ikke at gå. Det varede dog ikke længe, før den venlige og erfarne lærer havde beroliget mig og havde fået mig anbragt mellem et par ældre elever. Jeg blev snart meget optaget af skolens indre liv, og jeg var i hele min 7-årige skoletid glad for ånden, arbejdet og tonen der.

Skolebygningen, som står uforandret endnu, var en af Frederik den Fjerdes solide rytterskoler fra 1721 med den kendte sandstenstavle siddende nord for indgangsdøren. I skolestuen var de tykke vægge prydet med indrammede billeder, mest historiske. Dengang var det almindeligt i landsbyskolerne, at landkortene altid hang fremme på væggene, hvorfor de sædvanligvis ikke var i en fin forfatning; men i Hørup skole lå de pænt oprullede, når de ikke var i brug. „Landkortene skal kun frem, når de skal bruges,“ sagde Bagger, „så har de nyhedens interesse for eleverne.“ Han havde et mildt og venligt væsen, en behagelig, kultiveret stemme og i det hele taget sin egen undervisningsform, væsentlig enkeltmandsundervisning. Den blev spækket med skildringer, muntre og alvorlige imellem hinanden som illustrationer til undervisningen. Han æggede sine elever til at kappes, hvilket åbenbart især var til gavn for de flinkere elever fra gode hjem. Dengang anstrengte man sig ikke for at gøre alt og alle ens og opnåede måske netop derfor at undgå at gøre alle lige middelmådige. Hvis arbejdet gik godt i en time, kunne et frikvarter godt udskydes både en halv og en hel time. Om eftermiddagen hørte undervisningen ikke altid op lige på slaget. Man fik lov til at gøre sit arbejde færdigt. Bagger tænkte ikke på sin egen fritid, men blev siddende hos os, ofte til mørket om vinteren var ved at falde på. Skolen var toklasset, og skolegangen var ordnet sådan, at yngste klasse om sommeren gik i skole 4 dage og om vinteren 2 dage, ældste klasse gik i skole 4 dage om vinteren og 2 dage om sommeren. Havde man i ældste klasse forsømt en dag, kunne man møde i yngste en dag i stedet for. Så undgik man mulktering. Skolen havde jo individuel undervisning, så man sad og arbejdede med regning, tegning, stilskrivning o. l., mens læreren underviste de små elever. Dagen indlededes altid med morgensang ledsaget af violinspil, men uden Fadervor.

Danskundervisningen blev drevet på grundlag af Joackim Larsens bøger, som var fortræffelige. De indeholdt meget alment stof, som det var nyttigt at kende for alle, og der var både litterære, historiske, fysiske og geografiske skildringer. Eleverne blev øvet i at fremsige fortællende digte udenad, f. eks. Oehlenschlägers De tvende Kirketaarne, Grundtvigs I Witten-

berg i Saksenland, Molbechs Det myldred over Kongeaa o. l. Bagger brugte mange diktater med enslydende ord af lignende form, som dem biskop Monrad brugte på sine visitatser. Bagger vidste godt, at det ikke var nok at få børnene lært at læse, men at det også gjaldt om at skaffe dem passende læsestof, og derfor gjorde han straks et arbejde for at gøre Chr. Erichsens børnebogsudgaver kendte, da de i 1896 begyndte at udkomme i 10-øres hefter. Selv om min gamle lærer var meget øm for sine bøger, kunne man dog undertiden få lov til at låne dem. Jeg husker bl. a., at han engang kom med A. D. Jørgensen: Griffenfeld og bad mig om at læse den, og ved en anden lejlighed lånte han mig Sv. Leopold: Enevold Brandt, og det gav anledning til, at jeg fik særlig interesse for disse emner, og som voksen har jeg samlet på litteratur om dem. Jeg nedskriver dette, fordi det vist kan tages som et eksempel på, at det er af betydning, om det modtagelige barnesind tidligt bringes i forbindelse med værdifuldt stof, selv om dette i øjeblikket ligger over evner og udvikling.

I regneundervisningen fulgte man gamle Chr. Hansen. De flittigste og bedste regnere nåede gennem III del, som også indeholdt opgaver fra eksamensskolen. Man stiftede bekendtskab med kvadrat- og bubikrodsuddragning, handelsregning, kæderegning, ligninger o. lign.

I Hørup skole blev der ikke brugt skrivebøger med forskrift. Bagger skrev selv for. Mange forskrifter hentede han fra Molbechs Danske Ordsprog, som var ordnet alfabetisk. Derved opnåede han orden i sine forskrifter og gav tillige sine elever et vist kendskab til disse gamle visdomsord. Fortælleren af dette føler sig overbevist om, at hans senere levende interesse for ordsprogene stammer fra børneskolen. Vi fik lært at skrive pænt, men ikke hurtigt. „Skrivning er tegning,“ lød det stadigt fra hans mund. Og så prentede vi ned efter flid og evne.

Under religionsundervisningen blev der på gammeldags vis katekiseret, men med flittig brug af vægtavlen, alt på grundlag af Balslevs bibelhistorie og lærebog, hvorfra alt helst skulle læres ordret, både anmærkninger og skriftsteder. Der var ingen undtagelser for „de tungnemmede og med alt for liden Skole-Gangs Tiid forsynede Børn“ (Pontoppidan). I tilslutning hertil

blev der lært mange salmer, som vi samtidig lærte at synge. Da vi havde lært „Hil dig Frelser og Forsoner,“ læste og sang jeg den gentagne gange for min mor, som da lå alvorligt syg. Hun fortalte mig flere år senere, hvad dette kom til at betyde for hende, og den blev i lange tider derefter „hendes salme.“ Dette viser bl a., at hvor der er et godt forhold mellem hjem og skole, kan der opstå en vekselvirkning, som er af værdi for begge parter. Jeg tror gerne, at en moderne, ubetænksom professorkone i vore dage vil kalde denne religionsundervisning forfejlet, ja måske endog skadelig, men når jeg nu i erindringen prøver på at genkalde disse timer, så har jeg følelsen af, at vi var under påvirkning af en ansvarsbevidst, nobel personlighed, der ikke sparede sig nogen umage for at lære os det rette og at hjælpe os til at blive reelle og gode mennesker.

Mange får deres historiske sans vakt allerede i barneårene, mens andre må vente til den modnere alder. Min interesse for fortiden blev kaldt til live meget tidligt. Tæt ved mit hjem hævdede der sig en kuppelformet bronzealdergrav, Lundehøj. Den blev udgravet først i 1890'erne, da jeg var 3—4 år gammel, af den kendte arkæolog Vilhelm Boye. Han var en venlig og meget omgængelig mand med børnetække. Under udgravningen kom han dagligt i mit hjem, og så gav han sig meget af med den lille purk, som stolprede rundt i huset og på marken. Mor omtalte altid senere V. Boye med stor venlighed og beundring, så man forstår, at han havde taget barnet ved hånden og moderen ved hjertet. Naturligvis forstod jeg intet eller kun lidt af, hvad der skete, men nu er jeg ikke i tvivl om, at de mange samtaler, jeg overværede både under udgravningen og også senere, og fundet af et bronzesværd dybt inde i højen mellem kæmpestore sten gav stof for min fantasi og vakte min interesse for arkæologi. Senere fik min historiske sans næring gennem den historieundervisning, jeg modtog hos den interesserede lærer Bagger, som var en god fortæller. Denne evne kom rigtig til udfoldelse i hans undervisning i danmarkshistorie. Når et emne greb ham, var han utrættelig, og hans elever sad da og ønskede, at han ville blive ved med at fortælle. Han kunne lede sin slægt tilbage til biskop Hans Bagger, der var gift med Griffenfelds søster Margrethe. Det var derfor så naturligt, når han gerne ville for-

tælle om disse personer. Han vakte medfølelse i os med Margrethe Bagger, da hun fik meddelelse om broderens dybe fald, og vi forstod hende, når hun forsøgte at dulme sorgen og finde glemnelsen i flasken.

Kom man sent om aftenen forbi skolen, var der sædvanligvis lys i hans stue, og så vidste man, at der inde ved det lille skrivebord sad en bøjet skikkelse over bøger, hvoraf han havde mange. Det var skolens lærer, som var ved at forberede sig. Han spildte aldrig sine lærerevner på ting, der var skolen ligegyldige eller uvedkommende. For ham drejede alt sig om undervisning, oplysning og skolegerning. Han hentede sit stof fra mange kilder, og jeg ved, at han var en flittig læser i Sophus Müller Vor Oldtid, som var udkommet i 1895, og som han havde i det smukke, gyldne shirtingsbind med drageslyng og løbende spiralcirkelslag. Han havde samlet en pæn lille oldsagssamling: en urne, adskillige flintøkser, en stor grønstensøkse m. m. Når disse ting kom frem, var alle øjne og ører åbne.

I hele skoletiden blev vi flittigt øvet i sang efter V. Sannes sangbog, og desuden havde vi sanglege. Bagger var musikalsk. „De var ej den strenge, Deres Blik var mildt, paa de bløde Strenges spilled De saa snildt.“ Sådan priste en gammel elev ham engang.

Geografiundervisningen blev givet på grundlag af N. C. Roms geografi og Holsts atlas, og der blev lagt megen vægt på, at det ikke blev til en tør opremsning af navne. I en ny udgave af geografien var der tilføjet nogle metodiske spørgsmål, som vi endelig skulle lære svar på og kunne vente at blive hørt i. Desuden støttedes undervisningen af billeder, bl. a. i stereoskop.

Til tegneundervisningen blev brugt Janiches system, og var man nået gennem alle fire hefter, fik man de tegninger til mønster og efterligning, som Bagger havde udført på Jonstrup seminarium. Der var fasthed og orden over undervisningen, og både lærer og elever vidste, hvad der skulle ydes og nås.

Både forår og efterår blev der holdt eksamen, som gennem hele min skoletid altid blev ledet af den rare og venlige pastor Skovgaard fra Slangerup, som aldrig glemte at være hensynfuld over for lærer og børn. Et par gange havde vi provstevisitats, og jeg husker provst Thorup som en hvidhåret, noget

bøs og meget lidt indladende herre. I mit hjem var jeg vant til at høre min lærer blive omtalt med megen venlighed og respekt. Dengang så man ikke noget galt i at oplære sine børn i at betragte en fremragende dygtighed som en autoritet, tværtimod. Derfor undrede det mig meget at høre provstens overlegne taleform — „små gryder har jo som bekendt også ører“ — og jeg var meget forbavset ved til sidst at se min dybt bukkende lærer tage afsked med den store mand. Bukkene hørte endda først op, efter at vogn døren var smækket, og den lukkede vogn med højærværdigheden kommen igang.

Hvert år havde skolen en sommerudflugt enten til København, Frederiksborg eller Jægerspris. Forældre, som havde køretøj, påtog sig den nødvendige kørsel, og det blev ofte et flagsmykket vogntog på 15—20 vogne. Fra min første udflugt til Jægerspris husker jeg intet om slottet, som velsagtens ikke har gjort indtryk på mig, men derimod bemærkede jeg med forbavselse de høje og smukke lindealleer, der var så brede, at hele skolen der kunne få rigelig plads til at lege den gamle sangleg: „Saa væve vi Vadmel.“ Det var med gysen og nogen betænkelighed, vi vovede os ind i gravhøjen Julianehøj, for hvad ville der ikke ske, hvis loftet pludselig faldt ned, medens vi var derinde! Men de vældige overliggere holdt, og de holder fremdeles.

Dengang tænkte jeg mindst på, at jeg som voksen skulle knyttes så nær til den egn og komme til at føle mig bunden af dens smukke natur og af dens beboere gennem et godt samarbejde, der kom til at strække sig over mere end 40 år ved Seksgaardene og Jægerspris skoler.

I Hørup skole var klasserne ofte store med 40—50 elever, men der kunne nok læres noget alligevel; for tiden blev godt udnyttet og ikke spildt på løsning af forældreopgaver som tandpleje, lægetilsyn, vejninger, vaccinationer, skolefrokost, psykiske undersøgelser o. s. v., til gengæld vidste man naturligvis ikke, om ens intelligenskvotient lå på 89 eller 91; men det gik alligevel. Og skolebøgerne indeholdt virkelige opgaver, der krævede arbejde og eftertanke og var udarbejdet til brug for normale børn og ikke for underbegavede.

Jeg vedblev at holde forbindelsen vedlige med min gamle lærer lige til hans død i 1917. Det gjorde et stærkt indtryk på

mig, da han på sit dødsleje tog så fast i min hånd og trak mig ned til sig. Jeg følte, at jeg nu mistede en af mit livs gode venner. Han var en god, dansk mand, samvittighedsfuld, punktlig og pligtopfyldende til det yderste. For mig kom han til at stå som et eksempel til efterfølgelse, et ideal af en lærer. Jeg har her følt en vis tilfredsstillelse ved at mindes min barndoms skole og dens lærer, og jeg har søgt at yde et bidrag til, at mindet om denne mand må leve endnu et stykke tid.

Sognet.

For barnet er hjemmet hele verden, og hvad der ligger uden for hjemmets område, har ingen eller kun ringe interesse for det. En forårsdag — den 18. april 1888 — overskred jeg for første gang hjemmets grænse. Den dag bar mor mig hen i Græse kirke, hvor jeg blev døbt. Det var ingen stor menighed, der i min barndom fra 1888—1902 samledes i det gamle kirkehus, som i disse år blev betjent af tre præster, den milde og fromme Lohmann, den veltalende og nidkære Kiørboe og den livlige, men ikke prædikantbegavede Schiopffe. Iøvrigt var der i sognet kun få sammenslutninger. Fra en læseforening fik mit hjem lidt læsestof, væsentlig kun af underholdende indhold. Næsten hvert år var der indkvartering i sognet, og den blev af børnene imødeset med stor begejstring. Officererne blev indkvarteret i de større gårde, og da vort hartkorn var for lille, fik vi til sorg for os børn kun menige. Et år faldt der dog nogen militær glans over vort hjem: vi fik indkvarteret en korporal. Jeg følte, at der overgik os en stor ære, og fortalte det i skolen til kammeraterne, der gad høre det.

I Græse by lærte jeg at kende to veteraner fra 1864. Den ene havde ikke været med i noget slag, men ville gerne fortælle om krigen. Den anden, Carl Lundstrøm, var blevet såret, og da han og en kammerat blev hjemsendt, gav man dem en lirekasse, der skulle hjælpe dem til livets ophold. Carl Lundstrøm var en stilfærdig og godmodig mand, som jeg satte stor pris på, men når jeg søgte at bringe samtalen ind på krigen i 1864, gled der en skygge over hans ansigt, og han blev tavs, og så forstod jeg, at jeg også skulle tie. En dag forærede han mig Holbergs dan-

markshistorie fra 1732 i det gamle spejlbind, idet han sagde: „Gå nu hjem og læs, og når du har læst første bind, skal du få andet og derefter tredje bind.“

Carl Lundstrøm boede i byens mindste og tarveligste hus; men i det voksede der nogle gode og dygtige børn op. Da de blev voksne, skillingede de sammen og lod bygge et nyt hus til deres gamle forældre.

Den 5. oktober 1902 blev fortælleren konfirmeret i Græse kirke. Fra konfirmationsforberedelsen har jeg kun to erindringer. Den ene er, at præsten flere gange beklagede, at Danmark i J. C. Christensen havde fået en ringe og ubetydelig kultusminister, der ikke engang kunne skrive sit modersmål ordentligt, men havde fået tg i dansk stil til lærereksamen. Den anden og værdifulde erindring er, at vi hver gang sluttede med salmeverset: Jesus kom dog nær til mig. For dermed ville præsten formodentlig betone, hvori hans opgave med os bestod.

Kort efter konfirmationen hørte jeg et foredrag om St. St. Blicher af den senere højskoleforstander Thomas Bredsdorff. Det greb mig stærkt at høre om denne betydelige digter, og jeg har indtil den dag i dag samlet på Blicherlitteratur.

Hjemmet, skolen og sognet blev den treklang, der gav min barndom indhold og fyldte den.

H. L. Sørensen.

NORDSJÆLLAND I BILLEDER

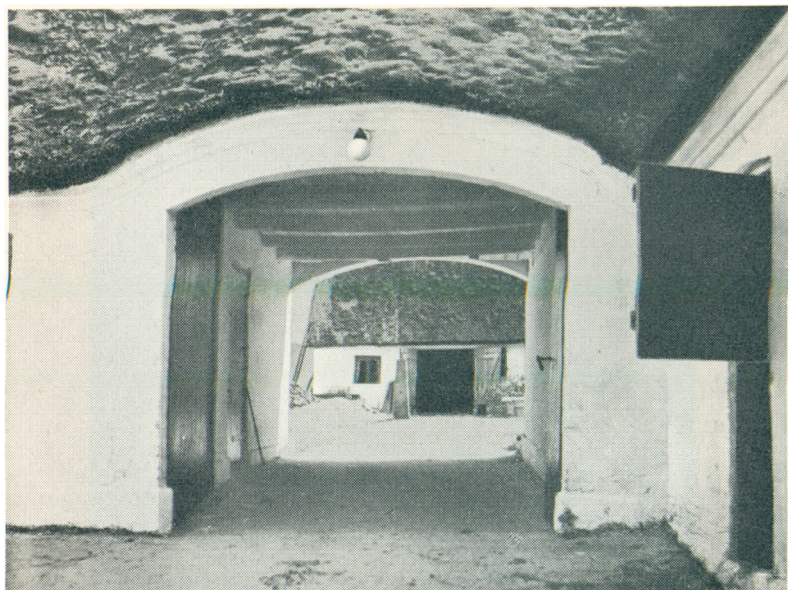
Hvad der skete i Gaar, er Historie i Dag. Som *Nordsjællandsk Folkemuseum* næsten udelukkende rummer Minder fra den Tid, der er forløbet siden Stavnsbaandets Løsning i 1788, saaledes ser *Kultur og Folkeminder* det fortrinsvis som sin Opgave at bringe Skildringer af Mennesker og Forhold fra samme Tidsrum. Hver Gaard og hvert Hus ejer sit skjulte Liv, hvis Tone det er værd at lytte til. Hvert Menneske har oplevet sin Roman, hvis Handling er Opmærksomhed værd.

Vi aabner denne lille Billedrække med et Portræt af den hundredaarige Enke Ane Nielsen i Højbjerg, der var i Besiddelse af en saadan Naturkraft, at hun bagte Æbleskiver den Dag, da hun fyldte 101 Aar. Vi fortsætter med to Billeder af en Gaard, hvis Grund nok kan siges at være historisk, naar den, som den sagkyndige antyder, kan have baaret en Gaard lige siden Vikingetiden. *Gaarden* var gennem Aarhundreder Landsbyens faste Punkt.

Vi fortsætter med Billeder af Mennesker og Begivenheder fra vor Egn og ender med et Mindesmærke, der forbinder os med vort Broderfolk paa den anden Side Sundet, for til allersidst at bringe et Billede af en Virksomhed, hvis Tanke omslutter hele Norden. Og længere skal vi ikke.

Den hundraarige Ane Nielsen i Højbjerg, hvis Liv er skildret i „Kultur og Folkeminder“ II, 1953, S. 3—20. Ane Nielsen var født i Skævinge den 3. Februar 1835 og døde i Højbjerg den 17. April 1937 som Enke efter Gaardejer Jens Nielsen, Baunegaard.

Indkørsel til Højagergaard i Kregme. Gaarden er firlænget med Indkørsel fra Nord. De nuværende Bygninger er antagelig fra 1850'erne, men der er i Gaardens Udlænger paavist meget gamle Træk bl. a. i Skillerum. Da Højagergaard endnu ligger i Landsbyen og aldrig er udflyttet, maa der regnes med den Mulighed at der har ligget en Gaard paa dette Sted siden Vikingetiden. — Stenstøtten midt i Gaarden er en Lynafleder af en Konstruktion, der brugtes paa Egnen midt i forrige Aarhundrede.

Højagergaard.

Stuehuset ligger i den vestre Længe. Dets langstrakte Form i eet Stokværk med Straatag minder om mange andre sjællandske Gaarde. Men Gavlens knækkede Top, den saakaldte halvvalmede Gavl, er dog et sønderjysk Træk og var tidligere ukendt paa Frederiksværkegnen. Nabogaarden „Østervig“ byggedes 1857 af en sønderjysk Bygmester, og Højagergaard har utvivlsomt faaet sine sønderjyske Gavle herfra. I det Indre ses bl. a. det snart 100 Aar gamle Køkken belagt med ølandske Fliser.

Udvalg for Fælles- og Jubilæumsdyrskuet i Hillerød 1911. Nederste Række fra venstre: Branddirektør Hans Hansen, Borupgaard, Propr. Maurits Døcker, Lundegaard, Gdr. Chr. Jacobsen, Vejleby, Gdr. Hans Andersen, Uggeløse, Propr. Jegstrup, Kokkedal, Konsulent Will. Saxtorph, Gdr. Peter Rasmussen, Brønsholm, Propr. Smidt, Eskemosegaard. Øverste Række fra venstre: Købmand Viggo C. Lewinsky, Gdr. Niels Jeppe Andersen, Mørdrup, Gdr. Anders L. Hansen, Kregme, Gdr. Hans Peter Hansen, Bryderupgaard, Gdr. Svend P. Jacobsen, Smidstrup, Propr. Theisen Krestensen, Druedal, Gdr. Hans Hansen, Karlebo, Arkitekt V. Holck, Kancelliraad L. Larsen, Slagteridirektør Rathien, Godsejer Poulsen, Hillerødsholm, Fuldmægtig Galberg Olsen og Konsulent A. P. Jacobsen.

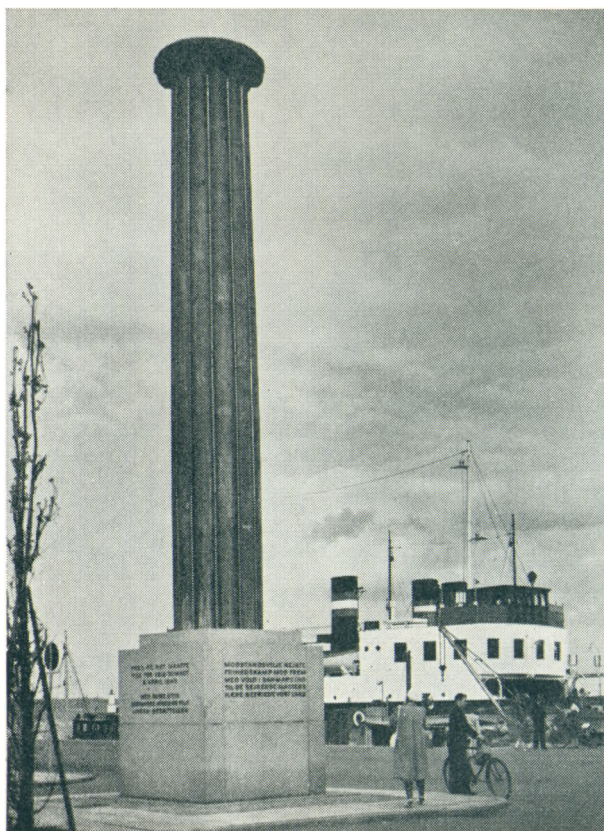
Frederik VIII besøger Forevisningsmarken ved Jubilæumsdyrskuet i Hillerød 1911. — 1886 stiftedes *Frederiksborg Amts Kvægavlerforening*, og da den 1911 kunde holde 25 Aars Jubilæum, fejredes Begivenheden ved et stort Fælles- og Jubilæumsdyrskue for Kvægavlerforeningen (Formand Gaardejer Anders L. Hansen, Kregme), *Frederiksborg Amts Landboforening* (Formand: Gaardejer Hans Andersen, Uggeløse), *Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab* (Formand: Proprietær Jegstrup) og *Horns Herreds Landboforening* (Formand: Gaardejer Chr. Jacobsen, Vejleby). Ved Siden af Dyrskuet, der afholdtes den 23.—25. Juni og rummede over 1000 Dyr, fandtes en Forevisningsmark, anlagt af *Planteavlforeningen for Frederiksborg Amt*, der var stiftet 1906 (Formand: Gaardejer Svend P. Jacobsen, Smidstrup). Skuet havde Andendagen Besøg af Kong Frederik VIII, Dronning Louise, Prinsesse Dagmar og flere andre Medlemmer af det kongelige Hus. Paa ovenstaaende Billede ser man Formanden for Landboforeningen, Hans Andersen, der præsenterer Kongen for et Par af Bestyrelsens Medlemmer. Til venstre for Kongen ses Proprietær F. Smith, Snekkersten, bag ham Prins Gustav. Til højre Proprietær Smidt, Eskemosegaard, og Konsulent A. P. Jacobsen.

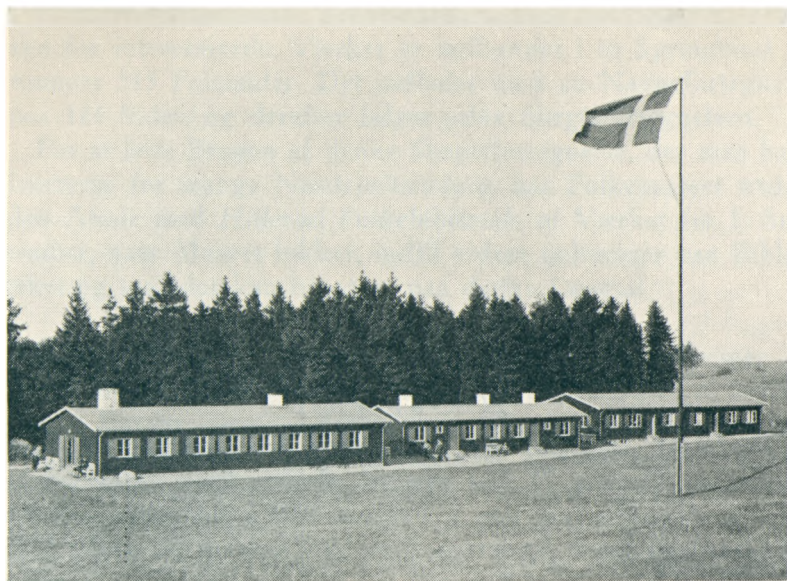
Stiftamtmand, Kammerherre W. Oxholm efter Maleri af Johs. Glob, udført 1940 paa Bestilling af Frederiksborg Amtsraad. Maleriet hænger i Mødesalen i Amtets Administrationsbygning „Annebjerg“, der ligger ved Indkørselen fra Frederiksværksgade til Frederiksborg Slot. W. Oxholm, der var født 1868 og døde 1945, var Amtmand over Frederiksborg Amt fra 1932 til 1939 (se iøvrigt „Kultur og Folkeminder“ II, 1950, S. 36–37).

Christian X aabnede den 30. Oktober 1935 den nye Kronprins Frederiks Bro mellem Frederikssund og Horns Herred. Kongen trykkede paa en Knap, hvorved Broklapperne sænkede sig, og Broen var aaben. Efter Kongen ses Dronning Alexandrine, Kronprins Frederik, Kronprinsesse Ingrid, der her havde sine første officielle Fremtræden, Stiftamtmand Oxholm, Borgmester Retoft og Politimester Harck, begge Frederikssund.

Sveasøjlen i Helsingør blev rejst til Minde om Besættelsens tunge Aar og som Tak for, hvad Broderlandet Sverige havde været for Danmark i Aarene efter 9. April 1940. Mindesmærket, der er 11,75 m højt og skyldes Billedhugger Elo, blev afsløret den 21. December 1947.

Den nordiske Lejrskole ved Hillerød, der aabnedes den 7. August 1948, bestaar af tre svenske Elementhuse, der kan rumme omtrent 80 Lærere og Elever. Lejrskolen ligger i naturskønne Omgivelser paa et 10 Tdr. Land stort Areal, der er skænket af Hillerød Kommune. Til Skolens Opførelse og Udstyr er der indsamlet 250,000 Kr. Skolens Idé er at give Plads for nordisk Ungdom, saa den under frugtbringende Kammeratskab kan stifte Bekendtskab med Nordsjællands Natur, Historie og Næringsliv. Ved Udgangen af 1953 havde Lejrskolen været besøgt af 6000 Lærere og Elever fra Danmark, Norge, Sverige og Finland.

Lejrskolens Formand var Amtmand Kay Ulrich og efter hans Død Amtmand J. Saurbrey. Skolens Leder er Lektor Palle Berg-Sørensen.

FORSKELLIGT

Dødsfald. Den 30. Maj 1954 døde fhv. Politimester A. P. Andersen, Grenaa, 71 Aar gammel. *Anders Peter Andersen* var Nordsjællænder, født den 3. Februar 1883 i Slingerup som Søn af Gaardejer Jacob Andersen. Han blev juridisk Kandidat 1917, og efter at have været Byfoged- og Birkefuldmægtig i Vordingborg og Amtsfuldmægtig i Næstved var han Politimester i Grenaa fra 1933 til 1953. Foruden at røgte sit Embede deltog han ogsaa i det offentlige Liv, idet han i Næstved var Medlem af Byraadet 1925—29 og i Grenaa 1937—41 og 1943—46, ligesom han var Formand for Grenaa Erhvervsraad.

Men desuden havde han en Hobby, som baade voldte ham meget Besvær og skaffede ham store Glæder. Han var Slægtsforsker og det langt ud over det almindelige. Det var de nordsjællandske Forfædre og deres Efterkommere, han vilde se at faa Rede paa. 1905 begyndte han at udforske Efterkommerne af en af hans Forfædre, Gaardmand Lars Larsen, der blev født i Snostrup Sogn den 9. August 1621, og som var gift med Enke Karen Jensdatter paa Nittebjerggaard i Sundbylille, Jørlunde Sogn.

Efter længere Pavser tog han atter fat 1941, og ti Aar efter var Beskrivelsen af Nittebjergslægten færdig, et Kæmpearbejde, der rummer næsten 10,000 Navne. Politimester Andersen maskinskrev det hele i tre Eksemplarer, hvoraf han forærede det ene til sin Ven, Gaardejer Niels P. Nielsen, Hjortshøjgaard i Sundbylille, der er gift med hans Kusine, og det andet skænkede han

1951 til *Nordsjællandsk Folkemuseum*, hvor det ligger til Efter-syn for interesserede. Værket er indbundet i to Springbind og rummer 545 Foliosider. Det indledes med en Navnefortegnelse paa 124 Sider, og derefter følger selve Slægtsfortegnelsen.

For at lette Brugen af denne Slægtsfortegnelse, der maa have Interesse for mange Nordsjællændere, har Folkemuseet truffet den Aftale med *Hillerød Folkebibliotek*, at Værket fra 1. September, naar Museet lukker, indtil videre opbevares paa Biblioteket og saaledes kan benyttes paa dettes Læsesal.

Nordsjællandsk Museumsforening har 635 Medlemmer og Subskribenter paa *Kultur og Folkeminder*. Foreningen er inddelt i tyve Kredse, nemlig *Ammindrup* (Kredsformand: *Parcellist Magnus Andersen*), *Farum* (Overlærer *E. Ougaard*), *Fredensborg* (Skoleinspektør *M. Sørensen*), *Frersvang og Harløse* (Murermester *Vilh. Nielsen*), *Gørløse* (Sparekassedirektør *J. C. Jensen*), *Helsingø og Høbjerg* (Snedker *Marius Nielsen*), *Holløse* (Malermester *Nicolaj Jensen*), *Humblebæk* (Kommunelærer *J. Rosenkilde*), *Jægerspris* (Overlærer *Svegaard-Petersen*), *Kregme* (Tømremester *Hans P. Hansen*), *Lavø* (Parcellist *Alfred Christensen*), *Præstevang* (Forfatteren *Georg Nordkild*), *Ramløse* (fhv. Gaardejer *Hans Larsen*), *Skærød, Aagerup og Taagerup* (Tømremester *Frederik Danekilde*), *Slangerup* (Lærer *Alfred Hermansen*), *Tjæreby og Æbelholtsvang* (Gaardejer *Anders J. Andersen*), *Store og Lille Lyngby* (Husejer *H. P. Hansen*), *St. Rørbæk og Snostrup* (Pastor *H. Grønvold*), *Sundbylille* (Gaardejer *Niels P. Nielsen*) samt *Hillerød og Nyhuse*.

Kultur og Folkeminder har vakt Interesse i vide Kredse. Det findes saaledes i følgende Biblioteker her i Amtet: *Nordsjællands Centralbibliotek*, *Folkebibliotekerne* i *Hillerød*, *Frederikssund*, *Frederiksværk*, *Halsnæs*, *Nr. Herlev*, *Skibby*, *Hørsholm*, *Jørlunde*, *Harløse*, *Stenløse*, *Kyndby-Krogstrup*, *Melby*, *Fredensborg*, *Lillerød*, *Esbønderup-Nødebo* og *Karlebo*.

I det øvrige Land har vi blandt vore Subskribenter følgende Biblioteker: *Roskilde Bibliotek*, *Biblioteket for Vejle By og Amt*, *Aarhus Folkebibliotek*, *Centralbiblioteket*, *Holbæk Centralbiblioteket*, *Nykøbing F.*, *Biblioteket*, *Silkeborg*, *Nysted Folke-*

bibliotek, Hvidovre Kommunebibliotek, Odense Centralbibliotek, Biblioteket for Thisted By og Amt og Kunstindustrimuseets Bibliotek, København.

Desuden har en Række udenlandske videnskabelige Biblioteker gennem københavnske Boghandler tegnet Subskription paa Skriftet, saaledes British Museum i London.

1. Aargang, 1949, er forlængst udsolgt, og 2. Aargang er nær ved at være det. Vi mangler jævnlig 1. Hefte til Biblioteker, saa hvis der er Medlemmer, som vil overlade os deres Eksemplar, vil vi være taknemlige derfor.

I Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaet 1953—54 haft den Glæde at modtage følgende Beløb: Frederiksborg Amt 500 Kr., Hillerød Byraad 500 Kr., Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse 200 Kr. samt 300 Kr. i ekstraordinær Tilskud til Trykningen af Kultur og Folkeminder. Ramløse-Annisse Sogneraad 10 Kr., Lyng-Uggeløse Sogneraad 25 Kr., Asminderød-Grønholt Sogneraad 20 Kr. og Uvelse Sogneraad 10 Kr. Til Trods for, at Fremstillingsudgifterne er steget, bliver Kultur og Folkeminder i Aar betydelig større end nogen Sinde før. Dette skyldes bl. a. en Række Tilskud fra Pengeinstitutter: Sparekassen for Frederiksværk og Omegn 100 Kr., Spare- og Laanekassen for Kronborg vestre Birk, Helsingør, 100 Kr., Hillerød og Omegns Bank, 100 Kr., Nordsjællands Bank, Helsingør, 50 Kr. og Frederikssund & Omegns Bank 50 Kr. Nordsjællandsk Museumsforening bringer sin bedste Tak for alle de nævnte Tilskud.

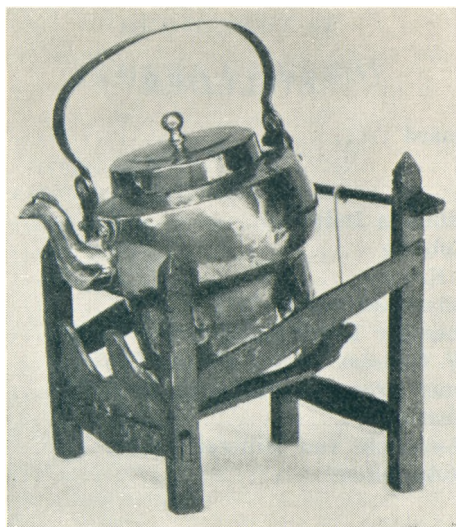
Museumsforeningen har haft den Sorg at miste et af sine Bestyrelsesmedlemmer, idet Boghandler *Hans Tofte* er afgaaet ved Døden. Hans Tofte, der har været Medlem af Bestyrelsen i en lang Aarrække, har paa en Række Omraader vist Museumsforeningen stor Interesse og Imødekommenhed. Vi vil savne ham.

For Øjeblikket bestaar Bestyrelsen af følgende: Realskolelærer *Nils Gustafsson*, Redaktør *Laurids Hansen*, Sparekassedirektør *J. C. Jensen* (Kasserer), Forstander *Oluf Jensen*, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Amtmand *J. Saurbrey* (Næstformand), Sko-

leinspektør *M. Sørensen*, Fredensborg, og Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand).

Folkemuseet har i Sommer som sædvanlig været aabent Søn- og Helligdage i Juni og hver Dag i Juli og August fra Kl. 15—17. Vi anbefaler indtrængende vore Medlemmer at arbejde for øget Besøg paa Museet og for Tilgang af nye Medlemmer. Begge Dele er af den største Betydning for Museumsforeningens Oplysningsarbejde.

Rettelse: I Kultur og Folkeminder V, 1953, staar S. 51 Linje 4 f. o.: En Husmand i Mølleris. Det skal være: En Husmand i Meløse.

INDHOLD

	Side
<i>Erindringer fra Tikøb og Helsingør.</i> L. M. S. Østergaard fortæller. Ved Overbibliotekar Anders Uhrskov	3
<i>Fra Stavnbaandstiden i Gerlev og Draaby Sogne.</i> Af Lærer H. L. Sørensen	31
<i>Lars Jeppesen.</i> Af Anders Uhrskov	40
<i>Kay Ulrich.</i> Af Anders Uhrskov	50
<i>Et Liv i Arbejde.</i> Fru Anna Larsen fortæller. Ved Anders Uhrskov.	67
<i>Barndomsminder fra et lille Landbohjem.</i> Af H. L. Sørensen	78
<i>Nordsjælland i Billeder</i>	90
<i>Forskelligt</i>	100

Teksterne Side 92—93 er af Dr. phil. Jan Steenberg.
De to Fotografier skyldes samme.

BILLEDER

	Side
L. M. S. Østergaard	5
Lars Jeppesen	43
Kay Ulrich	55
Fra Centralsygehusets Indvielse	57
Ane Nielsen, Højbjerg	91
Højagergaard i Kregme	92—93
Udvalg for Jubilæumsdyrskuet 1911	94
Frederik VIII besøger Forevisningsmarken 1911	95
Stiftamtmand W. Oxholm. Maleri af Johs. Glob	96
Christian X aabner Kronprins Frederiks Bro 1935	97
Sveasøjlen i Helsingør	98
Den nordiske Lejrskole ved Hillerød	99
Kaffestol fra Folkemuseet	103

KULTUR OG FOLKEMINDER

VII

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 5 5

Fæ skal dø,
Frænder dø,
dø skal ogsaa du.
Ikkun dit Ry
skal aldrig dø,
var det et godt, du vandt.

Fæ skal dø,
Frænder dø,
dø skal ogsaa du.
Eet jeg ved,
som aldrig dør:
Dommen om hver en død.

(Håvamål).

Og *det* er det stora,
og *det* er det glupa,
at merket kann standa,
um mannen maa stupa.

Disse Linjer af den norske Digter *Per Sivle* (1857—1904) er Slutningen af hans Digt om *Tord Foleson*, der i Slaget ved Stiklestad 1030 var Kong Olav den Helliges Mærkesmand (Bannerfører). Det fortælles, at da han følte, han havde faaet Banesaar, huggede han Stangen saa haardt i Jorden, at Mærket blev staaende, omend han selv faldt. Digtet er skrevet paa Landsmaal, *glupa* betyder ypperlige, *stupa* falde.

NORDKILD FORTÆLLER

Georg Nordkild er naaet de 75, han er det nordsjællandske Folkelivs Digter, og hans Bøger er læst af mange i disse Egne. Der er derfor al Grund til, at *Kultur* og *Folkeminder* bringer hans Erindringer, saadan som han selv mundtlig har meddelt dem.

Nordkild fortæller: Jeg er født den 25. December 1879 paa Græsted Mark. Min Far hed *Anders Mortensen*, han var født den 6. April 1844 og døde 1917. Min Mor hed *Henrikke Henriksen* og blev kaldt Rikke. Hun var født den 2. Februar 1845 paa Fejø og bevarede Øens Maal lige til sin Død den 14. November 1925.

Mine Forældre havde en Ejendom, der hed Nordkildehus, og hvis 8 Tdr. Land var en Parcel fra Nordkildegaard i Græsted. Der var fire sammenbyggede Længer, Stuehuset var gammelt og med Lergulv. Landbruget var meget forsømt, for min Fars Stedfar, som hed Morten Nielsen, var mere optaget af Kulsvieriet end af Landbruget.

Min Bedstemor sad som Enke, efter at hendes Mand var død. Han hed Morten Andersen og var en meget gudfrygtig Mand. I sin Fritid tog han Bibelen under Armen og gik omkring til Omegnens Beboere, læste for dem og talte med dem. Han var Tømrermester og byggede bl. a. Udlængerne til Maarum Skovridergaard, de er af Bindingsværk og staar endnu. Mens han arbejdede der, sagde han en Dag til sin Svend: „Tag og smid den Bil over til mig.“ En Bil er Navnet paa en bredbladet Økse. Det gjorde Svenden, men Bilen gik forkert og ramte Morten i Knæet, saa han fik et stort Saar. Han fik forfærdelige Smerter — der gik vel Blodforgiftning i Saaret — og døde paa Esbønderup Sygehus.

Ved hans Død sad Enken tilbage med fem Børn, hvoraf kun en Dreng var konfirmeret. Men en Dag meldte der sig en Frier,

og han hed ogsaa Morten, men Nielsen. Han var fornylig kommet der til Egnen, han kom nede fra Villingerød, hvor han havde haft en lille Gaard.

Morten Nielsen havde ogsaa haft sin Skæbne, som jeg nu skal fortælle. En Vinterdag skulde han og Konen køre til Helsingør med forskellige Ting, som skulde sælges paa Torvet. Det var kort før Jul og tidlig om Morgenen, Klokken var fire. Det var et saadant Snevejr, at Himmel og Jord stod i et. Da de havde kørt en Tid, vidste de ikke, hvor de var, og kom til sidst ud i et vildt Landskab, der viste sig at være det saakaldte Rusland, hvor Tegnerens Mindepark nu findes.

Han saa sig nødsaget til at forlade Konen for at faa Hjælp et eller andet Sted. Da han havde gaaet et Stykke Tid, stødte han Panden mod en Væg og fik banket Manden op. Det viste sig at være Per Tingmand. Det var paa den Tid, hvor der endnu var Ret i Esrum, og Per var Tingmand, d. v. s. Retsvidne. Per kom ud af Fjerene, og de begav sig af Sted. Det var imidlertid begyndt at lysne, og de fandt Vognen og Hestene, som Morten havde forladt dem. Konen sad paa Sædet, men da de talte til hende, svarede hun ikke, og det viste sig til deres Forfærdelse, at hun var omtrent død. Helt kold var hun ikke, og de skyndte sig at bære hende op til Per Tingmands Hus, hvor de lagde hende i hans varme Seng, og her døde hun. Der var to Pigebørn i Ægteskabet, men de var begge konfirmeret.

Morten blev saa fortvivlet over at bo i den lille Gaard ude i Villingerød, at han kort efter solgte Ejendommen. Han købte et Hus oppe paa Græsted Overdrev og friede til Enken med de fem Børn, tre Sønner og to Døtre, og de blev gift, men det blev til liden Lykke for dem begge to, for han var en stridbar Natur og hun god og kærlig og vant til den fredelige Morten Andersen.

Sit Hus havde han solgt, og de boede nu i hendes Sted. Han passede som sagt mest Kulsvieriet, og det gik taaleligt, men det var i det hele meget fattigt for dem. Morten blev tidlig uarbejdsdygtig, han faldt en Dag ude paa Havreholm Papirfabrik, som forlængst er nedlagt, og slog sig saadan, at han siden maatte gaa med Krykke og Kæp.

Saa overtog min Far Stedet, og de gamle flyttede ned i et Hus ved den anden Ende af Marken, og her var de godt af Vejen. Af

den lille Ejendom skulde de nygifte leve og de to gamle have deres Aftægt, saa der var nok at tænke paa.

Men først Brylluppet. En straalende Aprilsdag 1875 svingede Præstens Køretøj fra Søborg og op til Overdrevet med et nygift Par. Bryllupsmiddagen var blevet indtaget i Præstegaarden, hvor de begge havde tjent i en Arrække. Mor havde været der længst, hun var kommet i Huset hos Pastor Garde, mens han endnu var Præst paa Fejø, og da han 1869 blev kaldet til Søborg-Gilleleje, fulgte hun med, og her blev hun kendt med Far, som var Avlskarl i Præstegaarden.

I 1872 brændte Søborg Præstegaard. Ilden opstod ved 3—4-Tiden om Morgenen, og den var paasat i Taget over Hestestalden. Far vaagnede forfærdet op, heldigvis sov han ikke saa fast, for han skulde om Morgenen hente Præstefamilien i Farum. Han tænkte først paa at faa reddet Hestene, men Røgen fyldte allerede Stalden, da han kom derud, kun iført Skjorte. Dyrene var helt vilde, men endelig lykkedes det ham at faa løsnet Grimeskafterne og faa dem jaget ud, men da han selv vilde følge efter, styrtede det brændende Tag ned over ham. Der var imidlertid kommet Folk til, og de fik ham halet frem, men han var forfærdelig forbrændt. I Hast fik de ham paa en Vogn og kørt til Esbønderup Sygehus. En Mand fra Søborg har fortalt mig, at han hørte ham skrige af Smerte, da de kørte med ham. Kun den ene Hest reddede Livet, den anden faldt henne ved Vandposten, hvor den blev skudt.

I flere Maaneder laa Far paa Sygehuset og svævede mellem Liv og Død, men under Assessor Klingbergs myndige og kyndige Ledelse kom han sig alligevel saa nogenlunde. Han bevarede alle Dage svære Ar efter Brandsaarene over Øjnene. De havde taget Hud nede fra Brystet og sat fast der. Og Huden paa hans Hændes var saa underlig blank.

Men i 1875 var han blevet saa rask, at han og hans Hustru kunde holde deres Indtog i det Hjem, hvor vi tre Børn kom til Verden. Aaret efter min Søster, Anna, fire Aar efter jeg og syv Aar efter min Broder, Alfred, der er Kontorchef i *Haand i Haand*, hvor han har været i over 40 Aar. Min Søster var i mange Aar Økonoma paa Karlsminde ude ved Kallebod Strand.

Et Par Aar før Præstegaarden gik op i Luer, brændte der en

Gaard i Søborg. De havde fat i en Mand, som de mistænkte — ja, hvad han hed, kan være det samme, vi kan jo kalde ham Niels — men han vilde ikke bekende. Da Præstegaarden brændte, kom han atter i Forhør og nægtede, men da han havde siddet i Kasjotten i Helsingør en Tid, bekendte han, at han havde sat Ild paa Lars Hansens Gaard i Søborg, men Branden i Præstegaarden havde han ikke noget med at gøre.

Mange Aar efter, da jeg var tolv Aar gammel, traf jeg en Dag nede paa Søborg Sø en gammel Mand i hvide Linbukser, og han sagde til mig: „Kan du se ham, der gaar der henne? Det er ham, der er Skyld i, at din Far blev forbrændt.“ Det gik jeg hjem og fortalte, men Far svarede: „Nej, det tror jeg nu ikke, for nok er Niels en skidt Fyr, men hvorfor skulde han bekende den ene Brand og ikke den anden, saa han kunde faa befriet sin Samvittighed? Og jeg havde ikke noget udestaaende med ham.“

I 1903 var C. P. S. Krag blevet Præst i Søborg, og en Dag oplevede jeg noget mærkeligt. Jeg var netop ovre i Søborg at besøge en Familie, der var Fars gode Venner, og da sagde Manden: „Ved du, hvad der skete i Kirken i Søndags?“ Og saa fortalte han, at da Pastor Krag stod paa Prædikestolen, meddelte han, at han en Dag var blevet kaldt over til Esbønderup Sygehus, hvor en Mand, der hed Niels, laa paa det yderste og nu ønskede at tale med ham. Pastor Krag havde spurgt, hvorfor han ikke havde sendt Bud efter Præsten i Esbønderup, men Manden paastod, at det skulde være Præsten i Søborg, og saa bekendte han, at det var ham, der i 1872 havde sat Ild paa Søborg Præstegaard, og det bad han Præsten bekendtgøre fra Prædikestolen, naar han nu var død. „Det var det, der skete i Søborg Kirke i Søndags,“ sluttede Manden sin Fortælling.

Jeg kom sprængfyldt hjem med den Nyhed til mine Forældre. Mor sagde ingenting, og Far bemærkede kun: „Naa, det var alligevel ham.“ Og saa blev der ikke talt mere om det. Men mange Aar efter har jeg fra meget kyndig Side faaet fortalt, at Niels var forelsket i min Mor, som var køn — det var hun til det sidste — og at Branden altsaa skete for at rydde Far af Vejen.

I 1875 blev Foreningen for Dyrenes Beskyttelse oprettet, og fire Aar efter fik Far Meddelelse fra Foreningen om at komme

ind paa Christiansborg den 1. April. I et forfærdeligt Snevejr og høj Sne gik han til Hillerød — Gribskovbanen var under Opførelse, men den var ikke færdig — og tog med Toget til København. Det viste sig, at han var indbudt for at modtage en Opmærksomhed, fordi han i 1872 havde forsøgt at redde Hestene

Georg Nordkild.

i Søborg Præstegaard. Der var ialt en Snes Mennesker, der havde faaet denne Tilsigelse, og de blev stillet op i Nummerorden. Nr. 1 var Digteren H. V. Kaalund, der fik en Udmærkelse for sine Digte om Dyr, Nr. 2 var Far. Dronning Louise overrakte dem hver et Sølvbæger, der stod paa tre Løver. Paa Fars stod der: Hædersgave til Anders Mortensen 1879. Bag paa Bægeret var der en Medaillon, hvor en Kvinde ses omgivet af alle Slags Dyr. De første i Rækken fik et Sølvbæger, men siden gik det nedad, de sidste fik et Tæppe.

Livet gik sin slidsomme Gang paa Græsted Overdrev. Far var ikke stærk og blev det aldrig. Jorden gav ikke ret meget, og Tørvemosen var derfor den, der opretholdt hele Tilværelsen. Der lavede de Æltetørv. Mosen laa i Udkanten af Faksemosen, hvor der i Randen havde staaet nogle mægtige Egetræer, dem fandt vi nede i Mosen, og de gav en udmærket Tørvemasse. Det

var ikke Sumptørv som ude midt i Mosen. Det var fast Tørv, og derfor var Fars Tørv ret efterspurgt.

Prisen var meget lille. Far kunde for saadan et Læs faa 5 Kr. om Sommeren og 6 Kr. om Vinteren, og saa skulde han køre en Mil til Gilleleje, og der skulde være 13 Tdr. paa Læsset. Kommunen havde anskaffet en Halvtønde, og kun det, der var maalt i den, gjaldt. Den gik paa Omgang, og naar der var Brug for den, maatte jeg af Sted. Saa skulde der 26 paa Læsset med Top paa.

Daglønningen for Medhjælpere var i Halvfemserne 2 Kr. og Kosten. Paa Søborg Sø var det 1,76 Kr. uden Kost, 16 Øre i Timen for 11 Arbejdstimer. Det var Jordarbejde, idet Søborg Sø, efter at den var udtørret, blev jordet i Løbet af fire Aar fra 1890 til 1894. Min Far gav altsaa 2 Kr., og Arbejdstiden var fra Kl. 6 Morgen til Kl. 7 Aften, herfra gik der halvtredie Time til at spise og sove Middagsøvn i.

Far havde sjælden mere end een Medhjælper, enkelte Gange to. Han hjalp selv til og vi Børn ogsaa — det var ikke det, vi havde mest Lyst til. Far var en mild og rettænkende Mand, han kunde ikke sætte Folk i Arbejde, slet ikke, og det benyttede vi Børn os af. Vi havde i det hele taget et vidunderligt Hjem. Særlig bagefter er jeg blevet klar over, hvor godt vi havde det.

Mine Forældres gamle Husbondsfolk, Pastor Gardes i Søborg, hjalp mine Forældre meget og stod dem i det hele nær. Pastor Gardes havde tre Døtre og tre Sønner, en af dem er jeg opkaldt efter. Da jeg blev døbt, holdt en af Døtrene mig over Daaben, og en anden holdt Huen. Hvert Aar gav Pastor Garde Far 120 Kr. for at fylde Tørvehuset, det var en vældig Betaling.

Da jeg engang sammen med nogle andre Drengene gik og løgede i Faksemose, saa jeg et Par fine Damer med graa Overstykker paa gaa op mod den hjemlige Port. Mine Forældre var tilfældigvis i København den Dag, og jeg skyndte mig derfor hjem. En af Damerne rakte mig en Guldtikrone: „Kan du nu vise mig et sikkert Sted, hvor du kan gemme den, til dine Forældre kommer hjem?“ Jeg viste dem den øverste Hylde i Hjørneskabet, det var det sikreste Sted, jeg kendte. Da de var gaaet, tog jeg Tikronen og løb ud i Mosen med den — jeg havde gemt den i en Tændstikæske — og sagde til de andre Drengene: „Her skal I se! Dette er det pure Guld!“ — „Aa, Sludder, det er ikke andet

end en Toøre!“ svarede en af Drengene. Det blev jeg meget fornærmet over, han kunde jo tydelig se, at der stod: Ti Kroner. Jeg listede hjem og anbragte Tændstikæsken paa det sikre Sted, saadan som Præstens Døtre havde bedt mig om det.

Det var festlige Stunder, naar vi i Mørkningen sad i den lavloftede Stue, hvor der nu var Bræddegulv, og Far fortalte Træk fra sin Ungdom i Søborg. Der havde været en Degn, der havde tre Sønner, Abraham, Isak og Jakob. Abraham, der var Klokker i Søborg, havde en Datter i København, og med en vis Selvfølelse fortalte han, at hun tjente hos en Stejer, en Spækhøker, og at hun var meget velnæret, hvad han gav Udtryk for i Ordene: „Hun har Fanden skal hente mig et Ansigt som en So!“

Samme Datter blev imidlertid gift, og nu var der ingen Overflod længere, det var tværtimod meget sløjt for hende, og Abrahams Kone, Boel Kirstine, beordrede ham derfor til at trille til København med et Brød og en Skæppe Kartoffler. Hun turde ikke overgive ham de samme Værdier i klingende Mønt, for saa vidste hun, at de vilde blive omsat i vaade Varer. Han naaede ogsaa til København med Børens Indhold, men da han trillede tilbage og naaede Rudersdals Kælderstue, traf han en Del Kulsviere. De skulde jo have en Genstand sammen, og for ikke at staa tilbage for de andre Givere solgte Abraham Trillebøren og drak Pengene op.

Han var imidlertid blevet saa omtaaget, at han paa Hjemvejen kom ud af Kurs og havnede i Munkerup. Han kom ind i en Gaard, hvor han i Køkkenet lavede et vældigt Spektakel. Da Manden vaagnede og kom derud, begyndte Abraham, der troede, at det var hjemme, og at det var Boel Kirstine, der kom, at skælde ud for at komme først til Orde. Manden forklarede ham, at han var fejl paa den, og gav ham Besked om Retningen. Abraham stolprede af Sted og naaede da ogsaa Søborg. Han var imidlertid blevet ædru og turde ikke komme ind til Konen. Han kravlede derfor op i Kirketaarnet, der jo var som hans andet Hjem, og her lagde han sig til at sove. Da han vaagnede, var det et godt Stykke op ad Dagen, og da Abraham havde en Fornemmelse af, at det var paa Tide at faa ringet Solen op, begyndte han at ringe af fuld Kraft med det Resultat, at Byens Folk samledes uden for Taarndøren og spurgte, om der var Ildebrand.

Det var der ikke, og da Abraham kom ud af Taarndøren, var der en af Bymændene, der bemærkede: „Naa, du er kommet hjem fra København. Turen har nok været lidt fugtig.“

En anden af Fars Historier var følgende. Der skulde være Fastelavnsfest i Søborg, og en spirituskær Skrædder skulde lave de nødvendige Forberedelser. Midt i det hele spørger han forbløffet: „Hvor skal vi faa Masker fra?“ — „Aa,“ svarede en anden, „du kan jo blot gaa hen og vaske dig, saa er der ikke en Sjæl, der kan kende dig.“

Det blev en stor Fest, og mange af dem drak jo ogsaa mere, end godt var, navnlig en af Gæsterne havde faaet sig en ordentlig Perial. Saa siger Skrædderens Mor, der stod ved Siden af Huset — det var jo hen ad Morgenstunden —: „Det var da ikke godt, at min Søn skulde komme hjem paa den Maade.“ Det kom han heller ikke, for lidt efter kom de bærende med ham paa en Stige. —

Jeg var imidlertid blevet syv Aar og skulde i Skole. Den Dag, jeg skulde af Sted, vaagnede jeg Klokkeren fire og raabte ind til Mor: „Husker du, jeg skal i Skole?“ Jeg var lige ved at græde, men skulde jo forestille, at jeg var glad. Jeg kom til at gaa i en lille Privatskole, der var i et Hus, som Kommunen havde lejet mellem Græsted By og Græsted Mølle. Skolestuen var lille, og Læreren, Frk. Huper, var mild og venlig. Hende blev jeg straks forelsket i. Min Søster fulgte mig den første Dag og var der hele Dagen. Da vi gik hjem, sagde hun: „Lagde du Mærke til den lille Pige med de sorte Øjne? Da vi sang „Solen skinner fra Himlen blaa, den skinner paa lille Ellen,“ sang hun *Ælling* i Stedet for Ellen. Jeg tav klogelig stille, for det havde jeg ogsaa sunget. Jeg syntes, det passede saa godt med saadan en lille *Ælling*.

Jeg havde hugget en Patentblyant derhjemme, og i Skolen viste jeg den til en Sidekammerat. Det var en meget fin, sort Blyant. Naar man trykkede den i den ene Ende, aabnede der sig et lille Gab i den anden, og en Blyantsspids kom frem. „Vil du sælge den Blyant?“ spurgte mine Sidekammerat, der hed David. „Ja, det vil jeg godt. Hvad vil du give for den?“ — „2 Øre,“ sagde han. „Saa er ogsaa Blyanten din,“ svarede jeg. Han sad og legede med den i Timen, og Frk. Huper spurgte, hvor

han havde faaet den fra. Da hun havde faaet Rede paa det hele, sagde hun: „Saa er det vist bedst, den Handel gaar tilbage. Nu giver du ham de 2 Øre igen, og jeg lægger Blyanten her, til din Far kommer med Tørv.“ Siden gik jeg stadig og skottede til Blyanten og var glad for hver Dag, Far ikke kom med Tørv. Det varede alligevel for længe, og en Dag rakte hun mig Blyanten med Paabud om at give den til min Far. Jeg lagde den ganske stille derhjemme, hvor jeg havde taget den, og ingen havde savnet den.

Men de 2 Øre, jeg maatte af med, stod mig stadig i Hovedet. Saa en Dag, da David og jeg fulgtes ad hjem fra Skole, saa siger jeg: „Lærerinden, som er saa rig, hun kunde da godt give os hver 2 Øre.“ Ja, det syntes han ogsaa, men da jeg den Dag kom hjem, saa kan det nok være, jeg havde en stor Oplevelse at fortælle. „Kan I tænke jer. Da Lærerinden kom ind i Skolestuen, havde hun en hel Stabel Tøorer i Haanden, og saa sagde hun: „Nu faar I hver 2 Øre, saa kan I gaa op til Bageren i Græsted, og I maa købe for den Tøore, hvad I vil.““ — Her afbrød min Søster mig og sagde: „Men hvad sagde Bageren, da saa mange Unger stormede ind i den lille Butik?“ — „Lærerinden sagde, at naar I kommer op til Bageren, saa maa I kun gaa ind to og to ad Gangen.“ — „Hvad købte du saa for din Tøore?“ spurgte min Søster videre. „Jeg købte en rød Brosten og en hvid Brosten,“ svarede jeg. Brosten var haarde Kager til 1 Øre Stykket. Det hele var Fantasi. Jeg syntes, jeg havde set det saa tydeligt for mig, saa det betyngede mig ikke saadan.

Men som min Søster og jeg en Dag legede oppe paa Høstængget, hvor Gavllemmen stod aaben, kom Mor gaende ad Markvejen nede fra Lergraven, og da hun faar Øje paa os, truer hun ad mig med Haanden og siger: „Du skulde have Skam, din slemme Løgnhals. Det passer jo slet ikke det med Lærerindens Tøorer. Jeg har lige talt med Davids Mor, og hun kendte intet til den Historie.“

Da gik det op for mig — og først da — hvilken frygtelig Løgnhals jeg var. Min Søster vilde ikke mere lege med saadan en Løgner, og hun forsvandt ned ad Stigen. Og hvad gjorde jeg? Jeg borede Ansigtet ned i Høet og følte mig uværdig til at se denne Verdens Lys mere. Lidt efter vovede jeg mig dog ned

ad Stigen, men jeg var en ydmyg og angerfuld Dreng hele den Dag. Næste Dag yndede jeg jo ikke at tale om den Historie, og saa gik Livet sin sædvanlige Gang, men endnu den Dag i Dag kan jeg se Lærerinden komme med den Stabel af Toører, og jeg ser hele Flokken af Dreng og Piger.

I den Skole gik jeg et Aar, og den gamle Pastor Assens kom ned og holdt Eksamen. Han gik og røg paa sin Pibe og hørte lidt paa os, og han gav de tre øverste Piger hver en Tiøre. Saa kom jeg op i 1. Klasse hos Lærer Hansen, det var oppe i den rigtige gamle Frederik IV's Skole i Græsted, men hvilken Forandring fra den fine og venlige Frk. Huper til den strikse og iltre Lærer Hansen! En frygtelig Oplevelse havde jeg den første Dag. En af de Dreng, der sammen med mig var rykket op i 1. Kl., havde formodentlig gjort noget, han ikke maatte, for pludselig ser jeg Læreren rød i Hovedet fare op til Katederet, lukke Lemmen op og tage Rebtampen frem, han snoede den en Gang om Haanden, farer ned over Gulvet, ind mellem Bænkene, tager en Dreng i Kraven, slæber ham ud paa Gulvet og tærsker løs paa ham med Rebtampen. Drengen skriger i vilden Sky og gaar saa tilbage paa sin Plads, hvor han sidder og hulker og tørrer Øjnene med Bagen af Haanden, der paa den indvendige Side var helt brun af Valnøddesaft. Naar den Dreng senere vilde vise sig lidt, lød det altid til ham: „Du skal ikke være saa vigtig. Du fik Prygl af Tampen den første Dag, du var i Skole.“

Skolestuen var lav, og midt i Lokalet stod en stor og bred, norsk Kakkellovn fra 1728. Der var gennemgaaende et halvt Hundrede Børn i Klassen. Andenlæreren havde 2. og 3. Klasse, Hansen 1. og 4. Der blev sagt, Hansen var dygtig, det var han maaske ogsaa, men han var en kedelig Fortæller. Naar Andenlæreren — Ole Larsen — fortalte, var det noget helt andet. Ham holdt vi af. Han rejste til Store Hagelse, men forinden holdt han en smuk Afskedstale til os. Han gav os sin Adresse, St. Hagelse pr. St. Lyngby, for at vi kunde skrive til ham. Han var en god Lærer helt igennem. Vi lærte ogsaa særdeles godt hos ham.

Efterhaanden kom jeg over til Hansen i 4. Klasse. Nu var man jo blevet ældre og noget mere gavtyveagtig end tidligere. Hansen havde det saadan, at naar en Dreng svarede ordret, afbrød han

og spurgte en anden: „Hvad sagde han?“ En Dreng var en Dag oppe i Nebukadnesar, og han remsede op: „Og jeg skal lægge en Bidsel i hans Mund og en Ring i hans Næse...“ Saa afbryder Hansen: „Hvad skulde han saa, August?“ Og Drengen svarede: „Han skulde have en Ring i Snyden!“ Det er den eneste Gang, jeg har set Hansen smile.

Ved en Eksamen, hvor Pastor Assens havde faaet Kapellan, kom de begge to. Kapellanden hed Vilhelm Kold, han var født 1868 og blev theologisk Kandidat 1892. Aaret efter blev han Kapellan i Græsted-Maarum, hvor han var i tre Aar.

Naa, de kom altsaa begge to, og det var saa morsomt at lægge Mærke til Lærer Hansen, for til daglig var han den store Mand, der tumlede sig med Spanskrør og Rebtamp, men nu var han lille og ydmyg, og det blot fordi Præsten var kommet. Pastor Assens var en af de store Tobaksrygere i Sognet. Han røg 52 Pund Tobak om Aaret, 1 Pund om Ugen. Sin uundværlige store Træpibe havde han jo ogsaa med ned i Skolestuen samt en valket Svineblære fyldt med Tobak. Han gik frem og tilbage paa Gulvet, og Støvlerne knirkede. De Støvler var de længste i Foden, jeg nogen Sinde har set, men glatte og uden Folder sluttede de om Foden. Jeg tænkte: Hvem i Alverden kan have lavet saadan en Støvle? Mærkelig nok, mange Aar efter at Pastor Assens var død, fik jeg at vide, at det var en Skomagermester Josefsen i Naboløs i København, der syede Støvlerne til Præsten i Græsted.

Pastor Kold, der var 25 Aar gammel, var en ivrig Missionsmand, og han gik den Dag rundt i Skolestuen og pegede snart paa en Pige, snart paa en Dreng, og spurgte: „Elsker du Jesus?“ Børnene blev røde i Hovedet, men de svarede da ja. Mig spurgte han ikke, men det gjorde han senere. Det skulde de jo. Iøvrigt har jeg altid været religiøst indstillet.

Inden jeg gaar videre, vil jeg fortælle endnu nogle Barndoms minder fra Hjemmet. Vi havde en Øverstestue, der var den største der paa Egnen, og den blev ofte benyttet til nogle saakaldte *Madposeballer*. Deltagerne var mest Ægtepar — nu og da enkelte unge — og de havde selv Maden med. Drikkevarer fik de paa Stedet, og for dem og saa Musikken betalte de 1 Kr. pr. Ægtepar. De morede sig storartet. Per Musikanter sad paa sit

omvendte Kar og gned Violinen. Væggene var pyntet med Gran og Trækodser, hvori der var boret Huller, som Lysene sad i. Per kom engang galt af Sted, idet han stak Buen op i et Tællelys, og nu blev Violinen stum, men han fiskede straks en anden Bue op af Hundeskindsposen, og saa gik Dansen lystig igen.

Jeg følte, at Verden var saa lys og dejlig. Musikken stemte mit Sind, saa jeg gik uden for Porten og sendte Vorherre en medlidende Tanke. Der sad han oppe over Stjernerne og kedede sig, mens vi havde det saa morsomt hernede paa Jorden. —

Det var en ganske almindelig Aften, at vi havde en eventyrlig Oplevelse. Vi fik Besøg af Købmand og Musiker Jens Samuelsen fra Højelt, og det skulde vi jo have lidt Fornøjelse af. Jeg havde en lille Violin, den blev halet frem, og Jens Samuelsen begyndte at spille, det var Dansestykker og andet lignende. Saa siger Far: „Kristen og Ane de vil jo saa gerne danse. Skal vi ikke se at faa fat i dem?“ Kristen og Ane var et gammelt Ægtepar, der boede i en lille Hytte, der laa ved Enden af vor Mark og var bygget sammen med et Stengærde.

„Georg, du kan rende ned og spørge, om de vil komme op og danse.“ Jeg gik derned. Klokken var vel omkring ved otte-ni, og de var i Seng. Jeg bankede paa Ruden: „Sover I?“ En Stemme lød henne fra Sengen: „Er det Gerok?“ — „Ja, det er. Jeg skal sige fra Far og Jens Samuelsen, om I vil komme op og danse?“ — „Du kan hilse din Far og sige saa mange Tak. Vi skal nok komme.“ Lidt efter traadte de begge to ind ad Døren, Jens Samuelsen spillede, Kristen og Ane dansede til efter Midnat, og vi havde allesammen en meget fornøjelig Aften.

Senere blev Øverstestuen ogsaa brugt til andre Ting. Frelsens Hær holdt saaledes Møder der. Men midt i Halvfemserne da Missionen tog saa stærk Overhaand, kom Pastor Stricker en Dag og spurgte Far, om han havde noget imod, at der en Gang imellem blev afholdt Missionsmøder i hans Stue. Det havde Far ikke, og nu blev der holdt Møder, hvor begge Stuer var fyldte med Folk, der sad syndebetyngede og lyttede til de Ord, der faldt fra Dør-aabningen, hvor Præsten eller Missionæren stod. Nogle brast endda i Graad, og Prædikanten maatte hen og trøste dem. Jeg tænkte: Hvor er det en stor Forandring, naar man tænker paa

den Lystighed, der før fandt Sted her, og den drøvelige Forsamling, der nu sidder paa de haarde Bænke.

Men disse Møder, der varede i en Aarrække, medførte ikke nogen Forandring for mine Forældres Vedkommende. De levede et godt og kærligt Samliv og tænkte ikke saa meget paa Helvede og alt det.

Efter min Konfirmation i 1894 kom de fire kedelige Aar, hvor jeg var beskæftiget ved Landbruget, og det havde jeg ikke for to Øre Interesse af. Min stadige Drøm var at blive Skuespiller, og naar jeg først havde tjent tilstrækkelig med Penge, saa skulde det ske. Men jeg maatte jo ogsaa have flere Kundskaber, jeg kom da paa Frederiksborg Højskole 1898—99, og om Sommeren hjalp jeg til i Haven samtidig med, at vi fik 3—4 Timers Undervisning daglig af Begtrup, Bredsdorff, Ole Jensen og Søren Sørensen (siden Vasegaard). Paa den Maade var Opholdet gratis. Paa Vinterskolen lærte jeg Niels Nielsen fra Fogedgaarden i Tisvilde at kende, og han blev mig en Ven for Livet.

Da jeg kom hjem, gav jeg mig i Skovvæsenets Tjeneste, skønt Lysten egentlig ikke var saa stor, men det var et dejligt frit Liv. Jeg blev Elev hos Skovrider Christensen i Maarum samtidig med, at jeg en Vinter tog et Kursus i Oplæsning hos Sceneinstruktør Anton Neergaard i København. Efter at have været Skovelev i fire Aar fik man et Lærebrev, der skulde attesteres af Overførster Leth paa Egelund, efter at han havde eksamineret en i forskellige Skovbrugsfag. Siden blev denne Ordning erstattet af en Skovfogedeksamen, der varede otte Dage og afholdtes paa forskellige Skovdistrikter. For mit Vedkommende var det ovre i Rold Skov, jeg bestod denne Eksamen i 1907. Men det var Skuespiller, jeg vilde være, uden at jeg dog gjorde noget egentligt for det.

Efter at jeg i 1907 var blevet gift, flyttede vi til Bornholm, og her var jeg ved Skovvæsenet i tre Aar. Vi boede i et lille Hus i Højskolens Have, og jeg læste op for Eleverne. Men saa fik jeg Brev fra Jagtjunker Bauditz i Rørvig, hvor jeg havde været en Tid et Par Aar i Forvejen, om jeg vilde drive Planteskolen sammen med ham. Dette Tilbud tog jeg imod, men i Mellemtiden havde Bauditz faaet Stillingen som Skovrider hos Frederik Scavenius paa Gjorslev. Vi flyttede saa til Rørvig, Planteskolen var

en Del forsømt, men det skulde nok have gaaet, hvis Bauditz ikke var gaaet fallit.

Vi flyttede derfra 1912 og kom til Hillerød, hvor jeg blev beskæftiget i Skoven. Men Skuespillertrangen laa dog stadig i mig, men paa den anden Side var jeg noget betænkelig ved at blive Skuespiller, fordi min Kones Familie alle tilhørte Indre Mission, og de har jo et skævt Blik til den Slags Folk, men min Kone sagde: „Bryd dig bare ikke om det. Du skal gøre, hvad du har Lyst til, og kan min Familie ikke taale at se dig som Skuespiller, kommer vi nok over det.“

En Sommer sagde jeg til mig selv, at nu skulde det være. Gennem Knud Nielsen, Gartneren i Slangstrupsgade, fik jeg at vide, at hans Broder, Johannes Nielsen, der var Direktør for Det kgl. Teater, laa paa Landet ude i Vedbæk. Jeg cyklede til Vedbæk. Ilter og rødhaaret kom Johannes Nielsen mig i Møde i Entreen. Jeg fremførte mit Ærinde, han saa paa mig og sagde: „Det ydre er der s'gu ikke noget i Vejen med, og De har et eget Glimt i Øjet. Jeg skal sende Bud til Dem, naar De kan komme ind at prøve paa Det kgl. Teater.“

Det Budskab fik jeg aldrig. Sommeren gik, og Vinteren kom. En Dag rejste jeg ind og opsøgte de to Direktører Friderichsen og Einar Christiansen paa Folketeatret for at spørge, om jeg kunde faa Lov at aflægge Prøve. Svaret var, at de skulde sende mig Meddelelse om, hvornaar jeg kunde komme, og Prøven skulde bestaa i tre Roller: Gaardejer Lyng i Hostrups „Tordenvej“, Hakon Jarl i „Hakon Jarl“ og Sagfører Krogstad i „Et Dukkehjem“.

Jeg lærte de tre Roller, idet jeg øvede mig hver Dag, naar jeg kom hjem. Fjorten Dage efter kom der et Telegram til mig: „De kan komme paa Kontoret i Morgen Kl. 12.“ Den Nat fik jeg ikke megen Søvn. Jeg gennemgik Rollerne foran Spejlet, mens den øvrige Familie sov. Jeg stillede til den fastsatte Tid, og sammen med Skuespiller Poul Gregaard, den senere Direktør, der skulde give mig Stikordene, kom jeg ind paa den uhyggelige og kolde Scene, mens de to Direktører sad skjult nede i Mørket paa Tilskuerpladserne. Jeg stod i fuld Belysning paa den store Scene og spillede de tre Roller. Da Prøven var forbi, sprang de to Direktører op paa Scenen, og Einar Christiansen sagde: „Ja, De har jo Talent, men der er en meget væsentlig Ting, og det er, at De har

noget nordsjællandsk Akcent, og det er saa lidt, at De vanskeligt vil komme af med det. Hvis De talte Ravjydsk, vilde det være lettere. Og saa er Deres Bevægelser for stive og kantede, men det kan maaske rettes.“ Jeg svarede: „De mener, at jeg hellere maa opgive det?“ — „Nej, det vil jeg ikke sige — men der er jo Filmen.“

Helt siden jeg i Skolen læste forskellige dramatiske Stykker, havde jeg drømt om at blive Skuespiller, men paa Vejen hjem fra København slog jeg for bestandig de Griller af Hovedet, og det er jeg glad for nu. Jeg siger saa tit til min Kone, at det er en Lykke, at jeg ikke kom paa de skraa Brædder, for jeg var aldrig blevet en stor Skuespiller, og det var det, jeg drømte om.

Alle Dage har den Tanke ligget bagved, at jeg vilde være Forfatter, og nu da jeg havde opgivet at blive Skuespiller, tog jeg fat paa at skrive. Jeg var klar over, at der laa et mægtigt Romanstof her i Nordsjælland. Da Far var død, og jeg cyklede til Græsted, vældede Erindringerne om min Barndom op i mit Sind og tog saa stærkt paa mig. Fra Bakken i Kagerup saa jeg ud over Nordsjælland og tænkte, om jeg dog ikke kunde blive denne Egns Skildrer. I 1909 skrev jeg paa Bornholm min første Fortælling „Den sidste Kulmile“, der under Navnet Nordkild Mortensen blev trykt i „Søndagsbladet“. Jeg fik 12 Kr. i Honorar, det syntes jeg var vældig flot, det var lige til et Par Sko.

Senere skrev jeg nogle Smaating til Bladene, men da vi kom til Rørvig i 1910, boede Forfatteren Louis Levy hos os en Tid, og han raadede mig fra at skrive Romaner og Noveller, idet han mente, mit Replikskifte pegede i Retning af Komediens. Jeg skrev ogsaa flere Skuespil, og sendte dem ind til Teatrene, men jeg fik dem i Hovedet igen, hvad jeg godt kan forstaa nu. Senere hen har jeg faaet tre Hørespil opført i Radioen.

Den første Bog arbejdede jeg paa i Aarevis, og naar jeg sendte Manuskriptet ind til et Forlag, fik jeg det tilbage igen. Jeg arbejdede imidlertid videre med Stoffet og fik efterhaanden skabt en egen Stil. Paa dette Tidspunkt havde Cai M. Woel startet et Forlag paa Hauser Plads. Jeg sendte Manuskriptet til „Kulsvierblod“ ind til ham og fik et Brev, hvori han roste Bogen i høje Toner. Jeg rejste derind og traf foruden Woel Leck Fischer og

Knud Bruun Rasmussen, der var hans Medhjælper. Bydrenge
var for Resten den nuværende Finansminister Kampmann.

Bogen fik en god Modtagelse, og den lokale Presse raadede
mig til at fortsætte paa Forfatterbanen. Den næste Bog var
„Truels i Vandmøllen“, og det Stof havde jeg egentlig gaaet med
siden min Drengetid. Den gamle Maarum Vandmølle, som blev
nedrevet i 1784, spillede en stor Rolle i min Fantasi. Paa Sten-
gården fra Maarum By og ned til den store Eg laa der et Stykke
af en Møllesten nede fra Vandmøllen, og det kunde nok give
Fantasien Næring. Mølledammen strakte sig ind i Harager Hegn,
men dels paa Grund af Udskiftningen og dels som Følge af
Vandmangel blev Møllen nedlagt. Nogle Aar forinden var der
paa en Høj, der ligger der endnu og godt kunde ligne en Grav-
høj, bygget en Vindmølle, der skulde supplere Vandmøllen.
Den blev nedrevet samtidig med, at Vandmøllen blev nedlagt,
idet Skovgården ved Udskiftningen blev lagt lidt sydligere, saa
Vindmøllen kom til at ligge inde i Skoven, og det kunde jo ikke
lade sig gøre.

Senere kom „Folket bag Skoven“ med Typer fra den nyere
Tid og hele den øvrige Række af Bøger. —

Spørger man, hvor jeg har mine Motiver fra, svarer jeg, at
det er Barndomsminder og Træk fra Skoven i de mange Aar,
jeg færdedes der. Særlig Betydning har to af mine Venner haft
for mig. Den ene var Maler Arnold Olsen i Esrum. Han kunde
en Mængde Sagn og Historier fra Gribskov, og han forstod at
gengive dem paa en særlig fængslende Maade. Mange af disse
Beretninger havde han fra sin Far, Martin Olsen, der ogsaa var
Maler, og ellers havde han hørt dem af Egnens Befolkning.
Turene sammen med ham langs Esrum Sø mindes jeg med særlig
Glæde og ikke mindre Synet af hans mange smukke Malerier.
Kun kedeligt, at han døde saa tidligt, 1948 lige før Jul.

Det samme kan siges om den anden af mine gode Venner.
Niels Nielsen fra Fogedgaarden i Tisvilde, som døde et halvt
Aar efter. Foged-Niels, som vi kaldte ham, var en ualmindelig
god og karakteristisk Fortæller, og fra det sagnrige Tisvilde
havde han mange fængslende Episoder at berette. Han ejede
et særligt Lune, der ogsaa kom til Syne, naar han fortalte om

Stedets Gæstebog, hvor en Gæst paa „Engelhøj“ havde skrevet:

Der sidder en underlig gammel Snegl
i Krogen bag Egetræsskiven
med Øjet aabent for andres Fejl
og Munden lukket om Piben.

Jeg kommer lige til at tænke paa et andet Vers fra min Rørvigtid. I et Pensionat derovre, hvor Forplejningen vel nok var lidt mager, havde en Gæst skrevet i Bogen:

Hil være dig, o Sommerlyst!
Du er en Pryd for Landet.
Vi kom hertil i sene Høst,
og vi — gik godt i Vandet.

Værtinden var dog vel tilfreds: „I forstaar jo nok — det var ude i Fjorden, de gik i Vandet.“ — — —

Hvad har mine Romaner betydet for mig? Ja, tit tænker jeg: Hvad har de egentlig bragt mig? Jo, for det første har de skaffet mig en stor Glæde, mens jeg skrev dem, de skabte en Udløsning for noget i mit Sind. Og saa har jeg haft mange taknemlige Læsere. Min største Læsekreds har jeg her i Nordsjælland, og mange venlige Breve har jeg faaet. Jeg husker især et fra en Student i København. Han skrev, om ikke hans Far, der var Præst nede i Midtsjælland og laa og var syg, kunde laane nogle af mine Bøger, for han var kommet til at længes efter at trænge ind i den nordsjællandske Befolknings Liv og Tankesæt. Jeg sendte Præsten en fire, fem af mine Bøger og bad ham om at beholde de to. Resten fik jeg tilbage med megen Tak. En Maanedes Tid efter saa jeg i Bladene, at den gamle Præst var død. Det var mig en stor Glæde, at han forinden havde haft Udbytte af mine Bøger. — — —

Hermed ender Nordkild sin Fortælling. Saa gik hans Syn paa Kagerup Bakke alligevel i Opfyldelse. Han blev Nordsjællands Digter.

Georg Nordkilds Bøger.

Kulsvierblod, 1929, 158 Sider.

Truels i Vandnøllen, Roman fra Grib Skov, 1931, 212 S.

Folket bag Skoven, 1932, 240 S.

Hakons Sale. Roman fra Esrumegnen. Med Vignetter af Arnold Olsen, 1936, 213 S.

Sandet flyger om Asserbo, 1936, 131 S.

Hosekræmmeren og hans Søn, 1939, 199 S. Handler om Søren Kierkegaard og hans Far.

Forlovelsen, 1941, 185 S. Fortsættelse af foregaaende.

Det suser i Skoven, 1945, 258 S.

Ad trange Veje, 1946, 279 S.

Kongen og Folket, Roman om Frederik VII, 1948, 183 S.

Hvad gavner det et Menneske, 1950, 196 S.

EN ARBEJDERKVINDES ERINDRINGER

Endnu et Stykke Tid ind i dette Aarhundrede kunde man her i Hillerød høre Udtrykkene *Madam* og *Jomfru* brugt om- og af Kvinder i smaa eller jævne Kaar. I Teknisk Skole, hvor Industriforeningen havde en Art Klublokale, som Medlemmerne hyggede sig i med en lille L'hombre eller vederkvægede sig med en Bid Brød, var der en ældre Gæstgiverenke, der sammen med sin ugifte Søster passede Huset. Af disse to venlige, hjælpsomme og dygtige Kvinder holdt især Enken, som jo var Husmoder, strengt paa, at de skulde benævnes *Madam Ernst* og *Jomfru Jakobsen* og ikke noget med Frue og Frøken. Nogle yngre Tilflyttere benævnte dem imidlertid Fru Ernst og Frøken Jakobsen, og saaledes blev de ogsaa kaldt, da de senere flyttede op i Borgerstiftelsen, hvor de boede til deres Død.

Naar der i det følgende skal gengives, hvad en gammel Enke fra Bakkegade fortalte om sine Oplevelser fra et langt Liv, vil det — selv om hun døde saa sent som i 1921 — svare bedst til Tidens Stil at benævne hende *Madam Jørgensen*, saadan som hun var vant til at blive kaldt.

Jensine Jørgensen var født i Frederik VI.s Tid den 3. August 1835 og døde den 13. Juli 1921, omtrent 86 Aar gammel. Hun var gift to Gange, første Gang, da hun var 21 Aar, med en Snedkersvend, der hed *Rasmus Hansen*. Efter tre Aars Ægteskab døde Manden, og hun var nu Enke i fem Aar, indtil hun i 1864 blev gift med Karetmager *Niels Jørgensen*.

Madam Jørgensen var født i Bakkegade, og paa nogle faa Ungdomsaar nær kom hun til at bo i denne ejendommelige Gade hele sit Liv. Det er da ikke mærkeligt, at hun kendte Bakkegade, dens skiftende Beboere og dens hele Atmosfære, ud og ind. *Jensine Jørgensen* var en velbegavet Kvinde, og hun havde en god Hukommelse.

Hos Viceskoleinspektør J. K. Krogh laante jeg for et Par Aar siden en Afskrift af hendes Erindringer. Originalen til disse fandt jeg senere i Skoleinspektør P. Petersens efterladte Papirer. Af Madam Jørgensens Erindringer har Petersen iøvrigt benyttet flere Træk i sin Skildring „Gamle Folk fortæller“ i *Hillerød By*, udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund 1925. Man maa da formode, at det er paa P. Petersens Foranledning, Madam Jørgensen har nedskrevet sine Erindringer, der falder i to Grupper. Først Familiens personlige Forhold, det daglige Liv hjemme og ude, Byens fælles Festligheder og de Menneskers Liv og Skæbne, som man saaledes kom i Berøring med, og dernæst en grundig Gennemgang af alle Bakkegades gamle Huse og deres skiftende Ejeres mere eller mindre lyse Skæbne.

Det er den første Del, der har almen Interesse, hvorfor det er den, der gengives væsentlige Uddrag af i det følgende, mens der af den sidstnævnte Del kun medtages enkelte Ting, der kan tjene til Belysning af Gadens Udseende og Fortællerens egne Forhold.

Madam Jørgensens Erindringer maa i det væsentlige være nedskrevet 1920, dog synes noget af Stoffet at være fra 1913. Tiden 1920 maa man have i Erindring under Læsningen, idet Fortælleren Gang paa Gang, naar hun omtaler en næringsdrivende eller en Familie, siger, at vedkommende boede i den Ejendom, som *N. N. nu bor i*. *N. N.* er forlængst død og Ejendommen paa helt andre Hænder, men i 1920 var han altsaa levende og en af vor Bys kendte Skikkelser.

Madam Jørgensen beretter: Det, jeg først vil fortælle, har jeg ikke selv oplevet, det er blevet mig fortalt af mine Forældre.

Min Fader er født i Hillerød 1811 og hed *Christian Andersen*. Da han blev konfirmeret, kom han i Bødkerlære hos Bødkermester Kronberg, som ejede det gamle 2 Etagers Sted [Slotsgade 15], hvor Fabrikant Nordsten nu bor.

Min Moder er født i Alsønderup 1806 og kom her til Byen at tjene i en ung Alder. Hendes første Plads var nede paa Slottet hos Arrestforvareren, senere hos en Farver. Der maatte hun spinde om Eftermiddagen, naar hun var færdig i Køkkenet. Hun skulde vende Ryggen til Vinduet, for at ikke Tiden skulde gaa til Spilde. Senere fik hun Plads hos en Sadelmager Valentin,

som boede i samme Ejendom, hvor min Fader arbejdede, og saa stiftede de Bekendtskab, og det endte med, at de blev gift i 1833. Deres førstefødte blev en Søn, som døde af Strubehoste, inden jeg blev født (i 1835).

Saa i 1834 havde Distriktslæge Ewertsen Fødselsdag, og der var nogle Venner, som vilde overraske ham om Aftenen ved, at de kastede Rakter, der desværre faldt ned paa Taget, som var Straatag, og det fængede øjeblikkelig. Dengang var alle Udhuse tækket med Halm. Derved opstod den store Ildebrand, vi havde det Aar. Folk kunde ikke passere Slotsgade for Hede, og Folk troede, at Lægen var Skyld i den store Ildebrand.

Min Fader arbejdede i nogle Aar som Svend hos sin Læremester, efter at han var blevet gift, men da Ugelønnen var saa lille, maatte han forlade Faget. Han fik kuns 5 Mark om Ugen og Kosten, den var sløj, de fik Kartofler og sveden Meldyppe til Aftensmad. Saa blev han Arbejdsmand og fik 2 Mark 8 Skilling [83 Øre] om Dagen.

Deres første Lejlighed maatte de dele med en gammel Kone. De var jo fattige, men stræbsomme. Deres første Møbler var en Himmelseng¹ med blaastribet Omhæng, en Dragkiste med Malm-beslag, et Bord og to Stole. Saa var der to Tinstager fra 1834, som jeg har endnu.

Min Moder var meget proper med sit Arbejde. Hun fik snart samlet en Del Kunder. Hun begyndte med at vaske for ugifte Personer og tjente derved flere Penge om Ugen end min Fader, og Ildebrændselet, som de skulde bruge, hentede min Moder i Gribskov paa en Trillebør, mens jeg sov. Det var i 1837.

Saa havde de senere noget Uheld med et Par Smaadrenge, som døde, der var der en Del Udgifter. Da jeg var 4½ Aar, kom jeg i Asylet nede i Møllestræde. Der var en Enkemadam Møller. Det var en køn og god Dame, og saa kom der to Gange om Ugen en Skolelærer Brask og sang og spillede, for at vi kunde lære at synge, og det var vi smaa meget glade for. Naar vi saa skulde gaa hjem fra Asylet — dem, der skulde op over Torvet — saa holdt vi hinanden i Hænderne og spærrede Gaden, og saa sang vi. Saa en Dag, da vi passerede Torvet, kom der to af Gæstgiver Brummersteds Pigebørn fra Hotel „København“ og gav mig et stort Æble, fordi de syntes, jeg sang saa kønt. Jeg

havde en høj Stemme, og senere, da jeg kom i Borgerskolen, kunde Erslev bruge mig til Koret i Kirken.

Der var ogsaa et Teglblænderi nede i Møllestræde og en Vejr-mølle. Vi Børn havde saadan Morskab, naar vi gik fra Asylet, af at se paa, at Hesten gik rundt i Leret, naar det skulde æltes. Der var Kørebane under Gaden.

Saa om Sommeren, naar jeg var i Asylet, saa gik min Moder, naar der var høstet, ud at pille Aks. Da jeg var færdig med Asylet, og vi havde Sommerferie i August, saa maatte jeg følge med og hjælpe til, og det var jeg meget glad for. Dengang var der ude paa Trollesminde en Forpagter, som hed Kammerraad Madsen², det var saadan en rar gammel Mand.

Naar de nu var i Færd med at køre Sæden hen til Stakkene, laa der en stor Flok, baade unge og gamle og Børn, og ventede, til det sidste Læs var kørt af Marken. Saa kom Kammerraaden og sagde: „Saa Folk, nu kan I høste!“ Saa bredte Flokken sig over hele Hvedemarken Side om Side, og alt gik saa roligt. Naar vi saa havde gaet Stykket over to Gange, saa blev Faar og Svin drevet derud.

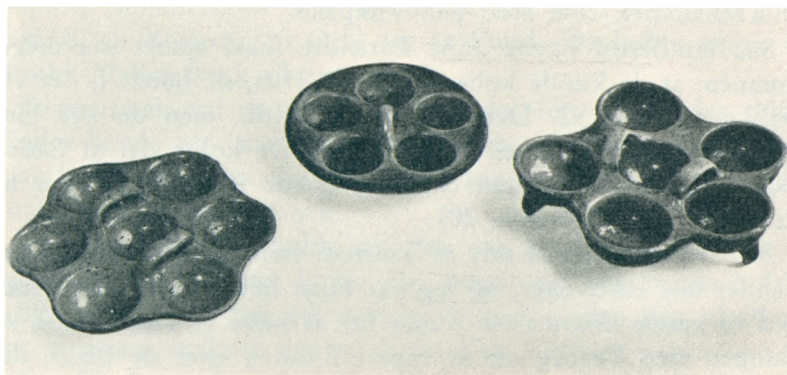
Det var en god Trøst for fattige Folk om Vinteren. Jeg kan da huske, at mine Forældre havde dejligt Hvedemel og Byggryn til hele Vinteren omtrent. Kornet³ og Rugen lod min Moder male, men Hveden blev byttet med Flormel. Rugmel blev der lavet Brød af, hun æltede selv Dejgen, jeg maatte hjælpe til med at ælte, jeg stod paa en Skammel, ellers kunde jeg ikke naa, saa maatte jeg bære Dejgen paa min Ryg ned til Bager Heller langt nede i Slotsgade.

Naar Byggen var malet, skilte min Moder det selv ud, sigtede de fine Gryn fra og Grynmelet, og saa havde hun et Drevte-trug til at faa Skallerne fra Grynene med. Min Moder kogte Melgrød af Grynmelet, men det var det værste, hun kunde byde mig. Den krillede mig i Halsen, for der skulde spares paa Mælken, endskønt den ikke var saa dyr, den kostede kun 3 Skilling for Potten af nymalket Mælk. Jeg har hentet meget sød Mælk ude paa Carlsberg hos den gamle Kammerherre Lerche.⁴

Fisken var ogsaa billig, 6 Skilling for 2 Pund Torsk. 6 Skilling gav vi for en Skæppe Kartoffler. Mine Forældre handlede hos en Enkemadam Lund, som boede i Helsingørgaden (27), der

hvor Købmand Hans Svendsen bor. Dengang var det et lille lavt Hus med smaa Ruder.

Dengang kunde man ikke faa brændt og malet Kaffe, man gav 15 Skilling for $\frac{1}{4}$ Pund Java, min Moder brændte Bønnerne i en Jydepotte, og de blev saa pæne. Tilsætningen var Cikorie, $\frac{1}{4}$

Æbleskivepander. Lertøj.
(Nordsjællandsk Folkemuseum).

Pund til 1 Pund Kaffebønner. Vi kendte heller ikke Roesukker, det var St. Croix Sukker. Et halvt Pund kostede 9 Skilling og Kandis 12 Skilling for et halvt Pund.

Kaffen blev lavet i en Kobberkedel, som var fortinnet indvendig. Naar den var færdig, kom der et Par Korn Salt i for at klares.

For et Lammehoved og en Lever gav man 5 Skilling Stykket, for Hjerteslaget 3 Skilling, for Lammekallun: Vom, fire Ben og Fedttarmen, 4 Skilling. Det var jo om Sommeren, den Ret blev lavet. Min Moder købte 2 Sæt Kallun. Der var Grønærter, nye Gulerødder og nye Kartoffler paa, men dem havde vi i Haven.

Det var en dejlig Ret, men den kostede en Del Arbejde, for det skulde skoldes og skrubes, men det smagte godt. Se, det var en god Kallunsuppe og nærende Mad for 8 Skilling.

En Forfjerding af en Spædekalv kostede 12 Skilling og en Bagfjerding 1 Mark, men en Kalv kostede ogsaa kun en Rigsdaler, og det fik de for Skindet, saa var Kødet ren Fortjeneste. Da gamle Peter Mogensen var Slagterdreng hos Scharø, købte

han flere Gange en Kalv til sine Forældre og ordnede den hjemme. Der var ni Børn, saa der skulde noget til. Hans Fader, Andreas Mogensen, var Møllersvend ude paa Erlandsens Mølle⁵, den laa ude ad Jespervejen oppe paa den store Bakke til venstre. Erlandsen var en streng Mand, men hans Kone var saa rar. Senere blev Andreas Mogensen Vægter. Dengang havde vi Tranlamper, som stod paa Træpæle.

Saa imidlertid havde mine Forældre faaet sparet saa meget sammen, at de kunde købe det gamle Hus, de boede i, det var Bakkegade Nr. 92. Det kostede 300 Rdl., men de 200 blev staaende i Ejendommen i mange Aar. De købte det af Sadelmager Roeds Enke, som dengang boede i det Sted, som nu Riemann har [Slotsgade 20].

Min Moder spandt selv til Lærred, som blev vævet ude paa Landet hos en Svoger, og jeg var kuns lille, da jeg blev sendt ned til gamle Glarmester Rump for at købe et Pund Blaar ad Gangen med Paalæg om at søge i Bunken efter de Blaar, der faldt i det blaa, for de var nok de bedste.

Hun lod lave Lærred, Hvergarn, Dynevaar, og hun spandt Garn til Strømper. Saa skulde jeg jo lære at karte, men det var ikke saa morsomt, for jeg huggede Kartetænderne i Enden af Fingrene, og det gjorde ondt, men der hjalp ingen kære Mor, for hun var streng.

Men det værste for mig var, da hun skulde lære mig at stoppe Strømper. Da jeg ikke kunde fatte det lige med det samme, tog hun og klemte mine Fingre sammen paa højre Haand og slog mig med en Lineal i Enden af Fingrene, saa det snurrede i min Albue, og det har jeg aldrig kunnet glemme. Nu har jeg selv haft Pigebørn, og jeg har godt kunnet lære dem at bestille noget med deres Hænder uden at slaa. —

Da jeg nu har levet under seks Konger, kan der nok være en Del at fortælle. Jeg er født 1835, og jeg kan godt huske, da Christian VIII blev kronet i Frederiksborg Slotskirke, det var nok 1840⁶, og at Byens Borgere en Aften drog fra Torvet ned til Slottet med Fakler for at hilse paa Kongen. Jeg var selv med i Fakketoget. Der var en gammel Kone, som havde taget mig med, og da vi kom ind paa den inderste Slotsplads, løftede hun mig op paa sine Arme, saa jeg kunde se Kongen.

Han stod til højre oppe i et Vindue. Kongen var krølhaaret. De efterfølgende Konger har jeg aldrig set uden deres Billeder.

Om Efteraaret købte mine Forældre en halv Krop Kviekød til at salte til Vinterbrug, det kostede 12½ Skilling for et Pund, og to Gæs, som ogsaa skulde saltes. De kostede 1 Rdl. Stykket. Brystet og Laarene blev røget, naar det var saltet nok. To Lispund Sommersmør blev ogsaa sat hen til Vinterbrug. Det kostede en Rigsort [50 Øre] for et Pund. De købte ogsaa et Stykke Mellemlæk til at stege.

Fortjenesten var jo til Tider lidt sløj for min Fader. Min Moder havde nok at bestille med al den fremmede Vask, og naar hun havde den fra Haanden, saa maatte Rokken holde for fra 9 til 12 om Aftenen.

Var det Uld, der skulde spindes, saa maatte jeg, der var 9 Aar, sørge for at have kartet saa meget, saa jeg kunde holde hende vedlige, for det gik rigtignok fra Haanden lige til Midnat, men saa vankede der en ekstra Kop Kaffe.

For 70 Aar siden, omkring 1850, kendte fattige Folk ikke til at købe Tørv, det var kun Gæstgivere, som købte dem for at holde Ilden vedlige. Fattige Folk havde dengang aaben Skorsten og brugte Brænde.

Man havde en Trefod til at sætte Kogekarret paa, og saa var der Bilæggerovnen i Stuen. Naar man skulde lægge i den, maatte man sætte sig paa Skorstensskødet, for ellers kunde man ikke naa at lægge til Rette.

Min Moder lod altid Ilden ligge saa længe i Bilæggerovnen, saa Asken var brændt sammen til en fast Klump, saa havde hun nok til hele Sommeren til at lave Lud af til Vasken. Vi kendte ikke Soda dengang, hun brugte Potaske til den fine Vask. Dengang skulde der Knofedt til, for man kendte ikke Vaskebræt.

Dengang Kammerraad Madsen var paa Trollesminde, har jeg været derude flere Gange at købe Mejeriost til mine Forældre. En, som vejede et Lispund, kostede en Rigsdaler. Det var kun 6 Skilling for Pundet, og den var ret god.

Min Aftensmad bestod i Reglen af Ostebrød (uden Smør) og saa et Stykke Smørrebrød. Naar jeg fik Smørrebrød til Kaffen om Aftenen, vankede der ingen Kandis til. Mens jeg var Barn, kunde man ikke købe færdigt Paalæg. Der var ikke andet

end den daarlige Spegepølse, som Skipperne kom medovre fra Holsten. De havde god holstensk Ost med. Men da der saa havde været Krig mellem Tyskland og Danmark [1848—50], blev der lagt saa megen Told paa den gode Ost, saa det ikke kunde betale sig at handle med den.

Der var ingen Isenkræmmere for 70 Aar siden [ca. 1850] og heller ikke saa mange Manufakturhandlere. Den fineste Butik var Johan Bruhns [Slotsgade 7]. Der var et stort Glasskab, som stod et godt Stykke uden for Muren, hvor al Stadsen var hængt til Parade.

Urtekræmmerne havde dengang lidt Bomuldstøj, Søm, Hængsler, Hængelaase, Savklinger og File. Skulde man have en Økse, maatte den bestilles hos en Smed.

Folk gjorde ikke saa store Fordringer. For mange Aar siden var Bakkegade et helt Morads, naar det havde regnet. Man gik i et helt Lerælte, saa Træskoene hang fast. Undertiden traf det sig, at man trak Træskoene i Stykker, saa Bunden blev siddende i Leret.

Jeg kan nu ikke huske, hvad Aar der blev lagt lidt Stenbro. Der kunde nu ikke blive Raad til at lægge Bro i hele Gaden, de naaede ikke længere end til Jens Jensen Vejby's Port. Han var Vognmand og Fragtmand og ejede de to Steder til højre, Nr. 98 og 99. Fra Porten og op til Enden af Gaden blev der lagt Skærver, som Gadens Dreng mere sig med at kyle op paa Taget og slog baade Tagsten og Tagvinduer itu til Ærgrelse for Husejerne.

Dengang var Gaden lukket oppe ved Jens Petersens Ejen- dom. Vi havde nemlig Sisebod⁷ dengang [Helsingørgade 40], men de, der boede til venstre i Gaden [mod Nordøst], havde alle en Laage i deres Have, som vendte ud til Marken, der stødte op til Siseboden. Den Mark blev kaldt for *Snurengen*.

Jeg har som lille Pige hentet mange Lispund Rugmel til min Moder fra Erlandsens Mølle og narret Sisemanden, som hed Aster. Hans Kone var Distriktsjordemoder og blev kaldt Fru Aster, dengang havde vi ikke saa mange Fruer.

Den første Bestilling, min Fader havde som Arbejdsmand, var som Murerhaandlanger om Sommeren nede paa Slottet. De forskellige Haandværkere, som dengang havde Slotsarbejdet, fik

En Navneklud.

Naar et Pigebarn skulde lære at brodere, skete det paa en Navneklud, hvor hun fremstillede Alfabetet, forskellige Dyr og Figurer, samt sine Forbogstaver og Aarstallet. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

Materialerne udleveret fra Staten. Det var Tømrermester *Abben*, Muremester *Svendsen*, Snekermester *Carl Villumsen*, Kobbersmed *Gunnensen*, Glarmester *Rump*, Sadelmager *Løve*, Maler *Wolsted*, og en gammel Kleinsmed *Svendsen*, som boede ude i Nyhuse.

Svendene var Tyskere, og baade Murere og Tømrere mødte med høj Hat og Krave og Flip. Alle dem vaskede min Moder for.

Om Vinteren kastede min Fader Sne ned af Tagrenderne paa Slottet. Min Faders sidste Arbejde paa Slottet var som Brændeskærer. Jeg husker nu ikke, om det var 8 Mand eller 12, de var.

Naar saa Kongen havde Jagtselskab, saa var de Herrer med til Taflet, og saa maatte Brændeskæerne op paa Slottet og hjælpe til med at bære Tallerkenerne op ad Trapperne, saa tog Lakajerne imod det. De maatte ogsaa bære dem ned.

Saa kunde det træffe sig, at de kunde gøre sig gode Venner med Kokken og faa et lille Stykke Dyresteg med hjem om Aftenen. Fattige Folk sendte deres Børn ned paa Slottet med en Krukke og købte for en Fireskilling smaat Kød, som der var lavet Bouillon paa, de syntes, at det var en hel Herreret. Saa fik min Moder ogsaa Lyst til at prøve det, og jeg var saa nede at hente en Portion, men mine Forældre kunde ikke spise det, for der var saa mange Haar i. Vi havde en lille Hund, den aad det.

Min Fader havde en Bestilling med at kappe Grene af de store Bøgetræer, inden de skulde fældes, for at de ikke skulde beskadige Ungskoven. Saa var der jo Anledning til at faa billigt Brænde, saa blev jeg sendt ud til min Fader, og han lavede en Byrde i Stand til mig. Naar jeg saa blev hjulpet paa Benene, stod jeg og dinglede som en fuld Mand, til jeg kom i Gang.

Min Fader lavede noget Bødkerarbejde i sin Fritid, han lavede alle Amtmand, Grev Knuths⁸ Kar, Baljer og Mælkebøtter, ja, han lavede til hvem som helst. Han lavede pænt Arbejde.

Han har ogsaa været Vejmand ude paa Kongevejen nede fra Batzkes Bakke og til Blovstrød. Jeg maatte gaa helt til Usserød til en Skovfoged, som boede ad Donse til, med Licitationslister. Det var noget, min Fader skulde besørge, men han havde altid noget Arbejde inden Døre, saa fik han det fra Haanden ved samme Lejlighed.

Min Moder gik ud paa Hestemarked og havde en Flaske Brændevin, et Snapseglas og noget Hvedebrød i sin Kurv. Saa holdt hun sig i Nærheden, naar hun opdagede, at de var i Færd med at slaa en Handel, for saa skulde der jo drikkes Lidkøb. Der kunde blive mange Snapse af de tre Pægle, for de drak aldrig rent af.

Da jeg gik i Asylet, var Markedspladsen langt ude i Nyhuse ud ad Bøllemosen, men da Pladsen blev anlagt inde i Byen⁹, saa var det et helt Snigeri med at sælge Snapse, for saa blev der lavet saa mange Beværtninger, og de gav Politiet Drikkepenge

for at efterse, at der ingen Koner var paa Pladsen, men naar saa Betjentene skulde ind og have sig en Forfriskning, saa passede Konerne paa og slog en Handel af. De to Betjente spyttede ikke i Glasset.

Men naar min Moder gik paa Hestemarked, maatte jeg ikke gaa ned ad Gaden, jeg skulde blive ved Hjemmet. Saa var der en Madam Næhr, som siger til mig: „Aa, Sine, kunde du ikke følge Johan ned til Madam Lund?“ og det mente jeg nok, jeg turde, for det kunde jo ikke vare saa længe, men saa træffer det sig saa uheldigt for mig, at min Moder er kommet fra Marked og er inde hos Madam Lund for at købe Snaps til min Fader, og da jeg kom hjem, fik jeg min Bag paa Komodie, saa jeg ikke kunde sidde paa den i fjorten Dage. Og naar jeg var saa uheldig at slaa en Kop i Stykker, fik jeg samme Omgang. Men da jeg saa blev noget ældre, saa blev jeg ikke saa forknyt. Naar min Moder begyndte at skænde, saa listede jeg ud og fik fat i Skovrebet, saa var jeg uden for Skudvidde.

Jeg fik et Par af mine Skolekammerater til at følge med, den ene hed Sine, den anden Christiane, og jeg hed Jensine. Jeg var lidt ældre, men var den mindste. Naar vi saa kom ud ad Kongevejen, saa gik det lystigt til. Vi havde travlt med at øve os i en ny Dans, som de kaldte Polka, og jeg sang, Vejen var jo om Sommeren som et Stuegulv.

Jeg var jo kommet i Skole. Jeg ved ikke, hvorledes Skolebordene nu er. Dengang jeg gik i Skole, saa var de, der var nær ved Katederet, lave, saa blev de højere, og der var Trinbræt paa nogle af Bordene. Der var to Brødre, jeg gik i Skole med, de hed Peter og Christian, men det var de værste Drengene, de drillede Hr. Erslev saa meget. Saa engang skulde Peter da have Tamp. Jeg kan ikke huske, hvad han havde gjort, men da saa Læreren havde fat i ham, tog Drengen fat i Skolebordet og væltede det, saa alt Blækket flød hen ad Gulvet.

Drengene sad til højre og Pigerne til venstre, saa der var en bred Gang imellem ud for Katederet. Der var en stor Etagekakkelovn, som stod i en Hvælving, der var saa megen Plads bag ved, saa vi kunde staa og stege vores Skolemad, det syntes vi var saa dejligt.

Der var to Fag Vinduer med en meget bred Pille ud til Kirke-

gaarden og ligeledes ud til Gaarden. Vi gik fra Kl. 7 om Morgen til Kl. 11, jeg kan slet ikke huske, om jeg har gaaet i Skole om Eftermiddagen. —

H. H. Erslev var en dygtig Lærer. Vi havde ham i alle Fag undtagen Religionen. Der havde vi Hr. Schaper¹⁰ og Hr. Schraeder¹¹, som blev Slotspræst i København.

Vi havde ogsaa de rare Krammarkeder, det var noget helt andet end det, vi nu har. Naar Vejret var godt, kunde fattige Folk tjene en god Dagløn. Mine Forældre stod i mange Aar paa Marked og havde deres Stade paa det Fortov, der hvor Urmager Køje bor [altsaa ved Fisketorvet]. Saa kom der en Betjent og krævede Stadepenge, han fik 1 Mark, og bagefter kom Kæmneren, han skulde have 13 Skilling.

Dengang var Folk ikke saa fornemme. De kunde godt sidde ved et Bord og spise dem mæt i en Portion Sylte med diverse Snpase og Øl. Min Moder lavede en velsmagende Sylte, og jeg var saa glad, naar der var levnet Sylte, for saa om Aftenen, naar de var kommet hjem, saa havde de travlt med at gøre Regnskab op og regne efter, hvor stor Fortjenesten havde været, og saa benyttede jeg Tiden og spiste Sylte, det smagte bedre end Ostebrød. Min Moder kunde ikke holde Kontrol med, hvor megen Sylte jeg spiste, hun havde ikke givet sig Tid til at efterse, hvor meget der var tilbage.

Der var en gammel Madam Broberg fra Helsingø Tofte, som ogsaa kom til Marked, hun havde selv Bageri. Hun havde en meget stor Kiste fuld af Hvedebrød. Saa lukkede hun Laaget op og bredte en Dug over og stablede forskelligt Brød op. Hun havde i en Del Aar sit Stade paa Hjørnet af Torvet, der hvor Banken [Bankbygningen] nu er.

Der kom Skomagere helt nede fra Køge og Modehandlerinder og Købmænd. De havde en lang Snor i Teltet med saa mange Ruller kulørte Silkebaand og saa meget Tøj i Alenmaal, Skræddere med færdigsyede Klædninger, Hattemagere og Blikkenslagere, ja, al muligt var der.

Vi havde 2 store Markeder om Aaret, St. Hans og November, men saa blev der lavet et til September, som de kaldte Pæremarked. Jeg var vist en 13 Aar dengang, for jeg kan huske, at det første Pæremarked, mine Forældre var paa, blev min Moder

Ung Pige paa Vej til Malkning. Paa Hovedet bærer hun oven paa Mælkekransen en Spand. Paa den Maade har hun Hænderne fri og kan øge Bindehosens Længde baade paa Hen- og Hjemvejen. Garnnøglet er fastgjort paa en Bæltækrog, der er fæstnet paa Nederdelens Linning. Dragten og dens Tilbehør findes paa Nordsjællandsk Folkemuseum.

syg og maatte gaa hjem, det var Gigtfeber. Det kom i det ene Ben og gik tværs over i den ene Arm. Lægerne kunde ikke hjælpe hende, saa var der en klog Kone i Kongens Lyngby, hende hentede min Fader, og hun kurerede min Moders Arm, men den blev kroget, men hun kunde da bruge den.

Der kom en Mand til Markedet, som de kaldte Tyroler-Ferdinand, han havde en køn Datter, som sang og spillede Violin. Han selv var hvid ligesom Pjerrot, han var kommet fra Dyrehavsbakken, de solgte saa mange Viser. Han havde sit Telt i den Port, som nu er mellem Købmand Mortensens og Dyrslæge Søren-

sens [Slotsgade 12 og 14]. Den Port var altid lukket, og saa stod han og fortalte en hel Del, saa maatte Bønderkarlene og Pigerne ind at se, hvad han kunde lave.

Naar der var Marked, havde de handlende, som boede her i Byen, ikke saa megen Handel som til Hverdag. Folk fra Landet troede, at det var bedre og billigere oppe i Teltene, og de handlende forstod at holde paa Kunderne, naar de først havde sat Benet ind i Boden. De Handelsmænd, som var Jøder, var de værste at komme i Kast med, de forlangte altid meget mere for det, de havde at sælge. Folk kunde ikke slippe fra dem, naar de først havde begyndt at betragte deres Varer.

Men saa blev alle Byens handlende enige om at faa afskaffet de rare Markeder [Krammarkeder]. Det var nok særlig Carl Møller¹², som var den ivrigste, og saa var det forbi med at staa paa Markedet for Smaafolk, for Beværterne pustede ogsaa til Ilden for at mele deres egen Kage.

Der var ogsaa saa mange Brænderier. Nede paa den anden Side Slotsmøllen var der et, Manden hed Anders Petersen, og saa var der et, hvor Sparekassen nu er, han hed Erlandsen. Saa kom Købmand Sølling, der ejede det Sted, som Frøken Bruhn har [nu Landbobanken], og der, hvor Garver Jørgensens Sted er, der var der en, som hed Winecke. Højere oppe ad Slotsgade der hvor Missionshotellet ligger, der var Marcussens Brænderi, og saa kom Lindeskovs oppe paa Hotel „København“.

De fleste Husejere havde Køer, og det saa saa kønt ud, naar Bondepigerne skulde ud at malke om Sommeren. De bar Mælkespanden paa Hovedet, der laa en pæn Krans paa den hvide Hætte, den var lavet af saa mange kulørte Klude, og saa havde de altid deres Strikkestrømpe med, som de strikkede paa, baade naar de gik ud, og naar de skulde hjem med Mælken.

Erlandsens Mølle blev senere solgt til Harmsen¹³, som kom ovre fra Jægerspris. Men saa senere, det var vist i 1856, blev det saadan Stormvejr, at Møllen løb varm, saa der gik Ild i den, saa baade Stuelængen og Udlængerne brændte. I det Mellemrum, til den ny Christians Mølle blev færdig, boede Harmsen i Blikkenslager Skogstads Kælder, og her lavede han Trætøfler til Tidsfordriv.

Den gamle Tømrermester Abben og hans Kone var indvan-

drede Tyskere. De havde tre Børn: Vilhelm, Edvard og Vilhelmine. Det blev mig fortalt, mens jeg var Barn, at de var saa fattige, da de kom til Byen. Han boede i det lille Hus i Helsingørsgade, hvor der nu er Fiskehandel i Kælderen [Nr. 21]. I mange Aar blev Kælderen brugt til Soverum for Tjenestekarlen og Lærlingene. Dengang fik de Kosten hos Mester.

Bæltékrog af Messing. Fæstes paa Kvindedragtens Nederdel og tjener til at bære Garnnøglet, mens Kvinden er paa Vej til og fra Malkning (se foregaaende Billede). Bæltékrogen var ofte forarbejdet af en ung Mand som Gave til den unge Pige, han holdt af. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

Den gamle Borgerstiftelse tilhørte, mens jeg var Barn, en gammel Hjulmand Malling, og der, hvor den nye Bygning ligger, var der en stor Plads, som Abben havde lejet af Malling til Tømmerplads.

Dengang maatte de selv skære deres Tømmer igennem med en Langsav. Der var gravet en dyb Grav, som der blev lagt tykke Bjælker tværs over. Saa trillede de de store Kævler, som skulde dannes til Spær og Bjælker, paa langs ad Graven. Der stod den ene Mand nede i Graven, og den anden balancerede oven paa Kævlen, de havde hver fat i sin Ende af Langsaven.

Mens jeg var Barn, var der ved Siden af Gegnens et Bindingsværkshus, som tilhørte en gammel Rebslager Jørgensen. Han boede der, hvor Bager Hansen nu bor [Slotsgade 21], og der i det gamle Hus boede en Bomuldsvæver, som hed Ludvigsen. Han var gift med en Søster til Enkemadam Lund, som mine Forældre handlede med. Saa brændte den gamle Ejendom, som

Væveren boede i, og der var to Væverpiger, som indebrændte. De havde deres Soverum oppe paa Loftet. Saa købte den gamle Abben Brandstedet af Jørgensen og opførte den to Etagers Ejendom, hvor der er Bageri, der er en meget stor Have, som gaar lige op til Raadhuset.

Byen havde i mange Aar et gammelt Hus, som laa lige ved Gyden, det blev kaldt for det gamle Sygehus. Paa første Sal boede der en Del gamle Familier husfrit. Der var saa meget Væggetøj, saa det hang i Omhænget paa Sengene. Alle Familierne, som boede der, havde hver et pænt Stykke Havejord. Nede ved Søen var der lavet en Bro af Træ, der har jeg været nede mange Gange og banke Luden af Tøjet, naar det var vasket og kogt. Der var ogsaa en Brønd nede i den Have, som Folk gerne maatte hente Vand fra, men det var en drøj Tur med Aag over Nakken at gaa op ad den høje Bakke. I de fleste Steder til højre i Bakkegade var der ingen Vand, saa det var ikke Plaser om Vinteren, naar der var Is paa Havegangen, at hente Vand dernede fra, jeg maatte ogsaa hente Vand fra Søen til Vasken, for det var bedre end Brøndvandet.

Der havde nok været et Salpeterværk til venstre i Slotsgade over for Fisketorvet. Jeg har ikke set det, men mine Forældre fortalte mig, at det tilhørte en Købmand Bagge. Ham har jeg kendt, de var to Brødre, den ene var ugift og havde en Butik i den hvide to Etagers Ejendom, som ligger overfor Sparekassen. Da jeg var 9 Aar [1844], var der ikke flere Huse paa den lange Strækning, men saa købte Carl Møller den Hjørneplads lige over for Abels [Hotel „Leidersdorff“]. Gangstien, som var til venstre, blev kaldt Jomfrustien.

Om Sommeren var der Dans i Præstevangen om Søndagen, og der var Borgere med deres Koner og Børn og Arbejdsfolk og ugifte, og det gik saa pænt og ordentligt. Mine Forældre var ogsaa derude, og — ikke at forglemme — de tog mig med. De tog Aftensmad med, og det spiste vi i det grønne.

Jensen, som havde Skovlyst, havde Telt paa Dansepladsen, saa de, der trængte til en Forfriskning, kunde faa det og desuden Kaffe. Den Søndagstur havde jeg godt af hele Ugen. Jeg gik og trallede tidlig og sildig, for jeg var altid saa glad, naar der var Musik. Musikerne, som spillede, hed Lange. Det var Faderen

med hans to Sønner, den ene hed Jens og den anden Vilhelm. Det var de bedste Musikere, vi havde dengang. De var altid optaget, for dengang var der noget at tjene ude paa Landet ved Bryllupper og Barselgilder, og naar de var færdige med Høsten, holdt de Mikkelsgilde. Jeg har selv været med som Barn hos en af mine Mostre, som var Gaardkone.

Her kom ogsaa et Beriderselskab, som hed Hoffmann, og de havde deres Telt opslaaet oppe paa Raadhuspladsen [Torvet] til venstre. Den var saa bred dengang. Jeg har aldrig som Barn været inde at se Beridere, for mine Forældre var meget nøje-seende i den Retning, for de maatte jo ogsaa arbejde strengt for Opholdet, men jeg var veltilfreds, naar jeg en Times Tid fik Lov til at gaa og høre paa den dejlige Musik.

Den 30. September 1849 blev jeg konfirmeret i Slotskirken af Provst Neergaard¹⁴. Vi var 17 Piger og 14 Drengene, og vi var i Kirken fra Kl. 9 om Formiddagen til Kl. 3 om Eftermiddagen. Saa længe varede det, inden vi alle var blevet overhørt, dengang maatte hver især svare. Det var egentlig mærkeligt, dengang jeg blev indskrevet i Borgerskolen, fik jeg Nr. 5, og jeg havde ogsaa Nr. 5 paa Kirkegulvet.

Da nu Trearskrigen var forbi, blev der gjort saa stor Stads af de hjemvendte Soldater. Der var lavet en pæn Æresport ude ved Enden af Slangstrupsgaden og en neden for Raadhustrappen. Dengang var Pladsen foran Raadhuset meget større, og der var lavet en Altan, som naaede op til 1. Sal. Den var saa pæn. Der stod „Velkommen“, som var lavet af Georginer. Saa holdt den gamle General Bardenfleth¹⁵ Velkomttalen fra Altanen til de grønne Jægere, og de blev beværtede med Mad og Drikke.

Jeg kom ud at tjene, da jeg var 15 Aar. Min første Plads var som Barnepige hos Snedkermester Carl Willumsen paa det Sted, som Bogbinder Torstensen har [Helsingørsgade 12]. Da jeg kom der i Huset, var der 14 Svende og 4 Lærlinge. Som tidligere nævnt havde Willumsen Snedkerarbejdet paa Slottet. Dengang blev der ikke lavet færdigt Arbejde. Det var bestilt, det, der blev lavet. Der var jeg i 3 Aar, til jeg var 18 Aar.

Snedker Carl Willumsen havde en Svoger, som hed Hans Hansen, og han ejede det Sted paa Torvet, som hedder „Kronprinsen“, det havde tilhørt hans Forældre. Hans Moder levede,

dengang jeg tjente som Barnepige hos hans Søster. Det var en pæn, gammel Kone, hun havde Hue paa og Korsklæde. De kaldte hen for *Moer paa Trappen*. Det kom nok fra den store Ildebrand 1834, der blev fortalt, at hun sad henne paa Raadhustrappen med sine Penge og Papirer.

Saa blev der lavet Karrusel i Hansens Have paa Torvet. Den blev lavet hos Willumsens, mens jeg tjente der, den var med smaa Vogne og Hesteomgang; den var lukket, og saa var der lagt et stort Dansegulv foran Karrusellen, saa Folk om Søndag Aften baade kunde faa en Køretur og en Svingom, for der var god Musik, og der var lavet Lysthuse, som de kunde sætte sig ind i, naar de vilde nyde en Genstand.

Der kom baade gifte og ugifte, og det lod til, at de morede dem. Jeg var jo ogsaa derhenne for at passe paa Børnene, at de ikke skulde falde af Karrusellen, for de vilde gerne op at køre.

Saa fik jeg en stor Hjertesorg. Min Fader havde været i Alsonderup hos en Svoger og betalt Rentepenge anden Nytaarsdag 1854. Da han saa var paa Hjemvejen ved det 3. Træ paa denne Side Møllebroen, kom der en løbende bag ved ham. Min Fader troede, at han løb saa stærkt, fordi det var koldt. Han slog min Fader i Nakken, saa Halshvirvlen knækkede, og alle Nerverne gik i Staa, han havde ingen Følelse mere i Legemet; saa snart de berørte hans Hovede, jamrede han. Han døde den 4. Januar, og min Moder havde ikke fortalt mig noget om det. Jeg var nede paa Slotssøen for at køre Børnene i Slæde. Saa kom der en Kone og fortalte mig, at min Fader var død om Middagen. Jeg blev saa betuttet, saa jeg næsten ikke kunde flytte mig. Min Moder var jo ogsaa saa fortvivlet, de kom jo meget godt ud af det med hinanden.

Den Mand, som slog min Fader, saa han døde deraf, var Tømrersvend og boede i Nyhuse, min Fader havde ikke noget udestaaende med ham. Det blev fortalt, at han var saa styg imod sin Kone. Han fik kun 2 Aars Straf, saa blev der Anledning for Konen til at blive skilt fra ham. Det blev fortalt, at han nogle Aar efter knuste den højre Haand, saa han døde deraf, det var altsaa Vorherre, der straffede ham.

Kort Tid efter min Faders Død blev min Moder saa syg af Sorg, at hun ikke kunde sove om Natten. Saa maatte jeg tage

hjem. Der var tre Drengene i en Alder af 10, 6 og 4 Aar, saa der var nok for mig. Hun var syg over $\frac{1}{2}$ Aar.

Da hun saa blev rask, begyndte hun at gaa ud at vaske og gøre rent, og hun havde ogsaa fremmed Vask hjemme, men saa blev hun en hel Sparebøsse, saa lavede hun Meldyppe til at smøre paa Brødet til Drengene, saa fik de 3 Stykker med Dyppe paa og 1 Stykke Smørrebrød. Det kunde somme Tider træffe sig, at hun havde nogle Levninger med hjem, men siden min Fader var død, købte hun aldrig hverken Fisk eller Kød. Hun selv savnede det jo ikke, for naar hun var ude at arbejde, fik hun sin gode Mad, men de stakkels Drengene de havde det ikke godt.

Traf det sig, at der fra en af hendes Søstre, naar de havde slagtet et Faar eller en Gris, kom et Stykke Faarekød og et lille Stykke Flæsk til at stege, saa blev det regnet saa nøje ud, for at det kunde vare længe. Til sidst fik hun sparet saa meget sammen, saa hun fik betalt de 200 Rdl., der stod i Stedet.

Da jeg var 21 Aar, blev jeg gift med en Snedkersvend, som hed Rasmus Hansen, han var ovre fra Sønderborg ovre paa Als, men da jeg var 24 Aar, blev jeg Enke første Gang og havde en lille Pige paa 6 Uger og en i Vente, som blev født Aaret efter i Marts. Min Mand døde 1859 i August Maaned, samme Aar Slottet brændte.

Min Mand var kørt med ud i Skoven, vi skulde have noget Kvas hjem, og saa vilde Manden, som Vognen tilhørte, at de skulde tage Vognbunden af, for han var bange for, at den skulde gaa i Stykker, naar Brændet blev læsset paa; saa da de havde været efter et Læs, lod de Vognbunden ligge paa Gaden; saa tog min Mand et gammelt Gulvbræt, som de kunde sidde paa ud til Skoven. Nu traf det sig saa uheldigt, at det var en ny Vej, der var lavet, og der stod en Pæl midt i Vejen. Det første Læs gik det godt med, for da sad de jo paa den brede Vognbund, men da de saa skulde ud efter det næste, sad min Mand og red paa den bageste Vognkæp og flettede Ben. Saa ramte den Pæl, som stod paa Vejen, hans venstre Ben, saa det blev slaet over, det var den 1. August, og den 14. døde han under store Smerter, han fik nemlig Stivkrampe.

Vi boede i en lille Lejlighed i min Moders Sted, men nu maatte

jeg flytte ind i min Moders Stue. Jeg havde ikke noget at leve af, og jeg kunde heller ikke gaa ud at arbejde, da jeg var i Svangerskab; men saa tog jeg og gik omkring til Familier, som jeg tænkte kunde have Raad til at lade deres Linned sy ude. Der var nu ikke meget at tjene ved Linnedsyning, for det fordrer megen Akkuratesse. Jeg har syet for mange fornemme Familier, og det Arbejde er jeg blevet ved med i mit andet Ægteskab.

Jeg var Enke i fem Aar, saa blev jeg gift den 2. September 1864 med en Karetmager, der hed Niels Jørgensen. Vi var det første Par, der blev viet i Slotskirken efter Branden i 1859, fortalte Pastor Hostrup. Med min anden Mand har jeg avlet tolv Børn.

[Det blev et stort Tab for Byens Næringsliv, da Slottet brændte, især for de Haandværkere, som havde haft Arbejdet der. Madam Jørgensen fortæller om en af disse Mestres, at han mistede Kreditten, alle Kreditorerne væltede over ham, saa han var fallit med det samme. Af Græmmelse slog han sig paa Flasken og endte paa Arbejdshuset. Hans Kone døde i Borgerstiftelsen].

Jeg har en Rok, som er 71 Aar. Den har tilhørt min Moder. Rokkedrejer Nielsen, som er død for en Del Aar siden, har lavet den. Han var Ungkarl dengang og boede hos Skomager Gjelstrup inde i et Baghus. Det er der, hvor Urmager Abrahamsen har Butik. Min Moder vaskede for Nielsen, Rokken kostede 9 Mark, og dem vaskede hun af. Rokken er saa god endnu, saa jeg kan spinde det Garn, jeg trænger til at bruge til Strømper. Jeg har aldrig købt Garn. — —

Madam Jørgensen gennemgaar alle Husene i Bakkegade. Paa Hjørnet af Bakkegade og Helsingørsgade var der en Ejendom, hvor der var en Dansesal, og i den store Have fandtes en Keglebane. Enden af Gaden var lukket med en stor Port, som Kammerherre Lerche, Carlsberg, havde Nøglen til. Den benyttede han, naar der blev kørt Sæd fra Marken. Efter at Acciseboden — eller som Madam Jørgensen skriver *Siseboden* — var blevet nedlagt, formentlig 1850, blev der Passage derfra.

Om et af Husene hedder det, at det var Bindingsværk og havde smaa Ruder. Der var ingen Gennemgang til Gaarden og

ingen Vand. Iøvrigt Bilæggerovn, aaben Skorsten og Kampe-
stens Køkkengulv. Det kan vist siges at være ret typisk.

Om det Hus, som Madam Jørgensen selv kom til at bo i,
gengiver vi lidt mere.

I Nr. 100, som lille Købmand Bruhn var Ejer af i nogle Aar,
var der to Halvdøre ud til Gaden og smaa Ruder i Vinduerne,
de var rødmaalede. I Gangen var der en Stige, som man maatte
kravle op ad til Loftet, som var fælles.

I den ene Stue var der Bilæggerovn og Bræddeloft, som var
rødmalet og saa snavset af Røg, saa det maatte ludvaskes. Der
var aaben Skorsten, og Køkkengulvet var brolagt med Kampe-
sten. Man maatte gaa igennem Stuen med baade Vand og Brænd-
sel. Der var ingen Gennemgang fra Gaden ud til Gaarden, og
der var ingen Vand til Stedet. Der var ikke anden Laas for
Stuedøren, end en Krog indvendig, ja, saa var der en Overfalds
udenfor til at sætte en Hængelaas for.

Da jeg var nede hos Bruhn for at leje den Lejlighed, svarede
han mig, at han ikke vilde have for en Skilling Bekostning.
Det kan nok være, der var noget at tage fat i. Den Enke, der
havde boet der, havde Himmelseng ligesom vi og en stor Drag-
kiste. Hun havde malet Væggene blaa, men der, hvor Sengen
og Dragkisten stod, der var Væggene hvide.

Jeg maatte vaske Væggene over det hele, for jeg vilde have
dem bleggrøde, og Loftet vilde jeg have hvidt. Det var saa sort
af Røg, saa jeg maatte ludvaske det først, førend det kunde
kalkes. Vinduerne maatte jeg staa i to Timer og skrubbe paa
med Grus for at faa de gamle Skover af.

Da jeg saa havde faaet pudset op, syntes Folk, vi havde det
saa pænt. Vi gav 40 Kr. om Aaret og boede der i 4½ Aar. Bruhn
vilde have, at vi skulde købe det gamle Hus, men det kunde
vi ikke af en vis Grund. En senere Ejer byggede en Lyde ud til
Gaarden, fordi Sovekammeret var for lille til Familien.

Købmand Gegner, hvis Kone, Madam Gegner, var en Skov-
fogeddatter fra Kagerup — han hed Egegaard — fik laant en
Kapital og købte til Nedrivning en lav Bygning i Helsingørs-
gade med smaa Ruder i Vinduerne. Der byggede han den 2 Eta-
gers Ejendom, som ligger der nu. Da de havde boet der en lille
Tid, syntes Konen ikke, de gjorde nogen Fremgang, for hen-

des Mand var ikke nogen god Handelsmand. Han havde den slemme Vane, naar han havde været ude i Butikken at høre, hvad Folk skulde have, saa gik han ind igen og lod Folk vente, og hvis det saa ikke var saa meget, de skulde have, saa sagde han: „Er det det hele?“

Men saa tog hans Kone Skeen i en anden Haand. Hun købte en Medisterpølse fra København, som Fragtmanden tog hjem til hende, [den solgte hun som Paalæg], og saa begyndte Forretningen snart at blomstre. Den gamle Madam Gegner var en dygtig og flittig Kone. Hun var den første her i Byen, som begyndte at lave forskellig Paalæg, og hun fik en rivende Af-sætning.

De fik aftalt med en Kone, som gik to Gange om Ugen med forskellig Paalæg. Hun havde to store Kurve fulde, hun maatte bære dem i et Aag, og dejlig Blodpølse havde hun. Konen rejste ogsaa til Fredensborg i mange Aar; om det saa var de kongelige, kunde de lide det.

Det var det, der hjalp Gegners paa Benene. Flere af deres Børn døde, men saa i April Maaned 1857 fik de en Datter, som kom til at hedde Caroline, og senere kom Ludvig, Adolf og Georg. Datteren blev en flink Medhjælper, det var saadan en rar Pige. Den gamle Gegner døde, inden Børnene var kommet fra Haanden. Ludvig var kommet ned paa Jernstøberiet, men det passede ham ikke. Saa maatte han hjælpe til derhjemme, og han kom snart ind i det. Nu er han vist en holden Mand.

Jeg var i en lang Tid to Dage om Ugen nede hos Gegners. Om Morgenen gik jeg og købte Smør og Æg, og Resten af Dagen syede jeg, der var jo en Del at efterse.

Da Tømremester Julius Lange¹⁶ kom her til Byen, boede de først til Leje, men saa købte han den Ejendom, som stødte op til den gamle Borgerskole [Østergade 10]. Der var en Hedebofamilie, som boede der, Manden var meget gammel, Konen en Del yngre, de havde saa mange Børn. Det saa saa morsomt ud, de smaa Piger havde lange Skorter paa ligesom voksne og store broderede Lærredskraver med Hedebo-syning. Det Hus købte Lange; det var jo en Del forfaldent. Der var en stor Gaard, og saa byggede Lange et stort Værksted i den anden Ende af den, og desuden blev der en dejlig Tømmerplads i Gaarden. Da han

havde faaet lavet Hovedbygningen i Stand, saa flyttede de selv ovenpaa og lejede hele Stueetagen til Overlærer Ostermann¹⁷, han boede der til sin Død. Han var Enkemand og havde kun een Datter, hun blev gift med en Kapellan, som var hos Galskjøt, han hed Müller¹⁸, han var 17 Aar ældre end Konen. Han fik Embede ovre i Jylland, men han levede ikke længe, saa kom hans Kone tilbage til sin Fader og havde en lille Pige med, som var et Aars Tid. Hun kom tilbage, for Pensionen var ikke saa stor, da Præsten ikke havde været i Embedet saa længe.

Men da der saa var gaet nogle Aar, og vi havde faaet *Mæslinger her i Byen, som man i Reglen kalder for Børnesygdom, fik Ostermanns Datter Mæslinger, og hun mente, at det ikke var noget at hente Læge for, men Sygdommen tog Overhaand. Da saa Lægen blev hentet, var det for sent, og hun døde. Det overvandt den gamle Overlærer aldrig. Naar han gik Tur, standsede han saa tit og kaldte paa Sophie, jeg har hørt det flere Gange.*

Tænk, den gamle Mand gik ikke med Uldtrøje eller Underbenklæder om Vinteren, og naar hans Seng var redt, blev Overdynen slaaet op og Vinduet lukket op i den haarde Frost og stod aaben, til han gik i Seng. Det fortalte min Moder, for hun vaskede der i mange Aar. Hun vaskede ogsaa hos Langes.

Lange gjorde en storartet Fremgang. Da Jernbanen var blevet færdig, saa var der en Mand, som hed N. Jensen, han forpagtede det Stykke Jord paa den Side, som stødte op til Bakkegade. Det købte Lange senere.

Først begyndte han at forlænge Bakkegade, og senere solgte han et Stykke til Græstedbanen. Der, hvor Margrethevej nu er, var der en stor Grusgrav, som Bakkens Børn tumlede sig i. Men saa imidlertid begyndte Lange paa at anlægge Vejen fra Alleen til Jernbanevejen [Langesvej], han arbejdede selv med og nivelerede selv. Der var saa store Bakker paa den Jord, der var ogsaa store Huller, men al den Fyld, han brugte til hele denne store Vej, fik han fra Jordstykket, og hele den lange Strækning blev, da den havde faaet den Højde, som den skulde have, saa godt som brolagt. Han hjalp selv med til at lægge de store Sten til Rette paa Vejen. Da saa hele Vejen var belagt med Sten, kom der et godt Lag Grus ovenpaa.

Han havde ogsaa et stort Arbejde med den Ejendom, som

ligger ud til Banevejen [Ndr. Banevej 29]. Der blev rammet store Pæle ned, hvor Hovedbygningen er. I den pæne Have blev der lavet en Dam, for der var en Grøft i Midten af Haven, hvor Vandet fra Carlsbergsøen løb igennem. Det kostede ogsaa meget Arbejde. Inde i Kælderen er der lavet en Brønd, som de kan tage Vand af, naar de vasker.

Da nu Vejen var blevet færdig, byggede han det første Hus, det er det store, som ligger ved Margrethevej¹⁹. Det kan nok være, at det er lavet solidt. Nede i Kælderen blev der sat en Kampestenmur, først op mod Jorden, saa blev der muret indvendig med Mursten. Han havde købt en Bygning til Nedrivning ude paa Hillerødsholm.

Lange forstod ogsaa at gøre Akkord med sine Svende, saa de maatte arbejde strengt, hvis de skulde holde en nogenlunde Dagløn. Lange skænkede det store Stykke Jord til Byen, som Asylet ligger paa, og ligeledes en Del Tømmer. —

Hermed slutter Gengivelsen af Madam Jørgensens Fortælling. Hun kom, som man vil se, ikke gennem Livet uden Skrammer. Men opløftende er det i Slutningen af hendes Erindringer at læse følgende Linier: „Vi har rare, opofrende Børn, de kappes om at hjælpe. En af mine Sønner, som har en stor Farmovre i Amerika, har paataget sig at forsørge sin Moder for Resten af min Levetid. Han har selv skrevet til Byraadet og takket, saa nu har jeg givet Afkald paa Hjælpen, og det er jeg meget glad for; jeg har ingen Næringsorg.“

Et andet Hefte slutter: „Meddelelsen af disse Linier er Enken Jensine Jørgensen, født Andersen, 1835. Enke efter Karetmager Niels Jørgensen, Bakkegade 88, Hillerød.“

Noter

¹ Med *Himmelseng* menes formentlig *Omhængsseng*. — ² Kammerraad Christian Madsen, f. 1791, Forpagter af Trollesminde 1839, død 1848, begravet paa Nyhuse Kirkegaard. — ³*Korn*, den nordsjællandske Betegnelse for *Byg*. — ⁴ Kammerherre, Hofjægermester G. G. F. v. *Lerche*, Carlsberg, døde 1858. — ⁵ *Erlandsens Mølle* blev opført 1834—36 af Brændevinsbrænder og Jordbruger Andreas Erlandsen i Hillerød paa Lille Skansebakke (Møllebakken) ved Jespervej (H. P. Olsen: »Christians Mølle i Hillerød«, Frederiksborg Amts Avis, 27. April

1940). — ⁶ *Christian VIII* blev salvet i Frederiksborg Slotskirke den 28. Juni 1840. — ⁷ *Accise* (i folkelig Form *Sise*) var en Toldafgift, der opkrævedes af en Række Produkter, der fra Landet førtes ind i Hovedstaden og Købstæderne. Accisen blev ophævet 1850. — ⁸ *Hans Schack Knuth*, Amtmand over Frederiksborg Amt 1836—55. — ⁹ 1844 købte Kommunalbestyrelsen i Hillerød en Parcel af det gamle Salpeterværks Grund, hvor den nuværende Markedsplads blev anlagt. — ¹⁰ *Christian Gottfred Schaper*, Kateket og Førstelærer 1837—44. — ¹¹ *Stephan Ditlev Edvard Schrader*, Kateket og Førstelærer 1844—54. — ¹² *Carl L. Møller* (død 1886), Borgerrepræsentant og Landstingsmand, opførte 1844 paa Hjørnet af Slotsgade og Slingerupsgade (Slotsgade 59) en Ejendom, hvori han drev Købmandsforretning. — ¹³ *Erlandsens Mølle* blev 1856 solgt til Mejeriforpagter Harmsen, men den 24. Marts 1858 brændte den. 1859 blev den genopført i Helsingørsgade over for Jægerbækken. (H. P. Olsen). — ¹⁴ *Johan Thomas Neergaard*, Slotspræst 1839—50. — ¹⁵ Generalmajor *Jens Carl Bardenfleth*, født 1780, Afsked fra Hæren 1846, død i Hillerød 1855. — ¹⁶ *Jens Julius Lange* nedsatte sig i 1857 som Tømrermester i Hillerød. Virksomheden blev 1889 overtaget af Sønnen *Carl Lange*. — ¹⁷ *Johannes Andreas Ostermann*, født 1809, Overlærer ved Frederiksborg lærde Skole 1847—77, Folketingsmand, død 1888. — ¹⁸ *Rasmus Chr. Peter Müller*, født 1827, personel Kapellan i Hillerød 1856—62. — ¹⁹ Den nuværende Falcks Redningskorps, der ligger mellem Margrethevej og Langesevej. — Margrethevej har Navn efter Julius Langes Hustru.

LIDT OM EN GAMMEL MELLØSE-SLÆGT GENNEM ET HUNDREDAAR 1779—1866

10. April 1779 blev der paa Frederiksborg Regimentskriverstue forelagt Skifte efter Gaardmand i Melløse Anders Olsen imellem Enken Johanne Christensdatter og deres Børn, som var følgende: Sønnerne Ole 14 Aar, Anders 11 Aar, Christen 6 Aar, Jens 1 Aar, og Døtrene Abele 12 Aar og Birthe 9 Aar.

Gaarden laa Syd for Vejen, der gaar gennem Byen og var den vestligste af 3 sammenbyggede Gaarde. Vest herfor laa atter 3 sammenbyggede Gaarde, hvoraf den nærmeste, der tilhørte Niels Olsen — formentlig en Broder —, da den blev udflyttet, fik Navnet Findholm, og hvis nuværende Ejer i lige Linie nedstammer fra Niels Olsen.

Ved Skiftet, som blev forvaltet af Regimentskriver Rosenqvist og Skifteskriver i Overværelse af Byfoged og Birkedommer Loltrup med tiltagne Vitterlighedsvidner Anders Olsen, Foged i Melløse, og Peder Jørgensen, Tingmand samme Sted, mødte Enken med Laugværge Niels Madsen og paa de umyndige Børns Vegne Niels Christensen, Husmand i Melløse, hvor da passerede som følger:

I. blev fremlagt den foretagne Registrerings- og Vurderingsforretning af Beløb 324 Rdl. 4 Mark 4 Sk., som de tilstedeværende erklærede at være Boets Indtægt og Formue, hvorimod bliver at anføre hans Gæld og Besvær:

1. Gaardens Besætning: 2 Rideheste à 40 Rdl., 6 Plovheste à 10 Rdl., 2 Køer à 10 Rdl., 1 Stud 10 Rdl., 8 Stk. Faar à 1 Rdl., Vogn, Plov og Harve med Behør 24 Rdl.
2. Gaardens Brøstfældighed 34 Rdl.
3. Den afdødes Begravelse 26 Rdl.
4. Hvorimod udlægges til Enken 26 Rdl.
5. Bortskyldig Gæld: Niels Christensen, Melløse, 6 Rdl. og Jens Andersen, Kallehave, 6 Rdl.

6. Børnpenge indestaaende i Boet 40 Rdl.

7. Skiftets Bekostning, ialt 14 Rdl.

Tilsammen Boets Gæld og Besvær 354 Rdl., som overstiger sammes Indtægt og Formue, og altsaa intet til Arv og Deling, men Enkens Fæstemand, Niels Madsen, lovede en godvillig Gave af 120 Rdl. til bemeldte Børn, avlede i Ægteskab med hendes nu afdøde Mand, saaledes at hvert Barn skal have 20 Rdl., som i Boet uden Renter skal blive indestaaende, indtil de samme enten finder for godt at deponere til Skifteretten, eller dem selv betale, naar de bliver myndige. Og da Enken og Fæstemanden forbandt sig i det øvrige at betale al bevislig Gæld paa Boet hæftende, samt at holde Skifteretten i alle Maader anger- og skadesløs, blev Skiftet under Reservation af enhver lovlig Ret sluttet og tilendebragt.

Underskrevet af Rosenkvist, Loltrup, A. P. Thim, Enke Johanne Christensdatter, Laugværge Niels Madsen, Paa Børnenes Vegne: Niels Christensen. Til Vitterlighed: Anders Olsen. Peder Jørgensen.

Var det Fornuftgrunde, eller var det den store Kærlighed, der bevirkede, at Johanne Christensdatter allerede ved Skiftet efter Mandens Død kunde møde med Fæstemand i Skifteretten?

Som det fremgaar af Skifteprotokollen sad hun tilbage med 6 Børn, hvoraf den ældste Dreng kun var 14 Aar, samt en brøstfældig Gaard med ringe Besætning, kun 2 Køer, men 8 Heste, hvoraf de 6 kun var vurderet til 10 Rdl. Stk. Enken selv var 38 Aar, vel efter Tidens Opfattelse allerede en aldrende Kone.

Niels Madsen var kun 26 Aar. Han nævnes ved Udskiftningen som Gaardmand. At han tilbød at yde de 6 Børn „en godvillig Gave“ paa 20 Rdl. hver, kan maaske tyde paa, at Moderen heller ikke var ham helt ligegyldig.

Johanne og Børnene er saa formodentlig flyttet ind hos Niels Madsen, og Johanne Ans Ols blev til Johanne Nis Mads'. Hans Gaard laa, hvor Købmand Aage Jensens Forretning nu ligger, og det er tænkeligt, at det gamle lave og smalle Hus er Niels Madsens gamle Stuehus, og endnu, trods Ombygninger og Reparationer, indeholder Rester af det gamle Hus.

Ved Udskiftningen blev Niels Madsen tildelt det nuværende Mølleris' Lod, der fik Navnet Mølleholm, hvad den ogsaa kaldes paa Kortene. Men Pastor Barfod, som kom til Sognet 1863, syntes efter Sigende, at Mølleris lød kønnere, og hvad Barfod foreslog, var en i Sognet uskreven Lov.

Før man kunde begynde Opførelsen af den nye Gaard, maatte der først ryddes Træer paa den udsete Byggegrund, thi her laa „Mølleris“, efter Jessen: Samlinger til Frb. Amts Beskrivelse, 1755, „en liden Skov som er ilde forhugget, med Underskov af Elle i maadelig Vækst“.

Et smukt og malerisk Landskab har det været. Øst for Vejen, der fører forbi Gaarden fra Frederiksværkvejen til Nejede, laa Mølle dammen afgrænset af Dæmninger, der følgende Højdepunkterne i Terrainet var anlagt af Fr. II i 1560'erne efter Æbelholt Klosters Nedbrydning. Den langstrakte Dam bredte sig fra Broen ved Søsterbro Mølle langs Lavningen til Alsønderup Sogneskel ved Brunholmgaards Marker. La Cour anfører i „Sjællands ældste Bygder“, at der paa Mølleholms Mark fandtes 2 Langdytter, men af disse findes der ikke mere noget Spor, og hvornaar de er sløjft, vides ikke, muligvis i 1860'erne, da Marken i disse Aar blev drænet og Skifterne anlagt omtrent i deres nuværende Form. Den ene Dyse er afsat paa Gaardens Kort fra Udskiftningstiden som liggende ud for Gaarden, ca. 100 Meter Øst for Vejen.

Niels Madsen blev ifølge Overleveringen trods de mange Børn, han skulde forsørge, og trods de vanskelige Tider under og efter Krigen med England, en velstaaende Mand. Paa Mølleris fandtes indtil 1906, da Gaarden brændte, et grøn- og rødmalet Stolpeskab, nu reduceret til at være Opbevaringssted for Gaardens Haandværktojs, Sømkasser m. m. Det sagdes at være Niels Madsens Pengeskab, og at det var saa fyldt med Sølvdalere, at de, naar Skabet aabnedes, undertiden trillede ud paa Gulvet.

I Ægteskabet mellem Niels Madsen og Johanne Christensdatter fødtes en Datter Ane, som blev gift med Mølleren paa Søsterbro Mølle, Hans Jensen, der var født paa Møllen, og efter hans Død gift med Jens Petersen, født paa Lykkesholm i Nejede. Johannes Sønner blev Gaardmænd i Melløse og Græse. Det

nævnes, at en Datter, det maa have været Abele, blev gift med Gmd. Mogens Hansen, Ølsted. Datteren Birthe blev gift med Gmd. Kristoffer Hansen, Melløse, hvis Gaard laa op til Niels Madsens, men som ved Udskiftningen blev den østligste i Sog-net og fik Navnet Skovlunde.

1796 sælger Kronen til Niels Madsen og Møller Hans Jensen til Deling Søsterbro Mølledam, som foruden at levere Drivkraften til Møllen tillige af Kronen benyttedes til Fiskedam. I „Generalspecifikation over de kgl. Damme 1770“ anslaaes Fiskebestanden i Søsterbro Mølledam til ca. 2000 Karper, 700 Karuder og 270 Stk. Sætteyngel.

Tilstede ved Salgsforretningen var Køberne Niels Madsen og Hans Jensen samt Fiskeriinspektør Abel. Købesummen var 125 Rdl. og en aarlig Afgift paa 18 Rdl. 48 Sk. Først 1801 foreligger Skødet, udstedt paa Frederiksberg og underskrevet af Kr. VII. Det er formodentlig omkring disse Aar, at Møllen blev nedlagt som saadan.

1817 ønskede Niels Madsen at opgive Stillingen som Gaardmand. Han var da blevet 64 Aar og Konen 75, og det har vel været besværligt for dem at forestaa Gaarden med det store Folkehold nu, da Børnene var bortrejst og havde faaet deres egne Hjem. Gaarden blev da overdraget til Anders Christoffersen, en Søn af Steddatteren Birthe og Gmd. Kristoffer Hansen. Han nævnes ogsaa som Plejesøn af Niels Madsen.

Købesummen var 1000 Rdl., og i Købet fulgte den i Jorden nedlagte Vintersæd, som og Besætning af 6 Heste, 1 Føl, 5 Køer, 3 Kalve, 8 Faar, 4 Svin, 2 beslagne Vogne med Tilbehør, 1 Slæde, 1 Plov med Tilbehør, 2 Jernharver, 1 Kakkellovn, 1 indmuret Bryggerkedel, 8 Kobberfade, 3 Siløber, 1 Gryde, 6 Tintallerkener, Borde og Bænke, hvad som paa Stedet forefindes, Klæder til 2 Senge, 2 Overdyner, 2 Underdyner, 4 Hovedpuder, 4 Sække, 2 Stole, samt Gødningen forbliver ved Stedet.

Undtaget fra Salget var et Stykke Jord langs Mølledammen op mod Vejen, ca. 5 Tdr. Ld., hvor Niels Madsen paatænkte at lade Bygninger opføre til en Landbrugsejendom, hvor han selv vilde bo, naar han fraflyttede Gaarden. Disse Bygninger forpligtede den nye Ejer sig til at opføre med 16 Fag Hus, med

Loft over 7 Fag, hvori tvende brede Gavle og en Kakkelovn, 1 Bord og dertil hørende 2 Bænke og at levere 16 Læs Tørv aarligt, saa længe Niels Madsen og Konen lever. Desuden at pløje og harve Jorden i deres Levetid.

Dette Byggeri blev aldrig udført, thi allerede næste Foraar, 14. Maj 1818 døde Niels Madsen, 65 Aar gl.

Da Niels Madsen var død, ønskede hans Enke ikke at overtage det fraskilte Jordstykke, men lod dette forblive ved Gaarden mod følgende Vederlag:

„Til min fri Beboelse saa længe jeg lever, forbeholder jeg mig den mig allerede anviste Lejlighed i Gaardens Bygninger og til mit Underhold saa længe jeg lever leveres mig aarlig for det ombemeldte Stykke Jord, som min Mand som meldt forbeholder sig, og som nu bliver ved Gaarden, uden Betaling inden hvert Aars Mortensdag: 3 Tdr. Rug, 1½ Td. Byg 1½ Td. Malt, 1 fedt Svin paa 16 Lispund rent Flæsk. Endvidere leveres mig aarlig saa længe jeg lever uden Betaling 16 forsvarlige Læs Tørv, 2 Særker foruden Gangklæder.“ Desuden skal Køberen bekoste hendes hæderlige og anstændige Begravelse.

Den 6. Juni 1818 blev paa Frederiksborg Amtstue afholdt Møde i Skifteretten efter afgangne Afbygger Niels Madsen af Melløse. Enken kunde formedelst Alder og Svagelighed ikke selv møde, derimod mødte paa hendes Vegne som hendes Laugværge hendes Søn, Gmd. Christen Andersen af Græse. Datteren Ane, der havde været gift først med Møller Hans Jensen af Søsterbro Mølle og efter dennes Død med Jens Petersen, som var død og havde efterladt sig 3 Børn, hvoraf den ældste Datter, Marie, var 16 Aar, Ane 14 Aar og Sønnen Jens 11 Aar. For hendes Børn mødte som deres Værge Gmd. Mads Jensen af Sigerslevvester. Endelig var ogsaa tilstede Johannes to andre Sønner Anders og Ole og Svigersønnen Mogens Hansen af Ølsted, samt Anders Christoffersen som Arving efter sin afdøde Moder, Birthe, Datter af Johanne Christensdatter.

Skiftet blev forvaltet af den sædvanlige Skifteret i Overværelse af Vidnerne Sognefoged Lars Hansen, Agerskovgaard, Ll. Lyngby, og Tingmand Jens Hansen, Hagelse. Boets Formue blev opgjort til 1402 Rdl. 8 Sk.

Den 12. December 1818 viedes Ungkarl Anders Christoffersen af Melløse, 23 Aar, iflg. Lægdsrullen en høj og kraftig ung Mand, 66 $\frac{3}{4}$ Tom. høj, egnet til Kavallerist, til Pigen Ane Kirstine Pedersdatter af St. Lyngby, 23 Aar. Forlovere var Gmd. Ole Jørgensen af Melløse og Peder Jensen af St. Lyngby. 4 Maaneder derefter, 25. April 1819, fødtes Ægteparrets eneste Barn, Datteren Birthe, og 4 Maaneder derefter, 10. August 1819, døde Anders Christoffersen.

3 Maaneder efter Anders Christoffersens Død, 29. November 1819, giftede Enken sig med Ungkarl Søren Pedersen, der var 28 Aar og Søn af Gmd. Peder Larsen, Brandtofte, Melløse. I dette Ægteskab var 5 Børn: Anders, f. 1820, Lars, f. 1822, (han blev Ejer af Gaarden Marienlyst i Bendstrup, deltog i 3-Aarskrigen, hvorfra han havde Erindringsmedaljen, Sognefoged, g. m. Kirsten Pedersdatter fra Bauneholm i Bendstrup), Karen, f. 1824, d. 1826, Ane Kirstine, g. m. Ole Nielsen, Skovlunde, Søren, f. 1827, d. 1829.

Søren Pedersens Sønner var, i Modsætning til deres Fader, der var en lille Mand, kun 61 $\frac{1}{2}$ Tom., høje Mænd: Anders 67 $\frac{1}{2}$ Tom. og Lars 66 $\frac{1}{2}$ Tom.

Søren Pedersen døde 8. August 1834. Han var i sine sidste Aar en syg og nedbrudt Mand. Det sagdes om ham, at han i en Retssag, han havde med sin Nabo Jens Pedersen paa Søsterbro Mølle angaaende et Slagsmaal, de havde været indviklet i, skulde have aflagt falsk Ed, og at han siden den Tid sygnede hen. Han endte selv sit Liv, idet han i sin Sygdom og Fortvivlelse druknede sig i Gaardens Brønd. Da hans paarørende intetsteds kunde finde ham, blev der sendt Bud efter Broderen Ole Pedersen paa Brandtofte, som, idet han fandt ham, udbrød: „Der har vi sku' Hvalfisken.“ —

8 Maaneder efter Søren Pedersens Død, 30. Januar 1835, giftede Enken sig, der nu var 39 Aar, for tredie Gang, denne Gang med den 23-aarige Ungkarl Jørgen Jørgensen fra Egholm i Melløse. 7 Maaneder derefter, 12. August 1835, fødtes Ægteparrets eneste Barn, en Datter, Sidse Marie. —

Jørgen Jørgensen døde 22. Marts 1837, kun 25 Aar gl.

I en Aarrække, indtil 1853, sad da Ane Kirstine Pederdatter

som Enke tilbage med Gaarden. Hendes Liv havde saa langt fra altid ligget i Rosenskær, for tredie Gang Enke, som hun nu var, to af Børnene døde som smaa, flere ikke ubetydelige Gældsposter havde hun paadraget sig. Det er forstaaeligt, at hendes Sind kunde blive bittert, og at hun fik Ord for at være en meget streng og krævende Husmoder, der dog trods den tilsyneladende Haardhed ogsaa havde Hjerter for den, der var daarligere stillet, idet hun ofte skal have sagt: „Man bliver aldrig fattig af det, man gi'r væk!“

Den 20. Juni 1847 viedes hendes 22-aarige Datter Ellen Kirstine til den 38-aarige Enkemand Peder Nielsen, Bauneholm, Bendstrup.

Nu var det saa heldigt, at Peder Nielsen paa dette Tidspunkt havde to omtrent giftefærdige Døtre, og Ane Kirstine to Sønner. Ved Giftermaal mellem disse kunde Ane Kirstine spare Datterens Medgift, og Peder Nielsen slap samtidig for at give Medgift til sine Døtre. At de unge maaske allerede havde tænkt sig andet, var et underordnet Spørgsmaal, som der ikke kunde tages Hensyn til.

Og den 10. Oktober 1848 viedes Sønnen Anders Sørensen til den 19-aarige Karen Pedersdatter fra Bauneholm, og 12. April 1853 viedes den anden Søn, Lars, til Karens Søster, den 18-aarige Kirsten. Datteren Birthe var allerede 1835 som 16-aarig blevet gift med Johannes Johansen, Skævinge.

Først 1853 gav Ane Kirstine slip paa Tøjlerne og overlod Gaarden til sin Søn Anders, som da fik Skøde paa Ejendommen. Men forinden sikrede hun sig sit fremtidige Underhold ved en meget udførlig Undertagsforpligtelse:

„— Jeg indrømmer hende i Gaardens Bygninger anstændig Beboelseslejlighed paa 6 Fag Hus, som jeg paa hendes nærmere Forlangende og efter hendes Anvisning, hvor hun ønsker det indrettet, forsvarligt i enhver Henseende, forsynet med fornøden Loft, Vinduer, Døre, Skillerum, Skorsten, Ildsted og øvrige Bekvemmeligheder, og derefter stedse i saadan Stand vedligeholder. Saa overlader jeg og hende 1 Fag til Tørvehus, samt fri Adgang til et Stykke Havejord beliggende ved denne hendes Bolig, stor 2600 Kvadrat Alen, og tilsteder hende fri Adgang til Gaarden og den deri værende Brønd.

Paa denne Bopæl lover jeg hende i aarligt Undertag med gode forsvarlige Varer, Vægt og Maal: 5 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 2 Tdr. Malt, 2 Tdr. Kartoffler, 1 fedt levende Svin paa 10 Lispund Flæsk, 1 Lispund Ost, 1 Lispund Smør, 4 Stk. levende Gæs og 2 Rdl. Penge alt til hvert Aars Mortensdag, samt 16 forsvarlige Læs Tørv og $\frac{1}{2}$ Fv. Bøgebrænde. Saa overlader jeg og hende Brug og Afbenyttelse af en Ko og 4 Stk. Faar af Gaardens Besætning som hun selv udtager, men som jeg græsser og fodrer for hende blandt Gaardens egne Kreaturer tilligemed Faarenes Yngel, og hver Gang Koen bliver gold, syg eller gammel skal hun være berettiget til at udtage en anden til det Brug af Gaardens Besætning.

Fremdeles er jeg pligtig til aarlig at saa i Jorden for hende 1 Skp. Hørfør, hvoraf hun erholder Udbyttet, som jeg paa behørig Maade behandler for hende. Endelig forbeholder hun sig Ret til at holde 4 Høns paa Gaarden frit fodrede.

Jeg afgiver Befordring for hende 12 Gange aarlig til Kirke og nærmeste Købstad eller lige lang Vej, naar det forlanges, og befordrer hendes Undertagssæd til og fra Mølle.

Skulde min Moder blive til Sinds at fraflytte Undertagsboligen paa kortere eller længere Tid, forbliver den dog staaende disponibel for hende, saaledes at hun igen kan indflytte, naar hun lyster, og jeg er pligtig til, naar hun tager Ophold andet Steds, da at tilbringe forbemeldte Undertagsforpligtelse frit indtil $\frac{1}{2}$ Mil fra Gaarden.

Naar min Moder afgaar ved Døden, besørger og bekoster jeg hendes hæderlige og anstændige Begravelse efter Egnens Skik og Brug.“

Disse Ydelser anslaaes til at være 80 Rdl. aarlig og Husets Indretning og Begravelsen til 100 Rdl.

Den 2. Marts 1857 døde Anders Sørensen, 37 Aar gl., hvorved Gaarden overgik til hans Enke Karen Pedersdatter, som den 15. Juni 1858 giftede sig med den 29-aarige Ungkarl Lars Hansen fra Bakkegaard (som nu bærer det fornemt klingende Navn „Falkendal“), Kagerup, Fortællerens Morfader.

1866 den 24. September meldtes til Skifteretten i Frederiksborg, at Aftægtskone Ane Kirstine Pedersdatter af Melløse er

død. Der er anført, at hun „ejede intet“, en Bekræftelse af Ordet „Nøgen kom jeg til Verden, og nøgen gaa jeg herfra.“

Søsterbro Mølle, Jan. 1955.

Hans Larsen.

Kilder: Uddrag af Skøde-, Skifte- og Panteprotokoller, Lægdsruller og Kirkebøger meddelt mig af Jernbaneassistent Frøken K. Olsen, København. Jessens Samlinger til Frb. Amts Beskr. La Cour: Sjællands yngste Bygder, Kancelliets Brevbøger. Generalspecificationer over de kgl. Damme 1770.

ERINDRINGER FRA HILLERØD

L. M. S. Østergaard fortæller.

I *Kultur og Folkeminder* VI, 1954, gengav vi en Række Erindringer, som L. M. S. Østergaard (1826—1903) havde nedskrevet 1894—96, mens han boede i Nyhuse. De første stammede fra Tikøb, hvor Østergaard levede i de første 10 Aar af sin Barndomstid fra 1826 og til 1836, og de senere fra Helsingør, hvor han var i Handelslære fra 1840 til 1845. Efter Salget af Louisenlyst var Faderen 1837 flyttet til Frederiksborg Nyhuse, hvor han en Tid boede i den nuværende Frederiksværksgade 6. Siden flyttede Familien gentagne Gange, først til Erlandsens Sted paa Torvet (Nr. 1, hvor Borella-Hansen nu driver Forretning), senere til Lille Dyrehavegaard og sidst til Skovlyst.

Under skiftende Ophold i Hillerød kom L. M. S. Østergaard til at lære Byen og dens Liv at kende. Af hans Skildringer gengiver vi følgende Uddrag, idet vi gør opmærksom paa, at Retsskrivningen som foregaaende Gang er normaliseret: „Hvorledes tror De vel, Hillerød saa ud dengang, efter at de første Tab ved Ildebranden 1834 var forsvundet? Det var Distriktslæge Ewertsens Fødselsdag, han ejede det Sted, forhenværende Gaardejer Israelsen besidder [nu Chr. Børsch's Ejendom, Slotsgade 11]. I Anledning af Fødselsdagen afbrændtes der et Fyrværkeri i den til Ejendommen hørende store Have, der strakte sig langt op bag de Ejendomme, der paastødte Slotsgade.

Dette Fyrværkeri fik en sørgelig Udgang, idet en Raket tændte et Baghus, der ligesom de fleste Bagbygninger i Byen var tækket med Straa. Ilden greb saa voldsomt om sig, at næsten enhver Bygning Syd for Ewertsens Gaard lagdes i Aske. Latinskolen var den sidste Bygning, der brændte. Enkelte Huse i Mørkegade brændte, dog tror jeg ikke, at Ilden naaede Helsingørsgade. Jeg mindes det sørgelige Syn, der mødte mig, da jeg faa Dage efter Ildebranden sammen med mine Forældre rejste fra Louisen-

lyst over Hillerød til København. Min Faders Køretøj holdt i den Gaard, Nørup Østergaard nu ejer [Viggo Andersens Ejendom, Møllestræde 4], hvor der da var Gæstgiveri. Tænk Dem, hvordan Byen saa ud. Mange Familier bragtes ved denne Ildebrand fra velstaaende Stillinger til Bettelstaven.

Byen havde ikke alle Steder Trottoirer¹, hvilket den jo for Resten ikke har endnu, se saaledes Mørkegade² og Bakken³. Dog ved jeg ikke, at Rendestenen laa midt i Gaden undtagen i den Smøge, der fører ned til den gamle Krogaard, og som endnu kaldes Posen.

Butikkerne var ikke saa smukt udstyrede, som de nu efter Tidens Fordringer vel maa være. Boligerne var langt tarveligere udstyrede, endog hos mere velstillede Borgere fandt man fir-kantede umalede Træborde, umalede Stole, der altid udmærkede sig ved deres Hvidhed gennem Skuring. Paa Væggene fandtes daarlige Billeder, især af Napoleon og Frederik den Store af Preussen.

Fjedervogne var ikke saa almindelige som nu. Luksus i Mad og Klæder var ikke saa iøjnefaldende som nu. Naar Borgerne gæstede Værtshusene, „skurede de paa Stige“. Denne Sport udførtes ved, at man med Kridt skrev to lange Streger paa Bordet ganske vilkaarligt, dog helst fra den ene Ende til den anden, og da skrev Streger paa tværs deraf, saa Tegningen lignede en Stige. Nu tog man en Mønt, helst af lidt Størrelse, lagde den med lidt mere end sin Halvdel paa Enden af Bordet og med flad Haand stødte til den, saa den røg op ad Stigen. Blev man liggende udenfor Stigen, havde man tabt den Indsats, ellers tabte den, der naaede mindst op ad Stigen.

Eller man kastede en Mønt nærmest til Væg. Den, hvis Mønt laa længst fra Væggen, havde tabt. Legen gjaldt saa at sige altid 1 Pægl Brændevin og et Krus Øl. Bajersk Øl kendtes ikke den Gang.

Ved større Familiefester serveredes der med Punch, enten af Rom, Citron og Sukker, Ekstrakt eller Puncheessens af Ollendorffs. Cigarer var sjældne, og Vin brugtes ikke i borgerlige Huse. Borgerne satte den Gang megen Pris paa Merskumpiber til selv at røge af. Enkelte havde flere „för tilfallet“.

I Besøg hos Familien saa man ofte de ældre sidde om Bord-

skiven og spille Polskpas. Naar Borgermadammerne spillede Kort, var det i Almindelighed Brus. De unge Mennesker morede sig ofte ved Sang, Deklamation og lignende. Det var kun i de fornemme Huse, der fandtes Klaver, som nu er blevet det mest uundværlige Skrammel selv i mindre bemidlede Familiers Lejligheder.

Borgerballer afholdtes ofte. Til disse mødte Haandværkerne og Købmændene med deres Hustruer, Sønner og Døtre, medens Embedsmændene ikke havde „Lejlighed“, men disse ragede jo ogsaa højere i Vejret, idet de ikke var Borgere, men Embedsmænd med Titler. Saaledes var Byfoged Arboe, Byskriver Kinck, Hospitalsforstander Pedersen og Forligsmægler Sølling Kancelliraader, Amtsfuldmægtig Ørslev, Distriktslæge Ewertsen, Avlingsbestyrer Madsen og Staldskriver Rasmussen Kammerraader, Amtstuefuldmægtig From, Amtstuefuldmægtig Møller og Assistent Iversen Kammerassessorer, Gartner Teisner og Skovrider Teisner Forstraader.

Lerche, Carlsberg, Konsumtionsforvalter Lerche, Amtsforvalter Lerche og Amtmand Knuth var Kammerherrer.

Diligencen kørte to Gange ugentlig til København, aaben Vogn til 11 rejsende à 2 Kr. pro persona. Vejen var dengang saa slet og Hestene saa usle, at disse næppe kunde trække Vognen op ad Bakken ved Skovlyst, der altid stod i en ufremkommelig Ælte. Af Mangel paa anden Morskab var det blevet en yndet Sport, at en Del Borgere fulgte Diligencen op over denne Bakke for at skyde bag paa Vognen og hjælpe denne frem.

Den 4. Oktober 1840 blev jeg konfirmeret i Frederiksborg Slotskirke af Provst Neergaard, der senere blev Sognepræst i Fakse. En Gang jeg gik fra Lille Dyrehavegaard til Byen, mødte jeg mellem Hjemmet og Kilden Hs. Maj. Kong Christian VIII til Hest, ledsaget af en større Stab, jeg gjorde Front, tog min Hue af og bukkede i dybeste Ærbødighed, som det sig en tro og ærekær Undersaat egner og anstaar. Kongen hilste ved at tage Haanden til Huen, men var saa uheldig at tabe sin Ridepisk. Alle Kavalererne gjorde i det mindste Mine til at springe af Hesten for at optage Pисken, men jeg var jo hastig inde imellem Hestene og fik Pисken, som jeg overrækkede Kongen, traadte

tilbage og bukkede, men Kongen sagde: „Bliv lidt, min Ven!“ knappede sin Frakke op og gav mig med egen Haand en Sølvmark. Denne gav jeg min Fader til Opbevaring.

Dette Aar, 1840, blev Christian VIII kronet i Frederiksborg Slotskirke tilligemed sin Dronning Caroline Amalie. Den Tid før og efter den 28. Juni 1840, hvor var der Fest i Hillerød, men ogsaa Indkvartering.

Faa Dage før Højtidsdagen rykkede Tropper fra København til Hillerød, Hestgarden, Husarregimentet, Dragoner, Artilleri og Infanteri opslog deres Lejr i Lille Dyrehave, der indtil Trængsel var opfyldt af Militær med al deres Tros af Heste, Vogne og Kanoner, og al den Gøgl, der ellers eksisterede.

Samtlige Landets Egne og Rigets Provinser havde sendt deres Kontingent til Festen. Landbefolkningen og Byboerne strømmede i Skarevis til Hillerød for at se og deltage i Festen.

Bønderne fra fjernere Egne strømmede til København med deres smukkeste Køretøjer for at gøre Forretninger ved at „køre for Folk“ til Hillerød. Min Fader var i København den 27. Juni og vilde gaa hjem, Bønderne omringede ham for at tilbyde ham Befordring, men Fader, den vældige Fødgænger, gik ligesaa gerne, men bøjede sig, da en Bonde tilbød at køre for ham gratis, da han var ked af at komme hjem og maatte sige, at han ingen Fortjeneste kunde opnaa. Vognrækken, der vilde tjene Penge ved denne Trafik, naaede til Vibenshus.

Hvor denne Masse af Mennesker, der i de Dage gæstede Hillerød, fik Føden fra, ved jeg ikke, men jeg saa Folk ligge i Græsset og spise Franskbrød eller Surbrød med Ost til af Haanden. Logi var lettere at faa, da Gud Fader i sin Visdom og Omsorg for dem, der er skabte i hans Billede, jo har rejst Telte i Tusindvis i Form af skyggefulde Bøgetræer, der med Velvilje breder sin skyggefulde Krone over den trætte Vandringsmand.

Paa den indre Slotsgaard var bygget en $2\frac{1}{2}$ Alen bred, $\frac{1}{2}$ Alen høj Løbebro, der gik fra den nu brugelige Indgang til Kirken og til den Indgang, der findes i Kongefløjens østlige Ende. Løbebroen var bygget i en Halvcirkel og belagt med 5 forskellige Striber, hver $\frac{1}{2}$ Alen brede. Den midterste var en Guldstrib, der paa hver Side havde en højrød Fløjlsstrib, og udenfor denne, altsaa paa Løbebroens Yderkanter, var Sølvstrib.

Adgang til den indre Slotsgaard tilstedtes de Rangspersoner, der var for ringe i Rang til at deltage i Festen i Kirken, og som var forsynede med Adgangskort til den indre Slotsgaard.

Da nu de høje og højeste Herskaber havde begivet sig til Kirken, fandt det i Gaarden værende Publikum, der jo havde sit Adgangstegn at støtte sig til, ikke Anledning til at staa og vente. Medens Højtideligheden foregik i Kirken, foretrak de at søge andet Steds hen saalænge. Der var ansat en betydelig Vagt i den ydre Slotsgaard for at paase, at ingen, de undtagne, der var forsynede med Kort, trængte sig ind i den indre Slotsgaard. Da nu Gæsterne, der havde været til Stede ved Tilgangen til Kirken, forlod den indre Slotsgaard, blev der jo Plads derinde. Medens der stod en gabende, forventningsfuld Masse i Ydergaarden, deriblandt undertegnede, kom en fornem Herre ud og gav Vagten Ordre til at lade Folk gaa ind.

Nu strømmede vi alle ind, saa vidt Pladsen kunde tillade. Der blev lagt Tæpper over Løbebroen, hvorpaa man maatte gaa for at komme paa den anden Side af denne. Her stod vi flere Timer, inden Kroningshøjtideligheden var til Ende.

Endelig kom de kongelige, først Kongen, der var iført Knæbukser og hvide Strømper, rød Kaabe med Hermelins Foer, Krone paa Hovedet, i den højre Haand bærende Scepteret og i den venstre Haand Rigsæblet. Over Kongen blev der baaret en Baldakin af rødt Klæde med nedhængende store Guldkvaste. Denne blev baaret af fire Riddere af Dannebrogordenens Storkors. Kongen gik paa Guldtriben, Baldakinbærerne paa Sølvtriberne. Kongen gik i samme Cadence som de militære Personer ved Vagtparaden marcherer i, naar de henter Fanen til eller fra Vagtparaden. Da Toget var passeret over Slotspladsen og ganske ude af Syne, kom Dronningen i samme Optog med Krone paa Hovedet. Hun spadserede ganske langsomt langs Guldtriben og havde selvfølgelig ogsaa Baldakin over sig, der ligeledes blev baaret af Riddere. Derefter kom Drabantkorpset med Drabanthøvdingen i Spidsen, disse marcherede paa de røde Striber, derefter kom hele det øvrige Følge, alle gaaende paa de røde Striber. I Kirken var anbragt de tre Søvløver, der opbevares paa Rosenborg Slot. I Kroningsstolen var anbragt den ægte

Diamant, som kun bruges ved denne Lejlighed. Denne er den sidste Kroning, der er foretaget i Danmark.

At der ved denne Lejlighed fandt en Masse Udnævnelser Sted og uddeltes en Masse Dekorationer, er en Selvfølge. Da det muligt kan interessere at se Listen over Udnævnelser i denne Anledning, følger denne: Til Ridder af Elefanten 2, Storkors af Dannebrog 12, Kommandør af do. 42, Ridder af do. 188, Dannebrogsmænd 154, Kammerherre 30, Etatsraad 14, Konferentsraad 6, Justitsraad 46, Kancelliraad 30, Konsistorialraad 1, Professor 1, Kammerraad 14, Forstraad 2, Overkrigskommis-sær 4, Overauditor 1, Krigsraad 5, Agent 4, Kammerassessor 7, Krigsassessor 5, Kancellisekretær 5, Sekretær 6, Hofjægermester 2, Jægermester 4, Kammerjunker 2, Hofjunker 4, Jagtjunker 3, Rang med Biskop 1, Rang med andre 2.

Deriblandt til Kammerherre: Amtmand, Greve af Knuth, Justitsraad: Byfoged Arboe, Kancelliraad: Byskriver Kinch, Ridder af Dannebrog: Kammerraad Chr. Madsen, Dannebrogsm-and: Foderskaffer Kjæderup, Gaardejer Poul Heegaard.

Under Kroningen var Indkvarteringen meget stor og byrde-fuld og en Skuffelse for de Folk, der havde gjort Regning paa at have nogen Fortjeneste i dennes Anledning ved at leje Lokaler til fremmede. Jeg skal til Oplysning bemærke, at mine For-ældres hele Bolig med Undtagelse af deres Sovekammer og vort Spisekammer var belagt med Indkvartering af nogle holsten-ske Adelsmænd, der skulde være noget. Paa vort Loft blev op-stillet Brædder paa Højkant paa langs af Loftet og atter andre paa tværs, saa at de dannede en Slags Soldaterseng i Krigstid. Her blev saa redt Senge, hvortil Bønderne maatte udlaane Sen-geklæder.“ — — —

Den 9. Oktober 1840 kom Østergaard, som nævnt i *Kultur og Folkeminder VI*, i Lære hos Købmand Andreas Larsen paa Akseltorvet i Helsingør. Om sin Principal siger Østergaard, at han „var en Hædersmand fra Isse til Fod“. Østergaard vandt her meget Tillid og blev Købmandens højre Haand, men 1845 døde Andreas Larsen. Han blev begravet den 1. Maj, samme Dag som Østergaard havde udlært. Hvordan dennes Position var, ses bedst deraf, at Familien valgte ham til Vurderingsmand

i Boet. Helsingør Kommune købte Ejendommen, hvis Grund blev benyttet til Udvidelse af Byens Torv.

Østergaard var altsaa ledig og fik nu sit andet Ophold i Hillerød. Herom fortæller han følgende: „Jeg tog da foreløbig hjem hos mine Forældre sidst paa Sommeren 1845. Jacob F. Bruhn vilde samtidig etablere sig i Hillerød, han tilskrev da min Fader og tilbød mig Plads i sin Forretning. Jeg vilde naturligvis ikke antage dette Tilbud, da Brevet var til Fader. Nu skrev Bruhn til mig og tilbød en aarlig Løn af 120 Rdl., som var den højeste Løn, nogen Kommis havde i Hillerød, naar undtages Andersen, der tjente Købmand Sølling og der havde ligesaa høj Løn, men for den Løn vilde jeg ikke tjene, hvorimod jeg var villig til at tiltræde Pladsen imod en aarlig Løn af 150 Rdl., og for en saadan Løn kunde jeg ogsaa klæde mig pænt, da der ikke brugtes Penge til Værtshussvir eller anden utilbørlig Kommers.

Efter at Andreas Larsen var død, var der ingen anden Købmand i Helsingør, der formaaede at afkøbe Landmanden hans Produkter, til stor og ubodelig Skade for denne By, men nu opstod der i Hillerød flere industrielle Foretagender, saasom Brændevinsbrænderierne Lindeschou i Stadt Copenhagen⁴, Marcussen og Rundin i den Ejendom, hvor Sommerlyst⁵ har sit Etablissement, og Andreas Pedersen, hvor nu A. Heegaard bor, Købmændene Sølling, Joh. H. Bruhn og Jacob F. Bruhn. Disse kunde afkøbe Landmanden hans Produkter, og derfor søgte Kronborg Amts Bønder til Hillerød i Stedet for til Helsingør.

Det er ikke ubeskedent af mig at bemærke, at jo næsten alle Bønderne fra Kronborg Amt og Tikøb kendte mig, og da jeg opkøbte Sæd paa Torvet, fik vi straks en glimrende Handel. Bønderne mødte Torvedagene saa talrigt, at disse ikke nær kunde komme paa Torvet, men holdt i Slotsgaden lige ned til Møllestrædet. Under min Tjeneste hos Jacob F. Bruhn afgik Købmandsvognen hver Uge til København, kørt skiftevis enten af Principalen eller af mig, saaledes at jeg som almindelig Regel hver 14. Dag kørte ind med et Læs Sæd og hjem med et Læs Varer, der bestod af alle mulige Slags Købmandsartikler. Et saadant Læs udgjorde i Vægt ca. 14 Skippund [1 Skippund var 20 Lispund à 16 Pund, altsaa 160 kg]. Der skulde stærke Heste

til at trække saadant Læs, og vi havde ogsaa et Par meget gode, sorte Heste. Det var ofte forbunden med Vanskeligheder at tilendebringe en saadan Tur, naar Vejen var daarlig som i Foraaet eller Efteraaet eller Vinteren, naar der laa megen Sne, eller Føret var glat. Tøjet var godt, dog hændte det engang, jeg kørte hjem fra København og opad Geels Bakke, at Hammen knækkede. Nu vilde Vognen jo være rutchet ned ad Bakken, dersom jeg ikke ved min Aandsnærværelse havde reddet Situationen ved at dreje Hestene saaledes, at Vognen kom til at staa paa tværs af Vejen og standsede derved, at Baghjulene stødte imod en ved Vejen liggende Stenbunke. Der stod Vognen, og meget var frelst. For min Konduite blev jeg meget rost og belønnet med et meget pænt Cigarfutral.

En meget stor Gene var det, naar man mødte en Række tomme Bøndervogne, der kørte hjem fra København, idet saadan en Vognrække kunde naa op til 100. Der var da intet andet at gøre end at holde stille, naar man naaede en saadan Vognrække, der tit skulde til København med Tørv eller med Kul.

Om Eftermiddagen læssedes Købmandsvognen med 20 Tdr. Byg foruden tomt Returgods, Brændevinstønder, en eller to Fjerdinger Smør og anden mere. Bestod Læsset af Havre, udgjorde det sædvanligt 28 Tønder. Om Sommeren Kl. 2 kaldte Vægteren, og Kl. 3 kørtes der ud af Porten, og Kl. 11 gjordes Holdt paa Gammeltorv for at sælge Sædlæsset, efter at der var kørt en Omvej til Gæstgivergaarden Tre Kroner i Tornebuskegade for at aflæsse Returgodset og aflevere Breve, der besørgedes af Bykarle.

Var det nu f. Eks. Havre, der solgtes til Vesterbro, skulde man have Accisen godtgjort, men da denne udgjorde 6 Sk. pr. Tønde, blev Godtgørelsen for 28 Tønder 1 Rdl. 4 Mark 8 Sk., og da Accisen kun godtgjordes, naar den udgjorde 2 Rdl., maatte der skaffes toldpligtige Varer, hvis Accise udgjorde 24 Sk. Dette klarede man ved at søge en Vildthandler, der gerne lod sin Karl følge med med 8 Ryper, der kostede 3 Sk i Accise, imod at Vildthandleren fik de 24 Sk. Kunde nu Toldbetjenten kende Køretøjet, var Pokker løs. „Hvor er Ryperne?“ „De er er fløjet,“ lød Svaret.

Naa, saa blev man visiteret, ja, Mankerne paa Hestene blev endog eftersete, saa kunde man køre igen.

Naar man saa kom til Gæstgivergaarden, skulde man spise Klokken kunde da let blive 4, forinden man kom ud i Byen til de Steder, hvor man skulde udsøge Varer. Kl. 10 næste Dag var Læsset færdig, og Hjemturen paabegyndtes, saaledes at man i heldigste Tilfælde var hjemme Kl. 6—7 Aften. Hele Turen gav saaledes Beskæftigelse med Maaling af Sæd, Paa-læsning, Tilsnøring, 36 Dagtimers Arbejde med al den Anstrengelse, der kunde lægges i et saadant Arbejde. Det kedeligste var, at der næsten altid var noget, der ikke var udført til Principalens Tilfredshed.

Til Borgerballerne, som jeg tidligere har omtalt, havde selvfølgelig unge Mennesker ingen Adgang, medmindre disse var særligt inviterede. Jeg erindrer saaledes i den Periode, jeg tjente Jacob F. Bruhn, 1845—47, at naar et saadant Bal skulde afholdes „tilsagde“ min Principal (mig) til at deltage i Ballet. Jeg var altsaa inviteret paa hans Regning, og hvad jeg fortærede, betalte han.

Her skal bemærkes, at et saadant Bal engang afholdtes hos Gæstgiver Fleischer i Hotel Copenhagen. Som Deltager var ogsaa til Stede Bundtmagersvend Carl Falch, et meget vakkert og pænt ungt Menneske. Han gik og spillede Billard med mig, da Gæstgiver Fleischer kom ind i Billardstuen og forbød ham at spille Billard ene og alene paa Grund af, at han var Haandværkssvend. Flere tilstedeværende Herrer, deriblandt min Svigerfader, tog Falchs Parti og irettesatte Fleischer for hans utilbørlige Opførsel. Falch, der var en stor og stærk Mand, greb Fleischer om Livet og kastede ham op paa Billardet til stor Moro for de tilstedeværende.

En anden Episode af Livet i Datiden i en lille By som Hillerød, der dengang kun havde 1929 Indbyggere, maa jeg fortælle. En Gang, jeg besøgte mine Svigerforældre, hvad de jo dengang ikke var, de boede paa Stutteriet, saa vi fra deres Vinduer, at Handelsbetjent Glahnson, der ogsaa tjente i Hillerød, gik forbi. Min Svigerfader bad ham ind til Kaffe. Da vi gik til vore respektive Hjem, hvor vi skulde være hjemme Kl. 4 for at aabne Bordene, blev vi enige om at aflægge et Besøg i Abels Gaard,

hvor Gæstgiver Johan Petersen residerede, for at drikke et Glas Rødvinstoddy, hvilket vi ogsaa fik. Da vi spurgte, hvad det kostede, blev vi meget overraskede ved, at Værten svarede, endog paa en uhøflig Maade, „at det kostede ikke noget, da det ikke var passende for saadanne unge Mennesker at gaa paa Værtshus.“

Ak! Hvor forandrede er Tiderne ikke nu og da.

Den mest anstrengende Tur i mit Liv. Der var Bal paa Stutteriet for hele dets Personale Fredag Aften, ogsaa jeg var indbudt, og da dette var meget livligt, kom jeg først hjem Lørdag Morgen. Denne Dag var vel ikke meget anstrengende, da det ikke var Torvedag. Om Dagen bad, eller befalede, min Principal mig at rejse til Holbæk for hos en derboende Købmand at hæve 800 Rdl., han havde tilgode. Lørdag Aften Kl. 6 passerede Brevposten fra Helsingør Hillerød paa Turen til Hamborg, denne Post kaldtes Hamborgerpost eller Kugleposten.

Postsækkene befordredes i en Kugle, der hang i fire Fjedre med Kuskesædet foran. Dette var saa smalt, at det egentlig ikke gav Plads til mere end een Person, men Kusken forstod at indrette det saaledes, at der kunde sidde en hos ham. Med denne Befordring kørte jeg saa til Roskilde, hvor jeg ankom $9\frac{3}{4}$ ($\frac{3}{4}$ Time pr. Mil). Gæstgivergaarden „Møllehusene“, der laa Nord for Byen tæt udenfor denne, søgte jeg til. Her traf jeg en Fragtmand fra Holbæk, der alt havde tre rejsende til Holbæk, nu tilbødes der mig Plads. Det var altid en Regel, at et saadant Fragtlæs ikke kørte gennem Borrevejle Skov uden at være ledsaget af fire Mand. Vi blev da hver forsynede med en kort Infanteri-Sabel med Skuldergehæng. Jeg syntes, denne Udrustning var mere end kostelig. Da et saadant Fragtlæs, der blev trukket af 6 indtil 10 Heste, indeholdt en urimelig Mængde Varer, baade læssede paa Vognen og hængende ved dens Sider og Bagsmække, udgjorde en uhyre Vægt, kunde der selvfølgelig ikke være Anledning til at sidde oppe paa Læsset, men vi maatte jo gaa ved Siden af Vognen, saa denne Tur paa 4 Mil tog den lange Tid af 10 Timer. Efter endt Rejse serverede Fragtmanden i sit Hjem med en pæn Frokost til os alle.

Saaledes tilbragtes den anden Nat uden Søvn og dog med nogen Anstrengelse. Nu besøgte jeg Købmanden og fik de 800

Rdl. udbetalt. Det kan jo synes, som det havde været det fornuftigste, om jeg havde overnattet i Holbæk, men jeg troede at have den Forpligtelse at bestræbe mig for at komme hjem saa hurtigt som muligt, og med dette Syn paa Sagen begav jeg mig Kl. 12 paa Vejen til Hillerød. Jeg gik da over Eriksholm og Langtved Færge, derfra til Skibby Kro, hvor jeg kendte Krofolkene, Carlsen. Hele Huset var fuld af Folk, da der var „Tjernerbal“. Tjenere i Livré med baade Guld, Sølv og Uld paa de opstaaende Kraver og Haandlinninger, Kuske i lange Frakker med Guld- eller Sølvknapper baade foran og bagpaa.

Bestyrelsen for Ballet var meget opmærksomme imod mig, de bad mig deltage i deres Fest, hvor jeg nok skulde mere mig, men jeg takkede og undskyldte mig med, at jeg ikke havde Tid. Da jeg havde faaet mig en vældig Portion forloren Skildpadde til Livs, fortsatte jeg Vejen til Frederikssund for der at søge mig Logi for den frembrydende Nat, men efter forskellige Stormløb paa Gæstgivergaarden maatte jeg opgive mit Forsøg og traske videre ad Hillerød til. Anstrengt og træt var jeg vel-sagtens, da jeg kom forbi Favrholm, thi i min Fantasi stod jeg lige foran en dyb Grav, der ligesom en Afgrund aabnede sig for mig. Jeg stod stille, saa mig om, kendte Stedet, hvor jeg stod, og vidste, at der ingen Grusgrav fandtes. Op fra Dybet steg en lille Nisse med rød Hue paa Hovedet og stirrede lige op til mig. I Bevidsthed om, at her ingen Afgrund fandtes, og at Nisserne kun eksisterede i Fantasien eller paa Billeder til Juletræet, gik jeg rask fremad og traadte Nissen lige paa Hovedet og fortsatte saaledes Vejen, men ikke langt derfra saa jeg et Træ. Jeg vidste, at der ej heller fandtes noget saadant. Ud fra Træets Top rakte en ganske tynd Gren i Vejret, og fra dens yderste Spids balancerede en dejlig, luftigklædt Kvindeskikkelse holdende en uhyre lang Papirrulle i sin Haand, og hvor jeg vendte Blikket, stod hun for mit Syn. Jeg standsede og tænkte over, hvad det vel kunde være. Min Tanke var klar nok, jeg vidste og sagde mig selv, at dette ligesom Nissen var Følge af Overanstrengelse.

Jeg gik videre hjemad til mine Forældre, der boede paa Skovlyst, hvor Moderen straks hørte sin trætte Søn banke paa Ruden og lukkede ham ind til sig. Træt var jeg, søvning maatte jeg vel

ogsaa være, jeg lagde mig straks paa Sengen, hvor Fader personlig maatte trække Støvler og Frakke af mig.

Der laa jeg nu Kl. 4 Mandag Morgen efter i 3 Nætter ikke at have sovet, danset den 1. Nat, kørt 5 Mil og gaaet 4 Mil den 2. Nat og i den 3. Nat afsluttet Hjemturen fra Holbæk med 9 Mil. Gak du hen og gør ligesaa!

Den tjenstvillige Vægter indfandt sig om Mandagen hos min Principal for at gøre sig lækker for ham ved at fortælle, at han om Natten havde set mig komme meget beruset hjem, gaaende og dingle fra den ene Side af Gaden til den anden. Da Vægteren saa bestemt paastod, at jeg var passeret Gaden om Natten, gik min Principal ud til mine Forældre for at høre Sammenhængen hermed, og han og Moder undersøgte mine Frakkelommer, men Penge fandt de ikke, men da Fader kom til, vidste han bedre Besked, han løste mit Tøj og fandt Tegnebogen, vel tilsnøret, hængende om min Hals. Pengene overgaves til Jacob F. Bruhn.

Nu kunde det synes rimeligt, om Principalen havde sagt mig Tak for den udviste Anstrengelse, da jeg Tirsdag Morgen mødte i Boden, men nej, jeg fik en Irettesættelse, fordi jeg ikke var kommen hjem til ham før, men henad Aften kom Broderen Joh. H. Bruhn, priste min Udholdenhed som Fodgænger og dadlede Jacob F. Bruhn for hans ubillige Optræden imod mig.

Det saakaldte dyre Aar 1847 staar som en Mærkelighed i det danske Agerbrugs Annaler. Aaret havde givet en rigelig Høst, og i andre Lande kendtes heller ikke nogen Misvækst, men rundt i Europa var den langvarige Fredsperiode siden Napoleons Fald 1813 truet, saa Regeringerne maatte tænke paa at forsyne deres Magasiner. Hveden steg til 20 Rdl. pr. Tønde, Rug til 16 Rdl. og Havre til 10 Rdl. Dog blev Kapiteltaksten ikke højere end for Rug 7 Rdl. 31 Sk., Byg 5 Rdl. 4 Sk. og Havre 3 Rdl. 56 Sk.

Under disse høje Sædpriser var det mere end vanskeligt for mange Folk at faa deres Indtægter til at række til til de nødvendige Livsforbrødenheder, og trods de høje Kornpriser forøgedes Arbejdsmandens Løn dog ikke, nej, Bonden forøgede sin Kapital saa meget som muligt. Gaardejer Frederik Winecke i Freerslev mødte med et Læs Hvede paa Torvet i Hillerød og forlangte 18 Rdl., men blev budt 16 Rdl. Han lod sin Hvede

oplægge paa Jacob F. Bruhns Loft. Næste Torvedag kørte han igen sin Hvede paa Torvet og forlangte 20 Rdl., men blev budt 18 Rdl., saa Hveden maatte atter oplægges. Nu kom han 3. Torvedag og forlangte 22 Rdl., og blev budt 20 Rdl., saa Hveden maatte atter oplægges.

Ved sin Hjemkomst trakteredes han med Oksesteg, hvori han var saa heldig at forsluge sig — jeg siger heldig, fordi han derved undgik det Had, der var rejst imod ham, og fordi han undgik den Ærgrelse at se sin Hvede blive solgt for 6 Rdl. pr. Tønde. Paa hans Begravelsesdag forslugte hans Kvinde sig ligeledes i den prægtige Oksesteg, og saaledes uddøde denne Familie.

I dette Tidsrum indkom russisk Mel i mange Skibsladninger, og disse Tilførsler nedbragte Prisen paa Brød fra 15 Øre til 5 Øre pr. Pund. For min private Regning købte jeg dette Aar 10 Tønder Havre af Gaardejer Lars Christensen i Tikøb til 5 Rdl. pr. Tønde og solgte disse 4 Dage efter til Morten Olsen i Kregome for 10 Rdl. og tjente saaledes den kønne Sum af 50 Rdl.

Jacob F. Bruhn var ingen behagelig Mand at tjene, og endelig den 14. September 1847 sprang Bomben, idet han sagde, jeg straks skulde forlade Tjenesten. Jeg gik til Byfogden, Justitsraad Arboe, der var til Stede i Retslokalet. Han lod straks Bruhn hente, og Retshandlingen endte med, at jeg fik Løn til 1. Maj 1848. Jeg skyldte ham 9 Rdl. 1 Mk. 6 Sk., disse eftergaves mig, imod at jeg renoncerede paa Kostpenge.

Men Dagen efter kom han og Broderen, Købmand Joh. H. Bruhn, til mig hos mine Forældre for at formaa mig til at træde tilbage i Tjenesten igen, ja, tilbød mig endog Løn fra samme Dag uanset den Erstatning, jeg havde faaet for at maatte fra-træde Pladsen. Jeg var villig hertil, men Fader var ubøjelig og paa det strengeste forbød mig at træde tilbage igen. Nu stod jeg saaledes uden Plads, men paany var Skæbnen mig gunstig. —

Nu kom det bevægede Aar 1848, der ved de truende Udsigter til en Broderkrig bragte hele det danske Folk til en inderlig Forstaaelse med hinanden, al smaalig Kiv forstummede, den Splittelse, der var opstaaet i de forskellige Samfundslag ved Oprettelsen af et samfundsopløsende Selskab, der kaldte sig

Bondevennerne, sluttede sig i en stor Tanke om Konge og Fædreland.

Den 20. Januar døde Kong Christian VIII, og den 21. Januar besteg Frederik VII Danmarks Trone under meget kritiske Forhold. —

I Holsten gjordes der store Anstrengelser for at kalde det holstenske Folk til Oprør mod deres retmæssige Herre og Konge, og der sendtes endog en Deputation til København, bestaaende af Ohlshausen, Neergaard, Clausen, Gülich og Kegel. —

Den slesvig-holstenske Deputation kom til København netop under den allerstørste Ophidselse og vilde uden al Tvivl være bleven lagt øde, dersom de ledende Mænd ikke havde lagt sig Kongens Ord paa Sinde om, at denne blev betroet til det danske Folks Ære, og disse opfordrede Borgere, Haandværkere og Studenter til at beskytte Deputationens Medlemmer med at danne en Garde om dem, saa at endog ingen forsøgte paa at molestere dem, hvis Ophold i København dog maa have været højst pinligt for dem. Københavns Borgere lagde en Fædrelandskærlighed og Værdighed for Dagen, der imponerede alle. Ophidselsen i Provinsen var ikke ringere, men der manglede Kraft og Storhed til at holde Udskejelserne nede eller inden for Sømmelighedens Grænser, saaledes mindes jeg, at den danske Ministerrepræsentant i Hamborg, Baron Løvenørn, kom til Hillerød med Dagvognen, hvis Ankomst i de Dage altid ventedes med Længsel, for fra første Haand at høre det allernyeste Nyt. Da nu Ministerresident Løvenørn steg ned fra Dagvognen, modtoges han af sin Søster, Amtmandinde Knuth, hvem han hilste paa Tysk. Da stod cand. the.⁶, Gæstgiver Joh. Petersen, blandt den store Mængde og traadte rask hen til Baronens og med høj Røst, saa alle kunde høre det, sagde han lige op i Øjnene paa ham: „Tal Dansk, din Hund, du æder det danske Brød.“ Ministeren, der blev imponeret over denne berettigede Optræden, sagde: „Ja, jeg skal nok tale Dansk.“ Tyske Haandværkssvende, Tørvælgere og Teglværksarbejdere maatte hurtigst muligt forsvinde.

Den 25. Marts afholdtes et Møde i Hillerød hos Gæstgiver Brummersted. I Mødet, der var meget talrigt besøgt, da Hother Hage var til Stede og oplæste de Taler, der var holdt i Casino-

mødet, vedtoges en Adresse til Kongen i Tilslutning til Casino-mødet og en Adresse til Københavns Borgere for at takke disse for udvist Mod og Koldblodighed. Til at indbringe disse Adresser valgtes Rektor Flemmer, Boghandler Krog, Overlærer Ostermann, Gaardejer Jørgen Pedersen i Hjørlande og Kammerraad Madsen.

Den 30. Marts ankom andet Jægerkorps fra Helsingør paa Rejsen til Armeen. Helsingørs Borgere kørte Mandskabet til *Kilden*⁷, hvor Korpset formerede sig og marcherede med vajende Faner og klingende Spil til fædrelandske Melodier, som „Danmarks dejligst Vang og Vænge“, der med største Entusiasme istemtes af den uhyre Folkemasse, der ledsagede Korpset til Raadhuspladsen, hvor de blev beværtede af dertil opfordrede Folk, hvor jeg ogsaa havde faaet Plads. Beværtningen bestod af Smørrebrød af alle Slags, Øl, Brændevin og Cigarer, som Borgerne frivilligt havde stillet til Korpsets Vederkvælgelse. Ankomsten fandt Sted Kl. 11 $\frac{3}{4}$. Efter endt Frokost Kl. 1 $\frac{1}{4}$ steg Mandskabet, fuld af frisk Mod og inderlig Fædrelandskærlighed, til Vogns paa 300 Vogne, som Hillerød Bys Borgere og Omegnens Beboere havde stillet til Disposition for at befordre Korpset til Roskilde, hvorfra andre Vogne samme Dag vilde befordre dem til Ringsted. Det var et imponerende Skue at se denne Vognrække, der naaede fra Trolles Bro til Freerslev. Korpset medbragte 60 unge Mennesker fra Helsingør, der frivilligt havde stillet sig i de indrulleredes Rækker for at værne om Danmarks Ære og Selvstændighed.

Den 1. April blev Prinsen af Augustenborgs Portræt ophængt paa en Lygtepæl paa Hillerød Torv. Billedet var tegnet med en Strikke om Halsen. Underskriften lød: „Hans Durchlauthighed, Højforræderen Prinsen til Augustenborg (Nør)“.

Her i Hillerød oprettedes ogsaa et Borgerkorps. Paa et Møde den 3. April hos Gæstgiver Brummersted paa Stadt Copenhagen, besluttedes, at Korpset skulde bestaa af tvende Afdelinger, en for yngre og en for ældre Mænd. For at støtte Korpset i pæknær Retning indsamledes Bidrag i Penge. Disse Bidrag, der vidnede om Folkets Patriotisme, udgjorde den betydelige Sum af 4854 Kroner. Den 6. April mødte Borgerkorpset paa Slottets

Ridebane, hvor det vedtoges at begynde Eksercitsen den følgende Dag.

Den 12. April samledes hele Korpset for at danne de tvende Afdelinger, yngste Afdeling kom til at bestaa af 48 Medlemmer, der selv valgte sine Førere og vedtog at holde Øvelse Mandag, Onsdag og Fredag. Til Korpslæge valgtes Dr. Levin og til assisterende Læge Barber Riemann. Til Befalingsmand for Korpset valgtes Premierløjtnant Hjelte, der boede paa Olinehøj. Her skal jeg gøre en lille Indskudsbemærkning. Lt. Hjelte stillede sig til Krigsministeriets Disposition, blev Kommandør for Artilleriparken paa Vejlbj Mark ved Middelfart og kom hjem 1851 som Oberstløjtnant.

Til Underbefalingsmænd ved den ældre Afdeling valgtes d' Hrr. Seimann, Riemann og Hans Hansen, men afskediget Vagtmester ved Husarerne Sechlau var denne Afdelings egentlige Lærer. Til Underbefalingsmænd ved den yngre Afdeling valgtes d' Hrr. Lindeschou, Jørgensen og L. M. S. Østergaard, men Afdelingens egentlige Lærere var dog Adjunkt de Richelieu, Faderen til den berømte Siameser, og min Ringhed.

Den 6. Maj ankom Frederik VII fra Baron Løvenskjold paa Kulhus til Hillerød til Hest ledsaget af fire Kavalerer og to Husarer. Han modtoges af en stor Masse Mennesker, der hilste ham med megen Jubel. — —

Den grundlovgivende Rigsdag vedtog Grundloven [5. Juni 1849], hvis § 92 bestemmer, at al Forrang, der er knyttet til Adel og Titel, er afskaffet. Damerne, der jo altid har været og vel bestandig vil blive ved at være med paa Spørgsmaalet, benyttede straks denne Grundlovens § 92 til at vise, at de ikke gav Adel eller Titler nogen Forrang, idet de uden videre anlagde Frue- og Frøkentitlen og ganske bortkastede det smukke Madamme og Jomfrunavn. Nu laa jo begge disse Titler øde og ubenyttede, men fandt dog snart Arvtagere, idet Vaskerkonen optog Madammetitlen og Tjenestepigen Jomfrunavnet, ligegyldigt om med eller uden Ret. Naar man da efter Antagelsen af disse nye Titler kom til Tjenestepigen og sagde: „God Dag, min Pige, er din Jomfru hjemme?“ vilde man let kunne faa den Oplysning, given med den Næsvished, mangt et raffineret Tyende kan lægge i sine

Ord „Undskyld! Jeg er ikke Pige, og min Frøken er ikke Jomfru“. Naa! værst for dem begge. — —

Det var i denne Periode, de politiske Bølger gik højt. Kongen havde lovet at gøre sit Folk delagtig i Statens Styrelse ved at give det Ret til at fastsætte Budgettet for Indtægter og Udgifter. Nu gjaldt det om at komme til Fadet. Bondevennerne trængte sig frem alle Vegne og forsikrede, at deres Lære var den eneste saliggørende. Hidindtil havde de dog indskrænket deres Agitation til Landet, men nu skulde Købstæderne ogsaa erobres. Her i Hillerød havde Partiet vel næppe mere end en eneste Tilhænger, Guldsmed Jensen, der troede at kunne fiske i disse oprørte Vande. Han foranstaltede et Møde, der skulde afholdes paa Gæstgivergaarden Skovlyst, og havde til dette Møde anmodet Overretsprokurator Balthasar Christensen af København om at komme til Stede.

Mødedagen oprandt, og mange Mennesker kom for at more sig. Da Timen slog, besteg de to Herrer Tribunen, der var arrangeret ved, at en Vogn var sat midt i Gaarden, og over dens Fading var lagt en Port, hvorpaa de Herrer fremstillede sig. Guldsmed Jensen aabnede Mødet ved at præsentere sin Lidelsesfælle ved at sige: „Det er Herr Balthasar Christensen.“ Mere fik han ikke sagt, førend hele Forsamlingen istemte et vildt Raab ved at sige: „Er det Balthasar Christensen? Saa—aa! er det Balthasar Christensen?“ Folk holdt sig paa Maven og lo og gentog: „Næ, er det Balthasar Christensen?“ Guldsmed Jensen sagde: „Mine Herrer!“ Atter afbrødes han af det samme Udraab, atter forsøgte han at finde Ørenlyd, men nej, ingen vilde høre ham.

Nu søgte Balthasar Christensen, der var en meget begavet Taler, at faa Lov at tale, men nej, Folk raabte igen: „Er det Balthasar Christensen?“ og saaledes gik det i lang Tid. Saa begyndte Publikum at raabe: „Kongen leve“ — „Fædrelandet leve!“ Nu slog Forsamlingen over i en anden Dur og begyndte at synge fædrelandske Sange, ja, de sang saa længe, til baade Jensen og Christensen gik ad Hillerød til og overlod Kamppladsen til de syngende Borgere, hvis Sang Flygtningene kunde høre langt forbi Carlsberg. Balthasar Christensen har aldrig efter

den Tid holdt Bondevennemøde i Hillerød, og Guldsmed Jensen forsøgte aldrig at blive Rigsdagsmand. — —

I denne Periode drev Smaakørere fra Frederiksborg og Kronborg Amter en ikke ringe Trafik ved at sælge Tørv og Trækul til København. Det var altid forbunden med Vanskeligheder og ofte med Ubehageligheder at møde disse Folk, der betegnedes med Fællesnavnet „Kulsviere“. Det sagdes om dem, at de „för tilfället“ altid havde en femte Vognkæp med sig. Naar de nu enten kørte til eller fra København, fulgtes de bestandig i lange Vognrækker og var aldrig til at formaa til at vige Sporet, hvis Aarsag Købmandskuske og Vognmandskarle var deres svorne Fjender, idet begge Parter bestandig søgte at fortrædige hinanden saa meget som muligt.

Her maa gives et lille Billede af et af de mange Træk imellem disse to Partier, Kuskene og Kulsvierne. Landkadetterne havde afsluttet deres Opmaalingsøvelser i Egnen om Hillerød, og denne Bys Vognmænd befordrede Kadetterne til København paa aabne trestolede Vogne og afgav Forspand til deres Bagagevogne.

Nu traf det sig saa, at jeg var i København og skulde hjem den samme Dag. Kadetterne befordredes til København. I *Trekroner* traf jeg et Par Vognmandskarle, der tjente Jørgen Frandsen i Hillerød. Disse anmodede mig om at køre med dem til Hillerød, en Anmodning, jeg med Fornøjelse modtog, da det jo passede godt i mit Kram.

Den trestolede Vogn forspændtes med fire Heste, og da vi skulde køre, vilde jeg sidde hos Kusken, men blev anmodet om at indtage det bagerste Sæde, da de vidste, jeg var Mand for at føre en proper Firehestepisk. Nu aftaltes Slagets Gang, hvis Plan gik ud paa, at naar vi kom forbi *Vibenshus*, skulde enhver Kulsvier, vi mødte, have Prygl, uanset i hvor lange Vognrækker disse end kom. Langt fra *Vibenshus* kom vi ikke, inden vi mødte den første Vognrække Kulsviere. Saa blev der Spænding i Situationen eller, som det populært hedder „Slag i Frikadellen.“ Da den første i Vognrækken kom i passende Afstand, langede Kusken ham med sin Firehestepisk en lige i Synet, og næsten i samme Øjeblik passerede han den Kusk, der var anbragt paa det midterste Sæde, der med sin korte Pisk tildelte ham to, tre Slag, og nu var han jo passeret mig, der fra mit ophøjede

Sæde gav ham den sidste Hilsen om Ørerne til Tak for sidst, og denne Behandling fik hele den lange Række af Kulsviere, saa enhver fik, hvad man i daglig Tale kalder en ordentlig Dragt Prygl.

Kulsvierne vrælte i vilden Sky, men ingen ynkede dem. Da hele Rækken var passeret under vore Piskeslag, pustede vi ud og drøftede Sagen, der var falden ud til gensidig Tilfredshed, men Blodtørsten var langt fra ikke stillet, men endelig øjnedes en ny Mark for vore Meriter i Form af en ny Række Vogne. Baade Piskeslagene og Vrælene gentog sig, saa længe en Kulsvier viste sig paa Siden af os, og endelig bedede vi i Bløvstrød Kro.

En anden Gang kørte jeg i Slæde til København med Niels Aabyes Karl. I Hjulsporet var Slædeføret særdeles godt, men uden for Sporet mindre heldigt. I Store Dyrehave mødte vi den første Vognrække Kulsviere, som Traditionen tro naturligvis ikke vilde vige Sporet, saa Kusken maatte køre uden for Sporet, men Læsset var ikke saa svært. Han kørte rask til, og da han kom til den sidste Vogn i Rækken, kørte han sin venstre Slæde med lige imod Kulsvierens Baghjul med en saadan Kraft, at Hjulet skiltes fra Akselen og trillede hen ad Vejen, medens Vognen væltede, og Kulsvieren bandede. Samme Medfart fik endnu en anden Kulsvier, der ligeledes kørte bagest i Vognrækken. Saadanne Skærmydsler imellem Købmands- og Vognmandskuske hørte i de Tider til Dagens Orden. — —

Saaledes som tidligere fortalt oprettedes her i Hillerød et Borgerkorps i tvende Afdelinger, der afsluttede sin anstrengende og hæderfulde Virksomhed ved et Møde i Stutteriets Ridehuse den 11. Maj 1848. Her holdtes Taler for Korpset, dets Chef og dets Ledere, men da jeg besteg Talerstolen og opfordrede Kammeraterne til, samlede som Korps, at marchere til København og stille os til Krigsministeriets Disposition, mødte denne Opfordring ingen Sympati. Jeg gjorde opmærksom paa, at dette var vor Pligt imod Fædrelandet og imod de af Byens Borgere, der saa rigeligt havde støttet os med Penge til Sagens Realisation, og Korpsets Chef, Premierløjtnant Hjelte udtalte, at Krigsministeren havde Ret til at indkalde hele Korpset til Fædrelandets Forsvar, da enhver, der var i Besiddelse af Gevær, Sabel

eller blot en Bajonet, stod under Krigsministerens Befaling. Nu viste det sig, at Folk nok havde Lyst til at lege Soldat, men tjene Hæren som Soldat vilde ingen.

Jeg opfordrede da dem, der vilde følge mig, til Dagen efter at møde hos mig, da jeg under alle Omstændigheder vilde søge mig en Plads i Hæren. Alle var tavse, men ingen følte dog Lyst til at følge mig. Naa, jeg høstede vel et Hurra, og dermed opløstes Korpset.

Den 12. Maj 1848 afgik jeg til København, ledsaget af mine Forældres bedste Ønsker og min Faders Stolthed, idet han udtalte, at han vilde være stolt af, om alle hans syv Sønner nu vilde være Soldater. Efter Faders Raad, og hans Raad var altid gode, henvendte jeg mig til Kaptajnløjtnant Liebmann om Vejledning i denne Sag.“

Liebmann blev meget glad ved denne Henvendelse og hjalp den unge Mand ind i Ingeniørkorpset. Resten af Østergaards Erindringer handler om hans Deltagelse i Treaarskrigen, men det er nu en anden Historie.

Noter.

¹ *Trottoirer*, Fortov. — ² *Mørkegade*, nu Østergade. — ³ *Bakken*, Bakkegade. — ⁴ *Stadt Copenhagen*, Hotel København. — ⁵ *Sommerlyst*, nu KFUM's Missionshotel. — ⁶ *Cand. the.*, en Vittighed, der hentyder til, at Gæstgiveren bl. a. sælger The. — ⁷ *Kilden*, Kongekilden ved Indelukket.

NIELS TERMANSEN

Niels Termansen var Jyde, men han tilbragte næsten hele sin Manddomstid paa Sjælland. Fra 1911 og til 1941 boede han saaledes nær ved Hillerød, og selv om hans Arbejde som Kirke-restaurator i alle disse Aar var spredt over det ganske Land, faldt dog en væsentlig Del deraf i Frederiksborg Amt.

Niels Termansen var født paa en Gaard i Læborg i Nærheden af den gamle Grænse som Søn af Gaardejer *Niels Jokum Termansen*. Faderen var dog meget andet end Bonde. Han skrev en Del, udgav flere Bøger, saaledes Levnedsskildringer af Steen Steensen Blicher og af Abraham Lincoln, og erhvervede sig Tilnavnet „Danmarks lærdeste Bonde“. Han holdt Foredrag omkring i Landet og gæstede i en saadan Anledning ogsaa Hillerød. Mens C. Hostrup var Præst her i Byen, blev der i November Maaned 1869 holdt et velbesøgt kirkeligt Møde. Om Eftermiddagen talte bl. a. N. J. Termansen, der holdt et tankerigt Foredrag om den hellige Christophorus. Termansen interesserede sig desuden for Politik, han var Folketingsmand i en Aarrække, og dengang hans Hustru i den trange Tid midt under Krigen i 1864 ventede sin Nedkomst, opholdt Termansen sig i København, hvor han deltog i Rigsdagens Møder. Han var naturligvis spændt paa, hvad der forestod, og skrev til sin Kone, om han ikke skulde vende hjem. Men hun svarede omtrent saaledes: „Du skal blive, hvor du er, og gøre din Pligt. Jeg klarer mig nok.“ Det gjorde hun ogsaa, og den 17. Marts kom den Dreng til Verden, der fik Navnet Niels, og som er Emnet for denne Skildring. Da Niels Termansen døde 1953, efterlod han sig en Række udførlige Optegnelser, hvor han for sine Børn havde fortalt om sit Livs Begivenheder. Termansens ældste Søn, *N. J. Termansen*, der blev Faderens Efterfølger som Restaurator ved Nationalmuseet, har vist „Kultur og Folkeminder“ den Venlighed paa

Grundlag af disse Optegnelser at nedskrive nogle af Faderens Erindringer, og dem vil vi med ganske smaa, rent formelle Rettelser gengive i det følgende.

Som lille Dreng, endnu ikke fyldt fire Aar, var Niels sammen med nogle andre Børn inde at se Læborg Kirke, der var deres Sognekirke. Da Degnen skulde ringe Solen ned, fik de Lov til at komme med op i Taarnet, og herom skriver Termansen: „Paa Vejen op i Taarnet ad den murede Trappe fik jeg en stor Forskrækkelse. Fra Trappen kunde man se ind paa Vaabenusets Loft, og der saa jeg en stor, nøgen Mand med et grimt Ansigt liggende paa Ryggen og med udstrakte Arme. Jeg blev ude af mig selv af Skræk og vilde ned, men Degnen forsikrede mig, at der var ingen Fare for, at den nøgne Mand skulde gøre mig Fortræd, da han slet ikke var levende, men lavet af Træ og malet. Det var Kirkens senmiddelalderlige Krucifiks, jeg saa, og det var mit første Møde med middelalderlig Skulptur.“

Sammen med to andre Forældrepar oprettede N. J. Termansen og hans Kone en Friskole. Læreren boede paa Skift fire Maaneder i hvert Hjem, og Skolen holdtes der, hvor Læreren boede. De tre første Lærere var Sønderjyder, og en af dem hed Jacob Kloppenborg, Brodersøn af Hans Diderik Kloppenborg i Københoved. Niels var dengang for lille til at deltage i Undervisningen, men han vilde gerne med ind i Skolestuen, naar Læreren fortalte Historie. I en Bibelhistorietime omtalte Læreren engang et Land, der flød med Mælk og Honning. Her brød Niels ind og sagde: „Nej, de' æ Løwn,“ og saa blev han vist ud af Stuen.

Skolen blev ledet efter de frieste grundtvigske Tanker. Lektier var der ikke noget, der hed, og havde Børnene ikke Lyst til et Fag, ja, saa blev der ikke gjort noget ved det. Regning brød Niels sig f. Eks. ikke om, og naar han fik et Regnestykke sat op paa Tavlen, vendte han den om og tegnede paa den anden Side med Griffelen. Det var navnlig Scener fra Historien, der optog ham, og Regnestykket paa Tavlens anden Side fik Lov at staa urørt i længere Tid. Termansen siger selv herom: „Det havde været godt, om de første grundtvigske Friskoler havde været noget mindre frie.“

Niels Termansens Hjem havde livlig Forbindelse med betydende Slægter i Sønderjylland og kom gennem den nære Til-

knytning til Askov Højskole i Kontakt med mange betydelige Mænd, der gæstede Skolen.

Som Barn kom Niels meget i det Jacobsenske Hjem i Vejen, hvor han navnlig havde Samkvem med den jævnaldrende Søn Niels, den senere kendte Billedhugger Niels Hansen Jacobsen.

Niels Termansen.

Niels Termánsen var dengang meget optaget af Fysik og Mechanik foruden af Tegning og Maling, og disse Problemer dyrkede de to Kammerater, dog navnlig Kunsten.

Men Niels havde faaet Lyst til Søen, maaske, siger han selv, ved at læse om Tordenskjold, og en Tid efter hans Konfirmation blev han forhyret med Gaffelskonnerten „Kathrine Marie“ af Haderslev. Da Skoleskibet „Georg Stage“ var blevet bygget, kom Niels med som Elev paa dets første Togt. Vinteren efter var han Elev paa Askov Højskole, og det følgende Aar gik han som Jungmand paa „Nordlyset“ paa Tur til Grønland, hvor han havde den Oplevelse at hilse paa Nordenskjöld, som var der paa Ekspedition.

Efter Hjemkomsten var Niels med sine Forældre paa Askov, og Fru Schrøder, til hvem Niels havde stor Fortrolighed, raadede — vist efter Tilskyndelse fra hans Forældre — Niels til at forlade

Søen og gaa i Malerlære. Efter Læretiden kunde han søge kunstnerisk Uddannelse og have det praktiske Fag at falde tilbage paa, hvis Vejen som Kunstner skulde vise sig ufarbar. Efter et Par Dages Forhandling gav Niels modstræbende efter. Dels havde han stor Lyst til Tegning og Maling, men navnlig frygtede han for ikke at kunne bestaa Styrmandseksamen som Følge af de manglende Skolekundskaber. Og den 1. November 1883 begyndte han en treaarig Læretid hos Malermester Alexandersen i Horsens.

Niels vilde gerne forberedes til Kunstakademiet, men dertil nægtede hans Far ham Støtte. Sønnen følte sig svigtet og paa mange Maader ensom. Stor Betydning for ham i disse vanskelige Aar fik derfor Forbindelsen med Præsten Otto Møller i Gylling, som han søgte til. Under Læretiden i Horsens fik han Lejlighed til at høre Ernst Trier tale over Emnet fra det gamle Testamente „Den, der er plantet i Guds Hus, skal blomstre i dets Forgaard,“ og herom siger han selv: „Ordene faldt i min Sjæl som Regn over en udtørret Græsmark.“ Efter Samraad med hans Forældre talte Trier bagefter med ham, og det blev ordnet saadan, at han en Del af den sidste Vinter, han var i Lære, blev Elev paa Vallekilde Højskole.

Efter Læretiden og de sjælelige Kampe, han maatte igennem i disse Aar, meldte Spørgsmaalet sig, hvad han nu skulde gøre, og herom siger han selv: „Jeg vilde langt bort, saa langt, at jeg kun havde min Gud og mig selv at stole paa. Og jeg vilde ind under haarde Forhold, for at min Vilje kunde blive styrket, og jeg i det hele taget blive hærdet, saa jeg kunde tage Kampen op mod de Vanskeligheder, jeg maatte møde i Livet.“

Termansen traf da Niels Dael, som han kendte fra Askov. Niels Dael skulde kort efter rejse til Argentina for at være Præst for den danske Menighed i Tandil. Termansen besluttede sig til at følge med, og de rejste sidst i September 1886. Termansen fik Arbejde hos en Vognmaler i Tandil, men efter kort Tids Forløb slap Arbejdet op, og andet ved Faget kunde ikke opdrives. Derfor søgte og fik han Arbejde som Arbejdsmand i de store Stenbrud, der laa nær ved Tandil. Senere fik han igen Arbejde hos Vognmaleren, men da der viste sig en bedre Plads som Maler paa en Pengeskabsfabrik i Buenos Aires, tog han den.

Termansen fotograferet i sit Atelier foran Tibirke-Tavlen.

De argentinske Penge faldt ved den Tid stærkt i Kurs, og førend egentlig tænkt, besluttede Termansen sig derfor til at rejse hjem. Sammen med en anden Dansker, Hans Peter Petersen Fakse, tog han Hyre paa den engelske Bark „Faith“ for paa denne Maade at spare Udgifterne til Rejsen. Det var i Sejlskibenes „gode, gamle“ Tid. Forholdene om Bord var elendige, og den fire Maaneder lange Tur til Falmouth var haard.

Nu begyndte Termansen at tage Tegneundervisning paa Teknisk Skole i København hos den fremragende Lærer Grønvold,

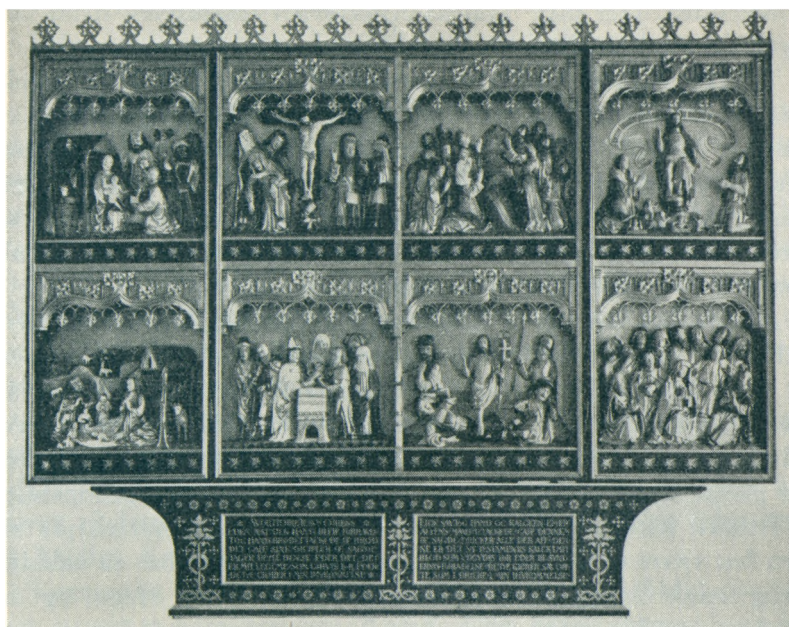
og sidst paa Vinteren 1889 blev han optaget paa Kunstakademiet. Indkaldelse til Marinen kom ogsaa i disse Aar. Om Sommeren maatte Termansen arbejde ved Haandværket for at tjene Penge, men han søgte bort fra København og fik Arbejde hos Hans Nielsen i Vallekilde. Her kom han i Forbindelse med baade Joakim Skovgaard, Niels Skovgaard og med Bingesbøll.

Termansen forlod Kunstakademiet og kom ind paa Kristian Zahrmanns Skole, hvor hans gode Ven Niels Larsen Stevns var Elev, og hvor han lærte Mænd som Peter Hansen, Poul Christiansen og flere at kende. Siden vendte han atter tilbage til Akademiet, og i de følgende Aar havde han navnlig meget at gøre med Jens Møller Jensen, der siden oprettede en Kunsthaandværkerskole. De rejste sammen paa en kombineret Studie- og Arbejdsrejse til Schweiz og Italien.

Kort Tid forinden var Termansen blevet forlovet med Marie Jensen fra Tømmerup ved Kalundborg, og nu kom der atter et betydningsfuldt Valg. I det hele havde Termansen aldrig haft helt let ved at komme til Rette med Tilværelsen. I sine unge Dage havde han svære religiøse Anfægtelser, og han havde vanskeligt ved at bestemme sig til, om det skulde være Søen eller Kunsten, han skulde vie sit Liv. Han valgte altsaa Kunsten, men senere kom han ind paa den Tanke, at han ikke havde tilstrækkelige Evner til at gaa den Vej, og da han ikke kunde tænke sig at bygge et Hjem paa de Vilkaar, bestemte han sig til at begynde som Malermester, skønt han egentlig nærede Ulyst dertil. Han giftede sig i 1897 og nedsatte sig i Kalundborg, hvor Virksomheden gik udmærket.

Men Arbejdet tilfredsstillende ham ikke i Længden, det var den dekorative Kunst og Kunsthaandværket, som navnlig havde hans Interesse, og efter at have søgt Forbindelse med Nationalmuseet afhændede han Forretningen og tog fat paa det, der skulde blive hans Livsgerning og give hans Tilværelse Indhold.

Paa Opfordring fra Greven paa Lerchenborg udførte Termansen i 1905 Istandsættelsen af Prædikestolen i Rørby Kirke ved Kalundborg, og dermed var hans Virksomhed ved Nationalmuseet begyndt. 1911 flyttede Familien til Ullerød. Det var Meningen, at Termansen skulde rejse for Nationalmuseet om Sommeren for at restaurere Kirker og Kirkeinventar over alt i Landet,

Altartavlen i Tibirke Kirke (Nationalmuseets Billedsamling).

De otte Felter forestiller: Venstre Række fornedet: Kristi Fødsel, foroven: De hellige tre Konger. Anden Række fornedet: Fremstillingen i Templet, foroven: Korsfæstelsen. Tredie Række fornedet: Opstandelsen, foroven: Himmelfarten. Sidste Række fornedet: Pinsedag, foroven: Genkomsten.

og samtidig havde han truffet Aftale med Frederiksborgmuseet om Istandsættelse af Inventar fra dets Samlinger i Vintertiden. Arbejdet med Restaurering af Kirkeinventar maatte bygges op helt paa bar Bund, men Termansen var den rette Mand til at tage dette Arbejde op. Let var det altsaa ikke, og det foregik navnlig i de første Aar under meget vanskelige økonomiske Kaar.

Nogle af de Arbejder, Termansen kom til at udføre rundt i Landet, var meget omfattende. Saaledes tog Restaureringen af Løgumkloster Kirke flere Aar. Her i Nordsjælland var Istandsættelsen af Altartavlen i Tibirke Kirke det største. Termansen havde ved sit Hus, Frederiksværksvej 125, bygget et rummeligt Atelier, hvor han kunde beskæftige sig med store Arbejder i

Vintertiden. Her blev Tibirke-Altartavlen restaureret, hvad der ligeledes tog flere Aar.

Tibirke Kirkes Altartavle stammer fra ca. 1500. Den er udskaaret enten i Lybæk eller i et Værksted i Kongeriget paa „Lybækker-Maner“. Den stod i Tibirke Kirke indtil 1742, da den blev afløst af en anden Altartavle efter den Tids Smag. Den gamle Altartavle stilledes til Side, og 1868 blev den flyttet til Frederiksborg Slot, hvorfra den 1894 overflyttedes til Nationalmuseet, hvis Ejendom den stadig er.

Altartavlen, der var et Kunstværk af sjælden Art, var imidlertid blevet meget brøstfældig, og det blev overdraget Termansen at gøre den i Stand. Han førte, saa vidt det overhovedet var gørligt, Farverne og Guldbelægningen tilbage til det oprindelige. Midlerne til Restaureringen, der kostede 7500 Kr., blev skaffet ad privat Vej. Den 20. April 1939 blev Altartavlen genopstillet i Tibirke Kirke, hvor dette værdifulde Billedskærerarbejde siden har været til Glæde for mange. Tibirke Kirke har en ualmindelig smuk Beliggenhed i Udkanten af Tisvilde Hegn, og da Kirken desuden staar aaben hele Dagen i Sommertiden, er der god Lejlighed til at aflægge den et Besøg.

For at det kan ses, hvor omfattende Niels Termansens Arbejde har været for Nordsjællands Vedkommende, bringer vi her en Fortegnelse over de Istandsættelser, han har foretaget af Kirker og Kirkeinventar i Frederiksborg Amt:

1908. Melby Kirke: Kalkmalerier.

1914. Grønholt Kirke: Prædikestol.

1924. Tikøb Kirke: Krucifiks, Rigsvaaben, nogle Figurer og en Indsamlingsbøsse.

1925. Valby Kirke: Kalkmaleri paa Korbuen.

1925. Stenløse Kirke: Alterbordsforside.

1926. Søborg Kirke: Rensning og Udbedring af Altartavlen.

1928. Ferslev Kirke: Krucifiks.

1931. Asminderød Kirke: Altartavle, Prædikestol, Krucifiks og 3 Malerier.

1931. Stenløse Kirke: Prædikestolen.

1932. Selsø Kirke: Krucifiks.

1934. Alsønderup Kirke: Altartavlen, ogsaa dens Malerier.

1939. Tibirke Kirke: Altartavle.

1941. Strø Kirke: Krucifiks.

1944. Stenløse Kirke: Trædøbefont med Himmel.

— — —

Det ligger i Sagens Natur, at Termansen havde meget tilovers for gamle Ting. Han var med til at oprette Kalundborg Museum, og til Fordel for dette Arbejde skulde han bl. a. engang tilrettelægge et Tableau, der forestillede Dronning Dagmars Død. Det kneb noget med at faa Jomfruerne til at se tilstrækkelig forbløfede ud, da Dronning Dagmar slog Øjnene op efter at være død. Da greb Termansen til en List. Alt mens han stod og belærte de unge Piger, tog han i Stilhed en Æske Tændstikker op af Lommen, kastede den hen ad Gulvet og udbrød: „En Mus!“ — „Uf!“ sagde Pigerne og for sammen. „Ja, saadan,“ sagde Termansen, „netop saadan skal De se ud.“

Da Nordsjællandsk Folkemuseum blev oprettet, gav han Lederen af dette Foretagende flere gode Raad, som blev fulgt med et heldigt Resultat.

Termansen var en smuk og harmonisk bygget Skikkelse, og han havde et karakteristisk Ansigt. Han havde megen Sans for Humor, og til Tider kunde det dirre en Smule om Mundvigene, naar en lidt spids Bemærkning var ved at komme til Verden. Han var af de Naturer, for hvem der kun var sort og hvidt. Mellemparver kendte han ikke. Enten var en Mand helt i Orden, eller ogsaa var han det modsatte. Særdeles kritisk kunde Termansen være over for dem, han ikke syntes om, men tro som Guld over for dem, han følte sig tiltalt af. Politikere havde han ikke meget tilovers for, og Journalister kunde han ikke lide. Det kom vistnok af, at han et Par Gange var blevet interviewet med det Resultat, at der var gledet et Par Misforstaaelser med i Løbet. Nu var Kirkeinventar med dets Stilarter, Navne, Aarstal og tekniske Udtryk slet ikke saa lette at holde Rede paa, og jeg forstaaer for saa vidt godt Journalisterne, men Termansen forstod dem ikke, thi for ham var det hele jo let fatteligt. Engang, da han opholdt sig paa Lolland for at foretage nogle Restaureringsarbejder i Tillitse Kirke, kom en interesseret yngre Mand ind ad Døren. Det var om Eftermiddagen, og Termansen var netop ved at nyde en Kop Termokaffe. Den fremmede sagde høfligt God Dag, men Termansen svarede kort: „Er De Jour-

nalist, saa bliver De smidt ud!" Nej, den fremmede var ingenlunde Journalist, han hed Jan Steenberg og var en fredelig Adjunkt fra Nakskov. Termansen lod sig formilde en Smule, men for en Sikkerheds Skyld slog han dog fast en Gang endnu: „Ja, for hvis De er Journalist, bliver De smidt ud.“ Men det lykkedes snart den fremmede at gøre Termansen klart, at han dels var meget interesseret i Kirker og dels ingen som helst Berøring havde med Journalistik, og saa gik det hele udmærket. Tilføjes kan det, at Termansen ikke befandt sig videre godt paa Lolland, og da han rejste derfra og steg i Land paa Sjælland, følte han sig befriet og udbød: „Det er godt, man atter er paa kristen Jord.“

Tænkeren Ludvig Feilberg inddeler i en af sine Bøger Menneskene i to Slags: Kredserne og dem, der er i Ligeløb. De første er Selvspejlerne, dem, der ustandseligt er optaget af at beskue sig selv, mens de, der er i Ligeløb, uden nogen som helst Betænkning styrer lige løs paa deres Maal. Jeg har kun kendt faa Mennesker, der i den Grad var i Ligeløb som Niels Termansen.

Da Termansen var blevet ældre og faldt for Aldersgrænsen, blev han fra Nationalmuseets Side spurgt, om han ikke kunde tænke sig at modtage et Ridderkors. „Nej,“ svarede Termansen, og det var atter ved at dirre en Kende om Mundvigene. „Nej, ellers Tak.“ Og da han fortalte mig derom, tilføjede han: „Og jeg skulde have baaret det samme, som Jesus bar. Nej, aldrig i Verden.“

Da Biskop Aksel Rosendal engang holdt et Foredrag paa Hotel „Leidersdorff“ i Hillerød, begyndte han saaledes: „Mennesket er et ensomt Væsen. Lad os slaa det fast til at begynde med.“ Dette er rigtigt. Ikke mindst er Specialister ensomme, og Termansen var det i særlig Grad. Han var saa levende optaget af Altertavler og Prædikestole, af Farver og Stilarter, at han vel egentlig ikke rigtig forstod, hvorfor andre Mennesker ikke gik op i dette med den samme Lidenskab.

Den Uro, der i hans unge Dage drev ham til Søs, blev han vel aldrig helt kvit. Han vilde da heller ikke blive boende i Ullerød. Han vilde til Frederikssund, ned til Vandet og sludre med sin gamle Georg Stage-Kammerat Oluf paa Broen. Men først skulde Huset afhændes, og det er der ogsaa en Historie om. Huset var

avterret til Salg, men Termansen vilde ikke sælge til alle og enhver. En Dag kom der en interesseret, men han blev forment Adgang. Dagen efter kom der en anden, han blev ogsaa vist Vintervejen. Den tredie Dag kom Skovfoged Dyrmosé, som netop havde taget sin Afsked, og han maa være faldet i Termansens Smag, for han fik Lov at komme indenfor. De kom ogsaa til at handle, og Termansen solgte Huset for 16,000 Kr., men da han havde siddet og funderet lidt, sagde han: „Nej, dette her gaar ikke. Det kan De ikke være tjent med. De skal kun give 15,000.“ Saadan endte den Ejendomshandel, og man kan vist roligt sige, at den var ikke helt almindelig.

Termansen og hans Hustru flyttede 1941 til Frederikssund, men faldt ikke til der. Fjorden var jo ikke Hav, det var ikke andet end en —, jeg skal ikke gentage, hvad Termansen mente, den var. Det aldrende Ægtepar tog dernæst Ophold i Søborg nær Hovedstaden for senere at flytte ind paa Stiftelsen Gl. Kloster i København. Her døde Termansens dygtige og trofaste Hustru nogle Aar senere, og her endte Niels Termansen sine Dage den 24. Februar 1953, næsten 89 Aar gammel.

Om Politikeren N. J. Termansen siger Povl Engelstoft et Sted, at „hans ægte Idealisme og personlige Rankhed gav hans Ord Vægt“, og lidt senere „som aandelig Personlighed staar han højt og ensomt blandt sine samtidige Kaldsfæller.“

Man kunde sige noget tilsvarende om hans Søn.

GAMMELDAGS SKÆMT

Rim og Rytme har alle Dage haft en stor Tiltrækning paa Menneskets Sind. Det kan være i Form af Bogstavrim, eller Velklangen kan ligge i Lydharmonier i visse Talemaader og i Versets Enderim. Vort Sprog er fuld af Udtryk som *Mulm og Mørke, Folk og Fæ, Liv og Lyst, Nød og næppe, dum og doven, gul og grøn* (af Misundelse) osv.

Disse Bogstavrim har nedfældet sig i Ordsprog, der indeholder Slægtleds dyre Erfaringer, som f. Eks.: *Det er ikke alt Guld, der glimrer* eller i den vestjydske Leveregel *Løbende Hund faar noget, liggende Hund faar ikke noget*, der indeholder samme Livsvisdom som i det endnu ældre *Ej fanger sovende Mand Sejr og liggende Hund et Laarben*. Her er der endda Dobbelt-rim, sovende og Sejr, liggende og Laarben.

Bogtitler søger man ofte at gøre tiltrækkende ved Hjælp af Bogstavrim, f. Eks. Holbergs *Peder Paars*, Holger Drachmanns *Ranker og Roser*, Jeppe Aakjærs *Hvor Bønder bor*, Jacob Pa-ludans *Fugle omkring Fyret* osv.

Tillokkende virker ogsaa den Lighed i Klang, som man har i Udtryk som *Himpegimpe, Klumpe-Dumpe, Balfaldera* eller i Talemaader som *Sang og Klang, Sus og Dus* osv. Hertil slutter sig de uundværlige Enderim i Viser og Sange. Alle disse Lydharmonier virker som Vellyst for Øret. Ofte forenes baade Bogstavrim og Lydharmonier som f. Eks. i Afslutningen paa de gamle Eventyr:

Snip, Snap, Snude,
nu er den Historie ude.
Tip, tap, Tønde,
nu kan du begynde.

Bondestue i Nordsjællandsk Folkemuseum.

Paa Bordet staar en Kaffestol, ovenover hænger en hjemmelavet Lysekroner med 4 hjemmestøbte Lys. Til venstre for Bordet Bordendesbænken, i Hjørnet Stolpeskabet, hvor Manden gemmer sine Kostbarheder. Dernæst følger Vinduesbænken, der fortsætter i Gaasebænken, som ikke ses paa Billedet. For højre Bordende staar Foldebænken, hvis Ryglæn kan foldes over, saa den kan anvendes som Siddeplads ved det Bord, der tænkes at være til højre.

Om der er Mening i et saadant Vers, er underordnet, blot der er Rim, og dem er her en Overflod af. Jeg læste engang, at en norsk Forsker mente at have udfundet, at Orgelspil og Bølgeslag var gavnlige for Nerverne. Om Orgelspillet kan jeg ikke have nogen Mening, men for Bølgeslagets Vedkommende er det rig-

tigt. Den, der en stille Dag alene har gaaet en Tur langs Stranden og hørt paa Havets regelmæssige Bølgeslag, kan ikke undgaa baade at føle Behag og Beroligelse deri. Sagen er, at der er Rytme i Bølgeslaget, og Rytmen virker beroligende.

Naar en Moder sidder med sit lille Barn paa Skødet, og Barnet græder og er uroligt, synger hun en lille Vise for det. Barnet forstaar ikke Ordene, men Melodien og Rytmen virker beroligende paa det. Barnet tier og smiler. Dets Nervesystem er bragt i Orden. Maaske Moderen blot fremsiger et gammelt Rim *Abel spendabel, hvad koster din Sabel . . .* eller *Der bor en Bager paa Nørregade . . .* Barnet fatter ikke Meningen — ofte er der iøvrigt ingen — men det finder Behag i Rytmen, og Tilværelsen bliver pludselig til at holde ud.

Disse Rim uden Mening, disse Remser uden Tanker, kan komme til at betyde uendelig meget for Barnet, efterhaanden som det vokser op. En væsentlig Aarsag er maaske netop den, at Moderen fremsiger disse nedarvede Slægtsværdier med en hel anden Inderlighed, end hvis det var en Vise, hun havde lært i Skolen.

Disse Rim og Remser lader sig ikke affærdige som „gammelt Vrøvl“. De bundet dybt i Folkesindet. De er en væsentlig Bestanddel af Slægtens aandelige Arvesølv.

Ofte findes en Remse i flere, ja, maaske mange Former. Af disse Varianter kan den ene i Almindelighed ikke siges at være mere „rigtig“ end den anden. Maaske en eller anden Forsker ved lang Tids Gransken i et enkelt Tilfælde kan udfinde, hvilken Form der er den ældste. Her analyserer vi imidlertid ikke. Vi gengiver blot et Udvalg af de Ting, jeg gennem mange Aar har indsamlet. Vi begynder med

Egnsremser

Disse Remser kalder Thorkild Gravlund for *Bygderemser*. En af mine Meddelere kaldte den indsendte Remse for en *Tiggerremse*, og dermed menes, at Tiggerne i gamle Dage gennem en Remse karakteriserede de forskellige Landsbyers Gavmildhed. Dette kan gælde nogle af Remserne. Andre bør snarere kaldes *Drilleremser*, idet en Landsbys Befolkning i en saadan omtaler deres egen By med megen Hæder, men Nabobyerne med en

To Koner faar sig en Snak.

Fru Nanna Gandil og Fru Berg-Sørensen fotograferet i nordsjællandske Dragter ved Husmandsstedet paa Jægerbakken.

Smule mindre Respekt. I ældre Tid var det ikke saa ualmindeligt, at der var en vis Spænding mellem to Nabobyers Befolkning.

1.

Borsholm er en stor Stad,
i Savnte har de ingen Mad,
Skibstrup ligger i en Hule,
i Apperup har de ikke en Smule.

Her følger tre Remser, der begynder ens, men fortsætter forskelligt:

2.

Raageleje Lopper,
Unnes Sopper,
Mønge Myg,
Ørby Krudt,
Holløse Herrer,
Tibirke Mærer,
Tisvilde Knægte
kan ikke nægte,
at i Vejby bor Fruer og Hofmænd.

Unnes er Unnerup, Sopper er formentlig Klumperne i Øllebrød.

3.

Raageleje Lopper,
Hesselbjerg Hopper,
Mønge Myg,
Ørby Krug,
Holløse Herrer,
Tibirke Mærer,
Tisvilde Knægte
de kan ikke fægte
med Vejby Fruer og Hofmænd.

4.

Raageleje Lopper,
Hesselbjerg Hopper,
Bakkebjerg Myg,
Koldsbæk Kryg,
Ludshøj Nærper,
Højelt Terper,

Smidstrups Knægte
de kan ikke nægte,
at i Udsholt er Fruer og Herremænd.

5.

God Dag, glædelig Jul,
Helsinge Sul,
Nejlinge Brød,
Slettels Grød,
Græsted Sennep,
Gilleleje Torsk og Fisk.

6.

Ramløse er en stor Stad,
i Skærød faar de ingen Mad.
Aagerup ligger i en Hule,
i Taagerup faar de aldrig en Smule,
men i Lavø faar de dog et Ben at gnave.

7.

Et gammelt Tiggerrim.

Skævinge er en skiden By,
Strø ligger midt i,
Strølille ligger i en Hule,
og der faar vi aldrig en Smule.
Skjenkelsø ligger paa en Bakke,
i Haverup har de meget at snakke.
Hjørlunde er en stor Stad,
i Sperrestrup faar vi megen Mad.
Sundbylille ligger i en Hule,
i Paastrup faar vi aldrig en Smule.

8.

Hjørlunde er en stor Stad,
i Sperrestrup har de ingen Mad,
Skjenkelsø ligger paa en Bakke,
i Hagerup kan de godt snakke,
Sundbylille ligger i en Hule,
i Paastrup har de aldrig en Smule.

9.

Historien om Grisen, der ikke vilde gaa over Broen.

En Mand havde købt sig en Gris, men da han vilde genne den over en Bro, vilde Grisen ikke over. „Ikke før Potten koger,“ sagde Grisen. Saa gik Manden for at hente Hjælp. Saa mødte han en Slagter og sagde til ham: „Slagter, vil du slagte Gris? Gris vil ikke gaa over Broen, før Potten koger.“ — „Nej,“ sagde Slagteren. Saa gik Manden videre og mødte en Kæp. „Kæp, vil du banke Slagter? Slagter vil ikke slagte Gris, Gris vil ikke gaa over Broen, før Potten koger.“ — „Nej,“ sagde Kæppen. Manden mødte næste Gang Ilden. „Ild, vil du brænde Kæp? Kæp vil ikke banke Slagter, Slagter vil ikke slagte Gris, Gris vil ikke over Broen, før Potten koger.“ — „Nej,“ sagde Ilden. Saa mødte Manden Vandet: „Vand, vil du slukke Ild? Ild vil ikke brænde Kæp, Kæp vil ikke banke Slagter, Slagter vil ikke slagte Gris, Gris vil ikke over Broen, før Potten koger.“ — „Nej,“ sagde Vandet. Saa mødte Manden en tørstig Ko: „Ko, vil du drikke Vandet? Vand vil ikke slukke Ild, Ild vil ikke brænde Kæp, Kæp vil ikke banke Slagter, Slagter vil ikke slagte Gris, Gris vil ikke over Broen, før Potten koger.“ — „Ja,“ sagde Koen og løb efter Vandet, Vandet efter Ilden, Ilden efter Kæppen, Kæppen efter Slagteren, Slagteren efter Grisen, og saa maatte Grisen over Broen, enten Potten kogte eller ikke.

10.

Tre Lege.

Følgende Remse brugtes som Panteleg i min Barndom. Vi satte os i en Rundkreds, en Nøgle gik fra Haand til Haand, samtidig med at vedkommende sagde Remsen forfra. Den, der ikke kunde huske Remsen, gav Pant.

I første Omgang sagde man: Her er Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

2. Omgang: Her er Pinden til Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

3. Her er den Mus, der gnavede den Pind til Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

4. Her er den Kat, der aad den Mus, der gnaved' den Pind til Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

5. Her er den Hund, der bed den Kat, der aad den Mus, der gnaved den Pind til Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

6. Her er den Ko, der stanged den Hund, der bed den Kat, der aad den Mus, der gnaved den Pind til Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

7. Her er den Pige, der malked den Ko, der stanged den Hund osv.

8. Her er den Ungersvend, der elsked saa fro den Pige, der malked den Ko osv.

9. Her er den Maler Michel Angelo, der maled de to, den Ungersvend, der elsked saa fro den Pige, der malked den Ko, der stanged' den Hund, der bed den Kat, der aad den Mus, der gnaved den Pind til Nøglen til Døren til Træmandens Hus.

11.

Man sidder i en Rundkreds, og det første Afsnit gaar fra Mund til Mund. Derefter det næste og det tredie o. s. v., indtil hele Remsen er i Virksomhed. Dersom man siger fejl, gaar man ud af Legen.

Her har du en Ræveskindspelskasket — en dobbeltforet Ræveskindspelskasket — den er sendt af Hr. Vendt — over Vand, over Sejlflod — og hans Kone sidder hjemme i Kakkelvnskrogen — og syr dobbeltforede Ræveskindspelskasketter — og han siger selv, at det er de bedste dobbeltforede Ræveskindspelskasketter i hele Landet.

12.

Her er en tredie Leg af tilsvarende Art:

God Dag, naadige Frue — jeg naadige Frue — kommer fra den naadige Frue — og skal fortælle Dem, naadige Frue — at vor Kat i Nat har faaet Killinger — med mørkerøde Forpoter — nankinggule Bagben — teglstensfarvet Stribe paa Stribe langs ned ad Ryggen — og en lillebitte Krølle paa Halen.

13.

Rim og Remser.

Opad Gulvet, nedad Gulvet stander liden Kande.
Efter Jul og fore Jul danser Jomfru Valle.

Saa kom hendes Fæstemand, han ta'r hende fat saa gerne,
han giver hende Sølvspændesko og gylden Stykke til Hue.
„Det skal du ha', min lillebitte Brud, for du skal være Frue.“

14.

Der var engang en Galt,
han skulde op at røre Malt.
Saa brændte han sin Snude,
saa gik han ind til Ane Trude
og fik en Klud at svøbe om sin Snude,
saa er den Historie ude.

15.

Ride, ride Ranke til Møllerens Hus.
Der var ingen andre hjemme end en gammel Kone,
hun sad og rørte i sin Vælling.
Jeg spurgte, om jeg maatte smage,
det maatte jeg ikke.
Hun slog mig paa min hvide Haand.
Det sved,
og jeg gned,
det brændte,
og jeg rendte
op og ned ad Tues Gade.

Der mødte jeg en Mand. Han sagde: „Gaa hjem, din Ko har
kælvet, din So har faret, din Kone ligger i Barselseng,
har faaet en Dreng,
han hedder Svend,
han staar i Smed'en
og rører i Hveden.“

16.

Smaa Høns gør smaa Æg,
og smaa Æg gør gale Mænd,
og gale Mænd gør gale Muttere,
og gale Muttere gør sprukne Potter,
og sprukne Potter gør rige Pottemager,
og rige Pottemager gør brede Lergrave,

og brede Lergrave gør smalle Ager,
og smalle Ager gør lidt Korn,
og lidt Korn gør fattig Bonde,
og fattig Bonde gør slet Regnskab,
og slet Regnskab gør slet Herskab.
Huhejer for mejer Krusemønter og Timian.

17.

Her følger saa de mere udprægede Vrøvleremser.

„Ingenlunde,“ svarede Præsten stiltiende, mens han tav, og en flamsk Sild hang ham ud af Munden og truede med at gøre hans Ord til Løgn.

Fremsagt af en Lærer i Hørsholm, naar Eleverne ikke kunde svare.

18.

Da jeg kom ned til Aaen, hvor Aalen laa, sprang den op og bed mig paa mine Ærmer, saa Sølvspænderne sprang op og bløde. Saa blev jeg saa forskrækket, saa jeg rendte hjem og spændte mine Filigimmer for en Lergrav og kørte til Per Svette. Paa Vejen mødte jeg de syv Mænd: Per Østerkop, Per Vesterkop, Per Døber, Per Degn, Per Skrædder, Per Thomas, Per Hans.

19.

„God Dag, Per.“ — „Tak, Per.“ — „Har du set noget til vore Faar, Per?“ — „Ja, Per.“ — „Hvor, Per?“ — „Henne bag vor Gaard, Per.“ — „Hvor mange var der?“ — „Fire hvide, fem graa, alle havde de Klokker paa saa nær som et, det var et skidt. Det var en gammel gumm.“ Den tog Per og putted i sin Lomme. Den tog han hjem til sin gamle Mor, hun spinder paa en forgyldt Rok og spinder en forgyldt Tok. Hun spinder syv Tene hver Dag, før Sol staar op. Det vener og det vaner, hedder Svend Sildeflek og sidder Moskovitgårde og søber Kærnemælk af et Hornfad med en Træske, og det skrimler og det skramler oppe paa Bak, som om de klippede Faar med Træsaks. Faaret hedder Hus, Lammet hedder Dus, og Væj'ren slaar Rebet omkring.

20.

Jeg Gabriel Sjumakker, Selvejer af Kandusgaard, beliggende

i Skrædderdistriktet, Skomageramtet, Pottemagerherredet, syv Mil fra Rendsborg i det Aar af Gry haver jeg ladet lyse trende Gange i det danske og arabiske efter min Kone, nemlig Kirsten Skomager. Hun drog bort forleden Nat ud med de kommendanske Gæs paa Jagt efter de kommendanske Pandekager, og da hun ej formodentlig havde ladet sig indfinde, er det min ydmyge Begæring til alle og enhver, som hende maatte forekomme, og som da vilde anholde hende og arrestere hende lige over for Jørgen Pinds Bagerdør, der, hvor Skrædderen hænger ved Katteskindet. Kendetegnet paa hende er saaledes: „Hun er sekskantet i Gesigtet, rundlavet i Ansigtet som et skabet Hestehoved. Hun taler perfekt godt, saa faa eller slet ingen kan forstaa hende. Hun taler Engelsk som en Sildetønde, hun er ridende paa en mundløs Prokurator, har en Terpepande paa den ene Fod og en Garnvinde paa den anden og en Bisværme paa Ryggen og et Par Bukser i Haanden.“ Hvem som da vil anmelde hende, udlover jeg som Belønning hendes Snusdaase, Barselpotte og Fyrtønde og Indvoldene af en Toskerasken.

Kandusgaard, den 17. Hulstej.

17 tusind og en Rævepølse.

21.

Bryggerens Datter den trygge hun skulde Øl brygge. Hun gjorde det oppe i en Rok, oppe paa vort Loft, ude paa vor Toft. Alle Per Hellinge Mænd, Per Helling, Per Vælling, Per Smørklump, Per Pletkage kom bagefter en sortegraa So, som var tillagt i Skidtenstræde paa en gammel Møgso. Hun døde i Per Helling's Møddingpøl, stod op igen og lagde tre forgiftige Æg. Det første tog Fa'en, det kom godt af Sted. Det andet blev til en Støvlesmed, det tredie til et halvhundrede brunhjelmede Kællinger, der gik rundt i Frederikssunds Gader med Grynkurv og Bryggerskar. De mødte Per Degn, der spurgte, om de kunde hjælpe ham at rive Hø i Flintermose. Hvem der ikke kunde rive, kunde strø, men de skulde lade deres Unger blive hjemme, de var sorte, beskidte og slemme, til en anden Køddag i Ugen, saa skulde de nok faa Buttebrød og Stumpvalle og lidt at slubre alle.

22.

Der bor en Mand paa Elbendal. Det er det Land, hvor Faarene gaar paa Glasbjerg og bider Messinggræs med Staalnæser, og det klimrer og det klamrer som det bare Staaltraad, og det klipper de af med Træsakser. Og Præstens Hund hedder Sivenbom, hans Kat faldt ned i et sort dybt Hul, saa højt op i Dysenfeld og saa langt ned i Dalenfeld, og ved det Syn saa blev Kællingen saa forfærdet, saa hun for op i en gammel Hyld og begyndte at pille Hindbær ned. Saa kom Manden, som Kaalen ejede, og sagde: „Skam skal du faa, fordi du træder min Hamp ned, jagu skal du saa.“

Der kom syv retkrogede Mænd og spurgte efter syv brunsnuppede Kalve, de havde hver en Bager om Halsen og en Svinesti hen ad Ryggen. Og enhver som opdager de Kalve, skal faa to Skilling mindre end to Skilling og to Skilling for Ulejligheden. Og det er der i det Land, hvor Stodderne gør Vindelæg, de bruger tre til Skæppen og det fjerde til Topmaal.

23.

Her er en Vrøvlere mse fra København.

Lysen paa Raadhuset slog tolv. Paa Taget af Haandværkerforeningen sad en forkølet Flagermus og gøede, mens en lam Gedebuk fredelig græssede i Tagrenden, indirekte belyst af en Sæk sortbrogede Kartofler. Lænket til Porten stod en Savbuk og drak Saltsyre af en defekt Violinkasse, mens fire benløse Fugle dansede Saføjdans akkompagneret af en rusten Vejrhanne. Ude i Gaarden sejlede i ensom Majestæt en forældreløs Straahat med lange Ærmer, mens den sang sidste Vers af Telefonbogen.

24.

Byderemse

Naar der i ældre Tider skulde være Gilde hos Folk, var det Skik, at Gæsterne mødte med en Brik Smør, samt Kniv og Ske. Her i Blistrup var der en Mand, som var Be'mand (Bedemand) saa omtrent i hele Sognet, ligesom han ogsaa var Skænker ved Gilderne. Efter lidt Øvelse i at bede til Gilde fik han lavet følgende Rim:

Jeg har den Orden,
 jeg hedder Per Morten,
 jeg skulde be' jer til Gilde,
 ifald I vilde.
 I skulde have Knive og Skeer
 og saa de bedste Kleer (Klæder),
 saa skal I nok faa Sæde,
 hvis I selv vil skaffe jer noget at æde.

Kilder. 1. Thorkild Gravlund: Dansk Bygd I, 1917. — 2. Anders Uhrskov: Nordsjællandsk Landsbyliv i ældre Tid, 1918. — 3. Optegnet af P. Pedersen, Tisvilde. — 4. A. E. N. (Erland Gribsø) i Nordsjællands Venstreblad. — 5. Opt. af Karen Jørgensen, Græsted. — 6. Opt. af Margrethe Larsen, Frederiksværksgade 70, Hillerød, f. 1866 i Ramløse. — 7. Opt. af Gustav Nielsen, Børstingerød. — 8. Opt. af anonym. — 9. Opt. af H. Mortensen, Skovgaardsgade 7, København, som, da han var Skoledreng, fik den fortalt af en Mand i Stavnsholt. — 10. Opt. af anonym. — 11. Opt. af Karen Mogensen, Asergaard, Ganløse, der har lært Remsen af en Mand, som var født i Søssum. — 12. Opt. af samme. Remsen stammer fra Ølstykke. — 13. Opt. af Frida Aagaard Rasmussen, Frederiksværk, der har lært den af sin Moder, der atter havde den fra sin Bedstemor, som var født i Aasebro, Vinderød Sogn, 1807. — 14 og 15. Opt. af Parcellist Holger Nielsen, Græsted. — 16. Opt. af anonym i Lavø, der har lært den af sin Mor, som er født paa Vordingborgegn 1860. — Meddelt af Gotfred Grüttner, Hillerød. — 18. Opt. af Lars Peter Larsen, Lærkevej, Hillerød. — 19. Opt. af Afbygger H. W. Petersen, Oppesundby. — 20. Opt. af en gammel Kone, der har Remsen fra en Skolekammerat i Evetofte Skole i Begyndelsen af 1870erne. — 21. Opt. af Afb. H. W. Petersen, Oppesundby. — 22. Meddelt af pens. Banearbejder A. P. Andersen, Harløsevej 8, Hillerød, der lærte Remsen af en Røgter i Darup ved Roskilde 1898. — Opt. af Arbejdsmand Ludvig Jensen, Løngangsgade 24, Hillerød, f. 1888 i Esbønderup, hvorfra Familien flyttede til København, hvor Opt. i sin Barndom hørte Remsen. — 24. Opt. af Parcellist Ole Andersen, Smidstrup.

FRA FOLKELIVET

En Kongejagt. En Efteraarsmorgen i 1892 samledes efter Tilsigelse en Del Dreng og unge Mennesker ved Freerslev Gadekær. Sognefogderne raabte Navnene op for at se, om de var mødt efter Tilsigelse. Vi gik saa ud til Holmerødgaard (tidligere vistnok Søllinggaard) og herfra til Freerslev Hegn, hvor vi stilledes i en lang Kæde. Vi gik saa frem igennem Skoven, enkelte havde Stokke med og slog paa Træerne, men en Skovfoged forbød det, man maatte ikke ødelægge Træerne, selv om man var Klapper. Langt inde i Skoven hørte man senere Skud, og efter et Frokosthvil blev vi stillet op ved et Staaltraadshegn. Her kom flere Hundekobler forbi, og de Mænd, der førte Hundene, raabte: „Hare her!“ eller: „Hind her!“ Saa kom en Hund løbende og rev en Dreng over Ende. Skovfogderne maatte le, da de saa Drengen falde.

Ved Frokosttid fortalte en Dreng, at han lige havde set en Hjort nede i Engen. „Hvordan saa den ud?“ spurgte en gammel Skovløber, „var den grøn? — Naa, det var den ikke, saa var det heller ingen Hjort.“ Hen ad Eftermiddagen holdt Skuddene op, og Jagten var forbi. Fra en Sidevej kom nu Jagtherrerne i en lang Række, forrest kom Kong Christian IX og Kejser Alexander III af Rusland, saa var der Prins Christian, den senere Christian X, Storfyrsttrønfølgeren Nikolaus af Rusland samt Prins Valdemar m. fl. Senere samledes alle ved Hegnsmandshuset. Enkelte af Egnens Beboere var ogsaa kommet til Stede, og to ældre Koner med Huer og Hætter var meget interesserede i de kongelige, som de udpegede for hinanden. En Herre med Fuldsæk, som stod i Nærheden, lagde Konerne ikke Mærke til. Det var Prins Valdemar, og han morede sig kosteligt. Da det nedlagte Vildt var beset, kørte de kongelige bort under vore Hurraraab. Kejseren var Kusk i en lille Ponnyvogn.

Jeg har den Orden,
 jeg hedder Per Morten,
 jeg skulde be' jer til Gilde,
 ifald I vilde.
 I skulde have Knive og Skeer
 og saa de bedste Kleer (Klæder),
 saa skal I nok faa Sæde,
 hvis I selv vil skaffe jer noget at æde.

Kilder. 1. Thorkild Gravlund: Dansk Bygd I, 1917. — 2. Anders Uhrskov: Nordsjællandsk Landsbyliv i ældre Tid, 1918. — 3. Optegnet af P. Pedersen, Tisvilde. — 4. A. E. N. (Erland Gribsø) i Nordsjællands Venstreblad. — 5. Opt. af Karen Jørgensen, Græsted. — 6. Opt. af Margrethe Larsen, Frederiksværksgade 70, Hillerød, f. 1866 i Ramløse. — 7. Opt. af Gustav Nielsen, Børstingerød. — 8. Opt. af anonym. — 9. Opt. af H. Mortensen, Skovgaardsgade 7, København, som, da han var Skoledreng, fik den fortalt af en Mand i Stavnsholt. — 10. Opt. af anonym. — 11. Opt. af Karen Mogensen, Asergaard, Ganløse, der har lært Remsen af en Mand, som var født i Søssum. — 12. Opt. af samme. Remsen stammer fra Ølstykke. — 13. Opt. af Frida Aagaard Rasmussen, Frederiksværk, der har lært den af sin Moder, der atter havde den fra sin Bedstemor, som var født i Aasebro, Vinderød Sogn, 1807. — 14 og 15. Opt. af Parcellist Holger Nielsen, Græsted. — 16. Opt. af anonym i Lavø, der har lært den af sin Mor, som er født paa Vordingborgegn 1860. — Meddelt af Godfred Grüttner, Hillerød. — 18. Opt. af Lars Peter Larsen, Lærkevej, Hillerød. — 19. Opt. af Afbygger H. W. Petersen, Oppesundby. — 20. Opt. af en gammel Kone, der har Remsen fra en Skolekammerat i Evetofte Skole i Begyndelsen af 1870erne. — 21. Opt. af Afb. H. W. Petersen, Oppesundby. — 22. Meddelt af pens. Banearbejder A. P. Andersen, Harløsevej 8, Hillerød, der lærte Remsen af en Røgter i Darup ved Roskilde 1898. — Opt. af Arbejdsmand Ludvig Jensen, Løngangsgade 24, Hillerød, f. 1888 i Esbønderup, hvorfra Familien flyttede til København, hvor Opt. i sin Barndom hørte Remsen. — 24. Opt. af Parcellist Ole Andersen, Smidstrup.

FRA FOLKELIVET

En Kongejagt. En Efteraarsmorgen i 1892 samledes efter Tilsigelse en Del Dreng og unge Mennesker ved Freerslev Gadekær. Sognefogderne raabte Navnene op for at se, om de var mødt efter Tilsigelse. Vi gik saa ud til Holmerødgaard (tidligere vistnok Søllinggaard) og herfra til Freerslev Hegn, hvor vi stilledes i en lang Kæde. Vi gik saa frem igennem Skoven, enkelte havde Stokke med og slog paa Træerne, men en Skovfoged forbød det, man maatte ikke ødelægge Træerne, selv om man var Klapper. Langt inde i Skoven hørte man senere Skud, og efter et Frokosthvil blev vi stillet op ved et Staaltraadshegn. Her kom flere Hundekobler forbi, og de Mænd, der førte Hundene, raabte: „Hare her!“ eller: „Hind her!“ Saa kom en Hund løbende og rev en Dreng over Ende. Skovfogderne maatte le, da de saa Drengen falde.

Ved Frokosttid fortalte en Dreng, at han lige havde set en Hjort nede i Engen. „Hvordan saa den ud?“ spurgte en gammel Skovløber, „var den grøn? — Naa, det var den ikke, saa var det heller ingen Hjort.“ Hen ad Eftermiddagen holdt Skuddene op, og Jagten var forbi. Fra en Sidevej kom nu Jagtherrerne i en lang Række, forrest kom Kong Christian IX og Kejser Alexander III af Rusland, saa var der Prins Christian, den senere Christian X, Storfyrsttronfølgeren Nikolaus af Rusland samt Prins Valdemar m. fl. Senere samledes alle ved Hegnsmandshuset. Enkelte af Egnens Beboere var ogsaa kommet til Stede, og to ældre Koner med Huer og Hætter var meget interesserede i de kongelige, som de udpegede for hinanden. En Herre med Fuldskæg, som stod i Nærheden, lagde Konerne ikke Mærke til. Det var Prins Valdemar, og han morede sig kosteligt. Da det nedlagte Vildt var beset, kørte de kongelige bort under vore Hurraraab. Kejseren var Kusk i en lille Ponnyvogn.

Ved en tidligere Kongejagt var der tilsagt Folk fra Gaarde i Sundbylille, og paa en af Gaardene gik man meget tidlig til Sengs Aftenen før. Ud paa Aftenen vaagnede man og troede, det var Morgen, og at de havde sovet for længe. Man skyndte sig derfor ind paa Nabogaarden for at kalde, men der sad de om Bordet og spillede Kort og var endnu ikke gaaet i Seng, det var ved Ottetiden om Aftenen.

Niels P. Nielsen.

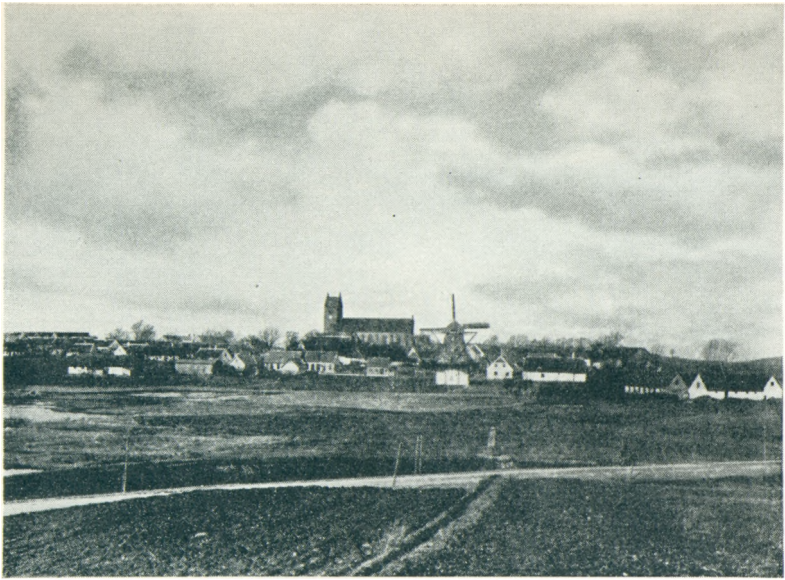
Et Kammerdugs Lommetørklæde. En Dag for hundrede Aar siden var Grov- og Ankersmedemester ved Holmen Christian Degenkolw ude at gaa en Tur i det smukke Vejr. Han havde Ret til at bære trekantet Hat og Kaarde og var altsaa ikke helt almindelig. Den Dag var han ledsaget af sin Datter, Ovidia, der var født 1834, og en Kollega, der hed Arentzen og ligeledes var Mester paa Holmen, men iøvrigt Enkemand og boede i Krokodillegade.

Nu skete det, at Arentzen og Ovidia en lille Tid kom til at gaa alene sammen. Han friede til hende for Spøg, og hun svarede ja for Spøg. Da de atter kom til at følges med hendes Far, sagde Arentzen: „Nu har jeg friet til din Datter, og hun sagde ja.“ — Hertil svarede Faderen: „Har hun sagt ja, skal hun ogsaa holde det.“

Ovidia maatte altsaa gifte sig med den aldrende Enkemand meget mod sin Vilje. Til sit Bryllup syede hun et Lommetørklæde af Kammerdug med det nydeligste Franskbroderi — et meget stort Arbejde. Nogle Aar senere døde den meget ældre Mand, og Ovidia giftede sig paany, men denne Gang efter sit Hjerte. Hun døde 1916 uden at efterlade sig Børn.

Ovidia Degenkolw var Søster til Professorinde Fru Agnete Bergs Mormor, og nu har Fru Berg foræret Lommetørklædet, sammen med mange andre gode Sager, til Nordsjællandsk Folkemuseum, hvor denne smukke Syning ligger til Eftersyn som et vemodigt Minde om Fortids Liv og Tænkemaade.

Frederik VII og Provisoren. Dengang Frederik VII residerede paa Frederiksborg Slot — og det gjorde han jævnlig indtil 1859, da Slottet brændte — var der paa Frederiksborg Apotek

Slangerup o. 1880.
(Nationalmuseets Billedsamling).

en Provisor, der havde en poetisk Aare. Engang havde han skrevet en Sang til Grevinde Danners Pris, og derfor belønnede Kongen ham med at indbyde ham til Taffels paa Slottet. Men nu var Provvisoren tillige en Smule fugtig, og da han ved Taffelet havde tømt et Par Glas, blev han mere frimodig end sædvanlig, hvorfor han løftede sit Glas og sagde: „Maa jeg hilse paa Deres Majestæt!“

Nu var Kongen nok en folkelig Mand, men han ønskede absolut ikke, at man skulde træde ham for nær. Han kaldte derfor straks paa en Lakaj og sagde: „Lad Provvisorens Vogn køre frem. Provvisoren vil hjem!“ Siden blev Provvisoren ikke indbudt til Taffels.

Grevinde Danner og Baadsmanden. Paa Kronprins Frederiks Bro mellem Frederikssund og Horns Herred er der en Brofoged, som holder Øje med Broen og Færdselen. I mange Aar var det Oluf Jensen, en gammel Sømand, der 1887 blev sin Faders Ef-

Spejdere paa den gamle Skanse ved Hundested 1925.
(Nationalmuseets Billedsamling).

terfølger og vogtede Broen i samfulde halvtreds Aar til 1937. Oluf paa Broen, som han blev kaldt, var en fornøjelig Mand. Han kunde ikke blot Broens Historie Aar for Aar, men han kunde ogsaa fortælle om Episoder fra den Tid, da Frederik VII og Grevinde Danner opholdt sig paa Jægerspris Slot. Engang var Grevinden saaledes ude at sejle paa Fjorden med et lille Marinefartøj, som var under Ledelse af en Baadsmand, der var i en saadan Alder, at han kunde vente Forfremmelse. Vinden var gunstig, og Baaden skød Fart. „Det blæser godt, Baadsmand,“ sagde Grevinden naadigt. „Ja, Fru Grevinde, det er Dronningevind,“ svarede Baadsmanden gemytligt. Grevinden vejrede en Finte og svarede spidst: „Hvad mener Baadsmanden?“ — „Jo, Fru Grevinde, saadan kalder vi Sømænd det, naar det blæser lige ind ad R...“ Grevinden vendte ham Ryggen, men Baadsmanden avancerede aldrig.

Frederik VII og Kavaleren. Oluf paa Broen fortalte ogsaa, hvordan Frederik VII engang var ude at sejle paa Fjorden. Da de skulde i Land et Sted, hvor der ikke var nogen Landingsplads,

Selsø Hovedgaard.
Portbygningen, over hvis Barokportal staar Aarstallet 1734.
(Nationalmuseets Billedsamling).

var der ikke anden Udevej, end at en stærk Mariner sprang i Vandet, tog Kongen paa Ryggen og vadede i Land med ham. Bagefter kom Turen til Kavalererne. Da Marineren var kommet godt ud i Vandet med en af dem, raabte Kongen pludselig: „Lad ham falde!“ Marineren nølede lidt, men Kongen gentog: „Lad ham falde for —.“ Marineren adlød, og Kavaleren faldt i Vandet og blev dyngvaad, men Kongen lo, saa hans tykke Mave rystede.

Den stærke Datter. Inden for Plankeværket i Husmandsstedet paa Jægerbakken ligger en stor, rund Kampesten, der i sin Tid har ligget i Farum Vejgaards Have. Om den gaar der en Historie, som jeg har fra Niels Jensen, forhen Furesøgaard, og den lyder saaledes: En Mand havde engang forbrudt sig og var blevet dømt til Skafottet. Men saa gik hans Datter, der havde et ualmindelig svært Haar, til Kongen og bad om Naade for sin

Far. Kongen betragtede hendes Haar, og han betragtede en Sten, der laa ved Siden af, og saa sagde han: „Hvis du kan bære denne Sten hundrede Alen i dit Haar, saa skal din Far beholde sit Liv.“

Den unge Pige løste sine vældige Fletninger og vikled dem om Stenen. Det lykkedes hende ogsaa at løfte den, og nu slæbte hun af Sted med den. Det gjorde forfærdelig ondt i Hovedet, og til sidst kunde hun ikke mere, men maatte lade Stenen falde. Men da havde hun netop naaet de hundrede Alen, og Faderens Liv var frelst. Se, det har den Sten oplevet, som ligger inden for Plankeværket i det gamle Husmandssted paa Jægerbakken.

To gamle paa Sygehuset. To gamle Mænd var kommet til at ligge ved Siden af hinanden paa Sygehuset. Da der var gaaet et Stykke Tid, siger den ene: „Hvor er du fra?“ Den anden svarede, at han var fra Donse. Noget efter spurgte den første igen: „Hvad fejler du?“ Ja, det var Maven, det var galt med. Atter gik der en lille Tid, saa spørger den første atter: „Saa skal du vel opereres?“ Ja, det skulde han da. Nu gik der længere Tid, men saa spurgte den første igen: „Saa skal Begravelsen vel staa i Donse?“

DE FØRSTE CYKLER

Velocipeden, som den ældste Cykle kaldtes, er opfundet i Frankrig kort efter Midten af det 19. Aarhundrede. Paa Verdensudstillingen i Paris 1867 var der udstillet en Velocipede, som var lavet udelukkende af Træ. Fabrikationen tog hurtig Fart Verden over, og især indlagde Englænderne sig Fortjeneste med Hensyn til Fremstillingen, ligesom det ogsaa var dem, der efterhaanden tvang Navnet *Cykle* igennem.

Den ældste og mest primitive Cykle, jeg har set her i Nordsjælland, er den Side 107 afbildede. Den er i 1947 skænket til *Nordsjællandsk Folkemuseum* af Gaardejer *Sejer Olsen*, Søtoftegaard i Ganløse, og om dens Oprindelse kan der oplyses følgende: Tømrersvend *Ole Larsen* i Ganløse havde været i København og der set nogle af de nye Cykler. Han fik da Lyst til selv at lave en saadan, og det gjorde han i 1868 eller 69. Cyklen er udelukkende af Træ og Jern, selv Sadel og Styr er af Træ. Smedearbejdet er udført af Smed *Bjerregaard* i Ganløse. Det forreste Hjul er 79 cm i Diameter, det bageste 64. Cyklen tager sig tung og klodset ud, men naar man betænker, at det er en af de første — maaske den første — der er forarbejdet her i Nordsjælland uden andre Hjælpemidler end dem, almindelige Landsbyhaandværkere besad, maa man betragte den med al Ære og Respekt.

Imidlertid forbedrede man i England stadig Typen. Ved at forøge Forhjulets og formindske Baghjulets Diameter og ved at ombytte de klodsede Træhjul med fine, lette Hjul med Eger af Staal naaede man til den „høje Bicycle“, der efterhaanden holdt sit Indtog her i Landet. Benævnelsen var dog stadig Velocipede, der i folkelig Form ændredes til *Væltepeter*. Først senere trængte Navnet *Cykle* igennem.

Om dette Køretøj melder en lille Notits i *Frederiksborg Amtstidende og Adresseavis* for 27. Marts 1869 følgende: „Veloci-

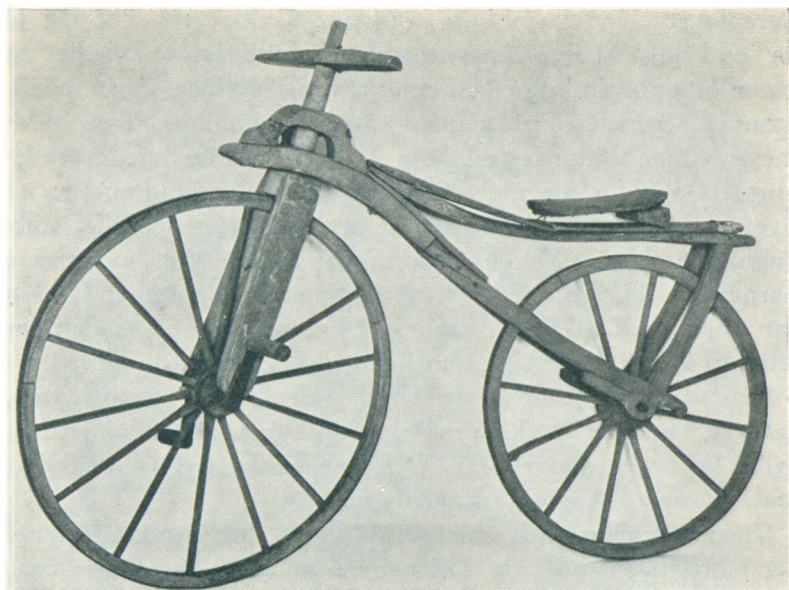
pederne er nu ogsaa naaet her til Byen, man kan jævnlig se en saadan blive benyttet paa Byens Gader.“

I *Dagbladet for Frederiksborg Amt* læser man 4. Februar 1869 følgende: En Velocipede er nu ogsaa blevet fabrikeret i Helsingør. Den blev prøvet i Tirsdags Aftes ved Marienlyst. Fabrikanten er Smedemester *Ogelvie*, der leverer disse Løbemaskiner til en Pris af 40 Rdl.

Interessen for det nye Køretøj fængede overalt. De unge baade i Land og By blev hurtigt revet med. Nu havde man gaaet paa sine Ben i tusinde Aar. Nu skulde det helt nye prøves: at sætte sig op paa en Maskine med to Hjul og køre af Sted.

I Hillerød var det især de unge Kielberger, der forsøgte sig. En af Datidens største Haandværksmestre, Murermester *Ferdinand Kielberg*, født 1838 og død 1911, havde en stor Flok Børn, og blandt disse var Sønnerne *Laurids Kielberg*, f. 1868, Murermester med Virksomhed i Hillerød og Fredensborg, d. 1900, *Emil Kielberg*, f. 1872, Murermester, d. 1946, *Carl Johan Kielberg*, f. 1874, Ingeniør og Teglværksejer i Rønne, d. 1953, og Tømremester *Christian Kielberg*, født 1878.

Om disse Brødres Forbindelse med det nye Befordringsmiddel fortæller *Christian Kielberg* følgende: *Laurids* og *Emil* havde i Slutningen af Halvfjerdserne og ind i Firserne en Cykle med to lige høje Hjul. Man traadte paa Forhjulet, hvor Pedalerne sad. Cyklen var af Træ med Jernringe paa Hjulene ligesom paa en Vogn. Senere fik vi en Væltepeter, der var helt af Jern med højt Forhjul og lavt Baghjul. Man havde dem ogsaa af Træ med Jernbeslag. O. 1885 fik *Laurids* en Bicycle af samme Form, men med fast Gummi, det var en pænere Væltepeter med forniklede Staaleger, en nydelig Maskine at se paa. 1892 fik *Emil* en Bicyklette, d. v. s. en Cykle med to lige store Hjul og Kædeetræk som nu. Den havde tynde faste Gummiringe som paa en Barnevogn. Dernæst kom Cushionringene, faste Gummiringe, men med en lille Aabning inden i paa Størrelse med en Ært, saa de fjedrede lidt. O. 1894 fik *Carl Johan*, Broderen paa *Bornholm*, en Cykle med Luftringe, hvis Dæk var klistret paa Fælgene. Naar Cyklen punkterede, skulde Dækket pilles af, hvad der var et sent Arbejde. Sidst i Halvfemserne kom de Cykler frem, der var indrettet omtrent som de nuværende.

Hjemmelavet Cykle fra Ganløse.
(Folkemuseet).

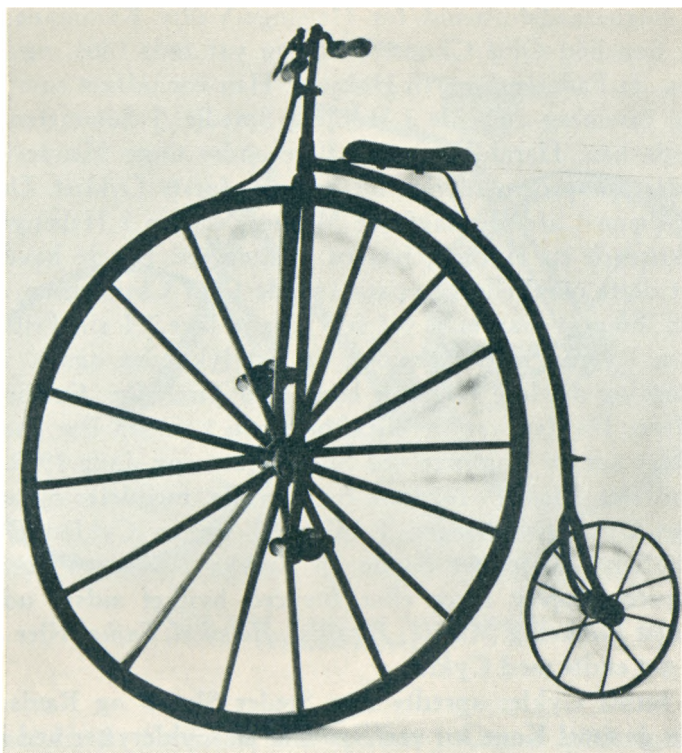
Omkring 1884—85 oplevede Byen et stolt Syn. Den senere kgl. Hofmekaniker *Aage Hassel*, der var forlovet med Christian Kielbergs Søster *Oline*, kom cyklende fra København. Han var i fuld Uniform. Paa Benene havde han Trikot, Bukser og Strømper ud i et. Desuden havde han en Snorefrakke med Medaljer paa, dem havde han vundet ved at køre Væddeløb i Tivoli, og paa Hovedet en Jockeyhue med Cyklemærke. Over Skulderen bar han et Horn, og da han kom over Jernbanebroen og nærmede sig Alléhuset, hvor Familien Kielberg boede, blæste han i Hornet, saa de kunde høre, at der kom fremmede.

Men omkring i Landsbyerne gærede og sydede det i de unge Mænds Hoveder, især i dem, der havde lidt Anlæg for Mekanik. Mange af dem forarbejdede selv en Cykle, det var et spændende Arbejde, og det kunde gøres for smaa Midler. Paa Folkemuseet findes en saadan hjemmelavet Væltepeter (se S. 109), den er skænket til Museet 1923 af Smed *Martin Mathiasen*, Lavø. Der maa

være lavet i hvert Fald to saadanne Cykler i Lavø. Da jeg for omkring tredive Aar siden passerede Lavø Smedie, saa jeg en Smedesvend og en Lærling øve sig ude paa Vejen med en gammel Væltepeter af ganske samme Støbning. „Det er det eneste, vi har at more os med om Aftenen,“ sagde Smedesvenden. Museets ovenfor nævnte Cykle er paa et Par Undtagelser nær lavet af Træ og Jern. Sadelen er af Læder, og det lille, støbte Baghjul har baaret en Gummiring af samme Art som paa en Barnevogn. Forhjulet er 114 cm i Diameter, Baghjulet 42. Man har været godt til Vejrs, naar man kom op paa en saadan Indretning. Ufarlig var Kørselen heller ikke. Man kunde vælte — Vejene var baade sandede og stenede i de Tider — og man kunde gaa paa Hovedet. Cyklen var ikke forsynet med Klokke, hvad heller ikke var nødvendigt. Den kørte ikke lydløst og skulde saaledes nok selv melde sin Ankomst.

Vi skal nu høre lidt om forskellige af de Mænd, der levede her i Nordsjælland i de Tider, og som var i Besiddelse baade af Haandsnille og Opfinderhjerne. Den betydeligste af dem var sikkert *Jens Poul Andersen*, kaldet Jens Poulen eller ogsaa Jens Poulsen. Han var født i Huseby 1844 og døde i Nellerød 1935, 91 Aar gammel. Han var en mekanisk Begavelse af stort Format og fik derfor Navnet „Geniet i Nellerød“. Iøvrigt kan henvises til Holger Rosenbergs Afhandling „Geniet i Nellerød“ i Historisk Samfunds Aarvog for 1911. Snedkermester *S. Svendsen*, Hillerød, der er født 1872, og hvis Mor var Jens Poulsens Søskendebarn, fortæller, at Jens Poulsen o. 1880 lavede en Cykle af Træ og Jern. Det var en Væltepeter som den forannævnte paa Folkemuseet med stort Forhjul og lille Baghjul.

Forfatteren *Georg Nordkild* meddeler, at der paa Græsted Overdrev boede en Mand, der hed *Laurids Samuelson*. Ogsaa han var et mekanisk Snille, der lavede alt muligt — ligeledes en Cykle som den nævnte. Det var, mener Nordkild i 1887. Husejer *N. P. Hansen*, Mørdrup, beretter om Hjulmand *Hans Olsen* — Hans Hjulmand, som han blev kaldt — født vistnok 1843 ved Brøde Skov i Nørre Herlev og død sammesteds 1911. Han var ogsaa en mekanisk Begavelse og skal have lavet en Cykle af Træ sidst i Firserne eller først i Halvfemserne. Hans Kæreste var Sypige, og hun ønskede sig en Symaskine. Saadan

Hjemmelavet Væltepeter fra Lavø.
(Folkemuseet).

en kan man vel selv lave, tænkte Hans Hjulmand, og som sagt, saa gjort. Fodstykke, Arm og Hjul var af Træ, men selve Symekanismen af Jern. Med den syede hans Kæreste og senere Kone i mange Aar. Maskinen findes endnu, men bruges kan den ikke. Hans Olsen lavede ogsaa et Fotografiapparat, som han fotograferede meget med, det var vistnok i Halvfemserne.

Ogsaa i Højbjerg lavede man en Cykle, og herom har Sparekassebestyrer *Harald Baun* meddelt mig følgende: I Februar Maaned 1888 købte en Mand ved Navn *Christen Andersen* Limkærgaard i Højbjerg. Han havde da to voksne Sønner med dertil. Den ældste, der hed *Niels Peter Christensen*, overtog senere Gaarden og kom til at beklæde flere Stillinger, han blev

bl. a. Sogneraadformand for Helsinge-Valby Kommune. Den anden Søn hed *Oluf Christensen*, han var født 1864, og altsaa 24 Aar, da Faderen kom til Høbjerg. Han var udlært som Smed og tog foreløbig Arbejde i Høbjerg Smedie. I Sommeren 1888 oplevede han, Harald Baun og flere andre unge Mennesker et Syn, der optog dem stærkt. De saa den første Cyklist. Det var den forlængst afdøde Sagfører Marius Nielsen i Helsinge, der kom kørende til Høbjerg paa en Væltepeter. Da de havde betragtet dette mærkelige Apparat, sagde Oluf Christensen: „Saa-dan en Tingest maa man vel selv kunne lave.“ I sin Fritid gik han saa i Gang med Arbejdet, og det lykkedes ogsaa. Baade det store og det lille Hjul var lavet med Træfælde, fint beslaet med Jern. Da den var færdig, kørte han nok saa flot paa den. Han blev senere Togfører ved Statsbanerne og døde 1928.

Gaardejer *Niels P. Nielsen*, Sundbylille, meddeler ogsaa forskellige Cykle-Erindringer. I 1890—91 var en Cyklist Dagens Mand. Selve Køretøjet havde en Række Navne: *Velocipede*, *Væltepeter*, *Safety racer* eller *Bicycel*, hvilket sidste udtaltes paa højst forskellig Maade: *Bisejkel*, *Bejsikel*, *Sejkel* eller *Sikel*, indtil det endte med *Cykle*.

De første Cykler spredte sine Steder Skræk og Rædsel om sig. En gammel Kone for ved Synet af en Cyklerytter ned i Vejgrøften, idet hun troede at se „den onde fare forbi paa en Vejr-mølle.“ Kuskene saa ogsaa jævnlig paa de nye Befordringsmidler med Uvilje: Hestene blev undertiden bange, og Kusken maatte række Pisken i Vejret til Tegn paa, at Cyklisten skulde staa af.

Men de unge Cykleere nød Farten og kørte hver Søndag mange Mil ud i Verden. Med Beundring saa de paa de „rigtige“ Sports mænd, dem med *D. B. C.s* eller Klubben *Cyclists* Emblem i Panden.

En af Niels P. Nielsens Slægtninge, der paa sin nye Cykle befor Nordsjællands Veje, beundrede disse udhalede Sports mænd, der efter hans Mening rigtig nød Livet med Lommerne fulde af Penge. En Søndag kørte han bagefter to saadanne Ryttere, og da han paa en Bakke naede nær ind paa dem, hørte han den ene sige: „Naar vi kommer til Fredensborg, saa skal du give noget at drikke. Saa skal du faa de 12 Øre, jeg har!“ Dermed gik Glansen i nogen Grad af St. Gertrud.

Cykle med Kæde og faste Ringe.
(Folkemuseet).

Lærer *H. L. Sørensen*, der er født i Græse 1888, fortæller, at han i 1893, da han var 5 Aar gammel, saa den første Cykle, det var en Velocipede, men hans Morfar kaldte den en Væltepeter, og Drengen troede i hele sin Barndom, at det var dens rigtige Navn. Det passede tilsyneladende ogsaa godt dengang, for Manden væltede lidt henne paa Vejen i et skarpt Sving.

Et Aarstid eller to efter saa Drengen Smedemester Laurits Nilausen fra Slangerup sveddryppende komme kørende paa Cykle til Hjemmet i Græse. Hans Køretøj var dog noget moderniseret. Det havde Kæde og massivt Gummi paa Hjulene. Hele Familien var samlet og saa beundrende efter Smeden, da han hoppede Køretøjet i Gang og kørte tilbage ad Slangerup til. —

Her kan indskydes, at den tredie og yngste Cykle, som Folkemuseet besidder — afbildet ovenfor — netop er en Gave fra den Egn, foræret os 1936 af Tømrer *Vilhelm Nielsen*, Sundbylille. Cyklen er lavet paa en Fabrik, den har Kæde og faste Gummi-

ringe, Forhjulet er 60 cm i Diameter, Baghjulet 77. Her er altsaa i Modsætning til Væltepeteren Baghjulet det højeste.

Vi vender os til Horns Herred, hvorfra Konditor *Rud. Dencker*, Hillerød, har sendt mig nogle Erindringer. Dencker er født i 1876 i Frans Fiskers Hus, der laa ude paa en Pynt i Nærheden af Stranden. Faderen, der var Dræningsmester, var kommet til Jægerspris for at dræne og lægge Rør i Godsets vidtstrakte Marker. Der var 16 Tdr. Land Ager og hele Strandstubben til Stedet, men det vilde Faderen ikke dyrke, saa det kom ind under Christiansminde.

Denne Gaard, der var paa 800 Tdr. Land, hørte ind under Jægerspris Stiftelse. Paa Gaarden arbejdede der dengang henvend 50 Mennesker. Vi var 5 Drengene, fortæller Dencker, og vi fik 25 Øre om Dagen og Kosten, men det var god Mad. Naar vi blev over 12 Aar, fik vi 50 Øre om Dagen. Her saa jeg i 1886 den første Væltepeter. Det var en af Karlene, der paa dette mærkelige Apparat kørte rundt i Gaarden til stor Forundring for os alle.

I 1890, kom Dencker i Lære i Frederikssund, og her hørte han Tale om de mærkelige Køretøjer, man havde faaet under Navn af Bicycler. 1892 saa han den første, det var en af Langes Sønner, der kom bærende med den. Han var kørt mod et Vejtræ, saa den var bøjet helt sammen. Stellet var nemlig meget tyndt og Gummi ringe.

Ligeledes i 1892 oplevede Dencker noget opsigtsvækkende. Sammen med en Del andre Læredrengene stod han ude paa Gaden og ventede paa, at Sagfører A. C. Hansen og Frue skulde komme kørende paa deres nye Cykler. Man sagde, at Fruen sad paa Cyklen ligesom Manden, men det var ikke rigtigt. Paa hendes Cykle var Stangen bøjet ned, og hun sad meget pænt paa sit Køretøj. Hun var den første Dame, der kørte paa Cykle i Frederikssund.

Megen Opmærksomhed vakte det, da Sagfører Hansen og Frue omtrent paa samme Tid cyklede fra Frederikssund til Rostock. Paa Turen sendte de fra de forskellige Steder, de passerede, en lille Beskrivelse hjem til Redaktør Lindbo, som optog den i *Isefjordsposten*, og herigennem kunde Folk følge hele Turen. —

Om den Opsigt, Cyklerne vakte, fortæller Sygeplejerske *Christine Larsen*, født paa Skovgaard i Esbønderup 1880 og død i Esbønderup Skovhuse 1945, i sine Erindringer i *Kultur og Folkeminder, II*, 1950, følgende:

„Væltepeterne begyndte at vise sig, det var vistnok i Firserne. Der var ikke mange, der kørte forbi, men man styrtede betaget af Sted for at se Manden oppe paa det høje Hjul og undrede sig højlydt over, at han kunde holde Balancen. Omsider blev Hjulene lavere. Der kørte to, til Tider endogsaa tre, paa en Cykle.

Enkelte herude fik Cykle, det var dog nærmest Mændene, men omsider kom Kvinderne med. Det blev i Begyndelsen ikke anset for helt pænt. At sidde deroppe paa en Sadel ligesom Mandfolkene, det gjorde ingen pæn Pige, — ja, disse tossede Københavnerne, men de kunde ogsaa finde paa alting.

En Dag læskede to Cyklister deres tørstige Ganer i den lille By. Den ene, en Kvinde, havde Skørtebukser, meget vide og hæderligt lange. Man var daanfærdig. Det var naturligvis Københavnerne.

Omsider trængte Cyklerne igennem. En jævnaldrende fik Cykle, altsaa vilde jeg ogsaa have det. Fader var ude af sig selv af Vrede. Køre paa Cykle! Den skulde blive begravet dybt, dybt nede i Møddingen, hvis jeg kom med en saadan. Først da jeg havde forladt den hjemlige Arne, fik jeg den eftertragtede Maskine.“

Fru *Anna Larsen, Aarhus*, der i *Kultur og Folkeminder, VI*, 1954, har fortalt sine Erindringer, meddeler, at den første Kvinde i Hillerød, der ejede en Damecykle, var Modehandlerinde Fru Holm-Christensen. Det var P. Abrahamsen, der handlede med mange Ting, Herreklæder, Harmonikaer, Punge, Tegneböger, og som nu ogsaa havde faaet Øje paa Cyklerne. Den 6. Juni 1896 købte Fru Larsens Mand, Smed H. F. Larsen, hos Abrahamsen to Cykler, en til sig selv og en til sin Kone, de kostede 235 Kr. Stykket. Fru Larsen blev altsaa den næstførste Kvinde her paa Stedet, der blev Indehaver af det nye Køretøj. —

Og hermed ender vi vor Beretning om de første Cykler i Nordsjælland.

FORSKELLIGT

Kultur og Folkeminder er i de senere Aar blevet større og større. I 1953 var Skriftet paa 64 Sider, i 1954 paa 104, og i Aar udsender vi en Aar bog paa 116 Sider, altsaa næsten det dobbelte Sidetal af det, vi ydede for to Aar siden. Da Udgifterne samtidig er steget meget stærkt — det er særlig Bogtrykket, Fotografierne og Klicheerne, der er blevet dyrere — vil Medlemmerne sikkert forstaa, at det ikke er muligt at udsende en saa stor og veludstyret Aar bog for det hidtilværende Kontingent. Selv om vi for 1954—55 har haft den Glæde at modtage Stats tilskud, vil det ikke kunne lade sig gøre, da Udgifterne til Bygningernes Vedligeholdelse og forskelligt andet ogsaa er steget stærkt. Bestyrelsen stod da over for det Valg enten at skære Bogens Omfang ned eller sætte Kontingentet op. Ved Generalforsamlingen den 10. December 1954 vedtog man det sidste, idet Kontingentet fra 1. April 1955 forhøjes fra 2 til 3 Kr. Det samme gælder naturligvis Subskribenternes Ydelse. Naar man betænker, at Bogladeprisen for nærværende Aar bog bliver 6 Kr. — og det er lavt ansat — vil man forstaa, at Medlemmerne endda faar Bogen meget billig.

Maaske kan det være rimeligt i dette Tilfælde at gøre opmærksom paa, at ingen af dem, der skriver i *Kultur og Folkeminder*, modtager nogen Betaling for det Arbejde.

Interessen ude omkring for vor Aar bog er stadig stigende. Det kan saaledes nævnes, at man har rekvireret Eksemplarer af Bogen saa langt borte fra som Universitetsbiblioteket i Lund og Kongressens Bibliotek i Washington.

1. Aargang er udsolgt, og af 2. Aargang er der kun faa Eksemplarer tilbage. Museumsforeningens Medlemmer samt Subskribenterne kan ved Henvendelse til Anders Uhrskov købe II—VI for 2 Kr. pr. Stk. Bogladeprisen er for II—V 4 Kr. pr. Stk. og for VI 5,50 Kr.

I stedlige Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaret 1954—55 haft den Glæde at modtage følgende Beløb: *Frederiksborg Amt* 500 Kr., *Hillerød Byraad* 500 Kr.,

Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse 50 Kr., Frederiksund og Omegns Bank 50 Kr., Spare- og Laanekassen for Kronborg vestre Birk, Helsinge, 50 Kr., Sparekassen for Frederiksværk og Omegn 100 Kr., Nordsjællands Bank, Helsinge, 100 Kr., Hillerød og Omegns Bank 100 Kr. og Uvelse Sogneraad 10 Kr. Nordsjællandsk Museumsforening bringer sin bedste Tak for de nævnte Tilskud.

Dødsfald. Museumsforeningen har haft den Sorg at miste et af sine Bestyrelsesmedlemmer, idet Redaktør *Laurids Hansen* er afgaaet ved Døden. Redaktør Hansen var med til at stifte Nordsjællandsk Museumsforening i 1922, han sad i en lang Aarrække i Bestyrelsen og betød som Medlem af Forretningsudvalget overmaade meget for det Arbejde, som han omfattede med Varme.

Bestyrelsen bestaar for Tiden af følgende: Gaardejer *A. Andersen*, Klostergaard, Realskolelærer *Nils Gustafsson*, Sparekassedirektør *J. C. Jensen* (Kasserer), Forstander *Oluf Jensen*, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Amtmand *J. Saurbrey* (Næstformand), Skoleinspektør *M. Sørensen*, Fredensborg, og Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand).

Nordsjællandsk Museumsforening har 643 Medlemmer og Subskribenter paa *Kultur og Folkeminder*. Foreningen er inddelt i tyve Kredse, nemlig *Ammindrup* (Kredsformand: *Parcellist Magnus Andersen*), *Farum* (Overlærer *E. Ougaard*), *Fredensborg* (Skoleinspektør *M. Sørensen*, *Frersvang* og *Harløse* (Murermester *Vilh. Nielsen*), *Gørløse* (Sparekassedirektør *J. C. Jensen*), *Helsinge* og *Højbjerg* (Snedker *Marius Nielsen*), *Holløse* (Malermester *Nicolaj Jensen*), *Humblebæk* (Kommunelærer *J. Rosenkilde*), *Jægerspris* (Overlærer *Svegaard-Petersen*), *Kregme* (Tømremester *Hans P. Hansen*), *Lavø* (Parcellist *Alfred Christensen*), *Præstevang* (Forfatteren *Georg Nordkild*), *Ramløse* (fhv. Gaardejer *Hans Larsen*), *Skærød*, *Agerup* og *Taagerup* (Tømremester *Frederik Danekilde*), *Slangerup* (Lærer *Alfred Hermansen*), *Tjæreby* og *Æbelholtsvang* (Gaardejer *A. Andersen*), *Store og Lille Lyngby* (Husejer *H. P. Hansen*), *St. Rørbæk* og *Snostrup* (Pastor *H. Grønvold*), *Sundbylille* (Gaardejer *Niels P. Nielsen*) samt *Hillerød* og *Nyhuse*.

KULTUR OG FOLKEMINDER VIII

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 5 6

SOMMERAÆVDEN

Moderato *temo. Let. spirituell.*

The musical score is written in G major and 3/4 time. It consists of four systems of music. The first system begins with a piano introduction in the left hand, followed by the vocal melody in the right hand. The lyrics are: 'Kom la' vos sæt-te vos jæv-ne hver-ander'. The second system continues the melody with lyrics: 'nøv her i ded læv, a' so-len gaar nør.'. The third system has lyrics: 'Se, hvor den skin-ner paa sky-er-nes kan-ter. Taas-er-ne'. The fourth system concludes with lyrics: 'kvæk-ker i Mos-er-ne - hør!'. The score includes various musical notations such as chords, rests, and dynamic markings.

Kom la' vos sæt-te vos jæv-ne hver-ander
nøv her i ded læv, a' so-len gaar nør.
Se, hvor den skin-ner paa sky-er-nes kan-ter. Taas-er-ne
kvæk-ker i Mos-er-ne - hør!

Kom, la' vos sætte vos jævne hverander
nøv her i ded Læv, a' Solen gaar nør,
Se, hvor den skinner paa Skyernes Kanter.
Taaserne kvækker i Moserne — hør!

Godt Veer i Maaren! Se Tør'graven damper,
Taagen gør Engen dernøre te' Sø.
Alting er stille, kun Øgene stamper.
Mærker du Angen a' Huld og a' Hø?

Hva' mon di Flavvermuvs vil dær paa Loen?
Se, der kom nokkeneen farendes ing! —
Nøv er der no'ed, der paesler bav Hoen —
ded er en Pindso, der snyvser omkring.

Tit har om Somren vi her paa vort Geer
siddet som növ, men'a' Gløttene sov.
Jæ' røg paa Five, og du fly'te Kleer
en Timmestid, te' a' Sengen den drov.

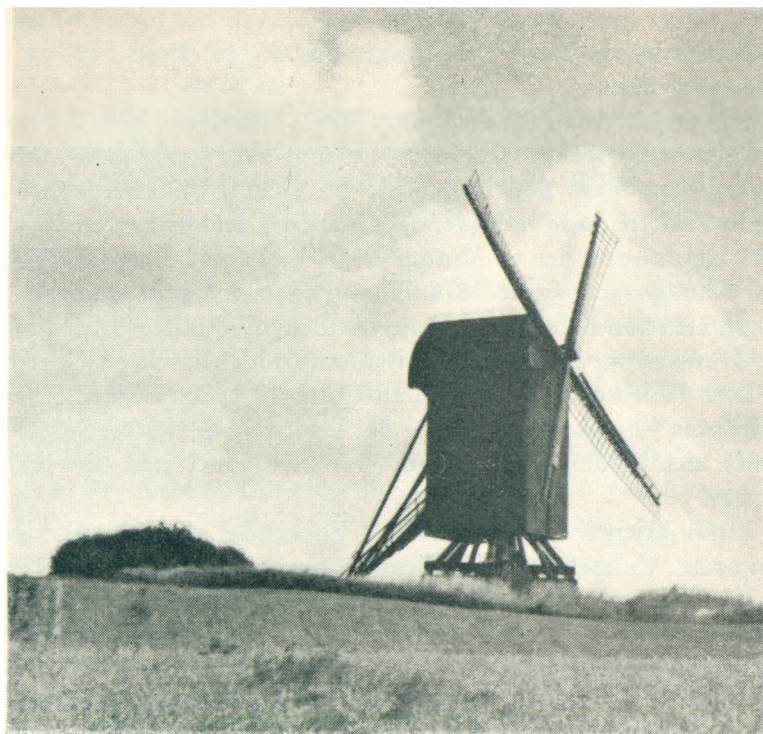
Saa gennem Steesed vi begge to listed',
Fluerne summed' paa Skaasten og Dør.
Du mæ' dit Forkel ad Sværmene hvisted',
la'e te'rette lidt Kvas og en Tør'.

Nøv er vi gamle og Børnene sæele,
men naar vi tænker te'baves paa før,
syn's jæ, de henfarne Somre faar Mæle,
Minderne banker paa Port og paa Dør.

Nøv har jæ' inte me'r Toebak i Piven —
kom, la' vos lette vos, el's bli'r den streng
for mig paa Tovden i Maaren mæ' Riven.
Kom, Boel Mari', la' vos saa gaa i Seng!

Digtet er skrevet af *Erland Gribso* og trykt i *Kulsvierbogen*, udgivet af *Anders Uhrskov* 1933. Melodien er komponeret af *Erik Gribso*.

Ordlste. Angen, Dampen, Duften, Luftningen; *fly'te Kleer*, reparerede Klæder; *Forkel*, Forklæde; *Geer*, Gærde; *Gløttene*, Børnene; *Hoen*, Trüget; *Huld*, Hyld; *jævne*, ved Siden af hinanden; *men a'*, medens at; *nokkeneen*, en til; *paesler*, pusler; *Pindso*, Pindsvin; *sæele*, voksne, selvstændige, faaet noget for sig selv; *Steesed*, Køkkenet, Bryggeret; *Toebak*, første Stavelse betonet; *Tovden*, Toften; *Veer*, Vejr.

Pibe Stubmølle.

Jan Steenberg fot.

Efter at Møllen var gaaet ud af Brug og havde mistet Vingerne, overtog Nationalmuseet den 1921, istandsatte den og vedligeholder den.
Møllen sorterer under Frilandsmuseet.

EN MØLLERSVEND FORTÆLLER

De gamle Vindmøller, som har prydet det nordsjællandske Landskab, forsvinder efterhaanden. Nogle mister Vingerne, andre bliver nedbrudt, enkelte er fredede og staar som Minder om et uddødt Haandværk, men saadan som i gamle Dage, hvor ethvert Sogn havde sin Vindmølle, der ragede op som et Vartegn ligesom Kirken, er det ikke. Møllen er gaaet over fra at være en Del af Sognets Liv til at være en Museumsgenstand.

Med Møllen forsvinder ogsaa Møllerens og Møllersvendens Virke. Det er paa Tide, vi bliver opmærksomme paa det. Møller-

svend *Niels Sørensen*, Ullerød, der er 77 Aar, har fortalt »Kultur og Folkeminder« nogle Erindringer om sit Liv og sit Fag, og de lyder saaledes:

Jeg er født den 27. Februar 1879 i Annisse. Min Far hed Ole Sørensen, og han arbejdede i mange Aar paa Annisse Møllegaard, som Lars Pedersen ejede fra sidst i Halvfjerdserne til lidt ind i dette Aarhundrede. Til Gaarden, der var paa en 60—70 Tdr. Land, hørte der en Vindmølle, det var en hollandsk Mølle, der vistnok var bygget 1878. Lars Pedersen havde studeret til Præst, men han holdt op, det var vist Pengeforholdene, der gjorde det. Han var oppe fra Ramløse, hvor en Broder havde en Gaard.

Lars Pedersen var gift med en Datter af Jens Nielsen, Petershvile, men hun døde o. 85 eller 86, men saa var der en Søster til hende, der holdt Hus for ham. Hun hed Jane, men blev kaldt Moster.

I mit Hjem har vi været syv Søkende, men de tre døde som smaa. Vi har været fire hjemme, tre Drengene og en Pige. Som jeg fortalte, arbejdede Far paa Annisse Møllegaard, hvor han havde 2 Mark om Dagen, 4 Kr. om Ugen, hele Aaret rundt. Saa fik han en Pattegris om Foraaret, i Maj Maaned, og 2 Tdr. Rug, som blev bragt ned til Bageren, og det fik vi Brød for. De gav 32 Brød for en Tønde dengang, og saa fik Bageren 2 Kr. i Byttepenge, og naar de 64 Brød, som vi paa den Maade fik, var spist op, købte vi for Resten.

Saa fik han græsset og fodret et Faar hele Aaret. Her fik vi Uld til Garn, og Lammene solgte vi. Det var for dyrt for Arbejdsfolk at spise dem. Vi hentede gerne en Spand Centrifugemælk paa Gaarden hver Dag. De regnede ikke stort med Mælken dengang, især ikke Centrifugemælk. Grisen fik lidt Grønt og lidt Mælk. Naar det blev Høst, og Mor var ude at høste, hun hjalp til baade paa Møllegaarden og Petershvile, pillede vi Børn Aks. Vi kunde pille omkring en 3 Tdr. Sæd, som vi fik malet, det var, hvad vi kunde fodre Grisen op med.

Havde man ikke en Gris at lægge ned om Efteraaret, var det ikke nemt at staa Vinteren igennem. Vi lagde ogsaa en 4 Ol Sild ned om Efteraaret. Naar Kartoffeltiden kom, gik Mor ud og tog Kartoffler op, ja, Far var med en 3—4 Dage. Saa kunde de tjene en 3—4 Tdr. Kartoffler, til Tider lidt mere. Nogle af dem

kogte de til Grisen til Hjælp til Kernen, Resten spiste vi om Vinteren, ellers kunde det jo nok knibe. Men jeg har aldrig sultet, det har jeg ikke.

Mor gik ud at luge Roer om Sommeren, hun tjente 80 Øre om Dagen. Da laa man ned i Rækkerne og lugede. Da vi Børn voksede til, var vi ogsaa med at luge, vi fik 40 Øre om Dagen. Mor var ogsaa med i Høsten, saa længe det var Vejr til det. Hun var ogsaa med, naar de tog Roer op.

Da jeg var en 8—10 Aar, hjalp jeg til hos en Snedker, der hed Lars Jensen. Han var tidt ude at arbejde. Naar jeg kom ned hos Maren, var jeg ude at rense Stalden, saa fik man et Maaltid Mad, og fremmed Mad smager jo altid bedst. Naar de slagtede, var der flere, der skulde have en Blodpølse, og saa rendte jeg med dem. Et Sted fik jeg 2 Øre, et andet Sted 5 Øre, og saa fik man et Stykke Pølse at gnave paa og et Stykke med hjem. Naar jeg kom hjem, skulde jeg ikke have noget Mad, og jeg kunde have en 11 Øre, det var mange Penge dengang.

Jeg har mange Gange, naar jeg skulde et Ærinde for Folk, rendt fra Annisse Overdrev til Helsingø for 5 Øre, det var ikke med Sko paa, det var med Træsko. Jeg gik i Skole til Møller i Annisse, Fader til ham, der er der nu. Naar jeg hjemmefra gik i Skole, skulde jeg gerne engang om Ugen eller hver 10. Dag købe en halv Fjerding Skraatobak til Møllersvenden paa Annisse Mølle. Det kostede 23 Øre, saa fik jeg 25 Øre med og beholdt selv de 2 Øre. Mange Gange bar jeg dem hjem og lagde dem derhjemme. Det var ikke altid, man selv brugte dem.

Paa Petershvile gik jeg og vogtede Køer et Par Aar, dels som Dreng og dels efter Konfirmationen. Lars Pedersens Svoger, Niels Nielsen, havde Gaarden i Forpagtning. Hans Far, Jens Nielsen, der var Enkemand, boede paa Gaarden. Han døde 1893. Niels Nielsen var ugift, da jeg tjente der. Han havde en Søster, der hed Else, som holdt Hus for ham. De var mange Søskende. Petershvile var oprindelig paa ca. 300 Tdr. Land, men der blev solgt fra til Husmandsbrug og Afbyggersteder, saa nu er der vist en 200 Tdr. Land. Der var et stort Teglværk paa Ejendommen. Gaarden brændte 1902. Niels Nielsen solgte den 1915 og boede saa i Hillerød paa Københavnsvej.

Den sidste Sommer, jeg tjente der før min Konfirmation,

skulde jeg i Løn have et Sæt Konfirmationstøj med alt, hvad der hørte til. Det var Mor, der regnede det ud. Tiderne var saadan, at der skulde passes paa alting. Konfirmationstøjet med Sko og det hele blev paa nogle og fyrrø Kroner, det kunde jeg ikke have tjent i Penge. Der var mange Drengø, der tjente for 30—35 Kr. om Sommeren.

Konfirmationstøjet fik jeg henad Foraaret. Mor var med at købe det. »Han skal have et Sæt, han kan være tjent med,« sagde Nielsen til Mor. Det var ogsaa meget ordentlig Tøj. Skoene blev bestilt hos en Skomager. Jeg gik til Konfirmationsforberedelse hos Provst Hansen i Ramløse og blev konfirmeret den 9. April 1893. Noget Konfirmationsgilde var der ikke. Tiderne var kontrarige dengang. Nu er det helt til den anden Side.

Vi Søskenø har tjent paa Petershvile alle fire. En Broder var der en halv Snes Aar, han var Forkarl der. Aaret efter min Konfirmation fik jeg 50 Kr. for Sommeren og 30 for Vinteren. Paa Petershvile stod vi op Kl. 4 om Sommeren, vi skulde gøre Staldtjeneste, strigle og vande Hestene og lægge Seler paa, naar de skulde bruges. Vi fik Davre Kl. 5 og 5½ i Marken, Mellemad fra 8½—9, Middag fra 12—1½, saa i Marken igen, Midaften 4—4½, spændte fra Kl. 7, saa den blev halvotte, inden vi blev færdige, Hestene skulde jo paa Græs. Vi fik kogt Mælk og Brød til Nadver.

Om Vinteren op Kl. 5, Davre 6—6½, Lillemiddag 8—8½, Middag 12—1 og kun eet Maaltid efter Middag, Kl. 5—5½ saadan noget.

I Foraaret 1894 kom jeg paa Pibe Mølle. Der blev jeg fæstet for 3 Aar. Jeg skulde have 60 Kr. det første Aar, 80 det andet og 100 det tredie. De tre Maaneder om Sommeren var der ikke ligesaa meget, saa skulde jeg hjælpe til i Marken fra 1. Juni og til 1. September. Det var med i Akkorden.

Stubmøllen kørte fra 1. Maj til Mikkelsdag. 1. Maj slap vi for Vandet, det gik op paa Lodsejernes Jord, naar det stod højt. Og Mikkelsdag saa satte vi Stigbordet, saa varede det nogle Dage, inden der kom Vand. Foraaret 97 var Læretiden forbi, men saa sagde Grønbech: »Nu maa du hellere blive her et Aar till!« Det gjorde jeg, og da det Aar var gaaet, sagde han: »Du maa hellere blive her et Aar till!« og det gjorde jeg.

Den gamle Stubmølle i Holløse, Pennetegning af Ebba Holm (Nordsjællandsk Folkemuseum). Møllen laa oprindelig i Unnerup, hvorfra den blev flyttet til Holløse. Her blev Møllen købt af den norske Maler Sinding Larsen, som flyttede den til Tisvilde, hvor den senere nedbrændte.

Der var meget at bestille om Vinteren, ja, saa kolossalt at bestille. De kom helt oppe fra Ramløse. Der var ikke andre Vandmøller end Frederiksværk, Hillerød og Esrom. Naar det var stille Vejr, kunde de kun benytte Vandmøller. Til Møllen var der Købmandsforretning, som Grønbech selv havde, Bageri, som han lejede ud, og det meste af 100 Tdr. Land.

Naar vi havde Bøndermaling hele Dagen, kunde det være en 100 Tønder, og naar det blev Aften, maatte vi male Bager-

var en morderlig human Mand, Jørgensen. Jeg maledede til 9—10 og til Tider hele Natten.

Jeg fik 35 Kr. om Maaneden i 6—7 Aar og Kosten. Saa fik jeg 40. Der kunde jo være lidt Drikkepenge, det fik man dengang. Jeg enedes gevaltig godt med dem allesammen, vi havde hele Omegnen omtrent til Melløse og nogle fra Tulstrup. 1904 blev jeg gift. Jørgensen var en human Mand. Naar det var stille Vejr, gik jeg ned og hjalp til at flække Brænde, eller jeg hjalp dem i Høsten. Han huskede altid paa det. Kom der nogen til Mølle, gik jeg. Han saa meget paa, at Folk blev behandlet godt.

1917 købte Konsul Martin Larsen fra København Møllen. Nu fik jeg 15 Kr. om Ugen og Kosten. Fra 1918 fik jeg 28 Kr. om Ugen paa egen Kost. Siden steg det til 45 og 50 Kr. indtil 1920.

Da jeg kom til Slotsmøllen 1920, var der 27 Mand, 8 Møllersvende, de andre var Magasinarbejdere. Vi kørte i Døgn drift, 3 Hold. Da jeg kom der, var Lønnen 75 Kr. om Ugen. Siden steg den lidt, saa vi var oppe paa nogle og firs. Da jeg rejste derfra, var den 54 eller 55, og da var der kun 7 ialt, 3 Møllersvende og 4 andre.

Jeg tog derfra i 1923. Møllen gik vist til 1925, saa blev den lagt ned. Paa Ullerød Mølle gik jeg hos Peder Olsen, der købte Møllen og Brandtomten, da Bageriet var brændt, fra 1927 til 28, der fik jeg 30 Kr. om Ugen. Jarl købte Møllen, det var vist i 32. Han forpagtede den ud, men siden standsede den, det var vist i 1952.

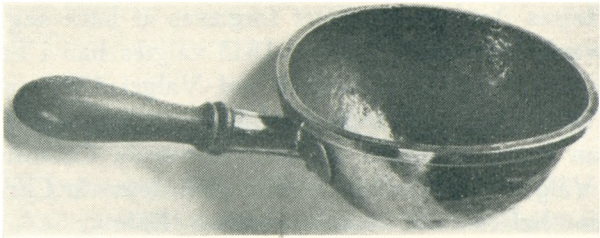
Fra 1929 var jeg paa Teglværket, fra 1931 som Brænder. Der var jeg til 1947, da jeg kom paa Hillerød Teglværk, og der var jeg saa til 1948 lige inden Jul. Da var jeg lige ved 70 Aar.

De fleste Vindmøller er nedlagt. Mange af dem staar som Lig. Ud ad Frederiksværk var der Melløse, St. Lyngby, en lille en i Kregme, en i Brederød, en, der hed Øvre Mølle, lige bag Frederiksværk. Paa Halsnæs var der Melby, Torup og Torupmagle. Melby er fredet, de andre er revet ned eller standset.

De fleste Ejendomme har elektrisk nu, saa har de det jo hjemme, og det er nemmere. Motormølleri er der flere Steder. Det kan gaa, naar Manden selv kan passe det, men med den Arbejdsløn, der gives nu, kan det ikke betale sig, hvis det skal drives ved fremmed Hjælp.

Tilføjelse.

Hvornaar Møllerne gik over fra at tolde og til at tage Betaling i Penge, er ikke let at sige, bl. a. fordi de sikkert ikke alle foretog Forandringen samtidig. Et Holdepunkt har man imidlertid i en

Toldkar fra Ullerød Mølle.
(Nordsjællandsk Folkemuseum).

Bekendtgørelse F. A. Reith, Strøllille Mølle, den 10. April 1862 indrykker i Frederiksborg Amtstidende, hvori det hedder:

Toldfri Maling.

Undertegnede bekendtgør herved for Alle, at der paa min Mølle fra Dato vil blive formalet Rug, Byg og Malt til følgende Priser:

Rug males i Mel for 2 Sk pr Lpd og 4 Sk pr Td til Møllersvenden
Byg " " 2 " " 4 " " "
" " i Skraa for 1½ Sk " 4 " " "
Malt " " 1 Mk pr Td " 4 " " "
1 Lispund, Lpd., var 8 kg.

I foregaaende Skildring er der omtalt to Mænd, der spillede en betydelig Rolle i det politiske Liv her i Amtet. Et Par biografiske Oplysninger kan derfor være gavnlige. Proprietær *Jens Nielsen*, Petershvile, var født den 11. Oktober 1818 i Store Havelse som Søn af Gaardejer Niels Nielsen. Han bestyrede i en Aarrække Faderens Ejendom, indtil han 1847 købte Proprietærgaarden Petershvile, hvor han boede til sin Død.

Jens Nielsen deltog med Iver i det offentlige Liv Han var Medstifter af Frederiksborg Amts Landboforening 1843 og var i det hele interesseret i Fremskridt paa Landbrugets Omraade. Han fik Tid efter anden en Række offentlige Hverv, var Med-

lem af Sogneforstanderskabet, Medlem af Frederiksborg Amtsraad fra 1856 m. m.

Jens Nielsen var ivrig Venstremand, og hans Anskuelse fandt ofte Udtryk i Artikler i Frederiksborg Amtstidende, hvor han krydsede Klinger med Overlærer I. A. Ostermann, der forsvarede Højres Anskuelse. Efter forgæves at have søgt Valg i Frederiksværk 1849 og i Hillerød 1853 valgtes han i Frederiksværk den 27. Maj 1853, kaaredes ved Valget 1854, men faldt 1855, og saadan gik det frem og tilbage i en Aarrække. 1866 valgtes han som Tilhænger af den reviderede Grundlov, men faldt ved Valget 12. Oktober s. A. for Gaardejer A. Christensen, Ørby. Jens Nielsen døde den 3. Oktober 1893.

Lars Pedersen var født den 3. Februar 1846 i Ramløse som Søn af Gaardejer P. Pedersen. Han blev Student 1864, cand. phil. Aaret efter, men opgav Studierne og gik tilbage til Landbruget. 1868—76 opholdt han sig i Amerika, derefter overtog han Annisse Mølle, hvortil der hørte en Gaard med 7 Tdr. Hartkorn.

Pedersen Annisse, som han almindelig kaldtes ude omkring, deltog med Interesse i det offentlige Liv. Han var Sogneraadshovedmand i 12 Aar og Medlem af Amtsraadet fra 1898. Ved Folketingsvalgene 1881, 84 og 95 stillede han sig forgæves mod Højres Kandidat i Frederiksværkkredsen, men valgtes 1903 i Fredensborg. 1905 sluttede han sig til Det radikale Venstre og faldt ved Valget 1906. I 1910 blev han opstillet i Frederikssundkredsen mod fhv. Indenrigsminister Sigurd Berg. Det lykkedes ham at erobre Kredsen, som han bevarede, indtil han 1918 trak sig tilbage.

Lars Pedersen døde i Hillerød den 24. Oktober 1922. Der er siden rejst en Mindesten for ham paa Hjørnet af Landevejen fra Helsingø til Ramløse. Foruden personlige Data bærer Stenen Indskriften:

Mod Vælde fra oven
For Retten og Loven.

LAURIDS HANSEN TIL MINDE

Den 23. December 1954 døde Redaktør *Laurids Hansen*, Hillerød, 78 Aar gammel. Laurids Hansen var en Personlighed, og derfor bør han mindes. Han gjorde et stort Arbejde i Oplysnings Tjeneste, og det er en yderligere Grund til, at han ikke bør glemmes. Det er ikke Tanken her at gøre Rede for hans Virke som Redaktør eller hans Arbejde som Politiker, men hans Kærlighed til dansk Folkeoplysning satte Spor paa mange Omraader.

Denne Kærlighed har sin Rod i hans Barndom og hans Slægt, det er derfor helt rimeligt at begynde Skildringen her. Nu er det saa heldigt, at Laurids Hansen har efterladt sig to kortere Manuskripter, hvori han har fortalt om sit Liv, og dem har hans Søn, Redaktør *H. Langkilde-Hansen*, venligst givet mig Lov til at benytte. Da de to Skildringer udfylder hinanden, forsøger jeg at samarbejde dem i det følgende.

Laurids Hansen fortæller:

Saa langt jeg har haft Lejlighed til at følge min Slægt tilbage — og det vil sige i over 250 Aar — har den boet paa Landet, for Mødreneslægtens Vedkommende paa Midtfyn og Østfyn, for Fædreneslægten paa Langeland. Baade paa Mandssiden og Spindesiden har mine Forfædre praktisk talt alle været Haandværksmestre, Vævere, Smede og Bødkere, men de drev næsten alle et Landbrug ved Siden af.

Min Fader, Hans Chr. Andersen, var en Smedesøn fra Fodslette og født 1838. Han deltog i Krigen 1864, var indkvarteret i Heide, fulgte med i Tilbagetøget fra Dannevirke og saaredes af en Granat under Kampene i Fredericia. Efter Krigen vendte han tilbage til sit Arbejde, Væveri, og fik Arbejde i Højby paa Fyn. Her blev han kendt med min Moder, Dorthe Kirstine Hansen,

nyngste Datter af Vævermester Hans Hansen, Radby, beliggende i den midtfynske Kommune Allested-Vejle, og det endte snart med Giftermaal. Det unge Par slog sig ned i Radby og overtog min Morfaders Væveri. Værkstedet beskæftigede foruden min Fader et Par Svende, men da der var gaaet en Del Aar, blev min Far og Mor ene om Virksomheden. Betalingen for Vævearbejdet var saa ringe, at fremmed Hjælp simpelt hen ikke kunde lønne sig. Arbejdsdagen var lang, men Fortjenesten stod ikke i Forhold til Sliddet. Der skulde arbejdes godt for at være 10 Alen Lærred paa en Dag, men der betaltes kun 16 Øre pr. Alen, og saa var hver af Ugens seks Dage endda ikke en Vævedag, idet der stadig skulde sættes nye »Stykker« paa Væven, og for dette Arbejde betalte Kunderne med et stort, hjemmebagt Rugbrød, derimod ikke med Penge.

Arbejdslønnen kunde ikke føde og klæde Familien, der efterhaanden forøgedes med ti Børn, hvoraf de syv voksede op og iøvrigt alle blev gamle, men til Væveriet hørte nu som gennem flere Slægtled en Husmandslod, der gav det nødtørftige Tilskud.

Mine Forfædre var fingernemme Folk. Mændene blev tilkaldt, naar der skulde laves et Stykke Mekanik i Landsbyen. Jeg husker videre, hvordan min Far maatte hjælpe sine Naboer med skriftlige Arbejder, skære Egnens værste Ligtorne og barbere gigtkrogede Oldinge, alt naturligvis uden mindste Betaling — og ventedes der en Verdensborger i Nabolaget, maatte min Mor, Stine Væver, som en Selvfølge assistere, og det var en Tid med mange Børn i alle Huse — det ligefrem vrimlede med dem.

Som den næstnyngste i Søkendeflokken blev jeg født den 24. Oktober 1876. Min Barndom faldt i Landbrugskrisens haardeste Aar, og Egnen var yderst fattig. Min Far tjente ikke i Kontanter mere end 3—400 Kr. aarlig, og fra regnet store Gaardmænd havde de øvrige Familier ikke mere at leve af. Med de mange Børn var Resultatet naturligvis Smalhans, men jeg tør roligt sige, at ingen har haft en lykkelige Barndom end jeg. Naar man læser saakaldte realistiske Romaner, vil man ofte finde Skildringer af Fattigdommens Ulykker og Forbandelser. Det er imidlertid ensidigt set. Naar man bare er over Sultegrænsen, bestaar Fattigdommens Hovedulykke i Sammenligning med dem, der har det bedre.

Naar bare alle deler samme Kaar, kan stor Nøjsomhed bæres

uden Klage, — det staar i hvert Fald saadan for mig, at jeg aldrig har truffet gladere eller mere hjælpsomme Mennesker end mine fattige Bysbørn derhjemme. Een slem Ting var der dog ved de fattige Kaar: Børnene maatte allerede i 8—9 Aars Alderen ud at tjene. Jeg slap kun paa dette Punkt, fordi jeg var den yngste Søn og derfor blev noget mere forkælet end de ældre Søkende. Men vi lærte alle grundigt, at der ikke maa sløses med Værdier, og at man skal være hjælpsom mod andre, men at ethvert ærekært, sundt Menneske i mangt maa klare sig selv.

Arbejdstiden var dengang urimelig lang, men alligevel blev der Tid til at tale om de aandelige Interesser. Der var i Slægten fra tidligere Tider en Dragning mod »Forsamlingsfolkene«, og da den grundtvigske Bevægelse gik som et Vaarbrud over Landet, sluttede mine Forældre sig til den med Liv og Sjæl. De løste Sognebaand til den nyoprettede Valgmenighed i Ryslinge, hvor Tidens maaske betydeligste Prædikant, Vilh. Birkedal, efter Krigen i 64 var blevet afsat, fordi han, en ivrig national-liberal, i Kirken havde bedt om, at Kongen maatte faa et dansk Hjerte. Han dannede saa en Valgmenighed, som mine Forældre sluttede sig til. Søndag efter Søndag tog de tilfods til Kirken i Ryslinge, skønt det frem og tilbage var en Tur paa fem Mil.

Tre Hovedemner fandtes i Hjemmets Diskussioner: Kirken, Skolen og Politikken. Med Hensyn til Skolen maatte vi vandre en lang Vej til en grundtvigsk Friskole. Af Landsbyens Legekammerater blev vi først drillet, men senere misundt over denne Afvigelse fra det sædvanlige. De opdagede nemlig snart, at medens Skolen for dem var en ulidelig Plage, saa var den for os en Hverdagens Fest, som hverken Sne eller Frost nogen Sinde kunde holde os borte fra.

Selv gik jeg i Nørre Lyndelse Friskole hos den ogsaa som historisk Forfatter kendte Lærer Jørgen Nielsen. Han var ikke alene en kundskabsrig Mand, der havde Evner for Lærdom, men tillige en stor Børneven og opfyldt af et levende Ansvar for de Børn, der blev ham betroet. Hans Skildringer af Kristendommens, Danmarkshistoriens og Litteraturens store Skikkelser gik langt ud over det for Børneskolen almindelige og indeholdt en Paavirkning, der fik Indflydelse paa hans Elever for hele Livet. Det var daglig Fest at komme i en saadan Skole, og naar vi sam-

ungste Datter af Vævermester Hans Hansen, Radby, beliggende i den midtfynske Kommune Allested-Vejle, og det endte snart med Giftermaal. Det unge Par slog sig ned i Radby og overtog min Morfaders Væveri. Værkstedet beskæftigede foruden min Fader et Par Svende, men da der var gaaet en Del Aar, blev min Far og Mor ene om Virksomheden. Betalingen for Vævearbejdet var saa ringe, at fremmed Hjælp simpelt hen ikke kunde lønne sig. Arbejdsdagen var lang, men Fortjenesten stod ikke i Forhold til Sliddet. Der skulde arbejdes godt for at være 10 Alen Lærred paa en Dag, men der betaltes kun 16 Øre pr. Alen, og saa var hver af Ugens seks Dage endda ikke en Vævedag, idet der stadig skulde sættes nye »Stykker« paa Væven, og for dette Arbejde betalte Kunderne med et stort, hjemmebagt Rugbrød, derimod ikke med Penge.

Arbejdslønnen kunde ikke føde og klæde Familien, der efterhaanden forøgedes med ti Børn, hvoraf de syv voksede op og iøvrigt alle blev gamle, men til Væveriet hørte nu som gennem flere Slægtled en Husmandslod, der gav det nødtørftige Tilskud.

Mine Forfædre var fingernemme Folk. Mændene blev tilkaldt, naar der skulde laves et Stykke Mekanik i Landsbyen. Jeg husker videre, hvordan min Far maatte hjælpe sine Naboer med skriftlige Arbejder, skære Egnens værste Ligtorne og barbere gigtkrogede Oldinge, alt naturligvis uden mindste Betaling — og ventedes der en Verdensborger i Nabolaget, maatte min Mor, Stine Væver, som en Selvfølge assistere, og det var en Tid med mange Børn i alle Huse — det ligefrem vrimlede med dem.

Som den næstungste i Søkendeflokken blev jeg født den 24. Oktober 1876. Min Barndom faldt i Landbrugskrisens haardeste Aar, og Egnen var yderst fattig. Min Far tjente ikke i Kontanter mere end 3—400 Kr. aarlig, og fra regnet store Gaardmænd havde de øvrige Familier ikke mere at leve af. Med de mange Børn var Resultatet naturligvis Smalhans, men jeg tør roligt sige, at ingen har haft en lykkelige Barndom end jeg. Naar man læser saakaldte realistiske Romaner, vil man ofte finde Skildringer af Fattigdommens Ulykker og Forbandelser. Det er imidlertid ensidigt set. Naar man bare er over Sultegrænsen, bestaar Fattigdommens Hovedulykke i Sammenligning med dem, der har det bedre.

Naar bare alle deler samme Kaar, kan stor Nøjsomhed bæres

uden Klage, — det staar i hvert Fald saadan for mig, at jeg aldrig har truffet gladere eller mere hjælpsomme Mennesker end mine fattige Bysbørn derhjemme. Een slem Ting var der dog ved de fattige Kaar: Børnene maatte allerede i 8—9 Aars Alderen ud at tjene. Jeg slap kun paa dette Punkt, fordi jeg var den yngste Søn og derfor blev noget mere forkælet end de ældre Søsken. Men vi lærte alle grundigt, at der ikke maa sløses med Værdier, og at man skal være hjælpsom mod andre, men at ethvert ærekært, sundt Menneske i mangt maa klare sig selv.

Arbejdstiden var dengang urimelig lang, men alligevel blev der Tid til at tale om de aandelige Interesser. Der var i Slægten fra tidligere Tider en Dragning mod »Forsamlingsfolkene«, og da den grundtvigske Bevægelse gik som et Vaarbrud over Landet, sluttede mine Forældre sig til den med Liv og Sjæl. De løste Sognebaand til den nyoprettede Valgmenighed i Ryslinge, hvor Tidens maaske betydeligste Prædikant, Vilh. Birkedal, efter Krigen i 64 var blevet afsat, fordi han, en ivrig national-liberal, i Kirken havde bedt om, at Kongen maatte faa et dansk Hjerte. Han dannede saa en Valgmenighed, som mine Forældre sluttede sig til. Søndag efter Søndag tog de tilfods til Kirken i Ryslinge, skønt det frem og tilbage var en Tur paa fem Mil.

Tre Hovedemner fandtes i Hjemmets Diskussioner: Kirken, Skolen og Politikken. Med Hensyn til Skolen maatte vi vandre en lang Vej til en grundtvigsk Friskole. Af Landsbyens Legekammerater blev vi først drillet, men senere misundt over denne Afvigelse fra det sædvanlige. De opdagede nemlig snart, at medens Skolen for dem var en ulidelig Plage, saa var den for os en Hverdagens Fest, som hverken Sne eller Frost nogen Sinde kunde holde os borte fra.

Selv gik jeg i Nørre Lyndelse Friskole hos den ogsaa som historisk Forfatter kendte Lærer Jørgen Nielsen. Han var ikke alene en kundskabsrig Mand, der havde Evner for Lærdom, men tillige en stor Børneven og opfyldt af et levende Ansvar for de Børn, der blev ham betroet. Hans Skildringer af Kristendommens, Danmarkshistoriens og Litteraturens store Skikkelser gik langt ud over det for Børneskolen almindelige og indeholdt en Paavirkning, der fik Indflydelse paa hans Elever for hele Livet. Det var daglig Fest at komme i en saadan Skole, og naar vi sam-

menlignede vore Vilkaar med de almindelige for Folkeskolebørn i Firserne, sang vi med underforstaaet Frimodighed, men uden Hovmod: »Det kendes paa os som *Lysets Børn* —«

Mit Barndomshjem var helt igennem præget af de Egenskaber, der førte Landet frem efter Statsbankerotten: Nøjsomhed, Pligtfølelse, Arbejdslyst og Fromhed. Arbejdsdagen var lang, fra 6 Morgen til 8 Aften, ja, undertiden længere. Men selv om Tiden skulde stjæles fra Søvn, saa skulde der være Stunder til aandelige Sysler. Hvad der bevægede den grundtvigske Retning, og hvad der rørte sig i Politik, var stadig Genstand for Samtaler i Hjemmet, og det blev aldrig taget ilde op, om Børnene blandede sig i de voksnes Samtale med Spørgsmaal. Hvor husker jeg talrige Diskussioner om ukonfirmeredes Altergang, om den fri Vilje contra Forudbestemmelsen eller om Brückers dramatiske Udtryk: Jeg lader mig ikke hovmesterere af Bibelen!

Mindst ligesaa meget blev der talt Politik, især naar der var fremmede. Begge mine Forældre havde en udpræget liberal Indstilling og støttede Kredsens Folketingsmand, Sofus Høgsbro, trofast, men navnlig havde min Fader stor Tillid til C. Berg, skønt Egnen bladligt var behersket af det bojsenske Organ »Fyns Tidende«, der var mit første Bekendtskab inden for Bladverdenen.

Hele Landet var delt i to fjendtlige Lejre, for eller imod Estrups Grundlovsbrud. Allerede som Børn fulgte vi Kampen, og vi var vel nok Venstre, saa det battede! En Dag, da jeg laa og lugede Roer, kom et Par Kammerater og fortalte mig, at en Højre-Procession vilde komme forbi til en politisk Fest paa en nærliggende Herregaard. Øjeblikkelig samlede vi alt det værste Ukrudt fra Lugningen sammen og spredte det paa Vejen, hvor Processionen skulde vandre. Estrups Venner skulde føle, at det var en Forhaanelse! Og meget rigtigt. Processionens Deltagere tog denne Barnestreg alvorligt og erklærede, at min Fader aldrig skulde faa den mindste Stump Arbejde fra dem. Imidlertid glemte de det dog snart. Historien var næppe behagelig for mine Forældre, men skønt de ellers nok kunde stille alvorlige Krav om Velopdragenhed til os, mindes jeg ikke at have modtaget nogen Bebrejdelse i den Anledning. Saaledes var Tiden.

Ufordrageligheden var naturligvis ikke af det gode, men

vi, der voksede op i Skyggen af Provisorismen, gennemglødedes af en saadan Trang til Frihed og folkelig Selvstyre, at vi aldrig kunde glemme det. Vi syntes siden, at næste Slægtled altfor hurtigt har mistet Erindringen om, hvor ondt det er at leve under Trældom, at de alt for lidt reagerer, naar der tales flotte Ord om, at »vi trænger til en Omgang Diktatur«. Luften bliver forpestet i et Land, hvor man ikke kan tale, tro og tænke frit. Det kan være pinagtigt Aar efter Aar at skulle slaas i Politik om økonomiske Spørgsmaal, der har Tilbøjelighed til at klassede Folket efter hver enkelts private Interesse, og gerne skulde der fra Ungdommen lyde Krav om større Linjer. Lad den aldrig gaa Tyranner til Haande eller glemme, hvad vi i vor Ungdom sang: »Frihed er det bedste Ord, som paa Jorden findes!«

Paa eet Omraade fik Politikken dog ikke Lov til at raade: Det nationale. Som tidligere nævnt deltog min Fader i Krigen 64. Han havde været i Holsten og Sydslesvig og erhvervede herfra et Indtryk af, at disse Egne var erobrede af Tyskerne allerede før Krigen. Men de danske i Sønderjylland maatte vi ikke glemme. Harmfulde sang vi: »Eja, hvor man nu tumler med Sønderjyllands Jord«. Vort Ønske om en Genforening var brændende, men Haabet om, at det skulde ske i vor Levetid, var ikke stort. Jeg anede jo dengang ikke, at det historiske Højdepunkt i mit Livs Begivenheder skulde blive Deltagelse i den uforglemmelige Genforeningsfest 1920 i Dybbøl Skanser.

Bøger spillede en stor Rolle. Naar Bjørnson eller Ibsen udsendte en Bog, taltes der over hele Landet om den. Øhlenschläger var for os allerede gammeldags, men Ingemann, Hauch, Hertz, Paludan-Müller, Goldschmidt, Vilh. Bergsøe, Hostrup, Chr. Winther var Forfattere, vi kunde bruge. Jeg forstaaer godt, at Nutidens unge er vokset fra Ingemanns Romaner, men dengang aabnede de Døren ind til et ubegribelig dejligt Drømmenes Rige. Sandt at sige kunde vi ogsaa glæde os over Thyregod, Zakarias Nielsen, Carit Etlar og H. F. Ewald.

Saa oprandt den Tid, da ikke alene Handlingen, men ogsaa Sproget i en Bog kom til at spille en stor Rolle, og saa faldt vi for Tidens litterære Afgud J. P. Jacobsen. Senere kom jeg til at holde ganske anderledes af Henrik Pontoppidans langt mere sobre og kærnefulde Dansk. Vi berusede os naturligvis ogsaa i

Holger Drachmanns skønt klingende Lyrik og sporede en ny Tid, da Johs. Jørgensen, Sophus Clausen, Viggo Stuckenberg og Johs. V. Jensen stemte Sproget i ændrede Toner. Vi kunde Drachmanns »Den sidste Parade« udenad og dvælede gerne ved de søde Rytmer i en Bog, som maaske slet ikke kendes af Nutiden, Edv. Blaumüllers »Agnete og Havmanden«. Der skrives jo ogsaa i vor Tid Vers af fortræffelige unge Lyrikere, men læses der mon Vers som i Tiden lige før Aarhundredskiftet?

Vi maatte, da Barndommen var forbi, selv finde frem til den værdifulde litteratur. Tidens store Kritiker Georg Brandes var ikke velset i grundtvigske Kredse, men naturligvis kom den Dag, da ogsaa hans Værker aabnede sig for en og paa aandfuld, letfattelig Vis henledte Opmærksomheden paa Bøger, der maatte læses. Han blev saa gammel, at han overlevede sit Ry, men han var med til at sætte Præg paa vort Slægtled, selv om det følte som en pinlig Overdrivelse, naar en af hans Ildtilbedere sang: »For mig er du Sol paa mit Hjemlands Jord . . . Jeg ser, hvor du skinner, der gror det og lysner det, men der, hvor du aldrig kom, dør det og tystner det.« — Jo, der voksede megen Sæd, som Georg Brandes' Sol aldrig har skinnet over!

Det var en Svaghed ved Tiden, at man ikke drev saa megen Idræt som nu. Selv om man ryster paa Hovedet af Sportens Vildskud, bør Idrætten ikke glemmes af de unge. Vi dyrkede dog med Glæde den da forholdsvis nye svenske Gymnastik, og een Ting lærte vi bedre end Nutidens Ungdom i Almindelighed: at gaa. En Spadseretur til Odense (frem og tilbage ialt 5 Mil) var kun Legeværk for os.

Vi gik langt for at høre en god Taler. Sangene lød daglig i Hjemmene. Jeg husker tydeligt, at da jeg engang kom hjem, sad min Mor og hendes Søster ganske alene i Stuen med Morten Eskesens Sangbog foran sig og sang den ene Sang efter den anden. —

Jeg var ikke ret gammel, før jeg med urokkelig Bestemthed vidste, hvad jeg vilde være: Journalist ved et Venstreblad! Dette og intet andet! Den, der ved, hvor vanskeligt det er at komme ind ved et Blad, maatte Ønskets Realisation synes ganske udsigtsløst for en Landsbydreng uden Forbindelser og uden en Øre til boglig Uddannelse. Alligevel gik det. Lykken var med.

For at have noget at falde tilbage paa lærte min Fader mig i Løbet af to Aar saa nogenlunde sit Haandværk, en brav Mand fra Friskolekredsen laante mig 1000 Kr., og med den Kapital i Ryggen tog jeg efter et Aars Forberedelse Præliminæreksamen fra Universitetet i Januar 1895.

Men hvad saa? Forslugen kastede jeg mig over historisk og politisk Litteratur, men fortsatte Studier, som Lysten var til, forbød Mangelen paa Penge. Haandværket vinkede allerede bedrøveligt i Fremtiden, da jeg pludselig efter Folketingsvalget i 1895 gennem min Lærer fik Tilbud om at blive Medarbejder ved »Aarhus Folkeblad«. Jeg tog med Kyshaand imod det og begyndte som Journalist 1. Maj 1895.

»Aarhus Folkeblad« var stiftet af Grundtvigs Venner paa Aarhusegnen som et Vaaben mod Bjørnbakkerne. Da jeg kom dertil, var denne Kamp dog stilnet, og Slaget stod paa et andet Felt. »Aarhus Folkeblad« havde fulgt Frede Bojsen, men sagde ligesom en hel Fløj af Partiet (Høgsbro, Ole Hansen m. fl.) Nej til det storpolitiske Forlig af 1894 og gik med over i Venstre-reformpartiet.

Bladets Redaktør var den som Finanslovsformand og Præst senere bekendte N. Johan Laursen, hvis Hustru, Anna Laursen, ejede og ledede en stor, grundtvigsk Friskole. Jeg spiste og levede i dette kultiverede Hjem og blev behandlet som et Medlem af Familien. Jeg mødte her de samme Tanker, som jeg var fortrolig med fra mit eget Hjem, men ellers var der naturligvis Forskel paa et akademisk Borgerhjem og et Husmandshjem. I disse venlige Omgivelser fik Landsbydrengen umærkelig visse Kanter slebet af og lærte godt af den kundskabsrige Redaktør.

Kun faa gør sig i Dag et Begreb om, hvor smaa Forholdene kunde være ved et Provinsblad i hine fjerne Tider. Længe var vi kun to paa Bladet, Redaktøren og jeg. Vi besørgede ikke alene Redaktionen, men passede ogsaa Ekspeditionen. Redaktøren skrev Regninger ud, og jeg indførte de, det skal indrømmes, ikke altfor talrige Annoncer. Der var altsaa nok at gøre om Dagen, og Aftenen var gerne besat med Møder, Fester eller Koncerter. Fristunder blev brugt til Boglæsning. Sporten havde endnu dengang ikke erobret Ungdommen.

I Aarhus tilbragte jeg halvtredie lykkelige Aar og blev saa i

November 1897 Redaktionssekretær ved »Fyns Venstreblad« i Odense. I og for sig forlod jeg grumme nødig den jydsk Hovedstad, men Tilbudet fra Odense bød mig saa øjensynlige Fordele, at jeg ikke mente at kunne forsvare at afvise det. Tilmed vendte jeg hjem til min Fødeø.

Jeg kom heller ikke til at angre Forandringen. Min nye Redaktør, Carl Slengerik, var Verdens elskeligste Chef, men følte sig ikke halvt saa interesseret i det daglige Bladarbejde som i udadgaaende politisk Agitation, og fra den første Morgen, jeg tiltraadte, til Afskeden fire Aar efter blev det helt og holdent overdraget mig at sørge for Bladets Indhold, fraregnet den ledende Artikel. Det var et stort Ansvar for en kun 21-aarig Mand, for stort vil man sige i Dag, men jeg lærte journalistisk Arbejde paa alle Omraader og lærte tillige paa egen Haand at bedømme en Situation, politisk, kommunalt, nyhedsmæssigt og menneskeligt.

I Odense var jeg blevet forlovet, og efterhaanden vilde vi gerne gifte os, men Bladets økonomiske Forhold tillod ikke foreløbig en gift Redaktionssekretær. Saa skete der i Foraaret 1901 — Systemskifteaaaret — det, at Redaktøren af »Frederiksborg Amts Avis«, Sigurd Berg, indvalgte i Folketinget, og da han under Samlingen vilde flytte sit Hjem til København, manglede han en Mand til at lede Bladet i hans Fraværelse. Han opfordrede mig til at modtage denne Stilling. Jeg tiltraadte i September 1901, og allerede halvanden Maaned efter blev jeg, lige fyldt 25 Aar, opført paa Bladet som Redaktør. Ansvarhavende Redaktør af »Frederiksborg Amts Avis« blev jeg Nytaar 1905, da Sigurd Berg udnævntes til Indenrigsminister ...

Begge de Kilder, der er anvendt i ovenstaaende Skildring, er nedskrevet i et af Krigsaarene, Oktober 1941, og i Slutningen af den ene af dem hedder det:

— Naar jeg ser tilbage paa mit Liv, har jeg et Indtryk af, at jeg har haft Held med mig, og at Solen har skinnet paa min Vej. Ikke mindst derved, at jeg har faaet et Arbejde, som er min daglige Tilfredshed. De sidste Maaneder har været de mørkeste i mit Liv, men en sand Filosof ved, at det her i Verden gaar op og ned, og at det sidste Ord aldrig bliver sagt.

I Skoletiden lærte vi, at Historiens Løb deles i tre Hovedafsnit: Oldtid, Middelalder og den nyere Tid. Senere har man

sat Verdenskrigen som det store Skel, og vore Børn vil vel nok betragte den nuværende Krig som det samme. Men disse skarpe Skel findes i Virkeligheden ikke. Enhver Tid bygger videre paa den gamle, Problemerne kan synes ny, men er i Virkeligheden slet ikke saa forskelligartede. Meget af det, vi har tænkt og grundet over, vil en senere Slægt blive stillet overfor. Derfor er Historien en god Læremester at ty til, og den har alle Dage været mit Yndlingsemne. Min Livsbetragtning er bygget paa, at Menneskeheden for dens egen Skyld skal gaa fremad i Oplysning og Frihed. En saadan Livslære rystes af Øjeblikkets Begivenheder, men jeg kan ikke opgive den. Jeg trøster mig til Historiens Vidnesbyrd, der klart viser to Ting: at de blivende Fremskridt foregaar med smaa bitte Nøk, og at Reaktionstider ufravigeligt afløses af deres Modsætning.

Hovedsagen er, at den varige Linje peger i den rigtige Retning, og det tror jeg paa, fordi jeg maa det. — — —

Laurids Hansen havde ikke som sine Brødre arvet Slægtens gode Haandelag. Det mærkedes tidligt. Naar han som Dreng paa Skolevejen kom paa Kant med andre Drengene, var det en af de ældre Brødre, der maatte rage Kastanjerne af Ilden, for Laurids duede ikke til at slaas. Det synes ikke, som Haandelaget blev bedre med Aarene. I en af ovennævnte Skildringer nævner Laurids Hansen, at hans nærmeste nødigt betroede ham at slaa et Søm i Væggen, naar et Billede skulde hænges op. Man var vel bange for, at han skulde ramme sine Fingre i Stedet for Sømmet.

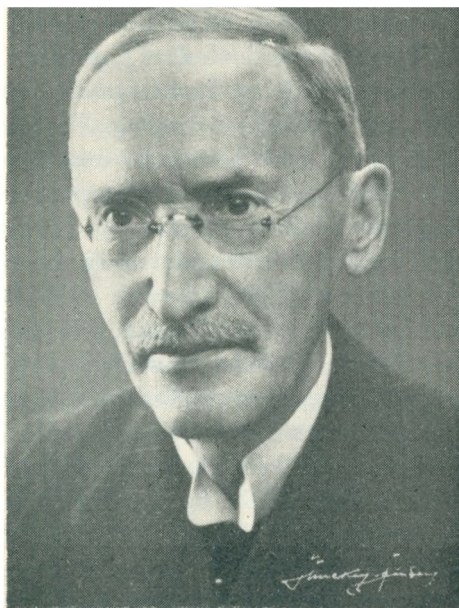
Men at enhver har sin Begrænsning, er der ikke noget mærkeligt i. Til Gengæld var der et Par andre Redskaber, Laurids Hansen saa udmærket forstod at haandtere, og det var Bogen og Pennen. At han var en Læsehest, fremgaar tydeligt af foranstaaende. Her skal kun tilføjes et lille Træk. I Begyndelsen af dette Aarhundrede udkom der en ny Udgave af Shakespeares Værker, og den erhvervede Laurids Hansen sig. Da han sammen med sin Familie holdt Sommerferie i Hundested, tog han Værket med, og herude sad han og læste Shakespeare, Bind efter Bind og Dag efter Dag. Han erhvervede sig ved denne omfattende Læsning en udstrakt Viden, der kom ham til megen Nytte i hans bladlige Virksomhed.

Det faldt i min Lod paa et Par forskellige Omraader at faa et ret nært Samarbejde med Laurids Hansen, og det var tydeligt at mærke, at han nærrede en brændende Forkærlighed for alt, hvad der tjente til Fremme af Folkeoplysning. »Vi skal ikke være Lyseslukkere,« hørte jeg ham sige flere Gange, og sandelig — han var det ikke. Sang og Foredrag, som han havde oplevet det derhjemme paa Fyn, stod stadig hans Hjerte nær.

Ved Efteraarsmøderne paa Frederiksborg Højskole refererede han ofte selv Foredragene. Jeg husker, at Højskoleforstander Holger Begtrup engang sagde, at Laurids Hansens Referater var nogen af de bedste, han havde set. Ved saadanne Møder var Redaktør Hansen ikke den udenforstaaende Iagttagere, der blot mødte paa Embeds Vegne. Han var *Deltager*. Det havde Begtrup ogsaa lagt Mærke til, og da han engang præsenterede Redaktøren for Komponisten, Højskolelærer Nutzhorn fra Askov, sagde han: »Der har været mange Journalister ved vore Møder, men ingen som Redaktør Hansen, han synger altid med, og han kan alle Sangene udenad.«

Laurids Hansen sang ogsaa derhjemme. Han havde i Begyndelsen af Aarhundredet faaet Forbindelse med en anden Fynbo, der havde samme Livsanskuelse som han selv. Det var O. C. Andersen, Lærer ved Hillerød Kommuneskole, senere Overlærer i Nyhuse. Paa den Tid udkom en Række Bind af »Danmarks Melodibog«, og naar Redaktørens havde Besøg af O. C. Andersen, gik det løs med disse gamle Sange. Man kan vist godt sige, at Laurids Hansen ved en saadan Lejlighed var i Ligeløb for at bruge et Ludvig Feilbergsk Udtryk.

Der havde i Hillerød været en Del spredt Foredragsvirksomhed. I December 1882 blev der med Kapellanen, Pastor H. N. Kemp som Formand, stiftet en Foredragsforening, ved hvis første Møde Pastor B. Paludan-Müller holdt et Foredrag om »at tale Sandhed.« Men efter nogle Aars Forløb gik Foreningen ind. I Midten af Halvfemserne kom der et Opsving i Foredragsvirksomheden. 1895 havde Frøken Marie Mørk oprettet *M. Mørks Skole*, og her skete der mange Ting til Gavn for Byens Aandsliv. Som et Eksempel kan vi anføre, at der Vinteren 1899—1900 bl. a. blev afholdt følgende Foredrag: Holger Begtrup om Oehlenschlägers Udenlandsrejse, Pastor Paludan-Müller om Kulturen, Høj-

Laurids Hansen.

skolelærer Thomas Bredsdorff om Chr. Winther, Maleren Viggo Pedersen om Kunst, Sceneinstruktør P. A. Rosenberg om engelsk Litteratur.

Industriforeningen lod ogsaa afholde Foredrag. Omtrent paa samme Tid talte Aage Meyer Benedictsen om lilleasiatiske Forhold, Th. Bredsdorff om Holberg og Dr. Edvard Lehmann om Studenterliv i Tyskland.

De samvirkende Fagforeninger i Hillerød, hvis Formand var Skomager, senere Kontorbestyrer C. Th. Andersen, lod ogsaa afholde offentlige Foredrag. Det første var af Holger Begtrup, det næste af Adjunkt V. A. Johansen.

Men desuden havde der her i Byen i en længere Aarrække været en Slags halvprivat Foredragsforening, der hidtil havde haft til Huse i Frk. Hemmerts Skole. Denne Forening blev i December 1900 omdannet til en offentlig Foredragsforening med V. A. Johansen som Formand. *Frederiksborg Foredragsforening*, som den hed, førte en noget vaklende Tilværelse, og i Foraaret

1904 gik den ind efter at have afholdt 5 Foredrag i Vinterens Løb, men med en ringe Tilslutning.

Men det mærkedes, at Laurids Hansen var kommet til Byen, og han ønskede, at Foredragsvirksomheden skulde holdes i Live, men paa et bredt Grundlag. Fagforeningerne havde heller ikke gjort alt for gode Erfaringer med Hensyn til Tilslutningen til deres Foredrag. C. Th. Andersen henvendte sig da selvanden til Redaktør Hansen og spurgte, om han ikke kunde tænke sig at stifte en ny Foredragsforening, og det kunde Redaktør Hansen udmærket godt. I September 1904 stiftedes saa *Foredragsforeningen for Hillerød og Omegn*, hvis Bestyrelse var O. C. Andersen (Formand), C. Th. Andersen, Adjunkt Godskesen, Maskinarbejder Hasselbalch og Redaktør Hansen. Den sidste sparede ikke paa Reklamen i sin Avis, og inden Maaneden var gaaet, havde Foreningen 300 Medlemmer. Denne Forening gjorde et godt Arbejde i mange Aar, og man kan vel nok sige, at de to, der trak det meste af Læsset, var O. C. Andersen og Redaktør Hansen.

De samme to var ogsaa Hovedmændene i det Udvalg, der blev oprettet med Henblik paa at faa afholdt et aarligt Fastelavns-Skolemøde, og hvori Pastor Paludan-Müller, Frk. Marie Mørk og Skoleinspektør P. Petersen ogsaa havde Sæde. Man havde haabet paa en mindre, men dog nogenlunde stor Forsamling, men der kom — 600 til Mødet Fastelavnsmandag 1904. Redaktør Hansen havde flittigt brugt Pennen, og den havde gjort sin Virkning. Holger Begtrup talte om Kundskab og Dannelse, Arkitekt Holck indledte en Forhandling om Haandværkerskolen. Dette var Indledningen til Oprettelsen af Hillerød Haandværkerdagskole, der traadte i Virksomhed den 3. November samme Aar. Alt dette var om Formiddagen. Derefter var der Fællesspisning, Koncert i Slotskirken Kl. 2, og Kl. 3 talte Seminarieforstander Stig Bredstrup om Religionen og Folkeskolen, hvorefter der atter var Ordskifte.

Et stort Program og et vellykket Møde. Men — som O. C. Andersen skrev — »saa megen Herlighed holdt sig nu ikke, først røg Fællesspisningen, saa røg Kirkekoncerten, men selve Møderne holdt sig i mange Aar.«

Ogsaa Julekoncerterne havde O. C. Andersen og Redaktør Hansen deres Andel i. Men der er jo ogsaa andre Ting. Laurids

Hansen var kommet ind i Byraadet og blev dettes Næstformand, samt Formand for Skole- og Biblioteksudvalget. 1933 blev den, der skriver disse Linier, Leder af Hillerød Folkebibliotek, og Laurids Hansen blev altsaa min overordnede. I den første Tid spurgte jeg ham vist om lovlig meget, og en Dag sagde han: »Naar jeg først har vist en Mand min Tillid, blander jeg mig ikke meget i det mere.« Jeg forstod Vinket, og jeg bestræbte mig siden for at klare mig selv.

At Redaktør Hansen var et hurtigt Hovede, vidste jeg i Forvejen. At han var en frisindet Chef, oplevede jeg nu. At han var en resolut Natur, der var i Stand til at tage et Ansvar, fik jeg et Bevis paa under Verdenskrigen. I disse Mørketider var der en Trang til Læsning som aldrig før, Udlaanet steg og steg, og en Dag efter Juleferien 1940 gik jeg ned til Redaktøren: »Dette her kan ikke gaa længere. Vi har 5 Timers Aabningstid om Dagen, og vi kan overhovedet ikke ekspedere alle de Mennesker. Vi maa have Udlaanstiden forlænget.« — »Hvor meget?« spurgte Redaktøren. »Til 7 Timer daglig,« svarede jeg og tog Munden fuld. »Det skal De faa.« — »Men vi maa ogsaa have flere Penge til Bøger. Vi kan ikke betjene Befolkningen forsvarligt med de Penge, der er afsat paa Budgettet.« — »Hvor meget har De tænkt Dem?« — »2000 Kr. ekstraordinært.« — »Det kan De regne med.« — »Men naar Udlaanstiden forøges med 2 Timer daglig, maa Pigerne, der gør Arbejdet, ogsaa have noget mere for det.« — »Selvfølgelig. Deres Løn maa forhøjes tilsvarende. Hvornaar mener De, den nye Udlaansordning skal træde i Kraft?« — »I Morgen,« svarede jeg. »Det har jeg ikke noget imod.« Og dermed var Audiensen forbi. Vi stod begge lige inden for Døren til Redaktørens private Kontor, og det hele varede højst fem Minutter.

Jeg skyndte mig af Sted for at faa de nye Aabningstider averteret i Byens fire Blade, og Dagen efter kunde vi klare hvad som helst. Jeg var fuld af Beundring for den Forstaaelse af en meget vanskelig Situation, som jeg havde mødt, og for den Mynighed og Vilje til at bringe Tingene i Orden, Laurids Hansen havde vist.

Det skal heller ikke glemmes, at da *Nordsjællandsk Museumsforening* blev stiftet ved et Møde paa »Kronprinsen« den 23. Ok-

tober 1922, var Redaktør Hansen en af de første, der tegnede sig paa Medlemslisten. Han blev straks valgt ind i Bestyrelsen, hvor han havde Sæde til sin Død. Han gjorde her som alle Steder et værdifuldt Arbejde.

Laurids Hansen havde let ved at forme Ordene, ogsaa naar det drejede sig om bunden Stil. Det fik han Brug for, da Mindestenen for Lars Larsen blev rejst. Redaktør Holger Bernild havde stillet Forslag om, at man rejste en Mindesten paa Lars Larsens Grav paa Vejby Kirkegaard. Der blev nedsat et Udvalg og Sagen bragt i Orden. Mindestenen blev afsløret den 31. Oktober 1929. Laurids Hansen holdt Afsløringstalen, og da Dækket faldt, læste man følgende Indskrift paa Stenen:

Folketingsmand
Lars Larsen
F. i Vejby 1839
D. i Hillerød 1927

Bonde og Tingmand af Mulden runden,
Halvt Digter og Drømmer paa Hjørtebunden.
Vor Hjemstavns Liv i henfarne Dage
trofast i Mindet du kaldte tilbage.

Dette Vers var altsaa skabt i Laurids Hansens Hjerne.

At Besættelsestiden gik Laurids Hansen nær, er forstaaeligt. Men saa meget større var hans Glæde ved Befrielsen. Som Byraadets Næstformand fik han overdraget det ærefulde Hverv at holde den første Tale i Hillerød Byraad efter Befrielsen. Dette Møde fandt Sted den 11. Maj 1945, og Laurids Hansen udtalte: Formændene for Byraadets Grupper er enedes om at samle Raadets Stemning gennem følgende Udtalelse: Overalt, hvor danske Mænd og Kvinder i disse Dage samles, forenes de i en dyb og inderlig Glæde over Befrielsen fra Fremmedaaget. Byraadet deler helt og fuldt denne Følelse. Der har i Besættelsestiden været lagt et langt større Arbejde og Ansvar end normalt paa de kommunale Repræsentanters Skuldre, men selv om Fredstidens Lettelser paa dette Omraade maa hilses med Tilfredshed, rinder vor Glæde over det skete af langt større og rigere Kilder.

Aldrig har Danmark været saa fuldstændig og saa naadeløs underkuet som i disse onde og ydmygende Aar. Aldrig synes Mulmet at have sænket sig saa nattesort om vort Land, men selv i de tungeste Timer mistede vi aldrig Troen paa, at Retten og Sandheden skulde sejre. Nu er disse Forhaabninger gaaet i Opfyldelse. Dybt bevægede til vort Væsens inderste Rod har vi oplevet den store Dag, der nedstyrkede Voldsstyret, der genskabte Danmarks Selvstændighed og gav vor haardt hjemsogte Verdensdel Fred.

Denne uforglemmelige Sejrens Dag er først og fremmest naaet ved vore Venners, de mægtige allierede Staters, de store frihedselskende Folks Ofre og Anstrengelser, der viste, at Folkestyre ikke som paastaaet betyder Svaghed, men Styrke. Ogsaa fra vor lille Kreds skal der i Dag lyde en varm og dybtfølt Tak til de allierede, fordi de aldrig tabte Maalet af Sigte, men under Blod, Sved og Taarer mandigt og djærvt holdt ud, til Verden var befriet fra Despotiets snærende Lænker, og de brutale Undertrykkere var styrtet i Støvet.

Takken skal imidlertid ogsaa have en dansk Adresse. Naar Danmark med Ære kan indtage sin Plads i de frie Nationers Række, skyldes det, at det danske Folk — taget som Helhed — af et fuldt Hjerte stod paa Frihedens Side, og at Modstanden mod Undertrykkerne blev organiseret og aktiviseret.

Hvad Modstandsbevægelsen har betydet af Værdi for Danmark, skal aldrig glemmes saa lidt som de dyre Ofre, der blev bragt af Liv og Sundhed. Vore faldne skal tværtimod mindes med Ære, og der skal lyde en ligesaa varm som oprigtig Tak til Modstandsbevægelsen før, hvad den har udrettet og betydet. Dens Arbejde har væsentlig bidraget til at styrke vort Fædrelands Stilling og til at præge det danske Folks Sind.

Tanken om at give Takken Udtryk som et varigt Minde kan heller ikke være os fremmed. I Arbejdet for Danmarks Befrielse gør vi ikke Forskel paa ung eller gammel, Mand eller Kvinde, rig eller fattig. Men der maa alligevel gives Plads for en Tak til Ungdommen.

De ældre fandt undertiden, at Ungdommen havde faaet Friheden for let og derfor ikke begreb dens vældige Værdi. Opfattelsen viste sig forkert. Da det gjaldt paa Prøvens Dag, gik Ung-

dommen foran, frygtløs og offerberedt. Heller ikke dette skal gaa i Glemme.

Saa vandrer vi da atter fra Festens Stund ind i Arbejdets Hverdag. Vanskelighederne kan blive store nok, men de nedslaar ikke vort Mod, thi den største af dem alle, Tyranniet, er overvundet og maa vige Pladsen for den gode Vilje. Lad os da hver enkelt gaa ud til Gerningen besjælet af Lyst til at fylde sin Plads. Saa ærer vi dermed Fædrenes gamle Land og er med til at genrejse det nye, frie Danmark.

Laurids Hansen døde ind under Jul 1954, han efterlod sig Hustru, Fru Rigmor Hansen, født Langkilde, og to Børn, Datteren Gerda Hansen, der er Kontorchef i Finansministeriet, og Sønnen Redaktør Helge Langkilde-Hansen, Hillerød.

Den gamle Redaktør blev begravet paa Hillerød Kirkegaard den 28. December. Pastor Kiilerich talte, og de Salmer, der blev sunget, var udvalgt af den afdøde selv. Særlig Vægt havde han lagt paa Ingemanns Sang »Jeg saa kun tilbage«, der blev sunget Solo. Og her var det især det sidste Vers, der stod Laurids Hansens Hjerte nær:

Men naar under Solen ej Sjælen, hvad den vil, —
saa er der andre Sole og andre Stjerner til.
Og slukkes alle Sole og Stjerner engang —
dog Livets Kilde springer, hvor evig den sprang.

Trykte Kilder: O. C. Andersen: Redaktør Hansen in memoriam, Frederiksborg Amts Avis 31. Dec. 1954, samt en Række andre Nekrologer i nævnte Blad.

UNDER SOGNEFORSTANDERSKABET I GRÆSE-SIGERSLEV

Med sogneforstanderskabets forhandlingsprotokol som kilde forsøges her at samle nogle uddrag til belysning af liv og levned, tider og tilstande, således som disse afspejler sig for iagttageren i forhandlinger og vedtagelser i årene 1842—1868, altså gennem et kvart århundrede.

Fra Arilds tid har de danske landsbyer været styret og ledet fra bystævnet, hvor oldermanden og hans bymænd samledes, når byhornet havde sendt sine skingre og kaldende toner ud over den tæt sammenbyggede by.

Et par gange om året var landsbyloven — den såkaldte vide — blevet oplæst, og overensstemmende med denne var bestemmelser taget og beslutninger truffet. Landsbyens regnskab var enkelt og letfatteligt og blev ført på »Bysens Kæp« uden tal og kolonner, men blot ved hjælp af nogle snit med lommekniven i en lang kæp, der havde et særligt mærke for hver gårdmand.

Så kom i 1841, den 13. august, forordningen om et nyt styre, sogneforstanderskabet, der i nogen grad kom til at erstatte det gamle. Valgretten var bl. a. betinget af, at man ejede mindst 1 td. hartkorn, og i de to sogne havde man valgt møller C. Bjerre og gårdmændene A. Sørensen, Lars Mortensen, Anders Olsen, J. Andersen, Christen Sylvest, Jens Pedersen og Peder Pedersen, mens sognepræsten var selvskrevet medlem. Den 3. januar 1842 samledes Græse-Sigerslev sogneforstanderskab til møde for første gang. Her valgte man sognepræsten, Hans Berlin Kårsberg, til formand.

I det første års vedtagelser mærker man tydeligt præstens indflydelse. Man bestemte f. eks., at der kun vilde blive givet til-

ladelse til dansegilder een gang mellem jul og fastelavn og een gang ved pinsetid, ved St. Hans eller lige efter indhøstning.»Kortspil om Penge, der udsatte Deeltagerne for at få høit Tab« blev forbudt. Når præsten spillede Whist, indlod han sig ikke på højere indsats end en halv skilling. Han vilde ikke give et dårligt eksempel.

I præstegården, der væsentlig kun i størrelse adskilte sig fra byens øvrige ler- og bindingsværksbyggede gårde, havde en stor husstand det daglige brød. En af præstens sønner, lægen Hans Kårsberg, har givet en ikke ligefrem strålende beskrivelse af sin fødeby Græse: »En lille, kedsom Landsby, afsides beliggende i en Lavning, nær et uhyre »Bjærg«, Danshøj, fra hvis Top man kan se — til »Verdens Ende«.« (Frederiksværkegnen).

Lægen har ikke holdt af egnen, og det er tilgiveligt. Han var kun 5—6 år gammel, da faderen blev forflyttet, og han har vel ofte hørt forældrene tale om Græsetiden med dens tunge sorger ved fem børns død, men vi, som har tilbragt hele vor barndom her og holder af vor hjemstavn, vi ser idyl og skønhed, hvorhen vi end vender os.

I de to sogne boede i 1845 118 familier med 628 personer fordelt i 29 gårde á 7—8 td. hartkorn, 30 huse med et mindre areal til dyrkning og 68 huse uden jord.

En skattemåling fra sogneforstanderskabets senere år viser, at der i Græse var tre gårdmænd, som havde en skattepligtig indkomst på 1000 rigsdaler hver, mølleren var ansat til 1200 rd., andre gårdmænd fra 50 til 750 rd., byens smed var ansat til 275 rd., husmænd fra 50 til 125 rd. og tjenestekarle til 50 rd. I Sigerslevvester ansatte man een gårdmand med to gårdes avling til 3000 rd., en anden til 2000 rd. og de øvrige som i Græse.

I nød og trang.

Fra ældgammel tid har kirken taget sig af fattige og nødlidende og hjulpet med mad, sygepleje og husly, og da Peder Palladius, Sjællands første lutherske biskop, omkring 1540 besøgte Græse og Sigerslev kirker, formanede han ifølge visitatsbogen menighederne til at vise et gavmildt sind mod syge og trængende: »Giv dem mad, penge og korn, men også sengeklæder, et lagen, et gammelt håndklæde, forklæde eller halsklæde.« Og han

sluttede med at sige: »Vælg dig en Lazarus ud, når du brygger, bager eller fanger mad.« Både i Græse og Sigerslev kirker står der jernbeslagne blokke til at modtage penge i til fattige, men det var kun små beløb, der indkom ad den vej. Dette betyder dog ikke, at sognenes beboere var uden hjerte for dem, som var i nød, men det må ses som tegn på, at folk kun havde få penge mellem hænder. »Bonden har lettere ved at give Brød, Mel, Ærter og andre ædende Varer,« sagde man.

De to små sogne med 68 jordløse huse og med kun 29 almindelige gårdmandsbrug har uden tvivl givet trange kår for mange, og det må anses for sikkert, at der også her på denne egn for blot hundrede år siden har levet adskillige fattige, syge og gamle, som sultede, frøs og var i nød, men lykkeligtvis ved den gamle, mer end hundredårige protokol at berette, at sogneforstanderskabet villigt og efter evne søgte at råde bod herpå ved at hjælpe med mad, klæder, tørv og penge.

I 1842 fik »Lars J. efter Begjæring Tilladelse til at få en Skjorte og et Par Buxer«. 1850 forekommer en vedtagelse, som viser, at sogneforstanderskabet ikke karrigt og vrangvilligt sad og delte hjælp ud, men at det gerne undte en fattig mand den opmuntring, som tobak kan give: »Christen L. tilstodes 9 Mark månedlig og 2 Mark til Tobak«. Et par gange vedtager man at give en fattig kone en ny salmebog. Sogneforstanderne havde måske selv erfaret værdien af et salmevers eller et bibelord under savn og sorg.

Et plejebarns ophold blev betalt med 3 rd. 4 mark 8 skilling for et kvartal. Skrædder-Maren fik en ny kjole, som kostede 5 rd. 1 mark 6 skilling. Den var naturligvis hverken af fløjel eller silke, men man tør gå ud fra, at Maren alligevel har været glad for den. Da Christen Fynbo havde slidt svansen af sin skjorte, fik han den øget for 8 skilling, så den igen var brugelig. En ny skjorte kostede 1 rd. og 1 mark, så der var altså sparet betydeligt ved istandsættelsen. Den fattige Dorte var yderst nøjsom og bad blot om at få eet lagen, og hun fik straks udleveret et, som var købt af et »Stervbo« efter en afdød fattig. Auktioner over sådanne boer røber ofte en fattigdom, som er himmelråbende.

For at holde sulten fra livet for sig og sin familie i 3 uger fik Jørgen N. 2 skæpper rug og 1 skæppe byg. Når de tre uger var

gået, håbede han at få børnene ud at tjene. Så var familien reddet. Dette viser, at man her i vore sogne har kendt lignende forhold og tilstande, som dem forfatteren Anton Nielsen så gribende har skildret i bogen »Fra Landet«, der netop udkom i 1861.

Så snart sogneforstanderskabet havde hørt, at Niels Rasmussen og kone »havde det så mådeligt med Hensyn til Renlighed o. l.« påtog to medlemmer sig straks at yde hjælp. Man var dengang altid parat til at hjælpe uden at tælle timerne, man havde anvendt dertil, og uden at tænke på betaling derfor. For to mark (66 øre) ugentlig passede Hans skomagere kone et sygt fattiglem, som opholdt sig i hendes hus, og i 1862 plejede en kone en syg i 5 uger for to rd. og fem mark (5,66 kr.).

I 1866 besluttede man »at lade Rasmus N. blive forsørget ved at gå på Omgang blandt Sognets Gårdmænd indtil videre. Når han bliver 5 Dage hos hver Mand, vil Vinteren gå hen«. Denne skik at lade en fattig gå »på omgang« holdt sig her lige til 1898, da den sidste døde. I årene forud kom der hver 14. dag til mit hjem en stakkels krøbling og indsamlede tømrad, et par rundtenommer hvert sted. Når han kom ved middagstid, gav mor ham altid middagsmad tillige. Han indsamlede også brændevin og fulgte med mimrende mund, når der blev hældt på hans flaske. Hvis tankeløse personer drillede ham, blev han ikke vred, men græd som et barn og fik i sit ansigt et udtryk af grænseløs græmmelse og smerte. Vorherre havde udstyret den arme mand så småt, både åndeligt og legemligt. »Den kroghasede Jens Peter« var hans talende kendingsnavn. Vi, som endnu husker denne stakkel, kan næppe i vort stille sind lade være med at glæde os over, at en sådan Lazarus risikerer vi ikke i vore dage at møde på alfar vej.

I vor tid flyder hjælpens kilder rigeligere, og den modtages med et andet sind end tidligere uden påskønnelse eller taknemmelighed, måske nok fordi adskillige menneskers begreber om ret og barmhjertighed er blevet forvirret. Alligevel kan vi kun glæde os over, at kårerne for alle, også for dem på samfundets vrangside, er blevet lysere og mere trygge. Nu er det klart for alle, at den forsorg for fattige og syge, børn og gamle, som er skaffet til veje gennem vort folks stærke fællesfølelse, har rejst et indre forsvar

i vort samfund, som andre folk savner og vel har grund til at misunde os.

Offervilje.

Blandt de unge mænd, som i 1848 herfra drog af sted i krig, var der flere gifte. Derfor besluttede sogneforstanderskabet, »at de Koner, som blev i denne urolige Tid ladt tilbage af Mænd, som drog i Krigen, og som havde levet af deres legemlige Arbejde, skulde erholde 12 Skilling dagligen fra den Tid Manden forlod dem, og til han kom tilbage.« Fire dage efter samledes man igen til møde i Græse skole i anledning af en opfordring til at yde bidrag og hjælp til krigens førelse samt til fremme af en almindelig væbning. I løbet af den følgende aften og nat gik der bud ud over begge sogne til hjemmene. Allerede næste morgen kl. 7 var sognenes beboere samlet til møde. Man enedes øjeblikkeligt om at stille »tvende Heste« til rådighed for hæren, og man købte to heste for henholdsvis 120 og 130 rd. Den følgende nat blev de redet til København.

En opfordring til de våbenføre om at øve sig i våbenbrug fik en smuk tilslutning, idet 80 meldte sig »under Forudsætning af, at Øvelserne skulde skee om Søndageftermiddag og en Eftermiddag 2 Timer ellers i Ugen.«

Også i 1864 blev der stillet heste til rådighed for hæren, og der blev indsamlet bidrag »til de bortdragende Krigeres Efterladte«. Man pløjede, såede og passede jorden for de indkaldte, så at deres familier ikke kom i nød, men kunde opretholde hjemmet.

Klokkerstrid i Sigerslev.

Lærer Geelmuyden ved Græse skole havde enten selv eller ved en medhjælper i over tyve år med flid og duelighed trukket i klokkerebet i Sigerslev kirke og fået de to klokker, den gamle »Ave Maria vocor« fra 1300'rne og den yngre fra 1593 med indskriften: »Verbum Domini manet in æternum« (Herrens ord bliver i evighed) til at sende deres rungende kald ud over den lille by, men i 1846 var den gamle medhjælper død, og så var han blevet klar over, at de mange års klokkergerning var blevet udført, uden at han var forpligtet dertil, og derfor bad han sogneforstanderskabet om fritagelse derfor. Nu måtte lov og forordnin-

ger frem til granskning, og så fandt man ud af, at arbejdet egentlig påhvilede de Sigerslev gårdmænd, men da man godt vidste, at denne oplysning ikke vilde blive modtaget med overvættens tilfredshed hos de gode bymænd, der gennem lange tider dag efter dag gratis havde fået solen ringet op og ned, forklarede man læreren, at han kunde prøve at høre den »høie Skoledirection«s mening om sagen. Denne må have givet Geelmuyden medhold, for senere vedtog sogneforstanderskabet at ansætte en klokker, hvis han var at få for en 10—15 rd. årligt. For en kortere tid fik man antaget en, men om denne ikke har duet, eller om man har villet spare dalerne, oplyses ikke, og det endte med, at bymændene blev pålagt arbejdet, hvis pligt de også underkastede sig, men med uvilje og med sure miner. Dette gav sig sådanne udtryk: Man vilde nok hive i klokkerebet, men de andre småtjenester, som klokkeren plejede at udføre: »bringe Vand ved Dåbsacten, lukke Kirken op og i ved Gudstjenester, at feie Kirken, at ombære den tredie Tavle, at bringe Lys til Kirken ved Nadveren o.s.v.« alt dette skød man med foragt fra sig og vilde ikke under nogen omstændighed påtage sig.

Så gik sagen til Rentekammeret. Men dettes afgørelse kendes ikke, dog er det sandsynligt, at man ret snart i Sigerslev er blevet ked af den tvungne klokkertjeneste og har fået ansat en klokker. En kendsgerning er det, at man havde en i 1855, for da bad han sogneforstanderskabet om løntillæg, men han blev ret unådigt afvist med bemærkning om, »at hvis han ikke var tilfreds, kunde han gå af, da der var Andre, der nok vilde gjøre det for den gamle Løn.« Senere i 1866 fik klokkeren på grund af dyrtid en hel rigsdaler i pålæg både for 1865 og 66. Så han måtte da være tilfreds.

Skole- og lærerkår.

I sogneforstanderskabets tid kom der adskillige ændringer og forbedringer af skole- og lærerkår. En vedtagelse i 1842 tyder på, at lærer Adam Gottlob Geelmuydens økonomiske kår ikke var overdådige. For en betaling af 5 rd. overlod man ham skolens hvidtning og reparation, hvis ingen anden efter forkyndelse på kirkestævne vilde gøre det billigere. Økonomien var næppe blevet bedre i 1851, for da tilbød læreren at udføre de årlige reparationer ved skolen for 10 rd., men så vilde han også både kalke, tjære,

kitte og sætte ruder i. Om han fik denne godbid, melder historien intet om, men meget tyder på, at der stadig var lavvande i lærerens finanskasse, og man er tillige ved at få en vis mistanke om, at han har haft nogen lighed med St. St. Blichers Kræn Koustrup, der var skolemester om vinteren og murermester om sommeren og lige dygtig til begge dele.

Geelmuyden var født 27. november 1793 og var søn af by- og herredsskriver J. B. Geelmuyden i Fredericia. Han kom til Græse skole i 1825, hvor han afløste Peder Rugård, som havde virket her siden 1786. Om sig selv fortæller Geelmuyden: »Da jeg 1809 blev confirmeret, var jeg Discipel i Metropolitanskolen, som jeg i Pengecrisen 1814 måtte forlade, fordi min Fader ikke længer kunde betale for mig . . . jeg blev Student 1815, tog siden anden Eksamen og blev i 6 År Lærer for Konsul de Conninck siden for Grosserer Musselmann, som jeg forlod for at blive Skolelærer i Græse. Førend jeg blev Student og to År efter var jeg Lærer i Efterslægten og adskillige andre Instituter i Kjøbenhavn, gav privat Undervisning for Mange især i Fransk, blandt Andre hos Biskop, Professor P. E. Møllers Børn.«

Om embedsboligen i Græse oplyser han: »Boligen indskrænket: 2 Stuer og Pige-kammer samt Spisekammer (fugtigt) og smukt Kjøkken, hvorigennem Indgang til Værelserne, indskrænket Skolestue til 90 Børn. Et isoleretstående Bryggers med Mælkkestue 3 Fag. 1 Loftskammer, smukt.«

»På Ære og Samvittighed« opgør han i 1850 embedets indtægter til 404 rd. 4 mk. 13 sk. + indtægt af jordlod 220 kr.

»Jordlodden 5½ Tdr. Land af god Bonitet, som dog bestandig må holdes vedlige med Gødning . . . 2 Hauger ved Huset, hver på 1½ Skp. Land. Kreaturholdet 2 Køer, der kan og holdes et Par Får.«

Som klokker ved Græse kirke havde han ret til græsningen på kirkegården, men den overlod han til sin medhjælper og mente, at den »lavest kunde anslåes til 2 Rd«. Denne sidste oplysning giver et ret tydeligt billede af, hvordan kirkegården dengang så ud.

Geelmuyden havde ikke almindelig læreruddannelse, men man har alligevel indtryk af, at han har været en forstandig og god lærer, der har holdt god »orden og tugt« i skolen.

Efter en visitats i 1838 skrev biskop Mynster i sin visitatsbog om Geelmuyden: »... har nogen Dannelse, men er just ikke begavet, dog duelig og tro.« De to sidstnævnte egenskaber er værdifulde i alle livets forhold, ikke mindst for en lærer.

I 1855 fik sogneforstanderskabet meddelelse om, at sognenes bestillingsmænd tilkom en lønforhøjelse, men her fandt rådet, at man også kunde få for meget af det gode og svarede, at skolelæreren lønnedes med tiende «i Skjæppen og andre Naturalydelser» og kunde derfor ikke tilkomme noget tillæg.

En lignende stilling indtog sogneforstanderskabet til en anden sag. Geelmuyden var kirkesanger ved begge kirker, men fik kun løn for den ene tjeneste. Han havde naturligvis ret til at få løn for begge og søgte skoledirektionen om støtte og fik den. Sogneforstanderskabet fik hans andragende til erklæring og gav den følgende vrangvillige påtegning: »Sogneforstanderskabet finder sig ikke beføjet til at tilstå Skolelærer Geelmuyden hans Forlangende og vil ikke udbetale Noget til ham, uden at det er tvunget dertil, da han har nok.« I embedsbogen, hvor erklæringen er indført, har G. sat tre store udråbstegn som udtryk for sin glæde ved sejren over de stedlige magthavere, hvis standpunkt sikkert blot var indtaget ud fra bondens syn på den fastlønnede.

1863 gik Geelmuyden af som lærer, og hans pension blev opgjort til 441 rd. 87 skill. Af min morfar har jeg hørt, at han var anset for at være en streng, men retfærdig lærer.

Det var vistnok i hans tid, at Græse-Sigerslevvester Læseforening blev oprettet, og længe før den fine betegnelse en studiekreds var kommen i brug, ledede han et arbejde af lignende art og form. Unge landmænd samledes under hans førerskab og drøftede bl. a. følgende emner: »Midler til at indskrænke Tiggeriet i Sognet«, »Midler til at forbedre og formere Gjødningen.« o. l. Om hans levned udenfor skolegerningen er intet oplyst, men alt tyder på, at han i alle forhold har levet og virket »som det sig en retsindig Lærer ret egner og anstår.«

Ved provst Neergårds afsked i 1850 modtog Geelmuyden sammen med andre lærere i provstiet en skrivelse, der afspejler provstens hjertelige menneskelighed og viser hans fine forståelse af lærergerning. Dette er især bemærkelsesværdigt, fordi det stammer fra en tid, hvor embedsmænd sædvanligvis var hovne

og uvenlige mod underordnede, særlig mod landboere. Provsten skrev bl. a.: »For de Beviser på Velvillie og Venskab, som jeg har modtaget, takker jeg med sand Påskjønnelse, for de Timer, jeg har tilbragt i Deres Skole, idet jeg ofte glædede mig ved at see lovende Frugter af en stille, samvittighedsfuld, gennem Dage og År fortsat Virksomhed, takker jeg Dem.«

I den lavloftede skolestue i Græse stod en »3 etagers Vind-ovn« og 6 skoleborde med plads til 50 børn. På væggene hang tavler til »indbyrdes Undervisning«. I 1839 var der udkommet en ny læsebog, P. Hjort: Den danske Børneven. Det var en særlig god skolebog, som bragte børnene i forbindelse med meget værdifuldt dannelsesstof, og sogneforstanderskabet bevilgede da også i 1850 24 eksemplarer til skolen, skønt der derved blev underbalance i kassen. Dette undskylder måske, at man var vel sparsom med en reparation af skolens W.C. Det hedder derom: »Da der blev Klaget over at Lucomet ved Skolen var utæt, at det regnede ned«, nøjedes man med at stoppe hullerne med sand og tjære.

Mere velvilje viste man i 1857, da anskaffede man til skolen både globus og billeder til støtte for undervisningen.

I 1857 var der for mange børn i Græse skole, derfor krævede skoledirektionen udvidelse, men hertil svarede man »hvis at der ikke ved Målning fandtes Luft nok for Børnene, at vi ønskede hellere at oprette en Pogeskoole end ombygge Skolen.« Man indsamlede penge til en pogeskoole og fik den også i gang, men dens økonomiske grundlag var for svagt, og den kunde i længden ikke opretholdes trods umage fra forskellig side.

Undertiden hører man udtalelser om, at folk i gamle dage både var fredeligere og fornøjeligere end nutidens, men det gælder i hvert fald ikke alle. Menneskene var nok væsentlig de samme før som nu. Noget, som ikke er ukendt i vore dage, kunde også ske dengang. Marie Søren Jensen fremstod for sogneforstanderskabet og erklærede bestemt, at hun hverken ved venlig overtalelse eller ved vold og magt formåede at få sin søn til at gå i skole og søge lærdom. Det var både sikkert og vist. Men nu søgte konen med skarpe, veltalende ord at få rådet til at indse, at der ingen grund var til at mulkttere hende. Det var jo da heller ikke hende, der havde forsømt. Om sogneforstanderne den dag

var noget tungnemme, vides ikke, men hun fik ikke medhold. Noget lignende gik det Peder Larsen, som med grov mund havde udskældt læreren, fordi han, som hans pligt bød, havde ført P. L.'s søn på forsømmelsesliste. Man henstillede til P. L., at han forsøgte at forlige sig med læreren, i modsat vilde man tilråde, at man ad rettens vej gjorde forsøg på at lægge en dæmper på hans mund og dulme hans vrede.

Geelmuydens efterfølger hed Brøns og stammede fra Jørlunde, hvor hans far var lærer. Han nåede næppe samme anseelse som forgængeren, men han var en almindelig god lærer, der efter evne udførte sit skolearbejde.

Allerede i 1866 kom han på sogneforstanderskabets »sorte Tavle«. Han havde været så formastelig uden tilladelse at lade en dør flytte i skolen. Derover blev rådet gram i hu og befalede ham inden 14 dage at lade den flytte tilbage, ellers vilde man klage over ham til skoledirektionen.

Efter denne affære føles det noget naivt af Brøns, at han i næste møde anmodede om skattenedsættelse og begrundede det med, at han havde store ydelser til enkepension. Naturligvis fik han ikke sit ønske opfyldt, og han fik tillige at vide, at det, som bruges »til at sikre Konen«, ikke berettigede til skattenedsættelse.

Brøns var en fornøjelig, gemytlig og selskabelig mand. Når han besøgte min morfar, kunde han undertiden med et lunt blink i øjet sige: »Lars Olsen, jeg mødte min pibe i døren.« Naturligvis så morfar både forundret og spørgende ud, og så kom fortsættelsen: »Da jeg gik ind, gik min pibe ud.« Så måtte den gamle zinkforede tobaksdåse, som jeg endnu gemmer, frem til lærerens afbenyttelse, og han fik stoppet piben med groftskåret Melange. Lærerens møde med piben havde altså ikke været forgæves, og hensigten var nået. At Brøns ikke var uden temperament viser forskellige bemærkninger i hans offerregnskaber. Var offeret over forventning, kunde det få tilføjslen »Hurra!!!« eller »flot«, men var det for lille, kunde det få en anmærkning, som ikke var parlamentarisk.

Udtørring af Græse sø.

Ved foden af Græsegård, Herluf Trolles gamle ejendom, lå indtil omkring 1870 en lille sø, meget lavvandet og noget tilgroet.

Da man blev opmærksom på, at den forholdsvis let kunde udtørres, og at frugtbar jord derved kunde indvindes, sendte møller Hans Andersen i 1860 en forespørgsel til sogneforstanderskabet, om dette vilde bifalde, at den blev udtørret. Dette turde sogneforstanderne dog ikke indlade sig på, før det havde hørt beboernes mening. Ved kirkestævne indkaldte man til møde, men her modsatte Græse byfolk sig udtørringen, da de mente ikke at kunne undvære vandet, og så nægtede myndighederne at anbefale. Men mølleren var en udholdende mand og opgav ikke sit forehavende. I 1862 indsendte han en ansøgning om tilladelse til at lade søen udtørre, mod at han til gengæld lod udgrave og fordybe en 2 skp. land stor reservebeholder for Græse by. Tillige ville han hvert år 1. november sætte og hver 1. april hæve stigningene. Endvidere gjorde han opmærksom på, at søen var uegnet både til fiskeri og til rørsær. Nu var der sket omslag i stemningen, og halvdelen af beboerne gik med til udtørring, og hertil sluttede sogneforstanderskabet sig. Men den øvrige halvdel med pastor Ågård i spidsen ivrede stærkt imod. Møller Hans Andersen forstod ikke denne modstand og mente formodentlig, at der stod stærke skjulte kræfter bag, og derfor bad han om at få en udskrift af sogneforstanderskabets forhandlingsprotokol, men denne fik han først efter, at amtet havde udtalt sig og erklæret, at udskriften kunde udleveres. Snart efter blev søen udtørret og et frugtbart og værdifuldt areal indvundet.

Sogneveje.

I sogneforstanderskabets første år fastslog man, at biveje var sådanne veje, som førte fra by til by samt til kirke, mølle og købstad. Det var disse offentlige veje, rådet skulde vedligeholde og forbedre. Man lod dem opmåle, og det viste sig da, at begge sognes samlede vejlængde udgjorde 20686 alen, deraf var over halvdelen eller 10475 alen uden grøfter, men 9737 alen var indgrøftet og gruset, og 474 alen var blot indgrøftet jordvej. Denne opmåling viste altså, at sognevejene var i en yderst slet tilstand. En stor del af året var lange vejstrækninger næsten ufremkommelige og kun egnede til ridebrug. Derfor var ridning dengang meget almindelig. Pastor Kårsberg var bl. a. en dygtig rytter, og man traf ham ofte til hest. Størstedelen af Græse by ligger

meget lavt. Derfor er det forståeligt, at sogneforstanderne i deres første vedtagelser bestemmer, at der i byen skal graves grøfter, hvor det er muligt. I 1857 vedtog man, at istandsætte $\frac{1}{4}$ af vejene, så det har formodentlig været meningen i løbet af 4 år at grundforbedre hele vejnettet. Grøfterne skulde oprensnes, så der kunne blive afløb. Jord eller græstørv måtte ikke indkastes på vejbanen, som skulde være 9—10 alen bred. Dette påbud giver en anelse om, hvordan istandsættelsen plejede at foregå. Sognefogeden skulde føre tilsyn med arbejdet, og grus skulde være påkørt inden 1. juli. Hver gårdmand havde sit vejstykke at vedligeholde, og for at undgå trætte lod man opsætte vejstene eller vejpæle med navne eller nummer på. Husmænd med jordlod havde pligt til at gøre een dags arbejde på vejene årligt. Dette ulønnede pligtarbejde for gård- og husmænd blev naturligvis ligesom tidligere hovarbejdet udført uvilligt og så ringe som muligt, og næsten helt op til vore dage gjaldt den meget oplysende udtalelse fra 1763: »Vore Forfædre har banet Vejene for os, vi kører dem op, vi klager over dem, og derved lader vi det blive.«

Et menighedsråd.

Fra gammel tid har det været skik i hver menighed at udpege to retskafne og forstandige mænd, som skulde hjælpe præsten med at håndhæve kirkens disciplin. De skulde sammen med denne våge over, at alt skete »sømmeligt og med orden« i menigheden, og var der anledning, skulde de advare, påtale og straffe.

Denne ordning søgte man i 1856 at udvide og forbedre ved valg af et råd. Kultusministeriet havde udsendt et cirkulære derom, og pastor Kårsberg havde fra prædikestolen bekendtgjort det og søgt at vække interesse for sagen. »Derpå skred jeg til Valget således,« skriver præsten, »at jeg først valgte Skolelærer Herr. Geelmuyden, vi to valgte Gmd. Jens Pedersen i Græse, vi tre Gmd. Lars Mortensen af Sigerslevvester, vi fire Hmd. Christen Pedersen af Sigerslev, vi fem Hmd. Peder Andersen af Græse.« I rådets møde blev det gjort bekendt med, at dets opgave var at fremme alt, der kunde støtte »et sundt christeligt Liv«. Rådsmedlemmerne skulde være opmærksomme på »Andagtsforsamlinger i Sognet, Sectere, Helligdagens Vanhelligelse, Ungdommens Forlokkelse og alle åbenbare Forargelser.«

Endvidere enedes man om at søge udbredt en klarere forståelse af dåb og nadver, og man vilde gøre sit til, at nogle oplysende, religiøse småskrifter af Pauli og Rothe kunde blive almindelig udbredt i begge sogne. Tillige vilde man af al evne støtte den ny pogeskole i Græse.

H. L. Sørensen.

En Jæger, syet 1857 af en Pige paa 12 Aar. Syningen er sammensat af 57 forskellige Farver. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

MINDER FRA HORNS HERRED OG FREDERIKSSUND

Konditor *Rud. Dencker*, Borgerstiftelsen, Hillerød, har overladt »Kultur og Folkeminder« en Række Optegnelser om sin Barndom i Horns Herred og sin Læretid i Frederikssund. Vi gengiver følgende Uddrag:

Jeg saa Dagens Lys i Marts Maaned 1876, og min Barndom var lys og god, som nogen Barndom kunde være. Vi boede i Frans Fiskers Hus, der laa paa en lille Pynt ude ved Isefjord. Min Far var Dræningsmester, og han var kommet til Horns Herred for at arbejde paa Jægerspris og lægge Rør i Godsets vidtstrakte Marker. Der var 16 Tdr. Land til Huset og hele Strandstubbene, men det vilde Far ikke dyrke, saa det kom ind under Christiansminde.

Vi var otte Søskende, og det var ikke saa underligt, at vi tidligt blev vænnet til at arbejde ved hvad som helst, mest paa Herregaarden Christiansminde og om Søndagen nede i Strandstubbene, men vi var ogsaa tidt oppe paa Jægerspris, naar der var noget galt med Kloakerne. Der var Far tidt oppe sammen med nogle Arbejdere. Var han alene, havde han altid en af sine Drengene med.

Det første, jeg kan huske, er, at Frans Fisker fangede store Marsvin, som de kogte Tran af og kørte ud og solgte til Bønderne. Et Marsvin kunde veje en 200 Pund.

Og Inger Kristen Frans' fortalte mig om nogle Folk, der var ude at slaa Hø, og saa kom der en stor Skruptudse hoppende, som Høstfolkene sparkede til, men saa var der en godhjertet Kone imellem dem, og hun tog den paa Riven og satte den væk. Næste Morgen stod en lille Mand uden for hendes Dør og bad hende

om at komme hen og se til hans Kone, der var syg. Hun gik med ham hen til en af Troldhøjene, og derinde laa Konen i Sengen, hun sagde: »De onde Mennesker slog mig i Gaar, saa jeg ikke kan røre det ene Ben, men du var flink imod mig. Vil du ikke nok feje Gulvet for mig, men du maa ikke smide Fejeskarnet væk, det skal du tage med hjem.« Men da hun kom hjem, smed hun det uden for Døren. Hun var bange for, at hendes Mand skulde le af hende. Da hun fortalte ham det, sagde han: »Det er da noget løjerligt noget!« Saa gik han ud, men kom straks efter ind igen, slog Hænderne sammen og raabte: »Kom, Mutter, og se alle de Guldpenge, der ligger her udenfor!« — Den Kone blev Stammoder til alle de velhavende Bønder i Horns Herred. —

Jeg kom snart til at arbejde paa Christiansminde. Til at begynde med fik jeg 15 Øre om Dagen og Kosten, siden 25 Øre. Jeg kan huske den gamle Faarestaldlænge og den gamle Hestemølle. Det var en lav, rund Bygning og inde i den var der ligesom en Karrusel, de kunde sætte 4 Heste for, men en var nok. Jeg har mange Gange siddet og kørt en Hest, mens en Mand, Jens Peter Johansen, maledede Korn til Hestene og Køerne.

Indtil 1884 var der 2000 Faar, men saa blev de solgt, og der kom Køer i Stedet. 1885 var en Forpagter Tillge gaet fallit, og en ny Forpagter, der hed Helmers, var kommet. En Arbejdsmand fik 1 Kr. 15 Øre om Dagen, det var ikke engang 7 Kr. om Ugen, men saa fik han frit Hus og en Tønde Rug om Aaret, og for den fik de hos Bageren 32 smaa Rugbrød mod at betale 2 Kr. i Malepenge. Desuden fik de billig Smaakorn til en Gris. En Karl fik 120 Kr. for Sommeren, Røgterne og Staldkarlen fik 300 Kr. for hele Aaret.

Til Gaarden hørte 800 Tdr. Land Agerjord, og hvert Skifte var paa 80 Tdr. Den 1. April kom der altid en Del svenske Karle, og de rejste igen 1. November. Der var kun 2 Karle om Vinteren, men saa var vi 5 Drengene, der kom og kørte med Hestene, det var mest med Svenskharve i Brakmarken, eller naar der blev kørt Gødning ud. Som Regel mødte vi Kl. 4½ om Morgenen, vi skulde hjælpe med Staldtjenesten. Kl. 5 spiste vi Davre, og Kl. 5½ blev der ringet ud. Der var dog et Par Maaneder, da Arbejdstiden ikke var saa lang.

Naar Rughøsten kom, blev Skiftet maalt ud i 3 Tdr. Land pr. Stykke, og de fik 15 Kr. for at høste, binde og sætte i Hov. Naar Kone og Børn hjalp til, kunde de tjene 5 Kr. om Dagen, og det regnedes for en god Fortjeneste. Der var ogsaa Høstpiger, de fik 25 Kr. om Maaneden i 2 Høstmaaneder, det var tidt Polakker. Om Høsten kørte vi ind med 12 Vogne i 4 Hold. Der var to Læggekoner paa hver Vogn. Det gik livligt til. Drengene maatte passe Vognene, naar de læssede af i Laden. Naar det sidste Læs kom hjem til Gaarden, var der anbragt en stor, pyntet Dukke, som de kaldte Høstkællingen. Jeg kan huske, at min Far plukkede Georginer derhjemme i Haven til at pynte hende med, men det gik hurtigt af Mode.

Der var et stort Mejeri paa Christiansminde og Elever fra Finland, Norge og Sverige. I Køkkenet var der ogsaa Elever, som lærte Husholdning. Der blev til Tider lavet 3 forskellige Slags Middagsmad: til Folkene, til Eleverne og til Herskabet, der spiste til Middag Kl. 3 sammen med en Del Sommergæster, der var paa Gaarden. Dengang var der henved et halvt Hundrede Mennesker ialt. Vi fik en god Kost, det skulde Fru Helmers nok sørge for.

Om Pinsen var der altid Fest ude i Strandstubbene, de dansede til Harmonikamusik. St. Hansaften blev der brændt Blus paa Blussebakken, en Tjæretønde blev sat op paa en Stang, og der blev tændt Ild i den, saa dansede de til Midnat, men de havde ogsaa Lov til at danse i Borgestuen Lørdag Aften.

1887 brændte Christiansminde, og om den Brand har jeg skrevet noget op i en Bog et Par Dage efter, da jeg var 11 Aar. Den 14. Januar Kl. 4½ udbrød der Ild i Hestestalden. Jeg var lige kommet hjem fra Skolen den Fredag, og jeg gik ud for at lukke Udhusdøren, da jeg saa en vældig stor Ild, aah, hvor blev jeg forskrækket, vi havde ingen Naboer, men det var heldigt, at »Alverdens Skomager« var ude hos os dengang. Min lille Søster og min lille Bror og jeg var ellers alene hjemme i den uhyggelige Nat, da baade Far og Mor var henne paa Gaarden. »Alverdens Skomager« var en omrejsende Mand, som kom med en lille Trækvogn, hvorpaa han havde alt sit Værktøj til at lappe Sko og Støvler med.

Alt brændte undtagen den nye Kostald, der lige var bygget,

1886, og saa Hovedbygningen. Selv Sprøjtehuset brændte og begge Sprøjterne med, Folkene havde ikke taget dem ud, da de alle var berusede. De havde holdt en Fødselsdag og havde drukket saa meget Brændevin og Kognak og et helt Anker bajersk Øl. Det var en forfærdelig Dag for det gamle Christiansminde. Gendarmerne kunde ikke holde Styr paa de berusede Husmænd og Karle, ja, selv de 2 Forvaltere var berusede. Saa kom Godsinspektøren, og han fik Orden paa det imod, at Gendarmerne kom væk. Kusken skulde have hentet Forpagteren og Fruen i Frederikssund Kl. 3, men det kunde han ikke, for det var ham, der holdt Fødselsdag. Kl. 10 kom Forpagteren hjem i et lejet Køretøj. Fruen græd over, at alle hendes Høns var brændt, men ellers var kun to af Kørehestene kommet til Skade. Der blev bygget et nyt Christiansminde, som stod færdig i 1888.

Fru Helmers var af Adelsslægten Knuth, hun var en meget dygtig og flink Dame, hun havde to Søstre, som kom der meget. De strikkede noget meget smukt Tøj og Tørklæder, som vi fik ved den smukke Juletræsfeest, hun holdt for Arbejdernes Børn. Saa var altid de flinke Komtesser med. Naar de kom oppe fra Overbjerggaarden, kørte de med Blinkere paa Hestene — det var kun Adelen, der maatte det — og en Gang imellem havde de 4 Heste for Vognen. —

I 24 Aar havde jeg en lille Konfektforretning i Hillerød, som kun var lukket en Dag om Aaret, og det var første Juledag. Den Dag lejede vi en Bil, og Vognmanden kørte os altid op til Draaby Kirke, og naar Gudstjenesten var forbi, kørte vi ned til Seksgaardene Skole, fra den Skole har jeg de bedste Minder, som jeg aldrig vil forglemme. Jeg synes, det var saa smukt, før vi begyndte Skoletiden, at den øverste Dreng læste Fadervor, og vi sang »I Østen stiger Solen op« eller en anden af vore smukke Salmer, og naar vi gik hjem, sang vi »Til vor lille Gerning ud gik vi smaa fuldglade.«

I Fastelavn var vi gerne 4 eller 5 Dreng, som fik det Hvert at gaa op og synge Fastelavn for Pigebørnene paa Jægerspris, Skolelæreren lærte os en Fastelavnsvise, som begyndte saadan: »Fastelavn er nu kommen, og derfor vi maa gøre rygtig Komers til dens Ære.«

Om Søndagen gik vi rundt til de forskellige Hjem derude,

vi var alle Steder velkommen. Vi havde Harmonika og Fløjte og Rumlepotte med. En Rumlepotte var en Svineblære, som var spændt ud over en Krukke, med et Rør i Midten, og naar en rask Dreng var øvet i at bruge den, kunde den lave et Spektakel. Vi havde ikke Maske paa, men var pyntet smukt ud. En svensk Pige, der var paa Gaarden, havde et Aar lavet nogle pæne Hatte til os af Langhalm og pyntet dem ud som Dukker. Fanebæreren var smukkest med Silkebaand over Trøjen, dem laante gamle Koner os. Grevinde Knuth gav mig en Blokfløjte, som jeg spillede paa.

Om Mandagen skulde vi altid op til Børnene paa Jægerspris. Der var sagt til os, at vi ikke fik Penge hos Børnene, men hos Forstanderen, Lærere, Lærerinder, ved Godskontoret og hos Skovrideren m. fl. Vi fik som Regel 1 Kr. hvert Sted. Vi kom for at underholde Børnene og fik det altid rigeligt betalt. Vi fik gerne 5 eller 6 Kr. hver, og de Penge blev der som Regel købt Træsko og Strømpegarn for.

Paa Christiansminde brugte de megen Is i Mejeriet og i Februar kørte jeg Isvogn hjem fra Mergelkulerne, Isen blev dækket med Tang, som vi hentede ude ved Stranden, og med Tørvesmuld. Jeg forsømte Skolen meget. Vi i ældste Klasse gik i Skole 1 Dag om Ugen om Sommeren og 4 Dage om Vinteren.

I de sidste 3 Aar af min Skoletid var der en Lærer Nielsen, hans Frue var Lærerinde. Det var to meget flinke Mennesker, som forstod at vinde Børnenes Tillid. Fruen havde privat en Del af Gaardmændenes Døtre til Haandarbejde, og min Søster var Bypige hos hende imod at faa fri Undervisning. Pigebørnene talte med Lærerinden om, at Drengene altid maatte hen paa Herregaarden, og saa fik de meget det saa, at jeg blev Bydreng, og min Søster syede frit. Paa den Maade kom jeg ned til Skolelæreren den Vinter, jeg gik til Præsten, og det blev den bedste Tid i mit Liv.

Jeg kan ikke erindre, at der var noget, der hed Prygl i Seksgaardens Skole, eller at der blev gjort Forskel paa Børnene, om det var Gaardsmandsdøtre eller en fattig Pige.

Da vi i November 1889 begyndte at gaa til Præsten oppe paa Jægerspris, var der 18 pæne unge Piger fra Stiftelsen. Naar de om Morgenen kom ind sammen de andre Børn fra de forskellige

Skoler, bragte de en Duft med sig, ligesom vi kom ind i et Strygeri. Der var en Properhed hos alle de Kvindfolk paa Stiftelsen, det var meget rare og gemytlige Piger at være sammen med. (Der kunde skrives meget godt om dem deroppefra).

Den 13. April 1890 blev vi konfirmeret i Draaby Kirke, vi var en 70 Stk. Børn, som stod paa Kirkegulvet fra Kl. 9½ til lidt over 12. Det var sidste Gang, at jeg var sammen med Pigerne fra Stiftelsen. De var til Alters om Onsdagen, Resten af Børnene var om Søndagen efter, og dermed slutter min Barndom.

Konditor Agerlin i Frederikssund var en god Bekendt af min Far, og det var Grunden til, at jeg kom i Lære hos ham 1890. Jeg var der i 7 Aar, lige til han solgte Ejendom og Forretning i 1897.

Kong Frederik VII opholdt sig meget paa Jægerspris, ogsaa da han var Prins, og han sagde da til Agerlins Far: »Lad ham rejse til Paris et Aar og lære noget rigtigt i et Konditori, saa vil jeg faa Brug for meget fra jeres Forretning.« Sønnen rejste til Paris og overtog siden Faderens Forretning. Der blev leveret meget over til Jægerspris, især naar Grevinde Danner og Kongen holdt Selskaber, men det var jo længe før min Tid.

Hvad Mester særlig var bekendt for, var hans fine Kransekager, fint Wienerbrød og Konditorkager. Det 2 Øres Brød, som Bagerne kaldte Hveder, kaldte vi *Grevinder*, for mens Grevinde Danner levede, blev der hver Dag hentet meget Brødovre fra Jægerspris, og det skulde være meget bedre og lækrere, end Folk ellers var vant til.

Der var dengang ikke noget, der hed Aldersrente, og mange gamle Koner gik med 2 Kurve og et Aag og solgte Hvedebrød, og paa den Maade havde de en kummerlig Tilværelse for at tjene til Livets Ophold paa deres gamle Dage. Det lyder utroligt, men der kom henved 30 Koner om Ugen og gik ud til Landsbyerne, der var ogsaa et Par gamle Mænd.

Hos Agerlin kendte vi ikke Margarine, til det simple Brød brugte vi finsk Smør. Vi fik gerne 3 store Dritler Smør hjem ad Gangen, det var Herregaardssmør. Julenat brugte vi en Drittel Smør, 100 Pund, til Julekager. Vi begyndte at arbejde ved Tolvtiden Julenat, var saa færdige ved Ottetiden Julemorgen, det var den eneste Dag i Aaret, at vi havde fri saa tidligt. I 7 Aar havde

jeg ikke fri en eneste Dag, men begyndte at arbejde hver Nat Kl. 1 og blev ved til Dagen efter Kl. 1 eller 2. Dengang kendte Bagerne ikke til Fridag, og Forretningen var aaben fra 6 om Morgen til 10 eller 11 Aften.

Jeg fik til at begynde med 1 Kr. om Ugen med Kost og Logi, men det steg til 2 Kr. og det sidste Læreaar til 3 Kr., men vi tjente gode Drikkepenge, særlig naar jeg ved Konfirmation og Bryllup var ude at stille Kransekager, Horn og Kransekurve op. Fruerne var flinke, naar vi kom for at pynte Kagerne. Der var de Steder, hvor jeg ved en Konfirmation var oppe at pynte 3 Horn til 16 Kr. pr. Stk. Saa havde vi gerne 3 Kasser af Kehlets fine Konfekt og Søborgs fine Chokolade med, saa kunde Fruen fylde Hornene eller Kransekurvene med saa meget, hun vilde. Der var gerne 6 Pund i hver Kasse, og naar vi kom hjem, blev det vejjet, der var tilbage.

Naar Slagteriet holdt Generalforsamling, og der blev udbetalt Overskud, var der 500, som spiste paa Hotel Isefjord. Saa bagte vi smaa Kransekager, og dem var jeg gerne nede at pynte Dagen før, og nogle unge Piger, der var Elever paa Hotellet, hjalp til, det var de altid meget interesseret i. Det var fine Kransekager, samme Slags som dem, Frederik VII fik, da han boede paa Jægerspris. Hotelejeren hed Andreasen, han gav en god Drikkeskilling, naar vi var færdige med at pynte, men det saa ogsaa smukt ud, naar man saa hen over Bordene med alle Basunenglene og Fuglene, som vi dengang pyntede med. Jeg var ogsaa meget ude at stille Kransekager op ved Bryllupper paa de omliggende Bøndergaard.

Hvad der særlig staar som et smukt Minde fra Frederikssund var de Midsommerfester, som en Damekomite hvert Aar holdt. Det første, de samlede Penge ind til, var Fæstningen om København, men siden drejede det sig om Kalvøen, som nu er verdensberømt paa Grund af Vikingspillet. Til de Fester bagte vi i Tusindvis af Kager. Om Aftenen blev der hængt kulørte Lamper op. Der var dengang ikke elektrisk Lys, de benyttede nogle gamle Lamper af Skind, som der blev brændt Olie i. Ved Festens Begyndelse lød 9 Kanonskud, de havde 9 gamle Kartover. Jægerspris Skov var i gamle Dage et yndet Jagtterræn for Kongerne, og naar de kørte igennem Frederikssund, blev der afskudt 9 Ka-

nonskud. Naar de lød, saa var Færgen, som blev trukket over Færgedraget, reserveret de kongelige Gæster. Det kunde godt vare Timer, inden de kongelige Gæster naaede igennem Frederikssund, og i den Tid trak Færgekarlene ikke private Folk over, de maatte vente.

Dengang havde teknisk Skole til Huse i en tom Butik. Der var mange Foreninger i Frederikssund. Borgerforeningen havde et lille Lokale paa Hotel Isefjord, og naar vi Læredrenge var flinke i den tekniske Skole, fik vi Lov at gaa op og læse i Bøgerne og beskæftige os med forskellige Spil (men ikke Kortspil).

Den 19. Maj 1894 aflagde jeg Svendeproeve som Bager og Konditor. Vi var to i Bagerfaget, den anden var Rugbrødsbager. Da saa Politibetjenten kom med Svendebrevet, havde han en Skatteseddel og et Papir med til os fra Brandvæsenet, at vi skulde møde til Sprøjteøvelse. Der var ikke noget Vandværk i Byen dengang. De kom kørende med Vandtønder, naar der var Ildløs. Jeg havde Nr. 32 ved Sprøjte Nr. 2. Vi blev tidt kaldt til Ildebrand, Vægteren fløjtede, og Trommen gik, og saa blev der rigtig Liv i Gaden.

Foruden Borgerforeningen var der Svendeforeningen og Rejseforeningen, Skytte- og Gymnastikforeningen, Sangforeningen »Dania« o. fl. »Dania« spillede Dillefant og samlede hver Vinter Penge ind til Koks til de fattige. Den var jeg og min Kollega med i. — Som Bagersvend fik vi alle 8 eller 10 Kr. om Ugen med Kost og Logi . . .

Der er en meget flink Dame, som hvert Aar kommer med sin Bil og kører min Hustru og mig en Tur. »Hvor skal vi hen i Aar?« Vi nævnte Jægerspris nye Skole. »Ja, der skal vi hen,« sagde hun. Det var en Dag i Slutningen af August 1954, vi kom til Skolen i et smukt Solskinsvejr, lige som Børnene kom af Skole. Vi traf en meget flink Lærer, og da han hørte, jeg havde gaaet i Seksgaardenes Skole, viste han os hele den nye Skole, hvor alt var saa smukt og saa godt indrettet. Oppe fra Svalegangen kunde man se ud til Isefjord, til Nykøbing og lige ud til, hvor jeg havde mit Barndomshjem. Der vil sikkert altid i denne Skole findes Lærere og Lærerinder, som kan forstaa Barnets Tanke og finde Vej til det lille Barnehjerte.

ET PAR CYPRIANUSSKRIFTER

I vore dage forbinder man vel i almindelighed ved begrebet en Cyprianus en drømmebog og spåbog med tydinger og udlægninger, fordi de fleste bøger af denne art i vor tid fremkommer under navnet Cyprianus. Men hvorfra stammer dette navn?

Efter folketroen i nogle egne af vort land er Cyprianusbogen en sjette mosebog, der skal være skrevet af Moses, efter at han på vej ned af Sinai bjerg var blevet fristet af djævelen; medens man efter folketroen i andre egne forbinder den med en biskop ved navn Cyprianus¹⁾. Man har tidligere anset denne biskop for at være identisk med den berømte kirkefader, biskop Cyprianus fra Karthago, der led martyrdøden 258 e. Kr., men der er imidlertid intet mystisk eller magisk ved denne biskop; derimod kan dette ikke siges om en hedensk troldmand ved samme navn, der levede i Antiochia på kejser Diokletians tid (284—305). Efter overleveringen forsøgte han ved hjælp af magiske midler at forføre den kristne pige Justina, men hans onde kunster kom ynkelig til kort over for den fromme Justinas rene tro, der tilmed virkede så stærkt på ham, at han omvendte sig og brændte sine trolddomsbøger.²⁾

Gamle helgenlegender om Cyprianus, hvori han selv forklarer sin omvendelse og angrer sine vildfarelser, er via græske og latinske Cyprianusskrifter kommet til os i middelalderen, sikkert oprindelig i mundtlig form og først nedskrevet senere, hvorved nedskriverne har givet stoffet en personlig form. De ældste kendte tryllebøger, der bærer Cyprianus' navn, vrimler med anvisninger på åndemaninger og djævlebesværgelser og er påvirket af kirkelig indflydelse. Fra den katolske kirke kendes en mængde signaler og signeformler (benediktioner), der oprindelig var bøn-

ner til Gud og helgener, samt en mængde besværgelser mod det onde (adjurationer), så man må antage, at en stor del af stoffet i disse gamle tryllebøger er forfattet af gejstlige og på latin. I senere afskrivninger forekommer meget ofte forvansket latin og forkerte latinske udtryk, der må stamme fra en oprindelig korrekt latinsk kilde.

Men ud fra det legendariske stof og de magiske dæmon- og åndemaninger skiller sig med tiden de religiøst prægede bekendelser og bønner tilligemed mere praktiske signalser og trylleformler, så Cyprianusbøgerne bliver mere folkelige som vore hjemlige tryllebøger fra forrige århundrede, der bærer Cyprianus' navn, men hvis eneste forbindelse med den hedenske troldmand indskrænker sig til navnet alene.

Vore gamle Cyprianusbøgers indhold omfatter praktisk magi, helbredelsesformularer, undergørende bønner og trylleformler, der skulle fri for sygdom, ulykke, hekseri, tyveri og forgørelse m. m. Trylleformlerne er af to arter: *besværgelserne*, der fortrinsvis er af forebyggende karakter, idet de fremsiges mod dæmonerne og mod sygdomme, der skyldes dæmoner, f. eks. gigt, samt *signalserne*, der oftest er vendt mod det lidende menneske, og de er af helbredende karakter; man signer således den syge selv, man signer feberen, ødelagte lemmer m. m.

Nordsjællandsk Folkemuseum og Byhistorisk arkiv for Hillerød og Frederiksborg slotssogn ejer hver et eksemplar af en håndskreven Cyprianus fra forrige århundrede. Begge eksemplarer er af omtrent samme størrelse og udseende, men af indhold vidt forskellige. Byarkivets eksemplar er en gave fra fru Margrethe Pedersen, »Hjulmandens hus«, Kalvehavevej, Nyhuse; den har været i den gamle hjulmand Hans Pedersens eje.

Skriftet består af 16 upaginerede sider af svært papir med et sort, noget laset papiromslag. Der er intet titelblad. Bladene i heftet er plettede og mørke af snavs og slid, der vidner om hyppig brug. Skriften er en let læselig, prentet frakturskrift.

Heftet indledes med en kort fortale, derefter følger en lang besværgelsesbøn i to afsnit på ialt 13 sider og endelig på skriftets to sidste sider, det interessanteste, nemlig en anvendelig trylleformel. Indledningen, der er en praktisk anvisning i bogens brug, lyder:

Fortale Emanuel Gud med os afløser ieg imod Troldom og forgiørelse, som læses skal tre Søndag morgener, og hver af dig tre morgener tre gange førren Solen staaer op afløses ved den øverstes og levende Guds Navn, Gud Fader Søn og hellig Aands Amen. Hvo denne skrift bær, eller lade læse over sig, fra hannem skal vige alt ondt, og alt hans Qvæg, og alt hans Eyedom skal komme hannem til gode og bæste.

Denne fortale kendes også fra norske hekseformularer og fra det såkaldte Hornstruphåndskrift,³⁾ der stammer fra Hornstrup nord for Vejle.

Derefter følger den meget lange, ensformige besværgelsesbøn eller rettere bekendelsesbøn, der også er holdt i jeg-form. Her meddeles nogle af de interessanteste afsnit af den lange bøn:

.....
»O! Du Herre min Gud Giv mig magt ved din magt og ved din hellig Aands magt, og ved de 56 Englers magt som stigede ned til den Stæd Thomas, Cherabims og Ceraphims Navn, de som altid love Gud, og ære hos den Alsommægtiste Guds Throne, er i ærefuld og tilbedelig ære, at ieg kand afløse denne Guds tiennere n:n:,:. — At der skal ingen Phantati eller Diævelens linelse have magt, men skal gaae og vige fra ham, ieg forløser ham udi fred, Diævelen og alle onde Ander skal være Formaladidet og Forbandet, og ald deres kraft med Simoni Petri baaen den som er et hovet over alle Apostler og den den Øverstes søn, og ved ProPheternes og Pilegrimernes Ydmyhed, ved Adams storhed, ved Abels offer, ved Seths Spafærdighed, ved Amons syner, ved Cams Kyskhed ved Raphals godhed, ved Enochs borttagelse, ved Sems fødsel, ved Isachs offer hvilken Herren friede med sin Engel, ved Meleisedis bydelse, og hellighed, ved Jacob Patriarcken, ved Josephs fængsel, ved Jobs Taalmodighed, ved Mose hørsommelighed, ved Arns hellighed, ved Simoni bønner, ved Davids Psalmer, ved Isachs bebudelse, ved Jeramia graad, ved Sacaria bøn, ved ProPheternes ProPheeier, ved helgene som ikke Sove men altid love Gud, ved Dybhedsens dybhed, ved Gudommens klarhed, ved Evangelisternes tunger, ved Englernes røst . . . « o. s. v.

Som man ser, nævnes Cyprianus' navn ingen steder, og der

er heller ingen hentydninger til det, men dæmoner og alle onde ånder besværges ved lange opregninger af gammel- og nytestamentligt stof.

Af forsigtighedshensyn nævnes derefter materialer og steder, hvor det onde kan tage bolig, og hvorfra det søges fordrevet.

Efter lange kedsommelige opregninger tages forbehold mod, at dæmonerne skal hjemsøge »denne Guds tiennere« på noget somhelst tidspunkt:

» . . . Og ey over mig, eller ov os kand skade dag eller Nat, ey Vaagendes eller Sovendes, Sidende, eller staaende, Dyrkkende, eller Vandrende, ey i den nye Maane, ey i den gamle Maane, ey nogen tiime om dagen, ey nogen tiime om Natten, over denne Guds tiennere, n.n.:,.

Til sidst følger så skriftets eneste praktiske trylleformel; den er prentet med større bogstaver end den øvrige tekst og lyder i sin helhed:

*At lade en Tyv bære det stialne til bage igien,
til n:n: da gjør saaleedes, —
Om morgenen tiilig en tiime førren det er
lyst, da tag tre gløder ud af Ilden i Fandens
Navn, og læg dem i Øget Paa en haand Qværn og
mael tre gange avedom, og læses denne*

Besværgelse. —

O! Lurpas af Sonden

O! Turpas af Norden

O! Venus af Vesten

Anaanix af Østen . —

Ja alle fire Verdens Diævle skal bede den

Tyv bære det stialne til bage igien til n:n:

Naaer Tyven kommer, da giv ham ikke noget at

drikke, tørster han, vil han intet gaae ud,

da slaae ham i Rykken og sig gak ud i fandens

Navn, saa gaaer hand. —

Gak strax der fra, og see dig ikke til bage .—

Probatum.—

Denne formel kendes — i noget ændret skikkelse — helt tilbage fra vore ældste Cyprianusskrifter. I et trylleråd fra 1600-

tallet⁴⁾ anbefales det således at lægge ni gløder i en sennepskværn en tidlig torsdag morgen og dreje avet om, så vil tyven bringe det stjålne tilbage. Tanken i disse formler er altså, at man skal forsøge at tvinge tyven tilbage ved at udføre den magiske handling at dreje en kværn tilbage (avet om).

Den besværgelse, der skal læses samtidig med handlingen, og som er rettet til de fire verdens djævle, kendes fra næsten alle hjemlige Cyprianusskrifter, der omtaler trylleformler mod tyve og tyveri.⁵⁾ Navnene på de fire djævle er ikke altid de samme, men hensigten er altid, at man ved henvendelse til de fire verdenshjørner skal få tyven tvunget tilbage med det, han har stjålet.

Man frygtede tyve og tyveri i ældre tid i langt højere grad end nu om dage, og skønt den tids straffe for tyveri var meget strenge, virkede de ikke altid efter hensigten. Man kunne vel anmelde et tyveri for øvrigheden, men efterforskningsarbejdet var ofte præget af planløshed og indskrænkede sig for det meste til afhøringer af mistænkelige personer. Mange gange var man nødt til at tage sagen i egen hånd og så tyede man til magien. Det var ikke ualmindeligt at forsøge at finde tyven ved hjælp af en sold. Man anbragte en saks på en sold, der blev snurret rundt; når den igen var i ro, ville den pege på tyven, hvis han var til stede. Man kunne også henvende sig til smeden. Var han en rigtig smed, kunne han »slå øjet ud« på tyven. Han tegnede et øje på væggen eller på sin ambolt, og med et drabeligt slag med hammeren »slog han øjet ud«. Efter denne symbolske handling skulle den bestjålne gå ud for at finde en eenøjet person — det var tyven!⁶⁾

Det er vel i høj grad tvivlsomt, hvor effektive disse tyve-formler har været, men slutbemærkningen i vor formel i skriftet: »Probatum« lader dog formode, at i hvert tilfælde afskriveren har anset den for at være virksom.

Nordsjællandsk Folkemuseums Cyprianusskrift er skænket museet i 1923. Heftet er som nævnt af samme størrelse og udseende som byarkivets eksemplar, dog er omslaget af skind; forsatsblad og titelblad mangler. Der er ialt 12 sider, hvoraf de sidste ti er numererede. De to sidste sider i heftet er blanke, og der er skaaret to — antagelig også ubeskrevne — blade ud bagest

i det. Skriften er gotisk håndskrift med enkelte skriftfejl, der dog konsekvent er gennemført.

Der er ingen indledende bekendelsesbønner eller maninger i dette hefte, men på den første side er med en fremmed, nu noget afbleget, håndskrift noteret en række navne på nogle folkelige lægemidler samt ud for hvert navn prisen 4 skilling. Da de kloge folk foruden trylleformlerne også brugte en mængde — oftest folkelige — lægemidler i deres virksomhed, må man formode, at dette skrift oprindeligt har været i en klog mand eller kones eje. Lægemidlerne, som kunne fås på apoteket, omfatter

Mæsterrod	4 Sk.
Myrra	4 »
Sort Kommen	4 »
Sevvenbom	4 »
Sandrod	4 »
Dyvels Dræk	4 »
Leversteensrøgelse	
Beenbröd	4 »
Hvid Korallsteen	4 »
röe rod	4 »
röd Korallsteen	4 »

*Mæsterrod*⁷⁾ består af roden af *Imperatoria ostruthium* L., der stadig sælges på apotekerne. *Mæsterrod* var et meget benyttet folkeligt lægemiddel.

Myrra (gummiharpiks af *Commiphora molmol* Engler) bruges også stadig, derimod er *Sort Kommen* (frugterne af *Cuminum Cyminum* L.) ikke mere så efterspurgt som tidligere. *Sevenbom* (*Juniperus sabina*) blev brugt til at binde ved kvæget om foråret, for at det ikke skulle blive forhekset. At det også har fundet anvendelse på anden måde, viser følgende gamle remse fra Vestsjælland

Kviksølv og Sevenbom
gør mangan gammel Hore from.

Remsen kendes også i en nordsjællandsk variant (Ølsted sogn)

Dyveldræk og Sevenbom gør så mangan pige from.^{h)}

Sandrod (*Elymus arenarius* L.) kendes ikke fra andre kilder som lægeplante. *Dyveldræk* (gummiharpiks af *ferula*-arter) er et meget ildelugtende lægemiddel, der har haft en så mangeartet anvendelse, at det er et af folkemedicinens almindeligste midler. Især blev det brugt mod vætter og spøgelser. *Leversteensrøgelse* kan ikke identificeres; saavidt vides er dette det eneste sted, det nævnes i vor lægevidenskabelige litteratur. *Beenbrød* er det samme som *Benbræk* (*Herb. Graminis ossifragae*), den lille citrongule, vellugtende plante af liljefamilien. Planten findes fortrinsvis i de vestjyske hedemoser, men er uhyre sjælden på øerne. Den blev tidligere anset for at være giftig for kreaturer; åd de den, fik de forstoppelse, blodpis eller benskørhed, heraf dens navn *Benbræk*. *Koralsten* både hvid og rød fandtes i tidligere tid på apotekerne, men er nu de fleste steder kasserede. Især den røde koralsten (*Coralla rubra*) var meget anvendt i folkemedicinen, da den beskyttede mod onde magter, djævelskab og hekseri. Røe rod er *Rørrod* (*Phragmites communis* Trin), der ikke mere findes på apotekerne, men omtales i apotekertaxten fra 1672.

Den omtalte række lægemidler er bestanddele i nogle røgelsespulvere, der har været benyttet i Nordsjælland i slutningen af 1700 tallet. De kendes fra en lille bog fra 1794: »EN LIDEN UNDERRETNING FOR LANDMANDEN hvorledes han skal omgaaes Kalve, som skal lægges til; afhjælpe disse Sygdomme hos Qvæget; samt hvad man skal gjøre, naar man ved at kjærne ei kan faae Smør, etc. af H. C. L. M.« Det hedder heri:

». . . nogle Slags Røgelser, som med stor Nytte kan bruges til at røge Qvæget med, naar det er sygt, og Maaden, hvorpaa man omgaaes dermed, samt hvad man skal give det ind.

Disse Ting haver jeg ofte brugt med megen Nytte og vil derfor også her meddele andre en Opskrift på de slags Røgelser, som jeg selv haver brugt. Der må i det mindste købes for 4 sk. af hvert Slags; thi de fleeste Sorter kan ikke faaes ringere; og saa mange Creature man vil røge dermed, for saa mange Skillingen maa man kjøbe af hver Slags og deele det i lige saa mange Parter, som man har Creature, der skal røges, nemlig hver Part

i saa mange Deele, som man har givet Skillinger; blandt dem saa sammen, som oven er meldt: Rcp. Mastrillia, Mæsterrod, Myrra, Sort Kommen, Sevenbom, Sandrod, Dyvelsdræk, Leversteens Røgelse, Beenbrod.«⁹⁾

Derpå følger en udførlig anvisning på brugen af røgelse, der opvarmes på et fyrfad eller en jernpande, som kan holdes under kreaturerne. Dyrene skal være tildækkede med hestedækener, så røgen kan blive omkring dyrene længst muligt.

Forfatteren opregner 17 tilfælde, hvor hans metoder med held har været anvendt. Et af dem lyder

»No. 16. 1792 den 8de Sept. blev mig fortalt af en Mand, ved Navn Niels Larsen, i Lave Bye i Helsinge Sogn paa Kronborg Amt, at han havde tre nybærre Kiør, som paa een Nat bleve saaledes angrebne, at de slet ikke vilde æde noget Slags Foder, og at man ikke kunde faae mindste Vaadt af deres Patter. Jeg gav ham derfor en Opskrift paa den før omtalte Røgelse til at røge dem med. Og siden her er just det rette Sted, følger herved den første Opskrift paa det jeg brugte. Hvid Coralsteen. Dyvels Dræk. Mæsterrod. Sandrod. Rør-rod. Rød Coralsteen. Sevenbom. Myrra. Beenbrød. Af disse Sorter kjøbes for 4 sk. af hver Slags« . . .¹⁰⁾

Røgelsen skulle derpå anbringes på den ovenomtalte måde under dyrene.

Der er, som man vil se, altså tale om de samme folkemedicinske lægemidler, som er noteret foran i Folkemuseets Cyprianuskrift, og også prisen 4 sk. udfor hver post er i overensstemmelse med det her omtalte. Ejeren af Cyprianuskriftet har rimeligvis hørt om de to røgelse og har derfor noteret navnene på deres bestanddele samt prisen 4 sk. foran i sit hefte, der iøvrigt ikke indeholder nogen dyrlægeråd, men en række signaler og besværgelser for syge mennesker.

På side to i håndskriftet står ti rækker tocifrede tal — fem i hver række. Det er uvist, hvad disse tal betyder, da de ikke står i forbindelse med nogen tekst.

Derefter følger på heftets paginerede sider en række besværgelser formet som bønner:

Nr. 1. *Jeg Kaster Over Di[g] den Indhviede Jor[d] En Christen Djehvel Haver dig For Gjordt Jeg Beer For dig i de Hellige*

Tre Navn Gud Fader Og Gud Søn og Gud den Hellig And Amen .: Fader hvor . .

Formlen er altså anvendelig mod almindelig forgørelse. Man skulle kaste indviet jord, dvs. kirkegårdsjord, over den forgjorte. Det er et middel, der især kendes fra jyske Cyprianusskrifter.¹¹⁾ Bedst var det at gå ud på kirkegården en torsdagnat mellem 11 og 12 og tage kirkegårdsjord (en græstørv) på sit hoved, så havde man hellig jord over og under sig. Det skulle hjælpe mod forgørelsen.

Visse sygdomme opfattedes som levende væsener, der kunne flytte sig fra et sted til et andet. Man skulle derfor læse over en sådan sygdom, så den kunne flytte sig — helst til et andet individ. I formel nr. 2 bortmanes sygdommen indtil Jomfru Maria føder en søn, der er bedre end Jesus!

Nr. 3. Jeg leser For den Slemme Ting Du skal Hverken stine elle Sprie du skal Hverken Sviige eller Sprække Du skal Hverken Øle eller Bøll Men Du skal For Svinde Som Dukken For Solen Men du skal kryve i stads Som hvor Herre Jesus Kristus Bliv Nedsat i Sin Grav i De Hellige Tre Navn . . .

Formlen er den samme som nr 5. Den slemme ting er enten gigten eller tandpinen. Formlen kendes ordret fra det såkaldte Ellingehåndskrift, et hefte på 42 sider, der bærer titlen »En ny Videnskabs Bog, Skrevet i Aaret 1837. Ellinge.« Landsbyen Ellinge ved Frederiksværk skulle så være dette skrifs hjemsted. Originalskriftet tilh. lærer J. Teglbjerg, Kirke Saaby, der havde fået det i Skibby.¹²⁾ Ellingehåndskriftets formel, der forklarer nogle af ordene i vor formel, lyder: »Jeg læser for den slemme Ting den skal hverken stinge eller springe, den skal hverken ulme eller bulne, suse eller bruse, hyle eller tude, den skal ligge i Lauv, som vor Herre Jesus i sin Grav, og forsvinde som Dug for Solen i de hellige tre Navn . . .«¹³⁾

Nr. 4. Hvor Herre Jesus gik i Øster og saa i Vester saa Kom der En Barne Mor skrines og skraalens Hvor skal du Gaa Sade hvor Herre Jesus Jeg skal Bort og For dære qvinde og Mand Nei skal du ikke Sade hvor Herre Jesus Jeg skal binne dig Med Lasarus Baand med Jesus egen høire Haand i de hellige Tre Navn

.....

Denne formel, der minder om en lille legende, er vist en be-

sværgelse mod underlivssygdomme. »Barne Mor« skal da opfattes som livmoderen, der fordærver både mænd og kvinder. Livmoderen blev opfattet som et levende, dyreagtigt væsen, der kunne bide og regere inde i både mænd(!) og kvinder¹⁴) og derfor måtte manes til stilhed.

En følgende formel (nr. 5) er tænkt rettet mod gigtsygdomme; disse forekom under mange navne som for eks. den slemme ting, værkbrud, jægt (dvs. gigt) i hoved, tænder, ryg osv., flyvende jægt, krybende jægt m. m.¹⁵) Sygdommen benævnes i denne formel ieten, æten og ægte Brud (dvs. skade).

Nr. 7. *Jegt Se Jegt Jeg Binner Di Med de Samme Or[d] hvor Herre Jesus Kristus Bandt Slangen Med eli eli Lamma Asathani Kvindens Sæd skal Sonderknuse Slangens Haaved Gud Hvære Laahved i de Hellige Tre Navn Gud . . .*

Gigten (Jegt) er i denne formel opfattet som en orm, der besværges ved den gamle forjættelse Kvindens sæd skal sønderknuse slangens hoved. Derimod forekommer det højst ejendommeligt i denne forbindelse at læse Jesu ord på korset Eli Eli Lama Sabaktani (Min gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig). Formentlig har nedskriveren ikke været klar over betydningen af citatet og blot benyttet det, fordi det var bibelsk stof.

I håndskriftets længste formel, nr. 8, er der tilsyneladende sket en sammensmeltning af to forskellige formler, enten det nu er sket ved gal afskrivning eller det skyldes en ren og skær hukommelsesfejl hos nedskriveren. Begyndelsen af formlen minder noget om formlerne mod den kolde syge, der personificeres som en trold, der vil hærge kvinde eller mand, men besværges ved alle de hellige personer. Den sidste halvdel af formlen er tænkt som et middel mod at stille blod. (»Blod du skal Aldrig faa Røst eller ro Førren denne qvinde faar Blod«). De blodstillende formler er de oftest forekommende i den folkemedicinske litteratur, men denne type kendes ikke fra nogen anden Cyprianus.

Nr. 9. *Sande peder og hvor herre Jesus Gig og hvandrede Saa Møde de et Sygt Menneske det Menneske Har Modtsodt Sade Sande peder Saa skal hvi det hjælpe Sade Jesus For Alle Soder Som Gaaer Til Mene efter Bod og Bedring i de hellige Tre Navn . . .*¹⁶)

Formlen er anvendelig mod modsot, dvs. en slags blegsot;

ordet modsot er dannet af »mod« i betydningen mødig, træt, uoplagt. For at konstatere, om en person led af modsot anvendte man »Måling«; det vil sige, man målte patienten med en snor først fra isse til hæl, derefter hans bredde med udbredte arme fra fingerspids til fingerspids. Hvis der var forskel på de to mål, led den syge af modsot! Sygdommen skulle så enten læses bort eller brændes bort, det vil sige, man brændte den snor, man havde målt patienten med, og man mente så, at sygdommen brændte med snoren.¹⁷⁾

Der fandtes for omkring hundrede år siden så godt som ingen læger eller dyrlæger i landdistrikterne, og i byerne kun få; folk søgte derfor til de kloge mænd og koner, som fandtes ude omkring i sognene og for den sags skyld også i byerne. Enten det nu drejede sig om et svagt menneske eller et sygt kreatur, der behøvede hjælp, vidste de kloge folk næsten altid råd. Men de passede vel på deres viden. Var det en remse, mumlede de den utydeligt og omgav den med megen mystik, for at deres middel ikke skulle blive kendt; de gav måske deres råd fra dem i direkte arv til en søn eller datter, når de syntes, de var blevet for gamle selv og trængte til en afløser, men ellers lærte de ikke noget fra sig. Det hed også, hvis man lærte et tryllemiddel eller en formular fra sig, ville den ikke mere have nogen kraft i den kloges mund!¹⁸⁾

Lige så skinsygt vogtede de kloge folk over deres Cyprianus-skrifter, at ikke uindviede skulle liste sig til at kigge i dem. Hvis det alligevel skete, kunne det gå rent galt — man kunne risikere at læse den onde til sig, fordi man ikke forstod bogens rette brug. Den onde viste sig så i skikkelse af en flok sorte fugle eller snadrende gæs, der pludselig fyldte stuen, og de slap først ud, når den kloge mand eller kone kom til og manede dem bort ved at læse baglæns i Cyprianus eller vende bogen om og læse fra neden og opefter.¹⁹⁾ Var man alene med den onde, måtte der bud efter præsten, for at han kunne mane ham ned, ellers måtte man selv sætte djævelen i arbejde med noget, han ikke kunne klare, for eks. tømme en sø med en sold eller tælle korn op i dynger på loftet, men det skulle være et håbløst arbejde, ellers kom han igen!

Det var en meget vanskelig sag at skille sig helt af med sin

Cyprianus. Ingen ville give penge for den, brændte man den, kom den igen, kastede man den i vandet, flød den ovenpå — man kunne kun blive af med den ved at lade den gå i arv til sit ældste barn.²⁰⁾

Der findes desværre kun ganske få eksemplarer af Cyprianus-håndskrifter, især fra Nordsjælland, så det har måske ikke været så vanskeligt at blive af med den alligevel.

Nils Gustafsson.

KILDER OG HENVISNINGER

- 1) Dansk Folketro samlet af Jens Kamp Danmarks Folkeminder nr. 51 s. 232. — 2) F. Ohrt: Cyprianus. Hans Bog og hans Bøn, i Danske Studier 1923, s. 2. — H. F. Feilberg: Cyprianus, i Aarbog for dansk Kulturhistorie 1891, s. 97—124. — 3) F. Ohrt: anf. arb. s. 12. — F. Ohrt: Danmarks Trylleformler I, kilde 65, s. 92. — 4) Thottske manuskriptsamlinger nr. 241. — F. Ohrt: Danmarks Trylleformler I, kilde 27, s. 47. — 5) Danm. Trylleformler, s. 417 ff. — 6) H. P. Hansen: Kløge Folk II, s. 112, 115 og 168. — Anders Uhrskov: Folkesagn, s. 136—137. — 7) En del oplysninger om de folkelige lægemidler er venligst meddelt mig af apoteker Poul Hauberg, Stenlille apotek. — 8) J. S. Møller: Moder og Barn, s. 45—46. — 9) Anders Uhrskov: Fra Stavnsbaand til vore dage I, s. 12. — 10) Anders Uhrskov: anf. arb. s. 15. — Dansk Folkemindesamling D.F.S. 1902/3b. — 11) H. P. Hansen: anf. arb. — 12) Der kan dog trods håndskriftets findested også være tale om Ellinge ved Nyborg, idet skriftet har flere træk fælles med det fynske Rosenlundskrift fra 1771, der er det ældste trykte danske eksemplar. Den lille bog på 32 sider solgtes for otte skilling, men den blev mest udbredt ved afskrift. — 13) Danm. Trylleformler I, kilde 48, s. 81. Danm. Trylleformler I nr. 351, s. 231. — 14) F. Ohrt: Trylleord, Fremmede og danske, s. 18 og s. 110. — 15) Vilh. Møller-Christensen: Middelalderens lægekunst i Danmark, s. 31. — 16) Danm. Trylleformler I nr. 185, s. 178. — 17) Vilh. Møller-Christensen: anf. arb. — 18) Dansk Folketro s. 221. — 19) Anders Uhrskov: Sjællandske Sagn, s. 112. — Anders Uhrskov: Folkesagn s. 115. — H. P. Hansen: anf. arb. II s. 168. — Danm. Trylleformler I s. 114. — 20) Anders Uhrskov: Sjællandske Sagn s. 113

OLES MARKEDSVISE

I *Kultur og Folkeminder I* omtales N. P. Wiwel (1818—74), der skrev en Række lokalhistoriske Arbejder her fra Nordsjælland. Han var Lærer i Store Lyngby i en Aarrække fra 1855.

En Skillingsvise, som tillægges N. P. Wiwel, blev i sin Tid sunget meget her i Nordsjælland. Den har følgende iørefaldende Titel: »Oles Markedsvise om hvordan han solgte en Ko og købte en Ottepots-Hoppe, med Mere, som Visen indeholder. Synges til den velklingende Melodi »Den gang jeg en Dreng var og vogtede Svin«. 2det Oplag. Trykt igaar og sælges idag fra første Haand for fire Skilling af H. C. Wiwel, Bogbinder i Frederiksborg.« Visen, der er trykt i Chr. Hansons Officin i Hillerød og har følgende Motto: Naar Narren kommer til Torvs, faar Kræmmeren Penge, er tidligere optrykt i Anders Uhrskovs Bog »Højtid«, 1924, men dels er denne Bog forlængst udsolgt, og dels er det lykkedes at fremskaffe Melodien til Visen, hvorfor begge

Dele gengives her. Melodien er optegnet af Børnehaveleder, Frk. *Valborg Jensen*, Nyhuse, efter Fru *Anna Larsen*, Aarhus, *Frederiksværksvej*, Hillerød, hvis Erindringer, »Et Liv i Arbejde«, iøvrigt findes i *Kultur og Folkeminder* VI, 1954.

I Morges, da Klokken var lidt over fem,
Faldt Ole i Tanker paa Loen:
Jeg slider og slæber og hutler mig frem,
Og aldrig jeg kommer til Kroen —
 Kestine bliver bøs, —
 Men jeg slaar mig løs
Og trækker til Marked med Koen.

I Dag er just Marked i Fredsborre By,
Og Livvare smager af Penge.
Jeg sælger den gamle og køber en ny —
I Dag lær jeg Pleielen hænge.
 Han tog sig en Skraa,,
 Lod Halmtysten staae
Og hivede Pleielen paa Stænge.

Ved Dørren Kestine med Daveren stod
Og saae reent betuttet paa Manden.
»Hør Ole, vor Ko er sku nybær og god,
Men du har nok mistet Forstanden.
 Din skabede So
 Vil sælge min Ko,
Du skulde ha' Pleilen i Panden.«

»Kestine! paa Timen Du holder din Mund!
Til Ste'set og rør i Din Vælling!
End aldrig har Ole væ't nogen Mands Hund,
Langt mindre Hund for en Kjælling,
 Nu gaar jeg partu
 Og ret lige nu
Paa tras for Din hele Fortælling.«

Og Ole han sadled sin blissede Mær,
Den gamle glasøjede Lotte;
Han nynnede' en Vise — Kestine var tvær,
Slog Bunden itu paa en Potte,
 Hei lystig i Dag
 I Bymænnelag
En Pægl hos Mons Peter vil gotte.

Og Ole gav Koen en Klappgrime paa
Og jordsprang den blissede Lotte,
Saa red han til Byen — Kestine maa staae
Og slukøret efter ham skotte.
 Han lunted afsted
 Og Koen maa med,
Den vilde ei ret, men den maatte.

Mons Peter han brænder en kostelig Sop
Af Kjerne og inte Katøfler,
Tre fire af dem i en fastende Krop
Gjør Ho'det saa rødt som paa Bøfler,
 Tre fire endnu,
 Saa bli'r det en Gru
At høre hvor Stodderne snøfler.

Og Jens fra Strøllille og Morten og Mads
Og Peer fra Alsnyderups Orne
De sad' alt paa Bænken med Flasker og Glas
Og drak som 6 vare forsorne.
 »Hej Ole! kom hid
 Og tag Dei en Bid
Hos gamle seilivede Tornel«

»Gu vel,« sa'e Ole, trak Lotte i Huus
Og smed en Visk Braader til Davre.
En Pægl kom paa Bordet, nok een og et Kruus,
Og derved kom Ole ilave.
 »Naar Koen er sol't,
 Og Pengene talt,
Saa skal vi paa Likjøbet smage«.

Og Koen blev solgt førend Klokken var ni,
Ved Likjøbet Ole sig glæder.
Med Mads og Peer Nilen han rørte Klørti,
Og flittig de Halsene væder.
 Dromdomdidelom,
 En Rævepels kom,
Og det var den lumske Peer Skræder.

»Hør Ole, nu gnægger Din blissede Mær!
Gud naad' os, næ' sik'et Ramente!
Om jeg var saa holden en Mand som Du er,
Der kan sætte Penge paa Rente,
 Og red saadant Øi
 Saa skabet — aa foi!
Da maatte mæi Dævelen hente.«

»Peer Skræder, kom inte med Skoser til mæil
Du veed jeg kan valke Din Hjerne,
Om Lotte er skabet, hvad raver det Dei,
Hun æder jo inte Din Kjerne,
Men Lotte nok maa
til Prangeren gaae,
For vil jeg, saa kan jeg jo gjerne.«

Nu trak de da Lotte til Prangeren hen,
Og Ole fik tred've Rigsdaler,
Saa alle Mand nør til Mons Peter igjen.
Med Penge i Lommen man praler.
Peer Skræder han drak,
Fik Øl og Tobak,
Og Ole Fortæring betaler.

Men Peer og Prangeren spille fordækt
Og tog gammel Ole ved Næsen.
Hvem taer sig iagt for en Kjæltringeknægt,
Som gaar med et skikkeligt Væsen?
Pas nu bare paa,
Saa skal I forstaae,
Hvordan de tog Ole ved Næsen.

»Naa det var da vel, Du slap a' med det Bæst!«
Saa hvisked Peer Skræder til Ole,
Nu maa Du Dig købe en Væddeløbshest,
Af dem, som har gaaet i Skole.
Kom Du kun med mæi,
Saa lover jeg Dei,
At Du paa Peer Skræder kan stole.«

Og Ole han havde sig vel maalt treqvart
Og slingred' saa lovlig til Siden.
Men Peer han trak ham afsted i en Fart
Og bad ham at agte paa Tiden.
»Pas Du nu Dit Snit,
Som jeg passer mit,
Saa ta'er vi Profitten af Biden.«

»See der staaer en Blisset, læg Mærke til den,
Det er s'gu et Dyr, som er oppe,
Aa sikken en Manke, og sikken en Lænd,
Hun gaaer vist i Spring som en Løppe.
—Hallo! da, min Bro'er!
Aa — sig mig et Ord
Hvad koster den blissede Hoppe?«

»Den Hoppe s'gu ikke bli'er solgt til Enhver,
Som ei kan bedømme det Fine.
For det er en kostelig Ottepotsmær¹⁾
Og Sødskendebarn til Rubine.
Aa føl paa det Skind,
Og see hvi'ke Ben!
Hun træder i Dands med Katrine.«

»Hun ligner jo Lotte grangivelig — Du,
Med Øine og hele Gehængel.«
»Ja som naar Kestine, det tandløse Trug
Blev gjort til en lille Gudsengel.«
»Ja sikken en Snak!
Hvor ligner hans Rak
Min Ottepotshoppe? — Hva' Bængel?

Kom inte og fløit mei paa saadan Maneer,
Jeg har havt med Heste at gjøre,
Og troer han at finde en finere Mær,
Saa kan han sig gjerne forhøre,
Men Fa'en far i mei
Saa sandt som han ei
Sin Lire skal synderlig smøre.«

»Hør Ole, nu staaer Du i Lys for Dæi sæl,
Lad see, at Du ogsaa er Kjender.
Byd Jensen de treds, og han sælger den vel,
Det er s'gu ei Stort han fortjener,
For, tro mig, det Øi,
— Faae Skam om jeg løi —
Er Hundrede værd mellem Venner.«

Og Ole med Kjøbet blev mere tilfreds,
Fik Lotte og greb sig i Lommen.
Han solgte for tredive og købte for treds',
Og Prangeren rystede Vommen.
Peer Skræder for Sit
Fik den halve Profit.
Saa let han til Penge var kommen.

Men naar gammel Ole faaer Øinene op,
Faaer sovet og gjenkjender Lotte,
Og finder i Lommen og føler sin Krop
Saa fattig som Bykirkens Rotte,
— Først Koen paagled,
Saa Pengene med —
Naa, Kors, hvor da Ole vil snotte.

1) Pot 8 os.

Og hvad der vil skee, naar han vel kommer hjem
 Og Penge for Koen skal tælle,
 Og saa han maa liste med Sandheden frem,
 Og Konen begynder at skjælde,
 Bli'er hidsig og grov,
 Og Ole bli'er flov,
 — Ja, det skal jeg siden fortælle.

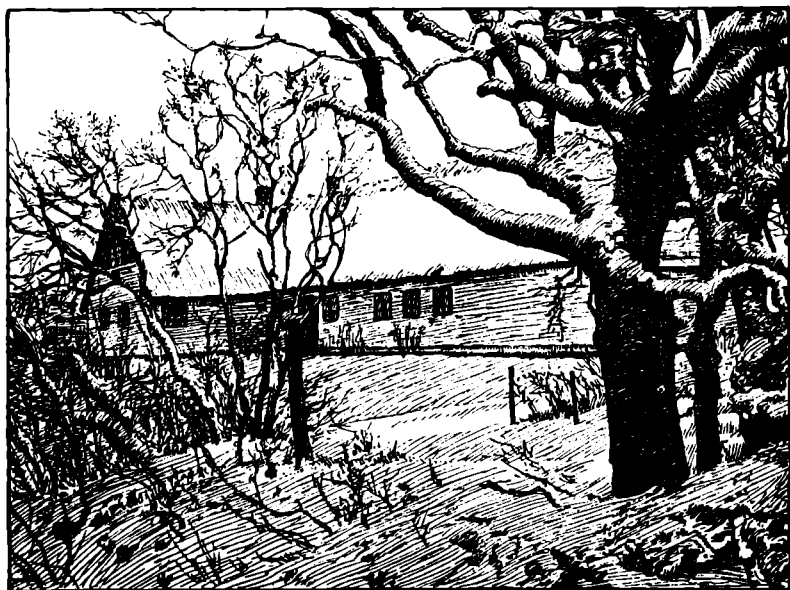

Til Forstaaelse af enkelte Udtryk i ovenstaaende er et Par Bemærkninger nødvendige. *Livvare* betyder Kreaturer. — Udtrykket *Ottepotshoppe* eller *Ottepotsmær* lader sig kun forklare ud fra Noten *Pot 8 os*. Dette Udtryk maa nærmest opfattes som en Rebus. Hertug Christian af Augustenborg (1798—1869) indførte fra England en brun Fuldblodshingst, *Pot 8 os*, der var født 1817. *Pot 8 os* betyder *Potatos*, d. v. s. Kartofler. Denne Benævnelse er et Resultat af den engelske Humor. *Potatos* har samme Udtale som *Pot eight* os, og da *eight* betyder 8, omskriver man simpelt hen *Potatos* til *Pot*

8 os. At Englænderne kunde finde paa at kalde en Fuldblodshingst for *Kartofler*, kan synes gaadefuldt, men saavel det som Omskrivningen *Pot 8 os* er et Udtryk for deres ejendommelige Form for Humor. Der gives flere lignende Hestnavne, f. Eks. *Branberrysauce* (Tyttebærsovs), *Brandy* (Cognak og *Whisky*).

Af *Pot 8 os*' Afkom er flere Hingste købt til det kongelige Stutteri paa Frederiksborg, og Hopper, der er faldet efter dem, har Befolkningen da efter Stamfaderen benævnt som *Ottepotshopper*. Denne Benævnelse er blevet Udtryk for en særdeles god Hoppe. *Ottepots* gik iøvrigt over til at blive en Art Fællesnavn. Man havde Udtrykket en *Ottepotsvædder*, ligesom man kunde tale om, at man skulde have en *Ottepotskarl* til at hugge for i Høsletten. — *Rubine* hentyder til Nordsjællændernes store Interesse for Heste, idet det utvivlsomt stammer fra den rødblissede Fuldblodshingst *Rubini*, født 1826, som 1836 blev købt i England for 10 000 Rdl. og indlemmet i Fuldblodstutteriet paa Frederiksborg.

Ullerødgaard. Pennetegning af Kr. Kongstad (Anders Uhrskov: Højtid, 1924.)

LIDT OM ULLERØDGAARD OG DENS BEBOERE 1799-1928

Naar Lyngby Landboskole, som har overtaget Ullerødgaard, og vel i en ikke saa fjern Fremtid flytter dertil, kan det maaske have sin Interesse med nogle Oplysninger fra Tiden 1799—1928 om den gamle Gaard. Vi lader gamle gulnede Papirer med deres afblegede Skrift fortælle lidt om en svunden Tid og Forhold, Mennesker og deres Levevilkaar, forskellige fra vor egen Tid.

Ullerødgaard laa i Fællesskabets Tid inde i Byen imellem Humlegaarden og Aalholm og ejedes dengang af Gaardmand Niels Olsen. Men 13. Dec. 1799 foreligger der Skøde fra Niels Olsen til »Gaardudfløtter« Peder Willumsen af Herlev, Søn af Willum Pedersen sammesteds. Købesummen var 901 Rdl. Som Vitterlighedsvidner staar Børge Pedersen og Peder Børgesen, Ullerød. Aaret efter, 1800, har Peder Willumsen udstedt Skøde paa sin Gaard i Herlev til Andreas Pedersen i Hammersholt.

Denne Gaard var paa ca. 7 Tdr. Hartkorn, og Købesummen var 1100 Rdl.

1803. 11. Januar brændte Ullerødgaard tillige med Peder Sørensens Gaard. Peder Willumsen har saa paa Amtstuen søgt om at faa udvist Tømmer fra Skoven til Nybygning, og 11. Aug., altsaa først 8 Maaneder efter, har Amtsfuldmægtig Arentz tilskrevet Sognefogden i Harløse, at han skulde meddele Peder Willumsen, at »Hans Exellense Hr. Conferense Raad Amtmand Levetzau« har modtaget allernaadigste kongelige Approbation paa den indsendte Ansøgning, og at der bevilges Tømmer imod, at Peder Willumsen erklærer sig villig til at opføre Gaarden paa dens nuværende Plads.

Over en af Dørene i Stuehuset findes endnu en Egetræs Dør-overligger med Aarstallet 1803 og Peder Willumsens Forbogstaver.

Peder Willumsen blev vist trods Branden en velstaaende Mand. 1810 ejede han Obligationer for ialt 1800 Rdl. Et Par Gange har Sognefogden i Harløse, Peder Pedersen, som dengang ejede Trunegaard og Skjoldegaard, laant Penge af ham, henholdsvis 200 og 300 Rdl, og 1817 har Peder Willumsen underskrevet et Bevis for, at han har modtaget 10 Rdl. danske og 4 hollandske Ducater samt en stor Sølvmedaljon som Underpant for 100 Rdl., han har laant en Jørgen Hansen paa Møllehøj.

1828. 23. 4. viedes Sønnen Søren Pedersen til den 19 aarige Ane Marie Larsdatter, Datter af Gmd. Lars Hansen og Karen Andersdatter, Bakkegaard i Kagerup. Forlovere var Gmd. Lars Børgesen og Mads Nielsen, Ullerød. I Ægteskabet var følgende 4 Børn: Peder, f. 1832, d. 1834, Karen Marie, f. 1834, Peder, f. 1837, Ellen Kristine, f. 1842.

1832. 21. Aug. udnævner »Hans Schack Greve af Knuth, Hans Majestæts Kammerherre, Amtmand over Frederiksborg Amt, Commandeur af Dannebrog« Gaardmand Søren Pedersen til Sognefoged for Tjæreby Sogn i Stedet for Peder Pedersen, der efter Ansøgning er afgaaet.

1834. Ullerød hørte til Gadevang Skoledistrikt. Men Vejen fra Ullerød til Gadevang gik gennem Stutteriets Vange og var privat vej, som ikke maatte befares af uvedkommende, hvorfor Skolegang og al Kørsel til Skolen maatte foregaa ad den lange Omvej

gennem Hillerød, hvorfor »samtlige Gaardmænd« indsendte et meget underdanigt Andragende til Kongen om Tilladelse til at benytte Vejen, »stolende paa at Deres Majestæts høje Visdom vil finde vor allerunderdanigste Begjæring billig og retfærdig«.

Den allerunderdanigste Henvendelse med alle de pæne Ord blev der ikke taget Hensyn til, og taalmodig og afventende maatte Skolegang og Kørsel stadig foregaa over Hillerød. Fire Aar efter prøver man igen med en lignende Skrivelse, denne Gang tillige med Henviisning til, at Nabosognene Ll. Lyngby, Skævinge og Ølsted er gode Kunder for Skoven og havde stor Trang for en nærmere Vej til deres Tømmer- og Brændekørsel. Muligvis er det dette Andragende, der har hjulpet, 1841 fik man gennem Amtstuen Tilladelse til at anlægge en Kørevej til Gadevang.

Lærerlønnen bestod jo for Størstedelen i Naturalier og Indtægten af Skolelodden. Var det en Lærer, der vilde passe Skolen, kunde det knibe med selv at faa gjort Markarbejdet. Derfor skriver Lærer Jensen, Gadevang, i et Brev til Søren Pedersen 1836, om han ikke sammen med de andre Bønder vil hjælpe ham hver med »et Bed«. Muligvis har det trukket lidt ud med Hjælpen, thi i et senere Brev lyder det: »Gode Søren Pedersen! Min Gud, min Gud, kommer De dog ikke og hjælper mig et lidet Bed!«

Man rendte jo ikke til Købmanden hver Dag, men naar man saa endelig kom til Byen, skete det ogsaa, at man gjorde et forsvareligt Indkøb. En Regning fra Købmanden Winniken i Hillerød viser, at der 18. April blev købt: 2 Lispund Klipfisk 2 Rdl. 3 Mark, 1 Skæppe Boghvedegryn 1 Rdl, 2 Pund Caffé, 2 Pund Candis 1 Rdl. 2 Mark, 2 Pund Chicorie, 1 Pund Spædelys 2 Mark, 2 Pund Røgtobak, 1 Pipe 2 Mark 14 Sk. — samt diverse Varer for 2 Rdl. 2 Sk.

I en Indberetning til Amtmanden redegøres samme Aar for Tilstanden blandt Sognets Besætninger:

A. At Hestenes nuværende Tilstand langt overstiger, hvad den var for en Snes Aar siden, vil vist ingen kunne benægte, samt at Forbedringen for Størstedelen maa tilskrives det kgl. Stutteri.

B. Med Quægets Forbedring gik det meget langsomt, indtil Hr. Justitsraad Nielsen blev Ejer af en Gaard i Sognet, som han

straks lod besætte med gode Quægracer, hvilket snart forarsagede betydelige Forbedringer i Nabolaget.

C. Med Faareflokkenes Forædling har Sygdomme i de sidste Aar forarsaget Hindringer, hvilket er saa meget mere at beklage, som her for nogle Aar siden var den skønneste Lejlighed til Forbedringer ved en Race af engelske Faar, som Justitsraad Nielsen indførte og med megen Velvilje søgte at forplante hos sine Naboer.

1836 udsteder Peder Willumsen, der nu var 67 Aar, Skøde paa Gaarden til sin Søn Søren Pedersen. Han forbeholder sig frit Ophold og Pasning paa Gaarden, saa længe han lever, samt Bekostningen ved hans hæderlige og forsvarlige Begravelse. Skulde Sønnen og Svigerdatteren dø bort før ham, da skal Gaardens senere Ejer betale ham 100 Rdl. aarlig, og han flytter da bort fra Gaarden.

Paa Indersiden af Bindet paa Jesper Brochmands Huspostil, som ser ud til at have været jævnlig brugt, er skrevet: Peder Willumsen, senere tilføjet: f. 4. Juli 1769 i Herløv, d. 8. Marts 1848. Og Søren Pedersen, Ullerød, f. 24. Februar 1796, d. 8. Aug. 1868, samt Sønnens Navn: Peder Sørensen, Hillerød.

1840. Den afgaaede Sognefoged Peder Pedersen har solgt sine Gaarde i Harløse og bor nu i Ullerød. Han har d. A. d. 29. Aug. skrevet en Ansøgning til Amtmanden om Tilladelse til at oprette en Kro med Rejsestald i Ullerød »efter Opfordring af mange vejfarende«, for at de paa deres Rejser nordfra og til København kunde undgaa at bede i Hillerød, hvor Opholdet bl. a. besværliggjordes af Toldeftersynet. En udateret Kopi af en lignende Skrivelse »fra de Sognefogder som repræsenterer disse Beboere« nævner tillige, at de har hørt, at der ogsaa skulde være søgt om et Krosted i Melløse, og begrundet Ullerøds langt bedre Beliggenhed med, at her mødes Vejene baade fra Frederiksværk og Holbo Herred.

Der skete intet. Og i 1842 er der igen en Del Beboere, som skriver til Hans Højvelbaarenhed — de har hørt, at der skulde være søgt om Bevilling til Skovlyst. »Men et Anlæg i bemeldte Ullerød vilde jo kunne stifte mere Almennytte«.

Da der stadig intet sker, griber Peder Pedersen for egen Reg-

ning Pennen og skriver til Amtmanden 1843: »Naar Sygdom ikke gjorde mig det aldeles umuligt personligt at indfinde mig for Deres Højvelbaarenhed, saa kunde vistnok intet fritage mig for at blive anset for en meget uhøflig Person, som imod al Velanstændighed og undersaatlig Underdanighed kunde begaa den Frækhed for sin høje Øvrighed at fremkomme skriftlig med en Begæring, som det var min skyldige Pligt at foredrage mundtlig, men det er en kjendt Sandhed, at Sygdom er hver Mands Herre, og det er lige saa bekjendt, at Deres Højvelbaarenheds ædelmodige og humane Sindelag villig tilgiver en udannet Almuemand, om han begaar en Forseelse imod de almindelige Høflighedsregler, naar saadant ikke sker i nogen lav eller slet Hensigt, saa vover jeg i al Underdanighed at ulejlige Deres Højvelbaarenhed med efter staaende Linier:

Da jeg for omtrent tre Aar siden var blevet bofast i Ullerød, kom jeg ofte i Samtale med de forbigående Beboere paa Frederiksværk Gods. Under disse Samtaler blev da ofte ytret hvor gavnligt det vilde være for dem, om jeg vilde anlægge et Bedested for dem paa deres Rejser, hvorved de kunde undgaa at køre igennem Hillerød Købstad. Dette Forslag var mig saa meget kærkommere, som jeg ikke alene derved kunde være mange Vejfarende til Nytte, men tillige have en idelig Beskæftigelse, som nok kunde give det daglige Brød.

Jeg tilbød mig derfor, naar de kunde udvirke Tilladelse til at jeg maatte beværte dem med de fornødne Spise- og Drikkevarer paa deres Rejser, saa vilde jeg opføre en rummelig og bequem Rejsestald til deres Afbenyttelse«.

Alle disse Anstrengelser har været forgæves. Der foreligger ingen Tilladelse fra Amtet til at oprette Kro, og de vejfarendes og Peder Pedersens skønne Haab visnede, Ullerød har stadig ingen Kro til Almennytte.

1842 meddeles der Søren Pedersen, at han er blevet udnævnt til Lægdsmand. I en hjemmelavet Noteringsbog, begyndt 1841, staar med Søren Pedersens store letlæselige Skrift: Min Broder Peder Pedersen er død d. 2. Juni og begravet 6. dato 1845. Min Fader Peder Willumsen døde d. 8. Marts 1847 og blev begravet 15. Marts 1847. Min Moder Karen Børgesdatter døde 5. April 1828.

Søren Pedersens Søster Boel var gift med Mads Nielsen, Ulle-rød. De beboede Aasegaard, som laa ved Vejsvinget ved Gadevangsvejen. Mads Nielsen blev efter Sigende meget drikkældig, men Boel var en stærk og dygtig Kvinde. Mads Nielsen var Ejer af den kendte »Ullerødingsten«. Der sagdes, at hvis Mads Nielsen paa Grund af »Upasselighed« ikke var i Stand til at fremføre Hingsten, naar der kom Hopper til Bedækning, skulde Boel nok ordne ogsaa den Historie. I 1842 har Mads Nielsen bortsolgt Jorden fra Aasegaard til Landmaaler Wilsbeck, der foruden Sofienborg (her Sofienberg) ogsaa havde købt Humlegaarden. Fra taget fra Salget var Gaardens Bygninger, Have og Gaardsplads. De gamle forfaldne Huse stod endnu ind i 1900-Tallet og kaldtes da Boel Madses Gaard eller Smalvækker. Efter Konens Død kunde det se ud, som det er gaaet helt ned ad Bakke med Mads Nielsen, og Søren Pedersen som hans Svoger, og maaske For-mynder, har sørget for, at han er kommet i Pleje, bl. a. hos Gmd. Niels Larsen, Melløse, fra hvem der er flere Regninger med udlagte Beløb.

1850. Trearskrigen satte ogsaa sine Spor i Tjæreby Sogn, ialtfald med Indkaldelser af Mandskab. Fra Slesvig skriver en af de indkaldte Soldater 26. Dec. 1850 til Sognefogden paa egne og Kammeraters Vegne og beder denne om at udvirke, at deres Sogn ogsaa i Lighed med andre Sogne sender deres Soldater en lille Erkendtlighedsgave.

1856. Søren Pedersen var en anset og afholdt Mand. At han ogsaa har været velset som Foged hos sine Overordnede, vidner følgende Brev om. Det er skrevet af en Søn af den afgaaede Amtmand Greve Knuth. Sønnen synes at have været Befalingsmand ved en udkommanderet Stykke i Hillerød.

»Førend jeg marcherede her ud for en 14 Dage siden, bad mine gode gamle Forældre mig at hilse nogle omtalte gode gamle Bekjenter, hvis jeg under mit Ophold skulde træffe den eller den. Blandt disse var min Faders kjære gamle Foged Søren Pedersen ej sidst paa Brædtet. Da jeg nu frygter for ej at faa Dem at se i dette Aar, vil jeg paa denne Maade bringe Dem mine Gamles Hilsen, og til deres Ønsker for det nye Aar bringe Dem mine egne. Da jeg ej har truffet Dem, kommer jeg til gennem

disse Linier at bede Dem, gode Søren Pedersen om De ej til en af de første Dage efter Nytaar kan og vil overlade mig 3 Pund af det gode friskkjærkede Smør hvormed De i gode gamle Dage forsynede Moder saa stadigen. Kjendte jeg ej Deres gode Smør, min kjære Foged, kom jeg ej til Dem, men godt Smør er neppe at finde, da ingen af de store Forpagtere vil overlade en noget. —

Nu Farvel, min gode Foged, og et rigtig godt Ønske for det nye Aar for Dem og Deres Familie. Sophus Knuth.«

1861. I den før omtalte Noteringsbog har Søren Pedersen for Aaret 1861—62 skrevet Beløbene for Folkelønningerne:

Hans Andersen fra Nov. 1861—62 30 Rdl., 14 for Vinteren,
16 for Sommeren.
Rasmus Hansen fra Nov. 1861—62 38 Rdl., 18 for Vinteren,
20 for Sommeren.

Og Forkarlen Jørgen Frederiksen 50 Rdl., 24 for Vinteren,
26 for Sommeren.

Selv om han hverken havde Knallert eller gik i Biografen, havde han alligevel taget op af Vinterlønnen: 8 Rdl., 2 Rdl., 3 Mark og 2 Rdl.

Søren Pedersen var i sine sidste Aar en syg og svag Mand, desuden gjorde en tiltagende Blindhed ham det vanskeligt at bestride Sognefogedstillingen. Han har søgt Amtmanden om at faa sin Søn beskikket som Hjælpefoged, men faar Meddelelse om, at saadan Beskikkelse ikke kunde gives, »hvorimod Amtet intet vilde have at erindre imod, hvis Andragerens Helbredstilstand ikke var af den Beskaffenhed, at han bør søge Entledigelse, at han lader sin Søn udføre Forretninger, som han selv paa Grund af Sygdom er forhindret i at udføre, men at saadant sker paa Sognefogdens eget An- og Tilsvar. Hvilket jeg ikke undlader at meddele Sognefogden til behagelig fornøden Efterretning.«

1868. Søren Pedersen døde 1868, og Provst Sommer i Tjæreby holdt en meget »trøsterig og personlig præget Tale«, som i et sirligt skrevet Hefte blev overladt Familien.

1883. Hans Hustru Ane Marie Larsdatter døde 1883. Hun var en meget dygtig og flittig Husmoder. Hus og Haven med de hækkleppede Ahorntræer i Vest og omgivet af det smukke Stengærde var i fineste Orden. Pastor Utke i Tjæreby mindedes hende

smukt i sin Ligtale, gaende ud fra Ordet: Hvad intet Øje har set og intet Øre har hørt, har Gud beredt dem som ham elske.

Nogle Aar før havde Sønnen, Peder Sørensen, overtaget, og vistnok ogsaa bygget Ullerød Mølle, som han senere solgte og derefter købte Sandviggaard ved Hillerød. Efter Moderens Død drev Døtrene Karen og Ellen i en Aarrække Gaarden, pietetsfuldt bevarende Minderne om deres Forældre, nænsomt sørgende for Folk og Dyr. Deres gamle udtjente Heste skulde saaledes ikke paa Marked eller til Hestslagter, men blev slaet ned paa Gaarden og med Hæder begravet i den hjemlige Jord.

1902 solgte de Gaarden og flyttede til Hillerød, hvor de købte et Hus paa Hansensvej. Her døde Ellen 1911, og Karen, som altid havde været anset for svagelig, stod nu alene tilbage. Da Broderen, Proprietær Sørensen, som han nu kaldtes, havde afstaaet Sandviggaard, flyttede han sine sidste Aar sammen med sin gamle opofrende Søster. Karen Sørensen døde 1928, 94 Aar gammel og ligger begravet paa Tjæreby Kirkegaard sammen med sine Forældre og Søster.

Hans Larsen.

FORSKELLIGT

Nordsjællandsk Museumsforenings Bestyrelse bestaar af følgende: Gaardejer *A. Andersen*, Klostergaard, Realskolelærer *Nils Gustafsson*, Sparekassedirektør *J. C. Jensen* (Kasserer), Forstander *Oluf Jensen*, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Amtmand *J. Saurbrey* (Næstformand), Dr. phil. *Jan Steenberg*, Skoleinspektør *M. Sørensen*, Fredensborg, og Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand).

Museumsforeningen er inddelt i tyve Kredse, nemlig: *Ammindrup* (Kredsformand: *Parcellist Magnus Andersen*), *Farum* (Overlærer *E. Ougaard*), *Fredensborg* (Skoleinspektør *M. Sørensen*), *Frersvang* og *Harløse* (Murermester *Vilh. Nielsen*), *Gørløse* (Sparekassedirektør *J. C. Jensen*), *Helsingø* og *Højbjerg* (Snedker *Marius Nielsen*), *Holløse* (Malermester *Nicolaj Jensen*), *Humblebæk* (Kommunelærer *J. Rosenkilde*), *Jægerspris* (Overlærer *Svegaard-Petersen*), *Kregme* (Tømrermester *Hans P. Hansen*), *Lavø* (Parcellist *Alfred Christensen*), *Præstevang* (Forfatteren *Georg Nordkild*), *Ramløse* (fhv. Gaardejer *Hans Larsen*), *Skærvød*, *Aagerup* og *Taagerup* (Tømrermester *Frederik Danekilde*), *Slangerup* (Lærer *Alfred Hermansen*), *Tjæreby* og *Æbelholtsvang* (Gaardejer *A. Andersen*), *Store- og Lille Lyngby* (Gaardejer *Knud Hansen*), *Store Rørbæk* og *Snostrup* (Parcellist *Axel Jacobsen*), *Sundbylille* (Gaardejer *Anders Hansen*, Christianshvide), samt *Hillerød* og *Nyhuse*.

I stedlige Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaret 1955—56 modtaget følgende Beløb: *Frederiksborg Amt* 500 Kr., *Hillerød Byraad* 500 Kr., *Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse* 800 kr., *Frederiksbund & Omegns Bank* 50 kr., *Nordsjællands Bank*, *Helsingø*, 100 kr., *Hillerød og Omegns Bank* 100 kr., *Sparekassen for Frederiksværk og Omegn* 100 kr., *Spare- og Laanekassen for Kronborg vestre Birk*, *Helsingø*, 50 Kr., *Asminderød-Grønholt Sogneraad* 40 Kr., og *Uvelse Sogneraad* 20 Kr. Museumsforeningen bringer sin bedste Tak for de nævnte Tilskud.

De afbildede Genstande, *Klukflaske* og *Glas med Træfod*, *Tinkrus* og *Lysestage*, tilhører alle Folkemuseet. *Lysestagen*, der er af brændt Ler og stammer fra *Karlebo*, er en *Tumling*, idet den kan staa paa fire forskellige Maader.

De bedes virke for Tilgangen af nye Medlemmer. Kontingentet er kun 3 Kr. aarlig, for Enkeltmedlemmer uden for Kredsene dog + Porto. Hvis man foretrækker det, kan man ogsaa abonnere paa »Kultur og Folkeminder«, hvorfor Prisen er den samme. Indmeldelser kan ske til Kredsformændene eller til Anders Uhrskov, Hillerød.

INDHOLD

Sommerævdn. Af Redaktør Erland Gribso. Melodi af Redaktør Erik Gribso	3
En Møllersvend fortæller	5
Laurids Hansen til Minde	15
Under Sogneforstanderskabet i Græse-Sigerslev. Af Førstelærer H. L. Sørensen	31
Minder fra Horns Herred og Frederikssund	44
Et Par Cyprianusskrifter. Af Realskolelærer Nils Gustafsson	52
Oles Markedsvise. Med Melodi	64
Lidt om Ullerødgaard og dens Beboere 1799—1928. Af Gaardejer Hans Larsen	71
Forskelligt	79

Hvor intet andet er angivet, er Bidragene skrevet eller tilrettelagt af Anders Uhrskov.

BILLEDER

Pibe Stubmølle	5
Hølløse Mølle	9
Blistrup Mølle	11
Toldkar fra Ullerød Mølle	13
Laurids Hansen	25
En Jæger. Kunstsyning	43
Klukflaske og Glas	69
Tinkrus	70
Ullerødgaard	71
Lysestage. Tumling	78

KULTUR OG FOLKEMINDER IX

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 5 7

EN BONDE I OVERGANG

Jakob Knudsen havde paa forskellig Vis Tilknytning til Nordsjælland. Efter at Holger Begtrup 1895 havde oprettet Frederiksborg Højskole, kom Jakob Knudsen hyppigt her for at holde Foredrag eller læse op, men det skal vi nu høre om senere. Her vil jeg i væsentlig Grad holde mig til personlige Minder om denne ejendommelige Digter og betydningsfulde Personlighed.

Første Gang jeg saa ham — det maa have været i Midten af Firserne, da jeg var en Purk paa en 4-5 Aar — var han Gæst i mit Hjem. Han havde talt i Tørring Forsamlingshus og overnattede hos mine Forældre. Jeg husker ham Dagen efter, da han sad og spiste Morgenmad. Jeg var meget interesseret og holdt Øje med den fremmede Mand, som iøvrigt ikke tog nogen Notits af mig. Der var kogte Æg paa Bordet, og Maaltidet sluttede naturligvis med Kaffe. En Gang imellem hændte det, at vi fik kogte Æg i mit Hjem, i Almindelighed til Aftensmad, og det var en fast Regel, at hver af os fik eet Æg. Det strakte imidlertid ikke til i nærværende Tilfælde. Jeg fulgte nøje Begivenhedernes Gang, og pludselig spændte jeg ud i Køkkenet: »Mor, nu har Jakob Knudsen spist tre Æg!« Mor svarede iøvrigt intet, men jeg havde jo altsaa oplevet noget usædvanligt.

En Del Aar senere mødte jeg atter Jakob Knudsen, og da saa jeg ham fra en helt anden Side. Det maa have været omkring 1900, og jeg var Elev paa Gjedved Seminarium. Her var der en Foredragsforening, hvor forskellige kendte Mænd kom og talte. Af de Talere, der gæstede Seminariet i Løbet af de tre Aar, jeg var der, husker jeg kun Navnene paa fire, og den af dem, der saa afgjort optog mig mest, var Jakob Knudsen. Denne Mand, der i sine senere Aar blev meget svær, var dengang i sin bedste Alder

— et Par og fyrrer — fyldig, smuk, karakterfuld og med et Skær af Ungdom. At han var en poetisk Natur og dertil musikalsk, skulde vi snart erfare. Mig gjorde han i hvert Fald et stærkt Indtryk på.

Hvad Foredragets Emne var, husker jeg ikke, men Jakob Knudsen begyndte i hvert Fald med at omtale en Tur til Paris, hvor han havde oplevet Bastilledagen den 14. Juli. Han skildrede levende, hvor feststemte Pariserne var den Dag, og for at give os et lille Indtryk deraf sang han første Vers af Marseillaisen for os paa Fransk. Han havde en smuk og fyldig Stemme, og man følte, at han selv var stærkt med i Gengivelsen. Hans Røst toner endnu i mit Øre: »*Allons enfants de la patrie . . .*«

Senere i Foredraget omtalte han et Digt af Ludvig Bødtcher, som dengang var et ukendt Navn for de fleste af os. Det var Digtet »I Foraaret«, som der iøvrigt var Melodi til. Ogsaa det sang han for os, begge Versene.

Nu sænker sig Vaarens svangrende Luft,
Og Knopperne briste, og Blomsten faaer Duft,
Og Bølgen, som længe smægted i Tvang,
Gaaer atter sin blinkende Gang! —
I dunkle Lund,
I dæmrende Stund,
Bag Løv. som skjærmer,
En Nattergal sværmer, —
Og Tonerne synke dybt i mit Bryst
Som Suk, som Savn, som smeltende Lyst!

Nu gløder i Rosen Eros sin Piil
Og svinger sin Bue med Trods og med Smil,
Han stiger fra Jord som qviddrende Fugl
Og spejder bag Skyen i Skjul:
O vøgt nu tro
Dit Hjertes Ro!
Hans Piil er baaren
Af Duften i Vaaren —
Den træffer som Lyn og fylder dit Bryst
Med Suk, med Savn, med smeltende Lyst!

»For at Melodien kan fæstne sig hos Dem, skal jeg synge den een Gang til.« Og det gjorde han. Digtets skære Stemning virkede betagende paa mig. Jeg har læst det mange Gange siden, og Ludvig Bødtcher er blevet en af mine Yndlingsforfattere.

Det er naturligvis faa Foredrag, man husker noget af et halvt Hundrede Aar efter. Det sker kun, naar man har mødt en virkelig Aandspersonlighed, og en saadan var Jakob Knudsen. Humor havde han megen Sans for, hvorom senere skal berettes. Men her kan jeg ikke nægte mig Fornøjelsen at fortælle et lille Eksempel herpaa. Jakob Knudsen havde under sit Pariserophold erhvervet sig en ny Stok. Den havde ikke noget videre fransk Præg, for det var en almindelig Knortekæp. I Holstebro levede der dengang en Frimenighedspræst, der hed Morten Larsen. Han havde som ung været Præst for den danske Menighed i Paris, og nu virkede han altsaa i Holstebro. Han var en af Landets betydeligste Præster — han var faktisk noget af en Apostelskikkelse, og han gik meget jævnt klædt.

Naar Jakob Knudsen med sin Knortekæp i Haanden traf en Bekendt, kunde det falde ham ind at stille følgende Spørgsmaal: »Hvad Lighed er der mellem denne Stok og saa Morten Larsen?« Derpaa blev den adspurgte i Almindelighed Svar skyldig. »Jo,« sagde Jakob Knudsen, »de har begge været i Paris, men man kan ikke se det paa dem.« — — —

Jakob Knudsen var født den 14. September 1858 i Rødning, hvor Faderen, cand. theol. Jens Lassen Knudsen, dengang var Højskolelærer. 1862 blev J. L. Knudsen Lærer ved Kolds Højskole i Dalum, men gik senere Præstevejen. 1864 blev han udnævnt til Sognepræst for Aggersborg i Øster Han Herred, hvorfra han 1872 forflyttedes til Lejrskov, og her virkede han til sin Død.

Jens Lassen Knudsen var af gammel Bondeslægt, idet han tilhørte »den konstante vestjydske Race«, som man træffer i Egnen Syd for Ribe. Selv var og blev han, som Holger Begtrup siger, en vestjydsk Bonde, hvem Præstekjolen klædte kønt. Det var denne vestjydske Befolknings Grundpræg, der gennem Faderen gik i Arv til Jakob Knudsen. »Den tungt dragne, vandrette Linje i hans Syn paa alle jordiske Forhold og den dristige, himmel-

stræbende Streg i hans Forhold til Evigheden minder begge om hans Udspring fra Ribeejnen« (Holger Begtrup).

Jakob Knudsens Moder var Nanna Boisen, der tilhørte den kendte Boisenke Slægt, som oprindeligt stammede fra Vestslesvig, men nu havde sit Hjemsted paa Lolland. Den Boisenke Slægt er kendt for sin Fantasi og Følsomhed, Egenskaber, Nanna Boisen ogsaa ejede, samtidig med, at hun var meget musikalsk. Det var fra disse »to Slægter«, Jakob Knudsen stammede. Hjemmets Luft var udpræget grundtvigsk, og Forældrene underviste selv deres Børn. 1873—74 tilbragte Jakob Knudsen godt et halvt Aars Tid paa Askov Højskole. Senere rejste han til København, hvor han 1877 blev Student og 1881 theologisk Kandidat. I København sluttede han Venskab med den nordsjællandske Præstesøn Holger Begtrup, og Venskabet holdt, trods Brydninger, Livet ud. De var højst forskellige af Natur, men netop derfor havde de begge noget at byde hinanden.

Samme Aar, som Jakob Knudsen blev Kandidat, blev han Lærer paa Askov Højskole, og et Par Aar efter, 1883, blev han gift med Sophie Plockross, Datter af en københavnsk Overretssagfører. Opholdet i Askov var ikke idel Lykke. Jakob Knudsen havde et noget tungt Sind, og Sønderjyden Helene Iversen, senere gift med den sønderjydske Fører H. P. Hanssen, der var i Huset hos Knudsens fra Maj 1885 til Maj 1886, fortæller herom, at Jakob Knudsen gik op og ned af Gulvet og sagde: »Det er ikke let for os Bønder i Overgang.« Selv var Helene en selvstændig Natur, hvad der medførte, at Jakob Knudsen en Dag sagde til hende: »Du er en god Pige, Helene, men Du er ikke nem.«

Lysere blev Jakob Knudsens Tilværelse ikke derved, at Samarbejdet med Skolens Forstander, Ludvig Schrøder, ikke var det bedste. 1890 flyttede Jakob Knudsen til Mellerup ved Randers, hvor han blev Valgmenighedspræst. Hans Ægteskab var ikke lykkeligt, 1893 blev han skilt fra sin Hustru og 1896 gift med den nittenaarige Helga Bek, Datter af Mellerup Højskoles afdøde Forstander Jens Bek. Disse Begivenheder skabte Uro i Valgmenighedskredsen, det kom til et Brud, og 1897 flyttede Jakob Knudsen og hans Hustru til Randers. I de følgende Aar levede han af at rejse rundt og holde Foredrag og Oplæsninger,

mest Holberg. Det var et anstrengende Liv, og det var trange Kaar.

Jakob Knudsen havde med længere Mellemrum skrevet forskellige Ting, men fra 1898 optog Forfattervirksomheden en væsentlig Del af hans Tid. I det Aar udkom »Et Gjensyn«, 1899 »Den gamle Præst«, 1902 »Gjæring« og »Afklaring«, og nu gik det Slag i Slag med Udsendelsen af den Række Romaner og Fortællinger, der skulde slaa Jakob Knudsens Navn fast i dansk Litteratur.

1904 flyttede han til Nyhuse ved Hillerød, hvor han fik Bopæl i Grønnegade 23, første Sal. Her blev han boende til 1909. I disse Aar skrev han bl. a. »Fremskridt«, 1907, »Varulven«, 1908 og »Lærer Urup«, 1909.

»Varulven«, der var et dramatisk Digt, skrevet under Paavirkning af Goethes Faust, gav Anledning til en Kronik i »Ekstra-bladet«. Her skal indskydes, at Jakob Knudsen var en Mand, der ikke altid tog saa meget Hensyn til det ydre. Man kunde om Vinteren se ham vade rundt i Nyhuse i et Par store Træskostøvler, hvorfra alle fire Stropper stak lige op i Vejret. Han var en god Økonom — iøvrigt som antydet i mange Aar af Nødvendighed — og Tøjet skulde slides. At være iført et Par sorte Bukser og en grønlig Jakke stødte ikke hans æstetiske Sans, men nok andres.

Og her kommer en Mand, der hed Thomas Graae, ind i Billedet. Thomas Graae var en Præstesøn, født i Ribe 1849, men levede fra 1851 til 1864 i Flensborg, hvor hans Fader var Præst for den frie danske Menighed. Om Oplevelserne i disse Flensborgaar har Thomas Graae iøvrigt fortalt i den interessante og velskrevne lille Bog »Gamle Minder«, 1917. Her finder man følgende Linjer: »Halvgamle Tanter sagde, at jeg var en næavis Knægt, og de havde Ret.«

Thomas Graae førte en noget omskiftelig Tilværelse. Han udviklede sig til en Bohème — cand. jur. iøvrigt — og lidt ind i dette Aarhundrede strandede han i Hillerød. Han var rød Radikaler og tilhørte det moderne Gennembrud med hundrede Procent. Han besad en vis Charme og havde et lunt Glimt i Øjet. Af det præstelige fra Barndomshjemmet havde han næppe taget

noget i Arv. Snarere havde han det som Trollden i Eventyret, der ikke kunde taale at lugte kristen Blod. Da det radikale Venstre dannede Regering 1913, følte han sig naturligvis stolt af Resultatet, men helt tilfreds var han langt fra. Der var nemlig sket det, at Pastor S. Kejser Nielsen var blevet Kultusminister, og i den Anledning erklærede Graae, at han til Nød kunde finde sig i, at man valgte en Kristen til denne Post, men at man tog en Præst, det kunde han, som han i kraftige Vendinger bedyrede, ikke forsonse sig med.

Det er klart, at Thomas Graae og Jakob Knudsen var polære Modsætninger, og da Knudsen havde udsendt »Varulven«, skrev Graae en Kronik i »Ekstrabladet« om »Hillerøds Goethe«, og den var ikke ligefrem rosende. Graae udmaled bl. a., hvorledes Jakob Knudsen kom vandrende op ad Torvebakken, iført »Prangerjakke og Præstebukser«. Det næsvise var aabenbart ikke helt gaet af ham. —

Som tidligere nævnt kom Jakob Knudsen meget paa Frederiksborg Højskole. Engang talte han for Sommerpigerne om Goethes Faust med Hovedvægten paa »det evig kvindelige«, og det gjorde han paa en saa gribende Maade, at Pigerne lyttede som aldrig før. Man kunde høre en Naal falde til Jorden. Det blev langt over Tiden, men Middagsklokken ringede ikke. Efter Foredraget saa man Pigerne gaa to og to i den store og smukke Have, tavse og eftertænksomme. De havde følt, at Aanden var dem nær.

Jakob Knudsen var en ypperlig Oplæser, navnlig af Holberg. I Særdeleshed svarede hans svære Korpus godt til Fremstillingen af Jeronimus, hvem han iøvrigt karakteriserede med nogle lige-saa kraftige som ejendommelige Næsesnork. Naar en saadan Lyd tonede frem, vidste man, at man havde et Stykke rigtig god Gammelmandsvisdom i Vente.

Han sang ogsaa ved Aftenunderholdningerne for Eleverne, og Repertoiret strakte sig lige fra en elskovsfuld Katteviser til Leporellos Arie af »Don Juan«. Desuden fortalte han Smaaoplevelser. Han havde et fint Øre for Dialekter, han kunde gengive Sønderjydsk, Koldingjydsk og meget andet saa levende, som man saa vedkommende for sig. Engang fortalte han en Episode fra et sønderjydsk Bryllup. En Søn fra Bryllupshuset havde en Tid

været i Bagerlære, og nu var han hjemme for at bage til Bryllup, men det gik ikke helt som tænkt, og herom berettede Moderen omtrent saaledes: »Først vilde han lave Kransekage, men det vilde it ret flaske sig, saa smækkede han det sammen, og saa vilde han lave Klejner, men det vilde heller it ret flaske sig. Saa smækkede han det sammen igen, og saa vilde han lave Smaakager, men saa blev det til Skidt altsammen, og saa lavede han Pebernødder ud af det.«

Af endnu større Virkning var en Oplevelse, Jakob Knudsen havde haft i Askov. Forholdet var det, at man i Firserne paa Askov Højskole afholdt nogle Møder for Egnens Befolkning, hvor der først blev holdt et Par Foredrag, og derefter spiste Deltagerne til Aften. Da det altsammen var uden Vederlag, kunde det jo nok siges at være en noget mager Forretning for Skolens Forstander. Det fandt ogsaa en ældre Lærer fra Egnen, og en Dag tog han efter Mødet, da Schrøder havde forladt Salen, Ordet for at rette en Henvendelse til de øvrige Deltagere, og denne Tale lød i Jakob Knudsens — rimeligvis nok noget frie — Gengivelse omtrent saaledes: »Der er en Ting, som jeg gerne vil sige til jer — henvende et Par Ord til jer om. Det er en Ting, som har gawwen inde i mig i den sidste Tid.

Se, naar vi nu har hørt Foredrag, har hørt Schrøder og Nutzhorn tale deres Ord til os, saa er det ligesom Fugle, der flyver ind i vore Ører, bygger Rede der . . . ruger Unger ud . . . og flyver ud igen.

Men nu er Tingen den, at en Sag har altid tow Sider — i det mindste tow Sider — saa naar det fylder det jenn' Sted, saa tømmer 'et det andet, og naar vi nu er blevet, om jeg saa maa sige, aandeligt bespiset, saa er det, at det fylder i vore Hoveder, men samtidig tømmer det et andet Sted, og det er i vore Maver.

Men saa bliver vi budt ind i en Stue, og derinde staar der nogle Borde. Oven paa disse Borde findes der noget . . . ja, nogle Levnedsmidler. Og saa sætter vi os ned ved Bordene og spiiser, indtil vore Maver er fulde. Men saa er 'et, som jeg sagde før, at en Sag har altid tow Sider — i det mindste tow Sider — for naar det fylder det jenn' Sted, saa tømmer 'et det andet. Saadan er det ogsaa her, for naar det har fyldt i vore Maver, saa har det tømt i Schrøders Lommer.

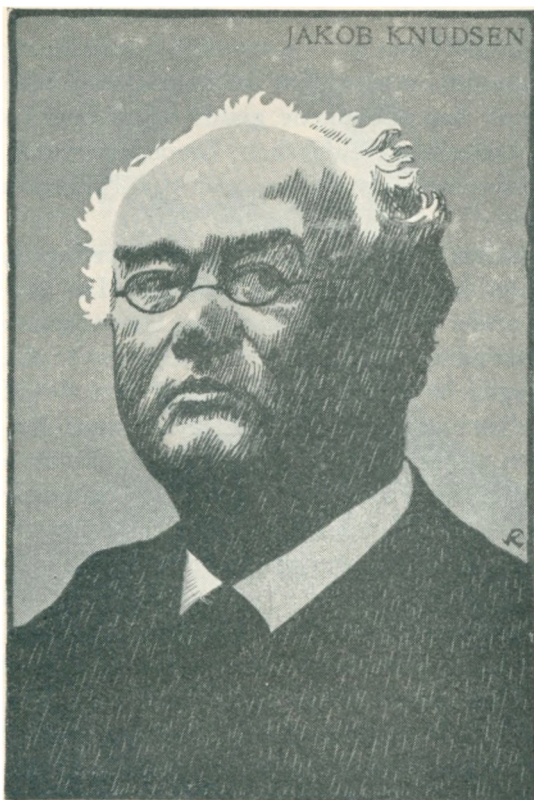
Se, det er det, som jeg har tænkt paa i den sidste Tid — det, som har gawwen inde i mig — og som jeg nu vil bede jer tænke godt paa, saadan at I ett lader det gaa ind af det ene Øre og ud af det andet, men tager det med jer hjem, tygger godt paa det — og kommer med det igjen og kommer det i Schrøders Lommer, saa de kan blive godt fulde.« —

Det er klart, at Jakob Knudsens Besøg paa Frederiksborg Højskole skabte Feststemning, og det hvad enten han holdt et af sine digterisk udarbejdede dybe Foredrag, eller han underholdt Tilhørerne paa anden Maade. Altid følte man, at man i ham stod over for en Tænkter og en Kunstner.

Iøvrigt gik Jakob Knudsen enkelte Gange Begtrup meget nær, og det tjener Begtrup til Ære, at det ikke medførte et Brud. Jakob Knudsen har engang — i en Kronik tror jeg — fortalt, at han som oftest benyttede levende Model i sine Romaner og Fortællinger. For at holde Illusionen saa meget bedre fast anvendte han Modellens virkelige Navn under Udarbejdelsen. Først i den endelige Renskrift indførte han den digteriske Benævnelse. I Fortællingen »Stavnsbaandets Løsning«, der er skrevet 1902 og findes i Samlingen »Jyder«, bringer Jakob Knudsen en Skildring, der foregaar i Frederiksborg Slotshave, og man var da heller ikke i Tvivl om, hvilken forskruet Nordjyde der var Fortællingens Hovedskikkelse. Paa lignende Maade var det, Jakob Knudsen i en af sine, iøvrigt lidet betydelige, Romaner gik Begtrup vel nær.

Der var en meget stor Forskel paa de to Mænds Natur. Holger Begtrup var reflekteret, mens Jakob Knudsen var umiddelbar, den første noget af en Kredser, den sidste i Ligeløb for at bruge et Ludvig Feilberg'sk Udtryk. Jakob Knudsen var iøvrigt meget optaget af Ludvig Feilbergs Tanker og benyttede dem ogsaa som Emne for et Foredrag.

Men i en anden Henseende var Begtrup en stor Støtte for Jakob Knudsen. Han var paa en Maade hans Sjælesørger. Jakob Knudsen led af Komplekser, og dem kunde han ikke altid selv magte. Saaledes fortælles der, at han paa en Bryllupsrejse i Italien med sin første Hustru fik en Oplevelse, som ødelagde hele Turen for ham. Ægteparret var paa en Spadseretur kommet op i en Bjergegn, hvor der var meget smukt. Paa Bjergsiden voksede der en Skov, og her kastede Jakob Knudsen en udrøget

Jakob Knudsen.
Farveræsnit af Kr. Kongstad.

Cigarstump fra sig. Men da de kom ned paa deres Hotel, kom han til at tænke paa, at den Cigarstump vist ikke var helt slukket, den kunde derfor tænde Ild i Græsset og dermed i Skoven, der vilde brænde ned, og dermed tabte Bjergpartiet sin Skønhed, hvad der altsaa var hans Skyld. Det var ham ikke muligt at frigøre sig for denne Tvangstanke, og den pinte ham paa hele den øvrige Del af Rejsen. Med saadanne Besværligheder kunde han komme til Begtrup, som med sin klare Tankegang og sin store Autoritet tog hele Byrden fra ham. »Du mener altsaa ikke, Holger, at . . .« — »Nej, det mener jeg afgjort ikke!« Og saa følte Jakob Knudsen sig usigelig lettet.

Paa eet Omraade var der ingen Mulighed for Enighed, og det

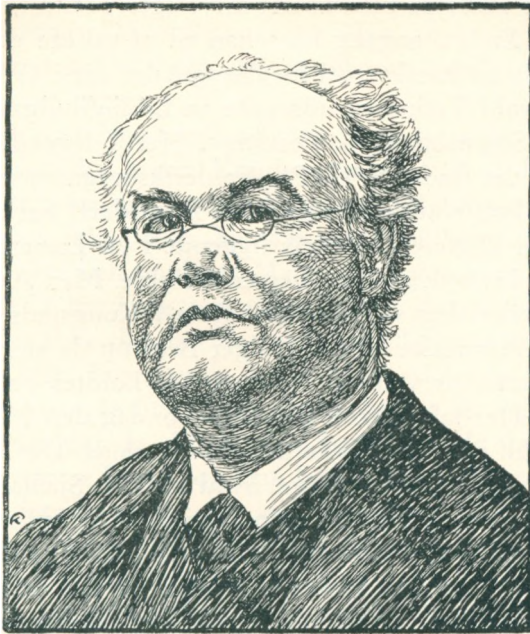
var med Hensyn til Forsvarssagen. Medens Begtrup — ligesom Thomas Bredsdorff iøvrigt — nærmest hyldede Hørups Anskuelse (»Hvad kan det nytte?«), var det modsat med Jakob Knudsen. Hans Hang til det ubetingede gjaldt ogsaa her. Forsvarssagen var ham en Livssag, en Lidenskab. Bredsdorff var i mange Aar Jakob Knudsens meget gode Ven, men paa Tanken om Forsvaret brast det.

Jakob Knudsens Forkærlighed for det ubetingede stak i det hele dybt. Det følte i hans Gudsforhold. Han gav sig helt og holdent ind under Guds Varetægt. Det følte ogsaa i hans Tanker om Børneopdragelse. »Fortæl og befal, det er al Opdragelses Indhold,« sagde han. Saadan havde han lært det af sin Fader, den gamle, djærve og ærlige Præst Jens Lassen Knudsen. Men Betragtningen var ensidig, og den gjorde utvivlsomt Skade baade her og der hos dem, der fulgte den. Der manglede nemlig en tredie væsentlig Ting: at forstaa. Dette var ganske vist ikke saa stærkt fremme dengang som nu, hvor man maaske nok enkelte Steder kunde trænge til at faa Jakob Knudsens Opdragertanker frisket op. Men hele Sandheden er de ikke.

Der var i Jakob Knudsens Natur meget tilbage af det gamle Bondesind. Han kunde privat være djærv i sin Udtryksmaade. Thomas Bredsdorff fortalte saaledes engang, at han fra Jakob Knudsen havde modtaget et aabent Brevkort, hvorpaa der stod: »Sig til N.N, den Lort, at . . .« — »Hvad gi'r De mig?« sagde Bredsdorff, »paa et aabent Brevkort.«

Jakob Knudsen var stærkt optaget af Virkelighedens Verden, Virkeligheden i Aandens Verden saa vel som Pengenes. Han forærede Begtrup hver ny Bog, han udsendte, men først, naar der var gaaet en Tid, saa han kunde være sikker paa, at Begtrup allerede havde købt et Eksemplar. Begtrup kunde til Tider være lidt højstemt i sin Talemaade. Saaledes talte han jævnlig om Fællesskabet mellem sig og sine Lærere, men han blev betydelig afsvalet ved Jakob Knudsens Udtalelse: »Hvordan kan Du tale om Fællesskab mellem Dig og dine Lærere. Der er *Penge* imellem jer.«

1909 byggede Jakob Knudsen et Hus i Birkerød, og hertil flyttede Familien, men ogsaa i dette Foretagende spillede Tanken om det ubetingede en Rolle. Han havde nemlig den Mening, at for

Jakob Knudsen.
Pennetegning af Kr. Kongstad.

at man virkelig skulde have Følelsen af at eje sit Hus, maatte det være betalt altsammen. Saadan blev det ogsaa. Jakob Knudsen sad ubetinget paa sit eget. Men hans Hustru saa mere praktisk paa Tingene, og efter at hendes Mand var død 1917, optog hun et Laan i Huset velvidende, at det paa den Maade var lettere at afhænde, naar det engang skulde sælges.

Tegneren, Maleren og Bogtrykkeren Kr. Kongstad boede i Hillerød fra 1915 til 1929. Han havde antagelig aldrig hilst paa Jakob Knudsen, men han havde faaet Interesse for hans Ansigt, og en Dag skrev han til ham og spurgte, om han maatte skære hans Portræt i Træ. Herpaa fik han fra Jakob Knudsen et Svar, der omtrent lød saaledes: Hr. Kr. Kongstad! Paa Deres Forespørgsel om min Tilladelse til, at De skærer mit Portræt i Træ, skal jeg svare, at det har jeg ikke noget imod. Derimod spørger De ikke om, hvorvidt jeg har noget imod, at De sælger nævnte Portræt, og da De ikke spørger om det, vil jeg heller ikke svare paa det. Ærbødigst osv.

Kongstads Arbejde blev til det farvelagte Træsnit, der er gengivet S. 11. Endnu engang kom han til at udføre et Billede af Jakob Knudsens karakteristiske Ansigt, det var i 1928, da Bogtrykker Oswald Terkelsen udsendte en Bibliofiludgave af Jakob Knudsens »Stavnsbaandets Løsning«. Hertil tegnede Kongstad det Portræt, der findes S. 13. Paa Frederiksborgmuseet hænger et Maleri af Jakob Knudsen, som Axel Bredsdorff har malet 1912. Her ser man Digteren halvvejs liggende i en Lænestol, og man faar et godt Indtryk af hans Legemes Fylde. Men Aandspersonligheden træder dog vist stærkest frem i Kongstads Portrætter.

I en lang Aarrække ledede Holger Begtrup de store Folkemøder, der hvert Aar ved St. Handagstide holdtes paa Fruebjerg i Gribskov. Her talte Jakob Knudsen Søndag den 26. Juni 1904. Han sagde bl. a.: Jeg er Jyde med Liv og Sjæl. Det kan maaske derfor have sin Interesse at høre, hvad Indtryk Sjælland har gjort paa mig. Uagtet jeg elsker Jylland højere end Sjælland, kan jeg ikke vægre mig ved den Forestilling, at Sjælland er det egentlige Danmark. Jeg ved ikke bestemt, hvorfor jeg har denne Fornemmelse, men Sjælland er nu engang for mig det egentlige danske Landskab, skønt jeg synes bedre om den jyske Natur. Det er, ligesom jeg holder mere af Skorpen end af det egentlige Brød.

Nordsjælland er for mig Kongernes Sjælland. Det er *Danmarks Stadsstue*, det eneste, vi har at vise frem i Sammenligning med andre Landes Tiltrækninger. Der er Øresund. Man skal gaa til Strædet ved Kontantinopel for at se et saa stolt Syn, som Skibene paa Øresund frembyder. Saa er der de mange Slotte. For mig spiller Frederiksborg Slot en stor Rolle — maaske fordi jeg har det dagligt for Øje. Her færdedes Christian IV og Frederik VII, her levede Præsten og Skjalden C. Hostrup.

Og saa er der en Ting til, som har gjort mig denne Egn dyrebar. I disse Egne færdedes Søren Kierkegaard meget. Som Barn kom han ud til en Slægtning, der ejede en Gaard herude, og da han blev voksen, gik han, naar Tungsindet faldt over ham, hen til Gammeltorv og lejede en halvlukket Kalechevogn, som kørte ham hertil. Gribskov var hans kæreste Opholdssted, og særlig havde han udvalgt sig Stedet ved Ottevejskrogen. Det indeholdt for ham en dyb Allegori, at det var ensomt, skønt otte Veje stødte sammen.

Disse Stemningers brogede Flok er det, der frembringer Fædrelandskærligheden. Disse Stemninger, dels af privat og dels af historisk Art, er det, der gør, at man føler sit Land som sit Hjem, sit Folk som sin Slægt.

Denne Tale kan Nordsjælland være godt tjent med. —

Engang anvendte Jakob Knudsen en Del af et Foredrag til at klargøre, hvorfor man kunde lide nogle Mennesker, men ikke andre. Det var ikke deres Kundskaber, det kom an paa. Der kunde godt være helt uoplyste Mennesker, som man kunde lide, mens man ikke brød sig om andre, skønt de var højt oplyste. Det var heller ikke det, om de var mere eller mindre fejlfri, der gjorde Udslaget. Der kunde være Mennesker med aabenlyse Fejl, som man kunde lide, mens de borgerligt set fejlfrie lod en temmelig ligegyldig. Ja, Mennesker kunde endda være i Besiddelse af ligefremme Laster, og man kunde alligevel lide dem. Nej, det, der var det afgørende, var, om de elskede Livet. Gjorde de det, kunde man lide dem, ellers ikke. Jakob Knudsen kan være vel tilfreds med denne Skelnemaade. Han var selv en af dem, der elskede Livet. Jakob Knudsen døde den 21. Januar 1917. Det er fyrretyve Aar siden, men saa stor en Aandspersonlighed var denne Bonde i Overgang, at hans Bøger læses den Dag i Dag, og nye Oplag ser Lyset.

A. U.

Trykte Kilder.

Holger Begtrup: Jakob Knudsen, En Levnedstegning, 1918. — Et dansk Kvindesind, Helene Hanssen, En Karakteristisk ved Ingeborg Thomsen, 1941. — Thomas Graae: Gamle Minder, 1917. — Anders Uhrskov: Kristian Kongstad, 1930. — Samme: Fruebjergmøderne, Frederiksborg Amts historiske Samfunds Aarbog, 1953. — Ejnar Thomsen i Dansk biografisk Leksikon.

EN REBSLAGERSVEND FORTÆLLER

I Skoleinspektør P. Petersens efterladte Papirer findes nogle Optegnelser, som skyldes Rebslagersvend *N. Handberg*, Nyhuse. Handberg, der i mange Aar arbejdede hos P. C. Hansen, Slots-gade 30, Hillerød, var en ivrig Laaner paa Folkebiblioteket. Her stiftede han Bekendtskab med Skoleinspektør Petersen, der var Bibliotekar og efter hans Opfordring nedskrev Handberg omkring 1917 følgende:

I.

Rebslagerne ere vist et af de Fag, der længst har holdt paa de gamle Laugsskikke ved Overgangen fra Dreng til Svend. Det er ikke saa mange Aar siden, at en Udlæring blev optaget i Broderskabet efter gammel Skik. Men i 1912 blev det fuldstændig ophævet, og *Laden*, *Velkomsten* og øvrige Emblemer skjænkedes til Københavns Raadhus, hvor de opbevares.

En Rebslagerdrengs Kaar for et halvt hundrede Aar siden var i de fleste Tilfælde lidet behagelige. Svendene i den Tid, særlig de ældre fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede, tog ikke med Glacéhandsker paa en Dreng. Raa Tiltale og Prygl var noget, man hurtigt blev vænnet til, og uden for Arbejdstiden maatte man jo staa til Svendenes Disposition, naar ikke just Mester havde lagt Beslag paa en. Vi fik jo alle, i det mindste i Provinserne, Kost og Logi hos Mesteren. Arbejdet var strengt, da alt foregik med Haandkraft. Reberbanerne vare paa faa Undtagelser nær aabne og laa som oftest udsat for alle Vinde, og Hovedarbejdet, Spindet af Garnet, maa ikke gjerne standses, saalænge det var muligt at spinde. Stærk Regn og Snefald kunde drive en ind, Kulden aldrig. Dog skulde vi selvfølgelig først være drivvaade. Var Spindet saa standset, kom det indvendige Arbejde. For

Svendenes Vedkommende med at klare Hampen i Heglerne og for Drengenes med at oppille de Baand, hvormed Hampeballerne vare surrede. Som Regel forsvandt saa Mester fra Værkstedet, Svendene fik en Dreng sendt i Byen efter Drikkevarer, og snart gik, ved Siden af Arbejdet, Historier om Oplevelser og Skikke i det fremmede, hvor de havde arbejdet, medens vi Drenge med stor Opmærksomhed lyttede til og ønskede, at vor Læretid var omme, at vi saaledes kunde komme til at flagre fra By til By, naar det behagede os.

Og Tiden svandt da omsider, og da Læretiden var paa det sidste, begyndte Forberedelserne til Svendepróven. Dog var det allerede dengang, i 1868, ingen tvungen Sag at aflægge en saadan (ifølge Næringsloven af 1857), men for Rebslagernes Vedkommende kunde man ikke faa Arbejde som Svend, selv om man efter Landets Lov var berettiget til det, i de Byer, hvor der fandtes Broderskaber, som det blev kaldt. For Danmarks Vedkommende fandtes saadanne i Kjøbenhavn, Odense og Aarhus. Og uden at være svendegjort et af disse Steder var det ogsaa umuligt at rejse i Tydskland, hvor der var Broderskaber overalt.

For den, der altsaa havde Lyst til at see sig om paa disse Steder og arbeide som Svend, var det nødvendigt at være »zünftig« Svend. Men for at opnaa dette skulde der aflægges Svendepróve, som skulde forevises og godkjendes af vedkommende Bys Magistrat. Naar saa dette var i Orden, og man havde sit Svendebrev, henvendte man sig til Oldgesellen med Anmodning om at blive optaget i Broderskabet og fik da Besked paa, naar og hvor vedkommende Kroesdag eller, som man nu kalder det, Generalforsamling skulde være.

For mit Vedkommende skete denne Optagelse i Kjøbenhavn den første Søndag efter St. Hans Dag 1873. Jeg havde arbeidet paa forskellige Steder i Provinserne som uzünftig og var nu tilbuddt Arbeide i Kjøbenhavn og skulde altsaa ind i Broderskabet. Sammen med 4 andre (deriblandt 1 Svensker fra Malmö) henvendte jeg mig hos daværende Oldgesell og fik Ordre til at møde paa ovennævnte Dag i *Stadt Riga*, Lille Kongensgade 25, hvor Lauget dengang havde Laugshuus. Der mødte vi altsaa og ventede pænt udenfor Salen, til Svendene havde endt deres Generalforsamling.

Omsider blev vi da kaldt ind af den yngste Svend og saa for os et mægtig langt Bord paa hele Salens Længde tæt besat med Svende. For Enden, nærmest den Dør, vi kom ind af, sad Oldgesellen med Bisidderne ved sin Side og aaben Lade (den Kiste, hvor Protokoller og andre Papirer opbevares) foran sig samt *Velkomsten*, en stor Sølvpokal rundt om behængt med smaa Sølvskilte, der hang paa ganske korte Tappe, saa de let kunde falde af. *Commando*- eller *Skafferstokken* havde han i høire Haand. Efter at vi, der stod med tilknyttede Frakker, havde ventet lidt, vendte han sig til os med Spørgsmaalet »Hvad vil I?« — »Vi ønsker at optages i Broderskabet,« blev der svaret. »Tror I at have opført Eder saaledes, at der intet er til Hinder derfor?« — »Ja.« — »Kom da her en ad Gangen, og lad os høre Brødrenes Mening.«

Efter at have slaaet 3 Slag med Stokken i Bordet henvendte han sig da til Forsamlingen med følgende Ord: »Alt med Gunst! — Med samtliges gunstige Tilladelse! Skulde der være nogen iblandt den ærede Forsamling, som haver en eller anden Klage at fremføre mod Udlæringen N.N., da træde han frem med Gunst for det ærbare Haandværkerbord og med Beskedenhed fremfører sin Klage. Har han Ret, skal ham Ret vederfares og Ungsvenden bøde en Skjænkelse til Fattigbøssen.«

Selvfølgelig var der altid noget at klage over hos en Læredreng, og vi indrømmede Alt villig og betalte strax de os idømte Bøder, og dermed var det til Ende. Først maatte vi dog betale det fastsatte Gebyr til Laden, vistnok 8 Rd. Vi blev nu placeret ved Bordet mellem de ældre Svende, men maatte selvfølgelig ikke tiltale dem endnu. Kun svare paa Spørgsmaal.

Oldgesellen bankede atter tre Slag i Bordet og fremsagde derefter følgende Grüss: »Alt med Gunst! Med Eders gunstige Tilladelse tager jeg den ærbare Velkomst fra det ærbare Haandværksbord og tillader mig at frembringe en Skaal i hele Laugets Navn for Ungsvenden N.N. Det være hans Velgaaende. — Med gunstig Tilladelse overrækker jeg derpaa den ærbare Velkomst i hele det ærbare Laugs Navn til Ungsvenden N.N., for at han ved en Æresdrik af samme kan vorde vor indviede Medbroder.«

Saa kom da endelig det høitidelige Øieblik, da man skulde hæve dette store Monstrum og forsøge at tømme det. 3 Gange

maatte den sættes til Munden. Den første Gang blev Slurken jo ikke stor. Man skimtede ængstelig til alle de smaa Skilte, der hang paa Siderne, og tænkte paa, at hver Skilt, der faldt af, var en 8 Skilling i Bøde, men den krydrede Vin gjorde sin Virkning efter anden Omgang, og under Svendenes Tilraab og Jubel lagde man den 3die Gang Ørerne godt tilbage og lod falde af Skilte, hvad der vilde. Derefter blev der sunget følgende Vers:

- »Beskjærm vort Laug, o store Gud!
- »Med Kunstsans styrk det unge Skud.
- »Han følge tro vort Laugs Lovbud
- »Til seent fra os han træder ud.

Saa var man altsaa optaget i Broderskabet og maatte dele Pligter saavel som Rettigheder med det. De første viste sig strax i Form af en hel Masse smaa Understøttelser blandt andet til de gamle Svende, der var havnede paa Almindeligheden. Ganske mærkelig traf det sig saaledes, at en af de 2 fra Almindeligheden, der var med til min Svendegjøren, havde arbeidet hos min Fader i Viborg, da jeg var en ca. 8te Aars Knægt, og ydermere arbeidet sammen med Fader som Svend i Randers i Midten af 40erne. Alt dette resulterte i, at jeg særlig maatte tage mig af »gamle Holm« den Dag, og jeg tør nok sige, han kom ikke fastende hjem den Aften. Imidlertid var Laden lukket, og den alvorlige Del forbi. Gratulationer regnede i Strømme ned over os, og Gratulanterne trængte høilig til Forfriskning, og vi Ungsvende følte os hædrede ved at turde tilbyde en saadan til vore Medbrødre. Da Bordet saa var dækket, og Spisningen begyndte, var der lagt en god Grund til Gemytligheden. Ved 7-8 Tiden kom Damerne og Musikken, og Dansen tog sin Begyndelse og fortsattes til Midnat. Saa blev Laugsfanen ført frem. I Procession blev den ført Salen rundt og blev til sidst plantet foran de med Rødvinspunch til Damerne og Rompunch til Herrerne sammenstillede Borde. Her tog Oldgesellen Ordet og paalagde Ungsvendene at holde den Fane, som nu vaiede over dem, høit i Ære, hvor i Verden Arbeidet ved Haandværket vilde føre dem, saa de kunde blive agtede for ærbare Svende paa fremmede Broderskaber.

II.

Rebsluger-Broderskabet i Kjøbenhavn holdt i den Tid, den existerede, Generalforsamling hvert Kvartal. Selv om der var Udlærninge, der skulde svendegjøres, blev Generalforsamlingen først afholdt. Ved saadant Møde, naar Laden var aaben, og alt iøvrigt i Orden, var det Oldgesellens Pligt at hilse paa Brødrene med følgende:

»Alt med Gunst! Med samtliges gunstige Tilladelse skal jeg bede den ærede Forsamling, som det enhver ærekjær og ordentlig Rebslagersvend egner og anstaar, med Orden at betræde Amtsalen. Og hvad vor Samling angaar, saa haver vi i Dag i broderlig Enighed afholde vort Qvartal, samt efter gammel Skik til Velkomsthilsen at byde de sidst udlærte Svende en Drik af vor Velkomst.«

Derefter blev nedenstaaende Vers fremsagt:

- »Den grundlagt blev af vore Fædre,
- »Derfor vi haabe, de den vil hædre,
- »Saa at de til vort Haandværks Tarv og Ære
- »Forenede med os maa Byrden bære.

Saa afgjordes de almindelige Forretninger med Oplæsning af Regnskabet, dets Godkjendelse, Meddelelse om fremmede Tilreisende, Dødsfald, Bortreiste osv. Og nu blev der spurgt efter Klager af Oldgesellen med disse Ord: »Med samtliges gunstige Tilladelse! Skulde der være nogen iblandt den ærede Forsamling, som haver en eller anden Sag at fremdrage, en eller anden Klage at fremføre imod mig, mod Repræsentantskabet eller mod en eller anden Kollega, da træde han frem med Gunst for det ærbare Haandværksbord og med Beskedenhed fremføre sin Klage. Har han Ret, da skal ham Ret vederfares og den paagjældende bøde en Kjendelse til Fattigbøssen. Men den, der klager uden Grund, er ikke alene hjemfalden til enkelt, men dobbelt Bøde.«

Og der havde altid i Qvartalet været noget Svendene imellem, der kunde benyttes som Anklage. Man kunde nemt forsee sig. Gik man f. Ex. fra Værkstedet over Gaden efter en eller anden Ting i bar Bluse uden Frakke, kunde man anklages og idømmes en Bøde.

Naar en tilreisende Svend havde faaet Arbeide i en By, skulde han senest inden 6 Uger »tage sin Geschenk«, som det blev kaldt. Det vil sige, man skulde betale sit første Gebyr til Laden og drikke af Velkomsten. Indtraf der ikke noget ordinært Møde til den Tid, blev der afholdt et extra. Ved et saadant Møde blev følgende Grüss brugt:

»Med Eders gunstige Tilladelse tager jeg den ærbare Velkomst fra det ærbare Haandværksbord og tillader mig at frembringe en Skaal for den unge Svend, for den tilstedeværende Forsamling og det hele ærbare Rebslagerlaug, ikke at forglemme den Medbroder, som langt fra os med Møie søger sit Brød. Det være samtliges Velgaaende. — Med gunstig Tilladelse overrækker jeg den ærbare Velkomst i hele Laugets Navn til Ungsvenden N.N., for at han ved en Æresdrik af samme kan vorde vor indviede Medbroder.« —

Derefter fremsagdes atter det ved Svendegjoring brugte Vers:

- »Beskjærm vort Laug, o store Gud,
- »Med Kunstsans styrk det unge Skud.
- »Han følge tro vort Laugs Lovbud,
- »Til seent fra os han træder ud.

Naar man i hine Dage som reisende Svend kom til en By, søgte man strax til det Herberg, hvor Faget havde Laugshus. Herbergsfaderen, der paa Paaklædningen strax saa, at man var Rebslager, bød den fremmede en Læskedrik i Form af Snaps og Øl. En Rebslagersvend paa Reise skulde være iført blaa Bluse med Spinderem om Livet, rødt Halstørklæde, knyttet med Sømandsknude, og Hat paa Hovedet, (de, der var gamle i mine unge Dage, brugte altid høi Hat) samt Stok i Haanden. Saaledes udstyret kunde man begive sig ud paa Værkstederne, hvor man saa hilste paa Mester og Svende paa den Maade, at man traadte hen til hver enkelt og gav ham høre Haand, idet man førte venstre Haand med Stokken i op til Hatteskyggen og sagde disse Ord: »Jeg hilser fra Mestre og Svende i N.« — Her skulde Navnet nævnes paa den By, hvor man sidst havde arbeidet.

Saa blev der hentet Brød og Brændevin, og den fremmede blev da budt velkommen og maatte fortælle Nyt fra de Steder, han havde været. Dernæst maatte Mesteren spørges om Arbeide.

Fandtes der saadant, skulde han tage det. Var der ikke noget, fik han sine Reisepenge eller Geschenk, som det blev kaldt. Men det kunde da træffe, at han i en By med flere Mestre traf Arbeide paa den sidste Bane. Saa gik Turen tilbage igjen, da det var en Æressag at aflevere den modtagne Geschenk, og man hilste da paa lignende Maade som ovenfor fortalt, men med disse Ord: »Jeg melder mig som Arbeidssvend.«

Slap Arbeidet op, eller man selv fik Lyst til Forandring, skulde man atter rundt paa Banerne og hilse igjen med disse Ord: »Jeg melder mig som fremmed.« Var man saa godt anset blandt Kammeraterne, samledes de om Aftenen paa Herberget til et Afskedsbæger, og næste Morgen snørede man Berlinereren og gik igjen paa Valsen. —

Noter.

Side 19. *Almindeligheden*. Almindelig Hospital i København, Amaliegade 20, bestod i sin Tid dels af en Lemmestiftelse og dels af en Sygeafdeling.

Side 22. *Geschenk*, Foræring, Gave.

Side 22. *Berliner*, Ransel eller Rygsæk.

Kødstøder.
(Folkemuseet).

BAGERIDRIFT I SIDSTE HALVDEL AF DET 19. AARHUNDREDE

Bagergaarden Slotsgade Nr. 1 blev grundlagt i 1686 og er derfor en af de ældste Forretningsejendomme i Hillerød. Den første Bagemester hed Stendal, han drev Bageriet fra 1686 til 1730, og siden har der uafbrudt været drevet Bageri i Ejendommen. Den har altid gjort sig bemærket ved sine mange Vinduer, 16 paa første Sal.

Min Far, Nicolaj Petersen, købte Ejendommen af G. L. Piper, den kendte Politiker og Landstingsmand, han var ikke Bager, men havde faaet den efter sin Svigerfar, A. Bauer, 1865. Som bekendt ødelagdes Bageriet ved Hørfabrikkens Eksplosion i August 1873¹, men den 8. Januar 1874 kunde N. Petersen overtage det. Skønt Bageriet laa centralt i Byen, var det hovedsagelig Landhandel. Der blev drevet en Slags Byttehandel, som var kendt fra Tiden, før Skilleløst blev indført.

Her skal beskrives Forretningsgangen fra sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Paa Torvedagene kom Bønderne til Byen med deres indhøstede Korn, de kørte ind i Bagergaarden, hvor det blev hejset op paa Loftet og læsset af. Der laa meget Korn. Hver Eftermiddag kom en Vogn fra Slotsmøllen og hentede et Vognlæs Korn, næste Dag blev det afleveret som Mel, Kusken havde Regning med, og der blev betalt Malepenge. Naar Kornet var afleveret til Bageriet, og Hestene var kommet i Stald — i hver Gaard var der oftest en Staldmester — kom Bonden ind i Butikken for at faa Afregning. I Butikken var der et lille Bord med to

¹Hørfabrikkens Eksplosion den 20. August 1873 er omtalt i *Kultur og Folkeminder* III, 1951, Side 3—17. Her findes ogsaa en Fortegnelse over Bagergaardens Indehavere.

Stole og mange Hylder. Paa en af Hylderne stod altid en Karaffel med Brændevin og Glas. Naar Afregningen var sluttet, sagde Bonden: »Jeg skal vel ogsaa have lidt Brød med hjem til Mutter.« Kom man med Papir og vilde pakke det ind, sagde han: »Det er ikke nødvendigt med Papir,« og saa tog han sit Lommestørklæde frem og fik pakket Brødet i det, saa blev der skænket en Snaps til ham. »Ah, det gjorde godt!« sagde han, og saa blev Glasset stillet paa Plads igen. Ordet Hygiejne kendtes ikke dengang. Konerne fik Plads ved det lille Bord og fik en Kaffetaar i en Spølkum med Fløde i og en Knald til. Naar de større Regnskaber skulde gøres op, kom Kunderne ind i Spisestuen. Til dem hørte Sylvesterne, som Bagerkonen var i Familie med, og saa blev Kaffen serveret paa Bakke.

Rugbrød og Sigtebrød blev kørt paa Landet. Bagermesteren havde et Par Vogné og Heste. Brødkuskene kørte hver Morgen undtagen Søndag og Mandag til Landsbyerne, saasom Skævinge, Gørløse, Tulstrup og andre. Han kom hjem om Aftenen og maatte gøre Regnskab. Han fik ikke Penge af Kunderne, de havde jo leveret Korn, som der senere skulde gøres Afregning for.

Brød var billigt dengang, en Hvedetvebak og en Kryder kostede 2 Øre, og man fik 6 for 10 Øre, 3 Stykker Wienerbrød for 10 Øre. Der var nemlig noget, der hed Tilgift. Familiernes Piger hentede gerne Morgenbrød, de fik Søndag Morgen et Stykke Wienerbrød i Tilgift for deres Ulejlighed. Tilgiftssystemet kom særlig frem ved Juletid. Hver Kunde, med hvem der blev drevet Byttehandel, fik en Sigtekage, den var rund og meget stor, som et lille Hjul. Gæstgiverne fik en Julekage af en lignende Størrelse.

Hver Lørdag kom fattige Koner til Byen for at bede om Hjælp (jeg vil ikke sige tigge). De gik fra Butik til Butik og fik gerne 2 eller 5 Øre. De behøvede ikke at bede, man vidste, hvorfor de kom. De har vel ogsaa gaaet i private Hjem. De havde en Kurv eller en Byldt med sig. Lørdagsudbyttet tærede de paa til næste Lørdag. Det var svært at være fattig dengang.

Folkeholdet bestod af en Mestersvend, en Anden- eller Trediesvend, en Lærling og en Brødkusk. De boede hos Husbonden, fik Kost og Logi. Middagsmaden spistes sammen med Familien. Naar de gik til Bords, var det efter en vis Rangforordning, først Mestersvenden, derefter de andre Svende og sidst Lærlingen. I

den sidste Del af Aarhundredet, da Arbejderbevægelsen tog til, fordrede Folkene Penge i Stedet for Logi. Det kunde Bagermesteren ikke gaa med til, og saa solgte han Ejendom og Forretning den 19. Juli 1898.

Anna S. Petersen.

Ovnplade med Dobbeltportræt af den senere Kong Frederik IV og hans Dronning.
Friblø Jernværk 1698.
(Folkemuseet).

ARBEJDERLIV I MAARUM

Fra fhv. Skovløber *N. P. Sørensen*, Kongstedhus, Græsted, har *Kultur og Folkeminder* modtaget følgende Skildring: Det, jeg her vil fortælle lidt om, er noget, som jeg kan huske fra min Barndom i Maarum. Jeg er født 1878, saa det, jeg her fortæller, gaar saa langt tilbage som til Firserne.

Der var dengang mange smaa Arbejderhjem i Maarum og Maarum Thinghuse, og Forholdene var helt anderledes, end de er nu, baade med Hensyn til Bolig, Bohave, Mad og Klæder og mange andre Omraader, men det kan vist siges, at Folk levede ligesaa lykkeligt dengang, som man gør nu i 1956. Der var dengang mange Indsiddere, som man kaldte dem, der lejede deres Lejlighed. Den bestod i Reglen kun af en Stue, et Stese og et lille Spisekammer. I Stuen, der baade blev brugt til Opholdsstue, Spisestue og Soverum, var der Lergulv. Det var der de fleste Steder dengang i saadanne smaa Hjem. Der var saa lavt til Loftet, at en velvoksen Mand maatte passe paa ikke at støde Hovedet mod Bjælkerne. Der var Tapet paa Væggene fra Loftet og ned til Underkanten af Vinduerne. Det nederste af Væggen var kalket, for det meste med en blaa Farve blandet i Kalken.

Møblerne var ret smaa og lavede af en Snedker, som boede der paa Egnen. I en saadan lille Indsidderstue var der hos de fleste en Kommode, et Klædeskab, en Laagkiste, et Bord og nogle faa Stole, en Seng, en Slagbænk og en Vugge af Træ, hvor der var Brug for en saadan, og saa var der en Spinderok. De fleste Koner brugte som Gardiner en smal Strimmel Bomuldstøj med en paasyet Blonde, der blev anbragt ved den øverste Kant af Vinduet, et saadant Gardin blev kaldt en Kappe. Dertil kom i det Hjem, som her tænkes paa, et Stueur, som blev købt hos

den gamle Urmager Nielsen i Græsted, og der var stor Glæde i Hjemmet, da dette Ur kom op paa Væggen. Det skulde trækkes op en Gang om Dagen, og det var Husfaderens sidste Arbejde, inden han gik i Seng om Aftenen. De fleste Koner holdt meget af Blomster, saa Vinduerne var gerne besat med Blomsterpotter. Der var Pelargonier, Fuksier, Myrter og andre Blomster, den lille Flittiglise ikke at forglemme.

Paa Gulvet var der strøet Sand, som blev hentet ved Hvide Kilde i Gribskov. Dette Sand var næsten lige saa hvidt som Strandsand. Det var gerne en Søndag Morgen om Vinteren, naar der laa Sne, at Faderen med et eller to af Børnene med en lille Trækslæde gik den halve Mil til Hvide Kilde efter en Pose Sand. Kakkelovnen var en Bilæggerovn, som der blev fyret i ude fra den aabne Skorsten, men der skulde meget Brændsel til, for adskilligt af Varmen gik ud i Skorstenen. Brændselet bestod af tørre, nedfaldne Grene, som fattige Folk fik Lov at hente i Skoven. Der brugtes ogsaa Tørv, som de fleste fik Lov til at lægge op til Hælvten hos en eller anden Gaardmand, som havde Tørvemose. I den aabne Skorsten blev Maden lavet. I de smaa Hjem havde man ikke dengang som nu Komfurer.

Man kom ind udefra gennem to Halvdøre til Steset, hvor Gulvet var lagt af smaa Graasten. Fra Steset var der en Dør ind til Stuen og en Dør ind til det lille Spisekammer. I Steset fandtes den aabne Skorsten.

Naar Konen i et saadant Hjem om Morgen havde redt Sengen og lagt Bomuldstæppet paa Sengen, skuret Bordpladen og Laaget paa Slagbænken og ellers »sat til Side«, som der blev sagt, samt fejlet Gulv og strøet Sand paa, var der baade pænt og hyggeligt.

De fleste Mænd arbejdede en Del af Aaret i Skoven paa 5te Kronborg Skovdistrikt, som det dengang hed, under daværende Skovrider Hempel, Ostrup, og daværende Skovfoged Jørgensen, Maarum. Der var ogsaa nogle, der havde deres Arbejde paa det nuværende Maarum Skovdistrikt hos daværende Skovrider Christensen, Maarum, og Skovfoged Nielsen, Bjørnstrup. Fortjenesten ved Skovarbejde var lille dengang, det var kun lidt, der blev betalt for Arbejdet. Værktøjet var simpelt, Øksen var hjemmesmedet og lavet af den gamle Smed Jens Christensen, Maarum,

som døde for 60 Aar siden. Efter den Tids Værktøj blev en saadan Økse betragtet som god, men for os, som siden kom til at arbejde med de Økser, der var fremstillet paa Fabrikker, vilde det næsten være en Umulighed at bruge den. Det samme gjaldt med Hensyn til Saven, de to vigtigste Redskaber ved Skovningsarbejde.

Arbejderne gik tidligt hjemmefra om Morgenene, i Vintertiden længe før det blev lyst. Der var i Reglen langt til Arbejdspladsen, og det gjaldt om at faa begyndt Arbejdet i rette Tid. Naar det indtraf med Sne, eller det paa anden Maade var tungt Føre, kunde der gaa en Time eller mere for at naa til Skovningspladsen. Man kunde somme Tider høre, der blev sagt: »Jeg skal gaa en halv Time før i Morgen, for vi skal begynde at skove ved Multebjerg,« eller »Vi skover ved Hertugdalen, saa jeg maa gaa lidt tidligt, at ikke min Kammerat skal vente paa mig.« En anden Gang hed det: »Vi skal hugge Gran oppe ved Stutterivejen.« Man kunde ogsaa høre, der blev sagt: »I Morgen skal vi begynde at skære Bøge oppe ved Frøkenbøgevejen, jeg skal gaa lidt tidligt, for at vi kan faa begyndt, inden de andre Mænd kommer. Vi vil gerne have fat nærmest Vejen, for det er den bedste Skov, jeg tror, det er de skøreste Træer at save, og de er ogsaa nemmere at fælde. Der er ikke saa stort et Kast paa dem som paa Træerne længere inde paa Pladsen, saa vi skulde gerne have hugget ind paa et Par Træer, inden de andre kommer.«

Naar der var flere Arbejdshold paa en Plads, kunde der være en Kappelstrid om at komme først paa Arbejde om Morgenene, selv om det ikke gik saa vidt som med min gamle Ven, Skovløber Corneliussen, der døde for mange Aar siden, 85 Aar gammel. Han fortalte, at han og hans Kammerat, Peter Olsen fra Thinghusene, drev det til at møde paa Skovningspladsen Kl. 3 om Morgenene. Det begyndte med, at et andet Arbejdshold en Morgen kom en Time før de to, næste Morgen kom Corneliussen og hans Kammerat en Time før dem, og saa endte det med, at de til sidst var paa Pladsen Kl. 3 om Morgenene.

Det har nok kun været den ene Morgen, de har mødt saa tidligt, for selv om de kunde staa og save noget i Mørke, saa har det nok alligevel været noget for tidligt at begynde Arbejdet. Der er vist ikke blevet udrettet ret meget. »Jo,« sagde den gamle

Corneliussen, »jeg er mange Gange kommet om Morgen, og min Kammerat, Peter Olsen fra Thinghusene, laa og sov, men Du kan tro, jeg behøvede ikke at slaa mange Slag paa Døren, før Stine Peter Ols' var der i bar Særk for at lukke op for mig. Naar jeg saa sagde: »Stine, giv dig dog Tid og faa noget Tøj paa, inden Du kommer og lukker mig ind,« svarede hun: »Du skal ikke staa ude og fryse, fordi vi ligger og snuer,« og det varede ikke længe, før Stine fik en Klokke paa og tændt op og fik Kaffeledlen til at koge.«

Naar det indtræffer med streng Frost og Sne, kan Skovarbejdet være meget besværligt, dels kan det være ubehageligt at faa Brændet op af Sneen, og i strengt Frostvejr vil Kilerne ikke trække (gaa i Træet). De kan blive ved at springe op, naar der bliver slaaet paa dem med Hammeren. Saa maa Skovarbejderen have en Æske Tændstikker med — Svovlstikker hed det dengang — og der maatte tændes Baal for at faa varmet Kilerne ved, ellers var det ikke let at faa Brændet flækket. I streng Frost skete det ogsaa, at Mad og Øl frøs. »Saa, nu er der Splinter i Øllet,« kunde man høre en Skovarbejder sige, naar han kom og skulde have sig en Drik Øl, og det var begyndt at fryse til Is. Snapsen var det eneste, som ikke frøs. Saa godt som alle brugte at drikke en Snaps til Maden. Hver Mand havde som Regel en halv Pægl og enkelte en Pægl Brændevin med paa Arbejde. Det kunde ogsaa ske, naar der var flere Arbejdshold paa en Plads, at der gik Bud til Købmanden efter en Flaske Brændevin. Jeg har hørt fortælle om en Mand, at han smed baade Hoser og Træsko og løb paa de bare Ben i Frost og Sne, naar der skulde hentes en Snaps i en Fart. En Flaske Brændevin (tre Pægle) kostede dengang 21 Øre for det, de kaldte 7 Graders, og 28 Øre for 8 Graders, men selv om Brændevinen var billig, blev den som Regel ikke misbrugt.

Skovningen begyndte i November og var for det meste forbi ved Udgangen af Januar. Saa var der lang Tid tilbage af Vinteren. Dog kan jeg ikke huske, at den Mand, jeg tænker paa, manglede Arbejde. Naar han var færdig i Skoven, tærskede han Rug med Plejl for daværende Gaardejer Niels Olsen, Lindholmgaard i Maarum. Han fik hver attende Tønde for at tærske eller med andre Ord Pengene for hver attende Tønde, og naar Rugen

kostede 10 Kr. Tønden, kunde det ingen stor Dagløn blive. Desuden lavede han Langhalm af Straaet og fik lidt for det, jeg tror, det var 40 Øre Traven, men han var glad for det Arbejde.

Der var mange Indsiddere og Gadehusmænd, som manglede Arbejde paa den Tid af Aaret, saa det kneb med at faa det nødvendige, særlig hvor der var mange Børn. Arbejdsløshedsunderstøttelse var der jo ikke noget, der hed dengang. De fleste Arbejdere hjalp til paa en eller anden Gaard i Sommertiden med Høst og forskellige andre Arbejder. Dengang blev Græsset slaaet og Kornet mejet med Le, og Sæden blev bundet med Haanden, saa der var meget at gøre i Høsten. Det var en lille Dagløn, de fik. Der blev i Høsten ikke givet mere end 1 Kr. om Dagen og Kosten.

Jeg husker, hvorledes Maarum Sogns Gaardmænd paa en smuk Maade hjalp fattige Folk i den strenge Vintertid, naar der ikke var noget at tjene. Gaardmændene gik sammen og traf Aftale om at levere hver en halv Tønde Rug til Bytning for Brød. Rugen blev saa leveret til Bageren i Pibe Mølle. Bageren leverede vistnok 32 otte Punds Brød for hver Tønde Rug og fik 2 Kr. i Byttepenge. Gaardmændene traf Aftale om, hvor mange Brød hver Familie skulde have, det rettede sig efter, som der var Trang. En Familie med mange Børn fik som Regel to Brød om Ugen, og da der hos nogle blev brugt et Brød om Dagen, var det en stor Hjælp at være fri for at købe Brød de to Dage om Ugen.

Som et Bevis paa, at der blev set hen til, om der virkelig var Trang for at faa et eller to Brød om Ugen, kan jeg nævne, at der var en Familie, som i Aaret 1886 havde arvet en mindre Sum Penge efter Konens Plejefar, som var død det Aar. Saa var der en Bondemand, som mente, at den Familie ikke skulde have Brød det Aar, ja, saa syntes de andre Mænd jo heller ikke, at det var nødvendigt. Kun Niels Olsen, som den Mand arbejdede hos, mente, de kunde trænge alligevel, for han vidste, at Pengene var brugt til at købe Tøj for, og at det var meget nødvendige Ting, og da de andre Mænd stadig mente, det ikke var nødvendigt at hjælpe den Familie, sagde Niels Olsen: »Saa giver jeg dem en halv Tønde Rug foruden den halve Tønde, jeg ellers

giver,« og saa fik den Familie alligevel 16 Rugbrød den Vinter. Det var vel nok pænt gjort af den gamle Bondemand.

I de Tider blev alt til Gangklæder og Linned forarbejdet hjemme, saa Konerne i disse smaa Hjem kunde faa Arbejde med at spinde Hør og Blaar, karte og spinde Uld og med Strikning af Strømper. Det var ikke ret mange Penge, der blev givet for saadant Arbejde, men til Gengæld blev der ikke set saa nøje paa en Spand Mælk eller et hjemmebagt Rugbrød. Det var, før Andelsmejerierne begyndte, saa det var haandskummet Mælk, der vankede, og da Folk jo ikke var forvænte, kunde der blive et godt Maaltid Mad af en Portion Rugbrødsterner med Mælk paa. Naar Mælken blev hældt kogende over, var det en dejlig Spise, og der kunde jo ogsaa koges en god Portion Grød ved Hjælp af en saadan Spand Mælk og nogle Byggryn. For et eller andet Arbejde kunde en Kone ogsaa faa en Knapost eller et Stykke hjemmelavet Ost. Et Stykke Fedtebrød med Ost paa kunde godt glide ned, ja, til Tider kunde man nøjes med et Stykke Fedtebrød med Salt paa.

Et andet godt og billigt Maaltid saavel i Bondens som Husmandens og Indsidders Hjem bestod af Kartoffler og kogte Sild. Der blev for det meste spist Kartoffler og Sild en Gang hver Dag. Der var Sildeprangere, som hentede Silden paa Fiskerlejerne og kørte om og solgte den, enten i Snesevis eller i Ol. En Ol var fire Snese. September Maaned var den bedste Tid at salte Silden ned i. Jeg kan huske, at Silden var til at købe for en Krone for en Ol. Naar det blev lidt længere hen paa Efteraaret, kunde den være saa billig, at den var til at købe for halvtreds Øre for en Ol. Det var enten Gilleleje-, Lynæs- eller Hundested-Prangere, der hentede Sildene, men Folk vilde helst købe den fra Lynelse, som Lynæs blev benævnet. Det hed sig, at det var den største Sild, som kom derfra.

I Maarum Sogn var der dengang kun een Købmandshandel, det var i Maarum Thinghuse. Indehavere var Frøknerne Galberg. Det var mest Folk fra de smaa Hjem, som købte deres Varer der. Gaardmændene kørte til Hillerød eller Frederiksborg, som man sagde, og solgte paa Torvet, hvad de havde. Dengang blev der slagtet Svin og køret Smør hjemme paa Gaardene. Der var

jo ogsaa Æg, som tillige med Flæsk og Smør blev solgt paa Torvet. Samtidig købte Gaardmændene deres nødvendige Varer hos Byens Købmænd.

Det var gerne Lørdag Aften, at det egentlige Indkøb blev gjort af dem, som købte deres Varer hos Frøknerne Galberg. Der blev ikke saa stor Forskel paa Indkøbene. Det var som Regel det samme hver Uge: Et lille Stykke Flæsk, et Stykke Klipfisk, et Pund Fedt, lidt Ost, lidt Spegepølse, et Fjerdingspund Kaffeboerner, en Cikorie, et halvt Pund Kandis, et halvt Pund Puddersukker, et Par Pund Mel, et Pund Byggryn, og hvis der blev forlangt et Pund Risengryn, saa sagde den gamle Line Galbergs: »Saa maa Du have noget med hjem til at svine Grøden til med.« Dermed mente hun et lille Kræmmerhus med stødt Kanel, der saa blev blandet med Sukker og strøet paa Grøden. Der blev ogsaa købt tre Pægle Brændevin af det fuselfri. Line Galbergs var en gammel Pige, som tjente hos Frøknerne Galberg, og som hjalp til i Butikken. Da hun blev gammel, kneb det noget med Synet, men hun kunde føle paa Pengene, hvad de gjaldt for, og naar Regningen skulde gøres op, skrev hun Tallene med Kridt paa et Stykke graat Papir.

N. P. Sørensen.

To Bondekoner.

Træsnit af Ebba Holm. (Folkemuseet).

EN REJSE I NORDSJÆLLAND 1813

I Aaret 1811 udsendte Christian Molbech en Bog, der hed »Ungdomsvandring i mit Fødeland«. Den indeholdt bl. a. en Skildring paa 106 Sider af nogle Rejser i Nordsjælland, som han foretog 1810. Molbech, der priser Nordsjællands Natur og historiske Minder, besøgte bl. a. Farum, Hillerød og Frederiksborg Slot, Esrum, Fredensborg, Frederiksværk, Søborg, Gurre, Helsingør med Kronborg og Hørsholm.

Nogle Aar senere, 1815, fulgte 2. Del af »Ungdomsvandring i mit Fødeland«, og denne Bog havde Titelen »*Fragmenter af en Dagbog skreven paa en Reise i Danmark 1813.*«

Christian Molbech var født i Sorø 1783 og døde 1857. Han var som Historiker og Sprogmand en uhyre flittig og mangesidig Skribent. I en Aarrække var han ansat ved Det kgl. Bibliotek, men 1829 blev han udnævnt til Professor i Litteraturhistorie. Molbech havde bl. a. Interesse for vore Folkemaal og udgav 1841 »Dansk Dialect-Lexikon«, det første af sin Art her i Landet.

Af »*Fragmenter af en Dagbog*« gengiver vi det væsentligste af det, der vedrører Nordsjælland, og selv om man under Læsningen maa give Carl S. Petersen Ret, naar han siger, at Molbech »ordrigt ofte gik mere i Bredden end i Dybden«, kan dog de anførte Skildringer have Interesse, dels som Udtryk for, hvordan Nordsjælland saa ud i 1813, og dels for, hvilket Indtryk vore Egenes Historie og Natur gjorde paa en trediveaarig Mands stærkt følsomme Sind.

»Den 30de Mai.

Min første Dagsreise er forbi . . .

Paa en af de allerskjønneste Foraarsdage, vi hos os kunne have, kom jeg om Eftermiddagen til *Frederiksborg*. Himlen var

klar og varm, Luften reen og let, overalt var den liveligste Friskhed udbredt over Marker, Enge og Skove efter den lange Regn, og Alt hvad jeg næsten i fiorten Dage havde udstaaet af Kiedsommelighed i den kolde Regntid, var glemt og udsløttet paa een Dag. Jeg kom til dette Slot, som jeg saa ofte har seet, og aldrig trættes ved at see, da det er for mig som en gammel Classiker, der aldrig kommer ud af Mode og som man aldrig bliver kied af at læse. Nu laae den herlige Bygning med gammel Ærværdighed midt i den unge, lyse Natur; klart smilte den blanke Sø mod de bruunrøde Mure, der speilede sig i Dybet; og Skoven, Haven og de venlige, grønne Bakker slyngede en deilig Foraarskrands om Søen. Slottet, der liig en Olding, fuld af mandig Kraft, stedse bevarer sit eiendommelige Præg, og i enhver Aarstid gjør lige Virkning, syntes nu oplivet af Foraarsolen; og lysere end ellers hævede Mure og Taarne sig i klar Solglands over det speilglatte Vand.

Jeg havde den for mig sieldne Glæde, at ledsages paa denne Reise af en ældre og en yngre Ven. Dette, som saa tidt vilde have forhøiet de Nydelser, som Reiser have skienket mig, fuldendte i Gaar Dagens Skiønhed og Behagelighed. Jeg nød Alting dobbelt og tredobbelt, fordi jeg skyldte een Vens Godhed det altsammen, og fordi jeg kunde dele det med en anden, hos hvem min Stemning og mine Følelser mødte en reen Giengklang. Vi gik Alle op paa Slottet, og jeg fik Lejlighed til at fornye mangen et tidligere Indtryk. Endnu var mig Conseilsalen høitidelig, Riddersalen romantisk-forunderlig, og Kirken høitidelig skiøn i sin rige, halvgothiske Pragt. Vi giennemilede hastigen de mange Sale, og mangen gammel Bekiendt fik kun et flygtigt Blik af mig. Derimod behøvede jeg tidt megen Overvindelse for at rive mig bort, naar jeg lokkedes til Vinduerne af den forunderlig deilige Udsigt over Søen mod Slotshaven, Jægerbakkerne og Byen. Den var mig især i Gaar, ved Eftermiddagssolen og den klare Foraars Himmel, saa ganske indtagende, at jeg mere end eengang maatte erkiende, at denne Udsigt er noget af det Skiønneste, Slottet indeholder.

... Hvad der endnu mere interesserede mig, var at see den nationale Maleri-Samling, man er i Færd med at anlægge paa Frederiksborg Slot. Det er et Foretagende, Fierde Christians Ætling værdigt, at gjøre dette Slot, der, selv et af vore første Natio-

Parti i Sørup's Vang ved Frederiksværk. 12. Febr. 1844.
Tegning af Johan Thomas Lundbye.

nalmonumenter, allerede besidder saamange Malerier, som vedkomme vor Historie, til et Samlingssted for Alt, hvad der af saadanne Mindesmærker findes omspredt paa andre Slotte og i offentlige Samlinger. Man har gjort en Begyndelse med at hidføre endeel Malerier af danske Fyrster og Herrer, og deriblandt den Samling, som engang var Hielmstiernes. Det var ønskeligt, at Flere, der eie saadanne Malninger af noget historisk Værd, vilde bidrage til Berigelsen af en saa interessant Nationalsamling, der ikke let kunde faae en bedre Plads, end paa Fierde Christians Borg. Endnu nyttigere vilde Samlingen blive, om man fik en Fortegnelse over den, liig den, vi have over Hielmstiernes til den danske Historie hørende Malerier. Men jeg vil tilstaae, den usædvanlige Idee, jeg her fandt udført, at klistre Sedler, hvorpaa Personernes Navne staae skrevne, udenpaa selve Malerierne, behage mig ligesaa lidt som det i Kirken opreiste Thronsæde med en Trappe, der borttager en Trediedel af Kirkens Størrelse og saare meget af dens Skjønhed og Anseelse. Dette kan maaskee være nødvendigt; men hvorfor en saadan Bygning med sine Prydelser, naar den ikke kunde undværes, ei kunde opføres i en Smag mere overensstemmende med Kirkens, er mig ikke begribeligt. Det

bedste er, at den kan borttages, og formodentlig heller ikke er bestemt til bestandig at blive staaende.

Seent om Aftenen kom vi til *Frederiksværk* — et Sted, hvor jeg heller ikke kan komme for ofte, og hvor Naturen altid synes mig ny og overraskende. Jeg erindrer mig, at da jeg i Fior var kommen fra Sverrige, hvor jeg havde seet saa meget Nyt og Skiønt i Naturen, og siden gjorde en Reise giennem Nordsjælland, fandt jeg strax, at et Slot som Frederiksborg havde jeg dog ikke seet i Naboriget, og at en Egn, som den ved Frederiksværk, kan være interessant endog for den, som kommer lige fra et Biergland. Naturen er her virkelig sielden og usædvanlig i Sjælland, og den Mangfoldighed af store Udsigter, man her finder paa en ikke betydelig Landstrækning, vil man ikke møde paa mange Steder. Det Charakteristiske ved denne Egn er de høie Bakker, der i en sammenhængende Kiæde strække sig næsten tværs over det smale Land imellem Roeskilde Fiord og Arresø, og danne ligesom en lille Biergaas, der giennemskæres af flere Dale, og tilsidst gaaer lige ud til Fiorden med en mægtig høi og ganske steil Landpynt, som har Navnet *Biørnehoved*. Endnu, skiøndt Vandet her aarlig bliver lavere, skyller Havet om Vinteren lige op til Foden af det bratte Næs. Om Sommeren er her netop en Kiørevei. Udsigten fra Biørnehoved over Isefjord og Landet er vid og skøn; men den samme Udsigt, under mange Omvexlinger, har man paa flere af de høieste Punkter af denne Aas, som jeg finder i Strækning og Dannelse ikke ganske uliig Kullens Bierge i Skaane. Steile og nøgne ere disse Bakker fra Fiorden indtil henimod Værket; men paa Toppen af adskillige ligge Krudhuse, som smaa Kasteller; hist og her finder man i Dalene og paa Hældingerne dyrkede Agre; paa et Par Steder dybt inde imellem Bakkerne, støder man endog ganske uventet paa en Huusmandsbolig, med Have og Træer, som ret venligen opliver den eensomme Egn.

Følger man denne Bankestrækning indtil henimod Værket, da kommer man til de saakaldte *Thors-Bakker*, som Landeveien har giennemskaaret, og fra hvis Høide man seer Frederiksværk ligge dybt nede i en lille Slette, hvoraf en Deel ganske vist for-dum har tilhørt Havet, næsten indsluttet i en Halvkreds af skovbevoxne Bakker. Disse maa man tænke sig efter en større

Sonnerup set fra Auderød Skov, 22. July 1838.
Tegning af Johan Thomas Lundbye.

Maalestok end Siællands almindelige Høider, og her savnes virkelig kun Stenen, for at gjøre dem til smaa Bierge. Hertil kommer, at de for en stor Deel ere beplantede med Gran og Fyrreskov, hvilket giver Egnen et endnu mere fremmedt Præg. Ligesom jeg i Vinter, da Bakkerne vare sneeklædte, og Naaletræerne havde deres friske, mørkegrønne Vinterfarve, gienfandt her en norsk eller svensk Natur; saaledes kan jeg nu paa sine Steder, hvor Bøgeskoven blander sin lyse Farve og sine bløde Former med Naaletræernes skarpe Omrids og dunklere Grønt, gienkalde mangen Erindring om *Blekings* herlige Naturskønhed.

Det er ligeledes en Egenskab ved Frederiksværks Egn, at den ikke blot er skøn i det Hele, men ogsaa meget interessant; og neppe vil derfor Nogen forlade dette Sted, uden at have fundet sin Lyst og Attraa tilfredsstillet. Værket selv, hvilket man kan betragte som en liden Stad, har en meget indtagende, landlig skøn Beliggenhed. En Mængde Alleer, Haver og Træplantninger omringe og giennemkrydse Bygningerne overalt, hvorved disse vel faae en mindre fri og tildeels adspredt Beliggenhed, der bortfierner Tanken om en By, men tillige al den Behagelighed, som landlige Boliger kunne have, og som endnu oplives ved Canalen med adskillige Broer, og en i Særdeleshed udmærket skøn Allee, langs med en Strækning af Canalens ene Side. Hertil kommer nu det Liv og den Rørelse, som overalt finder Sted, og som dog, ved

ikke at være samlet paa en lille Plet, men fordeelt i mange adspredte Bygninger, ikke er besværlig for nogen Sands og heller ikke forstyrrer det Indtryk af landlig, fredelig Rolighed, som Stedet ved sin Beliggenhed efterlader. Neppe aner man, naar man ikke veed det, at her imellem alle disse Lunde, i den lune Dal, omringet af en saa herlig og skøn Natur, er Dødens Værksted og Krigens Vugge.

Værket er derfor selv en ligesaa smuk, som interessant Plet i den rige Mangfoldighed af Naturskønhed, der omgiver det. Vandrer man den deilige, romantiske Vei langs med Canalen til *Arresødal*, eller en tæt overskygget Gangsti, der snor sig omkring en af de fiernere Bakker, i Nærheden af Søen, bevoxet med Bøgskov fra Foden til Toppen, og saamangen anden lønlig Skovvei: da har man den eensomme Naturs Ynde, dyb Stilhed, uforstyrret Rolighed, svalende Skygger i Sommerheden og alt imellem en venlig Udsigt. Denne rolige Eensomhed er dobbelt kier og indtagende, naar man ligefra den uophørlige, støiende Virksomhed, der hersker rundt omkring paa Værket, begiver sig ind i den tause Skov. Men Kronen af Frederiksværks Naturskønhed er Udsigterne fra Bakkerne, der omgive det; og disse Udsigter ere saa store og rige og mangfoldige, og den nærmeste Omgivning: de granklædte Høider, som reise sig, een over den anden; den store, vilde Arresø med sine Sandbredder, hvorover to hvide Kirker¹⁾ lyse med blendende Skin, og det venlige skovbevoxne Næs, hvor i fordums Dage Valdemars Dronning²⁾ byggede, Flyvesandsheden og det vide, sølvblaa Hav i Nord, og den blanke Isefiord i Vest; og Halsnæs Land, tæt bestrøet med Byer og Gaarde — alt dette er saa karakteristisk, saa interessant et Heelt, at det fortiener en langt heldigere Pen, end min dagbogskrivende, for at beskrives, hvilken jeg derfor ogsaa flux vil nedlægge.

Den 1ste Junius.

Aldrig kunde Skærsommer begynde mere sommerligt. Efter en klar og varm Dag, svalet af milde Vinde, slører en luun og

¹⁾ Ramløse og Annesse.

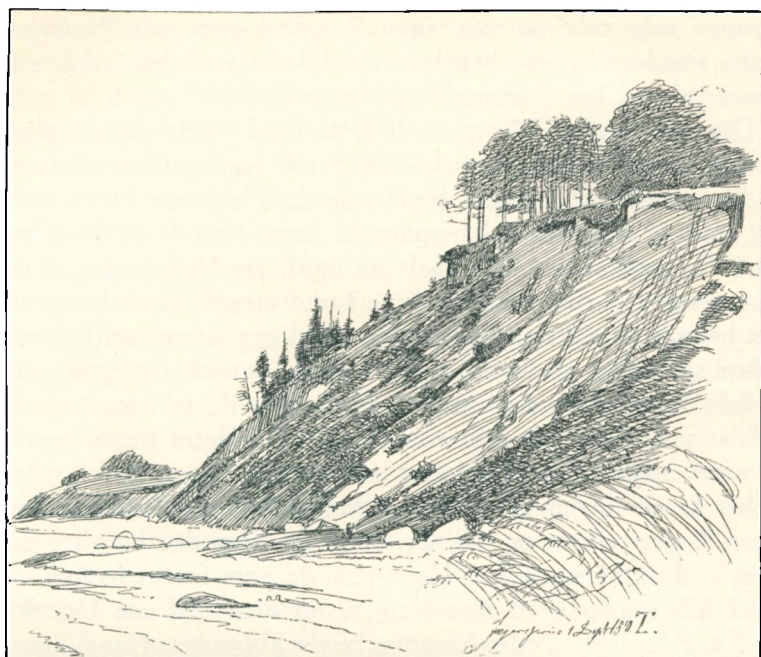
²⁾ Dronningholm paa Auderød Mark, bygget af Valdemar II for Dronning Dagmar. Voldstedet sees endnu.

fuldkommen stille Aften, den skønneste vi i disse Dage have havt. Jorden med sit tause Flor. Rundt om mig er Skov og Krat oplivet af de søde Nattergales Tryllesang, som hele Eftermiddagen har fulgt mig paa min Vandring. En herligere Foraarsaften veed jeg neppe at mindes. Det er Vaaren i sin fulde Blomstring, paa sit høieste Punkt, hvor den er ved at gaae over i Sommeren; og dog kunne vi endnu i flere Dage see den ligesaa skøn; thi endnu har Engen sin friske, lysegrønne Farve, Frugttræerne blomstre, og Skoven er endnu ikke fuldkommen udsprungen. Paa en saadan Dag, der endog vilde forsone *Dem* med Foraaret, er det vel ikke underligt, at jeg har fundet Egnen om *Jægerspris* skøn og indtagende; ligesom alting forenede sig, for at giøre mig Dagen og Stedet behagelige.

Reisen fra Frederiksværk skete til Søes; og Begyndelsen lovede ikke det bedste. Stranden ved disse Kyster, og overalt omkring Isefiorden, er meget lav. Broen ved Frederiksværk bestaaer af en lang Rad store Kampestene, der stundom ligge et Par Alen fra hverandre. Vandet var høit i Dag; nogentid lykkedes det mig at hoppe fra Steen til Steen; men snart saae jeg mig afskaaret, og, tænk *Dem!* jeg maatte virkelig træde ud i Vandet, der gik mig midt op paa Benet. De veed, hvad dette vil sige hos mig. Jeg blev snart kied af denne vaade Vei, og maatte omsider lade mig bære ud i Fartøiet, der laae, Gud veed hvormange hundrede Skridt fra Landet. Nu kom vi da under Seil; men Vinden var stik imod, og efter fire Timers Krydsning for at komme op i Fiorden, havde vi endnu kun giort Halvveien. Jeg laae under alt dette rolig paa Bunden i Fartøiet, tørrede mine Støvler, der ikke var mere end *Landstøvler*, i Solen, læste, snakkede og sov; men Alle bleve vi dog tilsidst hiertelig kiede af denne Seilads. Vi søgte da Land, kastede Anker (det forekom mig at være midt ude i Fiorden) og jeg maatte finde mig i, at en ung, vandstøvlet Mand fra *Jægerspriis*, som bragte mig over, var saa høflig at bære mig i Land. Jeg undsaae mig dog noget ved at benytte denne Artighed; men her var for mig intet Valg. Vor Skipper, en rask, søvant Skovfoged fra *Jægerspriis*, tog min Ven, der fulgte mig, paa Ryggen, og under uendelig Latter kom vi lykkeligen tørskoede i Land. Saaledes endtes denne Søfart, og dette for mig heel uvante Vandrytteri, der endnu længe efterlod sig megen Spøg og Latter.

Vi gik nu igiennem Skoven mod Jægerspriis; men denne Skov hører ikke til de smukkeste. Den er gammel og forhugget, og først imod Enden af vor Vandring kom vi igiennem en deilig ung Bøgelund, som paa begge Sider af Veien danner den skønneste Allee. Imidlertid har den gamle Skov en Mærkværdighed, som Ingen vil fortryde at have seet. Det er en ældgammel Eeg, som vist har faa af sine Lige, og fortiener fuld saa vel, som andre mærkværdige Træer, at dens Erindring bevares, naar den selv ikke mere er til. Den har i Giennemsnit havt omtrent 5 Alen og i Omkreds 25 Skridt. Af Stammen er næsten Intet uden den tykke Bark tilovers, som endnu har Kraft nok til at drive grønne Skud i Toppen. Indvendigen danner Træet en stor Hule med rummelige Aabninger, som man kan gaae og ride igiennem, og den har Plads nok for tre Mennesker til Hest. Hvo kan bestemme dette Træes Alder? Utvivlsomt er det vel, at den rækker ind i Hedenold; og en skovkyndig Mand, som jeg siden talte med om dette Træ, formodentlig det ældste i hele Danmark, meente, at en Alder af tusinde Aar endnu var for ringe.

I en Skovriderbolig, der ligger inderlig skønt, i en blid og venlig Eensomhed, omgivet af Have, Skov, Agerland, Træplantninger, med fri Udsigt til Havet, fandt jeg en kyndig, vel bereist, jævn, godmodig Mand, og den venligste Modtagelse. I det landlige Huus fandt jeg mig saa vel, og rundt omkring en skøn Natur i Forening med driftig Virksomhed. Af de store Planteskoler, der ligge i Nærheden af Gaarden, ere i de seneste Aar mange hundrede tusinde Træer udplantede. Hvor kiære og interessante vare disse Anlæg for mig, der aldrig uden Sørgmodighed kan tænke paa vore Skoves Forstyrrelse. En betydelig ung Frugthave uden for Huset danner en blid Forgrund, og bag denne hæver sig en tæt, rank Bøgeskov. I denne finder man vakkre Anlæg og herlige, lange Løvhvælvinger, giennem hvilke man nærmer sig den Lund, som er helliget Historien og Erindringens Evighed. Der staae de hist og her, ved Siden af Gangene, under unge Bøges tætte Løvtag, disse hvide Stene, hentede fra Norges Marmorfælde, skønne af Form, hver med et Navn — og disse Navne ere Danskes og Norskes, hvis Minde lever længere end alt Marmor. Her maa det dog vel være en Dansk tilladt at vandre med hellig Ærefrygt, med glad og begeistrende Følelse, om denne ogsaa

Jægerspris. 1. Sept. 1841.
Tegning af Johan Thomas Lundbye.

skulde være levende nok til at blive, hvad endeel pleie at kalde Sværmeri, for at betegne noget i deres Mening heel Barnagtigt, Fantastisk, som de ere kolde og forstandige, eller kloge og fornemme nok til at smile over. — Gierne træder jeg ind i Sagas Lund og læser de Navne, hun har tegnet paa sine evige Tavler; gierne vilde jeg ogsaa ret ofte vandre i denne danske Bøgelund, og jævnlig standses af en Mindesteen, der med stille Skønhed hæver sig i den venlige Natur, over grønne Enge, hvor en rig Flor af Kiærminder overalt kaster sit himmelblaa Farveskiær og ligesom vinker Danmarks Piger, at flette Krands til Heltenes Mindestøtter. Det vilde maaskee være godt for mig, ofte at staae for en saadan Steen, lade den Hædredes Navn gienkalde mig hans Bedrift, og med rolig Betragtning dvæle ved hans Livs Minde — eller vilde det fylde min Siæl med Sorg og ganske nedslaae mit Mod, at mindes om saamange Ædles udødelige Daad, uden at kunne ligne dem? Men hvorfor skulde jeg ikke

glemme mig selv og min egen Svaghed over mit Fædrelands stolte Hæder, og føle begeistrende Glæde ved den Tanke: saadanne Mænd har Danmark og Norge eiet!

Det er egentlig ikke paa sit rette Sted, at tale om *esthetisk* Virkning ved et Foretagende, som dette. Jeg kan dog ikke andet end bemærke, at ligesom jeg fandt de allerfleste Mindestøtter, jeg saae, af en fortræffelig smagfuld Form (kunde en *Wiedewelt* give dem nogen anden?), saaledes fandt jeg Virkningen af disse Marmorstene i den foraarsgrønne Lund meget skøn. Langt mindre behagede mig de stive, mørke, snorlige Gange i en Fyrreskov i den saakaldte Slotshave, hvor endeel, saavidt jeg hørte, af de ældste Mindestene ere opreiste. Her synes de selv mere stive og kolde; man føler sig ikke saa fri og vel i deres nærmeste Omgivning, og forlader dem derfor hastigere

Jeg fandt dog nogle af disse Mindestøtter vel simple, for at være Kunstværker; og det forekom mig, som de, der vare noget mere end en Steen med et Navn paa, de, som forenede en simpel, ædel Konst-Idee med Erindringen om den hædrede Udødelige (f. Ex. Absalons, Peder Skrams, Niels Ebbesens, Hans Tausens o. fl.) vare de, der bedst opfyldte deres Hensigt og gjorde den heldigste Virkning. Det kunde da heller ikke andet end være mig paafaldende, at en tydsk Prinds, som jeg ikke veed har mindste Fortieneste af Danmark, her i denne Nationalhelligdom har faaet det største og anseeligste Mindesmærke. Valget af de opreiste Monumenter kunde vel stundom drøftes; men dertil er her ikke Sted. Jeg vil blot erindre, at jeg med stor Glæde saae *Griffenfeldts* Mindesteen, hvorpaa man ved Foden har sat et A, som ikke Mange kunne vide eller falde paa, skal betyde *absolutus* (frikiendt). Det var mig ogsaa meget kiært og interessant, at see de to opkastede Jettestuer, af hvilke den største (som man indvendigen har udspekket med Kalk, og forsynet med en Steenbænk, der ikke vedkommer Hedenold) i Bygning er heel forskielig fra Jettestuen ved Udleire. Den anden, skøndt meget mindre, ligner denne mere.

Fra Julianehøi (eller den tilforn saakaldte *Monses-Høi*), der ligger paa fri Mark i nogen Afstand fra Lunden, har man et smukt Nedsyn over store Enge mod Slottet, som ikke ligger høit, men hæver venligt de hvide Mure imellem Skoven og de

grønne Sletter. Det var et saare skønt Aftenlandskab, og male-
risk oplivedes det af de store Faareflokke, som Hyrderne nu drev
hiem til deres Stalde ved Slottet. I det hele ere Egnene om Jæ-
gerspriis ikke overraskende eller af stor Virkning; men de have
en meget indtagende, blid Charakter, og savne ikke Afvexling.
Ikke let vil man i et Landskab, hvor ingen Sø findes, træffe dei-
ligere Skovpartier end de, som ligge nærmest ved Slottet. Dette
er en gaanske simpel Bygning, som endnu i Midten af Hoved-
fløien, med sit Taarn, har et Stykke af det gamle *Abrahamstrup*
tilbage, men paa begge Sider er ombyggt og udvidet. Paa en nyere
Fløi, bygget under Christian IV, har det to andre kobbertakte
Taarne; men hele Bygningen er liden og betyder intet mod Fre-
deriksborg. I Slotshaven, som er ubetydelig, men ret vel vedlige-
holdt, fandt jeg Slotsgartneren, en jævn, ærlig Siællandsfar, men
med et fuldkommen hollandsk Udortes, selv i Spidsen for et
halvt Dusin gamle Kiærlinger og Piger, at skuffe sine Gange —
en Embedsiver, som virkelig er mere end exemplarisk. I nogen
Afstand fra Slottet, ved den nedlagte Fasangaard, findes den
saakaldte *Fasanhave*, som er gammeldags i Stiil, men saa pynte-
lig, venlig og vel vedligeholdt, at den behagede mig inderlig
vel, og jeg fornøiede mig ikke lidt over at finde en Have, som
Ingen, der ikke er fuld af indgroet Fordom og Partiskhed, kan
negte Tækkelighed og Behagelighed, uagtet den er intet mindre
end *engelsk*. Den har ogsaa en Prydelse, som man vist ikke vil
finde i mange engelske Haver: et gammelt Bøgetræ, hvis Grene,
som ere bøiede rundt omkring mod Jorden, fæstede til Lægte-
værk og beklippede, danne den skønneste Løvhytte, jeg nogen-
sinde saae, uigennemtrængelig for Regn og de hedeste Solstraaler,
og saa stor, at over fyrgetyve Mennesker der kunde finde rum-
melig Plads.

Fra Slottet fulgte jeg min Ven til Færgen, som ligger en Fier-
dingmiil borte. Veien derhen er ikke meget interessant, tildeels
bakket og sandig; men en smuk lille Skov forskønner Egnen
nær ved Færgegaarden, og denne ligger selv ret vakkert ved
Fiorden. Skovgroede Banker hæve sig temmelig steile bag Gaar-
den, og i en Kløft paa en af Høiderne ligger et nydeligt Schweizer-
huus paa et meget malerisk Sted. Her finder man ogsaa, hvad
man just ikke venter sig, et Monument, der ikke som hine i den

mindehellige Lund reistes for nogen af Fortids Udødelige; men hvorpaa man ved Siden af Indskriften: den anden April 1801, finder et Par danske Vers, der satte mig mere ind i Nutiden, end jeg skiøttede om. . . .

Den 4de Jun.

Det var da i Forgaars, om Morgenen, at jeg forlod Jægerspris og den venlige Bolig i Skovens smilende Foraarsly, hvor jeg, dels i den skønne Egn, dels under det giæstmilde Tag, havde levet nogle ret lykkelige Timer. Hastig gik Kiørselen giennem Spidsen af Horns Herred, hvor jeg forgieves søgte den Skov, der kun fandtes paa mit Landkort, og som jeg hørte, for længe siden var bleven et Offer for Vindesyge. Jeg kom til den yderste Landspids, hvor jeg, ved det saakaldte *Kulhuus*, fandt en Skandse med et Batteri, til at beskytte Indløbet til Roeskilde Fiord. Her var da, vel ikke Maalet, men dog Grændsen for min Landreise . . .

Den 5te Junius forlod jeg mit kiære Frederiksværk, hvor Ven-skabs Omhu og Naturens Skiønhed havde skiænket mig saa mange lykkelige Timer, og endte dermed Indledningen til en længere Reise, som vil blive mig den behageligste, jeg endnu har gjort, om den maa fortsætte, som jeg har begyndt den.«

Ad Vejen til Roskilde forlod Molbech Nordsjælland for at fortsætte sin Rejse til Fyn, Jylland, Langeland og Lolland-Falster.

Jægerspris Slot.

Træsnit af Henneberg efter Tegning af Johan Thomas Lundbye.

FRA FOLKELIVET

I

Grevinde Danner og Ole Pedersen.

Oplysning om Folkelivet i svundne Tider faar man ad mange Veje. Det kan ske gennem gamle Folks mundtlige Fortælling, det kan skyldes nulevende eller afdøde Personers Optegnelser, men Kilden kan ogsaa være gamle, guldene Aviser. Herfra bringer vi denne Gang to Beretninger. Hvor vidt den første er fuldt ud historisk, kan ikke siges, men det er i alt Fald en god Historie. Den kom paa Tryk i 1890, og den lyder saaledes.

Paa Nøddebo Mark ligger en sjælden smuk Bondegaard; en ganske kort lille Allé fører op til den fra Kongelandevejen mellem Fredensborg og Hillerød. I Halvtredserne blev den sat ypperlig i Stand, men Ejeren, Ole Pedersen, var ogsaa ganske særlig i Kridthuset hos den meget formaaende Grevinde Danner. Grunden hertil er mig fortalt af en paalidelig Mand der fra Egnen, og jeg skal gengive Anekdoten, saa godt jeg mindes.

Frederik VII yndede som bekendt Frederiksborg Slot i en ganske overordentlig Grad. Her tilbragte han nogle af sine glædeste Timer, snart med Fisketure paa Søen og snart med et godt Glas Vin i en Vennekreds, der forstod og skattede hans unægtelig stundom noget vel grovkornede Spøg. Paa det nu saa verdensberømte Fredensborg Slot aflagde han kun flygtige Besøg, sædvanlig om Formiddagen, for paa en eller anden Køretur at indtage Frokosten der. Oftest var han ledsaget af sin morganatiske Hustru, Grevinde Danner, hvis Selskab han daarligt kunde undvære. Paa saadanne Køreture saas han da siddende magelig tilbagelænet i Vognen med en stor Merskumpibe i Munden, indhyllende baade sig selv og sin Hustru i tætte Tobaksskyer.

Sædvanligvis var han i godt Humør og hilste venligt vinkende til alle Sider, men det kunde ogsaa hænde, at han følte sig i Krigsstemning, og saa var han unægtelig ikke behagelig at være i Nærheden af. Bedst af alle forstod naturligvis Grevinden at udglatte Rynkerne paa hans Pande, men selv for hende kunde Forsøgene slaa Klik.

Saaledes kørte en Sommerdag Majestæten alene med Hendes Naade fra Fredensborg, hvor de havde spist Frokost, hjem ad Frederiksborg til. Uden at Grevinden havde lagt Mærke dertil, var Kongen pludselig kommet i ondt Lune, og hun trængte derfor ind paa ham, sandsynligvis med Anmodning om en eller anden Gunstbevisning. Kongen afslog det bidsk, hvorover Grevinden følte sig stødt, det ene Ord tog det andet, indtil Frederik VII raabte op til Kusken med tordnende Røst: »Holdt!« Vognen standsede, og Majestæten vedblev til Jægeren paa Bukken: »Hendes Naade, Lensgrevinden, ønsker at staa ud!« Jægeren var i en Fart nede at lukke Vogndøren op, og Grevinden maatte bide i det sure Æble og spadserer ud paa den af Regnen stærkt tilsølede Landevej, dog ikke før hun havde faaet Tid til at hviske til Jægeren: »Kør saa langsomt som muligt!« I næste Øjeblik rullede Vognen af Sted med Hs. opbragte Majestæt, medens Grevinden i et ikke synderlig bedre Humør stod alene tilbage paa Landevejen, netop ud for den lille Vej, der førte ind til Ole Pedersens Gaard.

Hun var som bekendt en snarraadig Kvinde, og hurtigt var ogsaa hendes Beslutning fattet i denne kritiske Situation. Hun skyndte sig op til Huset, i hvis Gaardsplads Ejeren selv stod beskæftiget med at spænde to fyrige Heste fra en let lille Vogn, han lige havde købt paa en Auktion for at sælge den igen til en nærboende Præst.

Ole Pedersen, der som alle Folk i Omegnen godt kendte Grevinden, blottede i en Fart Hovedet yderst befippet over det fine Besøg, men Hendes Naade afbrød ham med de Ord: »Lad Hestene blive for Vognen, og køør mig til Frederiksborg alt, hvad Remmer og Tøj kan holde, og køør mig ad Genveje over Markerne, saa jeg kan naa dertil inden Hs. Majestæt, som du ser hidhene! Kommer Heste eller Vogn til Skade, erstatter jeg det, og

kommer vi først, skal jeg aldrig glemme den Tjeneste, du har vist mig!»

At den brave Ole Pedersen fik travlt, er en Selvfølge. Næppe et Minut efter for hans Heste af Sted i den vildeste Galop som stukne af Bremsen. Den lille Vogn med Hs. Naade som Ballast næsten fløj gennem Luften, men Kusken var baade kraftig og velkendt og Grevinden ikke bange. Saa gik det da heldigt, men de sorte Heste var hvide af Skum, da Vognen rullede ind i Frederiksborg Slotsgard. Ole Pedersens stærke Hænder rystede, da han hjalp sin mægtige Passager ned, men Grevinden saa sig om med et triumferende Blik — Kongen var ikke kommen endnu. Saa hviskede hun hurtigt: »Kør nu skyndsomst din Vej, men søg mig i Morgen Formiddag!»

Og medens Ole Pedersen raslede ud af Slotsporten, skyndte Grevinden sig op paa sit Værelse, klædte sig hurtigt om i en Dragt, hun vidste, at hendes kgl. Ægtefælle særligt yndede — og sel Da Hs. Maj., hvis Anger allerede var vakt, kørte frem for Terrassen, stod hun deroppe, smilende med udbredte Arme og tog imod ham.

I samme Øjeblik var alt lutter Solskin. Kongen havde intet at fortryde, Grevinden fik naturligvis sit Ønske opfyldt — og Ole Pedersen blev sidst af alle glemt.

Men Jægeren hviskede med en hemmelighedsfuld, forfærdet Mine til Kusken, der var ligesaa maabende betaget af Situationen: »Jeg tror Gud døde mig nu, Hendes Naade ogsaa kan flyve gennem Luften!»

II.

Et Fastelavnsoptog.

Fastelavnsoptoget fra Hundested ankom til Frederiksværk Kl. 2 i Søndags Eftermiddag. [19. Februar 1893]. Den første Vogn befordrede Musikken: en trompetblæsende Underbaadsmænd og en harmonikaspillende Marinesoldat. Derefter fulgte en paa Hjul anbragt Jolle, pyntet med Grønt og Flag. Den betjentes af 6 Sluproere i Marineuniformer og blev trukket af 4 Heste. En Admiral sad ved Roret. Officersflaget bar Indskriften: Til trængende i Torup Sogn. Endvidere hørte til Optoget en Skare udklædte Personer, hvis Bestilling var at indsamle Gaver.

Ved Ankomsten til Byen kommanderedes: Rejs Aaren! hvorefter de nærmestliggende Huse bæredes med Besøg af det udklædte Følge, og atter lød Admiralens Kommando: Lad falde Aaren! Ro væk! — og Farten gennem Snesjap et Stykke videre, hvorefter den samme Scene gentog sig.

De gæve Sømænd havde sikkert haft en drøj Dag at dømmes efter de røde og blaa Ansigter. Men det kan ogsaa være, at det forfrosne Udseende skyldtes en for intim Berøring med Rød- og Blaaekridt. Farten har imidlertid været indbringende. De fleste Gaardmænd i Torup Sogn ofrede $\frac{1}{2}$ Td. Rug omsat i Mønt. Toget skulde havne i Torup Kro.

(Ovenstaaende Beretninger er begge hentet fra Frederiksborg Amts Avis).

III.

Kulhus-Dorthe.

Rud. Dencker, der er født 1876 i Frans Fiskers Hus, der laa paa en Pynt ud mod Isefjord i Nærheden af Christiansminde meddeler i *Kultur og Folkeminder*, VIII, 1956, en Række Minder fra Horns Herred og Frederikssund.

I Aar fortæller han om en af Herredets ejendommelige Koner: Naar jeg staar hjemme ved Ruinen af mit Barndomshjem, slaar det aldrig fejl, at Minderne myldrer frem fra den Tid, da det gamle, smukke Hus endnu laa der med sin Have og Lysthuset med de vilde Roser. Da jeg var ved 10 Aarsalderen, havde jeg en mærkelig Drøm, som jeg fortalte min Mor om Morgenen, og som jeg endnu paa mine gamle Dage mindes saa tydelig. Jeg drømte om Natten, at jeg gik ude paa Ruinen af Huset sammen med en lille Pige, og som vi gik, fandt vi et Ben af et Menneskes Arm, og en Stemme sagde til mig: »Det er af din Broder Vilhelm.« Et Stykke derfra fandt vi et lille Stykke Ben af et Menneskes Hoved, og en Stemme sagde: »Det er af din Broder Anders.«

Disse mine Brødre var ældre end jeg, og de var paa den Tid sunde og raske. Min Far og Mor undrede sig over, at jeg talte saa meget om den Drøm. Saa en Dag kom en gammel Kone, som gik under Navnet Kulhus-Dorthe, derud, og min Mor fortalte hende om Drømmen. Dorthe svarede: »Dette er saa ligetil,

for han skal leve saa længe, at baade Vilhelm og Anders har ligget saa længe i Graven, at de er visnet hen, saa der kun er de Ben tilbage af dem, som han har set i Drømme. Men han skal ogsaa opleve at se dette Hus helt jævnet med Jorden.« Hun fortalte ogsaa mange andre Ting, som gik i Opfyldelse.

Tiden gik, og da jeg var 14 Aar, maatte jeg forlade mit kære Barndomshjem og tage til Frederikssund, hvor jeg kom i Konditorlære. Men da jeg fyldte 18 Aar, døde min Broder Vilhelm, og da jeg fyldte 25 Aar, døde min Broder Anders, saa den gamle Kones Spaadom gik i Opfyldelse. Nogen Tid efter, at jeg var kommet i Lære i Frederikssund, døde min Mor, og jeg lovede min Far, at jeg, saa ofte jeg kunde, skulde komme hjem og se til mine to yngre Søskende og ham, men Tiden gik, og mine to Søskende blev konfirmeret, og min Fader flyttede hen i et Hus ved Christiansminde, og jeg var kommet til Hillerød og var naaet saa vidt, at jeg selv havde faaet en lille Forretning. Nu var ogsaa min Far død, og en Dag læste jeg i Avisen, at det gamle Hus ude ved Stranden var brændt. Jeg lejede en Bil, og min Hustru og jeg tog derud, men der var kun Brandtomten tilbage. Men da vi Aaret efter atter kom derud, lignede Ruinen nøjagtig det, jeg havde set i Drømme for mange Aar siden.

Ogsaa i meget andet kunde Kulhus-Dorthe se, hvad der vilde ske i Fremtiden. I 80erne var der megen Tale om at bygge en Kirke, som skulde ligge paa Sandbakken. En Dag vi gik til Skole i Seksgaardene Skole, mødte vi nogle Drengene, som var paa Vej til Præsten, og de sagde til os, at de lige havde mødt Kulhus-Dorthe, og hun sagde: »Den ny Kirke kommer ikke til at ligge paa Sandbakken. Jeg kan allerede se, den ligger ude ved Skovfoged Jensens«, og nøjagtig paa det Sted, hun sagde, ligger nu den lille, smukke Kirke, som kaldes Skovkirken.

Det er ikke alle, der er givet den Evne at se lidt ind i Fremtiden, men der er mange sælsomme Ting, som vi Mennesker ikke forstaar og ikke kan forklare. Da den gamle Kristen Frans Fisker var død, klagede hans Kone, Inge Kristen Frans', at han hver Nat Kl. 12 gik og løftede paa nogen Egetræsklodser, som laa uden for mine Forældres Sovekammervindue. De skulde være savet til Brædder, som der skulde være bygget en ny Baad af, men saa døde han. Saa siger min Far: »Kan Letti høre ham?«

Saadan hed Kristen Frans Fiskers Hund. »Ja,« sagde hun, og meget rigtigt. Da Klokken var tolv, begyndte Hunden, som var lukket ud i Forstuen, at gø. Saa aabnede Far Vinduet og sagde: »Er det dig, Kristen, saa kan du godt blive deroppe, hvor du skal være. Vi skal nok ordne Klodserne,« og fra den Nat kom han aldrig mere, men fik Ro i sin Grav.

Da Inger Kristen Frans' flyttede ind til Seksgaardene, blev Hunden Letti ude hos os, men den Dag, hun døde, sad Letti uden for den Dør, hvor hun før havde boet, og tudede og blev ved med at tude. Der kunde skrives mange andre mærkelige Ting, som man har oplevet, naar man har naaet at leve i 80 Aar og har haft et aabent Øje for alt det, som man møder paa sin Vandring gennem Livet.

Vinderød Skov 26 July 1841.
Tegning af Johan Thomas Lundby.

Frederiksborg Slots Brand. (Optaget Løverdag Middag den 17. December 1859).

DA FREDERIKSBORG SLOT BRÆNDTE

Et Øjenvidne fortæller.

En Dag i April 1903 bragte Frederiksborg Amts Avis en Artikel, hvor Vilh. Bergsøe gav en Beskrivelse af Frederiksborg Slots Brand den 17. December 1859. Denne Skildring blev senere i Bladet betegnet som »mere livlig end strengt paalidelig«, men rigtigt var i hvert Fald det, Bergsøe fortalte om en ung Sadelmagersvend, der med baade Iver og Heltemod havde reddet en Mængde kostbare Malerier fra Flammernes Rov.

Denne unge Mand var 1903 en ældre anset Borger i Byen, Sadelmagermester Lauritz Chr. Larsen, og for at faa en paalidelig Beretning om hans Kendskab til den tragiske Begivenhed opsøgte Amtsavisens Medarbejder ham og bad ham fortælle, hvad han huskede om Frederiksborg Slots Brand. Denne Beretning fra en Mand, der havde været Begivenhederne paa nærmeste Hold, giver os et levende Billede af Branden, hvorfor vi efter Frederiksborg Amts Avis for 30. April 1903 gengiver den i det følgende.

Sadelmager Larsen begynder med et lille Suk: Ak ja, som Tiden gaar. Dengang var jeg 25 Aar, og nu er jeg 69. Der er mange Aar, men det forstaar sig, en Begivenhed som Frederiksborg Slots Brand husker man jo tydeligt til sin Død.

Paa det Tidspunkt da jeg deltog i Redningsarbejdet, stod Frederik VII ude i den ydre Slotsgaard og frøs sammen med Grevinde Danner, der græd over Branden og slet ikke var saa ufølsom over Ulykken, som Bergsøe vil gøre hende til. At hun kun tænkte paa sit Flygel, er næppe rigtigt. Jeg saa i hvert Fald ikke noget til, at der blev vist særlig Omsorg for at redde dette Instrument. Mere laa det hende paa Sinde at redde den »Drejedukke«, hun havde gemt fra sin Modehandlerindetid. Derimod er det rigtigt nok, at Kongen røfledede Brandkorpsets Chef, Maler Volsted, og meget skarpt bemærkede til ham: »Her kommanderer jeg!« Men Brandvæsenet var jo ogsaa dengang kun saa som saa. Ved Slotsbranden rykkede Korpset ud i Galladragt: Trekantet Hat, Skærf og Guldgalloner, i det hele taget fint udhalet, men ikke synderlig praktisk. —

Min Deltagelse i Redningsarbejdet gik saadan til. Jeg blev vækket sammen med de andre Hillerødanere, da Klokkeren midt om Natten gav sig til at klemte. Vi vilde ligefrem ikke tro, det var Slottet, som brændte, men da vi kom derned, fik vi Syn for Sagen. Til en Begyndelse var Slottet afspærret af Garden og Lakajerne, da man mente, at Ilden kunde slukkes, men snart maatte det Haab opgives. Luerne slikkede ud alle Vegne, og Kobbertaget dryppede smeltet ned. Saa blev der Adgang for Redningsmandskabet, der straks styrtede ind i Kongefløjen og i Kirken. Ilden havde fat i Hjørnet mellem disse, og efterhaanden som den bredte sig, maatte Redningsmandskabet flygte længere og længere bort og over i Prinsessefløjen. Der blev reddet meget godt, men det gik jo ellers, som det bedst kunde. I Stedet for at tage de kostbare Ting slæbte mange af Sted med Gulvtæpper eller store Møbler, som fuldstændig spærrede Gangene. Hvad der for nogle Værelsens Vedkommende hindrede Redningsarbejdet, var Frederik VII's private Frimurerværelse. Her plejede han at samles med den svenske Konge og andre Frimurere, og der var ikke Tale om, at nogen Brandmand maatte komme ind i eller gennem dette Værelse.

I Kirken fik man reddet det mest værdifulde, Prædikestol, Alteret m.v., men desværre maatte tre unge Haandværkere af Brandkorpset lade Livet. Det var Tømrersvend Jørgen Madsen, 27 Aar, og Murersvendene Lars Olsen, 31 Aar, og Jacobsen, 32 Aar. De blev trukket levende frem af de glødende Murmasser, men døde senere. Kirkens Hvælvinger var styrtet ned over dem. Det var i det hele Faren ved Redningsarbejdet, at Murstykkerne faldt igennem alle Gulve fra Taarn til Kælderhvælvingerne. Kun disse holdt og bevarede derved blandt andet Kongens Vinkælder for Ødelæggelse. Imidlertid havde adskillige fundet Vejen ned til Vinen, der blev drukket bravt af den ædle Drue. En Bødker sad netop overskrævs paa en Vintønde og pokulerede vældigt, da Kongen kom forbi. »Vi kæmper for Fædrelandet, Deres Majestæt,« sagde Bødkeren undskyldende. »Jeg ser det,« bemærkede Kongen tørt. Han var ikke i Humør til at spøge.

I Løbet af en Times Tid flammede Ilden overalt, og snart var Redningsarbejdet umuligt. Jeg stod netop ved Indgangen til Prinsessefløjen, da jeg hørte Gehejmeetatsraad Traps Tjener bemærke, at der endnu var glemt vigtige Sager paa Traps Kontor. En anden bemærkede, at der endnu var Vej til Kontoret, og gik med Tjeneren derop. Jeg fulgte med, og medens de to gik ind og bjergede de nævnte Sager, begyndte jeg at redde de kostbare Malerier, som hang deroppe. Jeg sprang op paa Stole, rev Billederne ned, brød Rammerne i Stykker og kastede Malerierne ud af Vinduet ned i Slotsgaarden, hvor Kommunalærer Erslev med flere tog imod dem og førte dem i Sikkerhed. Da de to andre havde udrettet deres Ærinde i Gehejmeetatsraadens Kontor, skyndte de sig straks ned, og jeg var mutters alene i Slottet. Heden var kvælende og Uhyggen umaadelig. Jeg stod der med Udsigten til, at Tilbagevejen hvert Øjeblik kunde blive spærret af nedfaldende Murrester. Desuden gjorde Flammerne, der lyste højt op mod Himlen, et uhyggeligt Indtryk paa mig, som jeg gik deroppe. Men jeg fortsatte mit Arbejde, og inden jeg kom ned, havde jeg faaet kastet 71 Malerier ned i Gaarden. Hvorfra jeg fik Kræfterne, forstaar jeg næppe selv. Et Maleri, som der ellers er 4 Mand til at tumle med, fik jeg ned og ud, men Stolene, jeg stod paa, knasede rigtignok ogsaa i Stykker under Vægten. Da jeg sent om Morgenen kom hjem, spyttede jeg det bare Sod

efter den Tur, og i de første otte Dage efter duede jeg ikke til synderligt.

Senere fik jeg Fortjenstmedaljen til Tak, og det var for Resten en ganske pudsigt Historie. Der gik nemlig et helt Aar, før den kom, og jeg havde ikke et Øjeblik ventet den. I »Fædrelandet« og »Berlingske Tidende«, navnlig det første, skal der have staaet en Del om Branden, og der blev ogsaa spurgt efter Sadelmager-svenden, men der har jo nok været dem, som har set deres Regning ved at fortie, hvem Sadelmageren var.

Imidlertid varede det ikke saa længe, før der paa »Leidersdorff« blev holdt Rejsegilde over Slotskirken, og ved dette spurgte Trap, hvem den omtalte Sadelmager var. Følgen heraf var, at Politimester Arboe næste Dag spurgte min Fader, om det ikke var mig, og siden fik jeg Tilsigelse om at komme over til Kongen paa Jægerspris. Med en Attest fra Kommunalærer Erslev om, at jeg var den Sadelmager, jeg udgav mig for, kørte jeg saa til Frederikssund og spadserede til Jægerspris. Paa Kroen fortalte man mig, at Kongen ikke tog imod, og at jeg kunde spare mig min Gang. Naa, jeg tænkte, at jeg nok skulde klare mig, og da Vagten hørte, at jeg ikke spurgte efter Kongen, men efter Gehejmeetatsraad Trap, slap jeg straks ind.

Aldrig saa snart var jeg inden for Døren, før Gehejmeetatsraaden kom springende: »Gud ske Lov, der har vi Dem. Følg straks med til Kongen!« Jeg blev saa vist ind til Frederik VII. »Nu jeg ser Dem, kan jeg godt kende Dem,« sagde Kongen. »Ja, De maa undskylde, Deres Majestæt,« sagde jeg, »det var baade første og sidste Gang, jeg var paa Slottet.« »Saa maa De love for, at De slap saa vel fra det,« svarede Frederik VII, »jeg skal have Dem i Erindring.« Jeg bukkede, og Audiensen var forbi.

Da jeg kom udenfor, sagde Trap, at jeg vilde blive rigelig belønnet. »De maa ikke byde mig Penge,« sagde jeg, for man havde i Hillerød drillet mig med, at jeg nok fik Penge til en ny Frakke. »De kan faa enten Dannebrogskorset eller Fortjenstmedaljen, men jeg vil raade Dem til at tage den sidste,« forklarede saa Trap. Naa, jeg havde jo ikke Forstand paa det og valgte, hvad der blev foreslaet mig. Saa fik jeg Fortjenstmedaljen akkurat Aarsdagen efter Branden, men før jeg fik den, maatte

jeg hente en Attest for min Vandel hos Birkedommeren. Da Kirken saa noget efter blev indviet, fik jeg officiel Indbydelse til at overvære Indvielsen. Jeg skammede mig næsten over at skulle sidde blandt alle de store Mænd, men tog Medaljen paa og gik derned. — Og nu er det over 40 Aar siden . . .

Tilføjelse.

Pens. Kommunalærerinde, Frk. Anna S. Petersen, Hillerød, har sendt »Kultur og Folkeminder« følgende personlige Erindringer: Sadelmagermester L. Larsen var min Morbroder, han var ugift og boede sammen med to Brødre og en Søster. Da hans Far i mange Aar var svag og uarbejdsdygtig, maatte han tidlig hjælpe til i Faderens Forretning, ellers skulde han i Kraft af sine Evner have studeret, han havde gaaet i Realskole. En ældre Bror blev Student og fik Regensen, men døde allerede det første Aar. Jeg har en Afskrift af den Tale, der blev holdt over ham der.

Naar mine Søkende og jeg besøgte vor Onkel om Søndagen, og vi mærkede, at Humøret var godt, sagde vi: »Onkel, maa vi se din Medalje?« Det var ikke altid, den kom frem, men kom Onkel med den, saa vi paa den med stor Beundring, men røre den maatte vi ikke, og saa fik vi Beretningen om Tildragelserne den skæbnesvangre Nat i December 1859, saadan som det foran er fortalt.

Medaljen findes nu hos en af Onkels Søsterbørn, Overingeniør, Dr. oecon. H. C. Plessing, Aarhus.

TRE DIGTE AF HOSTRUP

C. Hostrup, født 1818 og død 1892, var Præst i Hillerød fra 1862 og til 1881. I disse Aar levede hans Præstegerning ham ikke megen Tid til at digte, men helt holde sig borte fra sin Ungdoms Kærlighed kunde han dog ikke, og ved særlige Lejligheder sadlede han sin Pegasus og tog sig et lille Ridt. Her skal fremdrages tre af hans Digte fra disse Aar, de hører til tre forskellige Omraader, den spøgefulde, den muntre og den alvorlige. Hostrups Haandskrift hørte ikke til de mest tydelige, og det gav han Udtryk for i et lille Digt, der findes i C. A. Thyregods og P. J. Holms Skriftlæsningsbog, der udkom 1876, og det lyder saaledes:

Min Pen og jeg har været i Strid,
fra jeg fik som Pog den i Hænde.
Den Strid har været langsommelig Tid
og er endnu ikke til Ende.
Jeg sagde, hver Gang jeg fast den holdt:
se nu er det mig, der er Herre!
»Nej pyt, min Far!« den svarede stolt,
og den fik Ret desto værre.
Saa tit jeg paa ny i Gang den fik,
den løb efter egne Luner
og satte en Klat, hvor jeg mente en Prik,
og krased' de særeste Runer.
Jeg vilde stille dem vel i Geled,
men Pennen den drev sit Væsen,
et Bogstav stejled', et andet skred,
et tredie faldt lige paa Næsen.

Jeg prøvede baade med Fjer og med Staal,
med billige og med dyre,
men alle gjorde de mig til Aal,
og ingen af dem lod sig styre.
Den Strid har nu varet i halvthundred' Aar
og er endnu ikke til Ende.
Saa stræb da Børn, alt hvad I formaar,
at magte eders Penne!

Fredag den 2. April 1880 afholdtes der paa Leidersdorffs Hotel i Hillerød et Festmaal for Politifuldmægtig Marcussen, der efter mange Aars Virksomhed, bl. a. som Auktionarius, netop havde trukket sig tilbage. *Carl Antonius Marcussen* var født den 12. Marts 1825 i Helgenæs, blev exam. jur. 1845 og 1847 ansat som By- og Birkefuldmægtig i Hillerød. Denne Stilling beklædte han til den 31. Marts 1880. 1889 blev han udnævnt til Kancelliraad, og han døde den 6. August 1890. —

Fuldmægtig Marcussen var kendt af alle og yndet af mange, hvilket halvandet hundrede Mennesker tilkendegav ved ovennævnte Festlighed. Forsamlingens Alderspræsident Barber Riemann¹), holdt Talen for Æresgæsten. Flere andre havde Ordet, saaledes Folketingsmand C. Berg, som dengang havde Bopæl i Byen, og Pastor C. Hostrup. Der var skrevet tre Sange til Festen, hvoraf den ene skyldtes Fotograf C. Rathsach og den anden Hostrup, hvis kvikke Vise lyder saaledes:

For Marcussen
den 2den April 1880.

Mel.: Bro, Bro, Brille: Klokkeren ringer el've.
Tys, tys, stille!
Klokkeren ringer el've,
Marcussen sidder med sin Hammer i Haand:
Auktionen er sat,
nu gaar den saa glat.

¹ Ludvig Friedrich Riemann, født i Hillerød 1815. Barber og Chirurgus i Hillerød fra 1851, død 1886, hvorefter Forretningen videreførtes af hans Søn Carl Ludvig Riemann (1849—1928).

Hvem, der ham vil lyde,
skynde sig at byde,
Budet, der for silde kom,
gaar i den sorte Gryde.

Aar, Aar gange,
snart de bliver mange,
Marcussen sidder paa sin gamle Plads,
saa venlig mod hver,
saa kjendt og saa kjær.
Aldrig ind han slumred,
om Luftten blev beklumret;
Spøgen gik og Lysten steg,
naar op han raabte Numret.

Ak, ak, fage
gaar de gode Dage!
Marcussen hænger op sin Rejsepels,
har endt sine Tog,
gaar ind i sin Krog.
Trindt, hvor han har virket,
Hjerter op han dirket,
Rygtet som et Sørgebud
gaar rundt i hele Birket.

Hør en Jamren!
Ned han lægger Hamren,
han, som har kjendt os alle, en og hver,
som bedst os forstod,
var hjælpsom og god.
Han vi ved holdt a' os,
Verden bli'r et Chaos,
hvor faar vi en Marcussen,
naar han er draget fra os?

Stands, stands, Klage!
Her han bli'r tilbage,
Marcussen sidder i sit gule Hus;

det kjendte Kontor
saar fast som ifjor,
og mens Tider svinde,
haabe vi derinde
end i mange gode Aar
den Dannemand at finde!

Aar, Aar ginge,
Tallet bli'r ej ringe,
Marcussen takke vi for dem, som gik.
For Venskab og Raad,
for Smil og for Daad.
Hvad der saa kan vinke,
let vi la'r os sinke,
Ingen dog vil komme sidst
med Marcussen at klinke.

Den 6. Oktober 1880 afsløredes paa Hillerød Torv en Statue af Frederik VII, der havde været vort Lands Konge fra 1848 og til sin Død 1863, og i hvis første Regeringsaar to saa betydningsfulde Begivenheder som Vedtagelsen af Danmarks Riges Grundlov den 5. Juni 1849 og Treaarskrigen 1848—50 havde fundet Sted. Nu fejrede Befolkningen Mindet om den folkekære Konge ved en storstilet Fest for Afsløringen af den Statue, som den Dag i Dag pryder Hillerød By. Hostrup holdt Afslørings-talen, og han havde skrevet to Sange til Festen, som blev afsunget til Melodi af Byens Organist, Komponisten Joseph Glæser. Den første af disse Sange gengives her.

Der rulled en Strøm mod det høje Slot,
et Folk i Nød og Harme,
men da det stod for sin unge Drot,
saa faldt han i dets Arme.
»Jeg tror paa Eder — tror I paa mig
til Ære og Frihed gaar vor Vej.«
Og saa var det godt, og saa blev det Vaar —
aldrig det glemmes, mens Danmark staar.

Og saa brød det løs, og Kampen stod
og steg med Søer svære,
der slugte, graadige, Guld og Blod,
men tvætted blank vor Ære.
I Faren fødtes der Raad — og Mænd,
der, om de end veg, kom snart igjen,
og saa gik de frem og rydded vor Gaard —
aldrig det glemmes, mens Danmark staar.

Og medens vor Mark i sin Foraarspragt
blev traadt af Fjendehæle,
blev løst den Kraft, som i Baand var lagt,
fik lukte Munde Mæle.
I Tordenbrag, men med Guld i Mund,
da fødtes vor *Friheds* Morgenstund,
og saa kom der Liv i Hytter og Vraa'r —
aldrig det glemmes, mens Danmark staar.

Udrundne forlængst er Kong Frederiks Old,
dens Blomster visned fage,
men dog med Frihed og Ære i Skjold
af den vi Arven tage.
Hvor Drot og Folk paa hinanden tror,
det videre gaar i samme Spor,
thi da brødes Vej, og da blev det Vaar —
aldrig den glemmes, mens Danmark staar.

GAMMELDAGS SKÆMT

II.

I »Kultur og Folkeminder« VII, 1955, bragte vi en Række Rim og Remser, væsentlig fra Nordsjælland. Saadanne Remser benyttedes i gamle Dage til Tidkort i et Omfang, som ikke let kan overvurderes. For at yde vort Bidrag til at bevare dem fra Glemsel vil vi i de følgende Aargange gengive en Række Rim og Remser, som Anders Uhrskov har indsamlet fra Landets forskellige Egne. Her bringer vi en Samling jydsk, ordnet efter Optegnere eller Meddelere og saaledes, at vedkommendes Ret-skrivning er bevaret.

1.

Den store Gjedde.

Ma' Mø fra Fiil Sø
hun skuld' ud til Stue Star og ryw' tar Hø.
Dengang hun kom te Stue Star,
da bløw hun en Gjedde war.
Saa tow hun hind' ny Ryw'
og slow æ Gjedde øwer si høwer Yw'.
Hun tog te og lie,
æ Gjedde kund' ett sie.
Saa send' hun Bud te Pejter i Bork
mæ hans laang' Høfork.
Saa send' hun Bud te Laust i Lundd'
med hans trej hvid' Myndhundd'.
Saa send' hun Bud te Kresten i Kraagg',
han skuld' den Gjedde aagg'.

Dengaang de fik æ Hue aa æ Framredd',
 saa slæwt æ Haal' atten Al' atter ud i æ suot Hied.
 Dengaang de kom te Waargoed,
 da mødt dem en lille Mand saa wal temoed.
 Han wa fra Norre,
 hun spuer', om de vild' ham den Gjedde borre.
 Han bød dem en Løgl og en Laas
 og en Gris og en Gaas
 og en Kornlowt
 og en Havretowt,
 men di vild' endda ett la ham faa en.
 Og dengaang de kom te Riberbrow,
 da gik aall fier Hywl i Stow,
 og atten Skaalpund laa di nier i Løg,
 og atten Skaalpund hang de op i Røg,
 og atten 'Skaalpund aad de op,
 og atten Skaalpund bløw rent henn'.

2.

Byremse.

Omvraas Herrer
 og Hallundbaks Mærrer,
 Braand Adel
 og Filskov Skrajl,
 Bøwl Totter
 og Skovsend' Rotter,
 Møbjerg Mælkebrød
 og Norre Møs
 og Kirkeby Mogroger.
 (Vestjylland).

3.

Bymændenes Navne.

Øster Kræn og Vester Kræn og Sønder Kræn og Nar' Kræn og
 Kræn midt i By og Kræn mæ æ Siem om æ Lyw og Kræn mæ
 æ Fjæl for æ Pand' og mæ sjel Kræn.
 (Sønderomme Sogn).

4.

Tiggeremse.

Goddaw, A kommer om ad jer Da.r,
 haar I sjet mæ fa.r?
 Haar I forglemt jer Vred'?
 Vend jer om til æ Hønsred'
 og gi mæ et Par Paaskæg.
 (Hvirring Sogn).

5.

Hyderemse.

Lille Ma' Læt
 sad o æ Stæt
 og bad te Wohærr':
 »Gid æ Vejr vild' lind'
 og æ Suel vild' skinn'.
 Fattemand's Ko kommer beisend' te Bøj,
 rig Mand's Ko sidder haardt i Døj,
 de maatt' løwt'hind' op med Kjæppe og Staang',
 de maatt' følle hind' hjem med Pivver og Tromm'.
 Trommelom, Trommelom.
 Der staar en Pot Sødgrød i æ Aaskkrog,
 den ska Sigurd ha i si 'Lomm'.«

6.

Hyderemse.

Lille Worhærr', klar op i æ Sky,
 la æ Rejn dryw',
 la æ Duen flyw',
 la Hwermand's fatte Baaen kom ta.r hjem te Hus
 og Gor inden Awten,
 la Fattemand's Ko kom bejsend' til Bøj,
 la Rigmand's Ko gaa haardt i Døj,
 de løwter den op med Latter og Staang,
 de før' den hjem med Fiber og Tromm',
 hej dittelow,
 Ko i æ Klow,
 Piger i æ Stow,
 di ligger dem til Søwn og sow'.

7.

Lille Kjesten a Gosholm
 hun koft Grød a Rughalm,
 di wa hverken sur' eller sø',
 di wa hverken haard' eller blø'.
 A tow mi Prikтик.
 A vild' i henne Grød og slikk'.
 Hun tow en swot Braand
 og slaw mæ øwer mi høwer Haand.
 A gjor hend' en større Skaa',
 A stak Ild i hend' rød' Laa',
 det stak i og loubrænn',
 A stak i og skrannigrinn',
 det brænn',
 og A rend'
 op og ned ad Vejlgaad',
 die fand' A en Hvedekaag'.

Saa saa' A te Poul og Pej, om de kund' laan' mæ dje
 Flywfjeel. A fløw øwer i mi Guefaaers Hav'. Die sad trej Kvinder
 og maalket trej rød' Kyer. Den jenn hed Kip, den annen hed Kalv,
 den tre' hed Stumphaa.l øwer aall di anne Stumphaa.ler.

(Hvirring Sogn).

8.

Jens Jerriksen i Givskudlund han er aflaang som en Tapstaang,
 tre Kvarter og en Haandfaang imell' æ Skaaldere. Han gywt hans
 Dætter Karen i en Skindkjowl og gav hende en gue ærlig Med-
 gywt, syv Taaghatte og syv Skilling i red' Peng'. Og de bøj
 gue ærli' Folk til hendes Gild': Svends Dætter i Rye og Per Sow-
 bøder, Per Tæmmesen med æ Snud' og all' Rye Fastelavnskæl-
 linger. Og de fik tre tae Retter til det Gild': En Pilpøls med
 Elsovs og en Træskoring. Og der stod en lille bitte graa Hund
 uden for a Daer paa en Perlstien, æ Haal' stod lig' i æ Vejr og
 æ Røw stod pibaaben. Aall dem, der vild' med te Karens Gilde,
 de skuld' derind.

(Hornborg Sogn).

9.

En Variant af foregaaende.

Lille Jørgen Jerriksen i Gyw han var en lav firskaaren Mand med Laar' og Bien som Tobak for en Skilling. Han kund' staa paa en Klyntaarre og se øwer atten Taarrestakke. Han kund' staa paa en Stenbjerg og spytt' i si Oldemors Kaalpot'. Han gywtet hans Dætter væk, hun hied Karen Skindkjowl. Han gav hende en gue, rele og ærlig Medgywt: Syw Haaghatte, ni dansk' Skilling, en Pues og en Kjæp og en gue Næring, men den skuld' hun sjel vær' ud' om. Laang Madses Dætter hun bøj til Gild', gue, ærlig og rele Folk: Mester Lawkjelle, Wolle Rød og Per Hvid, Hans Tammesen og Hans Kallesen med æ Snud'. Der stod en lille Hund med æ Haa.l lig' i æ Vejr, die skuld' vi go ind. A wa osse ved æ Da.r, men A kund' ett komm' ind. (Hvirring Sogn).

10.

Dansemelodi til Polka.

Fire Alen Bøttmælk og fire Alen Klumper,
naar æ Støwler saa æ slidt, vi danser o æ Stumper.

11.

A stod op fir' Mil fa.r Daw
lidt fa.r end te æ Hied,
A spænd' fir' Lærker for mi' Karm
og kjor' dem, te di swed,
føst fir' Lærker, saa fir' Møs,
og saa kjor A te Solens Røs,
te Dawen den wa omm'.

12.

Søvnig gik te Søvnigs Da.r
og spurgt, om Søvnig wa ind'.
»Ja, søvnig æ A, og søvnig æ du,
og søvnig er aall' wor Kvind'.«

13.

Dan Spand knevelion seveliton, lille Pigh waad ud i Græjs
o Wand i te di dyv Bien atte di Muer en kjøn kikkakkuk, ka vi

lieg hjem te di Muer hind Uerdar? Signe vildne yldne gyldne
 gjeldne gak bort. »Lille Pigh, hwafor kom do saa silde fra
 How'?« — »Faa A haad ingen Hest o ri o.« — »Ska A laan
 dæ mi Føl?« — »De kaaste mi Høl.« — »Ska A laan dæ mi
 Braange'?« — »De koste mi Haange'.« — »Ska A laan dæ Faaers
 bedst Hest?« — »Nej, mi Bien bær mæ sjel aallebedst.« — »Luk
 op i Logh.« — »Hwa æ dæ i fatte Pogh?« — »Stuer Sæk long.«
 — »Hwa æ dæ i Sæk?« — »Pues.« — »Hwa æ dæ i Pues?« —
 »Hues.« — »Hwa æ dæ i Hues?« — »Gaaen.« — »Hwa æ dæ
 i Gaaen?« — »Noel.« — »Hwa æ dæ i Noel?« — »Stoel.« —
 »Hwa æ dæ i Stol?« — »T.« — »Hwwa æ dæ i T.?« — »Hwe.«
 — »Kost mæ langt øwwer. Hwa helle we do øwwer eller
 under eller ligh nie?«
 (Vestjylland).

14.

A skuld-o Sønde-
 sej-o Mande-
 om-o Tisde-
 do-o Wonsde-
 kund'-o Tosde-
 komm'-o Freie-
 te wos-o Løwrde-
 te Bojl o Sønde.
 (Velling).

15.

Sønde de er Helledaw,
 Mande ingen Arbebsdaw,
 o Tisde slow' vi Slint.
 Wonsde bestelle' vi int,
 Tosde ser wi os om.
 Freia sku wi te o ta fat,
 osaa kom Løwde —
 de' wa Sabbat.
 (Velling).

16.

Jen, tow, køs æ Sow,
 tre, fire, spel o Lire,

fem, sejs, Smaapige' i æ Grejs,
syw, ott, ta mæ æ Pot,
ni, ti, tap deri,
ølle, tøl, tap godt Øl,
tretten, fjøwten, I kan ett løwt 'en,
femten, sejsten, taal te Kreisten,
søtten, atten, han æ praten,
netten, tyw, la de dæ'we' blyw,
o saa ka do køs æ Kat i æ Bagyw.

(Velling).

17.

Sej æ'sand',
ek o lyw,
kjend' Verdens syw o tyw,
som gjø Verden gue Fostand,
hverken ed' elle drekk æ Wand.

(Velling).

18.

Fjedt i Foerwand
æ bæjjer end æ baare Wand.
(Fedt i Faarevand er bedre end det bare Vand).

19.

Vestjydernes Aftenbøn.

No legge A i mi søde Mill.
Gud fri mæ fra o Sengen trill,
fra rø Myre,
stærk Tyre,
mandolle Gasie,
Skanbasie,
Ulve, Ræve,
alt det, der i Mørket ka skræve,
suet Foer
der pesser syv Gaang i hver Skoer.

20.

Aftenremse fra Thyland.

Æ lægger mæ i mi søde Hwil',
 aa læ mæ ett aa Sengen trill'.
 Bewaar mæ fra Hwissi aa Hwassi
 aa Gammelmandsgassi,
 aa all di røe Myrer,
 aa mandhwolm Tyrer,
 dæ renner omkring ve' Folkes Huhs aa Dahr ve Nættetier
 aa lawer Spektakler.

21.

Gylling er en stor Bøj,
 Lederup ligger lidt i Løj.
 I Amstrup avler de godt Row,
 i Aalstrup har de deres behov.
 I Falling lider de Nød for Vand,
 i Ørting er der ikke en Dannemand
 andet end den gamle Per Hansen Pinkemand.
 (Ørting).

22.

Naa en siger: »Aak jal« svares der: »Ja, Aakjar og Dywwes
 Vejrmølle og Per Bukkes den ny Kjald'.«
 (Ørting).

23.

En i Selskabet begynder med at sige: »Jen Steg'høn' — Smæk
 send 'en væk, send' din Nabo den!« Dette gentager hver Del-
 tager i Selskabet, og naar det er gaaet Kredsen rundt, siger
 Begynderen: »2 Kokker — jen Steg'høn! — Smæk, send 'en
 væk, send' din Nabo den!« Naar det var naaet rundt, sagde
 Begynderen: »3 Trapper, — 2 Kokker, — 1 Steg'høn'. — Smæk,
 send 'en væk, send din Nabo den!« Og dernæst forøgedes Rem-
 sen hver Gang med: »4 fed' Galt', — 5 flaaet Faar, — 1 So med
 6 Grise, — 7/8 Sæd, — 8 Botamiøwser, — 9 newet' Køer foruden
 Ywer og Patter, — 10 proppet, stoppet Kat'pander, — 11
 graahornet Bukk', æ Horn æ huul', for at de ka' taal' og bor'

i. Slaa dem under di Sko mæ Pind', for at du ett ska' gaa dem vind', — 12 abildgraa Heste rider gennem Kongens Gaard med forgyldt Sadel og Bidsel paa. Somm' er rump-halet, somm' er stumphalet, Halen stander riks derfra, giv Agt derpaa, stik din Næs' deri.«

Sidste Gang lød Remsen altsaa saaledes: »12 abildgraa Heste rider gennem Kongens Gaard med forgyldt Sadel og Bidsel paa. Somm' er rumphalet, somm' er stumphalet, Halen stander riks derfra, giv Agt derpaa, stik din Næs' deri. — 11 graahornet Bukk', æ Horn er huul, for at de ka' taal' og bor' i, Slaa dem under di Sko med Pind', for at du ett ska' gaa dem vind', — 10 proppet, stoppet Kat'pander, — 9 newet Køer foruden Ywer og Patter, — 8 Botamiøwser, — 7/8 Sæd, — 1 So med 6 Gris', — 5 flaaet Faar, — 4 fed' Galt', — 3 Trapper, — 2 Kokker, — Jen Steg'høn'. Smæk, send' en væk, send di Nabo den!«

Det tog lang Tid, inden den Remse var færdig, hvilket ogsaa var Meningen, da der samtidig skulde »bindes o æ Hoser«, og den gav Anledning til megen Morskab, naar en i Selskabet kludrede i den.

Optegnerens Moder, der havde Remsen fra Randersegnen, lærte sine Børn den for mange Aar siden, og de morede sig dejligt over den.

24.

Blot jeg mig en Mand kan faa,
han maa hedde, hvad han vil,
alle de Navne, der er til:
Jekum, Jokum, Jeremias,
Hans, Christoffer, Zacharias,
Mikkel, Morten, Ederik,
Simon, Clemen, Frederik,
Hercus, Lercus, Filippus, Marcus
. . . blot jeg mig en Mand kan faal
(Holstebro).

25.

Maren, kald Karen,
kald Kjesten herind.

Der staar en Slant Øl,
slaa den i dit Skind.
(Vendsyssel).

26.

En Rejnstøk' mi Få'r såt' mæ for, da a war en ott-ni' O.r.

Der war en Mand fræ Thy'j, der gik te Holsbro' for å sæ.l hans Hø.n. Æ Næt at'ter han hâj so'l en, lo' han ved hans Fami'li. O æ Må.r ga di ham lisaa manne Pæng., som han hâj fåt for æ Hø.n, og for et' å vær en Skawwer ga han en Skjælling i Smørpæng. Den næjst Næt lo han øw'er i Strower ve æ Fami'li. O æ Må.r ga de ham lisaa manne Pæng. som han hâj i æ Lom'. Han vil ijæn et' vær en Skawwer å ga en Skjæl'ling i Smørpæng'. Den trerri Næt lo han i æ Pi'n. O æ Mår' fæk han ijæn lisaa manne Pæng. som han hâj i æ Lom', og han ga ijæn' en Skjælling i Smørpæng. Men saa hâj han et' fle'r Pæng' å ku et' blyw færre ow'er te Thy'j'.

Hu manne Pæng' hâj' han få't for æ Hø'n?

A rejnt æ Støk urren Hjælp, å a ku se'je o mi Få'r, at han war sto'wer a mæ.

(Hardsyssel).

Løsningen paa Regnestykket findes S. 97.

NOTER

1. Optegnet af Forfatteren Sigurd Elkjær, Vanløse. *Lundd'*, Lund, Stednavn. — *aagg'*, age. — *Framredd'*, Vognens forreste Halvdel. — *Waargoed*, Vorgod. — *temoed*, til Mode. — *Norre*, Norge. — *borre*, borge. — *Løgl*, Nøgle. — *Skaalpund*, Vægtenheden Pund, saaledes som den brugtes ved Vejning med Skaalvægte.

2. Opt. af Sigurd Elkjær efter Meddelelse af Nielsine Bie. *Braand*, Brande, Stednavn. — *Møs*, Mus. — *Mogroger*, smaa Møgdynger paa Marken.

3. Opt. af Sigurd Elkjær efter Medd. af Nielsine Bie. *Siem*, Simer.

4. Opt. af Sigurd Elkjær efter Medd. af hans Mor.

5. Opt. af Sigurd Elkjær. *Stæt*, Stente. — *beisend*, bissende. — *Døj*, Dynd. — *Aaskkrog*, Askekrog.

6. Opt. af Sigurd Elkjær. *Duen*, Dunskyer. — *bejsend*, bissende. — *Bøj*, By. — *Døj*, Dynd. — *Latter*, Lægter. — *Staang*, Stænger.

7. Opt. af Sigurd Elkjær efter Medd. af hans Mor. *blø'*, bløde. — *Braand*, Brand. — *Skaa'*, Skade. — *Laa'*, Lade. — *loubrænn*, luebrænde. — *Vejl-gaad*, Vejle Gade. — *Flywfjeel*, Flyvefjæl. — *Guefaaers*, Svigerfaders.

8. Opt. af Sigurd Elkjær efter Medd. af Nielsine Bie. *rede*, kontante. — *tae*, tørre. — *Per Sowbøder* tog Æggestokken ud af Gaardsoen, saa den ikke skulde blive vrag, (brunstig), men kunde blive fed.
9. Opt. af Sigurd Elkjær efter Medd. af hans Mor. *Gyw*, Give, Stednavn. — *Klyntaarre*, Tørv. — *Haaghatte*, Hagehatte. — *Pues*, Pose.
10. Opt. af Sigurd Elkjær.
11. Opt. af Sigurd Elkjær. *Hied*, Varme. — *swed*, svedte. — *Møs*, Mus. — *Solens Røst*, Solrøst, Solnedgang.
12. Opt. af Sigurd Elkjær.
13. Opt. af Anders Uhrskov efter Medd. af hans Moder, der har lært Remsen af sin Moder, Ane Dorthea Olesdatter, født 1810. *Uerdar*, Yderdør. — *Gaaen*, Garn. — *Noel*, Naal. — *Stol*, Staal.
14. Medd. af Fru Maren Bollerup, Hillerød, fortalt af hendes Bedstemoder i Velling, Ringkøbing Amt. *Bojl*, Gilde.
15. Medd. af Fru Maren Bollerup.
16. Medd. af Fru Maren Bollerup. *praten*, snaksom.
17. Medd. af Fru Anna Marie Bollerup, Hillerød.
18. Medd. af Fru Anna Marie Bollerup.
19. Opt. af L. Lassen Elm, Vindinge Lillevang ved Roskilde. *Mill*, Seng, Vugge. — *suet Foer*, sorte Faar. — *Skoer*, Skaar.
20. Opt. af Malermester Emil Jespersen, Hillerød.
21. Medd. af Møller J. Jakobsen, født i Ørting 1849, død 1923. *Bøj*, By. — *Løj*, Ly.
22. Medd. af J. Jakobsen. *Dywwes*, Dybvad. — *Kjeld'*, Brønd.
23. Opt. af Haandgerningsinspektrice Fru Anna Næsgaard, København. *Botamiøwser*, Potageske. — *vind'*, skæv.
24. Opt. af Fru Anna Næsgaard.
25. Opt. af Fru Anna Næsgaard.
26. Opt. af Professor, Dr. phil. Axel Touborg Jensen, København. *Mår*, Morgen. — *Skawwer*, Fedtsyl. — *Smø'rpæng'*, Drikkepenge. — *Strower*, Struer. — *Pinen*, Benævnelse for to Færgesteder, et ved Salling og et ved Oddeund, her det sidste. — *færte*, færge.

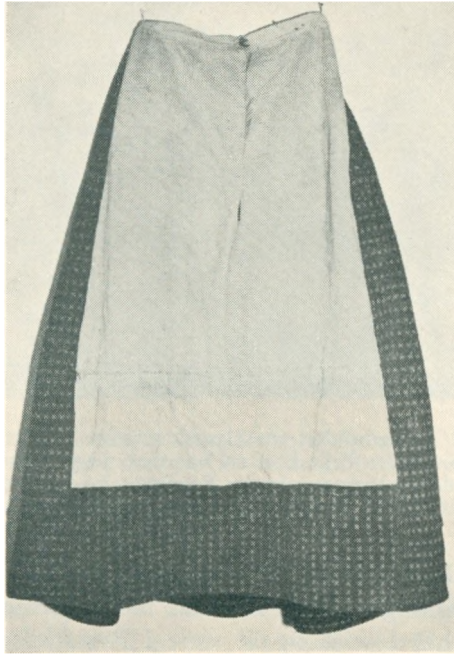
»VÆV OG SY«

Sommerens store Begivenhed paa Folkemuseet var Særudstillingen »Væv og sy«, der omfattede en Mængde vævede og syede Ting, som ellers ikke kom for Dagen, idet de alle som Følge af Pladsmangel var gemt ned i Museets Magasiner.

Allerede 1943 havde Folkemuseet haft en lignende Udstilling af gamle Vævninge, der strakte sig fra Fransksjaler, Duge, Drejlsskørter og Vadmelstrakker til de mange Stykker Bolster og Olmerdug, som Museet besidder. Til denne Udstilling havde man laant et større Antal smukke Ting, der supplerede Museets egne Vævninge paa en udmærket Maade.

Siden 1943 er Museets Antal af vævede Ting vokset betydeligt, men navnlig er Syningernes Antal øget stærkt. Det stod derfor Museets Ledelse klart, at der kunde bringes et endog meget stort og alsidigt Materiale for Dagen til Belysning af den gamle nord-sjællandske Folkekultur, og at der slet ikke var Brug for at laane noget til denne Udstilling. Efter som Ordningen af Tingene skred fremad, viste det sig da ogsaa, at det vilde være umuligt at skaffe Plads til de smukke laante Ting, man ogsaa denne Gang fik Tilbud paa.

Udstillingen, der rummede ialt 412 Numre, aabnedes for en indbudt Kreds — der var mødt 42 — den 29. Maj. Museets Leder, *Anders Uhrskov*, bød velkommen og gjorde Rede for Udstillingens Hovedtræk. Efter at man havde foretaget en Rundgang paa Udstillingen, udtalte Museumsdirektør *Knud Klem*, Helsingør, paa Historisk Samfunds Vegne sin Lykønskning med den store og smukke Udstilling, idet han fremsatte Ønsket om, at Gaverne ogsaa fremtidig vilde strømme ind i rigt Maal. Museumsinspektør, Dr. phil *H. C. Broholm*, ønskede til Lykke paa

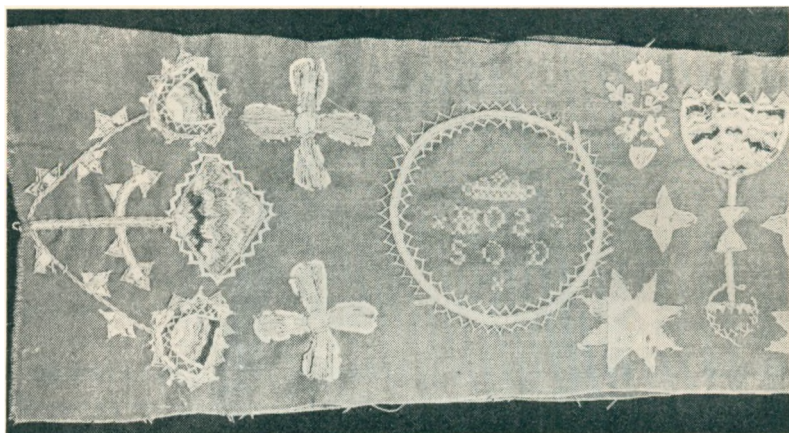
Ely-Foto.

Nederdel med Sparebredde fra Tulstrup. Nederdelen er rødt, rosenmønstret Drejl. Den indsyede Bredde af Blaarlærred er indsat for at spare det dyre Drejlsstof, og den dækkes under Brugen af et Forklæde.

Nationalmuseets Vegne, Det var at haabe, at den omfattende Samling, der her var bragt til Veje, maatte blive paaskønnet gennem et stort Besøg.

Det var oprindelig Tanken, at Udstillingen kun skulde være aaben i 14 Dage, men da Interessen viste sig at være betydelig, forlængede man Tiden, saa Udstillingen først sluttede Søndag den 5. August. Udstillingen var saaledes offentlig tilgængelig i 38 Dage og var besøgt af 529 Personer, deraf naturligvis flest her fra Amtet, men ogsaa adskillige fra København, det øvrige Sjælland, Fyn og Jylland, samt enkelte Udlændinge.

Udstillingens Forhistorie var iøvrigt følgende. Paa Nationalmuseets Vegne havde Folkemuseet 1955 med ministeriel Understøttelse haft Besøg af Frk. stud. mag. *Lissa Norgaard* fra København, der foretog en teknisk Gennemgang af Genstandene i Hus-

Bænkehynde med Almuebroderi fra Sigerslevvester. Uldent Stof med kulørt Uldbroderi. Den anvendte Teknik er en Rammesyning, hvor Stoffet udspændtes i en Ramme, der anbragtes paa en Bordkant med en Modvægt, saaledes at Broderiet stod frit ud i Luften. Naar man saa broderede, holdt man den

mandsstedet. Dette Arbejde fortsatte hun paa tilsvarende Maade i Udstillingsbygningen 1956. Da Frk. Norgaard foruden sin tekniske Kunnen havde vist sig at være i Besiddelse af betydelige Evner som Dekorator, benyttede man Lejligheden til at foranstalte den nævnte Udstilling »Væv og sy« med Frk. Norgaard som Hovedarrangør. Desuden udførte Museets Opsyn, Fru *Anna Schrøder*, et værdifuldt Arbejde. —

Vi skal i det følgende give en Oversigt over Udstillingen, saaledes at et Udvalg af de væsentligste Ting, der er forfærdiget her i Amtet, eller om hvis Tilknytning til vor Egn der vides noget særligt, bliver anført med Angivelse af det for Museet opgivne Hjemsted eller i Mangel heraf Giverens Bopæl. Dog vil de Genstande, hvoraf der i den daglige Udstilling er særlig mange, kun blive nævnt summarisk. Der er til enhver Tid Givere, som ønsker at være anonyme, og i saadanne Tilfælde kan der naturligvis intet oplyses om vedkommende Genstandes Hjemsted.

Paa 1. Sal udstillede Sengetøjet, dels i Form af Puder og Dyner og dels som Stykker af Olmerdug, — Stof til Overdyner — og Bolster, der anvendtes til Underdyner. I al denne Rigdom af Farver og Mønstre var det paafaldende, at der ikke var to

Ely-Foto.

ene Haand ovenover Broderiet, den anden nedenunder, saadan at Naalen blev stukket i Stoffet med den ene Haand, og man »tog imod«, trak til og stak tilbage med den anden Haand. Fordelen ved denne Fremgangsmaade var, at Stingene kom til at ligge jævnt, og at Stoffet ikke trak sig.

Stykker, som var ens. De gamle Væveres Fantasi og Farvesans har været betydelig. I een Række var der Olmerdug fra Lillerød, Esbønderup, Ganløse, Tisvilde, St. Rørbæk, Græsted, Stenløse, Meløse, Holløse og Helsing. Desuden et Stykke fra Ørslev ved Slagelse, der som enkelte andre Numre maa antages at være kommet her til Amtet i Form af Udstyr. I en anden Række var der bl. a. Olmerdug fra Skuldelev, Grønholt, Ramløse, Nejede og et fra Holbæk Amt. Et tredie Sted rummede en Olmerdugsdyne fra Kvinderup, en do. fra Strø, et Olmerdugs Dynevaar fra Tisvilde, en Olmerdugs Pude fra Strø, en Bolster Pude fra Tisvilde, en do. Langpude fra Grønholt. Desuden Bolstre fra Vassingerød, Skævinge og Lillerød.

Af ejendommelig Art er to Stykker Vadmel, der formentlig har fulgt en Karl eller Pige her til Amtet som Udstyr, nemlig et Stykke hvidt Vadmel, der saa sent som 1870-80 brugtes til Skjorter i Ørslev ved Slagelse, og et Stykke sribet Vadmel, Hylsklæde, der anvendtes til Lagner i Vestjylland. Ialt rummede denne Afdeling 38 Numre.

Mens de allerfleste af de følgende Numre er skænket til Museet, gælder dette ikke de anførte, idet de fleste Stykker Olmerdug og Bolster er købt under den sidste Verdenskrig, da der var

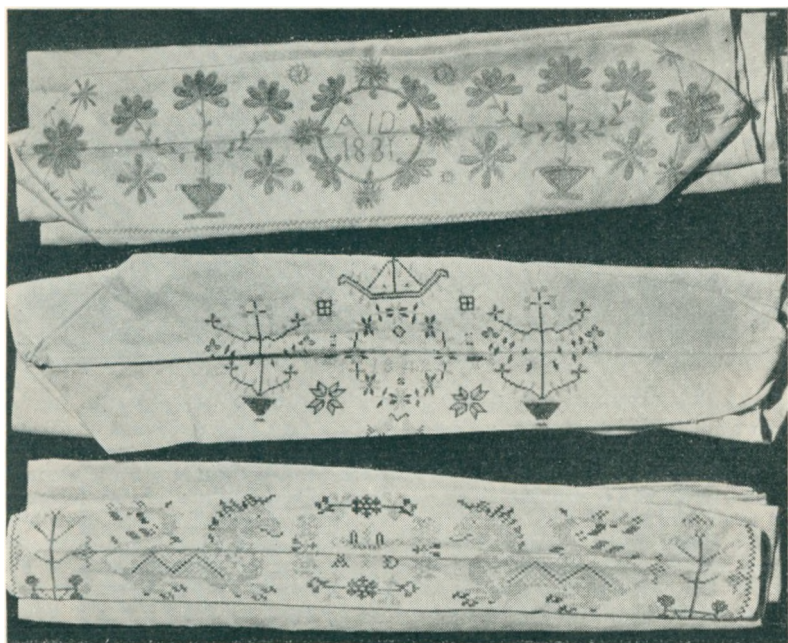

Ely-Foto.

Kvindedragter af Hvergarn. Til venstre en rød Kjole fra Tulstrup. Den bestaar af 3 Dele: Nederdel, Liv og en Cape, der er kantet med sort Fløj. I Midten et Underskørt fra Tisvilde, det er stribet i rødt og lilla og pyntet med en Indfældning paa Skraa med Kantebaand. Til højre en graabrun Kjole fra Bastrup, Nederdelen har Plissékant og sort Fløjlsbesætning, Jakken har sorte Fløjlsopslag paa Ærmerne og sorte Knapper og Knapphuller.

gaaet Handel i disse Ting, idet Olmerdug i betydeligt Omfang blev benyttet til Møbelbetræk. Det gjaldt altsaa om, mens Tingene endnu fandtes, at sikre sig saa omfattende et Udvalg som muligt, og det var det, Folkemuseet gjorde.

Vi foretager nu en Rundtur i Stuen og begynder til venstre med at betragte en smuk og omfattende Samling Pyntehaandklæder. Saadanne Pyntehaandklæder benyttedes til parvis at anbringes paa Omhængene paa den Seng, der i ældre Tider stod i Stuen, som baade var Spise- og Dagligstue. Saavel Stedets egne Beboere som Gæster havde altsaa disse Haandklæder for Øje. At de ikke benyttedes til andet end Pynt, ligger i Navnet. I Folkemuseets Husmandssted kan man se et saadant Par Pyntehaandklæder anbragt efter Datidens Skik. Paa Sengen sammesteds ser man oven paa den sammenrullede Overdyne to Hovedpuder, der er betrukket med tilsvarende Pudevaar. Disse Puder

Ely. Foto.

Tre broderede Pudevaar. Man brugte at udsmykke Pudevaarene paa den øverste Kant af Hensyn til Sliddet. Øverst et Exempel paa »Almuebroderi« anvendt paa et Pudevaar fra Stenløse. Almuebroderi er ellers mest kendt fra uldne Stoffer, fra Agehynder, Stolesæder og Tørklæder. Her er det udført i blaa og rød Hortaad. I Midten et Pudevaar fra Hillerød, Motiverne er syet med røde og blaa Korssting. Nederst et Stykke fra Bondekær, Evetoftte, ligeledes med Korssting og i rødt og blaat.

var altsaa ogsaa kun til Pryd. Naar man gik i Seng, fjernedes de. Paa den Maade var Sengen om Dagen et Prydmøbel, hvor Husets Kvinders Flid og Smag gav sig til Kende.

At der er blevet forarbejdet mange Pyntheaandklæder, samt tilsvarende Pudevaar, vidner Folkemuseets store Samlinger om. De har ligget i Skufferne som Udstyr til Døtrene, naar den Tid kom, men da der saa indtraf en Art Kulturskifte med Indførelse af særlige Soveværelser og mere luftige Senge, blev disse smukke Ting pludselig tilovers, og mange af dem endte paa Museerne.

Vor Udstilling rummede Pyntheaandklæder med Dragværk i forskellige Mønstre fra Landerslev, Store og Lille Hagelse, Stenløse, Gilbjerggaarden, Esbønderup, Slingerup, Jordhøj, Meløse, Carls gave, Asminderød og Hillerød.

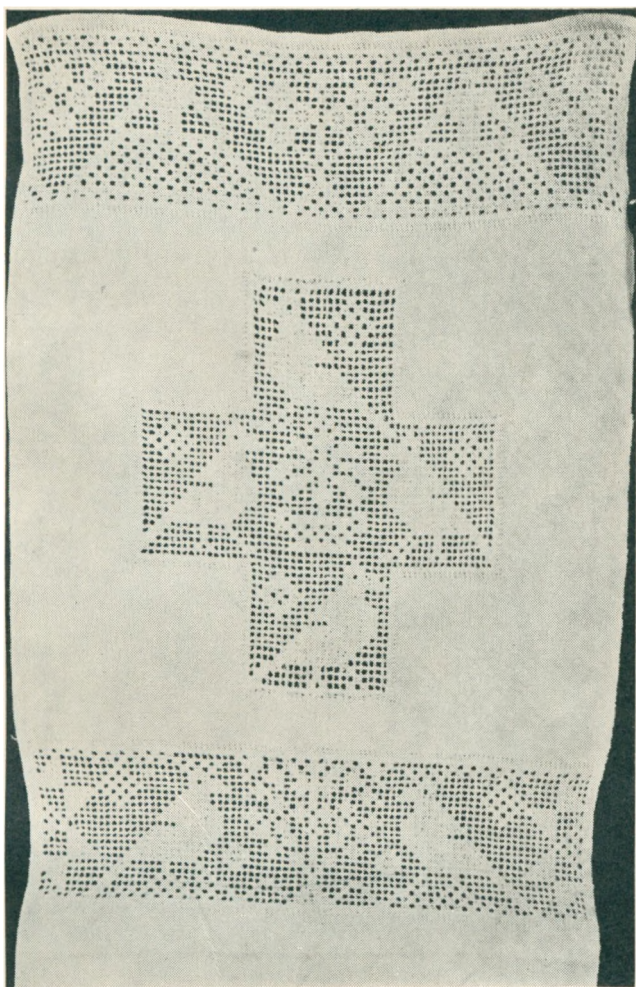
Ely-Foto.

Pudevaar fra Hillerød. (Broderiet er 58 × 25 cm). Et overordentlig fint og smukt Stykke Hedebo-syning, udført 1823. Broderiet kræver megen Færdighed og Akkuratesse, idet Gitterværkerne — de saakaldte Grunde — fremkommer ved, at der trækkes Traade ud, og bagefter broderes de resterende sammen i et Fletværk, enten paa lige eller paa skraa. De udtrukne Traade fastgøres med tætte Rækker af smaa Kædesting, der ogsaa tjener til at fremhæve Netværkets Form. Aarstal og Navnetræk er udført med »Udskaar«, hvor der klippes et lille Hul, hvis Kanter broderes, saa at der fremkommer en lille Firkant. De 5 smaa runde Ruder er ogsaa klippede Huller, hvori der bagefter er broderet et »Edderkoppespind«. Imellem disse Grunde er der udført hvidt Broderi for at udfylde Fladerne. Særlig smukt virker denne Broderiteknik, naar Pudevaaret bruges paa en mørk Pude.

Der er Pyntheandklæder med stoppet Hvidsømsbund fra Lille Hagelse, med Mellemværk af broderet Filerung fra Gilbjerggaarden, med Tællesyning, med Underlagssyning fra Smidstrup, samt Pyntheandklæder med røde og blaa Korsstingsmønstre fra Bendstrup, Ørby, Farum, Uvelse, Høbjerg, Klostervang og Evetoft. Ialt 39 Pyntheandklæder.

I næste Afdeling er der Mellemværk af forskellig Art fra Nyhuse, Lille Hagelse, Jordhøj, Lynge Overdrev, Meløse og Landerslev. Der er Lyseduge, Tørklæder m. m. med forskellig Syning fra Torpen, Landerslev, Blistrup, Skuldelev, Karlebo Overdrev og Farum. Der er en Godnatpose til at opbevare Natkjolen i om Dagen fra Hillerød, Melpose fra Gilbjerggaarden og 2 Melposer af Blaarlærred fra Torpen. Ialt 23 Numre.

Af Pudevaar 2 Hedebo-syning, Hillerød, 9 Dragværk, Gilbjerggaarden, Lille Hagelse, Store Rørbæk, Landerslev og Søsrum. 2 med Tylsbroderi fra Smidstrup, andre med røde og blaa Korssting fra Hillerød og Evetoft, et med rød og blaa Almuebroderi

Ely-Foto.

Pyntehaandklæde fra Lille Hagelse. Motiverne er udført i Dragværk med en Kant af Hulsøm. Fremgangsmaaden ved Dragværk er, at man trækker Traade ud, saaledes, at der bliver et Gitter tilbage. Dette Gitter forstærkes ved, at man paa den ene Led broderer hen over Stængerne. Paa den anden Led indfører man Mønsteret, idet man med et Slyngesting udfylder Hullerne, naar man forstærker Gitteret.

fra Stenløse. Desuden er der hjemmevævede Duge fra Gilbjerggaarden og en Balskjorte fra Paarup. I denne Forbindelse bør ogsaa nævnes en Ligskjorte, som har tilhørt Bi-Niels i Gørlose,

Ely-Foto.

Pyntehaandklæde fra Meløse. Foroven ses (ombøjet) en »Jødeknipling« — en løstvævet hulmønstreret Købebort, der anvendtes som Erstatning for haandgjorte Kniplinger. Dette meget smukke Stykke Haandarbejde, der er dateret 1797, har brede Borter af Dragværk samt et Korsstingsmotiv — Forglemigej — udført i to blaa Farver. Nederst ses en Dobbeltørn mellem to Løver.

men han fik ikke Anvendelse for den, idet han døde paa Hillerød Sygehus 1925. Endvidere Særke fra Asminderød, Torpen og Hillerød, en Særk med Hedebosyning fra Tune og en Konfirma-

Ely-Foto.

Pyntchaandklæde fra Gilbjerggaarden. De hvide Borter er syet med Dragværk, Løvernes Omrids og Kanterne af Borten er stoppede for at fremhæve Figurerne. Paa de kronede Løvers Haleduske har to smaa Fugle sat sig til Rette. Det brogede Korsstingsmotiv er udført i rødt og blaat; der staar M L D, idet D betyder Datter. Personnavnet bestod af Fornavnet samt Faderens Fornavn med et efterhængt 'son' eller 'datter'.

tionssærk, benyttet 1896 i Lillerød. Der er Damebenklæder m.m. Ialt 46 Nr.

Ely-Foto.

Pyntehaandklæde fra Paltholm, Farum. Udført i røde og blaa Korssting. Motiverne er gammel Overlevering, de kendes ligeledes fra »Navneklude«. Nogle er af kirkelig Oprindelse, blandt andet ses Pagtens Ark og Peters Nøgler, det er Symbolerne paa det gamle og det nye Testamente. Paafuglene er Symboler paa Forfængelighed, Frugtskaalene med Fuglene er Frugtbarhed, Duer er Fred. De stive, stiliserede Blomster og Vaserne er Renæssancemotiver fra 1600-Tallet.

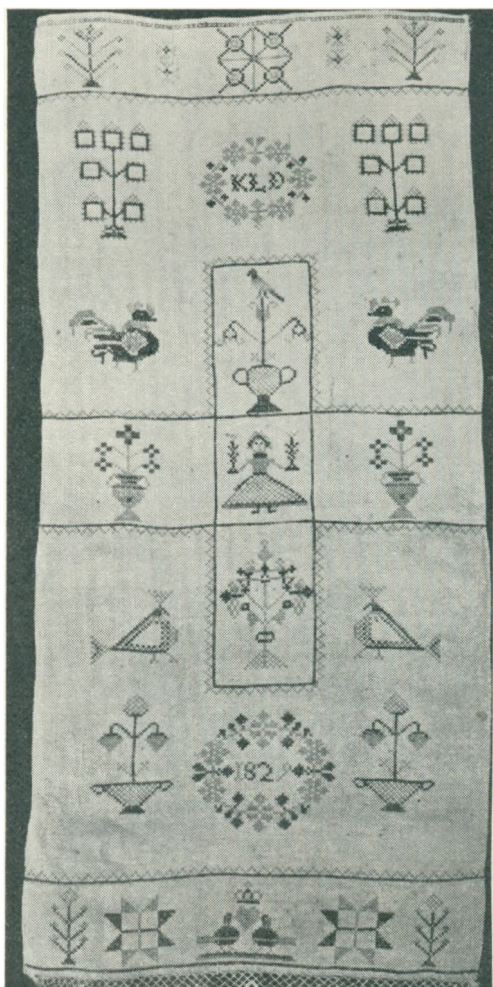
Vi kommer nu til Mandstøjet. Det mest iøjnefaldende er en Gallauniform og en Fangedragt. Uniformen, der bestaar af en

Ely-Foto.

Pyntheaandklæde fra Ørby. Syet 1810 med røde og blaa Korssting. Motiverne er her som paa saa mange Pyntheaandklæder bygget op af en Bort foroven og forneden, derimellem et Kors, der er udfyldt med Figurer, samt en stiliseret Blomsterkrans, der indrammer Ejerens (Ejernes) Forbogstaver, eventuelt et Aarstal. Her er anbragt yderligere Broderi udenom Navnetrækket.

trekantet Hat, en gul, broderet Silkevest og en Spidskjole med Guldepauletter og Kniplinger ved Hænderne, har tilhørt Kammeraad, Toldforvalter Johan Henrich Rathsach. Fangedragten, som en Frihedskæmper fra Frederiksborg Slotssogn bar i Neuen

Ely-Foto.

Pyntehaandklæde fra Uvelse. Udført i 1829; — Figureerne, der er syet i røde og blaa Korssting, er gamle Renæssancebortter, overført fra Malerkunsten til Broderiet. Alle Figurer er stive og symmetriske, Blomsterstandene næsten stiliserede saa stærkt, at det er blevet til geometriske Figurer, og at al Lighed med Blomster er forsvundet. De to forskellige Maader at fremstille Duer paa (den draabeformede med Fiertoppen og den kuglerunde med den lange Hale) er meget almindelige i Korsstingsmønstre.

Gamme er en Art Kappe af stribet Bomuldstøj. Dernæst følger en Chenille, Hvergarn med Vadmelsfoer, fra Tulstrup, 2 Mands-

Ely-Foto.

Pyntehaandklæde fra Bondekær, Evetofte, udført i røde og blaa Korssting. Foroven ses en Kone, der med Glas og Flaske byder Velkomstdrik til to statelige Ryttere.

trøjer, sort og rød Drejl, fra Tjæreby, en mørkeblaa toradet Trøje fra Tulstrup, 1 Kjol, blaat Vadmæl med paafuglemønstret Foer, Hillerød, en do. fra Lavø, og 1 fra Erritsø ved Fredericia. Der er en Pindeærmetrøje fra Holløse, et Par Hvergarnsbukser med Smække fra Lavø, en blaa Brudgomsklædning fra 1897, be-

Ely-Foto.

Pyntehaandklæde med røde og blaa Korsstingsmotiver. At Figurerne er syet efter forskellige overleverede Monstre, ses baade af Emnevalget — de traditionelle Paafugle, Løver og Blomsterdekorationer — og af Figurerne forskellige Stil: de stive, unaturlige Blomster staar i Modsætning til den naturlige og livlige Bevægelse, som Løvernes Typemønster udtrykker.

staaende af Frakke, Vest og Smækkebenklæder, Torpen, en tilsvarende sort fra Lillerød, 1905, Frakke, Vest og Benklæder, samt en tredje fra Langerød, benyttet 1917 og bestaaende af sort Diplomatfrakke, Vest og Benklæder. Ialt 29 Nr.

Torluf Bruun fot.

Vævet Sengetæppe fra Sønderjylland. Grønt og hvidt, forestillende Indtoget i Jerusalem. Vævemetoden kaldes Beiderwand (beiderlei Wand), det betyder to Slags Stof, men bruges ogsaa som Betegnelse for Hvergarn. Tæppet er vævet saaledes, at det, der er hvidt paa den ene Side, er grønt paa den anden — og omvendt.

Næste Afdeling er Kvindetøj fra Borgerkulturen. Her er bl. a. 5 Slag (Modeste, Pelerine, Cape) fra Hillerød, Lillerød, Lan-

Torluf Bruun fot.

Gallauniform, der har tilhørt Kammerraad, Toldforvalter Johan Henrik Rathsach. Uniformen bestaar af en Spidskjole med Kniplinger ved Haandleddene, en gul, broderet Silkevest og en trekantet Hat. Til højre ses et Toldspyd med Hundehovede.

derslev og Tisvilde, en Brudekjole af sort Poplin fra Lillerød 1905, desuden forskellige andre Kjoler, Hatte, Parasoller, Sko, Strømper, en Muffe og Hue af Muldvarpeskind fra Lillerød og meget mere. 43 Nr.

Af Kvindetøj fra Bondekulturen kan nævnes en Nederdel, rødt Drejl, fra Lille Hagelse, en rosenmønstret do. fra Klostervang, som en ung Pige bar til sin Konfirmation o. 1848, Hvergarnskjoler fra Tulstrup og Bastrup, Hvergarns Underskørter fra Tisvilde og Landerslev, en Drejls Nederdel med Sparebredde fra Tulstrup, en Særk med Oplod af Hørlærred, den øvrige, nederste Del Blaarlærred, Hillerød. Ialt 35 Nr.

Desuden 12 Stk. Drejl, Hynder m.m., 6 Thesjaler (Sjælevarmere) fra Lillerød, Tisvilde og Torpen, 4 sorte Forklæder, 5 Fransksjaler, hvoraf en vides at være brugt af en Konfirmand 1874. I Børneafdelingen er der Daabskjoler, andre Barnekjoler, en Løjert, Huer, Kyser, Sko, Galocher, desuden forskellige Tørklæder. 30 Nr.

Næste Afdeling rummer Huenakker, Hættetørklæder, en Vidjehat fra Tisvilde og en do. fra Lillerød, Sjaler m.m., ialt 33 Nr.

I et Skab er udstillet et stort Antal Smaating, Kraver, Jaboter, Sløjfer, Silkebaand, 10 Navneklude m.m. Især maa bemærkes 3 Kludebøger fra Lillerød. I gamle Dage samlede Kvinderne omkring i Hjemmene Prøver af egne og andres Kjoler, syede dem sammen til en Art Prøvebog og benyttede dem til Tidkort, naar der kom kvindelige Gæster. Man gik da op i Kammerset og drøftede Tingene. Disse Prøver tjente til Underholdning omtrent som Albums senere. De 3 udstillede Prøvebøger rummer 16, 17 og 45 Prøver, dels af hjemmenvævede og dels af købte Stoffer. Endelig er der 2 Brudelommetørklæder (angaaende det ene se »Kultur og Folkeminder« 1955 S. 100). Paa det andet er syet: 5. Juni 1847. Der er en Pengepose fra Manderup, en perlestukken Bærerem til Rejsetæppe, et Par silkebroderede Seler fra Hillerød og et Sengebaand fra Sundbylille. Ialt i Skabet 48 Nr.

Ialt rummede Udstillingen 412 Numre, og dog havde man ikke taget alting med. Man havde valgt det mest karakteristiske, og Resten blev i Magasinerne, hvor alle de i Særudstillingen anbragte Ting nu hviler. Men iøvrigt er Museets daglige Udstilling velforsynet med Klædedragter, Klædningsstykker og Syninger til Belysning af gamle Tidens Sæd og Skik og — ikke mindst — til Vidnesbyrd om de nordsjællandske Kvinders store Flid og Skønhedssans.

A. U.

SJÆLLANDSKE SAGN

Genfortalt efter J. M. Thieles »Danmarks Folkesagn«, 1843.

Hvorledes Sjælland blev til.

Paa den Tid, da Kong Gylfe regerede i Sverige, kom der en Dag en vejfarende Kvinde til ham og forlystede ham saadan med sin smukke Sang, at han lovede at give hende saa stort et Stykke af sit Rige, som hun med fire Okser kunde ompløje i et Døgn. Kvinden, der var af Asernes Æt og hed Gefion, omskabte da de fire Sønner, som hun havde faaet med en Kæmpe i Jotunheim, til Okser og spændte dem for Ploven, og nu skar hun med sin Plov en Fure rundt om det Stykke Land, hun havde udvalgt sig, og den var saa dyb, at hele Pløjelandet blev revet op fra Grunden. Da det var sket, spændte hun sine Okser for Jordstykket og lod dem trække det ud i Havet, hvor det standsede ved et Sund og blev til den Ø, der kaldes Sjælland.

Men inde i Sverige, hvorfra dette Stykke Land var pløjet ud, blev der en Sø, som kaldes Mælaren, og den kan kendes paa, at hvor Sjælland har en Odde, har den en Vig og omvendt, saa at baade Øen og Søen har samme Form.

Kong Frodes Høj ved Værebros.

Kong Frode vilde afskaffe alt Tyveri i Danmark. Han hængte derfor et kostbart Armbaad op ved alfar Vej i Jylland og satte en stor Straf for den, der tog det. Men nu var der en Troldkvinde, der lokkede sin Søn til at stjæle det, idet hun lovede, at hun nok skulde staa ham bi med sine Trolddomskunster, hvis det blev nødvendigt.

Da Kong Frode fik at vide, at Armbaadet var stjaalet, satte

han efter Tyven, men Troldkvinden omskabte sig selv til en Havko og sin Søn til en Havkalv, og de gik og græssede paa en Mark ved Værebros. Da Kongen nu var kommet over til Sjælland og i sin Vogn kørte forbi Værebros, blev han meget forbavset over at se disse mærkelige Dyr gaa og græsse paa Marken. Han steg derfor ud af Vognen og gik hen til Havkoen for at betragte den lidt nærmere, men idet han lagde Haanden paa den, jog den ham et Horn i Livet, saa det voldte hans Død.

Hans Kæmper begravede ham ved Værebros, og her vises endnu hans Høj, hvori der er gemt nogle af de største Skatte, der findes i Danmark. Omkring Kongens Hals hænger saaledes en Guld-kæde, der er saa lang, at dens anden Ende er viklet fast om hans ene Taa.

Da hans Dronning senere kom til Stedet og fik at vide, hvordan det var gaet hendes Husbond, blev hun saa bedrøvet, at hendes Fødder traadte kendt i den store Sten, hvorpaa hun stod, og den Sten kaldes endnu for Dronningestenen.

Dronning Margrete som Barn.

Dronning Helvig var i sin Konges og Herres Unaade og sad i flere Aar fangen paa Gurre Slot, fordi hun havde ladet Tovelille, Kongens Frille, dræbe i Badet. Engang da Kong Valdemar kom ridende over Kobberbroen, fik han ved Borgeledet Øje paa en meget smuk lille Pige, der var klædt i Bondedragt. Da Kongen fandt Behag i det kønne Barn, tog han hende op foran sig paa Hesten. »Nu rider vi til Hove,« sagde den lille Pige. »Hvad vil du der?« spurgte Kongen. »Bede om Naade for min Moder, Dronning Helvig,« svarede Barnet. Dette formildede Kongen saadan, at han tog sin Dronning til Naade igen. Den lille Pige hed Margrete, hun voksede op og blev siden Dronning i de tre nordiske Riger.

Karl Gustav paa Kronborg.

Da Svenskerne i 1658 havde taget Kronborg i Besiddelse, sad den svenske Konge, Karl Gustav, en Dag foran Kaminen i et af Gemakkerne og grundede over, hvad Udfald denne Krig nu vilde faa. Som han sad der, skete det, at en stor Marmorsten, der sad over Kaminen, og hvori Frederik III's Navnetræk var

indhugget, gik løs og faldt ned, saa den nær havde ramt Karl Gustav. Derover skal han være blevet meget forsagt, idet han udlagde det som et Tegn paa, at Lykken var veget fra ham. Saa-dan gik det ogsaa, thi ikke længe efter døde han. Men i mange Aar viste man det Hul over Kaminen, hvor Stenen havde siddet.

Vellerup Hospital.

I Landsbyen Vellerup i Horns Herred er der et Hospital for de fattige paa Egholm og Krabbesholm Godser. Det er opført paa den Tid, da disse Godser ligesom Rygaard og Trudsholm tilhørte den Rosenkrandske Familie.

Om dette Hospitals Oprettelse fortælles der følgende. En Dreng ved Navn Hans Andersen kom engang til Egholm, hvor han efter nogle Aars Forløb blev ansat som Skriverkarl, men da han havde tjent der i atten Aar, døde han. Skønt han i den Tid ingen Løn havde faaet, efterlod han sig dog 18.000 Rdl., som han havde tilvendt sig paa uredelig Maade. Da han var ugift og uden Slægtinge, blev denne Sum tilkendt Godsets Ejer, men da han ikke selv vilde gøre Brug af Pengene, lod han det nævnte Hospital opføre, og af de Penge, der blev tilovers, stiftede han et Legat til Hospitalet.

Men samme Hans Andersen kunde ikke finde Ro i sin Grav. Gang paa Gang viste han sig oppe paa Gaarden, hvor han havde tjent, og forstyrrede dens Beboere. Man saa ham ogsaa om Aftenen til Hest med sin Stok under Armen og sin hvide Hund efter sig jage gennem Omegnens Byer. Saaledes saa man ham ogsaa jage gennem Sæby, og naar Byens Ledvogter havde aabnet Ledet for ham, for han i fuld Galop derigennem og forsvandt bag ved Kirken, mens Ledet lukkedes af sin selv.

Hr. Jokum, der paa den Tid var Præst i Sæby, besluttede da omsider at skaffe Egnen Fred for dette Genfærd og begav sig derfor til Egholm, forsynet med tre gamle Bøger. Da han begyndte at læse op af den første, slog Spøgelset den af Haanden paa ham, idet han sagde: »Du est en Synder saavel som jeg —« og mindede Præsten om, at han engang i sin Studietid havde bedraget en fattig Brødkone for en halv Skilling Hvedebrød. Da tog Hr. Jokum den anden Bog og begyndte at læse, men ogsaa den slog Spøgelset fra ham med de samme Ord som for-

rige Gang. Men da svarede Hr. Jokum: »Har jeg bedraget den fattige, da har jeg siden gjort det godt igen ved at hjælpe de fattige, jeg har truffet, og saaledes udslettet min Synd.« Efter dette Svar tog han den tredie Bog og læste saa kraftigt, at Spøgelset sank i Jorden paa det samme Sted. Men inden han var helt nede, spurgte han: »Hvor skal jeg atter komme op?« og hertil svarede Præsten: »Ved Rødebro.«

Endnu ses i et gammelt Tørvehus paa Egholm en nedrammet Egepæl, og her var det, at Hr. Jokum fik Magt med Gengangen. Af den omtalte Rødebro, der paa den Tid førte over Vejlemøllensøen, er der nogle Levninger tilbage, og naar Bonden om Natten kommer der forbi, hører han en Plasken i Vandet og en Natravn, der skrider: »Bov! Bov!«

Dyre-Davrekøb.

Paa Jyllinge Mark ved Værebros, ikke langt fra Frederikssund, skete det engang, at en Mand slog en anden ihjel. Han gravede hans Lig ned og flygtede skyndsomst ud af Landet. Men da der var gaaet syv Aar, mente han, at hans Misgerning var glemt, og vendte derfor tilbage til sin Hjemegn. Da han en Dag sammen med nogle andre Høstfolk gik og mejede ved Værebro paa det Sted, hvor han havde begaaet sin Ugerning, hændte det, at han hug Leen i et Ben, der straks begyndte at bløde. De andre Høstfolk blev nu klar over, at »det med ham var syndvendt«, og syv Karle satte derfor efter ham, men han hug med sin Le den ene af dem ned efter den anden, og da han havde ramt den syvende, satte han mødig Leen mod Jorden og sagde: »Nu skal dette Sted hedde Dyre-Davrekøb,« thi det var netop sket ved Davretid. Der findes endnu paa dette Sted syv Høje, hvori de dræbte ligger begravet, og Stedet har faaet Navn efter Begivenheden.

Lynge Kirke.

I Kollerød boede engang en fornem Frue. Hun søgte til Ugge-løse Kirke, men havde den Uskik altid at tage sin Hund med sig. Til samme Kirke søgte ogsaa Junkeren paa Borre Slot, og han plejede ogsaa at tage sine Jagthunde med til Kirke. Engang hændte det, at Fruens Hund blev bidt af en af Junkerens Jagt-

hunde, og derover blev hun saa fortørnet, at hun for at undgaa Gentagelser lod bygge en Kirke i Lyng. Af den Grund ses der endnu i Kirkemuren i Lyng en Afbildning af Fruens Hund.

Krogstrup Kirke.

Da man var i Færd med at bygge Krogstrup Kirke, kom der en gammel, graaskægget Mand hen til Haandværkerne og spurgte: »Hvad bygger I her?« — »En Kirke,« svarede de. Da sagde den gamle Mand: »Tag og spænd to Stude for en Vogn og lad dem trække den hen, hvor de helst vil. Hvor I saa i Morgen finder Vognen, der skal I bygge Kirken.« De gjorde, som han havde sagt, og derfor kom Krogstrup Kirke til at ligge paa aaben Mark.

Kronborg Slot.

Paa Kronborg Slot siges der at være en meget stor Kanon, der bliver kaldt Skægge. Om den fortælles det, at en Artillerist paa Fæstningen engang indgik det Væddemaal med Kommandanten, at han med den skulde kunne ramme en Ko, som netop paa samme Tid blev malket ovre paa Banken Nord for Helsingborg. Han vandt sit Væddemaal, idet han ramte Koen uden at skade Pigen, der sad og malkede den.

ETTERAAER

Ded regner aa snøer
aa havler aa tør,
ja, sikken it Omslav i Veered.
Som Vanded dov løwer i Grøwden — aa høer,
hvor Vinden den hyer i Skaasteenen nøer
aa paaesler i Pilen paa Geered.

I Steesed di gaaer
aa tramper aa traær
aa skramler mæ Spande aa Stripper.
Jæ sidder heringe, mens Klokken den slaær,
aa Møerked fra Kraawen min Vingestol naær,
aa Fuvle i Tavskægged pipper.

Jæ sidder saa godt,
aa Maaenin saa smaat
nøv titter bav Vindved derydde.
Den skinner paa Taved, ded glinser saa vaadt,
I O'nen ded lumrer, den lige har faat
in tulter smaæ Tør aa in Knydde.

Erland Gribse.

NOTER. Digtet er trykt i »Kulsvierbogen«, 1933, udg. af Anders Uhrskov.
— *hyer*, tuder. — *paaesler*, pusler. — *Steesed*, Bryggerset. — *traær*, træder.
— *Vingestol*, Armstol. — *O'nen*, Ovn. — *tulter*, to, tre. —

FORSKELLIGT

Dødsfald. I Slutningen af Aaret 1956 afgik Sparekassedirektør *C. F. Andersen* ved Døden. I ham har Nordsjællandsk Museumsforening mistet en god Ven og Støtte. I en lang Aarrække sad Andersen i Foreningens Bestyrelse, deraf en Del Aar som Kasserer. Da Udstillingsbygningen blev opført, havde han sammen med Redaktør Laurids Hansen og Formanden Sæde i Byggeudvalget, hvor han ved sin store Forhandlingsevne forstod at faa Tingene til at glide. Som administrerende Direktør for Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse i mere end 25 Aar støttede han paa bedste Maade Museumsforeningens og dens Arbejde.

C. F. Andersen var et historisk interesseret og vennesælt Menneske. Vi vil altid ære hans Minde. A. U.

Nordsjællandsk Museumsforenings Bestyrelse bestaar af følgende: Sparekassedirektør *O. Blinkenberg Nielsen*, Overlærer *Nils Gustafsson*, Sparekassedirektør *J. C. Jensen* (Kasserer), Forstander *Oluf Jensen*, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Amtmand *J. Saurbrey* (Næstformand), Dr. phil. *Jan Steenberg*, Skoleinspektør *M. Sørensen*, Fredensborg, og Overbibliotekar *Anders Uhrskov* (Formand).

Museumsforeningen er inddelt i tyve Kredse, nemlig: *Ammintrup* (Kredsformand: *Parcellist Magnus Andersen*), *Farum* (Overlærer *E. Ougaard*), *Fredensborg* (Skoleinspektør *M. Sørensen*), *Frersvang og Harløse* (Muremester *Vilh. Nielsen*), *Gørløse* (Sparekassedirektør *J. C. Jensen*), *Helsingø og Højbjerg* (Snedker *Marius Nielsen*), *Holløse* (Malermester *Nicolaj Jensen*), *Hum-*

lebæk (Kommunelærer *J. Rosenkilde*), *Jægerspris* (Overlærer *Svegaard-Petersen*), *Kregme* (Tømremester *Hans P. Hansen*), *Lavø* (Parcellist *Alfred Christensen*), *Præstevang* (Forfatteren *Georg Nordkild*), *Ramløse* (fhv. Gaardejer *Hans Larsen*), *Skærød*, *Aagerup* og *Taagerup* (Tømremester *Frederik Danekilde*), *Slangerup* (Lærer *Alfred Hermansen*), *Tjæreby* og *Æbelholtsvang* (Gaardejer *A. Andersen*), *Store- og Lille Lyngby* (Gaardejer *Knud Hansen*), *Store Rørbæk* og *Snostrup* (Parcellist *Axel Jacobsen*), *Sundbylille* (Gaardejer *Anders Hansen*) samt *Hillerød* og *Nyhuse*.

I stedlige Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaret 1956—57 modtaget følgende Beløb: *Frederiksborg Amt* 500 Kr., *Hillerød Byraad* 500 Kr., *Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse* 500 Kr., *Vejby-Tibirke Sogneraad* 50 Kr., *Slagslunde-Ganløse Sogneraad* 20 kr., *Nr. Herlev Sogneraad* 25 Kr., *Tikøb Sogneraad* 50 Kr., *Blistrup Sogneraad* 50 Kr., *Stenløse-Veksø Sogneraad* 15 Kr., *Gerlev-Draaby Sogneraad* 50 Kr., *Nord-sjællands Bank, Helsingø*, 100 Kr., *Sparekassen for Frederiksværk og Omegn* 100 Kr., *Spare- og Laanekassen for Kronborg vestre Birk* 100 Kr., *Frederikssund & Omegns Bank* 50 Kr., *Lillerød Sogneraad* 50 Kr., *Hillerød og Omegns Bank* 100 Kr., *Frederiksborg Slotssogns Sogneraad* 50 Kr., *Uvelse Sogneraad* 10 Kr.

Museumsforeningen bringer sin bedste Tak for de nævnte Tilskud.

Museumsforeningen lægger stor Vægt paa at gøre Foreningens Aarsskrift »*Kultur og Folkeminder*« saa stort og alsidigt som muligt, idet Bogen dels tjener til Oplysning for Befolkningen her i Nordsjælland og dels, for hvert Aar der gaar, vinder større og større Udbredelse i danske og fremmede Biblioteker. Vi beder derfor vore Venner gøre deres Bedste for at støtte Sagen ved at skaffe os nye Medlemmer. Antallet af Medlemmer og Subskribenter er for Tiden 592.

Facit til Regnestykket Side 70. Manden fik $\frac{7}{8}$ Skilling for Hønen.

INDHOLD

	Side
En Bonde i Overgang. Af Anders Uhrskov	3
En Rebslagersvend fortæller	16
Bageridrft i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Af pens. Kommune- lærerinde Anna S. Petersen	23
Arbejderliv i Maarum. Af fhv. Skovløber N. P. Sørensen	26
En Rejse i Nordsjælland 1813	33
Fra Folkelivet I. Grevinde Danner og Ole Pedersen	45
II. Et Fastelavnsoptog	47
III. Kulhus-Dorthe	48
Da Frederiksborg Slot brændte	51
Tre Digte af Hostrup	56
Gammeldags Skæmt II	61
»Væv og sy«. Af Anders Uhrskov	72
Sjællandske Sagn	90
Etteraar. Af Forfatteren, Redaktør Erland Gribso	95
Forskelligt	96

Billedunderskrifterne til Illustrationerne i »Væv og sy« er udarbejdet af stud. mag. Lissa Norgaard.

BILLEDER

	Side
Jakob Knudsen. Farvetræsnit af Kr. Kongstad	11
Jakob Knudsen. Pennetegning af Kr. Kongstad	13
En Kødstøder	22
Ovnplade med Dobbeltportræt	25
To Bondekoner. Træsnit af Ebba Holm	32
Parti af Sørups Vang. Tegning af Johan Thomas Lundbye	35
Sonnerup set fra Auderød Skov. Tegning af Johan Thomas Lundbye ..	37
Jægerspris. Tegning af Johan Thomas Lundbye	41
Jægerspris Slot. Træsnit af Henneberg efter Tegning af Johan Thomas Lundbye	44
Vinderød Skov. Tegning af Johan Thomas Lundbye	50
Frederiksborg Slots Brand	51
Sølvspænde	60
Nederdel med Sparebredde (Tulstrup)	73
Bænkehynde fra Sigerslevvester	74—75
Kvindedragter af Hvergarn	76
Tre broderede Pudevaar	77
Pudevaar fra Hillerød	78
Pyntehaandklæde fra Lille Hagelse	79
Pyntehaandklæde fra Meløse	80
Pyntehaandklæde fra Gilbjerggaarden	81
Pyntehaandklæde fra Palholm, Farum,	82
Pyntehaandklæde fra Ørby	83
Pyntehaandklæde fra Uvelse	84
Pyntehaandklæde fra Bondekær, Evetoft	85
Pyntehaandklæde med Korsstingsmotive	86
Vævet Sengetæppe fra Sønderjylland	87
Gallauniform, har tilhørt en Toldforvalter	88

Rettelser. Side 25 under Billedet staar: Fribse Jernværk. Skal være: Fritsø Jernværk. Samtidig rettes et Par Fejl i to andre Bøger. I »Hillerødbogen«, 1948, Side 116, staar i Byraadslisten Linje 17 f.n.: Arbejdsmand Sofus Hansen. Skal være: Fru Rigmor Carlsen. I »Nye Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn«, 1956, staar S. 72, at Hostrup tog sin Afsked 1882, skal være 1881.